

ספר שמות

EXODUS

Formatting by Nathan Kasimer

With the Targum, 1917 JPS Translation, and Rashi

©Nathan Kasimer, 2021 (5782). This text may be re-used under the terms of the Creative Commons Sharealike 2.0 license (CC-BY-SA), the terms of which are available here: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.0/>. This book includes the following texts:

- Miqra According to the Masora
  - License: CC-BY-SA
  - Source: https://he.wikisource.org/wiki/מקרא_על_פי_מסורה
- Targum Onkelos, vocalized according to the Yemenite Taj
  - License: CC-BY-SA
  - Source: https://he.wikisource.org/wiki/תרגום_אונקלוס
- Rashi Chumash, Metsudah Publications, 2009
  - License: CC-BY

All these texts were retrieved from Sefaria. It was typeset and formatted using L^AT_EX, using the Shlomo font by Shlomo Orbach from <https://sites.google.com/site/orlaeinayim/download> and the EB Garamond font by Georg Duffner from <http://www.georgduffner.at/ebgaramond/index.html>. Both of these were used under the terms of the SIL Open Font License.

תוכן העניינים

v	Introduction
vi	Usage Guide
1	פרשת שמות
20	פרשת וארא
39	פרשת בא
57	פרשת בשלח
78	פרשת יתרו
92	פרשת משפטים
113	פרשת תרומה
130	פרשת תצוה
147	פרשת כי תשא
172	פרשת ויקהל
186	פרשת פקודי
198	פרשת ויקרא למנחה בשבת פקודי
198	פרשת ויקרא
200	שירת הים ועשרת הדברות
200	שירת הים
201	עשרת הדברות בטעם עליון

202	הפטרות
202	הפטרת שמות
204	הפטרות וארא
206	הפטרות בא
208	הפטרות בשלח
213	הפטרות יתרו
215	הפטרות משפטים
217	הפטרות תרומה
219	הפטרות תצוה
220	הפטרות כי תשא
224	הפטרות ויקהל
226	הפטרות פקודי
229	מפטיר לשבת ראש חודש
229	הפטרות שבת ראש חודש
232	הפטרות שבת מחר חודש
234	הפטרות פרשת שקלים
236	פרשת זכור
236	הפטרות פרשת זכור
239	פרשת פרה
242	הפטרות פרשת פרה
244	הפטרות פרשת החודש

Introduction

This ḥumash is intended primarily for learning *Shnayim Mikra veEchad Targum*, but to be versatile enough to be usable in a synagogue. To that end, it includes multiple texts used as the “Targum”—Targum Onkelos itself, the commentary of Rashi, and a translation into English. For Haftarot, special Maftir portions, and Shabbat Minḥa readings, only Hebrew and English are printed, since these sections are included for ease of use in synagogues rather than for study use.

The text of the Torah itself is from the *Mikra al pi Masorah* project. The text was selected for its open licensing, extensive source documentation, and accuracy in presenting the masoretic text. The text of Targum is the Wikisource Targum, which is based on Yemenite texts (particularly the 1901 edition of the Tāj). It was selected for its accurate vocalization. The English translation is the 1917 JPS translation, and text of Rashi is from the Metsudah edition. All these texts were retrieved from Sefaria. Data for aliya divisions, haftarot, and lengths of parshiyot was pulled from Hebcal. Information on which special *Maftir* and *Haftarot* can occur on which Sabbaths is from the Koren Shabbat Chumash. Sedarim data was pulled from *Mikra al pi Masorah*.

I hope this text will be helpful to those who use it.

Usage Guide

This text has minimal notations about various textual differences in the Masoretic text of the Torah. For information where this text varies from others, see the notes of the *Mikra al pi Masorah* project, or notes in *Minḥat Shai*. The *Mikra al pi Masorah* project also has information in its notes about variations in customs about where to divide aliyot. Only differences that affect the consonantal text as it appears in a Seder Torah are noted. Kamatz Katan is indicated with a special symbol for the text of the Torah, but not in the text of the Targum. *Paseq* is indicated with a vertical bar with a space on both sides, but the line indicating a *munaḥ legarme* has no space between the line and the preceding word.

To reduce confusion, different numbering systems used for running verse references are numbered differently. Roman numerals are used for chapters, Hindu-Arabic numerals for verses, and Hebrew letters for Sedarim. In verse references in notes, however, chapters are listed in Hindu-Arabic numerals. Where there are attested seder divisions that are not included in the traditional 154-seder count, the number is printed with an asterisk, indicating that it is a seder break but the seder number has not increased. Instances where there are variations in tradition for the start of a seder are in brackets or parentheses.

Names of parshiyot, aliyot, and the number of verses in each parsha are noted in Rashi script. The weekday aliyot can be assumed to end where the second aliya begins. The ending is noted if that is not the case. לוי and ישראל indicate the weekday aliyot. Aliyot for doubled parshiyot are in parentheses.

Parsha breaks are indicated with a פ or ס in parentheses. A petuḥa is a paragraph break that ends a line, a setuma is a break where a blank space is left mid-line. Keri ukhetiv instances are noted with brackets and letters indicating which text is the keri and which is the ketiv.

Large/small letters are printed in the text. Note that in an actual Seder Torah the large/small letters have the top of the letter aligned with the rest of the text. They are printed aligned with the bottom line here due to typesetting considerations. Other special letters are indicated with parenthetical notes.

I	Now these are the names of the sons of Israel, who came into Egypt with Jacob; every man came with his household:	וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִמִּצְרַיִם אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ גָּבֵר וְאִנְשׁ בֵּיתִיהָ עָאֵלוּ:	שמות א
2	Reuben, Simeon, Levi, and Judah;	רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וַיהוּדָה:	2
3	Issachar, Zebulun, and Benjamin;	יִשָּׁשְׁכָר זְבֻלֹן וּבִנְיָמִן:	3
4	Dan and Naphtali, Gad and Asher.	דָּן וְנַפְתָּלִי גָד וְאַשֶּׁר:	4
5	And all the souls that came out of the loins of Jacob were seventy souls; and Joseph was in Egypt already.	וְהָיָה כָּל-נַפְשׁ יִצְאֵי יִרְדֵּן יַעֲקֹב שִׁבְעִים נַפֶּשׁ וַיּוֹסֶף הָיָה בְּמִצְרַיִם:	5
6	And Joseph died, and all his brethren, and all that generation.	וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל-אֶחָיו וְכָל הַדּוֹר הַהוּא:	6
7	And the children of Israel were fruitful, and increased abundantly, and multiplied, and waxed exceeding mighty; and the land was filled with them.	וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרּוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֻמוּ בְּמֶאֱדָה וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם: (פ)	7
8	Now there arose a new king over Egypt, who knew not Joseph.	וַיָּקָם מֶלֶךְ-חָדָשׁ עַל-מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא-יָדָע אֶת-יוֹסֵף:	וי 8
9	And he said unto his people: 'Behold, the people of the children of Israel are too many and too mighty for us;	וַיֹּאמֶר אֶל-עַמּוֹ הַזֶּה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנּוּ:	9
10	come, let us deal wisely with them, lest they multiply, and it come to pass, that, when there befalleth us any war, they also join themselves unto our enemies, and fight against us, and get them up out of the land.'	הִבֵּה נִתְחַכְמָה לָּו פֶּן-יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי-תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם-הוּא עַל-שְׂנָאֵינוּ וְנִלְחַם-בָּנוּ וְעָלָה מִן-הָאָרֶץ:	10

(1) ואלה שמות בני ישראל. אע"פ שמנאן בחייהן בשמותם, חזר ומנאן צמיתתן, להודיע חזתן שנמשלו לכוכבים, שמוציא ומכניסן במספר ובשמותם, שנאמר המוציא דמספר דכּוּסָא לְכָלִּים דְּכּוּסָא (ישעי"מ, כו. שמו"ר א, ג):

(5) ויוסף היה במצרים. והלא הוא ובניו היו בכלל שבעים, ומה צא ללמדנו, וכי לא היינו יודעים שהוא היה במצרים, אלא להודיע דקדקו של יוסף, הוא יוסף הרועה את צאן אביו, הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועמד בצדקו:

(7) וישרצו. שהיו יולדות ששה בבת אחת:

(8) ויקם מלך חדש. רצו שמואל, חד אמר חדש מממש, וחד אמר שנתחדש גזירותיו (סוטה יא.). אשר לא ידע. עשה עצמו כאלו לא ידע:

(10) הבה נתחכמה לו. כל הבה לשון הכנה והזמנה לְדָבָר הוּא, כלומר הזמינו עצמיכם לכך. נתחכמה לו. לעם, נתחכמה מה לעשות לו. ורבותינו דרשו, נתחכם למושיעין של ישראל לדונם צמים, שכבר נשבע שלא יביא מצול לעולם (שמו"ר א, יא.).

11	<p>Therefore they did set over them taskmasters to afflict them with their burdens. And they built for Pharaoh store-cities, Pithom and Raamses.</p>	<p>וַיִּשְׂמוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לַמֶּעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיְבִן עָרֵי מִסְכָּנוֹת לַפָּרֹעַה אֶת־פִּתּוֹם וְאֶת־רַעַמְסֵס׃</p>	11
12	<p>But the more they afflicted them, the more they multiplied and the more they spread abroad. And they were adread because of the children of Israel.</p>	<p>וַיִּכְאֹב דַּמְעָנָם לֹהוֹן כֵּן סָגַן וְכֵן תִּקְפִּין וַעֲקַת לַמִּצְרָאִי מִן קֶדֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃</p>	12
13	<p>And the Egyptians made the children of Israel to serve with rigour.</p>	<p>וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקָשָׁיו׃</p>	13
14	<p>And they made their lives bitter with hard service, in mortar and in brick, and in all manner of service in the field; in all their service, wherein they made them serve with rigour.</p>	<p>וַיַּמְרֹוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבָדָה קָשָׁה בַחֲמֹר וּבִלְבָנִים וּבְכָל־ עֲבָדָה בַשָּׂדֶה אֶת־כָּל־עֲבָדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם בְּקָשָׁיו׃</p>	14
15	<p>And the king of Egypt spoke to the Hebrew midwives, of whom the name of the one was Shiphras, and the name of the other Puah;</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַחֲוִיתָא יְהוּדִיתָא דְשׁוּם חֲדָא שִׁפְרָה וְשׁוּם תְּנִיחָא פּוּעָה׃</p>	15
16	<p>and he said: 'When ye do the office of a midwife to the Hebrew women, ye shall look upon the birthstool: if it be a son, then ye shall kill him; but if it be a daughter, then she shall live.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר בְּלִדְכֹן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת וְרֵאיתֶן עַל־הָאֲבָנִים אִם־בֶּן הוּא וְהַמַּתֵּן אוֹתוֹ וְאִם־בַּת הוּא וְחִיָּה׃</p>	16

(ו)הם לא הבינו שעל כל העולם אינו מצא, אבל הוא מצא על אומה אחת. ברש"י (ישן): ועלה מן הארץ. על כרחינו ורבותינו דרשו, כהדם שמקלל ענמו, ותולה קללתו באחרים, והרי הוא כאלו כתב וְעָלֵינוּ מִן הָאָרֶץ והם יירשנה: (11) עליו. על העם: מסיים. לשון מס, שרים שגזיזין מהם המם. ומהו המם, שיצנו ערי מסכנות לפרעה: למען ענותו בסבלתם. של מצרים: ערי מסכנות. כמרגומו, וכן לָךְ זֶה הַלֶּפֶן הַזֶּה (ישעי' כב, טו), גזר הממונה על האזרחות (שמו"ר א, ד): את פתום ואת רעמסס. שלא היו ראויות מתחלה לכך, ועשאו חזקות וצזורות לאזר: (12) וכאשר יענו איתו. בכל מה שהם נותנין לצ לענות, כן לצ הקצ"ה להרבות ולהפריך. כן ירבה. כן רצה וכן פרץ. ומדרשו, רוח הקודש אומרת כן, אתם אומרים פן ירצה, ואני אומר כן ירבה: ויקצו. קצו בחייהם. (ויש מפרשים המזרים צעיני ענמם וק"ל). ורבותינו דרשו, כקוצים היו צעיניהם: (13) בפרך. צעזודה קשה המפרכת את הגוף ומשכרתו: (15) למילדות. הוא לשון מולידות, אלא שיש לשון קל ויש לשון כבד, כמו שובר ומשבר, דובר ומדבר, כך מוליד ומְיָלֵד: שפרה. זו יוכבד, על שם שִׁמְשָׁפָרָת את הולד: פועה. זו מרים, על שם שְׁפוּסָה ומדברת והוגה לולד, כדרך הנשים המפייסות מינוק הזוכה (סוטה יא): פועה. לשון זעקה, כמו פְּיֹלָדָה אֶפְסָה (ישעי' מב, יד): (16) בילדכן. כמו צהלידכן: האבנים. מושב האשה היולדת, וצמקום אחר קוראו משבר, וכמוהו עֶשֶׂה מְלָאכָה על הָאֲבָנִים (ירמי' יח, ג), מושב כלי אומנות יוצר כלי חרס: אם בן הוא וגר. לא היה מקפיד אלא על הזכרים, שאמרו לו אֲנִינִי עֲמִיד לַהּוּלֵד בֶּן הַמוֹשִׁיעַ אֹתָם: ודיה. ומחיה:

17	But the midwives feared God, and did not as the king of Egypt commanded them, but saved the men-children alive.	וַתִּירָאן הַמִּיּוֹלֶדֶת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵן מִלֵּךְ מִצְרַיִם וַתַּחְיֶינָן אֶת־ הַיָּלָדִים:
18	And the king of Egypt called for the midwives, and said unto them: 'Why have ye done this thing, and have saved the men-children alive?'	וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לַמִּיּוֹלֶדֶת וַיֹּאמֶר לָהֶן מִדּוּעַ עָשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה וַתַּחְיֶינָן אֶת־ הַיָּלָדִים:
19	And the midwives said unto Pharaoh: 'Because the Hebrew women are not as the Egyptian women; for they are lively, and are delivered ere the midwife come unto them.'	וַתֹּאמְרֶנּוּ הַמִּיּוֹלֶדֶת אֶל־פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנְשִׁים הַמִּצְרַיִת הָעִבְרִית כִּי־חַיִּוֹת הֵנָּה בִּטְרָם תָּבוּא אֲלֵהֶן הַמִּיּוֹלֶדֶת וַיֵּלְדוּ:
20	And God dealt well with the midwives; and the people multiplied, and waxed very mighty.	וַיֵּיטֵב אֱלֹהִים לַמִּיּוֹלֶדֶת וַיִּרְבּ הָעָם וַיַּעֲצֻמוּ מְאֹד:
21	And it came to pass, because the midwives feared God, that He made them houses.	וַיְהִי כִּי־יִרְאוּ הַמִּיּוֹלֶדֶת אֶת־ הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים:
22	And Pharaoh charged all his people, saying: 'Every son that is born ye shall cast into the river, and every daughter ye shall save alive.'	וַיִּצַּו פַּרְעֹה לְכָל־עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל־חֶבֶן הַיְּלֹוד הַיֹּאֲרָה תִשְׁלִיכוּהוּ וְכָל־חֶבֶת תַּחְיֶינָן: (פ)

(17) ותחיינן את הילדים. מִסְפָּקוֹת לַהֵם מִיֵּם וּמוֹזֶן. (סוטה יא:): תרגום הראשון וְקִיַּמָּא, והשני וְקִיַּמָּתוֹן, לפי שלשון עברית לנקבות רבות, תיבה זו וכיוצא בה משמשת לשון פעלו ולשון פעלתם, כגון ותאמרן איש מזרי, (שמות ז, יט) לשון עבר כמו ויאמרו לזכרים, וְשָׁדָדְרָה צָפִיקָם (ירמ' מד, כה), לשון דברתם כמו ותדברו לזכרים, וכן וְשָׁסְלָלְנָה אֶתִּי אֶל עַמִּי, (יחזקאל יג, יט) לשון עבר חללתם כמו ותחללו לזכרים:

(19) כי חיות הגנה. בקיאות כמילדות, תרגום מילדות סִיטָא. ורבותינו דרשו, (סוטה יא: ושמו"ר) הרי הן משולות לחיות השדה שאינן זריכות מילדות, והיכן משולות לחיות, גור אריה, זאב יערף, צבוע שורו, אילה שלוה, ומי שלא נכתב בו, הרי הכתוב כללן, ויצרך אותם ועוד כתיב מֶה אֶמַּךְ לְבָיָא (יחזקאל יט, ז):

(20) ויישב. הטיב להם, וזה חלוק במצבה שיסודה צ' אותיות ונתן לה וי"ו יו"ד צראה, כשהיא באה לדבר בלשון ויפעל, הוא נקוד היו"ד צרי"ש שהוא קמ"ץ קטן, (או בסגול שהוא פת"ח קטן) כגון וייטב אלהים למילדות, וְנִרְבַּצְתָּ יְהוּדָה (איכה ז, ה), הרבה תאניה, וכן וַיִּגַּל הָאֱלֹהִית (דברי הימים"ב לו, כ), וצוראדן הגלה את השאריה, וַיִּקֶּן זָנָב זָנָב (שופטים טו, ה), הפנה הזנבות זו לזו, כל אלו לשון מפעיל את אחרים, וכשהוא מדבר בלשון ויפעל, הוא נקוד היו"ד צחיר"ק, כגון וַיֵּיטֵב צָעִינִי (ויקרא י, כ), לשון הוטב, וכן וירב העם, נתרצה העם, ויגל יהודה, הגלה יהודה, ויפן כה וכה, פנה לכאן ולכאן. ואל תשיצני, וילך, וישב, וירד, וינא, לפי שאינן מגזרתן של אלו, שהרי היו"ד יסוד צהן, ירד, ינא, ישב, ילך, יו"ד אות שלישית זו: ויישב אלהים למילדת. מהו הטובה:

(21) ויעש להם בתים. צמי כהונה ולויה ומלכות שקרייין צמים, ויבן את צית ה' ואת צית המלך, כהונה ולויה מיוכד, ומלכות ממרים, כדאיאת במסכת סוטה (יא:):

II	And there went a man of the house of Levi, and took to wife a daughter of Levi.	וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת בֶּת-לֵוִי: וַאֲזַל גִּבְרָא מִדְּבֵית לֵוִי וַיִּסֵּב יָת בֶּת לֵוִי:	*א
2	And the woman conceived, and bore a son; and when she saw him that he was a goodly child, she hid him three months.	וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֶּן וַתֵּרָא אָתּוּ כִּי-טוֹב הוּא וַתַּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יָרְחִים: וַעֲדִיאת אֶתָּא וַיֵּלֶד בֶּר נַחֲזֵת יִתִּיה אָרִי טָב הוּא וַאֲסַמְרֵתִיה תִּלְתָּא יָרְחִין:	2
3	And when she could not longer hide him, she took for him an ark of bulrushes, and daubed it with slime and with pitch; and she put the child therein, and laid it in the flags by the river's brink.	וְלֹא-יִכְלָה עוֹד הַצְפִּינוֹ וַתִּקַּח-לּוֹ תֵּבַת גֹּמָא וַתַּחמֶרָהּ בַּחמֶר וּבִזְפֹּת וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת-הַיֶּלֶד וַתִּשֶׂם בַּסּוּף עַל-שֹׁפֶת הַיָּאָר: וְלֹא יִכְלָה עוֹד הַצְפִּינוֹ וַתִּקַּח-לּוֹ תֵּבַת גֹּמָא וַתַּחמֶרָהּ בַּחמֶר וּבִזְפֹּת וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת-הַיֶּלֶד וַתִּשֶׂם בַּסּוּף עַל-שֹׁפֶת הַיָּאָר:	3
4	And his sister stood afar off, to know what would be done to him.	וַתִּתְצַב אַחֲתוֹ מֵרָחֵק לִדְעָה מַה-יַּעֲשֶׂה לּוֹ: וַאֲתַעֲתַדַּת אַחֲתִיה מֵרָחִיק לַמַּדַּע מָא וַתַּעֲבִיד לִיה:	4
5	And the daughter of Pharaoh came down to bathe in the river; and her maidens walked along by the river-side; and she saw the ark among the flags, and sent her handmaid to fetch it.	וַתֵּרֶד בֶּת-פַּרְעֹה לָרְחֹץ עַל-הַיָּאָר וַנַּעֲרֹתֶיהָ הִלְכֹת עַל-יַד הַיָּאָר וַתֵּרָא אֶת-הַתֵּבָהּ בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת-אִמָּתָהּ וַתִּקְחָהּ: וַנַּחֲתַת בֶּת פַּרְעֹה לַמְסַחֵי עַל נַהֲרָא וַעֲוִילִמְתָּהּ מֵהַלְכֹן עַל כִּיף נַהֲרָא וַנַּחֲזֵת יָת תֵּיבָתָא בְּגוּ יַעֲרָא וַאֲוִישִׁיטַת יָת אִמָּתָהּ וַיִּסֵּבֶתָהּ:	5
6	And she opened it, and saw it, even the child; and behold a boy that wept. And she had compassion on him, and said: 'This is one of the Hebrews' children.'	וַתִּפְתַּח וַתֵּרָאֵהוּ אֶת-הַיֶּלֶד וַהֲנֵה-נֶעַר בֹּכֶה וַתַּחמֶל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִי־לִדֵּי הָעִבְרִים זֶה: וַתִּפְתַּח וַתֵּרָאֵהוּ אֶת-הַיֶּלֶד וַתִּפְתַּח וַתֵּרָאֵהוּ אֶת-הַיֶּלֶד וַהֲנֵה-נֶעַר בֹּכֶה וַתִּחַסַּח עָלָיו וַתֹּאמֶר מִי־לִדֵּי הָעִבְרִים זֶה: וַתִּפְתַּח וַתֵּרָאֵהוּ אֶת-הַיֶּלֶד וַהֲנֵה-נֶעַר בֹּכֶה וַתִּחַסַּח עָלָיו וַתֹּאמֶר מִי־לִדֵּי הָעִבְרִים זֶה:	6

(22) לְכָל עַמּוֹ. אֵף עֲלֵיהֶם גֹּזֵר, יוֹם שְׁנוֹלַד מִשֶּׁה אֲמָרוּ לוֹ אֶלְטָגְגִינִי, הַיּוֹם נוֹלַד מוֹשִׁיעֵן, וְאִין אֲנוּ יוֹדְעִים אִם מִמַּצְרִים אִם מִשְׂרָאֵל, וְרוֹאִין אֲנוּ שְׁסוּפּוֹ לְלִקּוֹת צִמִּים, לְפִיכֵךְ גֹּזֵר אוֹתוֹ הַיּוֹם אֵף עַל הַמַּצְרִים, שֶׁנֶּאֱמַר כָּל הַבֶּן הַיּוֹלֵד, וְלֹא נֶאֱמַר הַיּוֹלֵד לַעֲבָדִים, וְהֵם לֹא הָיוּ יוֹדְעִים שְׁסוּפּוֹ לְלִקּוֹת עַל מִי מַרְצֵה:

(1) וַיִּקַּח אֶת בֶּת לֵוִי. פָּרוּשׁ הִיא מִמֶּנֶּה מִפְּנֵי גִזְרֵת פַּרְעֹה, (וְחֹזֵר וְלִקְחָהּ, וְזֶה וַיֵּלֶךְ, שֶׁהֵלֵךְ צִעָתָהּ צִוּוּ שֶׁאִמְרָהּ לוֹ גִּזְרֵתָךְ קֶשֶׁה מִשֶּׁל פַּרְעֹה, אִם פַּרְעֹה גֹזֵר עַל הַזְכָּרִים וְאִתָּהּ גַּם כֵּן עַל הַנְּקִבָּה. צִרְשׁ"י יֵשֶׁן) וְהַחֲזִירָה וַעֲשֶׂה צֶה לְקוֹחִין שְׁנִיִּים, וְאֵף הִיא נִהַפְּכָה לְהִיּוֹת נַעֲרָה. וְצֵת ק"ל שָׁנָה הִיטָה, שְׁנוֹלַדָּה צִבּוּאָה לַמַּצְרִים בֵּין הַחֲוֹמֹת, וּמֵאֲחִים וְעַשְׂרָה נִשְׁתַּחֲוּ שָׁם, וְכַשִּׁילָאוּ הִיא מִשֶּׁה בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה, אִם כֵּן כִּשְׁנַחֲמַצְרָה מִמֶּנּוּ הִיטָה צֵת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים, וְקוֹרָא אוֹתָהּ צֵת לֵוִי:

(2) כִּי טוֹב הוּא. כִּשְׁנוֹלַד נִתְמַלֵּא הַצִּית כְּלָו אֹרֶה (סוּטָה יֵצ):

(3) וְלֹא יִכְלָה עוֹד הַצְפִּינוֹ. שְׁמֵנוּ לֵה מִצְרַיִם מִיּוֹם שֶׁהַחֲזִירָה, וְהִיא יֵלְדָתוֹ לִשְׁשֶׁה חֳדָשִׁים וְיּוֹם א', שֶׁהִיִּלְדָתָהּ לִשְׁשֶׁה יוֹלַדָתָהּ לְמִקְוֵטֵעִין, וְהֵם דִּקְדּוּ אַחֲרֵיהָ לְסוּף ט': גִּמָּא. גִּמִּי צִלְשׁוֹן מִשְׁנֵה וְצִלְע"ו יוֹנִקוּ, וְדָבָר רַךְ הוּא, וְעוֹמֵד צִפְנִי רַךְ וְצִפְנִי קֶשֶׁה: בַּחמֶר וּבִזְפֹּת. זֶפֶת מִצְחוֹן וְטִיט מִצְפִּנִּים, כִּדִּי שֶׁלֹא יִרְיַח אוֹתוֹ לְדִיק רִיחַ רַע שֶׁל זֶפֶת: וְהַשֵּׁם בַּסּוּף. הוּא לְשׁוֹן אֲגַם רוֹשִׁי"ל צִלְע"ו, וְדוּמָה לוֹ קָנָה וְסוּף קָמְלוֹ (יִשְׁעִי יט, ו):

(5) לָרְחֹץ עַל הַיָּאָר. סָרַם הַמַּקְרָא וּפִרְשָׁהּ, וַתֵּרֶד צֵת פַּרְעֹה עַל הַיָּאָר לְרַחֹץ צוּ: עַל יַד הַיָּאָר. אֲזַל הַיָּאָר, כִּמוֹ רָחַץ קִלְקַת יוֹאֵץ אֶל יָדִי (שְׁמוּאֵל-ב יד, ל), וְהוּא לְשׁוֹן יָד מִמֶּשׁ, שִׁיד הָאֵדָם כְּמוֹכָה לוֹ. וְרַצּוֹתֵינוּ דְרָשׁוּ (סוּטָה יֵצ): הוֹלְכוֹת לְשׁוֹן מִיטָה, כִּמוֹ הִנֵּה אֲנִי הוֹלֵךְ לְמוֹת (צִרְאִשִׁית כה, לז), הוֹלְכוֹת לְמוֹת לְפִי שְׁמִיחוּ צֵה, וְהַכְּחוּב מִסִּיעֵן, כִּי לִמָּה לָנוּ לְכַחֲבוּ וְנַעֲרֹתֶיהָ הוֹלְכוֹת: אֵת אִמָּתָהּ. אֵת שְׁפָחָתָהּ. וְרַצּוֹתֵינוּ דְרָשׁוּ לְשׁוֹן יָד, אֲזַל לְפִי דְקִדּוּק לְשׁוֹן הַקּוֹדֵשׁ הִיא לוֹ לְהַנְקֵד אִמָּתָה מִ"ס דְּגוֹשָׁה, וְהֵם דְּרָשׁוּ אֵת אִמָּתָה, אֵת יָדָהּ וְנִשְׁתַּחֲבָצָה אִמָּתָה אֲמוֹת הַרְצָה (סוּטָה שֵׁס):

(6) וַתִּפְתַּח וַתֵּרָאֵהוּ. אֵת מִי רִאֲתָהּ, הַיֵּלֶד, זֶה פִּשְׁטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ, שֶׁרִאֲתָה עִמּוֹ שְׁכִינָה (סוּטָה שֵׁס שְׁמו"ר א, כח): וְהִנֵּה

7	<p>וַתֹּאמֶר אֶחָתָּהּ אֶל-בֶּת-פָּרֹעַה הַאֵלֶּךְ וְקִרְאתִי לָךְ אִשָּׁה מִיִּנְקָת מִן הָעִבְרִית וְתִנֶּקֶת לָךְ אֶת- הַיֶּלֶד:</p>	<p>7 Then said his sister to Pharaoh's daughter: 'Shall I go and call thee a nurse of the Hebrew women, that she may nurse the child for thee?'</p>
8	<p>וַתֹּאמֶר-לָהּ בֶּת-פָּרֹעַה לָכִי וְתֵלְךְ הֵעֶלְמָה וְתִקְרָא אֶת-אִם הַיֶּלֶד:</p>	<p>8 And Pharaoh's daughter said to her: 'Go.' And the maiden went and called the child's mother.</p>
9	<p>וַתֹּאמֶר לָהּ בֶּת-פָּרֹעַה הִלִּיכִי אֶת-הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהִנֵּקְתְּהוּ לִי וְאֲנִי אֶתֶּן אֶת-שְׂכָרְךָ וְתִקְחִי הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וְתִנֵּקְתְּהוּ:</p>	<p>9 And Pharaoh's daughter said unto her: 'Take this child away, and nurse it for me, and I will give thee thy wages.' And the woman took the child, and nursed it.</p>
10	<p>וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וְתִבְאָהוּ לְבֶת- פָּרֹעַה וַיְהִי-לָהּ לְבֵן וְתִקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן-הַמַּיִם מָשִׂיתָהוּ:</p>	<p>10 And the child grew, and she brought him unto Pharaoh's daughter, and he became her son. And she called his name Moses, and said: 'Because I drew him out of the water.'</p>
11	<p>וַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל-אֶחָיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרִי מַכֶּה אִישׁ- עִבְרִי מֵאָחָיו:</p>	<p>11 And it came to pass in those days, when Moses was grown up, that he went out unto his brethren, and looked on their burdens; and he saw an Egyptian smiting a Hebrew, one of his brethren.</p>
12	<p>וַיִּפֶן כָּה וַכֶּה וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּדֹּךְ אֶת-הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחֹל:</p>	<p>12 And he looked this way and that way, and when he saw that there was no man, he smote the Egyptian, and hid him in the sand.</p>

שלישי

נער בוכה. קולו כנער:
 (7) מן העבריות. שהזכירנו על מצרים הרצה לניקולא ינק, לפי שהיה עתיד לדבר עם השכינה (שמו"ר א, ל. סוטה שם):
 (8) ותלך העלמה. הלכה צוריות ועלמות כעלם:
 (9) היליכ. נחנצא ולא ידעה מה נחנצא, הי שליכ (שמו"ר שם סוטה שם):
 (10) משיח. כתרומו שסלפיה, והוא לשון הולאה כלשון ארמי, כמסלל צניקא מללל, וכלשון עברי משיח, לשון הסירות, כמו לא ימוש (יהושע א, ח) לא משו, כך חזרו מנחם. ואני אומר שאינו ממחצרת מש, וימוש, אלא מגזרת משה, ולשון הולאה הוא, וכן ימשי ממיס רצים (שמואל-ב כב, יז), שאלו היה ממחצרת מש, לא יתכן לומר משיחיהו אלא רמשיחיהו, כאשר יאמר מן קס הקימות, ומן שז השיבות, ומן בא הביאות, או משחיהו, כמו ומש שי אף עון קאך (זכריה ג, ט), אכל משיח, אינו אלא מגזרת חיצה שפעל שלה מיוסד זה"א בסוף הציבה, כגון משה, בנה, עשה, לזה, פנה, כשיצא לומר בהם פעלתי, חבא היו"ד במקום ה"א, כמו עשיתי, צניתי, פניתי, לויית:
 (11) ויגדל משה. והלא כבר כתב ויגדל הילד, א"ר יהודה בר"א הראשון לקומה והשני לגדולה, שמינהו פרעה על ציתו: וירא בסבלותם. נתן עניו ולצו להיות מיצר עליהם (שמו"ר א, כ): איש מצרי. נוגש היה, ממונה על שוטרי ישראל, והיה מעמידם מקרות הגבר למלאכתם (שמו"ר א, כ): מכה איש עברי. מלקהו ורודהו. ובעלה של שלומית בת דברי היה, ונתן עניו זה, וכלילה העמידו והוציאו מצימו, והוא חזר ונכנס לבית וצא על אשמו, כסצורה שהוא בעלה, וחזר האיש לבימו והרגיש בדבר, וכשראה אותו מצרי שהרגיש בדבר, היה מכהו ורודהו כל היום:

<p>13 And he went out the second day, and, behold, two men of the Hebrews were striving together; and he said to him that did the wrong: 'Wherefore smitest thou thy fellow?'</p>	<p>וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וַהֲנֶה שְׁנֵי אָנָשִׁים עֹבְרִים נֹצִים לְרֹשֶׁעַ לִמָּוֶה תִּכֶּה רֵעֶךָ: וַיִּפֹּק בַּיּוֹמָא תְנִינָא וְהָא תְרִין גּוֹבְרִין יְהוּדָאִין נֹצִין וַאֲמַר לְחִיבָא לָמָּא אֶתְ מַחִי לְחִבְרָךְ:</p>	<p>13 וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וַהֲנֶה שְׁנֵי אָנָשִׁים עֹבְרִים נֹצִים וַיֹּאמֶר לְרֹשֶׁעַ לִמָּוֶה תִּכֶּה רֵעֶךָ:</p>
<p>14 And he said: 'Who made thee a ruler and a judge over us? thinkest thou to kill me, as thou didst kill the Egyptian?' And Moses feared, and said: 'Surely the thing is known.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מִי שְׁמִיךָ לְאִישׁ שָׂר וְשֹׁפֵט עָלֵינוּ הֲלֹהֲרֵגֵנִי אַתָּה אָמַר כְּאִשֶּׁר הִרְגִּיתָ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אָכֵן נֹדַע הַדְּבָר: וַאֲמַר מִן שְׁמוֹךְ לְגֹבֵר רַב וְדִיִּין עָלָנָא הַלְמַקְטִילִי אֶתְ אָמַר כְּמָא דְקַטְלָתָא יֵת מִצְרָאָה וְדַחִיל מֹשֶׁה וַאֲמַר בְּקוֹשְׁטָא אַתִּידַע פְּתִגְמָא:</p>	<p>14 וַיֹּאמֶר מִי שְׁמִיךָ לְאִישׁ שָׂר וְשֹׁפֵט עָלֵינוּ הֲלֹהֲרֵגֵנִי אַתָּה אָמַר כְּאִשֶּׁר הִרְגִּיתָ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אָכֵן נֹדַע הַדְּבָר:</p>
<p>15 Now when Pharaoh heard this thing, he sought to slay Moses. But Moses fled from the face of Pharaoh, and dwelt in the land of Midian; and he sat down by a well.</p>	<p>וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה וַיִּבְקֹשׁ לְהַרְגוֹ אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פַרְעֹה וַיָּשָׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר: וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה וַיִּבְקֹשׁ לְהַרְגוֹ אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִן קֶדֶם פַּרְעֹה וַיָּתִיב בְּאֶרֶץ מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל הַבְּאֵר:</p>	<p>15 וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה וַיִּבְקֹשׁ לְהַרְגוֹ אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פַרְעֹה וַיָּשָׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר:</p>
<p>16 Now the priest of Midian had seven daughters; and they came and drew water, and filled the troughs to water their father's flock.</p>	<p>וּלְכַתָּן מִדְיָן שִׁבְעַת בָּנוֹת וַתִּבְאֵנָה וַתִּדְלָנָה וַתִּמְלֵאנָה אֶת־הַתְּרֵהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אָבִיהֶן: וּלְרַבָּא דְּמִדְיָן שִׁבְעַת בָּנוֹת וַתִּבְאֵנָה וַתִּדְלָנָה וַתִּמְלֵאנָה אֶת־הַתְּרֵהָטִים לְהַשְׁקָאָה עֲנָא דְּאִבְהוֹן:</p>	<p>16 וּלְכַתָּן מִדְיָן שִׁבְעַת בָּנוֹת וַתִּבְאֵנָה וַתִּדְלָנָה וַתִּמְלֵאנָה אֶת־הַתְּרֵהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אָבִיהֶן:</p>
<p>17 And the shepherds came and drove them away; but Moses stood up and helped them, and watered their flock.</p>	<p>וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיִּגְרְשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיִּשְׁעֶן וַיִּשְׁק אֶת־צֹאנָם: וַאֲתֹ רַעִיָא וּטְרַדוֹנִין וְקָם מֹשֶׁה וּפְרַקְנִין וַאֲשָׁקִי יֵת עֲנְהוֹן:</p>	<p>17 וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיִּגְרְשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיִּשְׁעֶן וַיִּשְׁק אֶת־צֹאנָם:</p>
<p>18 And when they came to Reuel their father, he said: 'How is it that ye are come so soon to-day?'</p>	<p>וַתִּבְאֵנָה אֶל־רַעֲוֹאֵל אָבִיהֶן וַיֹּאמֶר מִדְיָן אֲחִיתָיו לְמִיתִי יוֹמָא דִּין: וַאֲתָאָה לָנוּת רַעֲוֹאֵל אָבִיהוֹן וַאֲמַר מִדְיָן אֲחִיתָיו לְמִיתִי יוֹמָא דִּין:</p>	<p>18 וַתִּבְאֵנָה אֶל־רַעֲוֹאֵל אָבִיהֶן וַיֹּאמֶר מִדְיָן אֲחִיתָיו לְמִיתִי יוֹמָא דִּין:</p>

(12) ויפן כה וכה. ראה מה עשה לו צנית ומה עשה לו צדקה. ולפי פשוטו כמשמעו: וירא כי אין איש. שאין איש עמיד ללכת ממנו שיתגייר:

(13) שני אנשים עברים. דתן ואזכרים הם, שהותירו מן המן: נצים. מריצים: למה תכה. אע"פ שלא הכהו, נקרא רשע צהרמתי: רשע. רשע כמותך:

(14) מי שמך לאיש. והרי עודך נער: הלהרגני אתה אומר. מכאן אנו למדים שהרגו צדק המפורש: וירא משה. כפשוטו. ומדרשו. דאג לו על שראה בישראל רשעים דילטורין, אמר, מעתה שמה אינם ראויין להגאל: אכן נודע הדבר. כמשמעו. ומדרשו, נודע לי הדבר שהייתי חמה עליו, מה חטאו ישראל מכל שצעים אומות להיות נרדים צעזודת פרך, אכל רואה אני שהם ראויים לכך:

(15) וישמע פרעה. הם הלשינו עליו: ויבקש להרוג את משה. מסרו לקוסטניגר להרגו ולא שלטה צו החרצ, הוא שאמר משה, ויילני מחרצ פרעה: (וישב בארץ מדין. נמנע כשם, כמו ויש צעקצ: וישב על הבאר. למד מיעקב שזוהו לו זווהו על הצדק:

(16) ולכהן מדין. רצ שצקן, ופירש לו מעזודת אלילים ונידוהו מאלנס: את הרהטים. את צריכות מרונות המים העשויות צארץ:

(17) ויגרשום. מפני הנידוי:

19	And they said: 'An Egyptian delivered us out of the hand of the shepherds, and moreover he drew water for us, and watered the flock.'	וַתֹּאמְרוּ אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרֹעִים וְגַם־דָּלָה דָּלָה לָנוּ וַיִּשְׁק אֶת־הַצֹּאן:	וַאֲמַר גּוֹבְרָא מִצְרָאָה שִׁיזְבֵּנָא מִיָּדָא דְרֹעִיָּא וְאַף מִדְּלָא דְלָא לָנָא וְאַשְׁקִי יָת עֲנָא:
20	And he said unto his daughters: 'And where is he? Why is it that ye have left the man? call him, that he may eat bread.'	וַיֹּאמֶר אֶל־בָּנָתָיו וְאֵיזוֹ לָמָּה זֶה עֲזַבְתֶּן אֶת־הָאִישׁ קִרְאֵן לוֹ וַיֹּאכֵל לֶחֶם:	וַאֲמַר לְבָנָתֶיהָ וְאַן הוּא לָמָּה זֶה עֲזַבְתֶּינן יָת גּוֹבְרָא קִרְן לֵיה וַיִּיכּוֹל לֶחֶמָא:
21	And Moses was content to dwell with the man; and he gave Moses Zipporah his daughter.	וַיֵּזְאֵל מֹשֶׁה לְשָׁבֶת אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־צִפּוֹרָה בָּתּוֹ לְמֹשֶׁה:	וַצְבִּי מֹשֶׁה לְמִתְבַּע עִם גּוֹבְרָא וַיִּהֲב יָת צִפּוֹרָה בְּרִיתֶיהָ לְמֹשֶׁה:
22	And she bore a son, and he called his name Gershom; for he said: 'I have been a stranger in a strange land.'	וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גֶּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נֹכְרִיָּה: (פ)	וַיֵּלִידֶת בֶּר וַקְרָא יָת שְׁמִיהָ גֶרְשֹׁם אֲרִי אָמַר דִּיִּר הָיִיתִי בְּאַרְעֵ נּוֹכְרָאָה:
23	And it came to pass in the course of those many days that the king of Egypt died; and the children of Israel sighed by reason of the bondage, and they cried, and their cry came up unto God by reason of the bondage.	וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבָדָה וַיִּזְעֻקוּ וַתַּעַל שׁוֹעֲתָם אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבָדָה:	וַהֲוָה בְּיוֹמָא סְגִיאָא הָאֲנָוָן וּמִיָּת מֶלְכָּא דְּמִצְרַיִם וַאֲתֵאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן פּוֹלְחָנָא דְּהָוָה קָשִׁי עֲלֵיהוֹן וַיִּזְעֻקוּ וּסְלִיקַת קְבִילַתְהוֹן לְקֹדֶם יְיָ מִן פּוֹלְחָנָא:
24	And God heard their groaning, and God remembered His covenant with Abraham, with Isaac, and with Jacob.	וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב:	וַשְׁמִיעַ קֹדֶם יְיָ יָת קְבִילַתְהוֹן וּדְכִיר יְיָ יָת קִימִיָּה דְּעָם אַבְרָהָם דְּעָם יִצְחָק וּדְעָם יַעֲקֹב:
25	And God saw the children of Israel, and God took cognizance of them.	וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע אֱלֹהִים: (ס)	וַגְּלִי קֹדֶם יְיָ שַׁעֲבֻדָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר בְּמִימְרֶיהָ לְמַפְרָקְהוֹן יְיָ:

(20) למה זה עזבתן. הכיר צו שהוא מזרעו של יעקב, שהמים עולים לקראתו: ויאכל לחם. שמא ישא אחת מכס, כמה דאם אמר כי אם הלחם אשר הוא אוכל:

(21) ויזאל. כמרגומו, (ס"א כמשמעו) ודומה לו הוֹאֵל נָא וְלֵין (שופטים יט, ו), ולו הוֹאֵלנו, הוֹאֵלתי לדבר. ומדרשו לשון קָלָה, נשבע לו שלא יזוז ממדין כי אם צרשמו:

(23) ויהי בימים הרבים ההם. שהיה משה גר צמדיו, וימת מלך מצרים והוצרכו ישראל לתשועה, ומשה היה רועה וגו' ובאמת תשועה על ידו, ולכן נסמכו פרשיות הללו. (בר"י): וימת מלך מצרים. נטרע, והיה שומט תינוקות ישראל ורומץ צדמס (שמו"ר א, לד):

(24) נאקתם. נעקתם, וכן מעיר ממים יִנְאָקוּ (איוב כד, יצ): את בריתו את אברהם. עם אברהם:

(25) וידע אלהים. נתן עליהם לצולא העלים עיניו:

III	<p>Now Moses was keeping the flock of Jethro his father-in-law, the priest of Midian; and he led the flock to the farthest end of the wilderness, and came to the mountain of God, unto Horeb.</p>	<p>וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֵי יֵת עֹנָא דִּיתְרוֹ חֲמוּתֵי רַבָּא דִּמְדִּין וּדְבַר יֵת עֹנָא לְאַתְר שְׂפֵר רֹעִיא לְמַדְבָּרָא וְאַתָּא לְטוֹרָא דְּאַתְגִּיל עֲלוּהִי יִקְרָא דִּין לְחֹרֵב:</p>	<p>וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֵה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתֵנו כְּהֵן מִדְיָן וַיְנַהֲג אֶת־ הַצֹּאן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־ הָר הָאֱלֹהִים חֹרֵב:</p>	<p>רביעי ב</p>
2	<p>And the angel of the LORD appeared unto him in a flame of fire out of the midst of a bush; and he looked, and, behold, the bush burned with fire, and the bush was not consumed.</p>	<p>וְאַתְגִּיל מְלָאכָא דִּין לִיה בְּשִׁלְחוֹבֵית אִישְׁתָּא מִגּוֹ אֲסַנָּא וַחֲזָא וְהָא אֲסַנָּא בְּעַר בְּאִישְׁתָּא וְאֲסַנָּא לִיתְוֵהִי מִתְאַכִּיל:</p>	<p>וַיֵּרָא מְלָאךְ יְהוָה אֵלָיו בִּלְבַת־ אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסִּנֶּה וַיֵּרָא וְהִנֵּה הַסִּנֶּה בֹעֵר בָּאֵשׁ וְהַסִּנֶּה אֵינֶנּוּ אֲכָל:</p>	<p>2</p>
3	<p>And Moses said: 'I will turn aside now, and see this great sight, why the bush is not burnt.'</p>	<p>וַאֲמַר מֹשֶׁה אֶתְפְּנִי כְעַן וְאַחֲזִי יֵת חֲזֹנָא רַבָּא דִּדִּין מָא דִּין לָא מִתּוֹקֵד אֲסַנָּא:</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרֶה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמִּרְאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה מִדּוּעַ לֹא־יִבְעַר הַסִּנֶּה:</p>	<p>3</p>
4	<p>And when the LORD saw that he turned aside to see, God called unto him out of the midst of the bush, and said: 'Moses, Moses.' And he said: 'Here am I.'</p>	<p>וַחֲזָא יְיָ אֲרִי אֶתְפְּנִי לְמַחֲזִי וַיִּקְרָא לִיה יְיָ מִגּוֹ אֲסַנָּא וַאֲמַר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַאֲמַר הָאֲנִי:</p>	<p>וַיֵּרָא יְהוָה כִּי סָר לִרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסִּנֶּה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנְנִי:</p>	<p>4</p>
5	<p>And He said: 'Draw not nigh hither; put off thy shoes from off thy feet, for the place whereon thou standest is holy ground.'</p>	<p>וַאֲמַר לָא תִקְרַב הֵלָכָא שְׂרִי סִינָה מַעַל רִגְלֶךָ אֲרִי אַתְרָא דְּאַתָּ קָאִים עֲלוּהִי אַתְר קֳדִישׁ הוּא:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַל־תִּקְרַב הֵלֶם שָׁל־ נַעֲלֶיךָ מַעַל רִגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עומד עָלָיו אֲדַמַּת־ קֹדֶשׁ הוּא:</p>	<p>5</p>
6	<p>Moreover He said: 'I am the God of thy father, the God of Abraham, the God of Isaac, and the God of Jacob.' And Moses hid his face; for he was afraid to look upon God.</p>	<p>וַאֲמַר אֲנִי אֱלֹהֵא דְאַבְרָהָם אֱלֹהֵיהּ דְּאַבְרָהָם אֱלֹהֵיהּ דְּיִצְחָק וְאֱלֹהֵיהּ דְּיַעֲקֹב וּבְכַשְׁנוֹן מֹשֶׁה לִּפְנֵיהּ אֲרִי דְּחִיל מִלְּאֶסְתַּכְּלָא בְּצִית יִקְרָא דִּין:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב וַיִּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרָא מִהִבֵּיט אֶל־הָאֱלֹהִים:</p>	<p>6</p>

- (1) אחר המדבר. להמרחק מן הגזל, שלא ירעו צדוק אחרים: אל הר האלהים. על שם העמיד:
 (2) בלבית אש. צלה צה אש לצו של אש, כמו לצ השמים. צלצ הצלה, (שמואל-צ יח, יד) ואל תחמה על הצי"ו, שיש לנו כיווא
 צו, מה הצלה לצסך (יחזקאל טז, ל): מתוך הסנה. ולא חילן אחר, משום עמו אֲנִי צִנְרָה: אכל. נאכל, כמו לא עזר צה,
 אשר לקח משם:
 (3) אסורה נא. אסורה מכאן להמקרב שם:
 (5) של. שְׁלוֹף והוא, כמו וְנָשַׁל הַצִּרְקָן (דברים יט, ה), כי ישל וימך: אדמת קודש הוא. המקום:

7	<p>And the LORD said: 'I have surely seen the affliction of My people that are in Egypt, and have heard their cry by reason of their taskmasters; for I know their pains;</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה רָאָה רָאִיתִי אֶת־ עַנְי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֶת־ צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נִגְשָׁיו כִּי־ יָדַעְתִּי אֶת־מַכָּאֲבָיו:</p>
8	<p>and I am come down to deliver them out of the hand of the Egyptians, and to bring them up out of that land unto a good land and a large, unto a land flowing with milk and honey; unto the place of the Canaanite, and the Hittite, and the Amorite, and the Perizzite, and the Hivite, and the Jebusite.</p>	<p>וְאָרָד לְהַצִּילָם מִיַּד מִצְרַיִם וְלָהֶעֱלֹתָם מִן־הָאֶרֶץ הַהִוא אֶל־ אֶרֶץ שׁוֹכֵה וְרַחֲבָה אֶל־אֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְדִבְשׁ אֶל־מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי:</p>
9	<p>And now, behold, the cry of the children of Israel is come unto Me; moreover I have seen the oppression wherewith the Egyptians oppress them.</p>	<p>וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלַי וְגַם־רָאִיתִי אֶת־ הַלַּחֲץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם:</p>
10	<p>Come now therefore, and I will send thee unto Pharaoh, that thou mayest bring forth My people the children of Israel out of Egypt.'</p>	<p>וְעַתָּה לֵכָה וְאֶשְׁלַחְךָ אֶל־ פַּרְעֹה וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי בְנֵי־ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:</p>
11	<p>And Moses said unto God: 'Who am I, that I should go unto Pharaoh, and that I should bring forth the children of Israel out of Egypt?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אֲנִכִּי כִי אֵלֶךְ אֶל־פַּרְעֹה וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:</p>
12	<p>And He said: 'Certainly I will be with thee; and this shall be the token unto thee, that I have sent thee: when thou hast brought forth the people out of Egypt, ye shall serve God upon this mountain.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר כִּי־אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי אֲנִכִּי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת־הָאֱלֹהִים עַל הַהָר הַזֶּה:</p>

(7) כי ידעתי את מכאוביו. כמו וידע אלהים, כלומר כי שמתי לב להסבון ולדעת את מכאוביו, ולא העלמתי עיני ולא אכזבתי את אזני מעצמם:

(10) ועתה לכה ואשלחך אל פרעה. ואם תאמר מה תועיל, והוצא את עמי, יועילו דבריך ותוציאם משם:

(11) מי אנכי. מה אני חשוב לדבר עם המלכים: וכי אוציא את בני ישראל. ואף אם חשוב אני, מה זכו ישראל שפסעשע להם נס ואוציאם ממצרים:

(12) ויאמר כי אהיה עמך. השיבו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, שאמרת מי אנכי כי אלך אל פרעה, לא שלך היא, כי אם משלי, כי אהיה עמך, וזה המראה אשר ראית בסנה, לך האות כי אנכי שלחתיך, ותצליח בשליחותי וכדאי אני להציל, כאשר ראית הסנה עושה שליחותי ואיננו אָפֵל, כך תלך בשליחותי ואינך גיוזק, ושאלת מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים, דבר גדול יש לי על הוצאת זו, שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה לנסף שלשה חדשים שיצאו מצרים. דבר אחר כי אהיה

<p>13 And Moses said unto God: 'Behold, when I come unto the children of Israel, and shall say unto them: The God of your fathers hath sent me unto you; and they shall say to me: What is His name? what shall I say unto them?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הֲנִי אֶנְכִּי בֹא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי מַה־שְּׁמוֹ מַה אֶמַּר אֲלֵהֶם:</p>	<p>13 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הֲנִי אֶנְכִּי בֹא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי מַה־שְּׁמוֹ מַה אֶמַּר אֲלֵהֶם:</p>
<p>14 And God said unto Moses: 'I AM THAT I AM'; and He said: 'Thus shalt thou say unto the children of Israel: I AM hath sent me unto you.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אֱהִיָּה אֲשֶׁר אֶהֱיָה וְאָמַר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֱהִיָּה שְׁלַחְנִי לְוֹתְכֹן:</p>	<p>14 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֱהִיָּה אֲשֶׁר אֶהֱיָה וְיֹאמַר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֱהִיָּה שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם:</p>
<p>15 And God said moreover unto Moses: 'Thus shalt thou say unto the children of Israel: The LORD, the God of your fathers, the God of Abraham, the God of Isaac, and the God of Jacob, hath sent me unto you; this is My name for ever, and this is My memorial unto all generations.</p>	<p>וַיֹּאמֶר עוֹד יְיָ לְמֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֱבָרְהָם אֱלֹהֵינוּ אֱבָרְיִצְחָק וְאֱלֹהֵינוּ אֱבָרְיַעֲקֹב שְׁמִי לְעֹלָם וְדִין דּוֹכְרֵנִי לְכָל דָּר וָדָר:</p>	<p>15 וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֱבָרְיִצְחָק וְאֱלֹהֵינוּ אֱבָרְיַעֲקֹב שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זְכָרִי לְדָר וָדָר:</p>
<p>16 Go, and gather the elders of Israel together, and say unto them: The LORD, the God of your fathers, the God of Abraham, of Isaac, and of Jacob, hath appeared unto me, saying: I have surely remembered you, and seen that which is done to you in Egypt.</p>	<p>אֵיזֵל וְתִכְנֹשׁ יְתִי שְׂבִי יִשְׂרָאֵל וְתִימַר לְהוֹן יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֱבָרְיִצְחָק וְאֱלֹהֵינוּ אֱבָרְיַעֲקֹב שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זְכָרִי לְדָר וָדָר:</p>	<p>חמישי 16 לךְ וְאָסַפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֱבָרְיִצְחָק וְאֱלֹהֵינוּ אֱבָרְיַעֲקֹב שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זְכָרִי לְדָר וָדָר:</p>

עמך, וזה שתלני בשליחותך, לך האות על הצטחה אחרת שאני מצטיחך, שכשחוציאם ממצרים תעבדון אותי על ההר הזה, שתקבלו התורה עליו, והיא הזכות העומדת לישראל. ודוגמת לשון זה מנינו, וזה לך האות הכולל השנה ספית וגו' (ישעי' לו, ז), מפלת סנחריב תהיה לך לאות על הצטחה אחרת, שארככם חריבה מפירות ואני אצרך הספיתם:

(14) אהיה אשר אהיה. אהיה עמם בצרה זאת, אשר אהיה עמם בשעבוד שאר מלכיות, אמר לפניו רבש"ע מה אני מזכיר להם צרה אחרת, דייס בצרה זו, אמר לו יפה אמרת, כה תאמר וגו'. (ברכות ט: שמו"ר ג, ז) (לא שהשכיל חלילה משה ציחק, אלא שלא הבין דברי השי"ת, כי לא מחשבתו מחשבת השי"ת, שמאז כן היתה דעתו באומרו יתצרך אהיה אשר אהיה, למשה לבדו הגיד, ולא שיגיד לישראל, וזה יפה אמרת, שגם דעתי מתחלה כך היתה, שלא תגיד לבני ישראל כדברים האלה, אלא כה תאמר לבני ישראל אהיה פעם אחת. וכן משמע במסכת ברכות ודו"ק):

(15) זה שמי לעלם. חסר וי"ו לומר, העלימהו, שלא יקרא ככתבו (שמו"ר ג, ט): וזה זכרי. למדו היאך נקרא, וכן דוד הוא אומר, ה' שמך לעולם ה' זכרך לדור ודור:

(16) את זקני ישראל. מיוחדים לשיבה. ואם תאמר זקנים סתם, היאך אפשר לו לאסוף זקנים של ס' רבוא:

<p>17 And I have said: I will bring you up out of the affliction of Egypt unto the land of the Canaanite, and the Hittite, and the Amorite, and the Perizzite, and the Hivite, and the Jebusite, unto a land flowing with milk and honey.</p>	<p>וְאָמַר אֶעֱלֶה אֶתְכֶם מֵעֲבֹד מִצְרַיִם אֶל-אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֶל-אֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ:</p>
<p>18 And they shall hearken to thy voice. And thou shalt come, thou and the elders of Israel, unto the king of Egypt, and ye shall say unto him: The LORD, the God of the Hebrews, hath met with us. And now let us go, we pray thee, three days' journey into the wilderness, that we may sacrifice to the LORD our God.</p>	<p>וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ וּבָאתָ אִתָּהּ וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל-מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְאָמַרְתֶּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ וַעֲתָה נֵלְכָה-נָּא דֶרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבַּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:</p>
<p>19 And I know that the king of Egypt will not give you leave to go, except by a mighty hand.</p>	<p>וְאֲנִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא-יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהֵלֶךְ וְלֹא בִיד חֲזָקָה:</p>
<p>20 And I will put forth My hand, and smite Egypt with all My wonders which I will do in the midst thereof. And after that he will let you go.</p>	<p>וְשַׁלַּחְתִּי אֶת-יָדִי וְהִפֵּיתִי אֶת-מִצְרַיִם בְּכָל נִפְלְאוֹתֵי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי-כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם:</p>
<p>21 And I will give this people favour in the sight of the Egyptians. And it shall come to pass, that, when ye go, ye shall not go empty;</p>	<p>וְנָתַתִּי אֶת-חַן הָעַם-הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וְהָיָה כִּי תֵלְכוּן לֹא תֵלְכוּ רִיקִים:</p>
<p>22 but every woman shall ask of her neighbour, and of her that sojourneth in her house, jewels of silver, and jewels of gold, and raiment; and ye shall put them upon your sons, and upon your daughters; and ye shall spoil the Egyptians.'</p>	<p>וְשָׂאֵלָה אִשָּׁה מִשְׁכֻּנְתָּהּ וּמִגֵּרַת בֵּיתָה כָּל-יְכֶסֶף וְכָל-זָהָב וְשִׁמְלֹת וְשִׁמְתָם עַל-בְּנֵיהֶם וְעַל-בָּנוֹתֵיהֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת-מִצְרַיִם:</p>

(18) ושמעו לקולך. מאלהים, מכיון שחאמר להם לשון זה ישמעו לקולך, שכבר סימן זה מסור צידם מיעקב ומיוסף שזלשון זה הם נגאלים, יעקב אמר להם ואלהים פקוד יפקוד אחכם, יוסף אמר להם פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם (בראשית נ, כה): נקרה עלינו. לשון מקרה, וכן וַיִּקֶּר אֱלֹהִים (צמדצר כג, ד), ואנכי אקרה כה, אהא נקרה מאתו הלוס: (אלהי העבריים. יו"ד יחירה, רמז ל"י מכות. דרש"י יסן):

(19) לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך. אם אין אני מראה לו ידי החזקה, כלומר כל עוד שאין אני מודיעו ידי החזקה לא יתן אחכם להלוך: לא יתן. לא יצדק, כמו על פן לא נספיק (בראשית כ, ו), לא יתנו אֱלֹהִים לָהֲרַע עֲמָדִי (שם לא, ח), וכלן לשון נתינה הם. וי"מ ולא ציד חזקה. ולא בשביל שידו חזקה כי מאז אשלח את ידי והכיתי את מצרים וגו' ומתרגמין אותו וְלֹא מִן תִּקֶּם דְּחִילָה פְּקִיף. משמו של רבי יעקב צרבי מנחם נאמר לי:

IV	And Moses answered and said: 'But, behold, they will not believe me, nor hearken unto my voice; for they will say: The lord hath not appeared unto thee.'	וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא-נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה:	IV
2	And the LORD said unto him: 'What is that in thy hand?' And he said: 'A rod.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה (כ' מזה) [ק' מזה-גה] בְּיָדְךָ וַיֹּאמֶר מִטָּה: וַאֲמַר לִיהּ יְיָ מָה בְּיָדְךָ וַאֲמַר חוֹטָבָה:	2
3	And He said: 'Cast it on the ground.' And he cast it on the ground, and it became a serpent; and Moses fled from before it.	וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ אֶרֶצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ אֶרֶצָה וַיְהִי לְנָחָשׁ וַיִּנָּס מֹשֶׁה מִפָּנָיו:	3
4	And the LORD said unto Moses: 'Put forth thy hand, and take it by the tail—and he put forth his hand, and laid hold of it, and it became a rod in his hand—	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וְאָחֲזוּ בְּזָנְבוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֶק בּוֹ וַיְהִי לְמִטָּה בְּכַפּוֹ:	4
5	that they may believe that the LORD, the God of their fathers, the God of Abraham, the God of Isaac, and the God of Jacob, hath appeared unto thee.'	לְמַעַן יֵאֱמִינוּ כִּי-נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב:	5
6	And the LORD said furthermore unto him: 'Put now thy hand into thy bosom.' And he put his hand into his bosom; and when he took it out, behold, his hand was leprous, as white as snow.	וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ עוֹד הִבֵּא-נָא יָדְךָ בְּחִיקְךָ וַיֵּבֵא יָדוֹ בְּחִיקוֹ וַיִּוצֵאָהּ וַיַּהַגּהּ יָדוֹ מִצָּרַעַת כַּשָּׁלֵג:	6

(22) ומגרת ביתה. מאותה שהיא גרה חֶסֶד צנית: ונצלתם. כתרומתו ותרומתו, וכן וינצלו את מִצְרַיִם (שמות יב, לו), וינצלו יִשְׂרָאֵל אֶת עֲדָיִם (שם לג, ו), והנו"ן צו יסוד. ומנחם חזרו צמחצרת צד"י, עס וינצלו חֶסֶד מִקְנֵה חֶסֶד (בראשית לא, ט), אשר הנציל אלהים מאֲבִינוּ, ולא יאֲמִנוּ דַּבְּרוּ, כי אם לא היתה הנו"ן יסוד והיא נקודה בחיר"ק, לא תהא משמשת כלשון ופעלתם, אלא כלשון ופעלתם, כמו וְנִסְתַּחֲסַם מֵעַל הָאֲדָמָה (דברים כח, סג), ונתחם ביד אוֹיֵב, וְנִסְתַּחֲסַם לְפָנַי אִיִּבְיָם (ויקרא כו, יז). וְנִסְתַּחֲסַם צְחוּכָה (יחזקאל כב, כא), ואמרתם נלנו, לשון נפעלנו, וכל נו"ן שהיא באה בתיבה לפרקים, ונפלת ממנה, כנו"ן של נוֹגֵף, נוֹשֵׂא, נוֹחֵן, נוֹשֵׁךְ, כשהיא מדצרת לשון ופעלתם, חֲנֻקָה צו"א בחטף, כגון וַיִּנְשָׂאֲתָם אֶת הָאִיִּבְיָם (בראשית מה, יט), וְנִסְתַּחֲסַם אֶת אֶת הָאֲדָמָה (במדבר לב, כט), ומנחם את צֶמֶר עֲרֵלְתָם. לכן אני אומר, שזאת הנקודה בחיר"ק מן היסוד היא, ויסוד שם דבר נָלוּ, והוא מן הלשונות הכבדים, כמו דָּבָר, קָפֹר, לָמוּד, כשידבר כלשון ופעלתם ינקד בחיר"ק, כמו וְדָבָרְתָם אֶת הָעָם (שם כ, ח), וְכִפְרָתָם אֶת הָעָם (יחזקאל מה, כ), וְלָמַדְתָם אֶת הָעָם (דברים יא, יט):

(2) מזה בידך. לכך נכתבתי זה למען, מִזֶּה שֶׁצִּדֵּךְ אֶתָּה חַיִּיב לְלָקוֹת, שחשדת בכשרים. ופשוטו, כאדם שאומר לחצירו, מודה אתה שזו שלפניך אֵין היא, אומר לו הן, אמר לו הריני עושה אותה עין:

(3) ויהי לנחש. רמז לו שסיפר לשון הרע על ישראל (באומרו לא יאמינו לי), ותפס אומנתו של נחש:

(4) ויחזק בו. לשון אחיזה הוא, והרבה יש במקרא, ויִסְתַּחֲסַם הָאֲדָמָה (בראשית יט, טו) וְהָאֲדָמָה צְמָחָהּ (דברים כה, יא), וְהָאֲדָמָה צְמָחָהּ (שמואל"א יז, לה), כל לשון חזק הדבוק לצ"ת, לשון אחיזה הוא:

(6) מצורעת בשלג. דרך צרעת להיות לצנה, אם צהרת לצנה היא, אף באות זה רמז לו שלשון הרע סיפר באומרו לא יאמינו לי, לפיכך הלקחו צרעת, כמו שלקחה מרים על לשון הרע:

<p>7 And He said: 'Put thy hand back into thy bosom.—And he put his hand back into his bosom; and when he took it out of his bosom, behold, it was turned again as his other flesh.—</p>	<p>וַיֹּאמֶר הֲשֵׁב יָדְךָ אֶל-חִיקְךָ וַיִּשְׁבּ יָדוֹ אֶל-חִיקוֹ וַיֵּצֵאָהּ מִחִיקוֹ וְהִנֵּה-שָׁבָה כְּבָשָׂרוֹ: כְּבָשָׂרָהּ:</p>	<p>7 וַיֹּאמֶר הֲשֵׁב יָדְךָ אֶל-חִיקְךָ וַיִּשְׁבּ יָדוֹ אֶל-חִיקוֹ וַיֵּצֵאָהּ מִחִיקוֹ וְהִנֵּה-שָׁבָה כְּבָשָׂרוֹ: כְּבָשָׂרָהּ:</p>
<p>8 And it shall come to pass, if they will not believe thee, neither hearken to the voice of the first sign, that they will believe the voice of the latter sign.</p>	<p>וְהָיָה אִם-לֹא יֵאֱמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקוֹל הָאֵת הָרִאשׁוֹן וְהֵאֱמִינוּ לְקוֹל הָאֵת הָאַחֲרוֹן:</p>	<p>8 וְהָיָה אִם-לֹא יֵאֱמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקוֹל הָאֵת הָרִאשׁוֹן וְהֵאֱמִינוּ לְקוֹל הָאֵת הָאַחֲרוֹן:</p>
<p>9 And it shall come to pass, if they will not believe even these two signs, neither hearken unto thy voice, that thou shalt take of the water of the river, and pour it upon the dry land; and the water which thou takest out of the river shall become blood upon the dry land.'</p>	<p>וְהָיָה אִם-לֹא יֵאֱמִינוּ גַם לְשְׁנֵי הָאֵאוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקוֹלְךָ וְלִקְוֹת מִיַּמִּי הַיָּאֵר וְשִׁפְכָתָהּ הַיַּבֶּשֶׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן-הַיָּאֵר וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבֶּשֶׁת:</p>	<p>9 וְהָיָה אִם-לֹא יֵאֱמִינוּ גַם לְשְׁנֵי הָאֵאוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקוֹלְךָ וְלִקְוֹת מִיַּמִּי הַיָּאֵר וְשִׁפְכָתָהּ הַיַּבֶּשֶׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן-הַיָּאֵר וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבֶּשֶׁת:</p>
<p>10 And Moses said unto the LORD: 'Oh Lord, I am not a man of words, neither heretofore, nor since Thou hast spoken unto Thy servant; for I am slow of speech, and of a slow tongue.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מִשָּׁה קִדְּם יְיָ בְּכַעַסוֹ יְיָ לֹא גִבֹּר דְּמַלּוּל אֲנִי אֶף מֵאֲתָמָלִי אֶף מִדְּקִמּוֹתַי אֶף מֵעַדָן דְּמַלִּילְתָּא עִם עַבְדְּךָ אֲרִי נָקִיר מִמָּלָל וְעַמִּיק לִישׁוֹן אֲנִי:</p>	<p>10 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנִי גַם מִתְּמוּל גַּם מִשְׁלֵשׁ גַּם מֵאֵז דְּבָרְךָ אֶל-עַבְדְּךָ כִּי כְבֹּד-פָּנָי וַיִּכְבֹּד לְשׁוֹן אֲנִי:</p>
<p>11 And the LORD said unto him: 'Who hath made man's mouth? or who maketh a man dumb, or deaf, or seeing, or blind? is it not I the LORD?</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לִיה מִן שְׁוֵי פִּמָּא לְאִנְשָׁא אוֹ מִן שְׁוֵי אֱלִימָא אוֹ חֲרָשָׁא אוֹ פְתִיחָא אוֹ עִוְרָא הֲלֵא אֲנִי יְיָ:</p>	<p>11 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם אוֹ מִי-יִשּׁוּם אֲלֵם אוֹ חֲרָשׁ אוֹ פֶקֶח אוֹ עוֹר הֲלֵא אֲנִי יְהוָה:</p>

(7) ויוציאה מחיקו והנה שבה וגו'. מכאן, שמדה טובה ממחרת לזא ממדת פורעניות, שהרי צראשונה לא נאמר מחיקו (שמו"ר ג, יח):

(8) והאמינו לקול האות האחרון. משתאמר להם שצילכם לקיחי על שספרתי עליכם לשון הרע, יאמינו לך, שכזר למדו כזך שהמזדווגין להרע להם לוקים בנגעים, כגון פרעה ואצילמך צציל שרה:

(9) ולקחת ממימי היאור. רמז להם שצמכה ראשונה נפרע מאלהותם, (פירוש, כשהקצ"ה נפרע מן האומות, נפרע מאלהותם תחלה, שהיו עוזדים לנילוס הממחיה אותם, והפכס לדס. צרש"י יסן): והיו המים וגו'. והיו, והיו, שני פעמים, נראה צעני, אלו נאמר והיו המים אשר תקח מן היאור לדס ציצשת, שומע אני שצידו הם נהפכים לדס, ואז כשירדו לארץ יהיו צהוייתן, אצל עכשיו מלמדנו, שלא יהיו דס עד שיהיו ציצשת:

(10) גם מתמול וגו'. למדנו שכל שצעה ימים היה הקצ"ה מפתה את משה צסנה לילך צשליחותו, מתמול שלשום מאז דצרך הרי שלשה, ושלשה גמין צוויין הס, הרי ששה, והוא היה עומד ציוס הו' כשאמר לו זאת, עוד שלח נא ציד תשלח, עד שחרה צו וקצל עלי. (שמו"ר ג, טז) וכל זה, שלא היה רוצה ליטול גדולה על אהרן אחיו שהיה גדול הימנו, ונציא היה, שנאמר (הלא אהרן אחיך הלוי וגו', ועוד נאמר לעלי הכהן) הַנִּגְלָה נִגְלִיתִי אֵל צִית אֲבִיךָ צְהִיֹּתָם צְמִצְרִים (שמואל-א ב, כז), הוא אהרן, וכן וְאִדְעָ לָהֶם צֶאֱרָךְ מִצְרִים וגו' (יחזקאל כ, ה) וְאִמָּר אֲלֵיהֶם אִישׁ שְׁקוּצָי עֵינָיו הִשְׁלִיכוּ, ואותה נצואה לאהרן נאמרה: כבד פה. צכצידות אני מדצר, וכלשון לע"ז צלצו

(11) מי שם פה וגו'. מי למדך לַדְצָר כשהיית נדון לפני פרעה על המצרי: או מי ישום אלהם. מי עשה פרעה אלס שלא

12	Now therefore go, and I will be with thy mouth, and teach thee what thou shalt speak.	וְעַתָּה לֵךְ וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תִּדְבֹּר: וְכַעַן אֵיוִיל וּמִימָרִי יְהִי עִם פִּמֶךָ וְאֶלְפֶנֶךָ דִּתְמַלִּיל:	12
13	And he said: 'Oh Lord, send, I pray Thee, by the hand of him whom Thou wilt send.'	וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בֵּיד־תְּשַׁלַּח: וַיֹּאמֶר רּוּגְזָא דִּי בְמִשָּׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶהְרֵן אַחִיךָ הַלְוִי יָדְעֵתִי כִּי־דָבָר יִדְבֹּר הוּא וְגַם הִנֵּה הוּא יֵצֵא לִקְרֹאתְךָ וְרֹאֶךָ וְשִׂמַּח בְּלָבוֹ:	13
14	And the anger of the LORD was kindled against Moses, and He said: 'Is there not Aaron thy brother the Levite? I know that he can speak well. And also, behold, he cometh forth to meet thee; and when he seeth thee, he will be glad in his heart.'	וְתִקְוִי רּוּגְזָא דִּי בְמִשָּׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶהְרֵן אַחִיךָ הַלְוִי יָדְעֵתִי כִּי־דָבָר יִדְבֹּר הוּא וְגַם הִנֵּה הוּא יֵצֵא לִקְרֹאתְךָ וְרֹאֶךָ וְשִׂמַּח בְּלָבוֹ:	14
15	And thou shalt speak unto him, and put the words in his mouth; and I will be with thy mouth, and with his mouth, and will teach you what ye shall do.	וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו וְשִׁמַּתָּ אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרִיתִי אֶתְכֶם אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן:	15
16	And he shall be thy spokesman unto the people; and it shall come to pass, that he shall be to thee a mouth, and thou shalt be to him in God's stead.	וְדַבֵּר־הוּא לָךְ אֶל־הָעָם וְהָיָה הוּא יְהִידֶךָ לִפֶּה וְאַתָּה תִּהְיֶה־לּוֹ לֹאֵלֹהִים:	16
17	And thou shalt take in thy hand this rod, wherewith thou shalt do the signs.'	וְאַתָּה תִּמְשֹׁךָ הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־הָאֹתוֹת: (פ)	17
18	And Moses went and returned to Jethro his father-in-law, and said unto him: 'Let me go, I pray thee, and unto my brethren that are in Egypt, and see whether they be yet alive.' And Jethro said to Moses: 'Go in peace.'	וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁבוּ אֶל־יֶתֶר חֹתְנוֹ וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵלֶיכָה נָא וְאֲשׁוּבָה אֶל־אֶתִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֶרְאֶה הַעֲוֹתָם חַיִּים וַיֹּאמְרוּ יִתְּרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ לְשָׁלוֹם:	18

ששי
ג

נחממן צמרות הריגתך, ואת משרתי חרשים שלא שמעו צוותו עליך, וְלֹא־סִפְקִלְטוּרִין (שבת קח). ההורגים מי עשאים עוֹרִים, שלא ראו כשצרחת מן הצימה ונמלטת (תנחומא שמות י'): הלא אנכי. ששמי ה' עשיתי כל זאת:
(13) ביד תשלח. ציד מי שאתה רגיל לשלוח והוא אהרן. ציד אחר, ציד אחר שתרצה לשלוח, שאין סופי להכניסם לארץ ולהיות גואלים לעמיד, יש לך שלוחים הרבה:
(14) ויחר אף. (זבחים קז). רבי יהושע בן קרחה אומר, כל חרון אף שצחורה נאמר בו רושם, וזה לא נאמר בו רושם, ולא מצינו שצא עונש על ידי אותו חרון, אמר לו רבי יוסי אף צו נאמר בו רושם, הלא אהרן אחיך הלוי, שהיה עתיד להיות לוי ולא כהן, והכחונה הייתי אומר לזאת ממך, מעתה לא יהיה כן, אלא הוא יהיה כהן ואתה הלוי, שנאמר ומִשָּׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים צָנִיז וַיִּקְרָא עַל שְׁמֵהּ הַלְוִי (דברי הימים א כג, יד): הנה הוא יצא לקראתך. כשתלך למצרים: וראך ושמח בלבבו. לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה, ומשם זכה אהרן לעדי החשן הנחמן על הלז:
(16) ודבר הוא לך. כשצילך ידבר אל העם, וזה יוכיח על כל לוי ולוי ולכס ולהם הסמוכים לדבור, שכולם לשון על הס: יהיה לך לפה. למליך, לפי שאתה כדד פה: לאלהים. לרצ ולשר:

19	And the LORD said unto Moses in Midian: 'Go, return into Egypt; for all the men are dead that sought thy life.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שָׁב מִצְרַיִם כִּי־מָתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמִּבְקָשִׁים אֶת־נַפְשְׁךָ:	וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה בְּמִדְיָן אֵייל תֹּוב לְמִצְרַיִם אֲרִי מִיתוּ כָּל גִּוְבְרִיא דְּבָעוּ לְמִקְטָלְךָ:
20	And Moses took his wife and his sons, and set them upon an ass, and he returned to the land of Egypt; and Moses took the rod of God in his hand.	וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיֵּרָכְבּוּ עַל־הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אֶרֶצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־מִטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ:	וַדְּבַר מֹשֶׁה יָת אֶתְתִּיה וְיָת בְּנוֹהֵי וְאֶדְכִּיבֹנוּ עַל חֲמֹרָא וְתָב לְאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם וְנָסִיב מֹשֶׁה יָת חֲוִטְרָא דְּאֶתְעִבִּידוּ בִּיה נָסִין מִן קָדָם יְיָ בִּידֵיהּ:
21	And the LORD said unto Moses: 'When thou goest back into Egypt, see that thou do before Pharaoh all the wonders which I have put in thy hand; but I will harden his heart, and he will not let the people go.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּלִכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיִם רְאֵה כָּל־הַמִּפְתִּים אֲשֶׁר־שָׂמַתִּי בְיָדְךָ וְעָשִׂיתָם לִפְנֵי פַרְעֹה וְאֲנִי אַחֲזֶק אֶת־לִבּוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת־הָעָם:	וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה בְּמַהְכָּךְ לְמַתָּב לְמִצְרַיִם חֲזִי כָּל מוֹפְתֵיָא דְּשִׁוְיָתִי בְיָדְךָ וְתַעֲבִידִנּוּן קָדָם פַּרְעֹה וְאֲנָא אֶתְקִיף יָת לְבִיה וְלֹא יִשְׁלַח יָת עַמָּא:
22	And thou shalt say unto Pharaoh: Thus saith the LORD: Israel is My son, My first-born.	וְאָמַרְתָּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל:	וְתִימַר לְפַרְעֹה כְּדָנּוּן אָמַר יְיָ בְּרִי בּוֹכְרִי יִשְׂרָאֵל:
23	And I have said unto thee: Let My son go, that he may serve Me; and thou hast refused to let him go. 'Behold, I will slay thy first-born.'	וְאָמַר אֵלַיךְ שְׁלַח אֶת־בְּנִי וְיַעֲבֹדֵנִי וְתִמָּאֵן לְשִׁלְחוֹ הִנֵּה אֲנִכִּי הֲרֹג אֶת־בְּנְךָ בְּכֹרְךָ:	וְאָמַרְתִּי לְךָ שְׁלַח יָת בְּרִי וְיִפְלַח קָדָמִי וּמִסְרִיב אַתָּ לְשִׁלְחוֹתִיהָ הָא אֲנָא קָטִיל יָת בְּרַךְ בּוֹכְרְךָ:
24	And it came to pass on the way at the lodging-place, that the LORD met him, and sought to kill him.	וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בְּמַלְּוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ יְהוָה וַיִּבְקֹשׁ תְּמִיתוֹ:	וַהֲוֵה בְּאוֹרְחָא בְּבֵית מְבָתָא וְעָרַע בִּיה מִלְּאָכָא דִּי וּבָעָא לְמִקְטָלִיהּ:

- (18) וישב אל יתר חתנו. ליטול רשות, שהרי נשבע לו (שלא יזוּ ממדין כי אם צרשותו). (מכילתא יתרו) ושצעה שמות היו לו, רעואל, יתרו, יתרו, קיני, וכו':
- (19) כי מתו כל האנשים. מי הם, דתן ואזירים, חיים היו, אלא שירדו מנכסיהם, והעני חשוב כמת (נדריס סד):
- (20) על החמור. חמור המיוחד, הוא החמור שחבש אברהם לעקידת יצחק, והוא שעתידי מלך המשיח להגלות עליו, שנאמר עָנִי וְלֹכֵז עַל עַמּוֹר (זכריה ט, ט): וישב ארצה מצרים ויקח משה את מטה. אין מוקדם ומאוחר מדווקקים במקרא:
- (21) בלכתך לשוב מצרימה וגו'. דע, שעל מנת כן תלך, שמהא גזור בשליחותי לעשות כל מופתי לפני פרעה ולא תירא ממנו: אשר שמתי בידך. לא על שלשה אותות האמורות למעלה, שהרי לא לפני פרעה זיה לעשותם אלא לפני ישראל שיאמינו לו, ולא מזניעו שעשאים לפניו, אלא מופתים שאני עמיד לשום צידך במצרים, כמו פי דְּצָרָה לְלָכֶם פְּרַעֲה וגו' (שמות ו, ט), ואל תתמה על אשר תביא אשר שמתי, שכן משמעו, כשתדבר עמו כבר שמתי צידך:
- (22) ואמרת אל פרעה. כשתשמע שלבו חזק וימאן לשלוח, אמור לו כן: בני בכרי. לשון גדולה, כמו אף אָנִי צָכוֹר אֶתְנִיהוּ (תהלים פט, כח), זו פשוטו. ומדרשו, כאן חסם הקצ"ה על מכירת הצבורה שלקח יעקב מעשו:
- (23) ואומר אליך. בשליחותו של מקום: שלח את בני וגו'. הנה אנכי הרג וגו'. היא מכה אחרונה, וזה התרהו תחלה מפני שהיא קשה, וזה הוא שנאמר באיוב ה' אֵל יִשְׁגִּיב צָלָהּ, לפיכך, מי קָמָהוּ מוֹרָה (איוב לו, כב), בשר ודם המצקש להקס מחזירו, מעלים את דבריו שלא יצקש הצלה, אצל הקצ"ה ישיגיב צכחו ואין יכולת להמלט מידו כי אם בשוּבוּ אליו, לפיכך הוא מורה ומתרה זו לשון:
- (24) ויהי בדרך במלון. משה: ויבקש המיתו. למשה, לפי שלא מל את אליעזר בנו, ועל שנחשל נענש עונש מיתה.

25	Then Zipporah took a flint, and cut off the foreskin of her son, and cast it at his feet; and she said: 'Surely a bridegroom of blood art thou to me.'	וַתִּקַּח צִפּוֹרָה צִרְיָה וַתַּכְרֶת אֶת־עֲרֻלַּת בְּנָהּ וַתַּגֵּעַ לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֵתֵן־דָּמִים אַתָּה לִּי:	וַנִּסִּיכַת צִפּוֹרָה טָנָא וַיִּזְרֹת יָת עֲרֻלַּת בְּרָהּ וַקְרִיבַת לְקַדְמוֹהִי וַאֲמַרְתָּ בְּדָמָא דְמַהוּלָּתָא הֲדִין אַתְּהִיב חֲתָנָא לָנָא:
26	So He let him alone. Then she said: 'A bridegroom of blood in regard of the circumcision.'	וַיַּרְךָ מִמֶּנּוּ אִזְ אֲמָרָה חֵתֵן דָּמִים לְמוּלָתָ: (פ)	וְנַח מִנֶּיהָ בְּכֵן אֲמַרְתָּ אֱלֹוִי דְמָא דְמַהוּלָּתָא הֲדִין אַתְּהִיב חֲתָנָא קַטוּל:
27	And the LORD said to Aaron: 'Go into the wilderness to meet Moses.' And he went, and met him in the mountain of God, and kissed him.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמַּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֻׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשָּׁק לּוֹ:	וַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן אֵיזִיל לְקַדְמוֹת מֹשֶׁה הַמַּדְבָּרָא וַאֲזַל וַעֲרַעֲיָה בְּטוֹרָא דְאַתְגִּילִי עֲלוּהִי יִקְרָא דִּי וַנְּשִׁיק לִיה:
28	And Moses told Aaron all the words of the LORD wherewith He had sent him, and all the signs wherewith He had charged him.	וַיַּגֵּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת כָּל־דְּבָרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שָׁלְחוֹ וְאֵת כָּל־הָאֱתֹת אֲשֶׁר צִוָּהוּ:	וַחֲוִי מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן יָת כָּל פְּתִגְמֵיָא דִּי דְשִׁלְחִיה וְיָת כָּל אַתְיָא דְפַקְדִּיָּה:
29	And Moses and Aaron went and gathered together all the elders of the children of Israel.	וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֵּאסְפוּ אֶת־כָּל־זִקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:	וַאֲזַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַכְּנָשׁוּ יָת כָּל סְבִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:
30	And Aaron spoke all the words which the LORD had spoken unto Moses, and did the signs in the sight of the people.	וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֱתֹת לְעֵינֵי הָעָם:	וּמַלִּיל אַהֲרֹן יָת כָּל פְּתִגְמֵיָא דְמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וַעֲבַד אַתְיָא לְעֵינֵי עָמָא:
31	And the people believed; and when they heard that the LORD had remembered the children of Israel, and that He had seen their affliction, then they bowed their heads and worshipped.	וַיֵּאֱמֵן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־עֲנָיָם וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:	וַחֲיַמִּין עָמָא וַשְּׁמַעוּ אַרִי דְכִיר יְיָ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאַרִי גְלִי קְדָמוֹהִי שַׁעֲבֻדְהוֹן וַכְּרַעוּ וַסְגִּידוּ:

חניא אמר רבי יוסי ח"ו לא נתרשל, אלא אמר, אמול ואשא לדרך, סכנה היא לחינוק עד שלשה ימים, אמול ואשה שלשה ימים, הקצ"ה זוני לך שוב מצרים, ומפני מה נענש מיטה, לפי שנחשק בזמן תחלה (במסכת נדרים לא:), והיה המלאך נעשה כמין נחש, וזולעו מראשו ועד ירכיו, וחוזר וזולעו מרגליו ועד ארסו מקום, הצינה לפורה שבשזיל המילה הוא: (25) ותגע לרגליו. השליכו לפני רגליו של משה: ותאמר. על צנה: כי חתן דמים אתה לי. אתה היית גורם להיות החתן שלי נרצח עליך. הורג אישי אתה לי: (26) וירך. המלאך ממנו. אז, צינה שעל המילה צא להורגו: אמרה חתן דמים למוולת. חתני היה נרצח על דבר המילה. (שינה רש"י בלשוננו, לעיל כחז אתה היית גורם, דקשה לרש"י, מה זה אז אמרה חתן דמים, והלא גם לעיל אמרה חתן דמים, אלא מתחלה סברה דזה וזה גורם, חטא המילה וחטא אחר, אח"כ כשראתה וירך לגמרי, אז הצינה דעל דבר המילה לצד צא, וזוה ממורץ גם כן שינוי לשון בחרגוס אונקלוס בחתן דמים, ודו"ק כנ"ל:) למוולת. על דבר המולות, שם דבר הוא, והלמ"ד משמשת בלשון על, כמו ואמר פקעה לגבי יצראל (שמות יד, ג). ואונקלוס חרגס דמים, על דם המילה:

V	<p>And afterward Moses and Aaron came, and said unto Pharaoh: 'Thus saith the LORD, the God of Israel: Let My people go, that they may hold a feast unto Me in the wilderness.'</p>	<p>וְאַחֲרַיִם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּחֲגֹן לִי בַמִּדְבָּר:</p>	שביעי
2	<p>And Pharaoh said: 'Who is the LORD, that I should hearken unto His voice to let Israel go? I know not the LORD, and moreover I will not let Israel go.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה מִי יְהוָה אֲשֶׁר אֲשַׁמֶּע בְּקוֹלִי לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח:</p>	2
3	<p>And they said: 'The God of the Hebrews hath met with us. Let us go, we pray thee, three days' journey into the wilderness, and sacrifice unto the LORD our God; lest He fall upon us with pestilence, or with the sword.'</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ נִלְכֶּה זֶה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבַּחַהּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ פֶּן־יִפְגַּעֲנוּ בַדֶּבֶר אוֹ בַחֶרֶב:</p>	3
4	<p>And the king of Egypt said unto them: 'Wherefore do ye, Moses and Aaron, cause the people to break loose from their work? get you unto your burdens.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לְהוֹן מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם לָמָּה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תִּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשֵׂיו לָכוּ לְסַבְּלִיתְכֶם:</p>	4
5	<p>And Pharaoh said: 'Behold, the people of the land are now many, and will ye make them rest from their burdens?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה הֲאֵם מְדַסְּגִיאִין כֶּעַן עָמָא דְאַרְעָא וְתִבְטְלוּן יְתֵהוֹן מִפּוֹלְחָנְהוֹן:</p>	5
6	<p>And the same day Pharaoh commanded the taskmasters of the people, and their officers, saying:</p>	<p>וַיִּצְוּ פַרְעֹה בְּיוֹמָא הַהוּא הַגֹּגְשִׁים בָּעָם וְאֶת־שֹׁטְרֵיו לֵאמֹר:</p>	6

- (1) ואחר באו משה ואהרן וגו'. אבל הזקנים נשמטו אחד אחד מאחר משה ואהרן, עד שנשמטו כולם קודם שהגיעו לפלטין, לפי שיראו ללכת (שמו"ר ה, יד), ובסיני נפרע להם, וגשם משה לדבדבם והם לא יגשו, החזירים לאחוריהם:
- (2) פן יפגעו. פן יפגעו היו זריכים לומר, אלא שחלקו כבוד למלכות. פגיעה זו, לשון מקרה מות הוא:
- (3) תפריעו את העם ממעשיו. תצילו ותרחיקו אותם ממלאכתם, שומעין לכם וסגורים לנוח מן המלאכה, וכן פירשנו אל פער צו (משלי ד, טו), רחקהו, וכן וספריעו כל ענתי (שם א, כה), פי פירע הוא (שמות לב, כה), נרחק ונתעז: לכו לסבלותיכם. לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות צנחכם, אבל מלאכתם שצדוק מצרים לא היתה על שבתו של לוי, ומדע לך, שהרי משה ואהרן יוצאים וצאים שלא צרשות:
- (4) הן רבים עתה עם הארץ. שהעבודה מוטלת עליהם, ואחם משציתים אותם מסבלותם, הפסד גדול הוא זה:
- (5) הנוגשים. מצריים היו, והשוטרים היו ישראלים, הנוגש ממונה על כמה שוטרים, והשוטר ממונה לקדושת צעושי המלאכה:

7	<p>'Ye shall no more give the people straw to make brick, as heretofore. Let them go and gather straw for themselves.</p>	<p>לֹא תִסְפּוּן לְמַתֵּן תִּבְנָא לְעֵמָא לְמַרְמִי לְבָנִין כְּמַאתְמְלִי וּמִדְקֻמוּהִי אֲנִין יִיזְלוּן וַיִּגְבּוּן לְהוֹן תִּבְנָא:</p>	<p>לֹא תֹאסְפוֹן לָתֵת תֶּבֶן לָעַם לְלֶבֶן הַלְבָנִים כְּתֻמּוֹל שְׁלֹשׁ הֵם יִלְכוּ וְקִשְׁשׁוּ לָהֶם תֶּבֶן:</p>	7
8	<p>And the tale of the bricks, which they did make heretofore, ye shall lay upon them; ye shall not diminish aught thereof; for they are idle; therefore they cry, saying: Let us go and sacrifice to our God.</p>	<p>וַיֵּת סְכוּם לְבִנְיָא דְאֲנִין עֲבָדִין מֵאֲתְמְלִי וּמִדְקֻמוּהִי תִמְנֹן עֲלֵיהֶן לֹא תִמְנְעוּן מִנִּיהָ אֲרִי בְּטַלְנִין אֲנִין עַל כֵּן אֲנִין מִצֻּחִין לְמִימַר נִיזִיל נְדַבַּח קֳדָם אֱלֹהֵנָא:</p>	<p>וְאֶת־מִתְכַּנֵּת הַלְבָנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תֻּמּוֹל שְׁלֹשׁ תִּשְׂיֻמוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ כִּי־ נִרְפִּים הֵם עַל־כֵּן הֵם צֹעֲקִים לֵאמֹר גִּלְגָּה נִזְבַּחַה לְאֱלֹהֵינוּ:</p>	8
9	<p>Let heavier work be laid upon the men, that they may labour therein; and let them not regard lying words.'</p>	<p>יִתְקַף הוּלְחָנָא עַל גּוֹבְרִיא וַיִּתְעַסְקוּן בֵּה וְלֹא יִתְעַסְקוּן בְּפִתְגָמִין בְּטִילִין:</p>	<p>תִּכְבֵּד הָעֲבָדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשׂוּ־בָה וְאֶל־יִשְׁעוּ בְּדַבְרֵי־ שֹׁקֵר:</p>	9
10	<p>And the taskmasters of the people went out, and their officers, and they spoke to the people, saying: 'Thus saith Pharaoh: I will not give you straw.</p>	<p>וַנִּפְקוּ שְׁלֹטֹנֵי עֵמָא וְסִרְכּוּהִי וַאֲמָרוּ לְעֵמָא לְמִימַר כְּדָנָן אָמַר פִּרְעֹה לֵית אֲנָא יְהִיב לָכֹן תִּבְנָא:</p>	<p>וַיֵּצְאוּ נֹגְשֵׁי הָעָם וְשֹׁטְרֵיו וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה אָמַר פִּרְעֹה אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם תֶּבֶן:</p>	10
11	<p>Go yourselves, get you straw where ye can find it; for nought of your work shall be diminished.'</p>	<p>אֲתוּן אִיזִילוּ סְבוּ לָכֹן תִּבְנָא מֵאַתֵּר דִּתְשַׁכְּחוּן אֲרִי לֹא יִתְמַנֵּעַ מִפּוּלְחָנְכֹן מִדְּעַם:</p>	<p>אַתֵּם לָכוּ קַחוּ לָכֶם תֶּבֶן מֵאַשֶׁר תִּמְצְאוּ כִּי אֵין נִגְרַע מֵעֲבֹדְתְכֶם דְּבָר:</p>	11
12	<p>So the people were scattered abroad throughout all the land of Egypt to gather stubble for straw.</p>	<p>וַאֲתַבְדַּר עֵמָא בְּכָל אֶרֶעָ דְּמִצְרַיִם לְגִבְבָּא גִלִּי לְתִבְנָא:</p>	<p>וַיִּפְץ הָעָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְקִשֵּׁשׁ קֹשׁ לְתֶבֶן:</p>	12

(7) תבן. אשטור"צלא, היו גוזלין אותם עם הטיט: לבנים. טיוו"לש צלע"ז, שעושים מטיט, ומיבשין אותן צחמה, ויש ששורפין אותן בצנשן: כתמול שלשם. כאשר הייתם עושים עד הנה: וקששו. ולקטו:
(8) ואת מתכנת הלבנים: סכום חשבון הלבנים שהיה כל אחד עושה ליום כשהיה התבן נתן להם, אותו סכום תשימו עליהם גם עתה, למען תכבד העבודה עליהם: כי נרפים. מן העבודה הם, לכך לצם פונה אל הצטלה וצועקים לאמר נלכה וגו': מתכנת. ומכן לצנים, ולו נמכנו עלילות, את הכסף הממוכן, כולן לשון חשבון הם: נרפים. המלאכה רפוייה צידם ועבודה מהם, והם נרפים ממנה רטר"יש צלע"ז
(9) ואל ישעו בדברי שקר. ואל יהגו וידברו תמיד דברי רוח, לאמר נלכה נוצחה, ודומה לו ואשעה בחקך תמיד, למשל ולשנינה מתרגמין וישועין, ויספר ואשקעי, ואי אפשר לומר ואל ישעו לשון וישע ה' אל הצל וגו' ואל קין ואל מנחתו לא שעה, ולפרש אל ישעו אל יפנו, שא"כ היה לו לכתוב ואל ישעו אל דברי שקר, או לדברי שקר, כי כן גזרת כלם, ישעה האדם על עשהו (ישעיה יז, ז), ולא שעו על קדוש ישראל (שם לא, א), ולא ישעה אל המנצחות (שם יז, ח), ולא מנצחתי שמוש של צ"ת סמוכה לאחריהם, אצל אחר לשון דבור כמתעסק לדבר דבר, נופל לשון שמוש צ"ת, כגון הנדבדים בך (יחזקאל לג, ל), וסדצר מרים ואהרן בןמשה (במדבר יב, א), המלאך הדבר צי (זכריה ד, א), לדבר צם (דברים יא, יט), ואדברה צעלוסיך (תהלים קיט, מה), אף כאלו אל ישעו דברי שקר, אל יהיו נדברים דברי שוא והבאי:
(11) אתם לכו קחו לכם תבן. ואריכים אחס לילך צוריות, כי אין נגרע דבר מכל סכום לבנים שהייתם עושים ליום זהיות התבן נפן לכם מזומן מבית המלך:

13	And the taskmasters were urgent, saying: 'Fulfil your work, your daily task, as when there was straw.'	וְהַנְּגִשִּׁים אֲצִים לֵאמֹר כֹּלֹם מַעֲשֵׂיכֶם דְּבַר-יוֹם בְּיוֹמוֹ כַּאֲשֶׁר בְּהִיּוֹת הַתֶּבֶן:	13
14	And the officers of the children of Israel, whom Pharaoh's taskmasters had set over them, were beaten, saying: 'Wherefore have ye not fulfilled your appointed task in making brick both yesterday and today as heretofore?'	וַיָּכּוּ שְׂטָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-שָׂמוּ עֲלֵהֶם נְגִשֵׁי פְרַעְה לֵאמֹר מַדּוּעַ לֹא כָלִיתֶם חֲקֶכֶם לְלִבָּן כַּתְּמוּל שְׁלֹשָׁם גַּם-תְּמוּל גַּם-הַיּוֹם:	14
15	Then the officers of the children of Israel came and cried unto Pharaoh, saying: 'Wherefore dealest thou thus with thy servants?'	וַיָּבֹאוּ שְׂטָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֲקוּ אֶל-פְּרַעְה לֵאמֹר לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹה לַעֲבָדֶיךָ:	15
16	There is no straw given unto thy servants, and they say to us: Make brick; and, behold, thy servants are beaten, but the fault is in thine own people.'	תֶּבֶן אֵין נָתַן לַעֲבָדֶיךָ וּלְבָנִים אֹמְרִים לָנוּ עֲשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ מִבֵּים וְחָטָאת עִמָּךְ:	16
17	But he said: 'Ye are idle, ye are idle; therefore ye say: Let us go and sacrifice to the LORD.'	וַיֹּאמֶר נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים עַל-כֵּן אַתֶּם אֹמְרִים נִלְכֶּה נִזְבַּחַה לַיהוָה:	17
18	Go therefore now, and work; for there shall no straw be given you, yet shall ye deliver the tale of bricks.'	וַעֲתָה לָכוּ עֲבַדוּ וְתֵבֶן לֹא-יִנָּתֵן לָכֶם וְתָכֶן לְבָנִים תִּתְּנוּ:	18

(12) לקשש קש לתבן. לאסוף אסיפה, ללקוט לקט לזרוך תבן הטיט: קש. לשון לקוט, על שם שדצר המתפור הוא ונריך לקוששו, קרוי קש כשאר מקומות:

(13) אצים. דוחקים: דבר יום ביומו. חשבון של כל יום פלו ציומו, כאשר עשיתם צהיות התבן מוכן:

(14) ויכו שטרי בני ישראל. השוטרים ישראלים היו, וחסיס על חצריהם מלדחקם, וכשהיו משלימין הלצנים לנוגשים שהם מזריים, והיה חסר מן הסכום, היו מלקין אותם על שלא דחקו את עושי המלאכה, לפיכך זכו אותם שוטרים להיות סנהדרין, ונאלצו מן הרוח אשר על משה והושם עליהם, שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל, מאותן שידעת הטובה שעשו צמזמים, כי הם זקני העם ושוטריהם: ויכו שטרי בני ישראל. אשר שמו נגשי פרעה אותם לשוטרים עליהם, לאמר מדוע וגו', למה ויכו, שהיו אומרים להם מדוע לא כליתם גם תמול גם היום, חק הקצוב עליכם לזבון כתמול השלישי, שהוא יום שלפני אתמול, והוא היה צהיות התבן נתן להם: ויכו. לשון ויפגעלו, הוכו מיד אחריהם, הנוגשים הכוס:

(16) ולבנים אומרים לנו עשו. הנוגשים אומרים לנו עשו לצנים כמנין הראשון: וחטאת עמך. אלו היה נקוד פתח, הייתי אומר שהוא דבוק, ודצר זה חטאת עמך הוא, עכשיו שהוא קמץ, שם דצר הוא, וכך פירושו, ודצר זה מציא חטאת על עמך, כאילו כתוב וחטאת לעמך, כמו קצוץ קצת לקם (רות א, יט), שהוא כמו לצית לחם, וכן הרצה:

(18) ותבן לבנים. חשבון הלצנים, וכן את הפסוק המצפון (מלכים"ג ז, יב), המנוי, כמו שאמר צענין ויגרו וימנו את הפסוק (שם יא):

19	And the officers of the children of Israel did see that they were set on mischief, when they said: 'Ye shall not diminish aught from your bricks, your daily task.'	וַיֵּרְאוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֵּדְעוּ כִּי־יִשְׂרָאֵל יִתְּהוֹן אֹתָם בְּרַע לֵאמֹר לֹא־תִגְרְעוּ מִלְּבָנִיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ:	וַיֵּדְעוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֵּדְעוּ כִּי־יִשְׂרָאֵל יִתְּהוֹן אֹתָם בְּרַע לֵאמֹר לֹא־תִגְרְעוּ מִלְּבָנִיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ:	19
20	And they met Moses and Aaron, who stood in the way, as they came forth from Pharaoh;	וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וְעָרְעוּ יָת מֹשֶׁה וַיֵּת אַהֲרֹן קִיְמִין לְקִדְמוֹתֵיהוֹן בְּמִפְקְהוֹן מִלֶּלֶת פְּרַעָה:	וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וְעָרְעוּ יָת מֹשֶׁה וַיֵּת אַהֲרֹן קִיְמִין לְקִדְמוֹתֵיהוֹן בְּמִפְקְהוֹן מִלֶּלֶת פְּרַעָה:	20
21	and they said unto them: 'The LORD look upon you, and judge; because ye have made our savour to be abhorred in the eyes of Pharaoh, and in the eyes of his servants, to put a sword in their hand to slay us.'	וַיֹּאמְרוּ לָהוֹן וַיִּתְּגַלֵּי יְיָ עֲלֵיכֶן וַיִּחַפְּרַע דְּאִבְאִישְׁתוֹן יֵת רִיחָא בְּעֵינֵי פְרַעָה וּבְעֵינֵי עַבְדֵּיהִי לְמַתָּן חֲרָפָא בְּיַדְהוֹן לְמַקְטִלָּנָא:	וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים יִרְא יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט אֲשֶׁר הִבְאִשְׁתֶּם אֶת־רִיחֵנוּ בְּעֵינֵי פְרַעָה וּבְעֵינֵי עַבְדָּיו לְתַת־חֶרֶב בְּיָדָם לְהַרְגֵנוּ:	21
22	And Moses returned unto the LORD, and said: 'Lord, wherefore hast Thou dealt ill with this people? why is it that Thou hast sent me?	וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲדֹנִי לָמָּה הִרְעִיתָהּ לְעַם הַזֶּה לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי:	וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲדֹנִי לָמָּה הִרְעִיתָהּ לְעַם הַזֶּה לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי:	מפטיר
23	For since I came to Pharaoh to speak in Thy name, he hath dealt ill with this people; neither hast Thou delivered Thy people at all.'	וּמֵאֲזַ בְּאִתִּי אֶל־פְּרַעָה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הִרַע לְעַם הַזֶּה וְהִצַּל לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמְּךָ:	וּמֵאֲזַ בְּאִתִּי אֶל־פְּרַעָה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הִרַע לְעַם הַזֶּה וְהִצַּל לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמְּךָ:	23
VI	And the LORD said unto Moses: 'Now shalt thou see what I will do to Pharaoh; for by a strong hand shall he let them go, and by a strong hand shall he drive them out of his land.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲתָה תֵרָאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפָרַעָה כִּי בְיַד חֲזָקָה יִשְׁלַחֵם וּבְיַד חֲזָקָה יִגְרֹשֵׁם מֵאֶרְצוֹ: (ס)	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲתָה תֵרָאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפָרַעָה כִּי בְיַד חֲזָקָה יִשְׁלַחֵם וּבְיַד חֲזָקָה יִגְרֹשֵׁם מֵאֶרְצוֹ: (ס)	קכד פסוקים

The Haftara is Isaiah 27:6 - 28:13 & 29:22 - 29:23 on page 202. Sepharadim read Jeremiah 1:1 - 2:3.

2	And God spoke unto Moses, and said unto him: 'I am the LORD;	וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֲנִי יְהוָה:	וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֲנִי יְהוָה:	וארא ד
---	--	--	--	--------

(19) ויראו שוטרי בני ישראל את חזריהם הנרדפים על ידם: ברע. ראו אותם צרעה וזרה המולאת אותם, צהכזידם העבודה עליהם לאמר לא תגרעו וגו'.

(20) ויפגעו. אנשים מִי־יִשְׂרָאֵל את משה ואת אהרן וגו'. ורבותינו דרשו, כל נאים וננצים דתן ואזירים היו, שנאמר זהם ילאו ננצים:

(22) למה הרעתה לעם הזה. ואם תאמר מה איכפת לך, קוצל אני על שלחחני (שמו"ר ה, כז):

(23) הרע. לשון הפעיל הוא, הרצה רעה עליהם, ומרגומו אֲבָאִישׁ:

(1) עתה תראה וגו'. (סנהדרין קיא.) הרהרת על מדותי, לא כהצרה שאמרתי לו כי דִּי־חֶקֶק יִקְרָא לְךָ זָרַע (בראשית כא, יז), ואחר כך אמרתי לו העלהו לעולה, ולא הרהר אחרי מדותי, לפיכך עתה תראה, העשוי לפרעה תראה, ולא העשוי למלכי שבעה אומות כשאציאם לארץ: כי ביד חזקה יִשְׁלַחֵם. מפני ידי החזקה שחזקו עלי, ישלחם: וביד חזקה יגרושם מארצו. על כרחם של ישראל יגרשם, ולא יספיקו לעשות להם נדָה, וכן הוא אומר ותחזק מזרים על העם למהר לשלחם וגו':

and I appeared unto Abraham,
3 unto Isaac, and unto Jacob, as God
Almighty, but by My name
ETERNAL ONE I made Me not
known to them.

וַאֲנִי אֶל־אֲבֹתָם אֶל־יִצְחָק
וְאֶל־יַעֲקֹב בָּאֵל שְׁדֵי וְשְׁמִי יי לא
יְהוָה לֹא נִדְעָתִי לָהֶם:
וְאֲנִי לֵיתִי לְאֲבֹתָם לְיִצְחָק
וְלְיַעֲקֹב בָּאֵל שְׁדֵי וְשְׁמִי יי לא
הוֹדִיעִית לָהֶם:

4 And I have also established My
covenant with them, to give them
the land of Canaan, the land of their
sojournings, wherein they
sojourned.

וְגַם הִקְמַתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּם
לִתֵּת לָהֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֶת
אֶרֶץ מִגְרֵיהֶם אֲשֶׁר־גָּרוּ בָּהּ:

5 And moreover I have heard the
groaning of the children of Israel,
whom the Egyptians keep in
bondage; and I have remembered
My covenant.

וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־נֹאקֶת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרִים מַעֲבָדִים
אֲתָם וְאֶזְכֹּר אֶת־בְּרִיתִי:
וְאַף קָדְמִי שָׁמִיעַ יְת קִבְּלַת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּמִצְרַי מִפְּלִחִין
בְּהוֹן וְדִכְרֵנָּא יְת קִמִּי:

6 Wherefore say unto the children of Israel: I am the LORD, and I will bring you out from under the burdens of the Egyptians, and I will deliver you from their bondage, and I will redeem you with an outstretched arm, and with great judgments;

לֵכֵן אָמַר לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי
 יְהוָה וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתּוֹחַת
 סִבְלַת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם
 מִעַבְדֵּתָם וְגֵאלְתִּי אֶתְכֶם בְּזְרוּעַ
 נְטוּיָה וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים:

7 and I will take you to Me for a
people, and I will be to you a God;
and ye shall know that I am the
LORD your God, who brought you
out from under the burdens of the
Egyptians.

וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהִיִּיתִי
לָכֶם לֵאלֹהִים וַיַּדְעֹתָם כִּי אֲנִי
יְהוָה לֵאלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם
מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם:

(2) וידבר אלהים אל משה. דָּבָר אִתּוֹ מִשְׁפָּט, על שהקשה לדבר ולומר למה הרעותה לעם הזה: ויאמר אליו אֱלֹהִים. וְנִמְאָן לְשֹׁם שָׂכָר טוֹב לַמַּהֲלָכִים לַפִּי, ולא לחנם שלחתיך כי אם לקיים דברי שדצרתי לאבות הראשונים. ובשון זה מצינו שהוא נדרש בכמה מקומות אני ה' נאמן ליפרע, כשהוא אומר אצל עונש, כגון וחללת את שם אלהיך אני ה', וכשהוא אומר אצל קיום מלות, כגון ושמרתם מלותי ועשיתם אותם אני ה', נאמן ליתן שכר:

(3) וארא. אל האבות: באל שדי. הצטחתיים הצטחות, וכוונן אמרתי להם אני אל שדי: ושמי ה' לא נודעתי להם. לא הודעתי אין כחז כחן, אלא לא נודעתי, לא נפְקְחתי להם צמדת אמיתית שלי שעליה נקרא שמי ה', נאמן לְאִמַת דצרי, שהרי הצטחתיים ולא קיימתי:

(4) וגם הקמתי את בריתי וגו'. וגם כשנראיתי להם באל שדי, הוצאתי והעמדתי בריתי ביני וביניהם: לתת להם את ארץ כנען. לאברהם בפרשת מילה נאמר, **וְאֵנִי אֶל שְׁדֵי** וגו' וְנָסַף לָךְ וּלְיִצְחָק אֶסְכְּרֶיךָ אֶת אֶרֶץ מִגְרֵיךָ (בראשית יו, אח). ליתחק, פ' לך וּלְיִצְחָק אֶסְכְּרֶיךָ אֶת אֶרֶץ מִגְרֵיךָ וְהָלַךְ אֶת הַשְּׂעִיף אֶת הַשְּׂעִיף אֶת הַשְּׂעִיף אֶת הַשְּׂעִיף אֶת הַשְּׂעִיף (שם כו, ג), ואותה שזועה שנשבעתי לאברהם באל שדי, אמרתי ליעקב **אֵנִי אֶל שְׁדֵי** פָּרָה וְרָבָה וגו' (שם לה, יא), וְאֶת הָאָרֶץ אֶסְכְּרֶיךָ וגו' (שם צ, ה) הרי שנדרתי להם ולא קיימתי: (5) וגם אני. כמו שהוצאתי והעמדתי הברית יש עלי לקיים, לפיכך שמעתי את נאקת בני ישראל הנואקים: אשר מצרים

(6) לכן. על פי אומה השנועה: אמור לבני ישראל אני ה'. הנאמן בהשטחתי: והוצאתי אתכם. כי כן השטחתי (שם), ואמרי כן ילאו צרכש גדול: סבלות מצרים. טורח משא מלרים:

8	And I will bring you in unto the land, concerning which I lifted up My hand to give it to Abraham, to Isaac, and to Jacob; and I will give it you for a heritage: I am the LORD.'	וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת־יָדִי לָתֶת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרֶשֶׁה אֲנִי יְהוָה:	8
9	And Moses spoke so unto the children of Israel; but they hearkened not unto Moses for impatience of spirit, and for cruel bondage.	וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בֶּן־אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה מִקָּצֶר רוּחַ וּמִפְּוֹלֶהָנָא דִּיהוָה קָשִׁי עֲלֵיהוֹן:	9
10	And the LORD spoke unto Moses, saying:	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:	10
11	'Go in, speak unto Pharaoh king of Egypt, that he let the children of Israel go out of his land.'	בֹּא דַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְיִשְׁלַח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶצוֹ:	11
12	And Moses spoke before the LORD, saying: 'Behold, the children of Israel have not hearkened unto me; how then shall Pharaoh hear me, who am of uncircumcised lips?'	וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־שָׁמְעוּ אֵלַי וְאֵיךְ יִשְׁמַעֲנִי פַרְעֹה נֹאמְרִי עֶרְלָה שִׁפְתָּיִם: (פ)	12

(8) נשאתי את ידי. הרימותיה לישבע בכסא:

(9) ולא שמעו אל משה. לא קבלו תנחומין: מקצר רוח. כל מי שהוא מיצר רוחו וגשימתו קצרה ואינו יכול להאריך בנשימתו. קרוב לענין זה שמעתי צפרשה זו מרבי צרוך צר' אליעזר, והביא לי ראייה ממקרא זה, בפעם הזאת אודיעם אֶת יָדִי וְאֶת גְּבוּרָתִי וְיָדְעוּ כִּי שְׁמִי ה' (ירמ' טו, כא), למדנו כשהקצ"ה מֵאֶמֶן את דבריו אפילו לפורענות, מודיע ששמו ה', וכל שכן האמנה לטובה. ורבותינו דרשוהו (שמו"ר ו, ד. סנהדרין קיא). לענין של מעלה, שאמר משה לְמַה הִרְעַתָּה (שמות ה, כב), אמר לו הקצ"ה חבל על דאדדין ולא משתכחין, יש לי להתאונן על מיתת האבות, הרבה פעמים נגליתי עליהם באל שדי, ולא אמרו לי מה שמך, ואתה אמרת מה שמו מה אומר אליהם: וגם הקימותי וגו'. וכשצקש אברהם לקבור את שרה, לא מצא קרקע עד שקנה צדמים מרובים, וכן ביצחק ערערו עליו על הבארות אשר חפר, וכן ציעקצ ויִקֵּן אֶת פְּלֶקֶת הַשָּׂדֶה לנטות אהלו (בראשית לג, יט), ולא הרהרו אחר מדותי, ואתה אמרת למה הרעוּתה. ואין המדרש מתישב אחר המקרא מפני כמה דברים, אחת, שלא נאמר ושמי ה' לא שאלו לי, ואם תאמר לא הודיעם שכן שמו, הרי תחלה כשנגלה לאברהם בין הצתרים נאמר לְמַה ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּרִכְּשִׁים (שם טו, ז), ועוד, היאך הסמיכה נמשכת בדברים שהוא סומך לכאן וגם אני שמעתי וגו', לכן אמור לבני ישראל, לכן אני אומר יתישב המקרא על פשוטו דְּבָר דְּבָר על אֶפְסָיו (משלי כה, יא), והדרש דרש, שנאמר בְּלֹא כַה דְּבָרִי פֶּאֶשׁ נָאִם ה' וּכְפִטִישׁ פִּלְצָן סָלַע (ירמיה כג, כט), מתחלק לכמה ניגזרות:

(12) ערל שפתים. אטום שפתים, וכן כל לשון ערלה אני אומר שהוא אטום. עֶרְלָה אֶזְנִים (שם ו, י), אטומה משמוע. עֶרְלָה לֵב (שם ט, כה), אטומים מהבין. שָׁמָּה אִם אָסַף וְהִעָרַל (חזקוני ב, יז), והאטום משכרות כוס הקללה (נ"א התרעלה). וְעָרַל צֶהָר (יחזקאל מד, ט) שהגיד אטום ומכוסה צה. וְעָרַלְסָם עֶרְלָלוּ (ויקרא יט, כג), עשו לו אטום וכיסוי, איסור שיצדיל צפני אכילתו. שֶׁלֶם שְׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֶרְלִים (שם), אטום ומכוסה ומוזלל מלאכלו: ואיך ישמעני פרעה. זה אחד מעשרה ק"ו שצמורה (צ"ר לב, ז):

<p>13 And the LORD spoke unto Moses and unto Aaron, and gave them a charge unto the children of Israel, and unto Pharaoh king of Egypt, to bring the children of Israel out of the land of Egypt.</p>	<p>וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן וַיִּצְוֵם אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְוֵם אֶת-פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם לְהוֹצִיא אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:</p>	<p>13 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן וַיִּצְוֵם אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְוֵם אֶת-פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם לְהוֹצִיא אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: (ס)</p>
<p>14 These are the heads of their fathers' houses: the sons of Reuben the first-born of Israel: Hanoch, and Pallu, Hezron, and Carmi. These are the families of Reuben.</p>	<p>אֵלֶּה רָאשֵׁי בֵּית-אֲבֹתָם בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל חֲנוּךְ וּפְלוּא חֲצֹרֶן וְכַרְמִי אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת רְאוּבֵן:</p>	<p>שני 14 אֵלֶּה רָאשֵׁי בֵּית-אֲבֹתָם בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל חֲנוּךְ וּפְלוּא חֲצֹרֶן וְכַרְמִי אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת רְאוּבֵן:</p>
<p>15 And the sons of Simeon: Gemuel, and Jamin, and Ohad, and Jachin, and Zohar, and Shaul the son of a Canaanitish woman. These are the families of Simeon.</p>	<p>וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יִמְיָאל וַיָּמִין וְאָחַד וַיַּחֲיִן וְזֹהָר וְשָׁאוּל בֶּרֶךְ כְּנַעֲנִית אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת שִׁמְעוֹן:</p>	<p>15 וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יִמְיָאל וַיָּמִין וְאָחַד וַיַּחֲיִן וְזֹהָר וְשָׁאוּל בֶּרֶךְ כְּנַעֲנִית אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת שִׁמְעוֹן:</p>
<p>16 And these are the names of the sons of Levi according to their generations: Gershon and Kohath, and Merari. And the years of the life of Levi were a hundred thirty and seven years.</p>	<p>וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי לֵוִי לְדֹרֹתָם גֶּרְשֹׁן וְקָהָת וּמֶרָרִי וּשְׁנֵי חַיֵּי מֵאָה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים:</p>	<p>16 וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-לֵוִי לְדֹרֹתָם גֶּרְשֹׁן וְקָהָת וּמֶרָרִי וּשְׁנֵי חַיֵּי מֵאָה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים:</p>
<p>17 The sons of Gershon: Libni and Shimei, according to their families.</p>	<p>בְּנֵי גֶרְשֹׁן לִבְנִי וְשִׁמְעִי לְמִשְׁפַּחָתָם:</p>	<p>17 בְּנֵי גֶרְשֹׁן לִבְנִי וְשִׁמְעִי לְמִשְׁפַּחָתָם:</p>
<p>18 And the sons of Kohath: Amram, and Izhar, and Hebron, and Uzziel. And the years of the life of Kohath were a hundred thirty and three years.</p>	<p>וּבְנֵי קָהָת עֲמָרָם וְיִזְחָר וְחֶבְרֹן וְעֻזִּיאֵל וּשְׁנֵי חַיֵּי קָהָת מֵאָה וְשָׁלֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה:</p>	<p>18 וּבְנֵי קָהָת עֲמָרָם וְיִזְחָר וְחֶבְרֹן וְעֻזִּיאֵל וּשְׁנֵי חַיֵּי קָהָת מֵאָה וְשָׁלֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה:</p>

(13) וידבר ה' אל משה ואל אהרן. לפי שאמר משה ואני ערל שפתים, צירף לו הקב"ה את אהרן להיות לו לָקֵה ולמליץ: ויצום אל בני ישראל. לזה עליהם להנהיגם צנחם ולסבול אותם (שמו"ר ז, א): ואל פרעה מלך מצרים. לָס עליו לחלוק לו כבוד דבצריהם, זה מדרשו. ופשוטו, לָס על דבר ישראל ועל שליחותו אל פרעה. ודבר הַלְוִי מהו, מפורש צפרשה שניה לאחר סדר היחס, אלא מתוך שהזכיר משה ואהרן, הפסיק הענין באלה ראשי בית אבותם, ללמדנו היאך נולדו משה ואהרן, ובמי נתייחסו:

(14) אלה ראשי בית אבותם. מתוך שהזקק ליחס שבטו של לוי עד משה ואהרן בשביל משה ואהרן, התחיל ליחסם דרך תולדותם מראובן. (ובפסיקתא גדולה ראיתי, לפי שְׁקִנְטָרְס יעקב אבינו לשלשה שבטים הללו בשעת מותו, חזר הכתוב ויחסם כאן לזדס, לומר שהשובים הם):

(16) ושני חיי לוי וגו'. למה נמנו שנותיו של לוי, להודיע כמה ימי השעבוד, שכל זמן שאחד מן השבטים קיים, לא היה שעבוד, שנאמר וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל אֶקְסִי (שמות א, ו), ואח"כ וַיָּקֶם מֶלֶךְ קָדֵשׁ, ולוי האריך ימים על כולם:

(18) ושני חיי קהת. ושני חיי עמרם וגו'. מחשבון זה אנו למדים על מושב בני ישראל ארבע מאות שנה שאמר הכתוב, שלא בארץ מצרים לזדה היו, אלא מיום שנולד יחזק, שהרי קהת מיורדי מצרים היה, חשוב כל שנותיו ושנות עמרם ושמונים של משה, לא תמלאם ד' מאות שנה, והרבה שנים נכלעים לזנים בשני האבות:

19	And the sons of Merari: Mahli and Mushi. These are the families of the Levites according to their generations.	וּבְנֵי מֵרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הַלְוִי לְתֹלְדֹתָם: וּבְנֵי מֵרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה זֶרְעֵית לְוִי לְתֹלְדֹתֵהוּן:	19
20	And Amram took him Jochebed his father's sister to wife; and she bore him Aaron and Moses. And the years of the life of Amram were a hundred and thirty and seven years.	וַיִּקַּח עִמָּרָם אֶת־יֹכֶבֶד בִּתּוֹ לֹא לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לּוֹ אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וּשְׁנֵי חַיֵּי עִמָּרָם שִׁבְעַ וּשְׁלָשִׁים וּמֵאָת שָׁנָה: וַיְנַסֵּב עִמָּרָם יֵת יֹכֶבֶד אָחֳתוֹ אֲבוּהִי לִיָּה לְאִתּוֹ וַיֵּלֶידֶת לִיָּה יֵת אַהֲרֹן וְיֵת מֹשֶׁה וּשְׁנֵי חַיֵּי עִמָּרָם מֵאָה וּתְלָתִין וּשְׁבַע שָׁנִין:	20
21	And the sons of Izhar: Korah, and Nepheg, and Zichri.	וּבְנֵי יִצְהָר קָרַח וְנִפְגַּז וְזִיכְרִי: וּבְנֵי יִצְהָר קָרַח וְנִפְגַּז וְזִכְרִי:	21
22	And the sons of Uzziel: Mishael, and Elzaphan, and Sithri.	וּבְנֵי עֻזִּיאֵל מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן וְסִתְרִי: וּבְנֵי עֻזִּיאֵל מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן וְסִתְרִי:	22
23	And Aaron took him Elisheba, the daughter of Amminadab, the sister of Nahshon, to wife; and she bore him Nadab and Abihu, Eleazar and Ithamar.	וַיִּקַּח אַהֲרֹן אֶת־אֵלִישֶׁבַע בִּתּוֹ עֲמִינָדָב אֲחֻות נַחֲשֹׁן לֹא לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לּוֹ אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר: וַיְנַסֵּב אַהֲרֹן יֵת אֵלִישֶׁבַע בִּתּוֹ עֲמִינָדָב אֲחֻתִּיהָ נַחֲשֹׁן לִיָּה לְאִתּוֹ וַיֵּלֶידֶת לִיָּה יֵת נָדָב וְיֵת אֲבִיהוּא יֵת אֶלְעָזָר וְיֵת אִיתָמָר:	23
24	And the sons of Korah: Assir, and Elkanah, and Abiasaph; these are the families of the Korahites.	וּבְנֵי קָרַח אָסִיר וְאֶלְקָנָה וְאַבִּיאָסָף אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הַקֹּרַחִי: וּבְנֵי קָרַח אָסִיר וְאֶלְקָנָה וְאַבִּיאָסָף אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת וְזֶרְעֵית קָרַח:	24
25	And Eleazar Aaron's son took him one of the daughters of Putiel to wife; and she bore him Phinehas. These are the heads of the fathers' houses of the Levites according to their families.	וְאֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן לָקַח־לּוֹ מִבָּנוֹת פּוּטִיאֵל לֹא לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לּוֹ אֶת־פִּנְחָס אֵלֶּה רָאשֵׁי אֲבוֹת הַלְוִיִּם לְמִשְׁפַּחֹתָם: וְאֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן לָקַח־לּוֹ לִיָּה מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לִיָּה מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לִיָּה יֵת פִּנְחָס אֵלֶּה רָאשֵׁי אֲבוֹת הַלְוִיִּם לְזֶרְעֵיתֵהוּן:	25
26	These are that Aaron and Moses, to whom the LORD said: 'Bring out the children of Israel from the land of Egypt according to their hosts.'	הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־ צְבָאָתָם: הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה דְּאָמַר יְיָ לְהוֹן אֲפִיקוּ יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם עַל חִילִיהוֹן:	26

(20) יוכבד דדתו. אחת אצוהי, צת לוי אחות קהת:

(23) אחות נחשון. מכאן למדנו, הנושא אשה צריך לצדוק באחיה (צ"צ קי. שמו"ר ז, ד):

(25) מבנות פוטיאל. מוצע יתרו שפסעס עגלים לעבודת אלילים, ומזרע יוסף שפטפט ציצרו (צ"צ קט):

(26) הוא אהרן ומשה. אלו שהזכרו למעלה שילדה יוכבד לעמרם. הוא אהרן ומשה אשר אמר ה', יש מקומות שמקדים אהרן למשה ויש מקומות שמקדים משה לאהרן, לומר לך ששקולין כאחד: על צבאותם. בצבאותם, כל צבאם לשבטיהם, יש על, שאינו אלא במקום אות אחת, ועל סרצף ססיה (צבאית כז, מ), כמו צחרצך. עמךס על סרצףס (יחזקאל לג, כו), כמו צחרצכס:

27	These are they that spoke to Pharaoh king of Egypt, to bring out the children of Israel from Egypt. These are that Moses and Aaron.	הֵם הַמְדַּבְּרִים אֶל־פַּרְעֹה אֲנֹנִי דִמְמַלְלִין עִם פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:	27
28	And it came to pass on the day when the LORD spoke unto Moses in the land of Egypt,	וַיְהִי בַּיּוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: (ס)	28
29	that the LORD spoke unto Moses, saying: 'I am the LORD; speak thou unto Pharaoh king of Egypt all that I speak unto thee.'	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה דִּבֶּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי דֹבֵר אֵלָיו:	שלישי
30	And Moses said before the LORD: 'Behold, I am of uncircumcised lips, and how shall Pharaoh hearken unto me?'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה הֵן אֲנִי עֶרְל שְׁפָתַיִם וְאֵיךְ יִשְׁמַע אֵלַי פַּרְעֹה: (פ)	30
VII	And the LORD said unto Moses: 'See, I have set thee in God's stead to Pharaoh; and Aaron thy brother shall be thy prophet.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רְאֵה נִתְּתִיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יִהְיֶה נְבִיאָךְ:	VII
2	Thou shalt speak all that I command thee; and Aaron thy brother shall speak unto Pharaoh, that he let the children of Israel go out of his land.	אִתָּה תְדַבֵּר אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֶצְוֶה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יְדַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה וְשִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְצוֹ:	2
3	And I will harden Pharaoh's heart, and multiply My signs and My wonders in the land of Egypt.	וְאֲנִי אֶקְשֶׁה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְהִרְבֵּיתִי אֶת־אֹתוֹתַי וְאֶת־מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:	3

(27) הם המדברים וגו'. הם שנשטוו הם שקיימו: הוא משה ואהרן. הם בשליחותם וצדקתם מתחלה ועד סוף:
(28) ויהי ביום דבר וגו'. מחוצר למקרא שלאחריו:
(29) וידבר ה'. הוא הדבור עצמו האמור למעלה בא דבר אל פרעה מלך מצרים, אלא מתוך שהפסיק הענין כדי ליחסם, חזר הענין עליו להמחיל בו: אני ה'. כדאי אני לשלחך ולקיים דברי שליחותי:
(30) ויאמר משה לפני ה'. היא האמירה שאמר למעלה הן בני ישראל לא שמעו אלי, וְשָׁנָה הכתוב כאן, כיון שהפסיק הענין, וכך היא הַשְׁטָה, כאדם האומר נחזור על הראשונות:
(1) נתתיך אלהים לפרעה. שופט ורודה לרדותו צמכות ויסורין: יהיה גביאך. כתר גומו יהי מתורגמןך, וכן כל לשון נבואה, אדם המכריז ומשמיע לעם דברי תוכחות, והוא מגזרת גיב שְׁפָתַיִם (ישעי' נו, יט). יגזר חֲקָמָה (משלי י, לא), וְכָל מְהַקְנֹת דשמואל (שמואל-א' ג, יג), ובלע"ז קוראין לו פרידי"גר
(2) אתה תדבר. פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי, ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו באזני פרעה:
(3) ואני אקשה. מאחר שהרשיע והתרים כנגדי, וגלוי לפני שאין נחת רוח באומות עובדי אלילים, לתת לז שלם לשון טוב לי שימקשה לזו, למען הרבות בו אותותי ותכירו את גבורותי, וכן מדמו של הקדוש ב"ה, מביא פורענות על האומות עובדי אלילים, כדי שישמעו ישראל וייראו, שנאמר הקרתי גוים נשמו פִּתּוּסָם וגו' (נפניה ג, ו), קִמְרָתִי אֶף תִּירָאִי אוֹתִי תִקְחִי מוֹסֵר

4	But Pharaoh will not hearken unto you, and I will lay My hand upon Egypt, and bring forth My hosts, My people the children of Israel, out of the land of Egypt, by great judgments.	וְלֹא־יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פֶּרְעָה וְנָתַתִּי אֶת־יָדִי בְּמִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־צְבָאתִי אֶת־עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁפְטִים גְּדֹלִים:	4
5	And the Egyptians shall know that I am the LORD, when I stretch forth My hand upon Egypt, and bring out the children of Israel from among them.'	וַיֵּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּנִשְׁתַּתִּי אֶת־יָדִי עַל־מִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם:	5
6	And Moses and Aaron did so; as the LORD commanded them, so did they.	וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתָם כֵּן עָשׂוּ:	6
7	And Moses was fourscore years old, and Aaron fourscore and three years old, when they spoke unto Pharaoh.	וּמֹשֶׁה בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְאַהֲרֹן בֶּן־שְׁלֹשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה בְּדַבְרָם אֶל־פֶּרְעָה: (פ)	7
8	And the LORD spoke unto Moses and unto Aaron, saying:	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אֲהֲרֹן לֵאמֹר:	רביעי ה
9	'When Pharaoh shall speak unto you, saying: Show a wonder for you; then thou shalt say unto Aaron: Take thy rod, and cast it down before Pharaoh, that it become a serpent.'	כִּי יִדְבַר אֲלֵכֶם פֶּרְעָה לֵאמֹר תִּנְנֵה לָכֶם מֹוֹפֵת וְאָמַרְתָּ אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־מִטְּךָ וְהִשְׁלֵךְ לִפְנֵי־פֶרְעָה וְהִי לְתַנִּין:	9
10	And Moses and Aaron went in unto Pharaoh, and they did so, as the LORD had commanded; and Aaron cast down his rod before Pharaoh and before his servants, and it became a serpent.	וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פֶּרְעָה וַיַּעַשׂוּ כֵן כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיִּשְׁלֹךְ אֲהֲרֹן אֶת־מִטְּחוֹ לִפְנֵי פֶרְעָה וּלְפָנָי עֲבָדָיו וַיְהִי לְתַנִּין:	10
11	Then Pharaoh also called for the wise men and the sorcerers; and they also, the magicians of Egypt, did in like manner with their secret arts.	וַיִּקְרָא גַם־פֶּרְעָה לַחֲכָמִים וּלְמַכְשָׁפִים וַיַּעַשׂוּ גַם־הֵם חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם בְּלַחְשֵׁיהֶם כֵּן:	11

(שס ז), ואף על פי כן צחמש מכות הראשונות לא נאמר ויחזק ה' את לב פרעה, אלא ויחזק לב פרעה. (ועיין צרא"ס שגורס כאן דבור המתחיל בלכתך לשון עד שמחיס צידך, וכדלעיל בפרשת שמות בפסוק בלכתך לשון ע"ש):
(4) את ידי. יד ממש, להכות זהם:
(9) מופת. אות, להודיע שיש לורך (לרוך) צמי ששולח אחסם:
(10) לתנין. נחש:

12	For they cast down every man his rod, and they became serpents; but Aaron's rod swallowed up their rods.	וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מִטֵּהוּ וַיְהִיוּ לְתַנִּינִם וַיִּבְלַע מִטֵּה־אַהֲרֹן אֶת־מִטֵּהָם׃ וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מִטֵּהוּ וַיְהִיוּ לְתַנִּינִין וַיִּבְלַע חֹשֶׁת־אֶהֱרֹן יֵת חֹשֶׁת־יהוֹן׃	12
13	And Pharaoh's heart was hardened, and he hearkened not unto them; as the LORD had spoken.	וַיִּחְזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ (ס) וַאֲתַקֵּף לֵבָא דְּפַרְעֵה וְלֹא קַבִּיל מִנְהוֹן כְּמֹא דְּמַלִּיל יי׃	13
14	And the LORD said unto Moses: 'Pharaoh's heart is stubborn, he refuseth to let the people go.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּבֹד לֵב פַּרְעֹה מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעָם׃ וַאֲמַר יי׃ לְמֹשֶׁה אֲתִינֶקֶר לֵבָא דְּפַרְעֵה סָרִיב לְשַׁלְחָא עָמָא׃	14
15	Get thee unto Pharaoh in the morning; lo, he goeth out unto the water; and thou shalt stand by the river's brink to meet him; and the rod which was turned to a serpent shalt thou take in thy hand.	לֵךְ אֶל־פַּרְעֹה בַּבֹּקֶר הֵנָּה יֵצֵא הַמִּינָה וְנִצַּבְתָּ לִקְרָאתוֹ עַל־שֵׁפֶת הַיָּאֵר וְהַמִּטֵּה אֲשֶׁר־נִהְפְּךָ לְנִחָשׁ תִּקַּח בְּיָדְךָ׃ אִיזִיל לְנוֹת פַּרְעֵה בְּצַפְרָא הָא נָפִיק לְמִיָּא וְתַתְּעִתָּה לְסַדְמוּתִיהָ עַל כִּיף נִהְרָא וְחֹשֶׁת־אֶהֱרֹן דְּאֲתַהֲפִיךָ לְחֹיָא תִּסְבּ בְּיָדְךָ׃	15
16	And thou shalt say unto him: The LORD, the God of the Hebrews, hath sent me unto thee, saying: Let My people go, that they may serve Me in the wilderness; and, behold, hitherto thou hast not hearkened;	וְאָמַרְתָּ אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ לֵאמֹר שְׁלַח אֶת־עַמִּי וְיַעֲבֹדְנִי בְּמִדְבָּר וְהֵנָּה לֹא־שָׁמַעְתָּ עַד־כֹּה׃ וְתִימַר לִיהּ יי׃ אֱלֹהֵא דִּיהוּדָאִי שְׁלַחְנִי לְנוֹתְךָ לְמִימַר שְׁלַח יֵת עַמִּי וְיַפְלִחוּן קֳדָמִי בְּמִדְבָּרָא וְהָא לֹא קַבִּילְתָּא עַד כַּעַן׃	16
17	thus saith the LORD: In this thou shalt know that I am the LORD—behold, I will smite with the rod that is in my hand upon the waters which are in the river, and they shall be turned to blood.	כֹּה אָמַר יְהוָה בְּזֹאת תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה הֵנָּה אֲנֹכִי מַכֶּהוּ בְּמִטֵּה אֲשֶׁר־בְּיָדִי עַל־הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאֵר וְנִהְפְּכוּ לְדָם׃ כְּדִין אָמַר יי׃ בְּדֹא תֵדַע אֲרִי אֲנֹא יי׃ הָא אֲנֹא מַחִי בְּחֹשֶׁת־אֶהֱרֹן דְּבִידִי עַל מִיָּא דְּבִנְהֶרָא וְיִתְהַפְּכוּן לְדָמָא׃	17
18	And the fish that are in the river shall die, and the river shall become foul; and the Egyptians shall loathe to drink water from the river.'	וְהַדְּגָה אֲשֶׁר־בַּיָּאֵר תָּמוּת וּבֹאֵשׁ הַיָּאֵר וְנִלְאוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מֵי־מִן־הַיָּאֵר׃ (ס) וְנִינִי דְּבִנְהֶרָא יָמוּתוּן וְיִסְרִי נִהְרָא וְיִלְאוּן מִצְרָאִי לְמִשְׁתֵּי מִיָּא מִן נִהְרָא׃	18

- (11) בלחשיהם בלחשיהון, ואין לו דמיון במקרא, ויש לדמות לו להט הקרצ המטהפכת (בראשית ג, כד), דומה שהיא מתהפכת על ידי לחש:
- (12) ויבלע מטה אהרן. מאחר שחזר ונעשה מטה בלע את כלן (שבת נז):
- (14) כבד. תרגומו נקיר, ולא אתיקר, מפני שהוא שם דבר, כמו כי פגד ממך הדבר (שמות יח, יח):
- (15) הנה יצא המימה. לנקביו, שהיה עושה עצמו אלוה, ואומר שאינו צריך לנקביו, ומשכים ויואל לנילוס ועושה שם צרכיו (שמו"ר ט, י):
- (16) עד כה. עד הנה. ומדרשו, עד ששמע ממני מכת כזורות, שאפתח זה צנה פה אמר ה' פתחתי הלילה:
- (17) ונהפכו לדם. לפי שאין גשמים יורדים במצרים, ונילוס עולה ומשקה את הארץ, ומצרים עוזדים לנילוס, לפיכך הלקה את יראתם ואחר כך הלקה אותם:
- (18) ונלאו מצרים. לנקש רפואה למי היאור שהיו ראויין לשמות:

19	<p>And the LORD said unto Moses: 'Say unto Aaron: Take thy rod, and stretch out thy hand over the waters of Egypt, over their rivers, over their streams, and over their pools, and over all their ponds of water, that they may become blood; and there shall be blood throughout all the land of Egypt, both in vessels of wood and in vessels of stone.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה אֲמַר אֶל-אַהֲרֹן קַח מִטֶּבֶן וְנִטְהֵ-יָדְךָ עַל-מִיַּמֵּי מִצְרַיִם עַל-נְהַרְתָּם עַל-יְאֻרֵיהֶם וְעַל-אֲגֻמֵיהֶם וְעַל כָּל-מִקְוֵה מִיַּמֵיהֶם וַיְהִי-דָם וַהֲיָה דָם בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְעֵצִים וּבְאֲבָנִים:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה אֲמַר אֶל-אַהֲרֹן קַח מִטֶּבֶן וְנִטְהֵ-יָדְךָ עַל-מִיַּמֵּי מִצְרַיִם עַל-נְהַרְתָּם עַל-יְאֻרֵיהֶם וְעַל-אֲגֻמֵיהֶם וְעַל כָּל-מִקְוֵה מִיַּמֵיהֶם וַיְהִי-דָם וַהֲיָה דָם בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְעֵצִים וּבְאֲבָנִים:</p>	19
20	<p>And Moses and Aaron did so, as the LORD commanded; and he lifted up the rod, and smote the waters that were in the river, in the sight of Pharaoh, and in the sight of his servants; and all the waters that were in the river were turned to blood.</p>	<p>וַעֲשׂוּ-כֵן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיָּרֶם בְּמִטָּה וַיִּךְ אֶת-הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאֵר לַעֲיֹנֵי פַרְעֹה וּלְעֲיֹנֵי עֲבָדָיו וַיִּהְיֶה כָּל-הַמַּיִם אֲשֶׁר-בַּיָּאֵר לְדָם:</p>	<p>וַעֲשׂוּ-כֵן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיָּרֶם בְּמִטָּה וַיִּךְ אֶת-הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאֵר לַעֲיֹנֵי פַרְעֹה וּלְעֲיֹנֵי עֲבָדָיו וַיִּהְיֶה כָּל-הַמַּיִם אֲשֶׁר-בַּיָּאֵר לְדָם:</p>	20
21	<p>And the fish that were in the river died; and the river became foul, and the Egyptians could not drink water from the river; and the blood was throughout all the land of Egypt.</p>	<p>וַיָּמָוּ דִּבְנֵהָרָא מֵיָתוּ וְסָרִי נִהָרָא וְלֹא יָכִילוּ מִצְרַיִם לְמַשְׁתֵּי מַיָּא מִן נְהַרָא וַהֲיָה דָּמָא בְּכָל אֶרֶץ דְּמִצְרַיִם:</p>	<p>וַיָּמָוּ דִּבְנֵהָרָא מֵיָתוּ וְסָרִי נִהָרָא וְלֹא יָכִילוּ מִצְרַיִם לְמַשְׁתֵּי מַיָּא מִן נְהַרָא וַהֲיָה דָּמָא בְּכָל אֶרֶץ דְּמִצְרַיִם:</p>	21
22	<p>And the magicians of Egypt did in like manner with their secret arts; and Pharaoh's heart was hardened, and he hearkened not unto them; as the LORD had spoken.</p>	<p>וַעֲבָדוּ בֵּן חֲרָשֵׁי מִצְרַיִם בְּלַחְשֵׁיהֶן וְאַתְּשָׁף לָבָא דְּפַרְעֵה וְלֹא קִבִּיל מִנְהֶן כְּמָא דְּמַלְלִיל יְיָ:</p>	<p>וַעֲשׂוּ-כֵן חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם בְּלַטִּיָּהֶם וַיִּחְזֹק לִב-פַּרְעֹה וְלֹא-שָׁמַע אֶל־הֵם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה:</p>	22
23	<p>And Pharaoh turned and went into his house, neither did he lay even this to heart.</p>	<p>וַיִּפֹּן פַּרְעֹה וַיָּבֹא אֶל-בֵּיתוֹ וְלֹא-שָׁתָה לִבּוֹ גַּם-לָזָאת: וְלֹא שׁוּי לְבִיָּה אַף לָדָא:</p>	<p>וַיִּפֹּן פַּרְעֹה וַיָּבֹא אֶל-בֵּיתוֹ וְלֹא-שָׁתָה לִבּוֹ גַּם-לָזָאת: וְלֹא שׁוּי לְבִיָּה אַף לָדָא:</p>	23
24	<p>And all the Egyptians digged round about the river for water to drink; for they could not drink of the water of the river.</p>	<p>וַיִּחְפְּרוּ כָּל-מִצְרַיִם סְבִיבָת הַיָּאֵר מַיִם לְשִׁתּוֹת כִּי לֹא יָכִילוּ יָכִילוּ לְמַשְׁתֵּי מַמְיָא דְּבְנֵהָרָא:</p>	<p>וַיִּחְפְּרוּ כָּל-מִצְרַיִם סְבִיבָת הַיָּאֵר מַיִם לְשִׁתּוֹת כִּי לֹא יָכִילוּ לְשִׁתּוֹת מִמִּיַּי הַיָּאֵר:</p>	24

(19) אמר אל אהרן. לפי שהגין היאור על משה כשנשלק לתוכו, לפיכך לא לקה על ידו לא צדס ולא צפרדעים, ולקה על ידי אהרן: נהרותם. הם נהרות המושכים כעין נהרות שלנו: יאוריהם. הם צריכות נגרים העשויות בידי אדם משפת הנהר לשדות, ונילוס מימיו מתצרכים ועולה דרך היאורים ומשקה השדות: אגמיהם. קבוצת מים שאינן נוצעין ואין מושכין, אלא עומדין במקום אחד, וקורין לו אשטני"ק: בכל ארץ מצרים. אף צמחצמח וצאמבטאות שצצתים: ובעצים ובאבנים. מים שצכלי עץ וצכלי אבן:

(22) בלטיהם. לחם שאומרין אותו צלט וצחשאי. ורבותינו אמרו, צלטיהם מעשה שדים, צלהטיהם מעשה כשפים (סנהדרין סז:): ויחזק לב פרעה. לומר על ידי מכשפות אתם עושים כן, תבן אתם מכניסין לעקריי (מנחות פה.). עיר שכולה תבן, אף אתם מציאין מכשפות למצרים שכולה כשפים:

(23) גם לזאת. למופת המטה שנהפך לתנין ולא לזה של דם:

25	And seven days were fulfilled, after that the LORD had smitten the river.	וַיִּמָּלֵא שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרַי וּשְׁלִימוֹ שִׁבְעָא יוֹמִין בְּתַר דְּמָחָא יְיָ יְתַּ נְהִירָא: (פ)	25
26	And the LORD spoke unto Moses: 'Go in unto Pharaoh, and say unto him: Thus saith the LORD: Let My people go, that they may serve Me.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי: וְאָמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹל לָת פַּרְעֹה וְתִימַר לִיה כִּדְּנֹן אָמַר יְיָ שְׁלַח יְת עַמִּי וַיִּפְלְחוּן קָדְמִי:	26
27	And if thou refuse to let them go, behold, I will smite all thy borders with frogs.	וְאִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח הִנֵּה אֲנֹכִי נֹגֵף אֶת־כָּל־גְּבוּלְךָ בַּצְּפֹרֶדַּעִים: וְאִם מְסָרִיב אַתָּה לְשַׁלַּח הָא אָנָּה מַחִי יְת כָּל תַּחְנוּמְךָ בַּעֲוֹרֵדְעֵנְיָא:	27
28	And the river shall swarm with frogs, which shall go up and come into thy house, and into thy bed-chamber, and upon thy bed, and into the house of thy servants, and upon thy people, and into thine ovens, and into thy kneading-troughs.	וְשָׂרְצָן תִּיֵּאָר צְפֹרֶדַּעִים וְעָלוּ וַיָּבֹאוּ בְּבֵיתְךָ וּבְחֲדָר מִשְׁכְּבְּךָ וְעַל־מִטָּתְךָ וּבְבֵית עַבְדֶּיךָ וּבַעֲמֻלְךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאָרוֹתֶיךָ: וַיִּרְבִּי נְהִירָא עוֹרֵדְעֵנְיָא וַיֵּיָעְלוּן בְּבֵיתְךָ וּבְאֲדָרוֹן בֵּית מִשְׁכְּבְּךָ וְעַל עֶרְסָתְךָ וּבְבֵית עַבְדְּךָ וּבַעֲמֻלְךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְאֲצוּתְךָ:	28
29	And the frogs shall come up both upon thee, and upon thy people, and upon all thy servants.'	וַיָּבֹכָה וּבַעֲמֻלְךָ וּבְכָל־עַבְדֶּיךָ וַיֵּעָלוּ הַצְּפֹרֶדַּעִים: וְכָךְ וּבַעֲמֻלְךָ וּבְכָל עַבְדְּךָ יִסְקוּן עוֹרֵדְעֵנְיָא:	29
VIII	And the LORD said unto Moses: 'Say unto Aaron: Stretch forth thy hand with thy rod over the rivers, over the canals, and over the pools, and cause frogs to come up upon the land of Egypt.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֶל־אַהֲרֹן נִטֵּה אֶת־יָדְךָ בְּמִטָּה עַל־הַנְּהָרוֹת עַל־הַיְּאֵרוֹת וְעַל־הָאֲגָמִים וְהָעַל אֶת־הַצְּפֹרֶדַּעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: וְאָמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֵימַר לְאַהֲרֹן אֲרִים יְת יָדְךָ בַּחוּשְׁתְּךָ עַל נְהִירָא עַל אֲרֵתְיָא וְעַל אֲגָמִיָּא וְאָסִיף יְת עוֹרֵדְעֵנְיָא עַל אֶרֶא דְּמִצְרָיִם:	VIII
2	And Aaron stretched out his hand over the waters of Egypt; and the frogs came up, and covered the land of Egypt.	וַיִּט אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ עַל מִימֵי מִצְרָיִם וְהָעַל הַצְּפֹרֶדַּע וְתָכַס אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם: וְאֲרִים אַהֲרֹן יְת יָדִיהָ עַל מִיָּא דְּמִצְרָאִי וּסְלִיקוּ עוֹרֵדְעֵנְיָא וְחָפּוּ יְת אֶרֶא דְּמִצְרָיִם:	2

(25) וימלא. מנין שזעזע ימים שלא שז היאור לקדמותו, שהיתה המכה משמשת רציע חדש, ושלשה חלקים היה מעיד ומתרה דהם (שמו"ר ט, יב):

(27) ואם מאן אתה. ואם סרצן אתה. מאן כמו ממאן, מסרצ, אלא כינה האדם על שם המפעל, כמו שְׁלִי (איוב טו, יב) וְשִׁקְט (ירמיה מח, יא), סר וְשִׁקְט (מלכים"א כ, מג): נגף את כל גבולך. מכה, וכן כל לשון מגפה אינו לשון מיתה אלא לשון מכה, וכן וְנִגְפוּ אֵשֶׁה הָרָה (שמות כא, כב) אינו לשון מיתה, וכן וְצִטְקָם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיהֶם (ירמ"י יג, טז), שָׁן תִּגָּף בְּאֶזְנוֹ רִגְלָךְ (תהלים לא, יב), וְלִאֲזָן נִגָּף (ישע"י ח, יד):

(28) ועלו. מן היאור: בביתך. ואחר כך צצתי עצדיך, הוא התחיל צעצה תחלה, ויאמר אל עמו, וממנו התחילה הפורענות (סוטה יא. שמו"ר י, ד):

(29) ובכה ובעמד. צחוק מעיהם נכנסים ומקרקרין:

(2) ותעל הצפרדע. צפרדע אחת היתה, והיו מפין אותה והיא מתזת נחילים נחילים, זהו מדרשו (שמו"ר י, ה). ופשוטו יש לומר, שרץ הצפרדעים קורא לשון יחידות, וכן ומהי הכנס, הרחשה גדול"ר"א צלע"ז, ואף ותעל הצפרדע גרינו"ל"ר"א צלע"ז

<p>3 And the magicians did in like manner with their secret arts, and brought up frogs upon the land of Egypt.</p>	<p>וַיַּעֲשׂוּ כֵן הַחֲרָטְמִים בְּלִשְׁתֵּיהֶן וַיַּעֲלֹ אֶת־הַצִּפְרָדַּיִם עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:</p>	<p>3 וַיַּעֲשׂוּ כֵן הַחֲרָטְמִים בְּלִשְׁתֵּיהֶם וַיַּעֲלֹ אֶת־הַצִּפְרָדַּיִם עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:</p>
<p>4 Then Pharaoh called for Moses and Aaron, and said: 'Entreat the LORD, that He take away the frogs from me, and from my people; and I will let the people go, that they may sacrifice unto the LORD.'</p>	<p>וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הָעֲתִירוּ אֶל־יְהוָה וְיִסַּר הַצִּפְרָדַּיִם מִמֶּנִּי וּמִעַמִּי וְאֶשְׁלַח אֶת־הָעָם וַיִּזְבְּחוּ לַיהוָה:</p>	<p>4 וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הָעֲתִירוּ אֶל־יְהוָה וְיִסַּר הַצִּפְרָדַּיִם מִמֶּנִּי וּמִעַמִּי וְאֶשְׁלַח אֶת־הָעָם וַיִּזְבְּחוּ לַיהוָה:</p>
<p>5 And Moses said unto Pharaoh: 'Have thou this glory over me; against what time shall I entreat for thee, and for thy servants, and for thy people, that the frogs be destroyed from thee and thy houses, and remain in the river only?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה שְׁאַל עָלַי לְמַתּוֹ אֶעֱתִיר לָךְ וְלַעֲבָדֶיךָ וְלָעַמְּךָ לְהַכְרִית הַצִּפְרָדַּיִם מִמֶּךָ וּמִבְּתוּךָ רַק בִּיאֵר תִּשְׁאָרְנָה:</p>	<p>5 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה הִתְפַּאֵר עָלַי לְמַתּוֹ אֶעֱתִיר לָךְ וְלַעֲבָדֶיךָ וְלָעַמְּךָ לְהַכְרִית הַצִּפְרָדַּיִם מִמֶּךָ וּמִבְּתוּךָ רַק בִּיאֵר תִּשְׁאָרְנָה:</p>
<p>6 And he said: 'Against to-morrow.' And he said: 'Be it according to thy word; that thou mayest know that there is none like unto the LORD our God.</p>	<p>וַיֹּאמֶר לְמָחָר וַיֹּאמֶר כְּדַבְּרְךָ לְמָעַן תֵּדַע כִּי־אֵין כִּי־הוּא אֱלֹהֵינוּ:</p>	<p>6 וַיֹּאמֶר לְמָחָר וַיֹּאמֶר כְּדַבְּרְךָ לְמָעַן תֵּדַע כִּי־אֵין כִּי־הוּא אֱלֹהֵינוּ:</p>
<p>7 And the frogs shall depart from thee, and from thy houses, and from thy servants, and from thy people; they shall remain in the river only.'</p>	<p>וַיַּעֲדוּן עוֹרְדֵּעֲנִיא מִן־הַצִּפְרָדַּיִם וּמִבְּתוּךָ וּמִמֶּעֲבָדֶיךָ וּמִלְּחֹד דְּבִנְהָרָא יִשְׁתְּאָרְוּ:</p>	<p>7 וַיַּעֲדוּן עוֹרְדֵּעֲנִיא מִן־הַצִּפְרָדַּיִם מִמֶּךָ וּמִבְּתוּךָ וּמִמֶּעֲבָדֶיךָ וּמִלְּחֹד רַק בִּיאֵר תִּשְׁאָרְנָה:</p>
<p>8 And Moses and Aaron went out from Pharaoh; and Moses cried unto the LORD concerning the frogs, which He had brought upon Pharaoh.</p>	<p>וַיִּצָּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִלִּפְנֵי פַרְעֹה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה עַל־דְּבַר הַצִּפְרָדַּיִם אֲשֶׁר־שָׁם לְפַרְעֹה:</p>	<p>8 וַיִּצָּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִמַּעַם פַּרְעֹה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה עַל־דְּבַר הַצִּפְרָדַּיִם אֲשֶׁר־שָׁם לְפַרְעֹה:</p>
<p>9 And the LORD did according to the word of Moses; and the frogs died out of the houses, out of the courts, and out of the fields.</p>	<p>וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּדַבְּרֵי מֹשֶׁה וַיָּמָתוּ הַצִּפְרָדַּיִם מִן־הַבָּתִּים מִן־הַחֲצֵרֹת וּמִן־הַשָּׂדֶה:</p>	<p>9 וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּדַבְּרֵי מֹשֶׁה וַיָּמָתוּ הַצִּפְרָדַּיִם מִן־הַבָּתִּים מִן־הַחֲצֵרֹת וּמִן־הַשָּׂדֶה:</p>

(5) התפאר עלי. כמו היִתְפַּאֵר הִגָּדוּן על הַחֲזָצוּ (יִשְׁעִי י, טו), משתבח לומר אני גדול ממך ונטי"ר צלע"ז, וכן התפאר עלי, השתבח להמחכס ולשאלו דבר גדול ולומר שלא אוכל לעשותו: למתי אעֲתִיר לך. את אשר אעֲתִיר לך היום על הכרתם הצפרדעים, למתי תרצה שיכרתו, ותרצה אם אשלים דברי למועד שתקבע לי. אלו נאמר מתי אעֲתִיר, היה משמע מתי אחפֵּל, עכשיו שנאמר למתי, משמע אני היום אחפֵּל עליך שיכרתו הצפרדעים לזמן שתקבע עלי, אמור לאיזה יום תרצה שיכרתו. אעֲתִיר העֲתִירוּ והעֲתִירתי, ולא נאמר אעֲתִיר עֲתִירוּ עֲתִירתי, מפני שכל לשון עֲתִיר הרבות פלל הוא, וכאשר יאמר הרבו ארצה והרבותי לשון הפעיל, כך יאמר, אעֲתִיר העֲתִירוּ והעֲתִירתי דברים, ואז לכולם וְהַעֲפָרְקָם עָלֵי דְּצִרְיָקָם (יחזקאל לה, יג), הרביתם:

(6) ויאמר למחר. התפלל היום שיכרתו למחר:

(8) ויצא. ויצעק. מיד, שיכרתו למחר:

10 And they gathered them together in heaps; and the land stank.	וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם חֲמָרִם חֲמָרִם וַיִּתְּחוּן יָתְחוּן דְּגוֹרִין דְּגוֹרִין וַיִּסְרִיאוּ עַל אֶרֶעָא:	10 וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם חֲמָרִם חֲמָרִם וַיִּתְּחוּן יָתְחוּן דְּגוֹרִין דְּגוֹרִין וַיִּסְרִיאוּ עַל אֶרֶעָא:
11 But when Pharaoh saw that there was respite, he hardened his heart, and hearkened not unto them; as the LORD had spoken.	וַיֵּרָא פֶרְעֹה כִּי הִיָּתְחָה הַרְוָחָה וַיִּחְבְּדֵהוּ אֶת־לִבּוֹ וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: (ס)	11 וַיֵּרָא פֶרְעֹה כִּי הִיָּתְחָה הַרְוָחָה וַיִּחְבְּדֵהוּ אֶת־לִבּוֹ וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: (ס)
12 And the LORD said unto Moses: 'Say unto Aaron: Stretch out thy rod, and smite the dust of the earth, that it may become gnats throughout all the land of Egypt.'	וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אִמְרָה אֶל־אַהֲרֹן אֲרִים יָת חוֹטְרֶךָ וּמַחִי יָת עֲפָרָא דְאֶרֶעָא וַיְהִי לְקִלְמָתָא בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:	12 וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אִמְרָה אֶל־אַהֲרֹן אֲרִים יָת חוֹטְרֶךָ וּמַחִי יָת עֲפָרָא דְאֶרֶעָא וַיְהִי לְקִלְמָתָא בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:
13 And they did so; and Aaron stretched out his hand with his rod, and smote the dust of the earth, and there were gnats upon man, and upon beast; all the dust of the earth became gnats throughout all the land of Egypt.	וַיַּעֲשׂוּ־כֵן וַיִּטֵּ אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ בְּמִטְחֹהוּ וַיִּךְ אֶת־עֲפָר הָאֲרֶץ וַתְּהִי הַכֶּנֶם בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה כָּל־עֲפָר הָאֲרֶץ הָיָה כְּנִים בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:	13 וַיַּעֲשׂוּ־כֵן וַיִּטֵּ אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ בְּמִטְחֹהוּ וַיִּךְ אֶת־עֲפָר הָאֲרֶץ וַתְּהִי הַכֶּנֶם בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה כָּל־עֲפָר הָאֲרֶץ הָיָה כְּנִים בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:
14 And the magicians did so with their secret arts to bring forth gnats, but they could not; and there were gnats upon man, and upon beast.	וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחֲרָטְמִים בְּלִטְיָהֶם לְהוֹצִיא אֶת־הַכְּנִים וְלֹא יָכְלוּ וַתְּהִי הַכֶּנֶם בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה:	14 וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחֲרָטְמִים בְּלִטְיָהֶם לְהוֹצִיא אֶת־הַכְּנִים וְלֹא יָכְלוּ וַתְּהִי הַכֶּנֶם בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה:
15 Then the magicians said unto Pharaoh: 'This is the finger of God'; and Pharaoh's heart was hardened, and he hearkened not unto them; as the LORD had spoken.	וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטְמִם אֶל־פֶּרְעֹה אֲצַבֵּעַ אֱלֹהִים הוּא וַיַּחֲזֶק לִב־פֶּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע אֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: (ס)	15 וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטְמִם אֶל־פֶּרְעֹה אֲצַבֵּעַ אֱלֹהִים הוּא וַיַּחֲזֶק לִב־פֶּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע אֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: (ס)
16 And the LORD said unto Moses: 'Rise up early in the morning, and stand before Pharaoh; lo, he cometh forth to the water; and say unto him: Thus saith the LORD: Let My people go, that they may serve Me.	וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲקִידִים בְּצַפְרָא וְאַתְעֵתֵד קֳדָם פֶּרְעֹה הָא נָפִיק לְמִיָּא וְתִימַר לִיה כִּדְנֵן אָמַר יְיָ שְׁלַח עַמִּי וַיִּפְלְחוּן קֳדָמִי:	16 וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶ׈ה אֲקִידִים בְּצַפְרָא וְאַתְעֵתֵד קֳדָם פֶּרְעֹה הָא נָפִיק לְמִיָּא וְתִימַר לִיה כִּדְנֵן אָמַר יְיָ שְׁלַח עַמִּי וַיִּפְלְחוּן קֳדָמִי:

- (10) חמרם חמרם. צבורים צבורים, כתרגומו דגורין, גליון:
(11) והכבד את לבו. לשון פעול הוא, כמו קלון וקסוע (בראשית יב, ט), וכן והפזות קת מואב (מלכים-ב ג, כד), ושאול לו צאלאים (שמואל-א כב, יג), הקה וקצע (מלכים-א כ, לו): כאשר דבר ה'. והיכן דבר, ולא ישמע אליכם פרעה:
(12) אמר אל אהרן. לא היה העפר כדאי ללקות על ידי משה, לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בצול, ולקה על ידי אהרן:
(13) ותהי הכנם. הקשישה, פדוליר"א צלע"ו:
(14) להוציא את הכנים. לצרואתם (נ"א ולהוציאם) ממקום אחר: ולא יכלו. שאין השד שולט על צריה פחותה מכשורה:
(15) אצבע אלהים היא. מכה זו אינה על ידי כשפים, מאת המקום היא: כאשר דבר ה'. ולא ישמע אליכם פרעה:

17	Else, if thou wilt not let My people go, behold, I will send swarms of flies upon thee, and upon thy servants, and upon thy people, and into thy houses; and the houses of the Egyptians shall be full of swarms of flies, and also the ground whereon they are.	כִּי אִם־אֵינֶנְךָ מְשַׁלַּח אֶת־עַמִּי הֲנֵנִי מְשַׁלֵּיחַ בָּךְ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבַעֲמָלֶיךָ וּבְכַבְדֶּיךָ אֶת־הָעָרָב וּמָלְאוּ בְּתֵי מִצְרַיִם אֶת־הָעָרָב וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הֵם עָלֶיהָ:	17
18	And I will set apart in that day the land of Goshen, in which My people dwell, that no swarms of flies shall be there; to the end that thou mayest know that I am the LORD in the midst of the earth.	וְהַפְּלִיתִי בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עַמִּי עֹמֵד עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הָיוֹת־שָׁם עָרָב לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה בְּקֶרֶב הָאֶרֶץ:	18
19	And I will put a division between My people and thy people—by to-morrow shall this sign be.'	וְשִׁמַּתִּי פְּרֹת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמָּךְ לְמַחֵר וַיְהִי הָאֵת הַזֶּה:	שס
20	And the LORD did so; and there came grievous swarms of flies into the house of Pharaoh, and into his servants' houses; and in all the land of Egypt the land was ruined by reason of the swarms of flies.	וַיַּעַשׂ יְהוָה כִּן וַיָּבֹא עָרָב כַּבֹּד בֵּיתָהּ פֶּרֶעַה וּבֵית עַבְדָּיו וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּשְׁחָת וְהָאֶרֶץ מִפְּנֵי הָעָרָב:	20
21	And Pharaoh called for Moses and for Aaron, and said: 'Go ye, sacrifice to your God in the land.'	וַיִּקְרָא פֶּרֶעַה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר לָכֵן זָבַחוּ לֵאלֹהֵיכֶם בְּאֶרֶץ:	21
22	And Moses said: 'It is not meet so to do; for we shall sacrifice the abomination of the Egyptians to the LORD our God; lo, if we sacrifice the abomination of the Egyptians before their eyes, will they not stone us?'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תוֹעֵבֶת מִצְרַיִם נִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת־תוֹעֵבֶת מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלֵנוּ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא תִקֵּן לְמַעֲבֹד כֵּן אֲרִי בַעֲרָא דְּמִצְרָאִי דְּחִלִּין לִיה מִנִּיה אֲנַחְנָא נִסְבִּין לְדַבְּחָא קֳדָם יְיָ אֱלֹהֵנָא הָא נִדְּבַח יְיָ בַּעֲרָא דְּמִצְרָאִי דְּחִלִּין לִיה וְאֲנֹן יְהוֹן חָנוּ הֲלֹא יִמְרוּן לְמַרְגְּמָנָא:	22

(17) משליח בך. מגרה בך, וכן וְשָׁן צְהֵמַת חֲשַׁלַח צָם (דברים לז, כד), לשון שסוי אינטימ"ר צלע"ז: את הערב. כל מיני חיות רעות ונחשים ועקרבים צערצוציא, והיו משחיתים צהם. ויש טעם דצבר צאגדה בכל מכה ומכה למה זו ולמה זו, צטכסיס מלחמות מלכים צא עליהם, כסדר מלכות, כשצרה על עיר, צתחלה מקלקל מעיינותיה, ואחר כך חוקעין עליהם ומריעין צשופרות ליראם ולצלהם, וכן הצפרדעים מקרקרים והומים וכו', כדאי צמדרש רצי תנחומא (צא ד):

(18) והפליתי. והפרשתי, וכן וְהַפְּלֵה ה' (שמות ט, ד), וכן לא נפלאה היא ממך (דברים ל, יא), לא מוצלח ומופרשת היא ממך: למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ. אע"פ ששכינתי צשמים, גזרתי מתקיימת צתחחונים:

(19) ושמת פדות. שיציל צין עמי וצין עמך:

(20) תשחת הארץ. נשחטה הארץ, אספצלת ארץ:

(21) זבחו לאלהיכם בארץ. צמקומכס, ולא חלכו צמדצר:

23	We will go three days' journey into the wilderness, and sacrifice to the LORD our God, as He shall command us.'	מִהַלֵּךְ תֵּלֶת יָמִין נִיזִיל בְּמִדְבָּרָא וְנִדְּבַח קָדָם יי אֱלֹהֵנָא כְּמָא דִּימַר לְנָא:	דְּרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים נִלְךְ בְּמִדְבָּר וְזִבְחָנִי לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר יֹאמַר אֱלֹהֵינוּ:	23
24	And Pharaoh said: 'I will let you go, that ye may sacrifice to the LORD your God in the wilderness; only ye shall not go very far away; entreat for me.'	וַאֲמַר פַּרְעֹה אֲנִי אֲשַׁלַּח יִתְכוֹן וְתִדְּבָחוּן קָדָם יי אֱלֹהֵכֹן בְּמִדְבָּרָא לְחוּד אַרְחָקָא לֹא תִרְחָקוּן לְמִיזַל צִלוּ עָלַי:	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֲנִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְזִבְחָתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִדְבָּר רַק הִרְחַק לֹא-תִרְחָקוּ לְלֶכֶת הָעֵתִירוּ בַעֲדַי:	24
25	And Moses said: 'Behold, I go out from thee, and I will entreat the LORD that the swarms of flies may depart from Pharaoh, from his servants, and from his people, tomorrow; only let not Pharaoh deal deceitfully any more in not letting the people go to sacrifice to the LORD.'	וַאֲמַר מֹשֶׁה הֵנָּה הָא אֲנִי נִפְיָק מֵעַמְּךָ וְנֹאצְלִי קָדָם יי וְיַעֲדִי עֲרוּבָא מִפַּרְעֹה מִעַבְדֵּיהִי וּמֵעַמֻּיָּה מָחָר לֹא יוֹסִיף פַּרְעֹה לְשַׁקְרָא בְּדִיל דְּלֹא לְשַׁלְּחָא יְת עַמָּא לְדְּבַחָא קָדָם יי:	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הֵנָּה אֲנִי יוֹצֵא מֵעַמְּךָ וְהָעֵתִירְתִּי אֶל-יְהוָה וְסָר הָעֲרֹב מִפַּרְעֹה מִעַבְדָּיו וּמֵעַמּוֹ מָחָר רַק אֶל-יוֹסֵף פַּרְעֹה הִתֵּל לְבַלְתִּי שַׁלַּח אֶת-הָעָם לְזִבְחַ לַיהוָה:	25
26	And Moses went out from Pharaoh, and entreated the LORD.	וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מִלִּפְנֵי פַרְעֹה וַיִּצְלִי קָדָם יי:	וַיֹּצֵא מֹשֶׁה מֵעַם פַּרְעֹה וַיַּעֲתֵר אֶל-יְהוָה:	26
27	And the LORD did according to the word of Moses; and He removed the swarms of flies from Pharaoh, from his servants, and from his people; there remained not one.	וַיַּעַבְדַּ יי כַּפְתָּגְמָא דְּמֹשֶׁה וַאֲעֲדִי עֲרוּבָא מִפַּרְעֹה מִעַבְדֵּיהִי וּמֵעַמֻּיָּה לֹא אֲשַׁתָּאר חַד:	וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיִּסָּר הָעֲרֹב מִפַּרְעֹה מִעַבְדָּיו וּמֵעַמּוֹ לֹא נִשְׁאָר אֶחָד:	27
28	And Pharaoh hardened his heart this time also, and he did not let the people go.	וַיִּקַּר פַּרְעֹה יְת לְבִיָּה אַף בְּזִמְנָא הָדָא וְלֹא שַׁלַּח יְת עַמָּא:	וַיִּכְבַּד פַּרְעֹה אֶת-לִבּוֹ גַּם בַּפֶּעַם הַזֹּאת וְלֹא שַׁלַּח אֶת-הָעָם: (פ)	28
IX	Then the LORD said unto Moses: 'Go in unto Pharaoh, and tell him: Thus saith the LORD, the God of the Hebrews: Let My people go, that they may serve Me.	וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה עוֹל לִוְת פַּרְעֹה וְתַמְלִיל עַמִּיָּה כְּדִין אָמַר יי אֱלֹהָא דִּיהוּדָאֵי שַׁלַּח יְת עַמִּי וַיַּפְלִחוּן קְדָמַי:	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בֹּא אֶל-פַּרְעֹה וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו כֹּה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרָאִים שַׁלַּח אֶת-עַמִּי וַיַּעֲבָדֵנִי:	IX

(22) תועבת מצרים. יראת מצרים, כמו ולמלכס תועבת צני עמון (מלכים-ב כג, יג), ואכל ישראל קורא אותם תועבה. ועוד יש לומר צלשון אחר תועבת מצרים, דצר שנאוי הוא למצרים ציחא שאנו וצחיס, שהרי יראתם אנו וצחיס: ולא יסקלנו. צחמיה:

(25) התל. כמו להטל:

(26) ויעתר אל ה'. נחמץ צחפלה, וכן אס צל לומר ויעתיר, היה יכול לומר, ומשמע וירצה צחפלה, עכשיו כשהוא אומר צלשון ויפעל, משמע וירצה להחפול:

(27) ויסר הערוב. ולא מתו כמו שמתו הצפרדעים, שאם מתו יהיה להם הגאה בעורות:

(28) גם בפעם הזאת. אע"פ שאמר אנכי אשלח אתכם, לא קיים הצחמיו:

2	For if thou refuse to let them go, and wilt hold them still,	כִּי אִם-מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח וְעוֹדֶךָ אֲרִי אִם מִסְרִיב אֶת לְשַׁלַּח מִחֲנוּק בָּם: וְעַד כָּעַן אֶת מַחֲקִיף בְּהוֹן:
3	behold, the hand of the LORD is upon thy cattle which are in the field, upon the horses, upon the asses, upon the camels, upon the herds, and upon the flocks; there shall be a very grievous murrain.	הִנֵּה יַד-יְהוָה הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בְּגִמְלִים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דָּבָר כֶּבֶד מָאֵד: הָא מִחָא מִן קָדָם יי הוּא בְּבַעֲרֶךָ דְּבַחֲקֵלָא בְּסוּסוֹתָא בְּחֲמֹרֵי בְּגִמְלֵי בְּתוֹרֵי וּבַעֲנָא מוֹתָא סְגִי לְחֻדָּא:
4	And the LORD shall make a division between the cattle of Israel and the cattle of Egypt; and there shall nothing die of all that belongeth to the children of Israel.	וְהַפְלָה יְהוָה בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֵה מִצְרַיִם וְלֹא יָמוּת מִכָּל-לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר: וַיַּפְרִישׁ יי בֵּין בְּעִירָא דִּישְׂרָאֵל וּבֵין בְּעִירָא דְּמִצְרָאִי וְלֹא יָמוּת מִכָּל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִדָּעָם:
5	And the LORD appointed a set time, saying: 'Tomorrow the LORD shall do this thing in the land.'	וַיִּשָּׂם יְהוָה מוֹעֵד לֵאמֹר מָחָר יַעֲבִיד יי פְּתִגְמָא הָדִין בְּאַרְעָא: וְשׁוּי יי זְמַנָּא לְמִימַר מָחָר יַעֲבִיד יי פְּתִגְמָא הָדִין בְּאַרְעָא:
6	And the LORD did that thing on the morrow, and all the cattle of Egypt died; but of the cattle of the children of Israel died not one.	וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה מִמָּחָרֶת וַיָּמוּת כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם וּמִמִּקְנֵה בְנֵי-יִשְׂרָאֵל לֹא-מָת אֶחָד: וַעֲבַד יי יַת פְּתִגְמָא הָדִין בְּיוֹמָא דְּבְתִירוּהִי וּמִית כָּל בְּעִירָא דְּמִצְרָאִי וּמִבְּעִירָא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא מִית חַד:
7	And Pharaoh sent, and, behold, there was not so much as one of the cattle of the Israelites dead. But the heart of Pharaoh was stubborn, and he did not let the people go.	וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וְהִנֵּה לֹא-מָת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד-אֶחָד וַיִּכְבֵּד לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁלַח אֶת-הָעָם: (פ) וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וְהָא לֹא מִית מִבְּעִירָא דִּישְׂרָאֵל עַד חַד וְאַתִּישָׁר לֵבָא דְּפַרְעֹה וְלֹא שָׁלַח יַת עַמָּא:
8	And the LORD said unto Moses and unto Aaron: 'Take to you handfuls of soot of the furnace, and let Moses throw it heavenward in the sight of Pharaoh.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן קְחוּ לָכֶם מִלֵּא חֲפְנֵיכֶם פִּיחַ כִּבְשָׁן וַיִּזְקֻוּ מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה לְעֵינֵי פַרְעֹה: וַיֹּאמֶר יי לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן סִבּוּ לְכוֹן מִלֵּי חוֹפְנִיכוֹן פִּיחַ דְּאַתִּינָא וַיִּזְרְקוּנִיה מֹשֶׁה לְצִית שָׁמַיָא לְעֵינֵי פַרְעֹה:

- (2) מחזיק בם. אחוז צם, כמו וְהָקְזִיקָה בְּמִצְרַיִם (דברים כה, יא):
 (3) הנה יד ה' הויה. לשון הוה, כי כן יאמר צלשון נקבה, על שעבר היתה, ועל העמיד תהיה, ועל העומד הוה, כמו עושה, רועה, רועה:
 (4) והפלה. והצדיל:
 (8) מלא חפניכם. ילוינו"ש צלע"ו פִּיחַ כִּבְשָׁן. דצר הנפח מן הגחלים עוממים הנשרפים בכבשן, וצלע"ו אולב"ש. פִּיחַ לשון הפחה, שהרוח מפיחן ומפריחן: וזרקו משה וזרקו משה: וזרקו משה וזרקו משה, הרי נסים הרבה, אחד שהחזיק קוממו של משה מלא חפנים שלו ושל אהרן, ואחד שהלך האבק על כל ארץ מצרים:

<p>9 And it shall become small dust over all the land of Egypt, and shall be a boil breaking forth with blains upon man and upon beast, throughout all the land of Egypt.'</p>	<p>וְהָיָה לְאַבֶּקָה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְהָיָה עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה לִשְׁחִין פֶּרַח אֲבַעְבֹּעֶת בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>	<p>9 וְהָיָה לְאַבֶּקָה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְהָיָה עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה לִשְׁחִין פֶּרַח אֲבַעְבֹּעֶת בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>
<p>10 And they took soot of the furnace, and stood before Pharaoh; and Moses threw it up heavenward; and it became a boil breaking forth with blains upon man and upon beast.</p>	<p>וַיִּקְחוּ אֶת־פִּיחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעֲמֵדוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיִּזְרֹק מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבֹּעֶת פֶּרַח בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה:</p>	<p>10 וַיִּקְחוּ אֶת־פִּיחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעֲמֵדוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיִּזְרֹק מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבֹּעֶת פֶּרַח בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה:</p>
<p>11 And the magicians could not stand before Moses because of the boils; for the boils were upon the magicians, and upon all the Egyptians.</p>	<p>וְלֹא יָכְלוּ הַחֹרְטָמִים לַעֲמֹד לִפְנֵי מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשְּׁחִין כִּי־הָיָה הַשְּׁחִין בַּחֹרְטָמִם וּבְכָל־מִצְרַיִם:</p>	<p>11 וְלֹא יָכְלוּ הַחֹרְטָמִים לַעֲמֹד לִפְנֵי מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשְּׁחִין כִּי־הָיָה הַשְּׁחִין בַּחֹרְטָמִם וּבְכָל־מִצְרַיִם:</p>
<p>12 And the LORD hardened the heart of Pharaoh, and he hearkened not unto them; as the LORD had spoken unto Moses.</p>	<p>וַתְּקִיף יְיָ ית לִבָּא דְּפַרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִים כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה: (ס)</p>	<p>12 וַתְּקִיף יְיָ ית לִבָּא דְּפַרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִים כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה: (ס)</p>
<p>13 And the LORD said unto Moses: 'Rise up early in the morning, and stand before Pharaoh, and say unto him: Thus saith the LORD, the God of the Hebrews: Let My people go, that they may serve Me.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲקִידִים בְּפֶקֶד וְהַתִּינִיב לִפְנֵי פַרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי:</p>	<p>13 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִשָּׁבֶם בְּפֶקֶד וְהַתִּינִיב לִפְנֵי פַרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי:</p>
<p>14 For I will this time send all My plagues upon thy person, and upon thy servants, and upon thy people; that thou mayest know that there is none like Me in all the earth.</p>	<p>כִּי בַּפֶּעַם הַזֹּאת אֲנִי שֹׁלֵחַ אֶת־כָּל־מִגְפָּתִי אֵלֶיךָ וּבְעַבְדֶּיךָ וּבְעַמֶּךָ בַּעֲבוּר תִּדַּע כִּי אֵין כָּמוֹנִי בְּכָל־הָאָרֶץ:</p>	<p>14 כִּי בַּפֶּעַם הַזֹּאת אֲנִי שֹׁלֵחַ אֶת־כָּל־מִגְפָּתִי אֵלֶיךָ וּבְעַבְדֶּיךָ וּבְעַמֶּךָ בַּעֲבוּר תִּדַּע כִּי אֵין כָּמוֹנִי בְּכָל־הָאָרֶץ:</p>
<p>15 Surely now I had put forth My hand, and smitten thee and thy people with pestilence, and thou hadst been cut off from the earth.</p>	<p>אֲרִי כְּעַן קָרִיב קִדְמִי דְּשִׁלְחִית פּוֹן ית מַחַת גְּבוּרָתִי וּמַחִית יתְּךָ וְיֵת עַמֶּךָ בְּמוֹתָא וְאִשְׁתִּיצִיתָא מִן אֶרֶץ:</p>	<p>15 כִּי עַתָּה שִׁלְחִיתִי אֶת־יָדִי וְאָף אוֹתְךָ וְאֶת־עַמֶּךָ בַּדֶּבֶר וּתִפָּחַד מִן־הָאָרֶץ:</p>

- (9) לשחין פרח אבעבועות. כתרגומו לשחין סג, חֲצֵצְצוּעִין שַׁעַל יְדוֹ לֹמַחִין צֶהֶן צוּעוֹת: שחין. לשון חמימות, והרצה יש צלשון משנה, שנה שחונה:
- (10) באדם ובבהמה. ואם תאמר מאין היו להם הבהמות, והלא כבר נאמר וַיָּקֶם כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם, אלא לא נגזרה גזרה אלא על אותן ששדודות צלצד, שנאמר צִמְקֶנָּה אֲשֶׁר צִצָּה, והיגד אֶת דְּצַר ה' הִגִּים אֶת מִקְנֵהוּ אֶל הַצִּפִּים. וכן שנויה במכילתא אלל ויקח שש מאות רקב צחור (שמות יד, ז):
- (14) את כל מגפתי. למדנו מכאן, שמכת צכורות שקולה כנגד כל המכות:

16	But in very deed for this cause have I made thee to stand, to show thee My power, and that My name may be declared throughout all the earth.	וְאֵלֶם בַּעֲבוּר זֹאת הָעֲמֻדָּתִיךָ בַּעֲבוּר הָרָאִתְךָ אֶת-כְּחִי וְלִמְעַן סַפֵּר שְׁמִי בְּכָל-הָאָרֶץ: וּבְרָם בְּדִיל דָּא קִיַּיְמַתְךָ בְּדִיל לְאַחֲזִינְיָתְךָ יְת חִילִי וּבְדִיל דִּיהוֹן מִשְׁתַּעַן גְּבוּרַת שְׁמִי בְּכָל אֶרֶעָ:	16
17	As yet exaltest thou thyself against My people, that thou wilt not let them go?	עוֹדְךָ מִסְתּוֹלָל בְּעַמִּי לְבַלְתִּי שְׁלָחַם: עַד כַּעַן כְּבִישַׁת לִיה בְּעַמִּי בְּדִיל דְּלֹא לְשַׁלְּחָנָהוֹן:	עֲזִיעִי
18	Behold, tomorrow about this time I will cause it to rain a very grievous hail, such as hath not been in Egypt since the day it was founded even until now.	הֲגַנִּי מִמַּטִּיר כָּעֵת מָחָר בְּרֹד כְּבֹד מֵאֹד אֲשֶׁר לֹא-הָיָה כָמוֹהוּ בַּמִּצְרַיִם לְמִן-הַיּוֹם הַנִּסְדָּה וְעַד-עַתָּה: הָאֲנָא מַחִית בַּעֲדָנָא הַדִּין מָחָר בְּרֹדָא תִּקְרִיף לְחֹדָא דְּלֹא הָוָה דְּכֻוֹתִיהָ בַּמִּצְרַיִם לְמִן יּוֹמָא דְּאִשְׁתַּכְּלַלַת וְעַד כַּעַן:	18
19	Now therefore send, hasten in thy cattle and all that thou hast in the field; for every man and beast that shall be found in the field, and shall not be brought home, the hail shall come down upon them, and they shall die.'	וְעַתָּה שְׁלַח הָעֵז אֶת-מִקְנֶךָ וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר לָךְ בַּשָּׂדֶה כָּל- הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה אֲשֶׁר-יִמְצָא בַּשָּׂדֶה וְלֹא יֵאָסֶף הַבֵּיתָה וְיָרַד עֲלֵהֶם הַבְּרָד וּמָתוּ: וּכַעַן שְׁלַח כְּנוֹשׁ יְת בַּעִירְךָ וְיְת כָּל דְּלָךְ בַּחֲקֵלָא כָּל אִנְשָׁא וּבַעִירָא דִּישְׁתַּכַּח בַּחֲקֵלָא וְלֹא יִתְכַנֵּשׁ לְבֵיתָא וְיִיחֹת עֲלֵיהוֹן בְּרֹדָא וְיָמוּתוּן:	19
20	He that feared the word of the LORD among the servants of Pharaoh made his servants and his cattle flee into the houses;	הִירָא אֶת-דְּבַר יְהוָה מִעֲבָדֵי פַּרְעֹה הִנִּיס אֶת-עַבְדָּיו וְאֵת- מִקְנֵהוּ אֶל-הַבָּתִּים: דְּדָחִיל מִפְתַּגְמָא דִּי מִעֲבָדֵי פַּרְעֹה כְּנֹשׁ יְת עַבְדֹּהִי וְיְת בַּעִירִיהָ לְבַתִּיא:	20
21	and he that regarded not the word of the LORD left his servants and his cattle in the field.	וְאֲשֶׁר לֹא-שָׁם לְבוֹ אֶל-דְּבַר יְהוָה וַיַּעֲזֹב אֶת-עַבְדָּיו וְאֵת- מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה: (פ) וְדָלָא שְׂוִי לְבִיָּה לְפְתַגְמָא דִּי שָׁבַק יְת עַבְדֹּהִי וְיְת בַּעִירִיהָ בַּחֲקֵלָא:	21

(15) כי עתה שלחתי את ידי וגו'. כי אלו רצימי, כשהיתה ידי במקנך שהכיתים בדבר, שלחתי והכיתי אותך ואח עמך
עם הבהמות: ותכחד מן הארץ. אבל בעבור זאת העמדתיך וגו':

(17) עודך מסתולל בעמי. כתרגמו מצית צמי צמי, והיא מגזרת מסלה דמחרגמינן אורח צבואא, ובלע"ז קלקי"ר וכבר
פירשתי בסוף ויהי מקץ, כל חציבה שחלל יסודה סמ"ך והיא צאה לדבר בלשון מתפעל, ונתן הסי"ו של שמוש באמצע אותיות
של עיקר, כגון וז, וכגון ויִסְפַּל הַקֶּבֶץ (קהלת יב, ה), מגזרת סבל. פי תִּשְׁפָּר עֲלֵינוּ (דניאל ז, ח), מגזרת שר וגיד. וכן מִשְׁפָּל
הו"ת (דניאל ז, ח):

(18) בעת מחר. בעת הזאת למחר, שרט לו שריטה בכותל, למחר כשתגיע חמה לכאן, ירד הצרד: הוסדה. שנתסדה. וכל
חציבה שחלל יסודה יו"ד, כגון יסד, ילד, ידע, יסר, כשהיא מתפעלת, תצא הוי"ו במקום הוי"ד, כמו הוסדה, הִלְדָּה (הושע
ז, ה), ויִנְדַע (אסתר ז, כ), ויִנְלַד לְיוֹסֵף (בראשית מו, כ), צִדְקִים לא יִסָּר עָד (משלי כט, יט):

(19) שלח העז. כתרגמו שלח פנוש, וכן יִשְׁכֵּי הַגָּזִים העיזו (ישעיה י, לא), קעיזו צְנִי צְנִי (ירמיה ו, א): ולא יאסף
הבית. לשון הכנסה היא:

(20) הניס. הצריח, לשון וינס:

<p>22 And the LORD said unto Moses: 'Stretch forth thy hand toward heaven, that there may be hail in all the land of Egypt, upon man, and upon beast, and upon every herb of the field, throughout the land of Egypt.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אָרִים יָדְךָ עַל צִיַּת שָׁמַיִם וְיָהִי בָרָדָא בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל־כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>	<p>22 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נָטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וְיָהִי בָרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל־כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>
<p>23 And Moses stretched forth his rod toward heaven; and the LORD sent thunder and hail, and fire ran down unto the earth; and the LORD caused to hail upon the land of Egypt.</p>	<p>וַאֲרִים מֹשֶׁה יָת חוּטְרִיהָ עַל צִיַּת שָׁמַיִם וַיִּיְהִי קֶלֶן וּבָרָד וּמַחֲלָקָא אִישָׁתָא עַל אֶרֶא וַאֲמַטֵּר יְיָ בָּרָדָא עַל אֶרֶא דְּמִצְרַיִם:</p>	<p>23 וַיִּט מֹשֶׁה אֶת־מִטְּהוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי נָתַן קֶלֶת וּבָרָד וַתַּחֲלֹךְ אֵשׁ אֶרֶצָה וַיִּמָּטֵר יְהוָה בָּרָד עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>
<p>24 So there was hail, and fire flashing up amidst the hail, very grievous, such as had not been in all the land of Egypt since it became a nation.</p>	<p>וְהָיָה בָּרָדָא וְאִישָׁתָא מִשְׁתַּלְחָבָא בְּגוֹ בָּרָדָא תַּקִּיף לַחֲדָא דְּלֹא הָיָה דְּכֻתִּיָּה בְּכָל־אֶרֶא דְּמִצְרַיִם מֵעַד דְּהָיָה לְעָם:</p>	<p>24 וְיָהִי בָרָד וְאֵשׁ מִתְּלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד כְּבֹד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כִּמְהוּ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאִזְּהִיתָהּ לְגוֹי:</p>
<p>25 And the hail smote throughout all the land of Egypt all that was in the field, both man and beast; and the hail smote every herb of the field, and broke every tree of the field.</p>	<p>וּמָחָא בָּרָדָא בְּכָל־אֶרֶא דְּמִצְרַיִם יָת כָּל דְּבַחֲקִלָא מֵאֲנָשָׁא וְעַד בַּעֲיָרָא וְיָת כָּל עֲסָבָא דְּחִקִּלָא מָחָא בָּרָדָא וְיָת כָּל אֵילָנִי חֲקִלָא תִּפְּר:</p>	<p>25 וַיִּךְ הַבָּרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֶת כָּל־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וְאֶת כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה חִבָּה הַבָּרָד וְאֶת־כָּל־עֵץ הַשָּׂדֶה שִׁבַּר:</p>
<p>26 Only in the land of Goshen, where the children of Israel were, was there no hail.</p>	<p>לְחֹד בְּאֶרֶא דְּגִשֵׁן דְּתַמֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה בָּרָדָא:</p>	<p>26 רַק בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר־שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה בָּרָד:</p>
<p>27 And Pharaoh sent, and called for Moses and Aaron, and said unto them: 'I have sinned this time; the LORD is righteous, and I and my people are wicked.'</p>	<p>וַשְׁלַח פַּרְעֹה וַקְרָא לְמֹשֶׁה וְלֹאֲהֲרֹן וַאֲמַר לְהוֹן חַבִּית וּמָנָא הָדָא יְיָ וּפָאָה וְאַנָּא וְעַמִּי חַיִּיבִין:</p>	<p>27 וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וְלֹאֲהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם חַטָּאתִי הַפַּעַם יְהוָה הַצַּדִּיק וְאֲנִי וְעַמִּי הָרָשָׁעִים:</p>
<p>28 Entreat the LORD, and let there be enough of these mighty thunderings and hail; and I will let you go, and ye shall stay no longer.'</p>	<p>צִלוּ קָדָם יְיָ וְסִגִּי קְדָמוֹהִי רוּחַ דְּלֹא יְהוֹן עֲלֵנָא קֶלֶן דְּלוֹט כְּאֵלִין מִן קָדָם יְיָ וּבָרָד וְאֲשִׁלַּח יְתִכּוֹן וְלֹא תִסָּפּוּן לְאִתְעַכְבָּא:</p>	<p>28 הַעֲתִירוּ אֶל־יְהוָה וְרַב מְהִיֵּת קֶלֶת אֱלֹהִים וּבָרָד וְאֲשִׁלַּח אֶתְכֶם וְלֹא תִסָּפּוּן לַעֲמֹד:</p>

(22) על השמים. לזד השמים. ומדרש אגדה, הגזיהו הקצ"ה למשה למעלה מן השמים:

(24) מתלקחת בתוך הברד. נס צמון נס, האש והצמד מעורבין, והצמד מים הוא, ולעשות רצון קונס עשו שלום ציניהם (שמו"ר יב, ו):

<p>29 And Moses said unto him: 'As soon as I am gone out of the city, I will spread forth my hands unto the LORD; the thunders shall cease, neither shall there be any more hail; that thou mayest know that the earth is the LORD's.</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֹשֶׁה כְּבַאתִי אֶת-הָעִיר אֶפְרַשׁ אֶת-כַּפֵּי אֶל־יְהוָה הַקָּלֹת יִחְדָּלוּ וְהַבָּרָד לֹא יִהְיֶה-עוֹד לְמַעַן תֵּדַע כִּי לַיהוָה הָאָרֶץ:</p>	<p>29 וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֹשֶׁה כְּבַאתִי אֶת-הָעִיר אֶפְרַשׁ אֶת-כַּפֵּי אֶל־יְהוָה הַקָּלֹת יִחְדָּלוּ וְהַבָּרָד לֹא יִהְיֶה-עוֹד לְמַעַן תֵּדַע כִּי לַיהוָה הָאָרֶץ:</p>
<p>30 But as for thee and thy servants, I know that ye will not yet fear the LORD God.'—</p>	<p>וְאַתָּה וְעַבְדֶּיךָ יִדְעוּנָא אֲרִי עַד כַּעַן לֹא אֶתְכַנַּעְתִּין מִן קָדָם יְיָ אֱלֹהִים:</p>	<p>30 וְאַתָּה וְעַבְדֶּיךָ יִדְעוּנָא כִּי טָרֵם תִּירָאוּן מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים:</p>
<p>31 And the flax and the barley were smitten; for the barley was in the ear, and the flax was in bloom.</p>	<p>וּכְתָנָא וְסַעְרֵי לֶקֶן אֲרִי סַעְרֵיָא אֲבִיב וּכְתָנָא גִבְעוּלִין:</p>	<p>31 וְהַפִּשְׁתָּה וְהַשְּׁעֵרָה נִכְתָּה כִּי הַשְּׁעֵרָה אֲבִיב וְהַפִּשְׁתָּה גִבְעוּל:</p>
<p>32 But the wheat and the spelt were not smitten; for they ripen late.—</p>	<p>וְחִטָּא וְכוּנַתָּא לֹא לִקְאָה אֲרִי אֶפְלֹתָא אֲנִין:</p>	<p>32 וְהַחֲטָה וְהַכְּסֻמֶּת לֹא נָכוּ כִּי אֶפְלֹתָ הֵנָּה:</p>
<p>33 And Moses went out of the city from Pharaoh, and spread forth his hands unto the LORD; and the thunders and hail ceased, and the rain was not poured upon the earth.</p>	<p>וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעַם פְּרַעֲה אֶת-הָעִיר וַיִּפְרֹשׁ כַּפָּיו אֶל־יְהוָה וַיִּחְדָּלוּ הַקָּלֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא־נָתַף אֲרָצָה:</p>	<p>מפסיר 33 וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעַם פְּרַעֲה אֶת-הָעִיר וַיִּפְרֹשׁ כַּפָּיו אֶל־יְהוָה וַיִּחְדָּלוּ הַקָּלֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא־נָתַף אֲרָצָה:</p>
<p>34 And when Pharaoh saw that the rain and the hail and the thunders were ceased, he sinned yet more, and hardened his heart, he and his servants.</p>	<p>וַחֲזָא פְרַעֲה אֲרִי אֶתְמַנַּע מָטָרָא וּבָרָדָא וְקָלִיא וְאוֹסִיף לְמַחֲטִי וַיִּקְרִיהַ לְלִבִּיהַ הוּא וְעַבְדֹּהִי:</p>	<p>34 וַיֵּרָא פְרַעֲה כִּי־יִחְדָּל הַמָּטָר וְהַבָּרָד וְהַקָּלֹת וַיִּסָּף לְחַטָּא וַיִּכְבֵּד לִבּוֹ הוּא וְעַבְדָּיו:</p>
<p>35 And the heart of Pharaoh was hardened, and he did not let the children of Israel go; as the LORD had spoken by Moses.</p>	<p>וַאֲתַקֵּף לִבָּא דְפְרַעֲה וְלֹא שְׁלַח יְיָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דְמִלִּיל יְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה:</p>	<p>קכא פסוקים 35 וַיִּחְזֹק לֵב פְרַעֲה וְלֹא שְׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: (פ)</p>

(28) ורב. די לו צמה שהוריד כזר:

(29) כבצאתי את העיר. מן העיר, אבל צתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גלולים (שם יב, ז):

(30) טרם תיראון. עדיין לא תיראון. וכן כל טרם שבמקרא עדיין לא הוא, ואינו לשון קודם, כמו טרם יִשְׁכְּבוּ (בראשית יט, ד), עד לא שכיבו. טרם יִקְמַח (שם ג, ה), עד לא קמח. אף זה כן הוא, ידעתי כי עדיין אינכם יראים, ומסתהיה הרוחה תעמדו בקלוקלכם:

(31) והפשחה והשעורה נכתה. נשברה, לשון פרעה נכה, נכאים, וכן לא נכו, ולא יתכן לפרשו לשון הכאה, שאין גו' צמקום ה"א לפרש נכתה כמו הוכתה, נכו כמו הכו, אלא הנו"ן שורש צניצה, והרי הוא מגזרת וְשָׁפוּ עֲלֵמָתָיו (איוב לג, כא): כי השערה אביב. כזר זיכרה ועומדת עֲקָשָׁה, ונשחצרו ונפלו, וכן הפשחה גדלה כזר והוקשה לעמוד בגזעוליה: השעורה אביב. עמדה צאציה, לשון צִאצִי הַנָּסֶל (שיר השירים ו, יא):

(32) כי אפילת הנדה. מאחורות, ועדיין היו רכות, ויכולות לעמוד בפני קשה, ואע"פ שנאמר ואת כל עשב השדה הכה הצרד, יש לפרש פשוטו של מקרא בעצבים העומדים בקלחם הראויים ללקות בצרד. ומדרש רבי תנחומא (וארא טז) יש מרבותינו שנחלקו על זאת, ודרשו כי אפילות, פלאי פלאות נעשו להם שלא לקו:

(33) לא נתך. לא הגיע, ואף אותן שהיו באויר לא הגיעו לארץ, ודומה לו וַיִּסְפָּד עֲלֵינוּ הָאֵלָה וְהַשָּׁעָה (דניאל ט, יא) דעזרא, ומגיע עלינו. ומנחם בן סרוק חצרו בחלק קהתוך קָסָף (יחזקאל כז, כז), לשון יִקְחָת ממתכת, ורואה אני את דבריו כתרומה ויִזְקָה, וַאֲשִׁיף. לָקַחְתָּ, לֹא־שָׁקָה. אף זה לא נתך לארץ, לא הוצק לארץ:

The Haftara is Ezekiel 28:25 – 29:21 on page 204. On Rosh Hodesh, read the Maftir and Haftara on page 229.

X	<p>And the LORD said unto Moses: 'Go in unto Pharaoh; for I have hardened his heart, and the heart of his servants, that I might show these My signs in the midst of them;</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹל לֹת פֶּרֶעַה אֲרִי אֲנִי יִקְרִית יֵת לְבִיה וְיֵת לְבֵא דַעֲבֹדֵהּ בְּדִיל לְשׁוֹאֵה אֹתִי אֵלַיִן בִּינְיָהוּן:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־ פֶּרֶעַה כִּי־אֲנִי הַכְּבַדְתִּי אֹתֹו לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שְׁתִּי אֶתִּי אֱלֹה בְּקִרְבּוֹ:</p>	<p>בא ז</p>
2	<p>and that thou mayest tell in the ears of thy son, and of thy son's son, what I have wrought upon Egypt, and My signs which I have done among them; that ye may know that I am the LORD.'</p>	<p>וּבְדִיל דְּתִשְׁתַּעֵי קֳדָם בְּרָךְ וְכִר בְּרָךְ יֵת נִסִּין דַּעֲבִידִית בְּמִצְרַיִם וְיֵת אֲתוֹתֵי דְשִׁוְיֵי בְּהוֹן וְתִדְעוּן אֲרִי אֲנִי יְיָ:</p>	<p>וּלְמַעַן תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי בְנֶךָ וּבֶן־בְּנֶךָ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלְלֵתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֲתוֹתֵי אֲשֶׁר־ שַׁמְתִּי בָם וַיִּדְעֻתָם כִּי־אֲנִי יְהוָה:</p>	2
3	<p>And Moses and Aaron went in unto Pharaoh, and said unto him: 'Thus saith the LORD, the God of the Hebrews: How long wilt thou refuse to humble thyself before Me? let My people go, that they may serve Me.</p>	<p>וַעֲלֵ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְאֶת־פֶּרֶעַה וַיֹּאמְרוּ לֵיהּ כְּדָנָן אָמַר יְיָ אֱלֹהֵא דִּיהוּדָאִי עַד אֲמַתִּי מִסְרִיב אֵת לְאַתְּכַנְעָא מִן קֳדָמִי שְׁלַח עָמִי וַיַּפְלְחוּן קֳדָמִי:</p>	<p>וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פֶּרֶעַה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרָיִם עַד־מַתִּי מֵאַנְתָּ לַעֲנֹת מִפְּנֵי שְׁלַח עָמִי וַיַּעֲבֹדֵנִי:</p>	3
4	<p>Else, if thou refuse to let My people go, behold, to-morrow will I bring locusts into thy border;</p>	<p>אֲרִי אִם מִסְרִיב אֵת לְשַׁלְחָא יֵת עָמִי הָאֲנִי מֵיְתִי מִחֵר גּוֹבֵא בְּתַחוּמֶךָ:</p>	<p>כִּי אִם־מֵאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח אֹתֹו עָמִי הִנְנִי מֵבִיא מִחֵר אֲרָבָה בְּגִבְלֶךָ:</p>	נ"ו
5	<p>and they shall cover the face of the earth, that one shall not be able to see the earth; and they shall eat the residue of that which is escaped, which remaineth unto you from the hail, and shall eat every tree which groweth for you out of the field;</p>	<p>וַיִּחַפּוּ יֵת עֵין שְׁמַשָּׁא דְאַרְעָא וְלֹא יִכּוֹל לְמַחְזִי יֵת אַרְעָא וַיִּיכּוֹל יֵת שְׂאֵר שְׂוִיבְתָא דְּאַשְׁתְּאַרְת לְכוֹן מִן בְּרָדָא וַיִּיכּוֹל יֵת כָּל אֵילָנָא דְאַצְמַח לְכוֹן מִן חֻקְלָא:</p>	<p>וְכִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכְלוּ אֹתֹו יֵתֵר הַפְּלִטָה הַנִּשְׁאַרְת לָכֶם מִן־הַבָּרָד וְאָכְלוּ אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֹּמַח לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה:</p>	5

- (1) ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה. והתרה זו: שתי. שמי, שאשית אני:
- (2) התעללתי. שחקתי, כמו כי התעללתי צי (צמדבר כב, כט). הלא פאשר התעלל צהם (שמואל-א ו, י) האמור צמזרים, ואינו לשון פועל ומעללים, שא"כ היה לו לכתוב עוללתי, כמו ועולל למו פאשר עוללם לי (איכה א, כב), פאשר עולל לי (שם יב):
- (3) לענות. כתרגומו לאתפנקעא, והוא מגזרת עני, מאנקס להיות עני ושפל מפני:
- (5) את עין הארץ. את מראה הארץ: ולא יוכל וגר. הרואה, לראות את הארץ, ולשון קצרה דבר:

6	and thy houses shall be filled, and the houses of all thy servants, and the houses of all the Egyptians; as neither thy fathers nor thy fathers' fathers have seen, since the day that they were upon the earth unto this day.' And he turned, and went out from Pharaoh.	וּמָלְאוּ בָתֵּיהֶם וּבְתֵי כָל־עַבְדֵּיהֶם וּבְתֵי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֲבֹתֵיהֶם וְאֲבוֹת אֲבֹתֵיהֶם מִיּוֹם הָיוּתָם עַל־הָאָדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיָּפֶן וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעֹה:	6
7	And Pharaoh's servants said unto him: 'How long shall this man be a snare unto us? let the men go, that they may serve the LORD their God, knowest thou not yet that Egypt is destroyed?'	וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פְרָעֹה אֵלָיו עַד־מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֶת־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבֹדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הַיּוֹם הַזֶּה כִּי אֲבִדָה מִצְרַיִם:	7
8	And Moses and Aaron were brought again unto Pharaoh; and he said unto them: 'Go, serve the LORD your God; but who are they that shall go?'	וַיּוֹשֶׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פְּרָעֹה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לָכוּ עֲבֹדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וּמִי הַהֲלָכִים:	8
9	And Moses said: 'We will go with our young and with our old, with our sons and with our daughters, with our flocks and with our herds we will go; for we must hold a feast unto the LORD.'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּנֹעַרֵינוּ וּבְזִקְנֵינוּ נֵלֵךְ בְּבָנֵינוּ וּבְבָנוֹתֵנוּ בְּצֹאנֵנוּ וּבְבָקָרֵנוּ נֵלֵךְ כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ:	9
10	And he said unto them: 'So be the LORD with you, as I will let you go, and your little ones; see ye that evil is before your face.'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְכֶם רְאוּ כִי רָעָה נֹגֵד פְּנֵיכֶם:	10
11	Not so; go now ye that are men, and serve the LORD; for that is what ye desire.' And they were driven out from Pharaoh's presence.	לֹא כֵן לָכוּ־נָא הַגִּבֹּרִים וְעֲבֹדוּ אֶת־יְהוָה כִּי אַתֶּם אַתֶּם מִבְקָשִׁים וַיַּגִּרֶשׁ אֹתָם מֵאֶת פְּנֵי פְרָעֹה: (ס)	11

(7) הטרם תדע. העוד לא ידעת כי אצדה מצרים:

(8) ויושב. הושבו ע"י שליח ששלחו אחריהם, והושיצום אל פרעה:

(10) כאשר אשלח אתכם וגו'. אף כי אשלחם את הנאן ואת הצקר כאשר אמרתם: ראו כי רעה נגד פניכם. כתרוממו. ומדרש אגדה שמעתי, כוכב אחד יש ששמו רעה, אמר להם פרעה, רואה אני צאיטגנינות שלי אותו כוכב עולה לקראתכם במדבר, והוא סימן דם והריגה, וכשחטאו ישראל בעגל וצקס הקצ"ה להרגם, אמר משה בנפלתו, למה יאמרו מצרים לאמר צקעה הוליקם (שמות לב, יז), זו היא שאמר להם ראו כי רעה נגד פניכם, מיד וינקם ה' על הצקעה, והפך את הדם לדם מילה שמל יהושע אותם, וזהו שנאמר היום גלותי את קרפת מצרים מעליכם (יהושע ה, ט), שהיו אומרים לכם דם אנו רואין עליכם במדבר:

<p>And the LORD said unto Moses: 'Stretch out thy hand over the land of Egypt for the locusts, that they may come up upon the land of Egypt, and eat every herb of the land, even all that the hail hath left.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאַרְבֶּה וַיַּעַל עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּאכַל אֶת־ כָּל־עֵשֶׂב הָאֶרֶץ אֲתָם כָּל־אֲשֶׁר הָשָׂאִיר הַבָּרָד:</p>
<p>And Moses stretched forth his rod over the land of Egypt, and the LORD brought an east wind upon the land all that day, and all the night; and when it was morning, the east wind brought the locusts.</p>	<p>וַיִּט מֹשֶׁה אֶת־מִטְּחוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּהְיֶה נֶהָג רוּחַ־קָדִים בְּאֶרֶץ כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־ הַלַּיְלָה הַבֹּקֶר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא אֶת־הָאַרְבֶּה:</p>
<p>And the locusts went up over all the land of Egypt, and rested in all the borders of Egypt; very grievous were they; before them there were no such locusts as they, neither after them shall be such.</p>	<p>וַיַּעַל הָאַרְבֶּה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם כִּבְד מָאֹד לִפְנֵי לֹא־הָיָה כֵּן אַרְבֶּה כְּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־ כֵּן:</p>
<p>For they covered the face of the whole earth, so that the land was darkened; and they did eat every herb of the land, and all the fruit of the trees which the hail had left; and there remained not any green thing, either tree or herb of the field, through all the land of Egypt.</p>	<p>וַיִּכֹּס אֶת־עֵין כָּל־הָאֶרֶץ וַתִּחְשַׁךְ הָאֶרֶץ וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־ עֵשֶׂב הָאֶרֶץ וְאֶת כָּל־פְּרֵי הָעֵץ אֲשֶׁר הוּתִיר הַבָּרָד וְלֹא־נֹתַר כָּל־יֵרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>
<p>Then Pharaoh called for Moses and Aaron in haste; and he said: 'I have sinned against the LORD your God, and against you.</p>	<p>וַיִּמְתֵּר פַּרְעֹה לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וְלֹאֲהֲרֹן וַיֹּאמֶר חַטָּאתִי לַיהוָה אֲלֵהִיכֶם וְלָכֶם:</p>
<p>Now therefore forgive, I pray thee, my sin only this once, and entreat the LORD your God, that He may take away from me this death only.'</p>	<p>וַעֲתָה שָׂא נָא חַטָּאתִי אֵךְ הַפֵּעַם וְהַעֲתִירוּ לַיהוָה אֲלֵהִיכֶם וַיִּסַּר מִמֶּלֶי רַק אֶת־הַמָּוֶת תְּנֶה:</p>

- (11) לא כן. כאשר אמרם להוליך הטף עמכם, אלא לכו הגזרים ועזדו את ה': כי אותה אתם מבקשים. (אותה עזודה) נקשתם עד הנה, מזחה לאלהינו, ואין דרך הטף לזכות: ויגרש אותם. הרי זה לשון קצר, ולא פירש מי המגרש:
- (12) בארבה. צשזיל מכת הארבה:
- (13) ורוח הקדים. רוח מזרחית נשא את הארבה, לפי שזא כנגדו, שמזרים מזרחית מערבית היתה, כמו שמפורש במקום אחר:
- (14) ואחריו לא יהיה כן. ואותו שהיה בימי יואל, שנאמר פמהו לא נהיה מן העולם (יואל ב, ז), למדנו שהיה כזו משל משה, (כי של יואל היה) ע"י מינין הרבה, שהיו יחד ארבה, ילק, חסיל, גוס, אצל של משה לא היה אלא של מין אחד, (כ"ג רא"ס יע"ש) וכמהו לא היה ולא יהיה:
- (15) כל ירק. עץ ירוק, וירדור"א צלע"ו:

18	And he went out from Pharaoh, and entreated the LORD.	וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרַעֲהַ וַיַּעֲתֶר אֶל־יְהוָה: וַיִּנְפַק מִלִּוְת פְּרַעֲהַ וַיֵּצֵא קִדְמָה:	18
19	And the LORD turned an exceeding strong west wind, which took up the locusts, and drove them into the Red Sea; there remained not one locust in all the border of Egypt.	וַיִּתְפַּךְ יְהוָה רוּחַ־חַזָק מְאֹד וַיִּשְׂא אֶת־הָאַרְבֶּה וַיִּתְקַעְהוּ יָמָה סוּף לֹא נִשְׁאַר אַרְבֶּה אֶחָד בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם: וַיִּתְפַּךְ יְיָ רוּחַ מֵעַרְבָא תִּקְיָף לְחִדָּא וַיִּטֵּל יָת גּוֹבָא וַרְמְהִי לִיָּמָא דְסוּף לֹא אִשְׁתָּאַר גּוֹבָא חַד בְּכָל תְּחוּמֵּי מִצְרַיִם:	19
20	But the LORD hardened Pharaoh's heart, and he did not let the children of Israel go.	וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרַעֲהַ וְלֹא שְׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (פ) וַתִּקְיָף יְיָ יָת לְבָא דְפְרַעֲהַ וְלֹא שְׁלַח יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:	20
21	And the LORD said unto Moses: 'Stretch out thy hand toward heaven, that there may be darkness over the land of Egypt, even darkness which may be felt.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטֵּה יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּמָּשׁ חֹשֶׁךְ: וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרִים יָדְךָ עַל צִית שְׁמַיָא וַיְהִי חֹשׁוֹכָא עַל אֶרֶצָא דְּמִצְרַיִם בְּתַר דִּי־עֵדִי קַבֵּל לִילִיָא:	21
22	And Moses stretched forth his hand toward heaven; and there was a thick darkness in all the land of Egypt three days;	וַיִּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֲפֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים: וַאֲרִים מֹשֶׁה יָת יְדִיהַ עַל צִית שְׁמַיָא וַחֲהַי חֹשׁוֹךְ קַבֵּל בְּכָל אֶרֶצָא דְּמִצְרַיִם תְּלַתָּא יוֹמִין:	22
23	they saw not one another, neither rose any from his place for three days; but all the children of Israel had light in their dwellings.	לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלִכְל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם: לֹא חָזוּ גְבֵר יָת אָחִיהִי וְלֹא קָמוּ אָנָּשׁ מִתַּחַתוֹתָיו תְּלַתָּא יוֹמִין וְלִכְל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה נְהוּרָא בְּמוֹשְׁבֵי־הוֹן:	23

(19) רוח ים. רוח מערבי: ימה סוף. אומר אני, שים סוף היה מקצתו צמערב כנגד כל רוח דרומית, וגם צמורח של ארץ ישראל, לפיכך רוח ים תקעו לארצה צימה סוף כנגדו, וכן מצניו לענין תחומין שהוא פונה לצד מזרח, שנאמר מים סוף ועד ים פלשתיים (שמות כג, לא), ממזרח למערב, שים פלשתיים צמערב היה, שנאמר בפלשתיים יסְבִי חָבֵל הַיָּם גְּוִי קִרְתִּים (נפניה ב, ה): לֹא נִשְׁאַר אַרְבֶּה אֶחָד. אף המלוחים שמלחו מהם (שמו"ר יג, ו):

(21) וימש חשך. ויחשיך עליהם חשך יותר מחשכו של לילה, וחשך של לילה יאמיש ויחשיך עוד: וימש. כמו ויאמש. יש לנו תיבות הרבה חסרות אל"ף, לפי שאין הצרת האלף נכרת כל כך אין הכחוש מקפיד על חסרונה, כגון וְלֹא יִהְיֶה שָׁם עֶרְבִי (ישעי' יג, כ), כמו לא יתהל לא יטה אהליו. וכן וַיִּשְׂרָף סִיל (שמואל-ב כב, מ), כמו וַיִּשְׂרָף. ואונקלוס חרגס לשון הסרה, כמו לא ימיש דְּסַר דִּי־עֵדִי קָבֵל לִילָא, כשיגיע סמוך לאור היום. אכל / אין הדבור מיושב על הוי"ו של וימש, לפי שהוא כתוב אחר ויהי חשך. ומדרש אגדה פותרו, לשון מַמְשָׁשׁ בְּהָרִים (דברים כח, כט), שהיה כפול ומכופל ועב עד שהיה בו ממש:

(22) ויהי חשך אפלה שלשת ימים וגו'. חשך של אופל שלא ראו איש את אחיו ג' ימים, ועוד שלשת ימים אחרים חשך מוכפל על זה, שלא קמו איש מתחתיו, יושב אין יכול לעמוד ועומד אין יכול לישוב (שמו"ר יד, ג). ולמה הביא עליהם חשך, שהיו בישראל צחותו הדור רשעים, ולא היו רוצים לנאח, ומתו בשלשת ימי אפלה, כדי שלא יראו מנרים צמפלתם ויאמרו אף הם לוקין כמונו. ועוד, שחפשו ישראל וראו את כליהם, וכשיצאו והיו שואלין מהן והיו אומרים אין בידינו כלום, אומר לו, אני ראיתי צדיק וצמקום פלוני הוא (שם): שלשת ימים. שלוש של ימים, טרציי"נא בלע"ז, וכן ז' ימים בכל מקום, שטיי"נא של ימים:

24	And Pharaoh called unto Moses, and said: 'Go ye, serve the LORD; only let your flocks and your herds be stayed; let your little ones also go with you.'	וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וְאָמַר לְכוּ עֲבַדוּ אֶת־יְהוָה רְקָ צֹאנְכֶם וּבְקָרְכֶם יֵצֵג גַּם־טַפְּכֶם יִלָּךְ עִמָּכֶם:	שלישי
25	And Moses said: 'Thou must also give into our hand sacrifices and burnt-offerings, that we may sacrifice unto the LORD our God.'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם־אַתָּה תִּתֶּן בְּיָדֵנוּ זִבְחִים וְעֹלֹת וְעֲשֵׂנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:	25
26	Our cattle also shall go with us; there shall not a hoof be left behind; for thereof must we take to serve the LORD our God; and we know not with what we must serve the LORD, until we come thither.'	וְגַם־מִקְנֵנוּ יִלָּךְ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׂא פִרְסָה בִּי מִמֶּנּוּ נִקַּח לְעַבְדֹת אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֲנֹחֶנּוּ לֹא־נֵדַע מַה־נַּעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ שָׁמָּה:	26
27	But the LORD hardened Pharaoh's heart, and he would not let them go.	וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחָם:	27
28	And Pharaoh said unto him: 'Get thee from me, take heed to thyself, see my face no more; for in the day thou seest my face thou shalt die.'	וַיֹּאמֶר־לוֹ פַּרְעֹה לָךְ מַעְלִי הִשְׁמַר לָךְ אֶל־תִּסָּף רְאוֹת פָּנַי כִּי בְיוֹם רְאִיתָךְ פָּנַי תָּמוּת:	28
29	And Moses said: 'Thou hast spoken well; I will see thy face again no more.'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בֵּן דְּבָרְתָּ לֹא־אֶסָּף עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ: (פ)	29
XI	And the LORD said unto Moses: 'Yet one plague more will I bring upon Pharaoh, and upon Egypt; afterwards he will let you go hence; when he shall let you go, he shall surely thrust you out hence altogether.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נִגַע אֶחָד אָבִיא עַל־פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה פְּשִׁלְחוּ כָלֶה גֶרֶשׁ יִגְרַשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה:	ח
2	Speak now in the ears of the people, and let them ask every man of his neighbour, and every woman of her neighbour, jewels of silver, and jewels of gold.'	דַּבֵּר־נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וְיִשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רֵעוּתָהּ כְּלִי־כֶסֶף וְכְלִי זָהָב:	2

(24) יצג. יהא מואג צמקומו:

(25) גם אתה תתן. לא דיין שמקננו ילך עמנו, אלא גם אתה תתן:

(26) פרסה. פרסת רגל פלנט"א בלע"ז לא נדע מה נעבד. כמה חכמד העבודה, שמא ישאל יותר ממה שיש צדינו:

(29) בן דברת. יפה דברת וצומנו, דברת אמת שלא אוסיף עוד ראות פניך (שמו"ר יד, 7):

(1) בלה. גמירא, כלה כליל, כולס ישלח:

(2) דבר נא. איך נא אלא לשון נקשה, בנקשה ממך הזהירם על כך, שלא יאמר אותו לדיק אברהם, ועזדום וענו אותם קיים

<p>3 And the LORD gave the people favour in the sight of the Egyptians. Moreover the man Moses was very great in the land of Egypt, in the sight of Pharaoh's servants, and in the sight of the people.</p>	<p>וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־תֹּחַן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פַרְעֹה וּבְעֵינֵי הָעָם: (ס)</p>	<p>3 וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־תֹּחַן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פַרְעֹה וּבְעֵינֵי הָעָם: (ס)</p>
<p>4 And Moses said: "Thus saith the LORD: About midnight will I go out into the midst of Egypt;</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בִּדְנוֹן אָמַר יְיָ כַּפְלִגוֹת לַיְלָא אָנָּה מִתְגַּלִּי בְּגוֹ מִצְרַיִם:</p>	<p>רביעי וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה כַּפְלִיטָה הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם:</p>
<p>5 and all the first-born in the land of Egypt shall die, from the first-born of Pharaoh that sitteth upon his throne, even unto the first-born of the maid-servant that is behind the mill; and all the first-born of cattle.</p>	<p>וַיָּמוּת כָּל בּוֹכְרָא בְּאֶרֶעַ דְּמִצְרַיִם מִבּוֹכְרָא דְּפַרְעֹה דְּעֵתִיד לְמִתָּב עַל כּוֹרְסֵי מַלְכוּתֵיהָ עַד בּוֹכְרָא דְּאַמְתָּא דְּבִבְתַר רַחֲיָא וְכָל בּוֹכְרָא דְּבַעֲיָרָא:</p>	<p>5 וַיָּמוּת כָּל־בְּכוֹר־בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר־הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסֵּאוֹ עַד בְּכוֹר־הַשֹּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחֲרֵהֶם וְכָל־בְּכוֹר־בְּהֶמְתָּהּ:</p>
<p>6 And there shall be a great cry throughout all the land of Egypt, such as there hath been none like it, nor shall be like it any more.</p>	<p>וְהָיָה צוֹחָתָא רַבָּתָא בְּכָל אֶרֶעַ דְּמִצְרַיִם דְּכֹתָתָהּ לָא הָיָה וְדְכֹתָתָהּ לָא תוֹסִיף:</p>	<p>6 וְהָיָתָה צַעֲקָה גְדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָתָה וְכָמֹהוּ לֹא תִסָּף:</p>
<p>7 But against any of the children of Israel shall not a dog whet his tongue, against man or beast; that ye may know how that the LORD doth put a difference between the Egyptians and Israel.</p>	<p>וְלִכְלָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְזִיק כְּלָבָא בְּלִישְׁנֵיהּ לְמַבַּח לְמַאֲנֶשָׁא וְעַד בַּעֲיָרָא בְּדִיל דְּתִדְעוּן דְּיַפְרִישׁ יְיָ בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל:</p>	<p>7 וְלִכְלָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחַרֶץ כְּלָב לִשְׁנֹו לְמַאֲשׁ וְעַד־בְּהֶמְתָּה לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל:</p>

זהם, ואחרי כן יאלו ברכוש גדול לא קיים זהם (זכרות ט):

(4) ויאמר משה כה אמר ה'. צעמדו לפני פרעה נאמרה לו נצואה זו, שהרי משיא מלפניו לא הוסיף ראות פניו: כחצות הלילה. כהחלק הלילה, כחצות כמו פעלות (שופטים יג, כ), צחלות אפס צנו (תהלים קכד, ג), וזה פשוטו לישצו על אופניו, שאין חצות שם דבר של חצי. ורבותינו דרשו, כמו כחצות הלילה, ואמרו שאמר משה כחצות, דמשמע סמוך לו או לפניו או לאחרי, ולא אמר חצות, שמא יטעו אכטוגניי פרעה ויאמרו, משה צדאי הוא (זכרות ד). אזל הקצ"ה ידע עתיו ורגעיו, אמר חצות:

(5) עד בכור השבי. מה לקו השבויים, כדי שלא יאמרו יראתם תצעה עלצונם, והציאה פורענות על מזרים: מבכור פרעה עד בכור השפחה. כל הפחמים מבכור פרעה וחשונים מבכור השפחה היו צכלל. ולמה לקו בני השפחות, שאף הם היו משעזדים זהם ושמהים צלרתם: וכל בכור בהמה. לפי שהיו עוזדין לה, וכשהקצ"ה נפרע מן האומה עוזדי כוכבים, נפרע מאלהיה (מכילתא פי"ג):

(7) לא יחרץ כלב לשונו. אומר אני שהוא לשון שנון, לא ישן. וכן לא חרץ לגני ישראל לאיש את לשונו (יהושע י, כא), לא שנו. אף פקדן (שמואל"ב ה, כד), תשמן. למורג קרוץ (ישע"י מא, טו), שנון. מקשצות קרוץ (משלי כא, ה), אדם חריץ ושנון. ויד קרוץ פשיר (שם י, ד), חריפים, סוחרים שגונים: אשר יפלה. יציל:

<p>8 And all these thy servants shall come down unto me, and bow down unto me, saying: Get thee out, and all the people that follow thee; and after that I will go out.' And he went out from Pharaoh in hot anger.</p>	<p>8 וַיֵּרְדּוּ כָל-עֲבָדֶיךָ אֵלַי וַהֲשִׁתְחוּ-לִי לֵאמֹר צֵא אִתָּהּ וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵיכֶן אֵצֶא וְיֵצֵא מֵעִם-פַּרְעֹה בְּחֵרִי-אָף: (ס)</p>
<p>9 And the LORD said unto Moses: 'Pharaoh will not hearken unto you; that My wonders may be multiplied in the land of Egypt.'</p>	<p>9 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֹא-יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה לְמַעַן רַבּוֹת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת-כָּל-הַמּוֹפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי פַרְעֹה וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת-לֵב פַּרְעֹה וְלֹא-שָׁלַח אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ: (ס)</p>
<p>10 And Moses and Aaron did all these wonders before Pharaoh; and the LORD hardened Pharaoh's heart, and he did not let the children of Israel go out of his land.</p>	<p>10 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה: דַּבְּרוּ אֶל-כָּל-עֵדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּעֲשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁה לְבֵית-אָבִת שֶׁה לְבֵית:</p>
<p>XII And the LORD spoke unto Moses and Aaron in the land of Egypt, saying:</p>	<p>XII וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה: דַּבְּרוּ אֶל-כָּל-עֵדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּעֲשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁה לְבֵית-אָבִת שֶׁה לְבֵית:</p>
<p>2 'This month shall be unto you the beginning of months; it shall be the first month of the year to you.</p>	<p>2 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה: דַּבְּרוּ אֶל-כָּל-עֵדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּעֲשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁה לְבֵית-אָבִת שֶׁה לְבֵית:</p>
<p>3 Speak ye unto all the congregation of Israel, saying: In the tenth day of this month they shall take to them every man a lamb, according to their fathers' houses, a lamb for a household;</p>	<p>3 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה: דַּבְּרוּ אֶל-כָּל-עֵדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּעֲשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁה לְבֵית-אָבִת שֶׁה לְבֵית:</p>

(8) וירדו כל עבדיך. חלק כבוד למלכות (זכאים קצ.), שהרי בסוף ירד פרעה בעצמו אליו צלילה ואמר קימו לאו מתוך עמי, ולא אמר לו משה מתחלה וירדת אלי והשתחוית לי: אשר ברגליך. ההולכים אחר עזתך והלוכך: ואחרי כן אצא. עם כל העם מארץ: ויצא מעם פרעה. כשגמר דבריו יצא מלפניו: בחרו אף. על שאמר לו אל תוסף ראות פני: (9) למען רבות מופתי. מופתי שנים, רבות שלשה, מכת זכורות וקריעת ים סוף ולנער את מצרים: (10) ומושה ואהרן עשו וגו'. כבר כתב לנו זאת בכל המופתים, ולא שנאה כאן אלא שציל לסמכה לפרשה של אחריה: (1) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן. שציל שיהיו עשה וטרח צופתים כמשה, חלק לו כבוד זה במצוה ראשונה, שכללו עם משה דבור: בארץ מצרים. חוץ לכרך, או אינו אלא צמח הכרך, תלמוד לומר כלאמי את העיר וגו', ומה תפלה קלה לא התפלל צמח הכרך, לפי שהיתה מלאה גילולים, דבר חמור כזה לא כל שכן (מכילתא פסחא פ"א): (2) החדש הזה. הראהו לצנה צדושה (שמו"ר טו, כח), ואמר לו, כשהירח מתחדש יהיה לך ר"ח. ואין מקרא יוצא מידי פשוטו, על חדש ניסן אמר לו, זה יהיה ראש לסדר מנין החדשים, שיהא אייר קרוי שני, סיון שלישי (מכילתא שם): הזה. נתקפה משה על מולד הלצנה, צאצאו שעור תראה ותהיה ראויה לקדש, והראה לו צאצא את הלצנה צרקע, ואמר לו כזה ראה וקדש. וכיצד הראהו, והלא לא היה מדבר עמו אלא ביזיון, שנאמר ויהי ציון דצ"ה (לעיל ז, כח), ציון צו"ה (ויקרא ז, לח), מן היום אשר צוה ה' וקל"ה (במדבר טו, כג), אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו, והראהו עם חשכה: (3) דברו אל כל עדת. וכי אהרן מדבר, והלא כבר נאמר אהרן מדבר, אלא חולקין כבוד זה לזה, ואומרים זה לזה למדני,

4	and if the household be too little for a lamb, then shall he and his neighbour next unto his house take one according to the number of the souls; according to every man's eating ye shall make your count for the lamb.	וְאִם-יִמְעַט הַבֵּית מִהַיּוֹת מִשֶּׁה וְלֶקַח הוּא וְשִׁכְנוֹ הַקָּרֵב אֶל-בֵּיתוֹ בַּמִּכְסֶּת נִפְשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוּ תִכְסּוּ עַל-הַשֶּׁה: וְאִם זֶעִיר בֵּיתָא מִלְּאִתְמַנָּא עַל אַמְרָא וְיִסָּב הוּא וְשִׁיבְיָה דְקָרִיב לְבֵיתִיהָ בַּמִּנּוּן נִפְשָׁתָא גְבַר לְפֻם מִיכְלִיָּה תִתְמַנּוּן עַל אַמְרָא:
5	Your lamb shall be without blemish, a male of the first year; ye shall take it from the sheep, or from the goats;	שֶׁה תָּמִים זָכָר בֶּן-שָׁנָה יְהִי לָכֶם מִן-הַכֹּבָשִׁים וּמִן-הָעִזִּים תִּקְחוּ: אֲמַר שְׁלִים דְּכָר בֶּר שְׁתִּיָּה יְהִי לָכֹון מִן אַמְרִיא וּמִן בְּנֵי עִזָּא תִסְבּוּן:
6	and ye shall keep it unto the fourteenth day of the same month; and the whole assembly of the congregation of Israel shall kill it at dusk.	וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשַׁחֲטוּ אוֹתוֹ כָּל קָהָל עַדְת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֶרְבִים: וְהָיָה לָכֹון לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבַּעַת עֶסְרָא יוֹמָא לִירְחָא הַדִּין וְיִכְסּוּן יְתִיָּה כָל קָהָלָא כְּנִשְׁתָּא דִישְׂרָאֵל בֵּין שְׁמִשָּׁא:
7	And they shall take of the blood, and put it on the two side-posts and on the lintel, upon the houses wherein they shall eat it.	וְלָקַחוּ מִן-הַדָּם וַנִּתְּנוּ עַל-שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל-הַמִּשְׁקוּף עַל-הַבָּתִּים אֲשֶׁר-יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם: וְיִסְבּוּן מִן דָּמָא וַיִּתְּנוּן עַל תַּרְיִן סְפִיאָ וְעַל שְׁקָפָא עַל בְּתִיא דִּיכְלוּן יְתִיָּה בְּהוּן:

והדבור יולא מצין שניהם כאלו שניהם מדברים (מכילתא פסחא פ"ג): אל כל עדת ישראל וגו' בעשור לחדש. דצרו היום זראש חודש, שיקחוהו בעשור לחודש (שס): הזה. פסח מזרים מקחו מצעשור, ולא פסח דורות (פסחים 15). שה לבית אבות. למשפחה אחת, הרי שהיו מרובין יכול שה אחד לכולן, תלמוד לומר שה לבית (מכילתא פ"ג): (4) ואם ימעט הבית מהיות משה. ואם יהיו מועטין מהיות משה אחד, שאין יכולין לאכלו ויצא לידי נותר, ולקח הוא ושכנו וגו', זה משמעו לפי פשוטו. ועוד יש צו מדרש, ללמד שאחר שנמנו עליו יכולין להתמעט ולמשוך ידיהם הימנו, ולהמנות על שה אחר, אך אם צאו למשוך ידיהם ולהתמעט מהיות משה, יתמעטו בעוד השעה קיים, כהיותו בחיים ולא משנשחט (פסחים פט): במכסת. חשבון, וכן מקסת הערך (ויקרא כז, כג): לפי אכלו. הראוי לאכילה, פרט לחולה וזקן שאינו יכול לאכול כזית (מכילתא פ"ג): תכסו. תתמנון:

(5) תמים. צלל מוס: בן שנה. כל שנתו קרוי בן שנה, כלומר שנולד בשנה זו: מן הכבשים ומן העזים. או מזה או מזה, שאף עז קרויה שה, שנאמר וְשֶׁה עִזִּים (דברים יד, ד): (6) והיה לכם למשמרת. זה לשון צקור, שטעון צקור ממום ארבעה ימים קודם שחיטה. ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים מה שלא צוה כן בפסח דורות, היה ר' מתיא בן חרש אומר, הרי הוא אומר וְאֶעֱזֹר עֲלֶיךָ וְאֶרְאֶה עִשְׂתְּךָ עַתָּה דָּדִים (יחזקאל טז, ח), הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו, ולא היו בידם מזות להתעסק בהם כדי שיגאלו, שנאמר וְאֶרְאֶה עִשְׂתְּךָ וְעִרְיָה (שם ז), ונתן להם שתי מזות, דם פסח ודם מילה שמלו באותו הלילה, שנאמר מִתְּצֹקֶתָ דְּדָמֶיךָ (שם ו), בשני דמים, ואומר גַּם הַתְּצִיחַ דְּדָם דְּרִיבְךָ לְאִשְׁרֵיךָ מִצֹּר אֵין מִיָּס צו (זכריה ט, יא), ושהיו שטופים בצלילים, אמר להם מִשְׁכּוֹ וְקָחוּ לָכֶם, משכו ידיכם מצלילים וקחו לכם צלל של מזה: ושחטו אותו וגו'. וכי כולן שוחטין, אלא מכאן ששלוה של אדם כמותו (מכילתא פ"ה קידושין מא:): קהל עדת ישראל. קהל ועדה וישראל, מכאן אמרו פסחיו צבור נשחטין בשלשה כמות זו אחר זו, נכנסת כח ראשונה ננעלו דלתות העזרה וכו', כדאיתא בפסחים (סד, ד): בין הערבים. משש שעות ולמעלה קרוי בין הערבים, שהמשש נוטה לבית מצואו לערוב, ולשון בין הערבים נראה בעיני, אותן שעות שצין עריבת היום לעריבת הלילה, עריבת היום בתחלת שבע שעות מכי ינטו כללי ערב, ועריבת הלילה בתחלת הלילה. ערב לשון נשף וחשך, כמו עֲרָבָה קָל שְׁמָה (ישעיה כד, יא):

(7) ולקחו מן הדם. זו קבלת הדם, יכול ציד, תלמוד לומר אשר צסף: המזוזות. הם הזקופות, אחת מכאן לפתח ואחת מכאן: המשקוף. הוא העליון, שהדלת שוקף עליו כשסוגרין אותו, לינט"ל צלע"ז ולשון שקיפה, חבטה, כמו קול עֲלֶה נִדְף (ויקרא כו, לו), טַרְפָּא דְשָׁקִיף. חצובה, מְשָׁקִיף: על הבתים אשר יאכלו אותו בהם. ולא על משקוף ומזוזות שבבית המתנן ובבית הבקר, שאין דרין בתוכו:

8	<p>And they shall eat the flesh in that night, roast with fire, and unleavened bread; with bitter herbs they shall eat it.</p>	<p>8 וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צִלִּי־אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל־מֵרָרִים יֹאכְלוּהוּ:</p> <p>וַיִּכְלוּן יֵת בִּסְרָא בְּלִילְיָא הָדִין טְוִי נֹר וּפְטִיר עַל מֵרָרִין וַיִּכְלוּנִיהּ:</p>
9	<p>Eat not of it raw, nor sodden at all with water, but roast with fire; its head with its legs and with the inwards thereof.</p>	<p>9 אֲלֹא־תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבִשַׁל מִבְשָׁל בְּמֵי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כַּרְעָיו וְעַל־קֶרְבּוֹ:</p> <p>לֹא תִכְלוּן מִנִּיהּ כֵּד חַי וְאֶף לֹא כֵד בְּשָׁלָא מִבוּשָׁל בְּמֵי־אֵלֶהִין טְוִי נֹר רִישִׁיהּ עַל כַּרְעוּהִי וְעַל גּוּיָהּ:</p>
10	<p>And ye shall let nothing of it remain until the morning; but that which remaineth of it until the morning ye shall burn with fire.</p>	<p>10 וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנֹּתֵר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ:</p> <p>וְלֹא תִשְׂאֲרוּן מִנִּיהּ עַד צַפְרָא וְדִישְׁתֹּאֲר מִנִּיהּ עַד צַפְרָא בְּנוֹרָא תִּקְדּוּן:</p>
11	<p>And thus shall ye eat it: with your loins girded, your shoes on your feet, and your staff in your hand; and ye shall eat it in haste—it is the LORD's passover.</p>	<p>11 וְכִכֹּה־ תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֵם חֲגָלִים נַעֲלִיכֶם בְּרִגְלֵיכֶם וּמִקְלַכֶּם בְּיָדְכֶם וְאָכַלְתֶּם אֹתוֹ בַּחֲפָזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה:</p> <p>וּכְדִין תִּכְלוּן יִתִּיה חֲרָצִיכוֹן יְהוֹן אֲסִירִין מְסִיכוֹן בְּרִגְלִיכוֹן וְחוּטְרִיכוֹן בְּיָדְכוֹן וְתִכְלוּן יִתִּיה בְּבִהְיוּלוֹ פֶסְחָא הוּא קֶדֶם יי:</p>
12	<p>For I will go through the land of Egypt in that night, and will smite all the first-born in the land of Egypt, both man and beast; and against all the gods of Egypt I will execute judgments: I am the LORD.</p>	<p>12 וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהָכִיתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:</p> <p>וְאֶתְגַּלִּי בְּאֶרֶעָ דְּמִצְרַיִם בַּלִּילְיָא הָדִין וְאֶקְטוּל כָּל בּוֹכְרָא בְּאֶרֶעָ דְּמִצְרַיִם מֵאִנְשָׁא וְעַד בְּעִירָא וּבְכָל טַעֲוַת מִצְרָאִי אֶעֱבִיד דִּינִין אֲנָא יי:</p>

(8) את הבשר. ולא גידים ועצמות (מכילתא פ"ו): על מדרים. כל עשצמר נקרא מרור, ואיום לאכול מרור וזכר לוימרור את חייהם:

(9) אל תאכלו ממנו נא. שאינו כלוי כל זכרו קוראו נא כלשון ערבי: ובשל מבושל. כל זה באזהרת לא תאכלו (פסחים מא:): במים. מניין לשאר משקין, תלמוד לומר ובשל מבושל מכל מקום (פסחים מא:): כי אם צלי אש. למעלה גזר עליו צמנות עשה, וכאן הוסיף עליו לא תעשה, אל תאכלו ממנו כי אם צלי אש: ראשו על כרעיו. צולו כולו כאחד עס ראשו ועס כרעיו ועס קרבו, וצני מעיו נותן לתוכו אחר הדחתו (שם עד.). ולשון על כרעיו ועל קרבו, כלשון על צִבְאָתָם (שמות ו, כו), כמו צִבְאָתָם כמות שהן, אף זה כמות שהוא, כל צשרו משלם:

(10) והנותר ממנו עד בקר. מה תלמוד לומר עד בקר פעם שניה, ליתן צקר על צקר, שהצקר משמעו משעת הנץ החמה, וצא הכחצו להקדים שאסור באכילה מעלות השחר, וזה לפי משמעו. ועוד מדרש אחר, למד שאינו נשרף צי"ט אלא ממחרת, וכך מדרשנו, והנותר ממנו בצקר ראשון, עד צקר שני תעמוד ותשרפנו:

(11) מתניכם חגורים. מוזמנים לדרך: בחפזון. לשון צהלה ומהירות, כמו וְהִי דָוִד נִחְסֵף לָלֶכֶת (שמואל"א כג, כו). הָשָׁר הַשְׁלִיכוּ הָרָס צִקְפָּנָם (מלכים"ב ז, טו): פסח הוא לך. הקרבן הוא קרוי פסח, על שם הדלוג והפסיחה שהקצ"ה מדלג צתי ישראל מצין צתי מצרים, וקופץ ממצרי למצרי וישראל אמצעי נמלט, ואתם עשו כל עצודותיו לשם שמים (דבר אחר) דרך דילוג וקפיצה, זכר לשמו שקרוי פסח, וגם פסק"א לשון פסיעה:

(12) ועברתי. כמלך העוזר ממקום למקום (מכילתא פ"ו), ובהעברה אחת וצרגע אחד כולן לוקין: כל בכור בארץ מצרים. אף צבורות אחרים והם צמרים, ומניין אף צבורי מצרים שצמקומות אחרים, תלמוד לומר לְמַעַן מִצְרַיִם צִבְכוּרֵיהֶם (תהלים קלו, י): מאדם ועד בהמה. מי שהתחיל בעצירה תחלה ממנו מתחלת הפורענות: ובכל אלהי מצרים. של עץ נרקצת, ושל מתכת נמסת ונתכת לארץ: אעשה שפטים אני ד'. אני בעל ידי שליח:

- 13 And the blood shall be to you for a token upon the houses where ye are; and when I see the blood, I will pass over you, and there shall no plague be upon you to destroy you, when I smite the land of Egypt.
- 14 And this day shall be unto you for a memorial, and ye shall keep it a feast to the LORD; throughout your generations ye shall keep it a feast by an ordinance for ever.
- 15 Seven days shall ye eat unleavened bread; howbeit the first day ye shall put away leaven out of your houses; for whosoever eateth leavened bread from the first day until the seventh day, that soul shall be cut off from Israel.
- 16 And in the first day there shall be to you a holy convocation, and in the seventh day a holy convocation; no manner of work shall be done in them, save that which every man must eat, that only may be done by you.
- וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֵת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרָאִיתִי אֶת-הַדָּם וּפָסַחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא-יְהִיֶּה לָכֶם לְמִשְׁחִית בְּהַכֹּתִי בָּאָרֶץ מִצְרָיִם:
- וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכְרוֹן וְחַגְתֶּם אֹתוֹ חֵג לַיהוָה לְדִרְתֵּיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תַּחֲנוּנוֹ:
- שִׁבְעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ אֶף-בֵּינֵם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שֹׂאֵר מִבֵּיתְכֶם כִּי כָל-אֹכֵל חֶמֶץ וְנִכְרְתָה נַפְשׁוֹ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד-יוֹם הַשְּׁבִיעִי:
- וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא-קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא-קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל-מְלָאכָה לֹא-יַעֲשֶׂה בָהֶם אֶף אֲשֶׁר יֹאכַל לֶכֶל-נֶפֶשׁ הוּא לִבְדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם:
- וְיִהְיֶה יוֹמָא הַדִּין לָכֶם לְדוֹכְרָנָא וְתִיַּחְגֹּן יִתִּיה חֲגָא קָדָם יְיָ לְדִרְכֵּיכֶם קָיָם עָלֶם תִּיַּחְגֻּנִיה:
- שִׁבְעָא יוֹמִין פְּטִירָא תִּכְלוּן בְּרֵם בְּיוֹמָא קִדְמָאָה תִּבְטְלוּן חֲמִירָא מִבֵּיתְכֶם אֲדִי כָל דְּיִיכּוֹל חֲמִיעַ וְיִשְׁתִּיצִי אִנְשָׁא הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹמָא קִדְמָאָה עַד יוֹמָא שְׁבִיעָאָה:
- וּבְיוֹמָא קִדְמָאָה מְעַרְע קִדִּישׁ וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְעַרְע קִדִּישׁ יְהִי לָכֶם כָּל עֲבִידָא לֹא יַעֲבִיד בַּהוֹן בְּרֵם מָא דְּמַתְּאֵכִיל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא בְּלַחֲדוּהִי יַעֲבִיד לָכֶם:

(13) והיה הדם לכם לאות. לכם לאות ולא לאחרים לאות, מכאן שלא נמנו הדם אלא מצפנים: וראיתי את הדם. הכל גלוי לפניו, אלא אמר הקב"ה נתן אני את עיני לראות שאתם עסוקים במצותי, ופוסח אני עליכם: ופסחתי. וחמלתי, ודומה לו פסוח והמלטי (ישעיה לא, ה). ואני אומר, כל פסחה לשון דלוג וקפיצה, ופסחתי, מדלג היה מצתי ישראל לבתי מצרים, שהיו שרוים זה בתוך זה, וכן פסחים על שתי הסעפים (מלכים-א יח, כא), וכן כל הפסחים הולכים כקופצים, וכן פסוח והמלטי, מדלגו וממלטו מבין המומתים: ולא יהיה בכם נגף. אבל הווה הוא במצרים. הרי שהיה מצתי של ישראל יכול ימלט, תלמוד לומר ולא יהיה בכם נגף, אבל הווה במצרי שבצבתיכם. הרי שהיה ישראל צביתו של מצרי שומע אני ילקה כמותו, תלמוד לומר ולא יהיה בכם נגף (מכילתא פ"ז):

(14) לזכרון. לדורות: והגתם אותו. יום שהוא לך לזכרון אתה חוגגו (שס), ועדיין לא שמענו אי זה יום הזכרון, תלמוד לומר זכור את היום הזה אשר יצאתם מארץ מצרים, למדנו שיום היציאה הוא יום של זכרון, ואיזה יום יצאו, תלמוד לומר ממקרת הפסח יצאו (במדבר לג, ג), הוי אומר יום ט"ו בניסן הוא של יו"ט, שהרי ליל ט"ו אכלו את הפסח ולצקר יצאו (מכילתא שס): לדרתיכם וגו'. שומע אני מעוט דורות שנים, תלמוד לומר חקת עולם תחגוהו (מכילתא פ"ז):

(15) שבעת ימים. שטי"נא של ימים: שבעת ימים מצות תאכלו. ובמקום אחר הוא אומר ששתי ימים תאכל מצות (דברים טו, ח), למד על שבעי של פסח שאינו חובה לאכול מצה, ובלבד שלא יאכל חמץ, מגין אף ששה רשות, תלמוד לומר ששת ימים. זו מדה בתורה, דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו בלבד יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא, מה שבעי רשות אף ששה רשות, יכול אף לילה הראשון רשות, תלמוד לומר בערב תאכלו מצות, הכתוב קצבו חובה (פסחים קכ. ב): אך ביום הראשון תשביתו שאור. מערב יום טו, וקריו ראשון לפי שהוא לפני השבעה, ומנינו מוקדם קרוי ראשון, כמו בראשון קדם פולד (איוז טו, ז), הלפני אדם נולדת, או אינו אלא ראשון של שבעה, תלמוד לומר לא תשפט על קמץ, לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים: הנפש ההוא. כשהיא נפשה וצדעה, פרט לאנוס (מכילתא פ"ח): מישראל. שומע אני תכרת מישראל ותלך לה לעם אחר, תלמוד לומר במקום אחר, מלפני, בכל מקום שהוא רשותי:

17	And ye shall observe the feast of unleavened bread; for in this selfsame day have I brought your hosts out of the land of Egypt; therefore shall ye observe this day throughout your generations by an ordinance for ever.	וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַמִּצְוֹת כִּי בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־צְבָאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם:	וְתָטְרוּן יֵת פִּטְרָא אָרִי בְכֶרֶן יוֹמָא הָדִין אִפִּיקִית יֵת חִילִּיכֹן מֵאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם וְתָטְרוּן יֵת יוֹמָא הָדִין לְדִרְיֹכֹן קָם עֵלָם:
18	In the first month, on the fourteenth day of the month at even, ye shall eat unleavened bread, until the one and twentieth day of the month at even.	בְּרֵאשִׁון בְּאַרְבַּעָה עֶשֶׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּעֲרֵב תֹאכְלוּ מִצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בַּעֲרֵב:	בְּנִיסָן בְּאַרְבַּעַת עֶסְרָא יוֹמָא לִירְחָא בְּרַמְשָׁא תִּיכְלוּן פִּטְרָא עַד יוֹמָא חַד וְעֶסְרִין לִירְחָא בְּרַמְשָׁא:
19	Seven days shall there be no leaven found in your houses; for whosoever eateth that which is leavened, that soul shall be cut off from the congregation of Israel, whether he be a sojourner, or one that is born in the land.	שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבֵיתְכֶם כִּי כָל־אֹכֵל מִחֻמֶּצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֵדֶת יִשְׂרָאֵל בְּגֵר וּבְאֻזְרַח הָאֶרֶץ:	שִׁבְעָא יוֹמִין חֲמִירָא לֹא יִשְׁתַּכַּח בְּבֵיתִיכֹן אָרִי כָל דְּיִיכֹול מִחֻמְעָא וְיִשְׁתִּיבִי אֲנָשָׁא הַהוּא מִכְּנֻשְׁתָּא דִּישְׂרָאֵל בְּגִירָא וּבְנִצְיָבִיא דְּאֶרְעָא:
20	Ye shall eat nothing leavened; in all your habitations shall ye eat unleavened bread.	כָּל־מִחֻמֶּצֶת לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹאכְלוּ מִצֹּת: (פ)	כָּל מִחֻמְעָא לֹא תִיכְלוּן בְּכָל מוֹתְבִיכֹן תִּיכְלוּן פִּטְרָא:
21	Then Moses called for all the elders of Israel, and said unto them: 'Draw out, and take you lambs according to your families, and kill the passover lamb.	וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם וּשְׁחֹטוּ הַפֶּסַח:	וַקְרָא מֹשֶׁה לְכָל סְבִי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן אֲתַנְגִּידוּ וְסִבּוּ לְכוּן מִן בְּנֵי עַנָּא לְזִרְעֵיכֹן וְכוּסוּ פֶסַחָא:

חמישי

(16) מקרא קדש. מקרא שם דזר, קרא אותו קדש, לאכילה, ושתייה, וכסות (מכילתא פ"ט): לא יעשה בהם. אפי' על ידי אחרים: הוא לבדו. (יכול אף לעוצד גלולים, תלמוד לומר הוא לצדו יעשה לכם, לכם ולא לעוצד גלולים) הוא ולא מכשיריו שאפשר לעשותן מערב יום טוב: לכל נפש. אפילו לזהמה, יכול אף לנכרים, תלמוד לומר לכם (נ"א אך) (בינה כח):

(17) ושמרתם את המצות. שלא יבאו לידי חמוץ, מכאן אמרו, קפח, פלגטוש צנון. רבי יאשיה אומר, אל תהי קורא את הפצות, אלא את הפצות, כדרך שאין מחמיצין את המצות כך אין מחמיצין את המצות, אלא אם בזה לידך עשה אותה מיד: ושמרתם את היום הזה. ממלאכה: לדירתכם חקת עולם. לפי שלא נאמר דורות וחקת עולם על המלאכה אלא על החגיגה, לכך חזר ושנאו כאן, שלא תאמר, אזרת כל מלאכה לא יעשה, לא לדורות נאמרה אלא לאותו הדור:

(18) עד יום האחד ועשרים. למה נאמר, והלא כבר נאמר שבעת ימים, לפי שנאמר ימים, לילות מנין, תלמוד לומר עד יום האחד וגו':

(19) לא ימצא בבתיכם. מנין לגבולין, תלמוד לומר בכל גבולך. מה תלמוד לומר בבתיכם, מה ביתך צרשותך אף גבולך צרשותך, יא חמנו של נכרי שהוא אצל ישראל ולא קבל עליו אחריות: כי כל אוכל מחמצת. לענוש כרת על השאור, והלא כבר ענש על החמץ, אלא שלא תאמר, חמץ שראוי לאכילה ענש עליו, שאור שאינו ראוי לאכילה לא יענש עליו, ואם ענש על השאור ולא ענש על החמץ, הייתי אומר, שאור שהוא מחמץ אחרים ענש עליו, חמץ שאינו מחמץ אחרים לא יענש עליו, לכך נאמרו שניהם (מכילתא פ"י): בגר ובאזרח הארץ. לפי שהנס נעשה לישראל, הוצרך לרבות את הגרים:

(20) מחמצת לא תאכלו. אזרתה על אכילת שאור: כל מחמצת. להציא את תערובתו: בכל מושבתיכם תאכלו מצות. זה צא למד שהא ראויה ליאכל בכל מושבתיכם, פרט למעשר שני וחלות תודה (מכילתא פ"י ע"ש) (שאינה ראויה להאכל בכל מושבות אלא בירושלים):

22 And ye shall take a bunch of hyssop, and dip it in the blood that is in the basin, and strike the lintel and the two side-posts with the blood that is in the basin; and none of you shall go out of the door of his house until the morning.	וּלְקַחְתֶּם אֶגְדַּת אֶזֶב וּטְבַלְתֶּם בָּדָם אֲשֶׁר-בַּסֶּף וְהַגְעַתֶּם אֶל-הַמַּשְׁקֹף וְאֶל-שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת מִן-הַדָּם אֲשֶׁר בַּסֶּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח-בֵּיתוֹ עַד-בֹּקֶר:	22 וּלְקַחְתֶּם אֶגְדַּת אֶזֶב וּטְבַלְתֶּם בָּדָם אֲשֶׁר-בַּסֶּף וְהַגְעַתֶּם אֶל-הַמַּשְׁקֹף וְאֶל-שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת מִן-הַדָּם אֲשֶׁר בַּסֶּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח-בֵּיתוֹ עַד-בֹּקֶר:
23 For the LORD will pass through to smite the Egyptians; and when He seeth the blood upon the lintel, and on the two side-posts, the LORD will pass over the door, and will not suffer the destroyer to come in unto your houses to smite you.	וְעָבַר יְהוָה לַלַּיְלָה אֶת-מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת-הַדָּם עַל-הַמַּשְׁקֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וַפָּסַח יְהוָה עַל-הַפֶּתַח וְלֹא יָתֵן הַמַּשְׁחִית לָבֹא אֶל-בְּתִיכֶם לַלַּיְלָה:	23 וְעָבַר יְהוָה לַלַּיְלָה אֶת-מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת-הַדָּם עַל-הַמַּשְׁקֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וַפָּסַח יְהוָה עַל-הַפֶּתַח וְלֹא יָתֵן הַמַּשְׁחִית לָבֹא אֶל-בְּתִיכֶם לַלַּיְלָה:
24 And ye shall observe this thing for an ordinance to thee and to thy sons for ever.	וְשָׁמַרְתֶּם אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה לְחֻק־לָזָךְ וּלְבְנֵיךָ עַד-עוֹלָם:	24 וְשָׁמַרְתֶּם אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה לְחֻק־לָזָךְ וּלְבְנֵיךָ עַד-עוֹלָם:
25 And it shall come to pass, when ye be come to the land which the LORD will give you, according as He hath promised, that ye shall keep this service.	וְהָיָה כִּי-תָבֹאוּ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה לָכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת-הָעֲבֹדָה הַזֹּאת:	25 וְהָיָה כִּי-תָבֹאוּ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה לָכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת-הָעֲבֹדָה הַזֹּאת:
26 And it shall come to pass, when your children shall say unto you: What mean ye by this service?	וְהָיָה כִּי-יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם:	26 וְהָיָה כִּי-יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם:
27 that ye shall say: It is the sacrifice of the LORD's passover, for that He passed over the houses of the children of Israel in Egypt, when He smote the Egyptians, and delivered our houses.' And the people bowed the head and worshipped.	וְאָמַרְתֶּם זָבַח-פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל-בְּתֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת-מִצְרַיִם וְאֶת-בְּתֵינוּ הִצִּיל וַיִּקַּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ:	27 וְאָמַרְתֶּם זָבַח-פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל-בְּתֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת-מִצְרַיִם וְאֶת-בְּתֵינוּ הִצִּיל וַיִּקַּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ:
28 And the children of Israel went and did so; as the LORD had commanded Moses and Aaron, so did they.	וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ: (ס)	28 וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ: (ס)

(21) משכו. מי שיש לו זמן ימשוך משלו: וקחו. מי שאין לו יקח מן השוק: למשפחותיכם. שה לצית אבות:
(22) אזור. מין ירק שיש לו גזעולין: אגדת אזור. ג' קלחין קרויין אגודה: אשר בסף. ככלי, כמו ספות כסף: מן הדם אשר בסף. למה חזר ושנאו, שלא תאמר טבילה אחת לשלש המתנות, לכך נאמר עוד אשר בסף, שמהא כל נמינה ונמינה מן הדם אשר בסף, על כל הגעה טבילה: ואחם לא תצאו וגו'. מגיד, שמאחר שנתנה רשות למשחית לחבל, אינו מבחין בין זדיק לרשע, ולילה רשות למחזלים היא, שנאמר זו תמנע קל חיתו יער (תהלים קד, כ):
(23) ופסח. וממל וי"ל ודלג: ולא יתן המשחית. ולא יתן לו יכולת לצא, כמו ולא נקטו חללים להרע עמדי (בראשית לא, ז):
(24) ויהיה כי תבאו. מלה הכתוב מזה וזו צביאתם לארץ, ולא נתחייבו צמדצר אלא פסח אחד שעשו בשנה השנית על פי הדבור: כאשר דבר. והיכן דבר, והצאתי אתכם אל הארץ וגו' (שמות ו, ח):
(27) ויקד העם. על בשורת הגאולה, וציאת הארץ, ובשורת הצניס שהיו להם:

<p>29 And it came to pass at midnight, that the LORD smote all the firstborn in the land of Egypt, from the first-born of Pharaoh that sat on his throne unto the first-born of the captive that was in the dungeon; and all the first-born of cattle.</p>	<p>וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיְהִי הַכָּה כָּל־בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם מִבְּכֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסֵּאוֹ עַד בְּכוֹר הַשִּׁבְי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה:</p>	<p>ששי ט</p>
<p>30 And Pharaoh rose up in the night, he, and all his servants, and all the Egyptians; and there was a great cry in Egypt; for there was not a house where there was not one dead.</p>	<p>וַיָּקָם פַּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל־עַבְדָּיו וְכָל־מִצְרַיִם וַתְּהִי צַעֲקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם כִּי־אֵין בֵּית אֶשֶׁר אֵין־שָׁם מָת:</p>	<p>ששי ט</p>
<p>31 And he called for Moses and Aaron by night and said: 'Rise up, get you forth from among my people, both ye and the children of Israel; and go, serve the LORD, as ye have said.</p>	<p>וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן בַּלַּיְלָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ פָּרוּ מִבֵּין עַמִּי אֶף אַתֶּם אֶף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִיֵּי־לֹךְ פָּלְחוּ קֹדֶם יְיָ כַּמָּא דַּהֲוִיתֶן אֹמְרִין:</p>	<p>ששי ט</p>
<p>32 Take both your flocks and your herds, as ye have said, and be gone; and bless me also.'</p>	<p>אֶף עֹבְדֵי־אֶף תּוֹרִיכֹן דְּבִירוּ כַּמָּא דַּמְלִילִיתֶן וְאִיֵּי־לֹךְ אֶף עָלַי:</p>	<p>ששי ט</p>
<p>33 And the Egyptians were urgent upon the people, to send them out of the land in haste; for they said: 'We are all dead men.'</p>	<p>וַתִּחַזַּק מִצְרַיִם עַל־הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן־הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ כָּלָנוּ מֵתִים:</p>	<p>ששי ט</p>

(28) וילכו ויעשו בני ישראל. והלא מראש חודש נאמר להם, אלא מכיון שקצלו עליהם, מעלה עליהם הכתוב כאלו עשו (מכילתא פי"ג): וילכו ויעשו. אף ההליכה מנה הכתוב, ליתן שכר להליכה ושכר לעשייה: כאשר צוה ה' את משה ואהרן. להגיד שזבח של ישראל שלא הפילו דבר מכל מצוות משה ואהרן, ומהו כן עשו, אף משה ואהרן כן עשו:

(29) וד'. כל מקום שנאמר וה', הוא וצית דינו, שהיו"ו לשון תוספת הוא, כמו פלוני ופלוני: הבה כל בכור. אף של אומה אחרת והוא במצרים: מבכור פרעה. אף פרעה בכור היה וגשתייר מן הבכורים, ועליו הוא אומר צַעֲבוֹר זאת הַעֲמָדָתְךָ (שמות ט, טז): עד בכור השבי. שהיו שמחין לאידם של ישראל, ועוד שלא יאמרו יראתנו הציאה הפורענות זו. ובכור השפחה בכלל היה, שהרי מנה מן החסוד שזכנן עד הפחות, ובכור השפחה חסוד מצבור השבי:

(30) ויקם פרעה. ממטחו: לילה. ולא כדרך המלכים שזלש שעות ציוס: הוא. תחלה, ואחר כך עצדיו, מלמד שהיה הוא מחזר על צדי עצדיו ומעמידן: כי אין בית אשר אין שם מת. יש שם בכור, מת, אין שם בכור, גדול שצבית קרוי בכור, שנאמר אף אני צבור אֶתְּנָהוּ (תהלים פט, כח). דבר אחר, מצריות מזנות תחת בעליהן ויולדות מרווקים פנויים, והיו להם בכורות הרצה, פעמים הם חמשה לאשה אחת, כל אחד בכור לאציו:

(31) ויקרא למשה ולאהרן לילה. מגיד שהיה מחזר על פתחי העיר וצועק, היכן משה שרוי, היכן אהרן שרוי: גם אתם. הגזרים: גם בני ישראל. הטף: ולכו עבדו וגו' כדברכם. הכל כמו שאמרתם, ולא כמו שאמרתני אני, בטל לא אשלח, בטל מי ומי ההולכים, בטל רק נאנכם וצקרכם יג:

(32) גם צאנכם גם בקרכם קחו. מהו כאשר דצרתם, גם אֶתְּנָהוּ צַעֲבוֹר וְצַחֲסִים וְעֵלֹת (שמות י, כה): וברכתם גם אותי. התפללו עלי שלא אמות, שאני בכור (מכילתא פי"ג):

(33) כלנו מתים. אמרו, לא נגזרת משה הוא, שהרי אמר ומת כל בכור, וכאן אף הפשוטים מתים, ה' או י" צבית אחד (שם):

34	And the people took their dough before it was leavened, their kneading-troughs being bound up in their clothes upon their shoulders.	וַיִּשָּׂא הָעָם אֶת־בִּצָּקוֹ טָרֵם יַחְמֹץ מִשְׁאֲרֵתָם צָרְרֶת בְּשִׁמְלָתָם עַל־שִׁכְמָם:	וַנִּטֵּל עִמָּא יֵת לִישְׁהוֹן עַד לֹא חֲמֵעַ מִזֹּתֵר אֲצֻזֹתֵהוֹן צָרִיר בְּלִבְשִׁיהוֹן עַל כְּתָפֵיהוֹן:
35	And the children of Israel did according to the word of Moses; and they asked of the Egyptians jewels of silver, and jewels of gold, and raiment.	וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּדְּבַר מֹשֶׁה וַיִּשְׁאַלּוּ מִמִּצְרַיִם כֶּלִי־כֶסֶף וְכֶלִי זָהָב וְשִׁמְלֹת:	וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָבְדוּ כַּפֶּתִיגְמָא דְּמֹשֶׁה וַשְּׂאִילוּ מִמִּצְרַיִם מְנִין דְּכֶסֶף וּמֵאנִין דְּזָהָב וּלְבֻשִׁין:
36	And the LORD gave the people favour in the sight of the Egyptians, so that they let them have what they asked. And they despoiled the Egyptians.	וַיְהִי־הָיָה נָתַן אֶת־חַן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיִּשְׁאַלּוּם וַיִּנְצְלוּ אֶת־מִצְרַיִם: (פ)	וַיִּיְהִב יֵת עִמָּא לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי מִצְרַאִי וַאֲשְׂאִילוּנֹן וְרוֹקִינוּ יֵת מִצְרַיִם:
37	And the children of Israel journeyed from Rameses to Succoth, about six hundred thousand men on foot, beside children.	וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִרַעַמְסֶס סִכְתָּה כֶּשֶׁש־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלֵי הַגְּבֵרִים לְבַד מִטָּף:	וַנִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִרַעַמְסֶס לְסִכְתָּה כֶּשֶׁשִׁית מֵאָה אֶלְפִין גּוֹבְרָא רַגְלָאָה בָּר מִטְפָּלָא:
38	And a mixed multitude went up also with them; and flocks, and herds, even very much cattle.	וְגַם־עָרַב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר מִקְנֶה כָּבֵד מְאֹד:	וְאַף נוֹבְרָאִין סְגִיאִין סְלִיקוּ עִמָּהוֹן וְעֵנָא וְתוֹרֵי בְּעִרְא סְגִי לְחִדָּא:
39	And they baked unleavened cakes of the dough which they brought forth out of Egypt, for it was not leavened; because they were thrust out of Egypt, and could not tarry, neither had they prepared for themselves any victual.	וַיֹּאפּוּ אֶת־הַבִּצָּק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֹגֶת מִצּוֹת כִּי לֹא חָמֹץ כִּי־גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכֻלוּ לְהִתְמַהֵמֶה וְגַם־צָדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם:	וַאֲפֹ יֵת לִישָׂא דְּאַפִּיקוּ מִמִּצְרַיִם גְּרִיצָן פִּשְׁתִּין אֲרִי לֹא חֲמֵעַ אֲרִי אֲתֵרְכוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכִילוּ לְאַתְעֻבְבָּא וְאַף וְנָדִין לֹא עָבְדוּ לָהוֹן:
40	Now the time that the children of Israel dwelt in Egypt was four hundred and thirty years.	וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:	וּמוֹתֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּיתִיבּוּ בְּמִצְרַיִם אַרְבַּע מֵאָה וּתְלָתִין שָׁנִין:

(34) טרם יחמץ. המצריים לא הניחוס לשהות כדי חימוץ: משארתם. שירי מנה ומרור (סס): על שכמם. אע"פ שזהמנות הרצה הוליכו עמם, מחצצים היו את המנות (סס):

(35) כדבר משה. שאמר להם צמצרים, ויִשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְהוּ (שמות יא, ז): ושמלת. אף הן היו חשונות להם מן הכסף ומן הזהב, והמאחר בפסוק חשון (מכילתא סס):

(36) וישאלום. אף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנים להם, אתה אומר אחד טול שנים ולך: וינצלו. ורוקינו: (37) מרעמסס סכתה. קץ מיל היו, וצאו שם לפי שעה, שנאמר וְאֶשָּׂא אֶתְּכֶם עַל פְּנֵי נֶשְׁרִים (שמות יט, ד): הגברים: מנן עשרים שנה ומעלה:

(38) ערב רב. תערובות אומות של גרים:

(39) עגות מצות. חררה של מנה. צנץ שלא החמיץ קרוי מנה: וגם צדה לא עשו להם. לדרך. מגיד שצנץ של ישראל, שלא אמרו האין נאל למדצר בלא צדה, אלא האמינו והלכו (מכילתא פי"ד), הוא שמפורש בצבלה וְקָטְפִי לָךְ קֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֶלֶצַח פְּלוּטִיךָ לְקַטֵּף אֶחָדִי צִמְדָּר בְּאֶרֶץ לֹא וְרֹעָה (ירמיה ז, ז), ומה שזכר מפורש אחריו קדש יִשְׁרָאֵל לַה' וגו':

(40) אשר ישבו במצרים. אחר שאר היציות שישנו גרים בארץ לא להם: שלשים שנה וארבע מאות שנה. צין הכל,

41	And it came to pass at the end of four hundred and thirty years, even the selfsame day it came to pass, that all the host of the LORD went out from the land of Egypt.	וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בַעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָל־צְבָאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:
42	It was a night of watching unto the LORD for bringing them out from the land of Egypt; this same night is a night of watching unto the LORD for all the children of Israel throughout their generations.	לֵיל שְׁמֵרִים הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הוּא־הַלַּיְלָה הַזֶּה לַיהוָה שְׁמֵרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם: (פ)
43	And the LORD said unto Moses and Aaron: "This is the ordinance of the passover: there shall no alien eat thereof;	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח כָּל־בֶּן־נֶכֶד וְיֹאכֵל בּוֹ:
44	but every man's servant that is bought for money, when thou hast circumcised him, then shall he eat thereof.	וְכָל־עֶבֶד אִישׁ מִקְנֵת־כֶּסֶף וּמִלְתָּה אֹתוֹ אִם יֹאכֵל בּוֹ:
45	A sojourner and a hired servant shall not eat thereof.	תּוֹשֵׁב וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכֵל בּוֹ:
46	In one house shall it be eaten; thou shalt not carry forth aught of the flesh abroad out of the house; neither shall ye break a bone thereof.	בְּבֵית אֶחָד יֹאכֵל לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבָּיִת מִן־הַבָּשָׂר חוּצָה וְעַצֵּם לֹא תִשְׁבְּרוּ־בּוֹ:

משנולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה, משהיה לו זרע לאברהם נתקיים כי גר יהיה זרעך, ושלשים שנה היו משנולדה גזירת בין הצתרים עד שנולד יצחק. ואי אפשר לומר צאריך מצרים לצדה, שהרי קהת מן הצאדים עם יעקב היה, לא וחשוב כל שנותיו וכל שנות עמרם בנו ושמונים של משה, לא תמצאם כל כך, ועל כרחך הרבה שנים היו לקהת עד שלא ירד למצרים, והרבה משנות עמרם נבלעים בשנות קהת, והרבה משמונים של משה נבלעים בשנות עמרם, הרי שלא תמצא ארבע מאות לביאת מצרים, והזקקת לומר על כרחך שאך הישיבות נקראו גרות, אפילו בחצרון, כענין שנאמר אֲשֶׁר גָּר עָם אֲבִירָהּ וַיִּזְכֶּק (בראשית לה, כז), ואומר אֵת אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר גָּרוּ בָּהּ (שמות ו, ד), לפיכך אתה צריך לומר כי גר יהיה זרעך, משהיה לו זרע, וכשתמנה ארבע מאות שנה משנולד יצחק, תמצא מציאתו למצרים עד יציאתו ר"י שנה, וזה אחד מן הדברים ששינו לתלמי המלך:

(41) ויהי מקץ שלשים שנה וגר יהי בעצם היום הזה. מגיד, שכיון שהגיע הקץ, לא עכצן המקום כהרף עין, בט"ו צניסן באו מלאכי השרת אלל אברהם לצשרו, בט"ו צניסן נולד יצחק, ובט"ו צניסן נגזרה גזירת בין הצתרים (מכילתא פ"ד: 7):

(42) ליל שמרים. שהיה הקצ"ה שומר ומצפה לו לקיים הצטחתו והוציאם מארץ מצרים: הוא הלילה הזה לה'. הוא הלילה שאמר לאברהם כלילה הזה אני גואל את בניך: שמרים לכל בני ישראל לדרתם. מִשְׁמֵר וְצֹא מִן הַמִּזְקִין, כענין שנאמר וְלֹא יִשָּׁן הַמִּשְׁחִית וְגו':

(43) זאת חקת הפסח. צ"ד צניסן נאמרה להם פרשה זו: כל בן נכר. שנתנכרו מעשיו לאציו שצשמים (פסחים לו.). ואחד נכרי ואחד ישראל מומר במשמע (מכילתא פט"ו):

(44) ומלתה אותו אז יאכל בו. רבו, מגיד שמילת עבדיו מעכצתו מלאכול בפסח (יבמות ע:), דברי רבי יהושע. רבי אליעזר אומר, אין מילת עבדיו מעכצתו מלאכול בפסח, א"כ מה תלמוד לומר אז יאכל בו, העבד:

(45) תושב. זה גר תושב: ושכיר. זה הנכרי, ומה תלמוד לומר, והלא ערלים הם ונאמר וְכָל עֶרְלָא לֹא יֹאכֵל בּוֹ, אלא כגון ערבי מהול וגזעוני מהול והוא תושב או שכיר:

All the congregation of Israel shall keep it.

And when a stranger shall sojourn with thee, and will keep the passover to the LORD, let all his males be circumcised, and then let him come near and keep it; and he shall be as one that is born in the land; but no uncircumcised person shall eat thereof.

One law shall be to him that is homeborn, and unto the stranger that sojourneth among you.'

Thus did all the children of Israel; as the LORD commanded Moses and Aaron, so did they.

And it came to pass the selfsame day
that the LORD did bring the
children of Israel out of the land of
Egypt by their hosts.

And the LORD spoke unto Moses,
saying:

‘Sanctify unto Me all the first-born, whatsoever opens the womb among the children of Israel, both of man and of beast, it is Mine.’

(46) בבית אחד יאכל. בחצורה אחת, שלא יעשו הנמנין עליו שתי חצורות ויחלקוהו, אחת אומר בחצורה אחת או אינו אלא בצית אחד כמשמעו, וללמד שאם התחילו והיו אוכלים בחצר וירדו גשמים שלא יכנסו לצית, תלמוד לומר על הציתים אשר יאכלו אומרו זהם, מכאן שהאוכל, אוכל בשני מקומות (מכילתא פט"ו): לא תוציא מן הבית. מן החצורה: ועצם לא תשברו בו. הראוי לאכילה, כגון שיש עליו כזית בשר יש בו משום שצירת ענם, אין עליו כזית בשר או מוח, אין בו משום שצירת ענם:

(47) כל עדת ישראל יעשו אותו. למה נאמר, לפי שהוא אומר בפסח מזכירם שה לבית אבות, שנמנו עליו למשפחות, יכול אף פסח דורות כן, תלמוד לומר כל עדת ישראל יעשו אותו:

(48) ועשה פסח. יכול כל המתגייר יעשה פסח מיד, תלמוד לומר והיה כאזרח הארץ, מה אזרח צאצאה עשר אף גר צאצאה עשר: וכל ערל לא יאכל בו. להביא את שמתו אחיו מחמת מילה, שאינו מומר לערלות ואינו נלמד ממצן נכר לא יאכל בו:

(49) תורה אחת וגו'. להשוות גר לאזרח אף לשאר מצות שבתורה (מכילתא שם):

(2) פטר כל רחם. שפתח את הרחם תחלה, כמו פוטר מים ראשית מלון (משלי יו, יד). וכן יפטירו בַּשָּׁפָה (תהלים כז, ח), יפתחו שפתים: לי הוא. לענמי קניתים, ע"י שהכיתי בכורי מזרים:

<p>And Moses said unto the people: 'Remember this day, in which ye came out from Egypt, out of the house of bondage; for by strength of hand the LORD brought you out from this place; there shall no leavened bread be eaten.</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָעָם זְכוֹר אֶת-הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאוּתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חֻמֶּץ:</p>	<p>3</p>
<p>This day ye go forth in the month Abib.</p>	<p>יּוֹמָא דִּין אַתּוּן נִפְקִין בִּירְחָא דְּאַבִּיבָא:</p>	<p>4</p>
<p>And it shall be when the LORD shall bring thee into the land of the Canaanite, and the Hittite, and the Amorite, and the Hivite, and the Jebusite, which He swore unto thy fathers to give thee, a land flowing with milk and honey, that thou shalt keep this service in this month.</p>	<p>וְהָיָה כִּי-יְבִיאֲךָ יְהוָה אֶל-אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִיטִּי וְהַיְבוֹסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְךָ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ וְעָבַדְתָּ אֶת-יְהוָה בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה:</p>	<p>5</p>
<p>Seven days thou shalt eat unleavened bread, and in the seventh day shall be a feast to the LORD.</p>	<p>שִׁבְעָא יוֹמִין תִּיכּוֹל פְּטִירָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעִיאָה חֲגָא קָדָם יי:</p>	<p>6</p>
<p>Unleavened bread shall be eaten throughout the seven days; and there shall no leavened bread be seen with thee, neither shall there be leaven seen with thee, in all thy borders.</p>	<p>מִצּוֹת יֵאָכֵל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא-יֵרָאָה לְךָ חֻמֶּץ וְלֹא-יֵרָאָה לְךָ שָׂאֵר בְּכָל-גְּבֻלְךָ:</p>	<p>7</p>
<p>And thou shalt tell thy son in that day, saying: It is because of that which the LORD did for me when I came forth out of Egypt.</p>	<p>וְתַחֲנִי לְבָרְךָ בְּיוֹמָא הַהוּא לְמִימְרָא בְּדִיל דָּא עָבַד יי לִי בְּמַפְקִי מִמִּצְרַיִם:</p>	<p>8</p>

- (3) זכור את היום הזה. למד, שמוכירין יציאת מצרים בכל יום:
(4) בחדש האביב. וכי לא היינו יודעין צאיזה חדש יצאו, אלא כך אמר להם, ראו חסד שגמלכם, שהוציא אתכם צדק שיהיה
פֶּשֶׁר לְנֶאֱמָר, לא חמה, ולא זנה, ולא גשמים, וכן הוא אומר מוציא לְסִירִים צְפוּשֹׁרוֹת (תהלים סח, ז), חֶדֶשׁ שֶׁהוּא כֶּשֶׁר לְנֶאֱמָר:
(5) אל ארץ הכנעני וגו'. אע"פ שלא מנה אלא חמשה עממין, כל שצעה גוים צמשמע (תנחומא בא יב), שכולן בכלל כנעני
הם, ואחת ממשפחת כנעני היתה שלא נקרא לה שם, אלא כנעני: נשבע לאבתיך וגו'. באצרהם הוא אומר, צוים שהוא קרבת
ה' אֶת אֲבֹתָם וגו' (בראשית טו, יח), וביחוק הוא אומר גור צֶאֱקָץ הָאֵת וגו' (שם כו, ג), וביעקב הוא אומר הָאֵקָץ הָאֵשֶׁר אֶשָּׂה שָׂכָר
עֲלֶיָהּ וגו' (שם כח, יג): זבת חלב ודבש. חלב זמן העזים, והדבש זמן החמרים ומן החמרים (רש"י מגילה ו.א): את
העבודה הזאת. של פסח (פסחים ו.א), והלא כבר נאמר למעלה והיה כי תצאו אל הארץ וגו', ולמה חזר ושנאה, בשביל דבר
שנאחדש זה, צפרשה ראשונה נאמר וְהָיָה כִּי יֵאֱמְרוּ לְעֵלְיָם וְלֵעֵלְיָם מָה הָעֲצִדָה הַזֹּאת לָכֵם (שמות יב, כו), צֶבֶן רָשָׁע הַכְּחוּז מִדְּבַר
שהוא את עצמו מן הכלל, וכאן והגדת לצנך צֶבֶן שאינו יודע לשאול, והכחוז מלמדך שחפחת לו אתה צדרי אגדה המושכין
את הלב:
(8) בעבור זה. צעזור שאקיים מצותיו, כגון פסח מצה ומרור הללו: עשה ה' לִי. רמז תשובה לצנך רשע לומר, עשה ה' לִי
ולא לך, שאלו היית שם לא היית כדאי ליגאל (מכילתא פ"ו):

9	And it shall be for a sign unto thee upon thy hand, and for a memorial between thine eyes, that the law of the LORD may be in thy mouth; for with a strong hand hath the LORD brought thee out of Egypt.	וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזָכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְיָד חֲזָקָה הוֹצֵאתָ יְהוָה מִמִּצְרָיִם:	וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזָכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְיָד חֲזָקָה הוֹצֵאתָ יְהוָה מִמִּצְרָיִם:
10	Thou shalt therefore keep this ordinance in its season from year to year.	וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה: (פ)	וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה: (פ)
11	And it shall be when the LORD shall bring thee into the land of the Canaanite, as He swore unto thee and to thy fathers, and shall give it thee,	וְהָיָה כִּי־יָבֹאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וּלְאֲבֹתֶיךָ וְנָתַתָּה לְךָ:	וְהָיָה כִּי־יָבֹאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וּלְאֲבֹתֶיךָ וְנָתַתָּה לְךָ:
12	that thou shalt set apart unto the LORD all that openeth the womb; every firstling that is a male, which thou hast coming of a beast, shall be the LORD's.	וְהַעֲבַרְתָּ כָּל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר שֹׁגֵר בְּהֶמָּה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזָּכָרִים לַיהוָה:	וְהַעֲבַרְתָּ כָּל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר שֹׁגֵר בְּהֶמָּה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזָּכָרִים לַיהוָה:
13	And every firstling of an ass thou shalt redeem with a lamb; and if thou wilt not redeem it, then thou shalt break its neck; and all the first-born of man among thy sons shalt thou redeem.	וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תַּפְדֶּה בִּשְׂה וְאִם־לֹא תַּפְדֶּה וַעֲרַפְתּוּ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָה תַּפְדֶּה:	וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תַּפְדֶּה בִּשְׂה וְאִם־לֹא תַּפְדֶּה וַעֲרַפְתּוּ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָה תַּפְדֶּה:
14	And it shall be when thy son asketh thee in time to come, saying: What is this? that thou shalt say unto him: By strength of hand the LORD brought us out from Egypt, from the house of bondage;	וְהָיָה כִּי־יִשְׁאֲלֶךָ בִּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרָיִם מִבֵּית עֲבָדִים:	וְהָיָה כִּי־יִשְׁאֲלֶךָ בִּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרָיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

מפטיר

(9) והיה לך לאות. יציאת מצרים תהיה לך לאות: על ידך ולזכרון בין עיניך. רוצה לומר, שתכתוב פרשיות הללו ותקשרם בראש וצדוע: על ידך. יד שמאל, לפיכך ידכה מלא בצפרשה שנייה (פסוק טז), לדרוש זה יד שהיא כהה (מכילתא שם מנחות לו):

(10) מימים ימימה. משנה לשנה (שם לו):

(11) והיה כי יבאך. יש מרבותינו שלמדו מכאן, שלא קדשו בכורות הנולדים במדבר, והאומר קדשו מפרש ביאה זו, אם תקיימוהו במדבר, תזכו ליכנס לארץ ותקיימוהו שם (מכילתא שם): נשבע לך. והיכן נשבע לך, והצאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי וגו' (שמות ו, ח): ונתנה לך. תהא בעיניך כאילו נתנה לך בזיוס, ואל תהי בעיניך כירושא אבות (מכילתא פ"ח):

(12) והעברת. אין והעברת אלא לשון הפרשה, וכן הוא אומר והעצרתם את נחלתו לזבול (במדבר כז, ח): שגר בהמה. גפיל, ששגרמו אמו ושלחתו בלא עמו, ולמדך הכתוב שהוא קדוש בצבורה לפטור את הבא אחריו, ואף שאינו נפל קרוי שגר, כמו שגר חלפיק, אבל זה לא בא אלא ללמד על הנפל, שהרי כבר כתב כל פטר רחם, ואם תאמר אף בכור בהמה טמאה במשמע, בא ופירש במקום אחר בצקקך וצלאקך. לשון אחר יש לפרש והעברת כל פטר רחם, בכור אדם הכתוב מדבר:

(13) פטר חמור. ולא פטר שאר בהמה טמאה, גזרת הכתוב היא, לפי שנמשלו בכורי מצרים לחמורים, ועוד שסייעו את ישראל ביציאתן ממצרים, (שארין לך אחד מישראל שלא נטל הרבה חמורים) טעונים מכספם ומוהצם של מצרים: תפדה בשב. נותן שה לכהן, ופטר חמור מותר בהנאה והשה חולין ביד כהן: וערפתו. עורפו בקופיץ מאחוריו והורגו, הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יפסיד ממונו (מכילתא פ"ח): וכל בכור אדם בבניך תפדה. חמש סלעים פדיונו, קלוב במקום אחר:

and it came to pass, when Pharaoh would hardly let us go that the LORD slew all the firstborn in the land of Egypt, both the first-born of man, and the first-born of beast; therefore I sacrifice to the LORD all that openeth the womb, being males; but all the first-born of my sons I redeem.

And it shall be for a sign upon thy hand, and for frontlets between your eyes; for by strength of hand the LORD brought us forth out of Egypt.

וַיְהִי כִּי-הִקְשָׁה פַרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהַרְגֵם יְהוָה כָּל-בְּכוֹרֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד-בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל-כֵּן אֲנִי זֹכֵר לַיהוָה כָּל-פֶּטֶר רֶחֶם הַזָּכָרִים וְכָל-בְּכוֹר בְּנֵי אִפְדָּה:

וְהָיָה לְאוֹת עַל-יָדְכָה וּלְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם: (ס)

קו פסוקים

The Haftara is Jeremiah 46:13 - 46:28 on page 206.

And it came to pass, when Pharaoh had let the people go, that God led them not by the way of the land of the Philistines, although that was near; for God said: 'Lest the people regret when they see war, and they return to Egypt.'

But God led the people about, by the way of the wilderness by the Red Sea; and the children of Israel went up armed out of the land of Egypt.

וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת-הָעָם וְלֹא-נָתַם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹהִים פֶּן-יִנָּחֵם הָעָם בְּרֹאֲתָם מִלַּחְמָה וְשָׁבוּ מִצְרַיִמָּה:

וַיִּסַּב אֱלֹהִים אֶת-הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם-סוּף וַחֲמֹשִׁים עָלוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

נשלח

18

(14) כי ישאלך בנך מחר. יש מחר שהיא עכשיו ויש מחר שהוא לאחר זמן, כגון זה, וכגון מקור יאמרו צניקם לצנינו (יהושע כב, כז), דבני גד ובני ראובן: מזה זאת. זה תינוק טפס שאינו יודע להעמיק שאלתו, וסותם ושואל מה זאת, ובמקום אחר הוא אומר מה העלם והעסקים והמשפטים וגו' (דברים ו, כ), הרי זאת שאלת בן חכם. דברה תורה כנגד ארבעה דברים, חס, רשע, ושאינו יודע לשאול, והשואל דרך חכמה:

(16) ולטוטפות בין עיניך. תפילין, ועל שם שהם ארבעה צתים קרוין טטפת, טט צכפפי שחיס, פת צאפריקי שחיס (סנהדרין ד:). ומנחם חצרו עס והטף אל דרום (יחזקאל כא, ז), אל פטיפו (מכה ז, ו), לשון דבור, כמו ולזכרון בין עיניך האמורה צפרשה ראשונה, שהרואה אותם קשורים בין העינים, יזכור הנס וידבר זו:

(17) ויהי בשלח פרעה וגו' ולא נחם. ולא נהגם, כמו לך נסה את העם (שמות לב, לד), צהלה לקד פנסה חקד (משלי ו, כז): כי קרוב הוא. ונוח לשוץ צאותו הדך למצרים. ומדרש אגדה יש הרצה: בראותם מלחמה. כגון מלחמת ויך העמלקי והקנעני וגו' (צמדצר יד, מז), אם הלכו דרך ישר היו חוזרים, ומה אם כשהקיפס דרך מעוקס אמרו נקנה לאש ונשנה מנרמה, אם הולכים צפשוטה על אחת כמה וכמה (מכילתא פסחא פ"ח). (לפי סדר הכתוב נראה הרשימות מהופכים, ועיין צרא"ס וצג"א וצמ"י שוב נכון ע"ז): פן ינחם. יחשצו מחשצה על שילאו, ויתנו לב לשוץ:

(18) ויסב. הסיצם מן הדך הפשוטה לדך העקומה: ים סוף. כמו לים סוף. וסוף הוא לשון אגס שגדלים צו קנים, כמו ופסס צסוף (שמות ז, ג), קנה וסוף קמלו (ישעיה יט, ו): וחמשים. אין חמושים אלא מזויינים, (לפי שהסיצתן צמדצר גרם להם שעלו חמושים, שאלו היה דך ישוב לא היו מחמושים להם כל מה שזריכין, אלא כאדם שעוצר ממקום למקום וצדעמו

19	And Moses took the bones of Joseph with him; for he had surely sworn the children of Israel, saying: 'God will surely remember you; and ye shall carry up my bones away hence with you.'	וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבַּע הַשְּׂבִיעַ אֶת־ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד וּפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֵעֲלִיתֶם אֶת־ עַצְמוֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם:	וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבַּע הַשְּׂבִיעַ אֶת־ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד וּפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֵעֲלִיתֶם אֶת־ עַצְמוֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם:
20	And they took their journey from Succoth, and encamped in Etham, in the edge of the wilderness.	וַיֵּצְאוּ מִסֻּכּוֹת וַיֵּחָנוּ בְּאֶתְנָם בְּקֶצֶת הַמִּדְבָּר:	וַיֵּצְאוּ מִסֻּכּוֹת וַיֵּחָנוּ בְּאֶתְנָם בְּקֶצֶת הַמִּדְבָּר:
21	And the LORD went before them by day in a pillar of cloud, to lead them the way; and by night in a pillar of fire, to give them light; that they might go by day and by night:	וַיֵּהְיֶה הַלֵּל לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ וּלְלֵילָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהַאֲרִיר לָהֶם לְלַכֵּת יוֹמָם וּלְלֵילָה:	וַיֵּהְיֶה הַלֵּל לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ וּלְלֵילָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהַאֲרִיר לָהֶם לְלַכֵּת יוֹמָם וּלְלֵילָה:
22	the pillar of cloud by day, and the pillar of fire by night, departed not from before the people.	לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הָעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לְלֵילָה לִפְנֵי הָעָם: (פ)	לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הָעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לְלֵילָה לִפְנֵי הָעָם: (פ)
XIV	And the LORD spoke unto Moses, saying: 'Speak unto the children of Israel, that they turn back and encamp before Pi-hahiroth, between Migdol and the sea, before Baal-zephon, over against it shall ye encamp by the sea.	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּשׁוּבוּ וַיֵּחָנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירֹת בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין יָמָא קְדָם בְּעִיל צָפוֹן לְקַבְּלֶיהָ תִּשְׁרוֹן עַל־ יָמָא:	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּשׁוּבוּ וַיֵּחָנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירֹת בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בְּעֵל צָפוֹן נִכְחוֹ תִּחְנוּ עַל־הַיָּם:

לקנות שם מה שיטור, אבל כשהוא פורש למדבר צריך לזמן כל הצורך. וכתוב זה לא נכתב כי אם לשבז את האזון, שלא תאמר, צמלחמת עמלק וצמלחמת סיחון ועוג ומדין מהיכן היו להם כלי זין שהכו ישראל בחרב. צרש"י ישן) וכן הוא אומר, וְאֶפְסָס פְּעֻזָּתוֹ שְׂמָשִׁים (יהושע א, יד), וכן חרגס אונקלוס מְזֻזִין, כמו וְיָרָק אֶת פְּנִיקִיו (בראשית יד, יד) וזריו. דבר אחר חמושים מחומשים, אחד מחמשה ילאו, וארבעה חלקים מתו בשלשת ימי אפילה:

(19) השבע השביעי. השביעס ששביעו לצניהס, למה לא השביע בניו שישאווה לארץ כנען מיד, כמו שהשביע יעקב, אמר יוסף, אני שליט מדינת מצרים והיה ספוק בידי לעשות, אבל צני לא יניחוס מצרים לעשות, לכך השביעס לכשיגאלו ויאלו משס, שישאווה (מכילתא פי"ח): והעליתם את עצמותי מזה אתכם. לאחיו השביע כן, למדנו שאף עצמות כל השבטים העלו עמהס, שנאמר אתכם:

(20) ויסעו מסכות. ציוס השני, שהרי צראשון צאו מרעמסס לסכות:

(21) לנחתם הדרך. נקוד פחה, שהוא כמו להנחותס, כמו לְאֶתְכֶם צִדְקָךְ חָשָׁר פִּלְכִי צָה (דברים א, לג), שהוא כמו להראותכם, אף כן להנחותס ע"י שליח, ומי הוא השליח, עמוד הענן, והקצ"ה צכצודו מוליכו לפניס, ומכל מקום את עמוד הענן הכין להנחותס על ידו, שהרי על ידי עמוד הענן הס הולכים. עמוד הענן אינו לאורה אלא להורות הדרך:

(22) לא ימיש. הקצ"ה את עמוד הענן יומס ועמוד האש לילה, מגיד שעמוד הענן משלים לעמוד האש ועמוד האש משלים לעמוד הענן, שעד שלא ישקע זה עולה זה (שבת כג:):

(2) וישבו. לאחריס, לזד מצרים היו מקרצין כל יוס השלישי, כדי להטעות את פרעה, שיאמר תועיס הס צורך, כמו שנאמר ואמר פרעה לצני ישראל וגו': ויחנו לפני פי החירות. הוא פיתוס, ועכשו נקרא פי החירות, על שס שנעשו שס בני חורין (מכילתא בשלח פ"א), והס שני סלעים גצוהיס וקופיס, והגיא שצניהס קרוי פי הסלעים: לפני בעל צפון. הוא

<p>3 And Pharaoh will say of the children of Israel: They are entangled in the land, the wilderness hath shut them in.</p>	<p>וַיֹּמַר פַּרְעֹה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְעֻרְבָּלִין אֲנִי בְּאֶרֶץ אֶחָד עֲלִיהֹן מִדְּבָרָא:</p>	<p>וַאֲמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכִּים הֵם בְּאֶרֶץ סָגֹר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר:</p>
<p>4 And I will harden Pharaoh's heart, and he shall follow after them; and I will get Me honour upon Pharaoh, and upon all his host; and the Egyptians shall know that I am the LORD.' And they did so.</p>	<p>וְאֶתְקִיף יָת לִבָּא דְּפַרְעֹה וְיִרְדּוּף בְּתַרְהֹון וְאֶתְנִיִּקֵּר בְּפַרְעֹה וּבְכָל מִשְׁרִיתָיָהּ וְיִדְעוּן מִצְרָאִי אֲרִי אֲנִי יי וְעִבְדוּ כֵן:</p>	<p>וְחִזְקִיתִי אֶת־לִב־פַּרְעֹה וְרִבְרָף אֲחֲרֵיהֶם וְאֶכְבְּדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חִילוֹ וְיִדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן:</p>
<p>5 And it was told the king of Egypt that the people were fled; and the heart of Pharaoh and of his servants was turned towards the people, and they said: 'What is this we have done, that we have let Israel go from serving us?</p>	<p>וַאֲתַחֲנוּא לְמַלְכָּא דְּמִצְרַיִם אֲרִי אֲזַל עִמָּא וְאֶתְהַפִּיךְ לִבָּא דְּפַרְעֹה וְעִבְדוּהִי בְּעִמָּא וְאֲמָרוּ מָא דָּא עִבְדְּנָא אֲרִי שְׁלַחְנָא יָת יִשְׂרָאֵל מִפּוֹלְחָנְנָא:</p>	<p>וַיִּגְדַּל לְמַלְכֵּי מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיִּהְיֶה לִּבָּב פַּרְעֹה וְעִבְדֵּיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עֲשִׂינוּ כִּי־שְׁלַחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מִעֲבָדֵנוּ:</p>
<p>6 And he made ready his chariots, and took his people with him.</p>	<p>וּמִטָּקִים יָת רַתְפִּיָּה וְיָת עַמִּיָּה דְּבַר עַמִּיָּה:</p>	<p>וַיַּאֲסֵר אֶת־רֶכֶבוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ:</p>
<p>7 And he took six hundred chosen chariots, and all the chariots of Egypt, and captains over all of them.</p>	<p>וַדְּבַר שֵׁית מֵאָה רַתְפִּין בְּחִירִין וְכָל רַתְפֵּי מִצְרָאִי וּגְבָרִין מִמֶּנּוּ עַל כּוֹלֵהוֹן:</p>	<p>וַיִּקַּח שֵׁש־מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְכָל רֶכֶב מִצְרַיִם וְשָׁלֹשׁ עַל־ כָּלֹ:</p>

נשאר מכל אלהי מצרים, כדי להטעותו, שיאמרו קשה יראתו (שס), ועליו פירש איז מִשְׁגִּיא לְגוֹיִם וַיִּאֲבָדֵם (איז יב, כג):
(3) ואמר פרעה. כשישמע שהם עָצִים לַחֲזוּרֵיהֶם: לבני ישראל. על בני ישראל. וכן ה' יִלָּחֶם לָכֶם, עליכם. אֲמָרִי לִי אֲחִי
הוא (בראשית כ, יג), אֲמָרִי עָלֶי: נבכים הם. כלואים ומשוקעים, וזלע"ז שיר"ר כמו צַעֲמָק הַצָּקָא (תהלים פד, ז), מִבְּדִי
נְהָלוֹת (איז כח, יא), נְבִדִי יֵם (שס לח, טו). נבכים הם, כלואים הם במדבר, שאין יודעין ללכת ממנו ולהיכן ילכו:
(4) ואכבדה בפרעה. כשהקצ"ה מתנקס צרעים שמו מתגדל ומתכבד, וכן הוא אומר וְנִשְׁפָּטִי אֲפֹ וְגו', ואחר כך
וְהַתְּגַדְּלִי וְהַתְּקַדְּשִׁי וְגו' וְנִדְעִי וְגו' (יחזקאל לח, ככג), ואומר שְׁמָה שָׂרָה רַשָּׁפִי קָשָׁת, ואחר כך נודע צִיְהוּדָה הַלֵּלִים (תהלים
עו, ד), ואומר נודע ה' מִשְׁפָּט עָשָׂה (שס ט, יז): בפרעה ובכל חילו. הוא התחיל צעזערה וממנו התחילה הפורענות
(מכילתא פ"א): ויעשו כן. להגיד שצחן ששמעו לקול משה, ולא אמרו היאך נתקרב אל רודפינו, אנו צריכים לצרות, אלא
אמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם (שס):

(5) ויוגד למלך מצרים. אִיקְטוּרִין שְׁלַח עֲמָהֶם (מכילתא פ"א), וכיון שהגיעו ימים שקצו לילך ולשוב, וראו
שאינן חוזרין למצרים, באו והגידו לפרעה ביום הרביעי, וצחמישי וצששי רדפו אחריהם, וליל שביעי ירדו לים, בצחרית אמרו
שירה, והוא יום שביעי של פסח, לכך אנו קורין השירה ביום השביעי: ויהפך. נהפך מממה שהיה, שהרי אמר להם קומו וְאָזוּ
מִפּוֹף עַמִּי (שמות יב, לא), ונהפך לצב עבדיו, שהרי לשעבר היו אומרים לו עד מתי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ, ועכשיו נהפכו לרדוף
אחריהם שצביל ממונם שהשילום: מעבדנו. מעבוד אותנו:

(6) ויאסר את רכבו. הוא בעצמו (מכילתא פ"א): ואת עמו לקח עמו. מִשְׁכָּס דְּצַרְרִים, לקינו וגטלו ממוננו ושלחנום,
בואו עמי, ואני לא אחנהג עמכם כשאר מלכים, דרך שאר מלכים עבדיו קודמין לו צמלחמה, ואני אקדים לפניכם, שנאמר
וּפַרְעֹה הִקְרִיב, הקריב עצמו מיהר לפני חיילותיו, דרך שאר מלכים ליטול ביזה בראש כמו שיצחר, אני אשוי עמכם בחלק,
שנאמר וְשָׁלַק שָׁלִי:

(7) בחור. נצחרים, בחור לשון יחיד, כל רכב ורכב שצמנין זה היה בחור: וכל רכב מצרים. ועמהם כל שאר הרכב,
ומהיכן היו הצהמות הללו, אם תאמר מִשָּׁל מִצְרַיִם, הרי נאמר וַיָּמָת כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם (שמות ט, י), ואם תאמר מִשָּׁל יִשְׂרָאֵל,
והלא נאמר וְגַם מִקְנֵהוּ יִלְךְ עִמָּו (שס י, כו), מִשָּׁל מִי הִיוּ, מהירא את דבר ה', מכאן היה רבי שמעון אומר, כשר שצמנרים

8	<p>And the LORD hardened the heart of Pharaoh king of Egypt, and he pursued after the children of Israel; for the children of Israel went out with a high hand.</p>	<p>וַיַּחֲזֶק יְהוָה אֶת-לֵב פַּרְעֹה וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָצְאוּ בְיָד בְּרִישׁ גָּדִיל:</p>	8
9	<p>And the Egyptians pursued after them, all the horses and chariots of Pharaoh, and his horsemen, and his army, and overtook them encamping by the sea, beside Pi-hahiroth, in front of Baal-zephon.</p>	<p>וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁגּוּ אוֹתָם חֲנִים עַל-הַיָּם כָּל-סוּס וְרֶכֶב פָּרְעֹה וּפָרָשָׁיו וַחֲיִלָּו עַל-פִּי הַחֵירֹת לִפְנֵי בַּעַל צִפּוֹן:</p>	9
10	<p>And when Pharaoh drew nigh, the children of Israel lifted up their eyes, and, behold, the Egyptians were marching after them; and they were sore afraid; and the children of Israel cried out unto the LORD.</p>	<p>וּפַרְעֹה הִקְרִיב וַיִּשְׁאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-עֵינֵיהֶם וַהֲגִה מִצְרַיִם נֹסַע אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶל-יְהוָה:</p>	10
11	<p>And they said unto Moses: 'Because there were no graves in Egypt, hast thou taken us away to die in the wilderness? wherefore hast thou dealt thus with us, to bring us forth out of Egypt?</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ אֶל-מֹשֶׁה הַמִּבְלִי אֵין-קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לָמוֹת בַּמִּדְבָּר מִה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָנוּ לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם:</p>	11
12	<p>Is not this the word that we spoke unto thee in Egypt, saying: Let us alone, that we may serve the Egyptians? For it were better for us to serve the Egyptians, than that we should die in the wilderness.'</p>	<p>הֲלֹא-זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר חַדְל מִמָּוְנוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת-מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ עֲבֹד אֶת-מִצְרַיִם מִמָּוְנוּ בַּמִּדְבָּר:</p>	12

הרע, טוב שזנחשים רלוץ את מוחו (מכילתא פ"א): ושלשים על כלו. שרי צבאות כתר גומו: (8) ויחזק ד' את לב פרעה. שהיה מולה אס לרדוף אס לאו, וחזק את לבו לרדוף: ביד רמה. צגורה גצוה והומפורסמת (מכילתא פ"א):

(10) ופרעה הקריב. היה לו לכמתו ופרעה קרב, מהו הקריב, הקריב עצמו ונתאמן לקדם לפניו, כמו שהתנה עמהם: נסע אחריהם. כל אחד כאיש אחד. דבר אחר והנה מצרים נוסע אחריהם, ראו שר של מצרים נוסע מן השמים לעזור למצרים (תנחומא בשלח יג): ויצעקו. תפשו אומנות אבותם (מכילתא פ"א). צאצרה הוא אומר, קל המקום לשאר עמך שם (צראשית יט, כז). ציחק, לשון צחקה (שם כד, סג). ציעקו, ויפגעו במקום (שם כה, יא):

(11) המבלי אין קברים. וכי מחמת חסרון קברים, שאין קברים במצרים ליקבר שם, לקחתנו משם. שיפור פלינאס"א דינון פוש"ש:

(12) אשר דברנו אליך במצרים. והיכן דברו, נראה עליון ויפוט (שמות ה, כא מכילתא פ"א): ממותנו. מאשר נמות, ואם היה נקוד מלאפ"ס, (ר"ל חול"ס, כנודע לצעלי דקדוק שקראו חול"ס מלאפ"ס, ועיין לקמן פרשת יתרו צר"י פסוק פן יפרוץ) היה נזכר ממותנו, עכשיו שנקוד בשורק, נזכר מאשר נמות. וכן מי יפן מותנו, שנמות. וכן מי יפן מותי (שמואל"ב יט, יט) דאצלו, שמות. כמו ליום קומי לעד (נפיה ג, ח), עד שיצי צלוס (דצרי הימים"ב יח, כו) שאקום ששאו:

<p>13 And Moses said unto the people: 'Fear ye not, stand still, and see the salvation of the LORD, which He will work for you to-day; for whereas ye have seen the Egyptians to-day, ye shall see them again no more for ever.</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְעָמָא לֹא תִדְחֻלוּן אֲתַעֲתִדוּ וְחִזּוּ יְת פִּוְרְקִנָא דִּי דִּינֵעֲבִיד לְכוּן יוֹמָא דִּין אֲרִי דִּחֲזִיתוּן יְת מִצְרָאִי יוֹמָא דִּין לֹא תִסְכּוּן לְמַחֲזִיהוּן עוּד עַד עַלְמָא:</p>	<p>13 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֲלֵי תִירָאוּ הַתִּיַצְבוּ וּרְאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רָאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְכּוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד־עוֹלָם:</p>
<p>14 The LORD will fight for you, and ye shall hold your peace.'</p>	<p>14 יְהוָה יִלָּחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תִּשְׁתַּקְּוּן:</p>	<p>14 יְהוָה יִלָּחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תִּחְרְשׁוּן: (פ)</p>
<p>15 And the LORD said unto Moses: 'Wherefore criest thou unto Me? speak unto the children of Israel, that they go forward.</p>	<p>15 וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה קְבִילִית צְלוֹתְךָ מִלִּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלֹן:</p>	<p>15 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־תִּצַּעַק אֵלַי דְּבַר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּסָּעוּ:</p>
<p>16 And lift thou up thy rod, and stretch out thy hand over the sea, and divide it; and the children of Israel shall go into the midst of the sea on dry ground.</p>	<p>16 וְאַתָּה טוֹל יְת חֹטְרְךָ וְאַרְיִם יְת יָדְךָ עַל יָמָא וּבְזַעְתִּי וַיִּיעֲלוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוֹ יָמָא בִּיבְשָׁתָא:</p>	<p>16 וְאַתָּה הֲרִם אֶת־מִטְּרָךָ וּנְטָה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וּבִקְעָהוּ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בִּיבֻשָּׁה:</p>
<p>17 And I, behold, I will harden the hearts of the Egyptians, and they shall go in after them; and I will get Me honour upon Pharaoh, and upon all his host, upon his chariots, and upon his horsemen.</p>	<p>17 וְאַנָּה הָאֲנִי מִתְקִיף יְת לִבָּא דְּמִצְרָאִי וַיִּיעֲלוּן בְּתַרְיָהוּן וְאַתִּישֶׁר בְּפַרְעָה וּבְכָל מִשְׁרִיתֶיהָ בְּרַתְכוּהִי וּבְפָרְשׁוֹהִי:</p>	<p>17 וְאַנִּי הִנְנִי מַחֲזִק אֶת־לֵב מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם וְאַכְבַּדְהָ בְּפַרְעָה וּבְכָל־חֵילוֹ בָּרֻכְבוֹ וּבְפָרְשָׁיו:</p>
<p>18 And the Egyptians shall know that I am the LORD, when I have gotten Me honour upon Pharaoh, upon his chariots, and upon his horsemen.'</p>	<p>18 וַיֵּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּהִקְבְּדִי בְּפַרְעָה בָּרֻכְבוֹ וּבְפָרְשָׁיו:</p>	<p>18 וַיֵּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּהִקְבְּדִי בְּפַרְעָה בָּרֻכְבוֹ וּבְפָרְשָׁיו:</p>
<p>19 And the angel of God, who went before the camp of Israel, removed and went behind them; and the pillar of cloud removed from before them, and stood behind them;</p>	<p>19 וַיִּשָּׁל מִלְּאָכָא דִּי דְּמַדְבַּר קָדָם מִשְׁרִיתָא דִּי־יִשְׂרָאֵל וְאַתָּא מִבְּתַרְיָהוּן וַיִּשָּׁל עַמּוּדָא דְּעַנְנָא מִן קִדְמִיָּהוּן וַיִּשְׁאֵר מִבְּתַרְיָהוּן:</p>	<p>19 וַיִּסַּע מִלְּאָךְ הָאֱלֹהִים הַהוּלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל וַיִּלָּךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עַמּוּד הָעֲנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֵד מֵאַחֲרֵיהֶם:</p>

(13) כי אשר ראייתם את מצרים וגו'. מה שראיתם אותם אינו אלא היום, היום הוא שראיתם אותם ולא תוסיפו עוד:
(14) ה' ילחם לכם. בשצילכם, וכן פי' ה' נלחם להם, וכן אס' לאל תריצון (איוב יג, ח), וכן וְאֲשֶׁר דָּבָר לִי (בראשית כד, ז), וכן הַאֲסֵס תְּרִיצוֹן לַעֲשֹׂל (שופטים ו, לא):
(15) מִה תצַעַק אלי. למדנו, שהיה משה עומד ומתפלל, אמר לו הקב"ה, לא עת עתה להאריך בתפלה, שישראל נחונין בצרה. דבר אחר מה תצַעַק אלי, עלי הדבר חלוי ולא עליך, כמ"ש להלן, על צני וְעַל פֶּעַל יָדִי סָפְנִי (ישעיה מה, יא): דבר אל בני ישראל ויסעו. אין להם אלא ליסע, שאין הם עומד בפניהם, כדאי זכות אבותיהם, והם, והאמונה שהאמינו צי ויאלו, לקרוע להם הים (מכילתא פ"ג):
(19) וילך מאחריהם. להצדיל בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל, ולקבל חטים וְבִלְיִסְמִיָּהוּת של מצרים. בכל מקום הוא

<p>20 and it came between the camp of Egypt and the camp of Israel; and there was the cloud and the darkness here, yet gave it light by night there; and the one came not near the other all the night.</p>	<p>וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הָעֲנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאָר אֶת־הַלַּיְלָה וְלֹא קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלַּיְלָה:</p> <p>וַעֲלָל בֵּין מִשְׁרִיתָא דְּמִצְרָאִי וּבֵין מִשְׁרִיתָא דְּיִשְׂרָאֵל וְהָיָה עָנָן וְקִבְלָא לְמִצְרָאִי וּלְיִשְׂרָאֵל נָהָר כָּל לַיְלָא וְלֹא אֲתַקְרְבוּ דִּין לְוֹת דִּין כָּל לַיְלָא:</p>	<p>20 וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הָעֲנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאָר אֶת־הַלַּיְלָה וְלֹא קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלַּיְלָה:</p>
<p>21 And Moses stretched out his hand over the sea; and the LORD caused the sea to go back by a strong east wind all the night, and made the sea dry land, and the waters were divided.</p>	<p>וַיִּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיִּנְלֹךְ יְהוָה אֶת־הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עֹזָה כָּל־הַלַּיְלָה וַיַּשֶּׁם אֶת־הַיָּם לַחֲרֵבָה וַיִּבָּקְעוּ הַמַּיִם:</p> <p>וַאֲרִים מֹשֶׁה יָת יְדִיהָ עַל יָמָא וַדְּבַר יְיָ יָת יָמָא בְּרוּחַ קָדִימָא תַּקִּיף כָּל לַיְלָא וּשְׁוִי יָת יָמָא לִבְשִׁתָּא וְאֲתַבְּזֻוּ מַיָּא:</p>	<p>21 וַיִּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיִּנְלֹךְ יְהוָה אֶת־הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עֹזָה כָּל־הַלַּיְלָה וַיַּשֶּׁם אֶת־הַיָּם לַחֲרֵבָה וַיִּבָּקְעוּ הַמַּיִם:</p>
<p>22 And the children of Israel went into the midst of the sea upon the dry ground; and the waters were a wall unto them on their right hand, and on their left.</p>	<p>וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בִּיבֶשֶׁת וַהֲמִים לָהֶם חוֹמָה מִיְמִינֵם וּמִשְׁמָאלָם:</p> <p>וַעֲלֹו בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוּ יָמָא בִּיבֶשֶׁת וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִיְמִינֵהוּן וּמִשְׁמָאלֵהוּן:</p>	<p>22 וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בִּיבֶשֶׁת וַהֲמִים לָהֶם חוֹמָה מִיְמִינֵם וּמִשְׁמָאלָם:</p>
<p>23 And the Egyptians pursued, and went in after them into the midst of the sea, all Pharaoh's horses, his chariots, and his horsemen.</p>	<p>וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כָּל סוֹס פָּרְעֹה רָכְבוֹ וּפָרָשָׁיו אֶל־תּוֹךְ הַיָּם:</p> <p>וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם וַיִּרְדְּפוּ כָּל סוֹסֵי פָּרְעֹה וְכָל רֶכֶב וּפָרָשָׁיו וְכָל חֵי הָאֲרָמִי וְכָל חֵי הָעִזְיָא:</p>	<p>23 וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כָּל סוֹס פָּרְעֹה רָכְבוֹ וּפָרָשָׁיו אֶל־תּוֹךְ הַיָּם:</p>
<p>24 And it came to pass in the morning watch, that the LORD looked forth upon the host of the Egyptians through the pillar of fire and of cloud, and discomfited the host of the Egyptians.</p>	<p>וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיִּשְׁקֹף יְהוָה אֶל־מַחֲנֵה מִצְרַיִם בַּעֲמֹוד אֵשׁ וָעָנָן וַיִּהְיֶה אֵת מַחֲנֵה מִצְרַיִם:</p> <p>וְהָיָה בַּמֶּשֶׁרֶת צַפְרָא וְאַסְתְּכִי לְמִשְׁרִיתָא דְּמִצְרָאִי בַּעֲמֹודָא דְּאִשְׁתָּא וְעָנָן וַיִּשְׁגִּישׁ יָת מִשְׁרִיתָא דְּמִצְרָאִי:</p>	<p>24 וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיִּשְׁקֹף יְהוָה אֶל־מַחֲנֵה מִצְרַיִם בַּעֲמֹוד אֵשׁ וָעָנָן וַיִּהְיֶה אֵת מַחֲנֵה מִצְרַיִם:</p>

אומר מלאך ה', וכאן מלאך האלהים, אין אלהים בכל מקום אלא דין, מלמד שהיו ישראל נתונים דין באותה שעה, אם להנצל אם להאבד עם מצרים: ויסע עמוד הענן. כשחשיכה, והשלים עמוד הענן את המחנה לעמוד האש, לא נסתלק הענן כמו שהיה רגיל להסתלק ערבית לגמרי, אלא נסע והלך לו מאחריהם, להחשיך למצרים: (20) ויבא בין מחנה מצרים. משל למהלך צדק וצנו מהלך לפניו, באו לסטים לשצותו, נטלו מלפניו ונתנו לאחריו, בא זאב מאחרי, נתנו לפניו, באו לסטים לפניו וזאבים מאחרי, נתנו על זרועו ונלחם בהם. כך ואנכי תרגלתי לאפדים קחם על זרועי (הושע יא, ג): ויהי הענן והחשך. למצרים: ויאר. עמוד האש את הלילה לישראל, והלך לפניו כדרכו ללכת כל הלילה, והחשך של ערפל ללד מצרים: ולא קרב זה אל זה. מחנה אל מחנה (מכילתא פ"ד): (21) ברוח קדים עזה. ברוח קדים שהיא עזה שצרותה, הוא הרוח שהקצ"ה נפרע זה מן הרשעים, שנאמר קרוח קדים אפנים (ירמיה יז, יז), יצא קדים רוח ה' (הושע יג, טו), רוח הקדים שצדק בלז ימים (יחזקאל כז, כו), הנה צרוחו הקשה ציוס קדים (ישעיה כז, ח): ויבקעו המים. כל מים שבעולם (מכילתא פ"ד): (23) כל סוס פרעה. וכי סוס אחד היה, אלא מגיד שאין כולם חסוצין לפני המקום אלא כסוס אחד: (24) באשמורת הבוקר. שלשת חלקי הלילה קרוין אשמורת, ואותה שלפני הצוק קורא אשמורת הבוקר (צרכות ג.). ואומר אני, לפי שהלילה חלוק למשמרות שיר של מלאכי השרת, כת אחר כת לשלשה חלקים, לכך קרוי אשמורת, וזהו שתרסם אונקלוס מפרט: וישקף. ויצט, כלומר פנה אליהם להשחיתם. ותרגומו ואספקי, אף הוא לשון הצטה, כמו קצה צפים (במדבר כג, יד), לקבל סכסכה: בעמוד אש וענן. עמוד ענן יורד ועושה אותו כטיט, ועמוד אש מרתיחו, וטלפי סוסיהם משתמטות (מכילתא פ"ה): ויהם. לשון מהומה, אשטורד"טון צלע"זערבצם, נטל סגניות שלהם. ושנינו צפרקי ר' אליעזר בנו של

<p>25 And He took off their chariot wheels, and made them to drive heavily; so that the Egyptians said: 'Let us flee from the face of Israel; for the LORD fighteth for them against the Egyptians.'</p>	<p>וַיִּסֶר אֶת אַפְּן מִרֶכֶב־תָּוִי וַיַּנְהִיגֵהוּ בִּכְבֹּדֶת וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם אֲנֹסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יִהְיֶה נֶלְחָם לָהֶם בַּמִּצְרַיִם: (פ)</p>	<p>25 וַיִּסֶר אֶת אַפְּן מִרֶכֶב־תָּוִי וַיַּנְהִיגֵהוּ בִּכְבֹּדֶת וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם אֲנֹסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יִהְיֶה נֶלְחָם לָהֶם בַּמִּצְרַיִם: (פ)</p>
<p>26 And the LORD said unto Moses: 'Stretch out thy hand over the sea, that the waters may come back upon the Egyptians, upon their chariots, and upon their horsemen.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרִים יָדְךָ עַל יָמָא וַיָּתוּבוּן מֵיָא עַל מִצְרָאִי עַל רֶתְכִיחוֹן וְעַל פָּרְשֵׁיהוֹן:</p>	<p>רביעי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה נִטָּה אֶת-יָדְךָ עַל-הַיָּם וַיָּשָׁבוּ הַמַּיִם עַל-מִצְרַיִם עַל-רֶכֶבָּו וְעַל-פָּרְשָׁיו:</p>
<p>27 And Moses stretched forth his hand over the sea, and the sea returned to its strength when the morning appeared; and the Egyptians fled against it; and the LORD overthrew the Egyptians in the midst of the sea.</p>	<p>וַאֲרִים מֹשֶׁה יָד יָדִיהָ עַל יָמָא וְתָב יָמָא לַעֲדָן צָפְרָא לַתּוֹקֶפִיָּה וּמִצְרָאִי עָרְקִין לַסִּדְמוּתִיָּה וַשִּׁנִּיק יְיָ יָת מִצְרָאִי בְּגוּ יָמָא:</p>	<p>27 וַיִּטָּ מֹשֶׁה אֶת-יָדֹו עַל-הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לִפְנוֹת בְּקֹר לְאִיתָנֹו וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתֹו וַיִּנְעַר יְהוָה אֶת-מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם:</p>
<p>28 And the waters returned, and covered the chariots, and the horsemen, even all the host of Pharaoh that went in after them into the sea; there remained not so much as one of them.</p>	<p>וַתָּבוּ מֵיָא וַחֲפּוּ יָת רֶתְכִיָּא וַיָּת פָּרְשֵׁיָא לְכָל מִשְׁרֵית פְּרַעָה דְּאַלַּע בְּתַרְיָהוֹן בִּימָא לָא אֲשָׁתָאֵר בָּהוֹן עַד חַד:</p>	<p>28 וַיָּשָׁבוּ הַמַּיִם וַיִּכְסּוּ אֶת-הַרְכָּב וְאֶת-הַפָּרָשִׁים לְכָל חֵיל פְּרַעָה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בָּיָם לָא-נִשְׁאַר בָּהֶם עַד-אַחֵר:</p>
<p>29 But the children of Israel walked upon dry land in the midst of the sea; and the waters were a wall unto them on their right hand, and on their left.</p>	<p>וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכּוּ בִּיבֶשֶׁתָּא בְּגוּ יָמָא וּמֵיָא לַהוֹן שְׁוִרִין מִימִינֵהוֹן וּמִסְּמָאלֵהוֹן:</p>	<p>29 וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכּוּ בִּיבֶשֶׁתָּא בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה מִימִינֵם וּמִסְּמָאלֵם:</p>
<p>30 Thus the LORD saved Israel that day out of the hand of the Egyptians; and Israel saw the Egyptians dead upon the sea-shore.</p>	<p>וַיִּפְרַק יְיָ בְּיוֹמָא הַהוּא יָת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָאִי וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל יָת מִצְרָאִי מֵיתִין עַל כִּיף יָמָא:</p>	<p>30 וַיִּוָּשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת-יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת-מִצְרַיִם מֵת עַל-שֵׁפֶת הַיָּם:</p>

ר' יוסי הגלילי, כל מקום שנאמר צו מהומה, הרעשת קול הוא, וזה אצ לכלן, ויִרְעַם ה' צָקוֹל גָּדוֹל וגו' על פְּלִשְׁתִּים וַיִּרְעַם (שמואל א' ז, י):

(25) ויסר את אופן מרכבותיו. מנח האש נשרפו הגלגלים, והמרכבות נגררות, והיושבים בהם נעים ואצריהן מתפרקין: וינהגהו בכבודות. צנהגה שהיא כצדה וקשה להם, צמדה שמדדו ויִקְבֵּד לָצוּ הוא וַעֲבָדָיו (שמות ט, לד), אף כאן וינהגהו בצדודות: נלחם להם במצרים. צמריים. דצר אחר צמריים, צאֲרֵךְ מַצְרַיִם, שכשם שאלו לוקים על הים, כך לוקים אותם שנשארו צמריים:

(26) וישבו המים. שזקופים ועומדים כחומה, ישוצו למקומם ויכסו על מצרים:

(27) לפנות בקר. לעת שהצוקר פונה לצא: לאיתנו. לחקפו הראשון: נסים לקראתו. שהיו מהוממים ומטורפים ורצין לקראת המים: וינער ה'. כאדם שמנער את הקדירה והופך העליון למטה והסתחון למעלה, כך היו עולין ויורדין ומשתרדין ציס, ונתן הקצ"ה בהם חיות לקבל היסורין: וינער. וְשִׁנִּיק, והוא לשון טרוף צלשון ארמי. והרצה יש צמדרש אגדה:

(28) ויכסו את הרכב וגו' לכל חיל פרעה. כך דרך המקראות לכחוצ למ"ד יתירה, כמו לְכָל פְּלִיז פְּעֻשָּׁה נְחֻשָּׁה (שמות כו, ג), וכן לְכָל פְּלִיז הַמִּשְׁכָּן, צָלַל עֲבָדָו (שם יט), וַיִּתְּלָם וַיִּמְתְּרָם לְכָל פְּלִיזָם, ואינה אלא תקון לשון:

And Israel saw the great work which the LORD did upon the Egyptians, and they believed in the LORD, and in His servant Moses.

וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַגָּדֹלֹה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיֵּיירָאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה וַיֵּאֱמִינוּ בַיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ: (פ)

For brevity, all notes of breaks in the Song of the Sea are omitted. For the proper formatting for this passage, see page 200.

Then sang Moses and the children of Israel this song unto the LORD, and spoke, saying: I will sing unto the LORD, for He is highly exalted; The horse and his rider hath He thrown into the sea.

אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אֲשִׁירָה לַיהוָה כִּי־גָאֵה גָאֵה גָאֵה סוֹס וּרְכֹבּוֹ רָמָה בָּיָם:

The LORD is my strength and song, And He is become my salvation; This is my God, and I will glorify Him; My father's God, and I will exalt Him.

עָזִי וְזִמְרַתִּי יְהִי־לִי לִישׁוּעָה זֶה אֱלֹהִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וְאֶרְמְמֶנְהוּ:

(30) וירא ישראל את מצרים מות. שפלטן הים על שפתו, כדי שלא יאמרו ישראל, כשם שאנו עולים מנזר זה, כך הם עולים מנזר אחר רחוק ממנו, וירדפו אחרינו:

(31) את הים הגדול. את הגבורה הגדולה שעשתה ידו של הקב"ה. והרצה לשונות נופלין על לשון יד, וכולן לשון יד ממש הן, והמפרשו יתקן הלשון אחר ענין הדבור:

(1) אז ישיר משה. אז כשראה הנס, עלה בלבו שישיר שירה. וכן אף ידבר יהושע (יהושע י, יז). וכן וצית יעשה לצת פקעה (מלכים א, ח), חשד בלבו שיעשה לה. אף כאן ישיר, אמר לו לבו שישיר, וכן עשה, ויאמרו לאמר אשירה לה'. וכן ביהושע כשראה הנס, אמר לו לבו שידבר, וכן עשה, ויאמר לעיני ישראֵל. וכן שירת הבאר, שפתח בה אף ישראֵל (במדבר כא, יז), פירש אחריו עלי באר ענו לה. אף יצנה שלמה צמה (מלכים א, יא, ז), פירשו בו חכמי ישראל שבקש לבנות ולא בנה, למדנו שהיו"ד על שם המחשבה נאמרה, וזה ליישב פשוטו. אבל מדרשו אמרו רז"ל, מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה, וכן בכלל, חוץ משל שלמה שפירשוהו בקש לבנות ולא בנה. ואין לומר ולייבש לשון הזה כשאר דברים הנכתבים בלשון עתיד והן מיד, כגון פקעה יעשה איוב (איוב א, ה), על פי ה' יצנו (במדבר ט, כג), וגש אשר יהיה הענן, לפי שהן דבר ההווה תמיד, ונופל בו צין לשון עתיד וצין לשון עבר, אבל זה שלא היה אלא לשעה, אינו יכול לישבו בלשון הזה: כי גאה גאה. כתרגומו. (דבר אחר, צא הכפל לומר שעשה דבר שאי אפשר לבשר ודם לעשות, כשהוא נלחם בחזירו ומתגבר עליו, מפילו מן הסוס, וכאן סוס ורכבו רמה צים, וכל שאי אפשר לעשות על ידי זולתו נופל בו לשון גאות, כמו כי גאות עשה (ישעיה יב, ה), וכן כל השירה תמצא כפולה, עזי וזמרת יי ויהי לי ישועה, ה' איש מלחמה ה' שמו, וכן כולם. ברש"י ישן. דבר אחר כי גאה גאה, על כל השירות וכל מה שאקלס בו, עוד יש בו תוספת, ולא כמדת בשר ודם, שמקלסין אותו ואין בו: סוס ורכבו. שניהם קשורים זה בזה, והמים מעלין אותם לרום ומורידין אותם לעומק ואין נפרדין: רמה. השליך, וכן וקמיו לגוא לאפון נזרא (דניאל ג, כא). ומדרש אגדה, כתוב אחד אומר רמה, וכתוב אחד אומר ירה, מלמד שהיו עולין לרום ויורדין לתהום, כמו מי ירה קצן פקעה (איוב לח, ו), מלמעלה למטה:

(2) עזי וזמרת יי. אונקלוס תרגם תוקפי ותשפיקי, עזי כמו עזי בשור"ק, וזמרת כמו וזמרת, ואני תמה על לשון המקרא, שאין לך כמוהו בנקודתו במקרא, אלא בשלשה מקומות שהוא סמוך אלל וזמרת, וכל שאר מקומות נקוד שור"ק, ה' עזי ומעזי (ירמיה טז, יט), עזי אליך אשמך (תהלים נט, י), וכן כל תיבה בת שתי אותיות הנקודה מלאפוס, כשהיא מארכת באות

3	The LORD is a man of war, The LORD is His name.	יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמוֹ יְיָ מַאֲרִי נִצָּחַן קָרְבֵּיָא שְׁמִיָּה:
4	Pharaoh's chariots and his host hath He cast into the sea, And his chosen captains are sunk in the Red Sea.	מִרְכַּבֹּת פָּרְעֹה וַחֲיִלּוֹ יָרָה בֵּימָּה וּמִבְּחָר שְׁלֹשֵׁי טַבָּעוֹ בֵּימָּה וּמִבְּחָר שְׁלֹשֵׁי טַבָּעוֹ בֵּימָּה סוּף:
5	The deeps cover them— They went down into the depths like a stone.	תַּהֲלֹמֹת יִכְסִימוּ יָרְדּוּ בַּמַּצֹּלֶת כְּמוֹ-אֶבֶן: תַּהֲלֹמֹת יִכְסִימוּ יָרְדּוּ בַּמַּצֹּלֶת לְעוֹמֵקָיָא כְּאֶבֶן:
6	Thy right hand, O LORD, glorious in power, Thy right hand, O LORD, dasheth in pieces the enemy.	יְמִינֶךָ יְהוָה נָאֲדָרִי בְּכַחַת יְמִינֶךָ יְהוָה תִּרְעֵץ אוֹיֵב: יְמִינֶךָ יְיָ אֲדִירָא בְּחִילָא יְמִינֶךָ יְיָ תִּבְרַת סְנָאָה:

שלישית ואין השניה (בשור"א) בחטף, הראשונה נקודה בשור"ק, כגון עז עזי, רוק רוקי, חק חקי, על עולו, יסור עולו, כל כלו, ושלשים על כלו. ואלו שלשה עזי וזמרת, של כאן ושל ישעיה ושל תהלים, נקודה בחטף קמ"ץ, ועוד אין באחד מהם כחוז וזמרת, אלא וזמרת, וכלם סמוך להם ויהי לי לישועה. לכן אני אומר ליישב לשון המקרא, שאין עזי כמו עזי, ולא וזמרת כמו וזמרת, אלא עזי שם דבר הוא, כמו ה'שָׁמַיִם שָׁמַיִם (שם קכג, א), שְׁכֵנִי בְּסוּף סָלַע (עובדיה א, ג), שְׁכֵנִי סָנָה (דברים לג, טז). וזהו השבח, עזי וזמרת יה, הוא היה לי לישועה, וזמרת דבוק הוא לחיבת ה', כמו לְעֹרֶת ה' (שופטים ה, כג), בְּעֶבְרַת ה' (ישעיה ט, יח), על דְּבַרְתָּ בְּנֵי הָאָדָם (קהלת ג, יח). ולשון וזמרת, לשון לא תִּזְמֹר (ויקרא כה, ד), וְמִיר עֲרִיזִים (ישעיה כה, ה), לשון כסוח וכריטה, עוזו ונקמתו של אלהינו היה לנו לישועה. ואל תחמה על לשון ויהי, שלא נאמר היה, שיש לנו מקראות מדברים בלשון זה, וזה דוגמתו, אֶת קִירוֹת הַבָּיִת קָצִיב לְהִיכָל וְלְדָבִיר וַיַּעַשׂ זָלָעוֹת קָצִיב (מלכים א' ו, ה), היה לו לומר עשה זלעות קציב. וכן וְבָנִי יִשְׂרָאֵל הַיִּשָּׁבִים צָעְרִי יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ עֲלֵיהֶם רְחַבְעָם (דברי הימים ב' י, יז), היה לו לומר מלך עליהם רחבעם. מְזַלְתִּי וְזָלַת ה' גו' וַיִּשְׁחָטֵם (במדבר יד, טז), היה לו לומר שחטם. וְהַאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מֶשֶׁה גו' וַיָּמָתוּ (שם לו'ז), מתו היה לו לומר. וְאֲשֶׁר לֹא שָׁם לְבֹאֵל דָּבָר ה' וַיַּעֲזֹב (שמות ט, כא), היה לו לומר עזב: זה אל'. בכבודו נגלה עליהם והיו מראין אותו באצבע, ראה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים: ואנודו. אונקלוס תרגם לשון ניה, נִיה שְׁאֵלָן (ישעיה לג, כ), לְנִיה לֹאן (שם סה, י). דבר אחר ואנוהו, לשון נוי, אספר נוי ושבחנו לבאי עולם, כגון מה דוֹרְךָ מְלֹד, דוֹדִי גַם וְאֵלֹהִים (שיר השירים ה, טי), וכל הענין: אלהי אבי. הוא זה, וארוממנהו. אלהי אבי, לא אני תחלת הקדושה, אלא מוחזקת ועומדת לי הקדושה, ואלהותו עלי מימי אבותי:

(3) ד' איש מלחמה. בעל מלחמה, כמו איש נְעָמִי (רות א, ג), וכל איש ואיש מתורגמין בעל, וכן וְחֹזֶקֶת וְהִיָּת לְאִישׁ (מלכים א' ז, ז), לגבור: ד' שמו. מלחמותיו לא בכלי זין, אלא בשמו הוא נלחם, כמו שאמר דוד וְאֶלְכִי בָּא אֵלַי בְּשֵׁם ה' קָצָאוֹת (שמואל א' יז, מה). דבר אחר ה' שמו, אף בשעה שהוא נלחם ונוקם מאויביו, אותו הוא במדתו לרחם על ברואיו ולזון את כל באי עולם, ולא כמדת מלכי אדמה, כשהוא עוסק במלחמה פונה עצמו מכל עסקים, ואין בו כח לעשות וזו:

(4) ירה בים. שְׁדֵי צִנְפָּא, שדי לשון ירייה. וכן הוא אומר או יָרָה יָרָה (שמות יט, יג), או אֲשַׁקְּדָהּ אִישָׁקְדִי, והתי"ו משחמש באלו במקום התפעל: ומבחר. שם דבר, כמו מרכב, משכב, מקרא קדש: טבעו. אין טביעה אלא במקום טיט, כמו טַבַּעְתִּי צִיּוֹן מְזוּלָה (תהלים סט, ג), וַיִּטְבַּע יְרֵמְיָהוּ בְּטִיט (ירמיה לח, ו. מכילתא פ"ד). מלמד שנעשה הים טיט, לגמול להם כמדת ששעבדו את ישראל בחומר ובלבנים:

(5) יכסימו. כמו יכסום, והי"ד האמצעית יחירה זו, ודרך מקראות בכן, כמו וּבָקְרָךְ וְלֹאֲךָ יִרְצֵן (דברים ח, יד), יִרְצֵן מִדְּשָׁן בִּיתָךְ (תהלים לו, ט), והי"ד ראשונה שמשמעה לשון עתיד, כך פרשוהו, טבעו צים סוף כדי שיחזרו המים ויכסו אותן. יכסימו, אין דומה לו במקרא בנקודתו, ודרכו להיות בנקודתו יכסימו במלא"פוס (גם כאן מוכח להיות חולס כמ"ש): כמו אבן. ובמקום אחר לללו כעופרת, ובמקום אחר יאכלמו כקש, הרשעים כקש, הולכים ומטורפין עולין ויורדין. ציונים כאבן, והכשרים כעופרת, שנחמ מיד:

(6) ימינך. ימינך. שני פעמים, כשישראל עושין רצונו של מקום השמאל נעשית ימין: ימינך ד' נאדרי בבח. להניל את ישראל, וימינך השנית תרעץ אויב. ולי נראה, אותה ימין עצמה תרעץ אויב, מה שאי אפשר לאדם לעשות שתי מלאכות ביד אחת. ופשוטו של מקרא, ימינך הנאדרת בכח מה מלאכתה, ימינך, היא תרעץ אויב, וכמה מקראות דוגמתו, פִּי הָהָא אֵינִי ה' פִּי הָהָא אֵינִי ה' (תהלים נב, י), עד מתי רָשָׁעִים ה' עד מתי רָשָׁעִים יַעֲלֹזוּ (שם נד, ג), נָשָׂאוּ נְהָרוֹת ה' נָשָׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם

7	And in the greatness of Thine excellency Thou overthrewest them that rise up against Thee; Thou sendest forth Thy wrath, it consumeth them as stubble.	וּבְרָב גְאוּנְךָ תִּתְּרָם קִמְיָךְ תִּשְׁלַח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ וּבְסִגְי תִּיקַפְךָ תִּבְרַתְנוֹן לְדַקְמוֹ עַל עַמְּךָ שְׁלַחַת רוּגְזָךְ שִׁיִּצִינוֹן כְּבוֹרָא לְקָשָׁא:	וּבְרָב גְאוּנְךָ תִּתְּרָם קִמְיָךְ תִּשְׁלַח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ וּבְסִגְי תִּיקַפְךָ תִּבְרַתְנוֹן לְדַקְמוֹ עַל עַמְּךָ שְׁלַחַת רוּגְזָךְ שִׁיִּצִינוֹן כְּבוֹרָא לְקָשָׁא:	7
8	And with the blast of Thy nostrils the waters were piled up— The floods stood upright as a heap; The deeps were congealed in the heart of the sea.	וּבְרוּחַ אֲפִיךָ נִעְרְמוּ מַיִם נִצְבּוּ כְּמוֹ-נֶגַד נִזְלִים קָפְאוּ תְהוֹמֹת בְּלִבָּיִם: וּבְמִימְר פּוּמְךָ חֲכִימוּ מַיִם קָמוּ כְּשׁוֹר אֲזִלָּא קְפוּ תְהוֹמֵי בְּלָבָא דִּימָא:	וּבְרוּחַ אֲפִיךָ נִעְרְמוּ מַיִם נִצְבּוּ כְּמוֹ-נֶגַד נִזְלִים קָפְאוּ תְהוֹמֹת בְּלִבָּיִם: וּבְמִימְר פּוּמְךָ חֲכִימוּ מַיִם קָמוּ כְּשׁוֹר אֲזִלָּא קְפוּ תְהוֹמֵי בְּלָבָא דִּימָא:	8
9	The enemy said: 'I will pursue, I will overtake, I will divide the spoil; My lust shall be satisfied upon them; I will draw my sword, my hand shall destroy them.'	דִּתְהוּ אָמַר סְנָאָה אֲרִדּוּף אֲדַבִּיק אֲפִלִּיג בִּזְמַת תִּסְבַּע מִנְהוֹן נַפְשִׁי אֲשַׁלּוּף חֲרָבִי תִּשְׁיִצִינוֹן יָדִי:	אָמַר אוֹיֵב אֲרִדּוּף אֲשִׁיג אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלֹאמוּ נַפְשִׁי אֲרִיק חֲרָבִי תוֹרִישְׁמוּ יָדִי:	9

(שם זג, ג), לא לנו ה' לא לנו (שם קטו, א), אֲנַעְנֶה נָאִם ה' אֲנַעְנֶה אֶת הַשָּׁמַיִם (הושע ז, כג), אֲנֹכִי לֹה' אֲנֹכִי אֲשִׁירָה (שופטים ה, ג), לֹאִי ה' וְגו' לֹאִי ה' אֲשִׁירָה לָנוּ צָקוּס עָלֵינוּ אָדָם (תהלים קכד, אב), עוֹרֵי עוֹרֵי דְצוֹרָה עוֹרֵי עוֹרֵי דְצָרִי שִׁיר (שופטים ה, יב), סְרַמְסָנָה קָנַל רָגְלִי עָנִי (ישעיה כו, ו), וְנִתְּן אֶרֶץ לְנַפְלָה לְנַפְלָה לְיִשְׂרָאֵל עֲבָדוּ (תהלים קלו, כאכז): נִאֲדָרִי הִיוֹד יִתִּירָה, כְּמוֹ רָבָחִי עָם, שָׁרְתִי צְמִידִיּוֹת (איכה א, א), גִּגְצִתִּי יוֹם (צראשית לא, לט): תִּרְעֵץ אוֹיֵב. תְּמִיד הִיא רוֹעַמַת וּמַשְׁבַּרַת הָאוֹיֵב, וְדוּמָה לֹא וְיִקְרָעוּ וְיִרְצְאוּ אֶת צָנִי יִשְׂרָאֵל, בְּשׁוֹפְטִים (י, ח). (דבר אחר, ימִינְךָ הַנֶּאֱדָרַת בָּחַ הִיא מַשְׁבַּרַת וּמַלְקָה אוֹיֵב):

(7) וּבִרְבִּי גְאוּנְךָ. אִם הִיד בְּלַבָּא רוֹעַמַת הָאוֹיֵב, כִּשְׁהוּא מַרְימָה בְּרוּב גְאוּנוֹ אִזוּ יִהְיוּ קָמִי, וְאִם בְּרוּב גְאוּנוֹ לְבַד אוֹיֵבִי נִהְרָסִים, ק"ו כִּשְׁשֵׁלַח בַּס חֲרוֹן אֵף יִכְלָמוּ: תִּהְרָס. תְּמִיד אֶתְהִי הוֹרֵם קְמִיָּה קָמִיָּה נִגְדִךְ, וּמִי הֵם הַקָּמִים כְּנִגְדוֹ, אֲלוּ הַקָּמִים עַל יִשְׂרָאֵל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר, פִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יִהְיֶינּוּ (תהלים פג, ג), וְמָה הִיא הַהִמָּה, עַל עַמְּךָ יִעֲרִימוּ סוֹד (שם שם, ד), וְעַל זֶה קוֹרָא אוֹתָם אוֹיֵבִי שֶׁל מָקוֹם:

(8) וּבִרְחוֹ אֲפִיךָ. הַיּוֹאֵל מַשְׁנֵי נִחִירִים שֶׁל אֵף, דְּצָר הַכְּחוּצ בְּכִיכּוֹל בְּשִׁכְיָה דּוּגַמַת מִלֵּךְ בְּשֵׁר וְדָם, כְּדִי לִהְשִׁמֵּעַ אוֹזֶן הַבְּרִיּוֹת כְּפִי הַהוּא, שִׁיכּוֹלוּ לִהְיוֹן דְּבַר. כִּשְׁאֲדָם כּוּעַס יוֹאֵל רוּחַ מִנְחִירֵי, וְכֵן עָלָה עָשָׁן צָאֵפוֹ (תהלים יח, ט), וְכֵן וּמִרוּחַ אֲפִי יָקְלוּ (איוב ד, ט), וְהוּא שֶׁאֵמַר לְמַעַן עָמִי אֲחַלִּיךָ אֲפִי (ישעיה מח, ט), כִּשְׁזַעְפוּ נַחֵם נְשִׁימָתוֹ אֲרוּכָה, וְכִשְׁהוּא כּוּעַס נְשִׁימָתוֹ קִרְרָה. וְהָלֵתִי אֲחַטָּס לָךְ (שם), וְלִמְעַן תִּהְיֶה אֲשִׁים חָטָם בְּאֲפִי, לְסַחֵם נִחִירֵי בְּפִנִי הָאֵף וְהָרוּחַ שֶׁלָּא יֵאָלוּ. לָךְ, בְּשִׁבְלֶיךָ. אֲחַטָּס, כְּמוֹ נִאֲקָה בְּחַטָּם, בְּמַסַּכַת שֶׁבַת (נא): כֵּךְ נִרְאָה בְּעֵינֵי. וְכֵן אֵף וְחֲרוֹן שֶׁבְּמִקְרָא אֵנִי אוֹמֵר כֵּן, חֲרָה אֵף, כְּמוֹ וְעָמִי חֲרָה מִנִּי חֲרָב (איוב ל, ל), לְשׁוֹן שִׁרְפָה וּמוֹקֵד, שֶׁהַנִּחִירִים מִתְּחַמְמִים וְנִחִירִים בְּעַת הַקֶּץ וְחֲרוֹן, מִגְזַרַת חֲרָה, כְּמוֹ רִצּוֹן מִגְזַרַת רָחָה, וְכֵן חֲמָה לְשׁוֹן חֲמִימוֹת, עַל כֵּן הוּא אוֹמֵר וְיִשְׁמָחוּ צִעֲרָה צוֹ (אסתר א, יג), וְצִנּוֹת הַחֲמָה אוֹמֵר, נִתְקַרְרָה דַּעַת: נִעְרְמוּ מַיִם. אֲנוּקְלוֹס תִּרְגַּם לְשׁוֹן עֲרַמִּימוֹת, וְלִשׁוֹן נַחֵם הַמִּקְרָא כְּמוֹ עֲרַמַת חָטָם (שִׁיר הַשִּׁירִים ז, ג), וְנִצְבּוּ כְּמוֹ נֵד יוֹכִיחַ: נִעְרְמוּ מַיִם. מִמוֹקֵד רוּחַ שִׁינָא מֵאֲפֶךְ יִבְשׁוּ הַמַּיִם, וְהֵם נִעְשׂוּ כְּמִין גָּלִים וְכִרְיוֹת שֶׁל עֲרִימָה שֶׁהֵם גְּבוּהִים: כְּמוֹ נֵד. כִּתְּרָגוֹמוֹ קָשׁוֹר, כְּחֹמָה: נֵד. לְשׁוֹן צָבִיר וְכִנּוּם, כְּמוֹ נֵד קָצִיר צִיּוֹם נִתְלָה (ישעיה יז, יא), פִּנָּס פִּנָּד (תהלים לג, ו), לֹא כִתְּבָ כּוֹנֵם כִּנְאָד אֲלֵא כִנְד, וְאִילוּ הִיָּה כִנְד כְּמוֹ כִנְאָד, וְכּוֹנֵם לְשׁוֹן הַכְּנָסָה, הִיָּה לוֹ לְכַחֵצ מְכִנִּים בְּכִנְאָד מִי הִים, אֲלֵא כּוֹנֵם לְשׁוֹן אוֹסַף וְאִזְבֵּר הוּא, וְכֵן קָמוּ נֵד אָסֵד (יהושע ג, טז), וְיִעְמָדוּ נֵד אָסֵד (שם יג), וְאִין לְשׁוֹן קִימָה וְעִמִּידָה בְּנִאֲדוֹת אֲלֵא בְּחֹמוֹת וְצוּרִים, וְלֹא מִנִּי נֵד נִקּוֹד אֲלֵא בְּמַלְאָפוֹ"ס (חול"ס), כְּמוֹ שִׁמָּה דְּמַשְׁתִּי בְּנִאֲדָךְ (תהלים נו, ט), אֶת נִאֲדוֹד הַקֶּלֶב (שופטים ד, כ): קִפְאוּ. כְּמוֹ וְכִנְדָּיָה סְקָפִיאֲנִי (איוב י, ו), שֶׁהוּקְשׁוּ וְנִעְשׂוּ כִּבְּזִינִים, וְהַמַּיִם זֹרְקִים אֶת הַמַּזְרִים עַל הָאֵבֶן בָּחַ וְנִלְחָמִים בָּם בְּכָל מִינֵי קוּשִׁי: בְּלִבָּיִם. בְּחֹזֶק הִים, וְדֶרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן, עַד לִבְּשָׁמַיִם (דְּבָרִים ד, יא), צִלְצֵל הָאֵלֶּה (שְׁמוֹאל ב' יח, יד), לְשׁוֹן עֲקְרוּ וְתִקְפוּ שֶׁל דְּבַר:

(9) אָמַר אוֹיֵב. לַעֲמוֹ, כְּשִׁפְסָם בְּדְבָרִים אֲרִדּוּף וְאֲשִׁיגִם וְאֲחַלֵּק שֶׁל עַם שָׂרִי וְעַבְדֵי: תִּמְלֹאמוּ. תִּמְלֹא מֵהֶם נַפְשִׁי. רוּחִי וְרִצּוֹנִי, וְאֵל תִּתְּמָה עַל חִיצָה הַמַּדְבַּרַת בְּשָׁחִים, תִּמְלֹאמוּ תִּמְלֹא מֵהֶם, יֵשׁ הַרְבֵּה כְּלָשׁוֹן הוּא, פִּי אֶרֶץ הַבְּגָדָה תִּסְתָּנִי (שופטים א, טו), כְּמוֹ נַחַת לִי. וְלֹא יָקְלוּ דְצָרוּ לְשָׁלֵם (צִרְאִשִׁית לו, ד), כְּמוֹ דְבַר עֲמוֹ. צָנִי יִנְאֲנִי (ירמיה י, כ), כְּמוֹ יֵאָלוּ מִמֶּנִּי. מִסָּפֵר עָדִי אֲגִידֶנּוּ (איוב לא, לו), כְּמוֹ אֲגִיד לוֹ. אֵף כֵּן תִּמְלֹאמוּ, תִּמְלֹא נַפְשִׁי מֵהֶם: אֲרִיק חֲרָבִי. אֲשַׁלּוּף, וְעַל שֵׁם שֶׁהוּא מִרִיק אֶת הַחֲעַר בְּשִׁלְפִתּוֹ וְנִשְׁאָר רִיק, נִפְלָא צוֹ לְשׁוֹן הַרְקָה, כְּמוֹ מְרִיקִים שְׁקִיָּה (צִרְאִשִׁית מז, לה), וְכִלְיוֹ דְּרִיקוֹ (ירמיה מח, יב). וְאֵל תִּתְּמָה, אִין לְשׁוֹן רִיקוֹת נִפְלָא עַל הַיּוֹאֵל, אֲלֵא עַל הַתִּיק וְעַל הַשֵּׁק וְעַל הַכִּלִּי שִׁינָא מִמֶּנּוּ, אֲבָל לֹא עַל הַחֲרָב וְעַל הַיִּין, וְלִדְחוֹק וְלִפְרַשׁ אֲרִיק

10	Thou didst blow with Thy wind, the sea covered them; They sank as lead in the mighty waters.	נִשְׁפָּתָה בְּרוּיָחַךְ כִּסְמוּ יָם צָלְלוּ כַּעֲפֹרֶת בְּמַיִם אֲדִירִים: אִמְרַת בְּמִימְרְךָ חָפָא עֲלֵיהֶן יָמָא אֲשַׁתְּקֻעוּ כַּאֲכָרָא בְּמִינִן תִּקְיִפִּין:	10
11	Who is like unto Thee, O LORD, among the mighty? Who is like unto Thee, glorious in holiness, Fearful in praises, doing wonders?	מִי־כִמְכָּה בְּאֵלִים יְהוָה מִי כִמְכָּה נֶאֱדָר בְּקֹדֶשׁ נִוְרָא תְּהִלָּת עֲשֵׂה פִּלָּא: לִית בַּר מִנְּךָ אֵת הוּא אֱלֹהָא יְיָ לִית אֱלֹהָ אֵלָא אֵת אֲדִיר בְּקוֹדֶשׁא דְּחִיל תּוֹשְׁבֵתָן עֲבִיד פְּרִישָׁן:	11
12	Thou stretchedst out Thy right hand— The earth swallowed them.	נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלַעְמוּ אֶרֶצְךָ יִמְינְךָ בִּלְעַתְנוּן אֶרֶץ:	12
13	Thou in Thy love hast led the people that Thou hast redeemed; Thou hast guided them in Thy strength to Thy holy habitation.	נָחִיתָ בְּחֶסֶדְךָ עִם־נֹו נְאֻלָּתָה נְתַלְתָּ בְּעִזָּךָ אֶל־ נְהָ קְדֻשָּׁךְ: דְּבִרְהִי בְּשִׁבְנוֹתְךָ לְעֵמָא דִּנָּן דְּפִרְקִתָּא דְּבִרְהִי בְּתוּקְפִךָ לְדִירָא דְּקוֹדֶשְׁךָ:	13
14	The peoples have heard, they tremble; Pangs have taken hold on the inhabitants of Philistia.	שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן תִּיל אֲחֹו יִשְׁבִּי פִלְשֶׁת: שָׁמְעוּ עַמִּימָא וְזַעו דְּחִלָּא אֲחִידְתְּנוּן לְדִתְהוּ יִתְבִּין בְּפִלְשֶׁת:	14
15	Then were the chiefs of Edom affrighted; The mighty men of Moab, trembling taketh hold upon them; All the inhabitants of Canaan are melted away.	אֲז נִבְחָלוּ אֱלֹופֵי אֲדוֹם אִילֵי מוֹאָב יֵאֲחִזְמוּ רַעַד נִמְגּוּ כָּל־ יִשְׁבֵּי כְנָעַן: בְּכֵן אֲתַבְּהִילוּ רִבְרָבֵי אֲדוֹם תִּקְיִפִּי מוֹאָב אֲחִידְתְּנוּן רְתִיתָא אֲתַבְּרוּ כָּל דִּתְהוּ יִתְבִּין בְּכִנְעָן:	15
16	Terror and dread falleth upon them; By the greatness of Thine arm they are as still as a stone; Till Thy people pass over, O LORD, Till the people pass over that Thou hast gotten.	תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אִימָתָה וּפַחַד בְּגִדְלִי זְרוּעָה יִדְמוּ כְּאֶבֶן עַד־ יַעֲבֹר עִמָּךְ יְהוָה עַד־יַעֲבֹר עִם־נֹו קְנִיתָ: תִּפּוֹל עֲלֵיהֶן אִימָתָה וּדְחִלְתָּא בְּסִגִּי תוּקְפִךָ יִשְׁתַּקּוּן כְּאֶבֶן עַד דִּיעֲבֹר עִמָּךְ יְיָ יֵת אֲרֻנוּא עַד דִּיעֲבֹר עִמָּא דִּנָּן דְּפִרְקִתָּא יֵת יִרְדְּנָא:	16

חרבי כלשון ויָרַק אֶת מַנְיָיו (זראשית יד, יד), אזדיין בחרבני, מנינו הלשון מוסב אף על היוצא, שָׁמָן תורק (שיר השירים א, ג), ולא הורק מְלִי קָלִי (ירמיה מח, יא). לא הורק הכלי אין כחיו כאן, אלא לא הורק היין מכלי אל כלי, מנינו הלשון מוסב על היין, וכן והִרְקוּ סָרְזָם־עַל יְפִי תְּקַמְקַם (יחזקאל כח, ז), דחירס: תורישמו. לשון רישות ודלות, כמו מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׂיר (שמואל א-ב, ז):

(10) נשפת. לשון הפחה, וכן וְגַם נִשְׁפָּתָה (ישעיה מ, כד): צללו. שקעו, עמקו לשון מזולה: כעופרת. אצר, פלו"ם בלע"ז:

(11) באלים. בחוקים, כמו וְאֵת חֵילִי הֶאֱרַץ לָקַח (יחזקאל יז, יג), אֲלֵימִי לְעִזְרָתִי חוֹשָׁה (תהלים כב, כ): נורא תהלת. יראוי מלהגיד תהלותיו פן ימעטו, כמ"ש לָךְ דְּמִיָּה תִּהְיֶה (שם סה, ז):

(12) נשית ימינך. כשהקב"ה נוטה ידו, הרשעים פִּלִּים וּפּוֹלִים, לפי שהכל נתון בידו וּפּוֹלִים בהטייתה, וכן הוא אומר, וְה' יִטֶּה קֶדֶד וְיִכְשַׁל עוֹזֵר וְיִפֹּל עֹזֵר (ישעיה לא, ג), משל לכלי זכוכית הנחונים בידי אדם, מטה ידו מעט והן נופלין ומשתברין: תבלעמו ארץ. מכאן שזכו לקצורה, בשכר שאמרו ה' הצדיק:

(13) נהלת. לשון מנהל. ואונקלוס תרגם לשון נושא וסובל, ולא דקדק לפרש אחר לשון העברית:

(14) ירגזון. מתרגזין: ישיבי פלשת. מפני שהרגו את בני אפרים, שמהירו את הקץ ויאלצו בחזקה, כמפורש בדברי הימים, והרגום אנשי גת:

(15) אלוֹפֵי אֲדוֹם אִילֵי מוֹאָב. והלא לא היה להם לירא כלום, שהרי לא עליהם הולכים, אלא מפני אנינות (מכילתא שירה פ"ט), שהיו מתאוננים ומטעערים על כבודם של ישראל: במוגו. נמסו, כמו בְּרִצִּים־תְּמַגְגֵּה (תהלים סה, יא). אמרו, עלינו הם צאים, לנלותינו ולירש את ארצנו:

17	Thou bringest them in, and plantest them in the mountain of Thine inheritance, The place, O LORD, which Thou hast made for Thee to dwell in, The sanctuary, O Lord, which Thy hands have established.	תְּבִאֵמוֹ וְתַטְעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מְכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פַּעֲלָת יְהוָה מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנֵן יָדָיִךְ׃ תְּשִׁילֵנוּ וְתַשְׂרִינוּ בְּטוֹרָא דְּאַחֲסִנְתָּךְ אֶתֶר לְבֵית שְׁכִינְתְּךָ אֶתְקִינְתָּא יְיָ מִקְדָּשָׁא יְיָ אֶתְקִנְהִי יְדִיד׃	17
18	The LORD shall reign for ever and ever.	יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד׃ יְיָ מַלְכוּתִיָּה לְעֹלָמָא וּלְעֹלָמֵי עֲלָמֵיָא׃	18
19	For the horses of Pharaoh went in with his chariots and with his horsemen into the sea, and the LORD brought back the waters of the sea upon them; but the children of Israel walked on dry land in the midst of the sea.	כִּי בָא סוּס פִּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבִפְרָשָׁיו בָּיָם וַיִּשָּׁב יְהוָה עֲלֵהֶם אֶת־מֵי הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בִּיבָשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם׃ (פ)	19
20	And Miriam the prophetess, the sister of Aaron, took a timbrel in her hand; and all the women went out after her with timbrels and with dances.	וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אֶהֱרֹן אֶת־הַתֵּף בְּיָדָהּ וַתֵּצֵאן כָּל־הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתַפִּים וּבִמְחֻלָּת׃	20
21	And Miriam sang unto them: Sing ye to the LORD, for He is highly exalted: The horse and his rider hath He thrown into the sea.	וַתַּעֲן לָהֶם מִרְיָם שִׁירָה לֵיהוָה כִּי־נָאֵה גָאֵה סוּס וְרִכְבּוֹ רָמָה בָּיָם׃ (ס)	21
22	And Moses led Israel onward from the Red Sea, and they went out into the wilderness of Shur; and they went three days in the wilderness, and found no water.	וַיֵּסַע מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל־מִדְבַּר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשַׁת־יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ מַיִם׃	22

(16) תפול עליהם אימתה. על הרחוקים: ופחד. על הקרובים, כענין שנאמר כי שמענו את אֱשֶׁר הוֹצִיָּשׁ וגו' (יהושע 3, י. מכילתא שירה פ"ט): עד יעבור. עד יעבור. כמרגומו: קניית. חצבת משאר אומות, כחפץ הקנוי צדמים יקרים שחציו על האדם:

(17) תביאמו. נתנצח משה שלא יכנס לארץ, לכך לא נאמר תביאנו, (נראה שלא יכנסו לארץ וכו'), והכי איתא בהדיא פרק יש נוטלין (בצא צתרא דף קי"ט): ובמכילתא (שם פ"י), הצנים יכנסו ולא האבות, אף שלא נגזרה גזירת מרגלים עדיין, מכל מקום ניבא ולא ידע מה ניבא. (מהרש"ל): מכוון לשבתך. מקדש של מטה מכון כנגד כסא של מעלה אשר פעלת: מקדש. הטעם עליו זקף גדול, להפרידו מתיבת השם שלאחריו, המקדש אשר כוננו ידיך ה'. חציו בית המקדש, שהעולם נצרא ביד אחת, שנאמר אף יְדִי יִקְדֶּה אֶרֶץ (ישעיה מח, יג), ומקדש צמחי ידים, ואימתי יצנה צמחי ידים, בזמן שה' ימלוך לעולם ועד, לעתיד לבא שכל המלוכה שלו:

(18) לעולם ועד. לשון עולמית הוא, והוי"ו צו יסוד, לפיכך הוא פתוחה, אבל וְאֶנְכִי הַיּוֹדֵעַ וְעַד (ירמיה כט, כג), שהוי"ו צו שמוש, קמוצה היא:

(19) כי בא סוס פרעה. כאשר צא:

(20) ותקח מרים הגביאה. היכן נתנצחה, כשהיתה אחות אהרן קודם שנולד משה, אמרה עתידה אמי שחלד בן וכו', כדאיתא בצוטה (יב). דבר אחר אחות אהרן, לפי שמסר נפשו עליה כשננטרעה, נקראה על שמו: את התף. כלי של מיני זמר: בתופים ובמחולות. מוצנחות היו צדקניות שצדור שהקצה עושה להם נסים, והוציאו תופים ממצרים:

(21) ותען להם מרים. משה אמר שירה לאנשים, הוא אומר והם עניין אחריו, ומרים אמרה שירה לנשים (מכילתא פ"י):

23	And when they came to Marah, they could not drink of the waters of Marah, for they were bitter. Therefore the name of it was called Marah.	וַיָּבֹאוּ מִרְיָה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתּוֹת מַיִם מִמֶּרְה כִּי מְרִים הֵם עַל-כֵּן קָרָא שְׁמָהּ מֶרְה:	וְאֵתוּ לְמֶרְה וְלֹא יָכִילוּ לְמִשְׁתֵּי מַיָּא מִמֶּרְה אֲרִי מְרִירִין אֲנֹנִי עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ מֶרְה:
24	And the people murmured against Moses, saying: 'What shall we drink?'	וַיִּלְנוּ הָעָם עַל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר מַה-נִּשְׁתֶּה:	וְאֶתְרַעְמוּ עִמָּא עַל מֹשֶׁה לְמִימַר מָא נִשְׁתִּי:
25	And he cried unto the LORD; and the LORD showed him a tree, and he cast it into the waters, and the waters were made sweet. There He made for them a statute and an ordinance, and there He proved them;	וַיִּצְעַק אֶל-יְהוָה וַיּוֹרָהוּ יְהוָה עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ אֶל-הַמַּיִם וַיִּמָּתְקוּ הַמַּיִם שָׁם לֹא חָק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסָּהוּ:	וַיִּצְלִי קָדָם יי וְאֶלְפִיָּה יי אָעֵא וּרְמָא לְמַיָּא וּבִסִּימוּ מַיָּא תַּמָּן גִּזַּר לֵיהּ קִיָּם וְדִין וְתַמָּן נִסִּיָּהּ:
26	and He said: 'If thou wilt diligently hearken to the voice of the LORD thy God, and wilt do that which is right in His eyes, and wilt give ear to His commandments, and keep all His statutes, I will put none of the diseases upon thee, which I have put upon the Egyptians; for I am the LORD that healeth thee.'	וַיֹּאמֶר אִם-שְׁמוּעַ תִּשְׁמַע לְקוֹלִי יִהְיֶה אֲלֶיְחִיד וְחִישָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהֶאֱזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל-חֻקָּיו כָּל-הַמִּצְוָה אֲשֶׁר-שָׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא-אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רַפָּאִיד: (ס)	וְאָמַר אִם קִבְּלָא תִקְבִּיל לְמִימָרָא דִּי אֵלְהֵךְ וַיְדַכְּשֵׁר קְדָמוּהִי תַעֲבִיד וְתִצִּית לְפָקוּדוּהִי וְתִטַּר כָּל קִימּוּהִי כָּל מְרַעִין דְּשׁוּיְתִי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשׁוּיְנִין עֲלֶיךָ אֲרִי אֲנָא יי אִסְדִּי:
27	And they came to Elim, where were twelve springs of water, and three score and ten palm-trees; and they encamped there by the waters.	וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וְשָׁם שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ-שָׁם עַל-הַמַּיִם:	וְאֵתוּ לְאֵילַיִם וְתַמָּן תְּרִי עֶסֶר מִבּוּעִין דְּמִיִּין וְשִׁבְעִין דְּקָלִין וְשָׂרוּ תַמָּן עַל מַיָּא:

חמישי

(22) ויסע משה. הסיען צעל כרחס, שעטרו מזרים את סוקסיהם צככשיטי זהז וכסוף ואצנים טוצות, והיו ישראל מוצאין אותם צים, וגדולה היחה ציות הים מציות מזרים, שנאמר תורי זהז נַעֲשֶׂה לָךְ עֵס נְקֻדֹּת הַכָּסֶף (שיר השירים א, יא. מכליתא פסחא סוף פייג). לפיכך הוצרך להסיען צעל כרחס:

(23) ויבאו מרתה. כמו למרה. ה"א צסוף תיבה צמקוס למ"ד צחלחה, והת"י היא צמקוס ה"א הנשרשת צתיבת מרה, וצממיתה כשהיא נדצבת לה"א שהוא מוסין צמקוס הלמ"ד, תהפך הה"א של שרש לת"י, וכן כל ה"א שהיא שרש צתיבה תהפך לת"י צממיתה. כמו חמה אין לי (ישעיה כז, ד), ותַמָּחוּ צַעֲרָה צו (אסתר א, יצ), הרי ה"א של שורש נהפכת לת"י מפני שנסמכת אל הו"א הנוספת. וכן עצד ואמה, הנה תַמָּחִי צַלָּה (צראשית ל, ג). לַנֶּפֶשׁ חַיָּה (שם ב, ז), וְהַמָּוֶה חַיָּהוּ לָקֶס (איוב לג, כ). צִין דְּרָמָה (שופטים ד, ה), ותַּשְׁבְּחוּ דְּרָמָסָה (שמואל א-ז, יז):

(24) וילנו. לשון נפעל הוא, וכן התרגום לשון נפעל הוא, וְאֶתְרַעְמוּ, וכן דרך לשון תלונה להסב הדבור אל האדם, מתלונן, מתרועע, ולא אמר לונן, רועע, וכן יאמר הלועז דקומפ"ל ישנ"ק ש"י מוסב הדבור אליו צאמר ש"י:

(25) שם שם לו. צמרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיחעסקו בהם, צבת, ופרה אדומה, ודינין (סנהדרין נו): ושם נסדו. לנעם, וראה קשי ערפן, שלא נמלכו צמשה צלשון יפה, צקש עלינו רחמים שהיו לנו מים לצמות, אלא נתלוננו:

(26) אם שמוע תשמע. זו קבלה שיקצלו עליהם: תעשה. היא עשייה: והאזנת. תטה אזנים לדקדק בהם: כל חקיו. דצרים שאינן אלא גזירת מלך צלא שום טעם, ויצר הרע מקנטר עליהם, מה איסור צאלו, למה נאסרו, כגון לצישת כלאים ואכילת חזיר ופרה אדומה וכיוצא בהם: לא אשים עליך. ואם אשים, הרי הוא כלא הושמה, כי אני ה' רופאך (מכליתא יוסע פ"א), זהו מדרשו. ולפי פשוטו כי אני ה' רופאך, ומלמדך תורה ומצות למען תנצל מהם, כרופא הזה האומר לאדם אל תאכל דברים שמחזירים אותך לידי חולי, וזהו איזון מצות, וכן הוא אומר קָפְאוּת פְּהִי לְשִׁרְךָ (משלי ג, ח):

(27) שתיים עשרה עינת מים. כנגד י"ב צצמים נזדמנו להם: וע' תמרים. כנגד צצעים וקנים:

XVI	<p>And they took their journey from Elim, and all the congregation of the children of Israel came unto the wilderness of Sin, which is between Elim and Sinai, on the fifteenth day of the second month after their departing out of the land of Egypt.</p>	<p>וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיָּבֹאוּ כָּל־עֵדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר־סִין אֲשֶׁר בֵּין־אֵילִם וּבֵין סִינִי בַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לְצֵאתָם מִמִּצְרָיִם:</p>	XVI
2	<p>And the whole congregation of the children of Israel murmured against Moses and against Aaron in the wilderness;</p>	<p>(כ' וילינו) וַיִּלְוּנוּ כָּל־עֵדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בַּמִּדְבָּר:</p>	2
3	<p>and the children of Israel said unto them: 'Would that we had died by the hand of the LORD in the land of Egypt, when we sat by the flesh-pots, when we did eat bread to the full; for ye have brought us forth into this wilderness, to kill this whole assembly with hunger.'</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר מִי־יָתֵן מוֹתֵנוּ בְּיַד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשֹׁבְתֵנוּ עַל־סֵדֶה הַבָּשָׂר בְּאֲכָלְנוּ לֶחֶם לְשָׂבַע כִּי־הוֹצֵאתָם אֹתָנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהָמִית אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה בָּרָעָב: (ס)</p>	3
4	<p>Then said the LORD unto Moses: 'Behold, I will cause to rain bread from heaven for you; and the people shall go out and gather a day's portion every day, that I may prove them, whether they will walk in My law, or not.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנְנִי מִמָּטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וּלְקָטְוּ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ לִמְעַן אֲנֹסְנוּ הַיֵּלֶךְ בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא:</p>	יב
5	<p>And it shall come to pass on the sixth day that they shall prepare that which they bring in, and it shall be twice as much as they gather daily.'</p>	<p>וַהֲיָה בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֵת אֲשֶׁר־יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֵה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם:</p>	5

(1) בחמשה עשר יום. מתפרש היום של חנייה זו, לפי שזו ציוס כלתה החררה שהוציאו ממצרים והוצרכו למנוח, למדנו, שכלנו משירי הצנץ (או משירי המנה) ששים ואחת סעודות, וירד להם מן צט"ז צאייר, ויום א' בשבת היה, כדאיתא במסכת שבת (פז:):

(2) וילינו. לפי שכלה הלחם:

(3) מי יתן מותנו. שמוות, ואינו שם דבר כמו מותנו (בחולס), אלא כמו עשותנו, חנותנו, שובנו, לעשות אנחנו, לחנות אנחנו, למות אנחנו. ותרומנו לוי דמיתקא, לו מתנו, הלואי והיינו מחים:

(4) דבר יום ביומו. לורך אכילת יום ילקטו ציומו, ולא ילקטו היום ללורך מחר (מכילתא ויסע פ"צ): למען אנחנו הילך בתורת. אם ישמרו מצוות המלויות זו, שלא יותירו ממנו, ולא ילאו בשבת ללקוט:

(5) והיה משנה. ליום ולמחרת: משנה. על שהיו רגילים ללקוט יום יום של שאר ימות השבוע. ואומר אני אשר יציאו והיה משנה, לאחר שיציאו ימצאו משנה במדידה, על אשר ילקטו וימדו יום יום, והוא לקטו לקס משנה, בלקיטתו היה נמצא לחם משנה, והוא על פן הוא נתן לקס ציוס הששי לקס יומים, ונתן לכס צרכה (פויש"ן) צצית, למלאות העומר פעמים ללחם יומים:

<p>6 And Moses and Aaron said unto all the children of Israel: 'At even, then ye shall know that the LORD hath brought you out from the land of Egypt;</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲרֹב וִידַעְתֶּם כִּי יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>	<p>6 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל-כָּל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲרֹב וִידַעְתֶּם כִּי יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>
<p>7 and in the morning, then ye shall see the glory of the LORD; for that He hath heard your murmurings against the LORD; and what are we, that ye murmur against us?'</p>	<p>וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת-כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת-תְּלַנְתִּיכֶם עַל-יְהוָה וְנִחַנּוּ מָה כִּי (כ') תִּלְוֶנוּ וְנִחַנּוּ עָלֵינוּ:</p>	<p>7 וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת-כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת-תְּלַנְתִּיכֶם עַל-יְהוָה וְנִחַנּוּ מָה כִּי (כ') תִּלְוֶנוּ וְנִחַנּוּ עָלֵינוּ:</p>
<p>8 And Moses said: 'This shall be, when the LORD shall give you in the evening flesh to eat, and in the morning bread to the full; for that the LORD heareth your murmurings which ye murmur against Him; and what are we? your murmurings are not against us, but against the LORD.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּדִיתִין יִי לְכוּן בְּרִמְשָׁא בִּסְרָא לְמִיכֹל וּלְחִמָּא בִּצְפָרָא לְמִסְבַּע בְּדִשְׁמִיעִין קִדְּם יִי תוֹרַעְמַתְכוֹן דְּאִתּוֹן מִתְרַעְמִין עֲלוּהִי וְנִחַנָּא מָה לָּא עֲלָנָא תוֹרַעְמַתְכוֹן אֱלֹהִין עַל מִימְרָא דִּי:</p>	<p>8 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בִּתְתַת יְהוָה לָכֶם בְּעֶרֶב בָּשָׂר לֶאֱכֹל וּלְחֶם בִּבְקֹר לְשֹׁבַע בְּשָׁמַע יְהוָה אֶת-תְּלַנְתִּיכֶם אֲשֶׁר-אַתֶּם מְלִינִם עָלָיו וְנִחַנּוּ מָה לֹא-עָלֵינוּ תְּלַנְתִּיכֶם כִּי עַל-יְהוָה:</p>
<p>9 And Moses said unto Aaron: 'Say unto all the congregation of the children of Israel: Come near before the LORD; for He hath heard your murmurings.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵימֹר לְכָל כְּנִשְׁתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל קְרִיבוּ קִדְּם יִי אֲדִי שְׁמִיעִין קִדְּמוּהִי תוֹרַעְמַתְכוֹן:</p>	<p>9 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-אַהֲרֹן אֵמֹר אֶל-כָּל-עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְרִיבוּ לִפְנֵי יְהוָה כִּי שָׁמַע אֶת-תְּלַנְתִּיכֶם:</p>
<p>10 And it came to pass, as Aaron spoke unto the whole congregation of the children of Israel, that they looked toward the wilderness, and, behold, the glory of the LORD appeared in the cloud.</p>	<p>וַהֲיָה כַּדְּבַר אֶהְרֹן אֶל-כָּל-עַדְת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיִּבְּנוּ אֶל-הַמִּדְבָּר וַהֲיָה כְּבוֹד יְהוָה נִרְאָה בִּעָנָן: (פ)</p>	<p>10 וַהֲיָה כַּדְּבַר אֶהְרֹן אֶל-כָּל-עַדְת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיִּבְּנוּ אֶל-הַמִּדְבָּר וַהֲיָה כְּבוֹד יְהוָה נִרְאָה בִּעָנָן: (פ)</p>
<p>11 And the LORD spoke unto Moses, saying:</p>	<p>וּמִלִּיל יִי עִם מֹשֶׁה לְמִימֹר:</p>	<p>ששי וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר:</p>

(6) ערב. כמו לערב: וידעתם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים. לפי שאמרתם לנו כי הוצאתם אותנו, תדעו כי לא אנחנו המוציאים, אלא ה' הוציא אתכם שיגיו לכם את השליו: (7) ובקר וראיתם. לא על הכבוד שנאמר וְהָיָה כְּבוֹד ה' נִרְאָה בִּעָנָן נאמר, אלא כך אמר להם, ערב וידעתם כי היכולת צידו ליתן תאומכם, ובשר יתן, אך לא צפניים מאירות יתגנה לכם, כי שלא כהוגן שאלתם אותו, ומכרם מלאה, והלחם ששאלתם ללורך צירידתו, לבקר תראו את כבוד אור פניו, שירידוהו לכם דרך חצה בצקר, שיש שעות להכניו, וטל מלמעלה וטל מלמטה כמונח בקופסא: תלגותיכם על ה'. כמו אשר על ה': ונחננו מה. מה אנחנו חשובין: כי תלינו עלינו. שתרעימו עלינו את הכל, את צניכם וגשיכם וצנותיכם וערצרכו. ועל כרחי אני זקוק לפרש תלינו בלשון תפעילו, מפני דגשותו וקרייתו, שאילו היה רפה, הייתי מפרשו בלשון תפעילו, כמו וַיִּלֶן הָעָם עַל מֹשֶׁה (שמות יז, ג), או אִם הָיָה דְּגוּשׁ וְאֵין צוּ יו"ד ונקרא תלוננו, הייתי מפרשו לשון תלוננו, עכשיו הוא משמע תלינו את האחרים, כמו במרגלים וַיִּלְיֵנוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעָדָה (במדבר יד, ב): (8) בשר לאכול. ולא לשווע, למדה תורה דרך ארץ שאין אוכלין בשר לשווע. ומה ראה להוריד לחם בצקר ובשר בערב, לפי שהלחם שאלו כהוגן, שאי אפשר לו לאדם בלא לחם, אבל בשר שאלו שלא כהוגן, שהרבה צהמות היו להם, ועוד שהיה אפשר להם בלא בשר, לפיכך נתן להם בשעת טורח שלא כהוגן: אשר אתם מלינים עליו. את האחרים, השומעים אתכם מתלוננים: (9) קרבו. למקום שהעני ירד:

<p>12 'I have heard the murmurings of the children of Israel. Speak unto them, saying: At dusk ye shall eat flesh, and in the morning ye shall be filled with bread; and ye shall know that I am the LORD your God.'</p>	<p>12 שְׁמַעְתִּי אֶת־תְּלִינֹתַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבַר אֱלֹהִים לֵאמֹר בֵּין הָעֲרִבִים תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבִבְקָר תִּשְׁבְּעוּ־לָחֶם וַיַּדְעֻם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: שְׁמַע קְדָמִי יְת תִּירָעַמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִלִּיל עֲמָדוֹן לְמִימַר בֵּין שְׁמַשָּׁא תִיכְלוֹן בִּסְכָא וּבִצְפָרָא תִסְבְּעוֹן לַחְמָא וַתִּדְעוּן אֲרִי אָנָּא יְיָ אֱלֹהֵכֹן:</p>
<p>13 And it came to pass at even, that the quails came up, and covered the camp; and in the morning there was a layer of dew round about the camp.</p>	<p>13 וַיְהִי בָעֶרֶב וַתַּעַל הַשָּׁלֹו וַתִּכַּס אֶת־הַמַּחֲנֶה וּבִבְקָר הָיְתָה שִׁכְבַּת הַטַּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה: וַתֵּהָא בָעֶרֶב וַתַּעַל הַשָּׁלֹו וַהֲיָה עַל־ פְּנֵי הַמַּדְבָּר דִּק מַחְסָפִס דִּק כְּכַפָּר עַל־הָאָרֶץ:</p>
<p>14 And when the layer of dew was gone up, behold upon the face of the wilderness a fine, scale-like thing, fine as the hoar-frost on the ground.</p>	<p>14 וַתַּעַל שִׁכְבַּת הַטַּל וַהֲיָה עַל־ פְּנֵי הַמַּדְבָּר דִּק מַחְסָפִס דִּק כְּכַפָּר עַל־הָאָרֶץ: וְסִלִּיקַת נַחֲתַת טַלָא וְהָא עַל אִפִּי מַדְבָּרָא דַּעֲדָק מְקַלָּף דַּעֲדָק דְּגִיר כְּגִלְדָא עַל אָרְעָא:</p>
<p>15 And when the children of Israel saw it, they said one to another: a'What is it?'—for they knew not what it was. And Moses said unto them: 'It is the bread which the LORD hath given you to eat.</p>	<p>15 וַיֵּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אֶחָיו מִן הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא תֵלֶחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם לֶאֱכֹלָה: וַחֲזוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ גִבְר לֹא־חֻוְהִי מָנָא הוּא אֲרִי לֹא יָדְעִין מָא הוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לַחֹן הוּא לַחְמָא דִּיהֵב יְיָ לָכֹן לְמִיכָל:</p>
<p>16 This is the thing which the LORD hath commanded: Gather ye of it every man according to his eating; an omer a head, according to the number of your persons, shall ye take it, every man for them that are in his tent.'</p>	<p>16 זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְקַטֹּו מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אֲכָלוֹ עֹמֶר לְגִלְגָּלַת מִסֹּפֶר נַפְשֵׁיתִיכֶם אִישׁ לְאִשֶּׁר בְּאֹהֶלוֹ תִקְחוּ: דִּין פְּתַנְמָא דְּפִקִּיד יְיָ לְקַטֹּו מִנֵּיהּ גִּבְר לְפֹם מִיכְלִיה עֹמֶרָא לְגִלְגִּלְתָא מִנִּין נַפְשָׁתִכֹן גִּבְר לְדִבְמִשְׁכְּנֵיה תִסְבִּין:</p>
<p>17 And the children of Israel did so, and gathered some more, some less.</p>	<p>17 וַיַּעֲשׂוּ־כֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמֶּרֶבֶה וְהַמְּעִיט: וַעֲבָדוּ כֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ דְּאִסְגִּי וּדְאִנְעִר:</p>

(13) השליו. מין עוף, ושמן מאד (יומא עה:): היתה שכבת הטל. הטל שוכב על המן, וצמקום אחר הוא אומר וצקדת הטל וגו' (צמדבר יא, ט), הטל יורד על הארץ, והמן יורד עלי, וסוזר ויורד טל עליו, והרי הוא כמונח צקופסא (יומא עה: מכילתא ויסע פ"ג):

(14) ותעל שכבת הטל וגו'. כשהחמה זורחת, עולה הטל שעל המן לקראת החמה כדרך טל עולה לקראת החמה, אף אם חמלא שפופרת של ציפה טל, ותסתום את פיה ותניחה בחמה, היא עולה מאליה באויר. ורבותינו דרשו, שהטל עולה מן הארץ באויר, וכעלות שכבת הטל נחגלה המן, וראו והנה על פני המדבר וגו': דק. דבר דק: מחוספס. מגולה, ואין דומה לו צמקרא, ויש לפרש מחוספס, לשון חפיסה ודלוסקמא שזלשון משנה, כשנחגלה משכבת הטל, ראו שהיה דבר דק מחוספס צמוכו צין שמי שכבות הטל. ואונקלוס תרגם מקלף, לשון מחשוף הלצן: ככפור. כפור גליד"א בלע"ז דַּעֲדָק כגיר, כאצני גיר, והוא מין צבע שחור, כדאמרינן גצי כסוי הדם, הגיר והצניף. דַּעֲדָק כְּגִיר כְּגִלְדָא עַל אָרְעָא, דק היה כגיר ושוכב מוגלד כקרח על הארץ, וכן פירושו דק ככפור, שטוח קלוש ומחוזר כגליד. דק טינצ"ש בלע"ז שהיה מגליד גלד דק מלמעלה, וכגיר שחרגס אונקלוס, חוספת הוא על לשון העברית, ואין לו חיבה צפסוק:

(15) מן הוא. הכנת מזון הוא, כמו וימן לָהֶם הַמֶּלֶךְ (דניאל א, ה): כי לא ידעו מזה הוא. שיקראוהו בשמו:

(16) עומר. שם מדה: מספר נפשותיכם. כפי מניין נפשות שיש לאיש באהלו, תקחו עומר לכל גולגולת:

18	And when they did mete it with an omer, he that gathered much had nothing over, and he that gathered little had no lack; they gathered every man according to his eating.	וַיִּמְדּוּ בַעֲמֹר וְלֹא הָעֲדִיף הַמְרַבָּה וְהַמִּמְעִיט לֹא הִחְסִיר אִישׁ לְפִי-אֹכְלוֹ לֶקֶטוֹ: וְכָלוּ בְעוֹמֶרָא וְלֹא אוֹתֵר דְּאֶסְגִי וּדְאֶזְעַר לֹא חֶסֶר גָּבֵר לְפֻם מִיכְלִיה לֶקֶטוֹ:	18
19	And Moses said unto them: 'Let no man leave of it till the morning.'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אֶל-יֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר: וַאֲמַר מֹשֶׁה לְהוֹן אֲנִשׁ לֹא יִשְׁאַר מִנֶּיהָ עַד צֹפְרָא:	19
20	Notwithstanding they hearkened not unto Moses; but some of them left of it until the morning, and it bred worms, and rotted; and Moses was wroth with them.	וְלֹא-שָׁמְעוּ אֶל-מֹשֶׁה וַיּוֹתְרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר וַיֵּרָם תּוֹלְעִים וַיִּבָּאֵשׁ וַיִּקְצַף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה:	20
21	And they gathered it morning by morning, every man according to his eating; and as the sun waxed hot, it melted.	וַיִּלְקְטוּ אוֹתוֹ בַּבֹּקֶר בִּבְקָר אִישׁ כָּפִי אֹכְלוֹ וְחֶם הַשֶּׁמֶשׁ וַנִּמָּס: וּלְקֶטְוִי יִתִּיָּה בַצֹּפֶר גָּבֵר כְּפֻם מִיכְלִיה וּמֵא דְמִשְׁתָּאֵר מִנֶּיהָ עַל אֲפִי חֻקְלָא כֹד חֲמָא עֲלוּהִי שְׁמִשָּׁא פֶשֶׁר:	21
22	And it came to pass that on the sixth day they gathered twice as much bread, two omers for each one; and all the rulers of the congregation came and told Moses.	וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי לֶקֶטוֹ לֶחֶם מִשְׁנֵה שְׁנֵי הָעֹמֶר לְאֶחָד וַיָּבֹאוּ כָל-נְשָׂאֵי הָעֵדָה וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה:	22
23	And he said unto them: 'This is that which the LORD hath spoken: To-morrow is a solemn rest, a holy sabbath unto the LORD. Bake that which ye will bake, and see the that which ye will see the; and all that remaineth over lay up for you to be kept until the morning.'	וַיֹּאמֶר לְהוֹן הוּא דְמִלִּיל יִי שְׂבֵא שְׁבִתָּא קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ מַחֲרָ יֵת דְּאֶתוֹן עֲתִידִין לְמִיפָא אִיפּוֹ וַיֵּת דְּאֶתוֹן עֲתִידִין לְבִשְׁלָא בְּשִׁילוֹ וַיֵּת כָּל מוֹתְרָא אֲצַנְעוּ לְכוֹן לְמִטְרָא עַד צֹפְרָא:	23

(17) המרבה והממעט. יש שלקטו הרבה ויש שלקטו מעט, וכשצאו לציתם, ומדדו בעומר איש מה שלקטו, ומצאו שהמרבה ללקט לא העדיף על עומר לגולגולת אשר צאהלו, והממעט ללקט לא מצא חסר מעומר לגולגולת, וזהו נס גדול שנעשה זו:

(20) וייתרו אנשים. דתן ואזירים (שמו"ר כה, י): וירם תולעים. לשון רמיה: ויבאש. הרי זה מקרא הפוך, שצחלה הבאש ולבסוף התלע, כענין שנאמר ולא הציאש ורמיה לא הציאש, וכן דרך כל המתלעים:

(21) וחרם השמש וגו'. הנשאר צדה נמוח ונעשה נחלים, ושתי ממו אילים וצאים, ואומות העולם צדין מהם וטועמים בהם טעם מן (מכילתא ויסע פ"ד), ויודעים מה שצחן של ישראל. וגמס, פשר, לשון פושרים, ע"י השמש מתחמם ומפסיר: וגמס. דיסטנ"פריר (לו גיין לו שמעלנען), ודוגמתו צנהדרין צוק פ"ד מיתות (סו:):

(22) לקטו לחם משנה. כשמדדו את לקיטתם צאהליהם, מצאו כפלים שני העומר לאחד. ומדרש אגדה, לחם משונה, אותו היום נשתנה לשנה צריחו וטעמו (מכילתא ויסע פ"צ), (שאם להגיד שנים היו והלא כתיב שני העומר לאחד, אלא משונה בטעם וריח): ויגידו למשה. שאלוהו מה היום מיומים, ומכאן יש ללמוד שעדיין לא הגיד להם משה פרשת שבת, שנקטוה לומר להם וקה ציוס הששי והקינו וגו', עד ששאלו את זאת אמר להם הוא אשר דבר ה' שנטייתו לומר לכם, ולכן עשו הכתוב, שאמר לו עד קנה מאנקסם, ולא הוציאו מן הכלל:

24	And they laid it up till the morning, as Moses bade; and it did not rot, neither was there any worm therein.	וַיִּנְיְחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הָבֵאִישׁ וְרִמָּה לֹא־הָיְתָה בּוֹ: וַאֲצַנְעוּ יְתִיד עַד צֶפְרָא כְּמֵא דְפִשְׁיִד מֹשֶׁה וְלֹא סָרִי וְרִחָשָׂא לֹא הָיָה בֵּיתָה:	24 וַיִּנְיְחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הָבֵאִישׁ וְרִמָּה לֹא־הָיְתָה בּוֹ:
25	And Moses said: 'Eat that to-day; for to-day is a sabbath unto the LORD; to-day ye shall not find it in the field.	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכָלוּהִי יוֹמָא דִּין אַרִי שְׂבִתָּא יוֹמָא דִּין קָדָם שְׁבִתָּא דְּיְהוָה הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ בַשָּׂדֶה: וְיֹמָא דִּין לֹא תִשְׁכַּחֲוִיָּהּ בְּחַקְלָא:	25 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכָלוּהִי הַיּוֹם כִּי־שַׁבַּת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ בַשָּׂדֶה:
26	Six days ye shall gather it; but on the seventh day is the sabbath, in it there shall be none.'	שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטְוּהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לֹא יִהְיֶה־בּוֹ: שְׂבִתָּא יוֹמִין תִּלְקְטְוִיָּהּ וּבַיּוֹמָא שְׂבִיעִיָּא שַׁבְתָּא לֹא יְהִי בֵּיתָה:	26 שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטְוּהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לֹא יִהְיֶה־בּוֹ:
27	And it came to pass on the seventh day, that there went out some of the people to gather, and they found none.	וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יֵצְאוּ מִן־הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מָצְאוּ: וַהֲנִיָּה בַיּוֹמָא שְׂבִיעִיָּא נִפְקוּ מִן עַמָּא לְמַלְקֹט וְלֹא אִשְׁכַּחוּ:	27 וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יֵצְאוּ מִן־הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מָצְאוּ: (ס)
28	And the LORD said unto Moses: 'How long refuse ye to keep My commandments and My laws?	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אַנְהִי מֵאַנְתָּם לְשֹׁמֵר מִצְוֹתַי וְתוֹרָתִי: וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עַד אֲמַתִּי אֲתוֹן מְסַבֵּינִן לְמִטְר פְּקוּדֵי וְאוֹרִיתִי:	יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אַנְהִי מֵאַנְתָּם לְשֹׁמֵר מִצְוֹתַי וְתוֹרָתִי:
29	See that the LORD hath given you the sabbath; therefore He giveth you on the sixth day the bread of two days; abide ye every man in his place, let no man go out of his place on the seventh day.'	רְאוּ כִּי־יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל־כֵּן הוּא נֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לֶחֶם יוֹמִים שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתּוֹ אֶל־יָצָא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי: חִזּוּ אַרִי יְיָ יְהִיב לָכוֹן שַׁבְתָּא עַל כֵּן הוּא יְהִיב לָכוֹן בַּיּוֹמָא שְׁתִּיתָאָה לֶחֶם תִּרְיִן יוֹמִין תִּיבּוּ אֲנִשׁ תַּחְתּוֹתֵיהּ לֹא יִפּוּק אֲנִשׁ מֵאַתְרֵיהּ בַּיּוֹמָא שְׂבִיעִיָּא:	29 רְאוּ כִּי־יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל־כֵּן הוּא נֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לֶחֶם יוֹמִים שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתּוֹ אֶל־יָצָא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:
30	So the people rested on the seventh day.	וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי: וּשְׁבִתוּ עַמָּא בַּיּוֹמָא שְׂבִיעִיָּא:	30 וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:
31	And the house of Israel called the name thereof Manna; and it was like coriander seed, white; and the taste of it was like wafers made with honey.	וַיִּקְרְאוּ בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ מָן וְהוּא כְּזֶרַע גֹּדֹל לָכוֹן וְטַעְמוֹ כַּצִּפְתִּית בְּדָבֶשׁ: וּקְרוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל יֵת שְׁמִיהּ מָנָא וְהוּא כְּכֹר וְרַע גֹּדָא חִיּוֹר וְטַעְמֵיהּ כַּאֲסַקְרִיטּוֹן בְּדָבֶשׁ:	31 וַיִּקְרְאוּ בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ מָן וְהוּא כְּזֶרַע גֹּדֹל לָכוֹן וְטַעְמוֹ כַּצִּפְתִּית בְּדָבֶשׁ:

(23) את אשר תאפו אפו. מה שאתם רוצים לאפות צתנור, אפיו היום הכל לשני ימים, ומה שאתם צריכים לצשל ממנו צמים, צשלו היום. לשון אפייה נופל צלחם ולשון צישול צתנשיל: למשמרת. לגניזה:

(25) ויאמר משה אכלהו היום וגו'. שמרית שהיו רגילין לצלח וללקוט, צאו לשאול אס נלא אס לאו, אמר להם את שצידכם אכלו. לערב חזרו לפניו ושאלוהו מהו לצלח, אמר להם שבת היום, ראה אותם דואגים שמא פסק המן ולא ירד עוד, אמר להם היום לא תמצאוהו, מה תלמוד לומר היום, היום לא תמצאוהו אבל מחר תמצאוהו (מכילתא ויסע פ"ד):

(26) וביום השביעי שבת. שבת הוא, המן לא יהיה צו. ולא צא הכתוב אלא לרבות יום הכפורים וימים טובים (מכילתא ס):

(28) עד אנה מאנחם. משל הדיוט הוא, צהדי הוצא לקי פךצא (צ"ק צב.), ע"י הרשעים מתגנין הכשרין:

(29) ראו. צעיניכם כי ה' צבצדו מזהיר אתכם על השבת, שהרי נס נעשה בכל ערב שבת, לתת לכם לחם יומים: שבו איש תחתיו. מכאן סמכו חכמים ד' אמות ליוצא חוץ לחמס, ג' לגופו, ואל' לפישוט ידים ורגלים: אל יצא איש ממקומו. אלו אלפים אמה של חמס שבת, ולא צמפורש, שאין תחומין אלא מדברי סופרים, ועיקרו של מקרא על לוקטי המן נאמר:

<p>And Moses said: 'This is the thing which the LORD hath commanded: 32 Let an omerful of it be kept throughout your generations; that they may see the bread wherewith I fed you in the wilderness, when I brought you forth from the land of Egypt.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדְּבָרֹה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מִלֵּא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ לַמִּשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן יֵרְאוּ אֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הָאֲכַלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>
<p>And Moses said unto Aaron: 'Take a jar, and put an omerful of manna therein, and lay it up before the LORD, to be kept throughout your generations.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח צִנְצִנָּת אַחַת וְתֵן־שָׁמָּה מִלֵּא הָעֹמֶר מִן וְהִנֵּחַ אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה לַמִּשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם:</p>
<p>As the LORD commanded Moses, so Aaron laid it up before the Testimony, to be kept.</p>	<p>כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיִּנְיָחֻהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת לַמִּשְׁמֶרֶת:</p>
<p>And the children of Israel did eat the manna forty years, until they came to a land inhabited; they did eat the manna, until they came unto the borders of the land of Canaan.</p>	<p>וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־בָּאֵם אֶל־אֶרֶץ נוֹשָׁבֵת אֶת־הַמָּן אָכְלוּ עַד־בָּאֵם אֶל־קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן:</p>
<p>Now an omer is the tenth part of an ephah.</p>	<p>וְהָעֹמֶר עֲשָׂרִית הָאֵיפָה וְעֹמֶרָא חֵד מִן עֲשָׂרָא בְתַלְתָּ סְאִין הוּא:</p>

(31) והוא כזרע גד לבן. עשז ששמו קוליינד"רי (קאריאדער) זרע שלו עגול ואינו לבן, והמן היה לבן, ואינו נמשל לזרע גד אלא לענין העגול כזרע גד היה, והוא לבן: כצפיחת. צק שטמנגין אותו בדבש, וקורין לו אסקקריטון כלשון משנה, והוא תרגום של אונקלוס:

(32) למשמרת. לגניזה: לדורותיכם. זימי ירמיהו. כשהיה ירמיהו מוכיחם למה אין אתם עוסקים בתורה, והם אומרים נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס, הוציא להם צנצנת המן, אמר להם אִתְּם רְאוּ דָּבָר ה' (ירמיהו ב, לא), שמעו לא נאמר, אלא ראו, וזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו:

(33) צנצנת. כלוחית של חרס כתרגומו: והנח אותו לפני ד'. לפני הארון, ולא נאמר מקרא זה עד שנבנה אהל מועד, אלא שנכתב כאן בפרשת המן:

(35) ארבעים שנה. והלא חסר ל' יום, שהרי צט"ו באייר ירד להם המן תחלה, וצט"ו בניסן פסק, שנאמר וַיִּשְׁלַח הָאֱלֹהִים מִן־הַמָּן (יהושע ה, יז), אלא מגיד שהעוגות שהוציאו ישראל ממזרים טעמו זהם טעם מן: אל ארץ נושבת. לאחר שעברו את הירדן (קידושין לח.). (ס"א, שאותה שבעבר הירדן מיושבת וטובה, שנאמר אֶעֱבְרָה גֹא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר צִעַר הִצֵּדָן (דברים ג, כה), ותרגום של נושבת יִתְבָּרַח, ר"ל מיושבת. רש"י יסן): אל קצה ארץ כנען. בתחלת הגזול, קודם שעברו את הירדן והוא ערבות מואב, נמצאו מכחישין זה את זה, אלא בערבות מואב כשמת משה צו' באדר פסק המן מלידה, ונסתפקו ממנו שלקטו בו ציוס, עד שהקריבו העומר בששה עשר בניסן, שנאמר וַיֹּאכְלוּ מֵעֵצֵי הָאָרֶץ מִקְמַרְתָּ הַשָּׂמֶשׁ (יהושע ה, יא):

(36) עשירית האיפה. האיפה שלש סאין, והסאה ו' קצין, והקצ ד' לוגין, והלוג ששה זינים, נמצא עשירית האיפה מ"ג זינים וחומש זינה, והוא שיעור לחלה ולמנחות:

XVII	<p>And all the congregation of the children of Israel journeyed from the wilderness of Sin, by their stages, according to the commandment of the LORD, and encamped in Rephidim; and there was no water for the people to drink.</p>	<p>וַיָּסֻעוּ כָּל-עֵדֶת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר-סִין לְמַסְעֵיהֶם עַל-פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בְּרֶפְדִּים וְאֵין מַיִם לְשִׁתֵּת הָעָם:</p> <p>וַיִּסְּלוּ כָּל כְּנַשְׂתָּא דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבְּרָא דְסִין לְמַטְלָנִיהוֹן עַל מִימְרָא דִּי וְשָׂרוּ בְּרֶפִידִים וְלִית מֵיא לְמַשְׁתֵּי עָמָא:</p>	<p>וַיִּסְעוּ כָּל-עֵדֶת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר-סִין לְמַסְעֵיהֶם עַל-פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בְּרֶפְדִּים וְאֵין מַיִם לְשִׁתֵּת הָעָם:</p>
2	<p>Wherefore the people strove with Moses, and said: 'Give us water that we may drink.' And Moses said unto them: 'Why strive ye with me? wherefore do ye try the LORD?'</p>	<p>וַיִּרֶב הָעָם עִם-מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תִּנּוּ-לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַה-תִּרְיִבוּן עִמָּדִי מַה-תִּנְסֹן אֶת-יְהוָה:</p> <p>וַיִּנָּצַח עָמָא עִם מֹשֶׁה וַאֲמָרוּ הָבוּ לָנָא מֵיא וְנִשְׁתֵּי וַאֲמָר לְהוֹן מֹשֶׁה מָא נִצָּן אַתּוֹן עִמִּי מָא מְנַסֵּן אַתּוֹן קָדָם יְיָ:</p>	<p>וַיִּרֶב הָעָם עִם-מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תִּנּוּ-לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַה-תִּרְיִבוּן עִמָּדִי מַה-תִּנְסֹן אֶת-יְהוָה:</p>
3	<p>And the people thirsted there for water; and the people murmured against Moses, and said: 'Wherefore hast thou brought us up out of Egypt, to kill us and our children and our cattle with thirst?'</p>	<p>וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם וַיִּגְלֹן הָעָם עַל-מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לָמָּה זֶה הָעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת-בְּנֵי וְאֶת-מִקְנֵי בְצָמָא:</p> <p>וַצְהִי תַמָּן עָמָא לְמֵיא וְאַתְרָעִם עָמָא עַל מֹשֶׁה וַאֲמָרוּ לָמָּה דָּנָן אֲסִיקַתָּנָא מִמִּצְרַיִם לְקַטֵּלָא יְתִי וְיֵת בְּנֵי וְיֵת בְּעִירֵי בְצָהוּתָא:</p>	<p>וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם וַיִּגְלֹן הָעָם עַל-מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לָמָּה זֶה הָעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת-בְּנֵי וְאֶת-מִקְנֵי בְצָמָא:</p>
4	<p>And Moses cried unto the LORD, saying: 'What shall I do unto this people? they are almost ready to stone me.'</p>	<p>וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לָּעָם הַזֶּה עוֹד מַעַט וְסָקְלֵנִי:</p> <p>וַצְלִי מֹשֶׁה קָדָם יְיָ לְמִימַר מָא אֶעֱבִיד לָעָמָא הַדִּין עוֹד זְעִיר פֹּהן וְרִגְמוּנִי:</p>	<p>וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לָּעָם הַזֶּה עוֹד מַעַט וְסָקְלֵנִי:</p>
5	<p>And the LORD said unto Moses: 'Pass on before the people, and take with thee of the elders of Israel; and thy rod, wherewith thou smotest the river, take in thy hand, and go.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה עֲבֹר קָדָם עָמָא וְסֹב עִמָּךְ מִסְבֵּי יִשְׂרָאֵל וְחֹטְרְךָ דְּמַחֲתִיָּא בֵּיהּ יֵת נְהַרָא סֹב בִּידְךָ וְתִיַּזִּיל:</p> <p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה עֲבֹר קָדָם עָמָא וְסֹב עִמָּךְ מִסְבֵּי יִשְׂרָאֵל וְחֹטְרְךָ דְּמַחֲתִיָּא בֵּיהּ יֵת נְהַרָא סֹב בִּידְךָ וְתִיַּזִּיל:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְקַח אִתְּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִטֶּדֶן אֲשֶׁר הָכִיתָ בּוֹ אֶת-הַיָּאֵר קַח בִּידְךָ וְהִלָּכְתָּ:</p>
6	<p>Behold, I will stand before thee there upon the rock in Horeb; and thou shalt smite the rock, and there shall come water out of it, that the people may drink.' And Moses did so in the sight of the elders of Israel.</p>	<p>וְהִנְנִי עֹמֵד לִפְנֶיךָ שָׁם אֶל-הַצּוּר בְּחֹרֵב וְהָכִיתָ בַּצּוּר וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:</p> <p>וְהִנְנִי עֹמֵד לִפְנֶיךָ שָׁם אֶל-הַצּוּר בְּחֹרֵב וְהָכִיתָ בַּצּוּר וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:</p>	<p>וְהִנְנִי עֹמֵד לִפְנֶיךָ שָׁם אֶל-הַצּוּר בְּחֹרֵב וְהָכִיתָ בַּצּוּר וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:</p>

- (2) מה תנסון. לומר היוכל לתת מים צארכן ציה:
(4) עוד מעט. אם אחתין, עוד מעט וסקלוני:
(5) עבור לפני העם. וראה אם יסקלוך, למה הוצאת לעז על צני: וקח אתך מזקני ישראל. לעדות, שיראו שעל ידך המים יוצאים מן הצור, ולא יאמרו מעינות היו שם מימי קדם: ומטדך אשר הכית בו את היאור. מה תלמוד לומר אשר הכית בו את היאור, אלא שהיו ישראל אומרים על המטה, שאינו מוכן אלא לפורענות, צו לקה פרעה, ומצרים כמה מכות, צמצרים ועל הים, לכך נאמר אשר הכית בו את היאור, יראו עתה שאף לטובה הוא מוכן:
(6) והכית בצור. על הצור לא נאמר, אלא צור, מכאן שהמטה היה של מין דבר חזק ושמך קנפירינין, והצור נצקע מפניו.

<p>7 And the name of the place was called Massah, and Meribah, because of the striving of the children of Israel, and because they tried the LORD, saying: 'Is the LORD among us, or not?'</p>	<p>וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמִרְיָבָה עַל־רִיבוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נִסְתָּם אֶת־יְהוָה לֵאמֹר הֲיֵשׁ יְהוָה בְּקִרְבָּנוּ אִם־אֵין׃ (פ)</p>	<p>7 וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמִרְיָבָה עַל־רִיבוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נִסְתָּם אֶת־יְהוָה לֵאמֹר הֲיֵשׁ יְהוָה בְּקִרְבָּנוּ אִם־אֵין׃ (פ)</p>
<p>8 Then came Amalek, and fought with Israel in Rephidim.</p>	<p>וַיָּבֹא עַמְלֵק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בְּרִפְדִּים׃</p>	<p>8 וַיָּבֹא עַמְלֵק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בְּרִפְדִּים׃</p>
<p>9 And Moses said unto Joshua: 'Choose us out men, and go out, fight with Amalek; tomorrow I will stand on the top of the hill with the rod of God in my hand.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לַיהוֹשֻׁעַ בַּחֲרֵ לָנוּ אַנְשִׁים וְצֵא הִלָּחֶם בְּעַמְלֵק מִחָר אֲנִי קָאִים עַל רִישׁ רִמְתָּא וְחוֹטָא דְאַתְעֲבִידוּ בֵּיהּ נָסִין מִן קָדָם׃</p>	<p>9 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בַּחֲרֵ לָנוּ אַנְשִׁים וְצֵא הִלָּחֶם בְּעַמְלֵק מִחָר אֲנִי קָאִים עַל רִישׁ רִמְתָּא וְחוֹטָא דְאַתְעֲבִידוּ בֵּיהּ נָסִין מִן קָדָם׃</p>
<p>10 So Joshua did as Moses had said to him, and fought with Amalek; and Moses, Aaron, and Hur went up to the top of the hill.</p>	<p>וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כְּאֲשֶׁר אָמַר לּוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֶם בְּעַמְלֵק וּמֹשֶׁה אֶהְרֹן וְחֹוּר עָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה׃</p>	<p>10 וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כְּאֲשֶׁר אָמַר לּוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֶם בְּעַמְלֵק וּמֹשֶׁה אֶהְרֹן וְחֹוּר עָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה׃</p>
<p>11 And it came to pass, when Moses held up his hand, that Israel prevailed; and when he let down his hand, Amalek prevailed.</p>	<p>וְהָיָה כַּד מָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ מִתְגַּבְּרִין דְּבֵית יִשְׂרָאֵל וְכַד מָנָח יָדוֹ מִתְגַּבְּרִין דְּבֵית עַמְלֵק׃</p>	<p>11 וְהָיָה כְּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וַיִּגְבַּר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וַיִּגְבַּר עַמְלֵק׃</p>
<p>12 But Moses' hands were heavy; and they took a stone, and put it under him, and he sat thereon; and Aaron and Hur stayed up his hands, the one on the one side, and the other on the other side; and his hands were steady until the going down of the sun.</p>	<p>וַיְדִי מֹשֶׁה יָקָרָא וַיִּנְסִיבוּ אֲבָנָא וַיִּשְׁיִיאוּ תַּחְתּוֹתָיו וַיִּתֵּב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחֹוּר סְעִידִין בְּיָדוֹתָיו מִקָּא חַד וּמִקָּא חַד וְהִנָּחָה יָדוֹתָיו פְּרִיסָן בְּצִלּוֹ עַד דְּעָאֵל שָׁמָשׁ׃</p>	<p>12 וַיְדִי מֹשֶׁה כְּבִדִּים וַיִּקְחוּ־אֶבֶן וַיִּשְׁיִמוּ תַּחְתּוֹ וַיִּשָּׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחֹוּר תָּמְכוּ בְּיָדָיו מִזֶּה אַחַד וּמִזֶּה אַחַד וַיְהִי יָדָיו אֲמוֹנָה עַד־בֹּא הַשָּׁמֶשׁ׃</p>

- (8) ויבא עמלק וגו'. סמך פרשה זו למקרא זה לומר, תמיד אני צניכס ומזומן לכל צרכיכם, ואחס אומרים היש' בקרבנו אם אין, חייכס שהכלב צא וגושך אחכס, ואחס צועקים לי ותדעו היכן אני. משל לאדם שהרכיב צנו על כתפו וינא לדרך, היה אותו הצן רואה חפץ ואומר, אבא טול חפץ זה ותן לי, והוא נותן לו, וכן שנייה, וכן שלישית, פגעו באדם אחד, אמר לו אותו הצן ראית את אבא, אמר לו אצוי, איך יודע היכן אני, השליכו מעליו וצא הכלב ונשכו:
- (9) בחר לנו. לי ולך, השווה לו, מכאן אמרו, יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, וכבוד חזק כמורא רבך מנין, שנאמר ויאמר אלהן אל משה ב' אֶלְדִּי (במדבר יב, יא), והלא אהרן גדול מאחיו היה, ועושה את חצרו כרצו. ומורא רבך כמורא שמים מנין, שנאמר אֶלְדִּי מִשָּׁה פֶּלֶאס (שם יא, כח), כלס מן העולם, חייצין הס כלייה, המורדים כך כאילו מרדו בהקצ"ה: וצא הלאחם. צא מן העני והלאחם צו (מכילתא עמלק פ"א): מחר. צעת המלחמה, אכני נצב: בחר לנו אנשים. גבורים ויראי חטא, שמהא זכותא מסייעתן. דבר אחר צחר לנו אנשים, שידעין לצטל כשפים, לפי שצני עמלק מכשפים היו:
- (10) ומשה אהרן וחור. מכאן למענית שצריכס שלשה לעצור לפני התיבה, שצמענית היו שרויס: חור. צנה של מרים היה, וכלב צעלה:
- (11) כאשר ירים משה ידו. וכי ידיו של משה נוטות היו המלחמה וכו', כדאיתא צר"ה (כט.).

13	And Joshua discomfited Amalek and his people with the edge of the sword.	וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עַמְלֵק וְאֶת־עַמּוֹ לְפִי־חֶרֶב: (פ)	וַתִּבֶּר יְהוֹשֻׁעַ יְתַּ עַמְלֵק וְיֵת עַמּוֹ לַפְתָּחָם דְּחֶרֶב:
14	And the LORD said unto Moses: 'Write this for a memorial in the book, and rehearse it in the ears of Joshua: for I will utterly blot out the remembrance of Amalek from under heaven.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כָּתֹב זֹאת זִכְרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מָחָה אֶמְחֶה אֶת־זִכְרֵ עַמְלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם:	וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּתֹב דָּא דְּוִכְרָנָא בְּסִפְרָא וְשִׁו קָדָם יְהוֹשֻׁעַ אַרְי מְמַחָא אֶמְחִי יֵת דְּוִכְרָנִיה דְּעַמְלֵק מִתַּחַת שָׁמַיָא:
15	And Moses built an altar, and called the name of it Adonai-nissi.	וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה נֹסִי:	וַיִּבְנָא מֹשֶׁה מִדְּבָחָא וּפְלַח עֲלוּהִי קָדָם יְיָ דְּעַבְד לִיה נָסִין:
16	And he said: 'The hand upon the throne of the LORD: the LORD will have war with Amalek from generation to generation.'	וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־כֶּסֶּה (בכתר ארם צובה היה כתוב כְּסֵה בתיבה אחת) מִלְחָמָה לַיהוָה בְּעַמְלֵק מִדֶּרֶךְ דֶּר: (פ)	וַיֹּאמֶר בְּשִׁבּוּעָה אֶמִירָא דָּא מִן קָדָם דְּחִילָא דְּשִׁכְנִיתִיה עַל פּוֹרְסֵי יִקְרָא דְּעִתִּיד דִּיתַגַּח קָרְבָּא קָדָם יְיָ בְּדְבִית עַמְלֵק לְשִׁיצִיּוּתָהוֹן מְדִרֵי עֲלֵמָא:

The Haftara is Judges 4:4 – 5:31 on page 208. Sepharadim read Judges 5:1 – 5:31.

XVIII	Now Jethro, the priest of Midian, Moses' father-in-law, heard of all that God had done for Moses, and for Israel His people, how that the LORD had brought Israel out of Egypt.	וַיִּשְׁמָע יִתְרוֹ כֹּהֵן מִדְיָן חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי־הוֹצִיא יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם:	וַשְׁמַע יִתְרוֹ רַבָּא דְּמִדְיָן חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה יֵת כָּל דְּעַבְד יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ אֶפִּיק יְיָ יֵת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם:
-------	---	---	---

- (12) וידי משה כבדים. נשציל שנתעצל צמא ומונה אחר תחתיו, נתיקרו ידי: ויקחו. אהרן וחור: אבן וישימו תחתיו. ולא ישב לו על כר וכסת, אמר, ישראל שרויין נצער, אף אני אהיה עמהם נצער: ויהי ידיו אמונה. ויהי משה ידי צאמונה, פרושות השמים בתפלה נאמנה ונכונה: עד בא השמש. שהיו עמלקים מחשצין את השעות באינטרו"לוגיאה, באיזו שעה הם נוטחים, והעמיד להם משה חמה וערצב את השעות:
- (13) ויחלש יהושע. חתך ראשי גבוריו (תנחומא בשלח כ"ח) ולא השאיר אלא חלשים שבהם, ולא הרגם כולם, מכאן אנו למדים, שעשו על פי הדבור של שכינה:
- (14) כתב זאת זכרון. שצא עמלק להזדווג לישראל קודם לכל האומות (מכילתא עמלק פ"ב): ושים באזני יהושע. המכנים את ישראל לארץ, שיצא את ישראל לשלם לו את גמולו, כאן נרמז לו למשה שיהושע מכנים את ישראל לארץ: כי מחה אמונה. לכך אני מזהירך כן, כי חפץ אני למחות:
- (15) ויקרא שמו. של מזבח: ה' נסי. הקצ"ה עשה לנו כאן נס גדול, לא שהמזבח קרוי ה', אלא המזכיר שמו של מזבח, זוכר את הנס שעשה המקום, ה' הוא נס שלנו:
- (16) ויאמר. משה: כי יד על כס יח. ידו של הקצ"ה הורמה ליטבע בכסאו, להיות לו מלחמה ואיצה בעמלק עולמית, ומהו כס ולא נאמר כסא, ואף השם נחלק לחציו, נשבע הקצ"ה, שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו, וכשימחה שמו, יהיה השם שלם והכסא שלם, שנאמר הָאֵלֹהִים עֲשָׂהוּ עֲקָבִית לְנֶחֱם (תהלים ט, ז), זהו עמלק שכתוב בו וַעֲבָדְתוּ עֲמֻקָּה גָּח (עמוס א, יא), וְעָרִים נִשְׁפָּטוּ אֶדְזָר עֲקָרֵם הִמָּה (תהלים שס), מהו אומר אחריו, וְהָ לְעוֹלָם יִשָּׁב, הרי השם שלם, פוגן לַמִּשְׁפָּט קָאָז, הרי הכסא שלם:
- (1) וישמע יתרו. מה שמיעה שמע וצא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק (וצחים קטז): יתרו. שבע שמות נקראו לו,

2 And Jethro, Moses' father-in-law, took Zipporah, Moses' wife, after he had sent her away,	וַיָּקָח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת-צִפּוֹרָה אִשְׁתּוֹ מִשָּׁה אַחֶר יֵת צִפּוֹרָה אֵת מֹשֶׁה בָּתֵּר דְּשַׁלְּחָהּ:	2 וַיָּקָח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת-צִפּוֹרָה אִשְׁתּוֹ מִשָּׁה אַחֶר יֵת צִפּוֹרָה אֵת מֹשֶׁה בָּתֵּר דְּשַׁלְּחָהּ:
3 and her two sons; of whom the name of the one was Gershom; for he said: 'I have been a stranger in a strange land';	וְאֵת שְׁנֵי בְנֵיהָ אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד גֶּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֶּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נֹכְרִיָּה:	3 וְאֵת שְׁנֵי בְנֵיהָ אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד גֶּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֶּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נֹכְרִיָּה:
4 and the name of the other was Eliezer: 'for the God of my father was my help, and delivered me from the sword of Pharaoh.'	וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי-אֱלֹהֵי אָבִי אֶלְהִיָּה דָּאֲבָא הֵנָּה בְּסַעְדִּי וַשִּׁיבֵנִי מִמַּחֲרֵב מַחֲרֵב דְּפָרְעָה:	4 וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי-אֱלֹהֵי אָבִי אֶלְהִיָּה דָּאֲבָא הֵנָּה בְּסַעְדִּי וַשִּׁיבֵנִי מִמַּחֲרֵב מַחֲרֵב דְּפָרְעָה:
5 And Jethro, Moses' father-in-law, came with his sons and his wife unto Moses into the wilderness where he was encamped, at the mount of God;	וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל-מֹשֶׁה אֶל-הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר-הָיָה חֹתֵן שָׁם הָרֹם הָאֱלֹהִים:	5 וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל-מֹשֶׁה אֶל-הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר-הָיָה חֹתֵן שָׁם הָרֹם הָאֱלֹהִים:
6 and he said unto Moses: 'I thy father-in-law Jethro am coming unto thee, and thy wife, and her two sons with her.'	וַיֹּאמֶר אֶל-מֹשֶׁה אֲנִי חֹתֶנְךָ יִתְרוֹ יִתְרוֹ בָּא אֵלַיךְ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בְנֵיהָ עִמָּהּ:	6 וַיֹּאמֶר אֶל-מֹשֶׁה אֲנִי חֹתֶנְךָ יִתְרוֹ יִתְרוֹ בָּא אֵלַיךְ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בְנֵיהָ עִמָּהּ:
7 And Moses went out to meet his father-in-law, and bowed down and kissed him; and they asked each other of their welfare; and they came into the tent.	וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לִקְרֹאת חֹתֶנוּ וַיִּשָּׁתְּחוּ וַיִּשְׁקוּ-לוֹ וַיִּשְׁאַלְוּ אִישׁ-לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֵהָלָה:	7 וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לִקְרֹאת חֹתֶנוּ וַיִּשָּׁתְּחוּ וַיִּשְׁקוּ-לוֹ וַיִּשְׁאַלְוּ אִישׁ-לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֵהָלָה:

רעואל, יתר, יתרו, חוצצ, חצר, קיני, פוטיאל, (מכילתא יתרו פ"א). תר, ע"ש שְׁיָסֵר פרשה אחת בתורה, ואחת תחזה. יתרו, לכשתגייס וקיים המלות, הוסיפו לו אות אחת על שמו. חוצצ, שחוצצ את התורה, וחוצצ הוא יתרו שנאמר מִבְּנֵי חֶצֶץ חֶתֶן מִשָּׁה (שופטים ד, יא). ויש אומרים רעואל אציו של יתרו היה, ומהו אומר וַיִּשְׁאַלְוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ (שמות ז, יח), שהתינוקות קורין לאציו אציהן אצא. בספרי (בהעלותך עח): חותן משה. כן היה יתרו מתכבד במשה, אני חותן המלך, ולשעבר היה משה חולה הגדולה בחמיו, שנאמר וַיִּשָּׁבֶל אֵל יִתְרוֹ חֹתֶנוּ (מכילתא סס): למשה ולישראל. שְׁקוּל משה כנגד כל ישראל: את כל אשר עשה. להם בירידת המן, ובצארה, ובעמלק: כי הוציא ד' וגו'. וזו גדולה על כולם (מכילתא סס):

(2) אחר שלוחיה. כשאמר לו הקב"ה במדין, לך שצ מִקְרִים, וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו וְגו' (שמות ד, יט), ויאל אהרן לקראתו ויפגשוהו וצרה האלהים, אמר לו מי הם הללו, אמר לו זו היא אשתי שנשאתי במדין ואלו בני, אמר לו והיכן אתה מוליכן, אמר לו למצרים, אמר לו על הראשונים אנו מטערים ואתה צא להוסיף עליהם, אמר לה לך בית אצריך, נטלה שני בניה והלכה לה:

(4) ויצלני מחרב פרעה. כשגילו דתן ואזירים על דבר המצרי, וצקס להרוג את משה, נעשה לוארו כעמוד של שיש (שמו"ר א, לו):

(5) אל המדבר. אף אנו יודעים שצמדצר היה, אלא בשצחו של יתרו דְּצָר הכתוב, שהיה יושב בצכודו של עולם, ונדבדו לבו לזאת אל המדבר מקום תהו, לשמוע דברי תורה:

(6) ויאמר אל משה. ע"י שליח: אני חתנך יתרו וגו'. אם אין אתה יואל בגיני לא צתך, ואם אין אתה יואל בגיני אשתך לא בגיני שני (מכילתא סס):

(7) ויצא משה. כבוד גדול נכבד יתרו באותה שעה, כיון שיאל משה, יאל אהרן נדב ואציהוא, ומי הוא שראה את אלו יואל אין

<p>8 And Moses told his father-in-law all that the LORD had done unto Pharaoh and to the Egyptians for Israel's sake, all the travail that had come upon them by the way, and how the LORD delivered them.</p>	<p>וַיֹּסֶפֶר מֹשֶׁה לְחֹתָנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפָרְעֹה וּלְמִצְרַיִם עַל־יְשָׁרָאֵל וְכָל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מָצְאָתָם בְּדֶרֶךְ וַיַּצֵּלֵם יְהוָה:</p>	<p>8 וַיֹּסֶפֶר מֹשֶׁה לְחֹתָנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפָרְעֹה וּלְמִצְרַיִם עַל־יְשָׁרָאֵל וְכָל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מָצְאָתָם בְּדֶרֶךְ וַיַּצֵּלֵם יְהוָה:</p>
<p>9 And Jethro rejoiced for all the goodness which the LORD had done to Israel, in that He had delivered them out of the hand of the Egyptians.</p>	<p>וַיִּחַד יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֹצִילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם:</p>	<p>ישראל 9 וַיִּחַד יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֹצִילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם:</p>
<p>10 And Jethro said: 'Blessed be the LORD, who hath delivered you out of the hand of the Egyptians, and out of the hand of Pharaoh; who hath delivered the people from under the hand of the Egyptians.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הֹצִיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פַּרְעֹה אֲשֶׁר הֹצִיל אֶת־הָעָם מִתַּחַת יַד־מִצְרַיִם:</p>	<p>10 וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הֹצִיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פַּרְעֹה אֲשֶׁר הֹצִיל אֶת־הָעָם מִתַּחַת יַד־מִצְרַיִם:</p>
<p>11 Now I know that the LORD is greater than all gods; yea, for that they dealt proudly against them.'</p>	<p>כֵּעַן יָדַעְנָא אֲרִי רַב יְיָ וְלִית אֱלֹהָ פַר מִנִּיהּ אֲרִי בְּפִתְגָמָא דְּחֻשְׁבּוֹ מִצְרַאִי לְמַדֵּן יִתְיִשְׂרָאֵל בֵּיה דְּנִינּוּ:</p>	<p>11 עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי בִדְבַר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם:</p>
<p>12 And Jethro, Moses' father-in-law, took a burnt-offering and sacrifices for God; and Aaron came, and all the elders of Israel, to eat bread with Moses' father-in-law before God.</p>	<p>וַקְרִיב יִתְרוֹ חֲמוּהִי דְּמִשָּׁה עֲלֹן וְנִכְסַת קוֹדֶשִׁין קָדָם יְיָ וַאֲתָא אַהֲרֹן וְכָל סְבִי יִשְׂרָאֵל לְמִיכַל לַחֲמָא עִם חֲמוּהִי דְּמִשָּׁה קָדָם יְיָ:</p>	<p>12 וַיָּבִיחַ יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֹלָה וּזְבִיחִים לֵאלֹהִים וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכֹל־לֶחֶם עִם־חֹתֵן מֹשֶׁה לִפְנֵי הָאֱלֹהִים:</p>

ולא יאל: וישתחו וישק לו. איני יודע מי השתחוה למי, כשהוא אומר איש לרעהו, מי הקרוי איש, זה משה, שנאמר וְהָאִישׁ מֹשֶׁה (מכילתא ס:):

(8) ויספר משה לחותנו. למשון את לצו לקרצו לתורה (מכילתא ס:): את כל התלאה. שעל היסוד של עמלק (מכילתא ס:): התלאה. למ"ד אל"ף מן היסוד של תיבה, והמ"ו הוא מיקון ויסוד הנופל ממנו לפרקים, וכן תרומה, תנופה, תקומה, תנואה:

(9) ויחד יתרו. וישמח יתרו, זה פשוטו. ומדרש אגדה, נעשה צטרו מדודין מדודין, מיצר על אצוד מצרים, היינו דאמרי אינשי, גיורא עד עשרה דרי לא תצוי ארמאה באפיה (סנהדרין 75). על כל השובה. עוצת המן והבאר והתורה (מכילתא ס:), ועל כולן אשר הצילו מיד מצרים, עד עכשיו לא היה עזר יכול לצרות ממצרים, שהיתה הארץ מסוגרת, ואלו יאלו ששים רבוא (מכילתא ס:):

(10) אשר הציל אתכם מיד מצרים. אומה קשה: ומיד פרעה. מלך קשה: מתחת יד מצרים. כתרומתו לשון רדוי ומרומ, היד שהיו מכנידים עליהם, היא העבודה:

(11) עתה ידעתי. מכירו הייתי לשעבר, ועכשיו ציטור (מכילתא ס:): מכל האלהים. מלמד שהיה מכיר בכל עבודת אלילים שבעולם, שלא הניח עבודת אלילים שלא עבדה (מכילתא ס:): כי בדבר אשר זדו עליהם. כתרומתו, צמים דמו לאצדס והם נאצדו צמים: אשר זדו. אשר הרשיעו. ורצונו דרשו (סוטה יא). לשון ויזד יעקב נזיד (צראשית כה, כט), בקדירה אשר בשלו בה נצטלו:

(12) עולה. כמשמעה, שהיא כולה כליל: זבחים. שלמים: ויבא אהרן וגו'. ומשה היכן הלך, והלא הוא שיאל לקראתו

13	And it came to pass on the morrow, that Moses sat to judge the people; and the people stood about Moses from the morning unto the evening.	וַהֲנִיחַ בַּיּוֹמָא דְּבִתְרוֹהֵי וַיִּתִּיב מֹשֶׁה לְמִדּוֹן יָת עַמָּא וְקָם עַמָּא עַל־וֹהֵי דְּמֹשֶׁה מִן צַפְרָא עַד רַמְשָׁא:	וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה לִשְפֹּט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֹּקֶר עַד־הָעֶרֶב:	שני
14	And when Moses' father-in-law saw all that he did to the people, he said: 'What is this thing that thou doest to the people? why sittest thou thyself alone, and all the people stand about thee from morning unto even?'	וַחֲזָא חֲמוּהֵי דְּמֹשֶׁה יָת כָּל דְּהוּא עֲבִיד לְעַמָּא וַאֲמַר מָא פִתְגָמָא הָדִין דְּאַתָּ עֲבִיד לְעַמָּא מְדִין אֶת יִתִּיב בְּלַחֲוֹדָּהּ וְכָל עַמָּא קִימִין עַל־וֹד מִן צַפְרָא עַד רַמְשָׁא:	וַיֵּרָא חֲתָן מֹשֶׁה אֶת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה לָעָם וַיֹּאמֶר מֶה־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם מִדּוּעַ אַתָּה יּוֹשֵׁב לְבַדְּךָ וְכָל־הָעָם נֹצֵב עָלֶיךָ מִן־בֹּקֶר עַד־עֶרֶב:	14
15	And Moses said unto his father-in-law: 'Because the people come unto me to inquire of God;	וַאֲמַר מֹשֶׁה לְחֲמוּהֵי אֲרִי אַתָּן לֹחִי עַמָּא לְמַתְבַּע אוֹלְפָן מִן קִדָּם יי:	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֲתָנּוּ כִּי־יָבֹא אֵלַי הָעָם לְדִרְשׁ אֱלֹהִים:	15
16	when they have a matter, it cometh unto me; and I judge between a man and his neighbour, and I make them know the statutes of God, and His laws.'	כִּד הָוִי לְהוֹן דִּינָא אַתָּן לֹחִי וְדֹאֲיִנָּא בֵין גּוֹבְרָא וּבֵין חֲבֵרִיָּהּ וּמַהֲדַעְנָא לְהוֹן יָת קִימָא דִּי וַיִּת אוֹרִיָּתִיהָ:	כִּי־יְהִיָּה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי וְשִׁפְטִיתִי בֵין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו:	16
17	And Moses' father-in-law said unto him: 'The thing that thou doest is not good.	וַאֲמַר חֲמוּהֵי דְּמֹשֶׁה לִיָּה לָא תַשִּׁין פִּתְגָמָא דְּאַתָּ עֲבִיד:	וַיֹּאמֶר חֲתָן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה:	17
18	Thou wilt surely wear away, both thou, and this people that is with thee; for the thing is too heavy for thee; thou art not able to perform it thyself alone.	מְלָאָה תִלְאִי אַף אֶת אַף עַמָּא הָדִין דְּעַמָּךְ אֲרִי יִקִּיר מִנְּךָ פִּתְגָמָא לָא תִכּוּל לְמַעֲבִדָּהּ בְּלַחֲוֹדָּהּ:	נָכַל תִּבָּל גַּם־אַתָּה גַּם־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי־כִבֶּד מִמֶּךָ הַדָּבָר לֹא־תוּכַל עֲשֹׂהוּ לְבַדְּךָ:	18

וגרס לו את כל הכבוד, אלא שהיה עומד ומשמש לפניו: לפני האלהים. מכאן שהנהנה מסעודה שתלמידי חכמים מסובין זה, כאילו נהנה מזיו השכינה (צרכות סד).

(13) ויהי מחרת. מולאי יום הכפורים היה, כך שנינו בספרי, ומהו ממחרת, למחרת רדתו מן ההר. ועל כרחק אי אפשר לומר אלא ממחרת יום הכפורים, שהרי קודם מתן תורה אי אפשר לומר והודעתי את חוקי וגו', ומשנתנה תורה עד יום הכפורים לא ישב משה לשפוט את העם, שהרי צ"ו בתמוז ירד ושבר את הלוחות, ולמחרת עלה צהשכמה ושהה שמונים יום וירד ציום הכפורים. ואין פרשה זו כתובה כסדר, שלא נאמר ויהי ממחרת עד שנה שנייה, אף לדברי האומר יתרו קודם מתן תורה בא, שילוחו אל ארצו לא היה אלא עד שנה שנייה, שהרי נאמר כאן וישלח משה את חותנו, ומצינו במסע הדגלים שאמר לו משה נקעים חננו אל המקום וגו' אל תַעֲזֹב אֶתְנוּ (במדבר י, לא), ואם זה קודם מתן תורה, מששלחו והלך היכן מצינו שחזר. ואם תאמר שס לא נאמר יתרו אלא חוצב וצנו של יתרו היה, הוא חוצב הוא יתרו, שהרי כתיב מִצְרִי חָצַב חֲתָן מֹשֶׁה (שופטים ד, יא): וישב משה וגו' ויעמוד העם. יושב כמלך וכולן עומדים, והוקשה הדבר ליטרו שהיה מזלזל בכבודן של ישראל, והוכיחו על כך, שנאמר מדוע אחת יושב לצדך וכלם נצבים: מן הבקר עד הערב. אפשר לומר כן, אלא כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת, מעלה עליו הכתוב כאילו עסק בתורה כל היום, וכאילו נעשה שותף להקצ"ה צמעה צראשית, שנאמר צו וַיָּהִי עֶרֶב וגו' (שבת י):

(15) כי יבא. כי בא, לשון הווה: לדרש אלהים. כתרומתו למקדש אילפן, לשאול תלמוד מפי הגבורה:

(16) כי יהיה להם דבר בא. מי שהיה לו הדבר בא אלי:

(17) ויאמר חתן משה. דרך כבוד קוראו הכתוב חותנו של מלך:

19	Hearken now unto my voice, I will give thee counsel, and God be with thee: be thou for the people before God, and bring thou the causes unto God.	כָּעַן קָבִיל מִנִּי אִמְלִכְנָה וַיְהִי מִימְרָא דִּי בְּסַעֲדָה הָיוּ אֲתָהּ לַעֲמָא תִּבְעֵי אוֹלְפָן מִן קֳדָם יְיָ וְהָיוּ מִיְּמֵי אֲתָהּ יֵת פִּתְגָמָא לַקֳּדָם יְיָ:	עֲתָה שָׁמַע בְּקֻלִּי אִיעֲצֵךְ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הִנֵּה אֲתָהּ לָעָם מוֹל הָאֱלֹהִים וְהִבֵּאתָ אֶתְּהָ אֶת־הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים:
20	And thou shalt teach them the statutes and the laws, and shalt show them the way wherein they must walk, and the work that they must do.	וַתְּהַר יִתְהוֹן יֵת קִימָא וַיֵּת אוֹרֵיתָא וַתְּהוֹדַע לְהוֹן יֵת אוֹרְחָא דִּיהִכּוֹן בֵּיה וַיֵּת עוֹבְדָא דִּיעֲבָדוֹן:	וַהֲזַהֲרֶתָּה אֹתָהֶם אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָּהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן:
21	Moreover thou shalt provide out of all the people able men, such as fear God, men of truth, hating unjust gain; and place such over them, to be rulers of thousands, rulers of hundreds, rulers of fifties, and rulers of tens.	וְאֵת תַּחְזִי מִכָּל עַמָּא גּוֹבְרִין דְּחִילָא דְּחִלָּא דִּי גּוֹבְרִין דְּקִשּׁוּט דְּסָנִן לְקַבְּלָא מִמּוֹן וְחִמְנֵי עֲלִיהוֹן רַבְּנֵי אֶלְפֵי רַבְּנֵי מֵאוֹתָא רַבְּנֵי חֲמִשִּׁין וְרַבְּנֵי עֶשְׂרִייתָא:	וְאֵתְּהָ תַּחְזִיחַ מִכָּל־הָעָם אַנְשֵׁי־חֵיל יִרְאֵי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת שְׂנְאֵי בָצַע וְשֹׂמְתֵי עַל־הֶם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֶשְׂרֵת:
22	And let them judge the people at all seasons; and it shall be, that every great matter they shall bring unto thee, but every small matter they shall judge themselves; so shall they make it easier for thee and bear the burden with thee.	וַיְדִינוּן יֵת עַמָּא בְּכָל עֵדָן וַיְהִי כָּל־הַדְּבָר הַגָּדוֹל יָבִיאוּ אֵלָיְךָ וְכָל־הַדְּבָר הַקָּטָן יִשְׁפֹּטוּ־הֶם וְהָקֵל מֵעַלְיָךְ וְנָשְׂאוּ אֶתְּהָ:	וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת וְהָיָה כָּל־הַדְּבָר הַגָּדוֹל יָבִיאוּ אֵלָיְךָ וְכָל־הַדְּבָר הַקָּטָן יִשְׁפֹּטוּ־הֶם וְהָקֵל מֵעַלְיָךְ וְנָשְׂאוּ אֶתְּהָ:
23	If thou shalt do this thing, and God command thee so, then thou shalt be able to endure, and all this people also shall go to their place in peace.	אִם יֵת פִּתְגָמָא הָדִין תַּעֲבִיד וַיִּפְקֹדְךָ יְיָ וְתִכּוֹל לְמַקְם וְאִם כָּל עַמָּא הָדִין עַל אֶתְרֵיהּ יִהְיֶה בְּשָׁלָם:	אִם אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וַיְכַלְתָּ עִמָּךְ וְגַם כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־מְקוֹמוֹ יָבֹא בְּשָׁלוֹם:

(18) נבול תבול. כתרומתו. ולשונו לשון כמישה פליישטרא, כמו וקעלה נצל (ירמיה ח, יג), פנצל עלה מקפן וגו' (ישעיה לז, ד), שהוא כמו ע"י חמה וע"י קרח, וכחו תש ונלאה: גם אתה. לרצות אהרן וחור וע"ז וקנים: כי כבוד ממך. כוזבו רצ יותר ממך: (19) איעצך ויהי אלהים עמך. צענה, אמר לו לא המלך בצורה (מכילתא פ"צ): היה אתה לעם מול האלהים. שליח ומליץ צינותם למקום, ושאל משפטים מאתו: הדברים. דברי ריצות: (21) ואתה תחזה. צרום הקדש שעליך: אנשי חיל. עשירים, שאין צריכין להחניף ולהכיר פנים: אנשי אמת. אלו בעלי הצטחה, שהם כדאי לסמוך על דצריהם, שע"י כן יהיו דצריהם נשמעין: שנאי בצע. ששונאין את ממוןם דצין, כההיא דאמרין, כל דיינא דמפקין ממוןא מיניה צדינא, לאו דיינא הוא (צבא צתרא נח): שרי אלפים. הם היו שש מאות שרים לשש מאות אלף (סנהדרין יא). שרי מאות. שש אלפים היו: שרי חמשים. י"צ אלף: שרי עשרות. ששים אלף. (מה שפירש"י על כל השרים כמה היו. והוא לכאורה ללא צורך, והנה צאמת תיקן בזה ותירך קושיא בפסוק, דקחשיז מלמעלה למטה, ר"ל המספר מרובה קודם מספר המועט, ולא הל"ל אלא מתחלה שרי עשרות צראשונה, ואח"כ צהדרגה כולם, ולפי פירושו שהזכיר ופרט סכום מנין השרים, לא וחשוב, וכשתדקדק צמנינס ולגציהו אחי שפיר, מספר המועט תחלה ואח"כ צהדרגה, כן נ"ל נכון ודוק): (22) ושפטו. וידונו, לשון צווי: והקל מעליך. דצר זה להקל מעליך. כמו והקצד את לצו (שמות ח, יא), והפזות את מוצב (מלכים ב' ג, כד), לשון הווה:

24	So Moses hearkened to the voice of his father-in-law, and did all that he had said.	וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֹתְנוֹ וַיַּעַשׂ כָּל אֲשֶׁר אָמַר:	שלישי
25	And Moses chose able men out of all Israel, and made them heads over the people, rulers of thousands, rulers of hundreds, rulers of fifties, and rulers of tens.	וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי־חַיִל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רְאִשִׁים עַל־הָעָם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֶשְׂרֵת:	25
26	And they judged the people at all seasons: the hard causes they brought unto Moses, but every small matter they judged themselves.	וּשְׁפָטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת אֶת־הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יָבִיאוּן אֶל־מֹשֶׁה וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפֹּטוּ הֵם:	26
27	And Moses let his father-in-law depart; and he went his way into his own land.	וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת־חֹתְנוֹ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל־אֶרְצוֹ: (פ)	27
XIX	In the third month after the children of Israel were gone forth out of the land of Egypt, the same day came they into the wilderness of Sinai.	בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לֵצְאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינַי:	רביעי
2	And when they were departed from Rephidim, and were come to the wilderness of Sinai, they encamped in the wilderness; and there Israel encamped before the mount.	וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר וַיַּחֲנוּ־שָׁם יִשְׂרָאֵל נֹגֵד הַהָר:	2
3	And Moses went up unto God, and the LORD called unto him out of the mountain, saying: 'Thus shalt thou say to the house of Jacob, and tell the children of Israel:	וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן־הַהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתֹגִיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:	3

(23) וצוך אלהים ויכלת עמוד. המלך בגזורה, אם יצוה אותך לעשות כך תוכל עמוד, ואם יעכז על ידך לא תוכל לעמוד (מכילתא פ"ג): וגם כל העם הזה. אהרן נדז ואזיהוא, ושבעים זקנים הנלוים עמה עמך (מכילתא שם): (26) ושפטו. ודיינון ית עמא: יביאון. מייסין: ישפטוהו הם. כמו ישפטו (בחולס) וכן לא תעבדני (רות ז, ח), כמו לא תעבדני. ותרגמו דייגין ודינון. מקראות העליונים היו לשון זוי, לכך מתורגמין ודינון, ייתון, ודינון, ומקראות הללו לשון עשייה: (27) וילך לו אל ארצו. לגייר בני משפחתו (מכילתא פ"ג): (1) ביום הזה. נראש חדש (שבת פו). לא היה צריך לכחוש אלא ציוס ההוא, מהו ציוס הזה, שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאילו היום ניתנו: (2) ויסעו מרפידים. למה הוצרך לחזור ולפרש מהיכן נסעו, והלא כבר כתב שזרפידים היו חונים, צידוע שמסם נסעו, אלא להקיש נסיעתן מרפידים לציאתן למדבר סיני, מה ציאתן למדבר סיני בתשובה, אף נסיעתן מרפידים בתשובה (מכילתא נחש פ"א): ויחן שם ישראל. כאיש אחד בלז אחד, אבל שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת (מכילתא שם): נגד החר. למזרחו, וכל מקום שאתה מוצא נגד, פניס למזרח (מכילתא שם): (3) ומשה עלה. ציוס השני, וכל עליותיו בהשכמה היו, שנאמר וישפטם משה בצקר (שמות לד, ד): כה תאמר. בלשון הזה

4	Ye have seen what I did unto the Egyptians, and how I bore you on eagles' wings, and brought you unto Myself.	אתון חזיתון דעבדית למצראי ונשילית יתכון כד על גדפי נשרון וקריבית יתכון לפולחני:	אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על-כנפי נשרים ואבא אתכם אלי:	4
5	Now therefore, if ye will hearken unto My voice indeed, and keep My covenant, then ye shall be Mine own treasure from among all peoples; for all the earth is Mine;	ועתה אם-שמעו תשמעו בקלי ושמרתם את-בריתי והייתם לי סגולה מכל-העמים כי-לי כל-הארץ:	ועתה אם-שמעו תשמעו בקלי ושמרתם את-בריתי והייתם לי סגולה מכל-העמים כי-לי כל-הארץ:	5
6	and ye shall be unto Me a kingdom of priests, and a holy nation. These are the words which thou shalt speak unto the children of Israel.'	ואתון תהיון קדמי מלכין כהנין ועם קדיש אליון פתגמא דתמליל עם בני ישראל:	ואתם תהיו-לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל-בני ישראל:	טו
7	And Moses came and called for the elders of the people, and set before them all these words which the LORD commanded him.	ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את כל-הדברים האלה אשר צוהו יהוה:	ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את כל-הדברים האלה אשר צוהו יהוה:	חמישי
8	And all the people answered together, and said: 'All that the LORD hath spoken we will do.' And Moses reported the words of the people unto the LORD.	ויענו כל-העם וחדלו ויאמרו כל אשר-דבר יהוה נעשה וישב משה את-דברי העם אל-יהוה:	ויענו כל-העם וחדלו ויאמרו כל אשר-דבר יהוה נעשה וישב משה את-דברי העם אל-יהוה:	8

וכסדר הזה: לבית יעקב. אלו הנשים, תאמר להם כלשון רכה: ותגיד לבני ישראל. עונשין ודקדוקין פירש לזכרים, דברים הקשין בגידין (שבת פז). מכילתא בחדש פ"ב):

(4) אתם ראיתם. לא מסורת היא בידכם, ולא דברים אני משגר לכם, לא צעדים אני מעיד עליכם, אלא אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים, על כמה עצירות היו חייצין לי קודם שנודווגו לכם, ולא נפרעתי מהם אלא על ידכם: ואשא אתכם. זה יום שצאו ישראל לרעמסס, שהיו ישראל מפוזרין בכל ארץ גושן, ולשעה קלה כשצאו ליסע ולנאח, נקצצו כלם לרעמסס (מכילתא פ"ב). ואונקלוס תרגם ואשא, וסנקלית יתכון, כמו ואסיע אתכם, תיקן את הדבור דרך כבוד למעלה: על כנפי נשרים. כנשר הנשאר גזוליו על כנפיו, שכל שאר העופות נותנים את צניהם בין רגליהם, לפי שמתיראין מעוף אחר שפורח על גביהם, אצל הנשר הזה אינו מתירא אלא מן האדם שמא יזרוק בו חץ, לפי שאין עוף פורח על גביו, לכך נותנו על כנפיו אומר מוטב יכנס החץ בי ולא בצני, אף אני עשיתי כן, ויסע מלאך ה' אליהם וגו' ויצא צין מסנה מצרים וגו' (שמות יד, טז), והיו מצרים זורקים חלים ואצני צליקטקראות, והענין מקצלם: ואבא אתכם אלי. כתרגומו:

(5) ועתה. אם עתה תקבלו עליכם, יערב לכם מכאן ואילך, שכל התחלות קשות (מכילתא פ"ב): ושמרתם את בריתי. שאכרות עמכם על שמירת התורה: סגולה. אומר חזיב, כמו וסגלת מלכים (קהלת ז, ח), כלי יקר ואצנים טובות שהמלכים גוזזים אותם, כך אתם תהיו לי סגולה משאר אומות, ולא תאמרו אתם לצדכם שלי ואין לי אחרים עמכם, ומה יש לי עוד שמהא חצתכם נכרת, כי לי כל הארץ, והם צעני ולפני לכולם:

(6) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. שרים, קמה דשט אומר, וצני דוד פהנים היו (שמואל-ב ח, יח): אלה הדברים. לא פחות ולא יותר:

(8) וישב משה את דברי העם וגו'. ציוס המחרת שהוא יום שלישי, שהרי צהשכמה עלה. וכי צריך היה משה להשיב, אלא בא הכחוצ למדך דרך ארץ ממשה, שלא אמר הואיל ויודע מי שלחני, איני צריך להשיב:

<p>And the LORD said unto Moses: 'Lo, I come unto thee in a thick cloud, that the people may hear when I speak with thee, and may also believe thee for ever.' And Moses told the words of the people unto the LORD.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי בָא אֵלֶיךָ בְּעָבֹהּ הָעָנָן בְּעָבֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרִי עִמָּךְ וְגַם־בְּךָ יֵאֱמִינוּ לְעֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת־דְּבָרֵי הָעָם אֶל־ יְהוָה:</p>	<p>9 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי בָא אֵלֶיךָ בְּעָבֹהּ הָעָנָן בְּעָבֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרִי עִמָּךְ וְגַם־בְּךָ יֵאֱמִינוּ לְעֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת־דְּבָרֵי הָעָם אֶל־ יְהוָה:</p>
<p>And the LORD said unto Moses: 'Go unto the people, and sanctify them to-day and to-morrow, and let them wash their garments,</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ אֶל־ הָעָם וְקִדְשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וַיַּחֲרוּן לְבוֹשֵׁיהֶן:</p>	<p>10 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ אֶל־ הָעָם וְקִדְשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וַיַּחֲרוּן לְבוֹשֵׁיהֶן:</p>
<p>and be ready against the third day; for the third day the LORD will come down in the sight of all the people upon mount Sinai.</p>	<p>וַיְהִיו זְמִינֵי לְיוֹמָא תְּלִיתָא אַרְי בְּיוֹמָא תְּלִיתָא יְהִי יְי לְעִינֵי כָל עַמָּא עַל טוֹרָא דְּסִינֵי:</p>	<p>11 וַהֲיוּ נֹכְחִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד יְהוָה לְעִינֵי כָל־הָעָם עַל־הַר סִינַי:</p>
<p>And thou shalt set bounds unto the people round about, saying: Take heed to yourselves, that ye go not up into the mount, or touch the border of it; whosoever toucheth the mount shall be surely put to death;</p>	<p>וּתְתַחֲמִים יְת עַמָּא סְחוֹר סְחוֹר לְמִימַר אֶסְתַּמְרוּ לְכוֹן מִלְמַסַּק בְּטוֹרָא וּלְמַקְרַב בְּסוֹפִיָּה כָל דְּיִקְרַב בְּטוֹרָא אֶתְקַטְלָא יִתְקַטְלָא:</p>	<p>12 וְהִגַּבְלָתָ אֶת־הָעָם סָבִיב לְאַמֹּר הִשְׁמְרוּ לָכֶם עֲלֹת בְּהָר וּנְגַע בְּקַצְחוֹ כָּל־הַנֶּגַע בְּהָר מוֹת יוֹמָת:</p>
<p>no hand shall touch him, but he shall surely be stoned, or shot through; whether it be beast or man, it shall not live; when the ram's horn soundeth long, they shall come up to the mount.'</p>	<p>לֹא תִקְרַב בֵּיהּ יָד אַרְי אֶתְרַגְמָא יִתְרַגֵּם אוֹ אֶשְׁתַּדָּא יִשְׁתַּדֵּי אִם בְּעִירָא אִם אֲנָשָׁא לֹא יִתְקִיִּים בְּמִיגַד שׁוֹפָרָא אֲנֹן מוֹרְשֵׁן לְמַסַּק בְּטוֹרָא:</p>	<p>13 לֹא־תִגַּע בּוֹ יָד כִּי־סָקוֹל יִסְקֹל אוֹ־יִרָה יִירָה אִם־בְּהֶמָּה אִם־ אִישׁ לֹא יִחְיֶה בְּמִשְׁדֵּי הַיָּבֵל הַמָּה יַעֲלוּ בְּהָר:</p>
<p>And Moses went down from the mount unto the people, and sanctified the people; and they washed their garments.</p>	<p>וַנַּחַת מֹשֶׁה מִן טוֹרָא לְוַת עַמָּא וַזְמִין יְת עַמָּא וַחֲרוּ לְבוֹשֵׁיהֶן:</p>	<p>14 וַיֵּרֵד מֹשֶׁה מִן־הָהָר אֶל־ הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם וַיַּכְבְּסוּ שְׂמֹלֹתָם:</p>

(9) בעב הענן. צמעה הענן, והו ערפל: וגם כך. גם צנזיאס הצאים אחריו: ויגד משה וגו'. ציוס המחרת שהוא רציעי לחדש: את דברי העם וגו'. תשובה על דבר זה שמעתי מהם, שרצונו לשמוע ממך, אינו דומה השומע מפי שליח לשומע מפי המלך, רצונו לראות את מלכנו:

(10) ויאמר ה' אל משה. אם כן שמזיקין לדבר עמם, לך אל העם: וקדשתם. וזימנתם, שיכינו עצמם היום ומחר:

(11) והיו נכונים. מוצלים מאשה (מכילתא פ"ג): ליום השלישי. שהוא ששה חדש, וצחמישי צנה משה את המוצח תחת ההר ושמים עשרה מצנה (מכילתא פ"ט), כל הענין האמור בפרשת ואלה המשפטים, ואין מוקדם ומאוחר צחורה: לעיני כל העם. מלמד, שלא היה צהם סומא, שנתרפאו כולם (מכילתא פ"ט):

(12) והגבלת. קצב להם תחומין לסימן, שלא יקרצו מן הגבול והלאה: לאמר. הגבול אומר להם השמרו מעלות מכאן והלאה, ואחז תזהירם על כך: ונגע בקצהו. אפילו בקצהו:

(13) ירה ירה. מכאן לנסקלין שהם נדחין למטה (סנהדרין מה). מצית הסקילה שהיה גצוה שמי קומות: יירה. יושלך למטה לארץ, כמו ירה צים (שמות טו, ד): במשך היובל. כשימושן היוצל קול ארוך, הוא סימן סלוק שכינה והפסקת הקול, וכיון שנחלק הם רשאין לעלות: היובל. הוא שופר של איל, שכן בערביא קורין לְדִקְרָא יוֹבֵלָא. ושופר של אילן של יחמק היה:

15	And he said unto the people: 'Be ready against the third day; come not near a woman.'	וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם הָיוּ נִכְנִיּוֹם לְשִׁלֹּשֶׁת יָמִים אֶל־תִּגְשׁוּ אֶל־אִשָּׁה: וַאֲמַר לְעַמָּא הָיוּ זְמִינִין לְתַלְתָּא יוֹמִין לֹא תִקְרְבוּן לְצַד אִתְתָּא:
16	And it came to pass on the third day, when it was morning, that there were thunders and lightnings and a thick cloud upon the mount, and the voice of a horn exceeding loud; and all the people that were in the camp trembled.	וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בַּהֵיָּת וַהֲוָה בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה בְּמַהֲוִי חֲבַקֵּר וַיְהִי קִלְתִּין וּבִרְקִים וַעֲנָן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקוֹל שֹׁפָר חֲזָק מְאֹד וַיַּחֲרֵד כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה: וְהָוָה בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה בְּמַהֲוִי חֲבַקֵּר וַהֲוָה קִלְתִּין וּבִרְקִין וַעֲנָן תַּקִּיף עַל טוֹרָא וְקוֹל שׁוֹפָרָא תַּקִּיף לַחֲדָא וְזַע כָּל עַמָּא דְּבַמִּשְׁרִיתָא:
17	And Moses brought forth the people out of the camp to meet God; and they stood at the nether part of the mount.	וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים מִן־הַמַּחֲנֶה וַיִּתְּצֻבוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר: וַאֲפִיק מֹשֶׁה יָת עַמָּא לְקַדְמוֹת מִיִּמְרָא דִּי מִן מִשְׁרִיתָא וַאֲתַעֲתֵדוּ בְּשַׁפּוֹלֵי טוֹרָא:
18	Now mount Sinai was altogether on smoke, because the LORD descended upon it in fire; and the smoke thereof ascended as the smoke of a furnace, and the whole mount quaked greatly.	וַהֲרָ סִינַי עָשָׁן כְּלוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו וַהֲוָה בָּאֵשׁ וַיַּעַל עָשָׁנוֹ כַּעֲשָׁן חֲבַבְשָׁן וַיַּחֲרֵד כָּל־הָהָר מְאֹד: וְטוֹרָא דְּסִינַי תָּנַן כּוֹלִיהָ מִן קָדָם דְּאִתְגַּלִּי עָלֵיהּ יְיָ בְּאִשְׁתָּא וְסִלִּיק תַּנְיִיָּה כְּתַנְנָא דְּאִתּוּנָא וְזַע כָּל טוֹרָא לַחֲדָא:
19	And when the voice of the horn waxed louder and louder, Moses spoke, and God answered him by a voice.	וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחֲזָק מְאֹד מֹשֶׁה יַדְבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֵנוּ בְּקוֹל: וַהֲוָה קוֹל שׁוֹפָרָא אֲזִיל וְתַקִּיף לַחֲדָא מֹשֶׁה מְמַלִּיל וּמִן קָדָם יְיָ מִתְעַנִּי לֵיהּ בְּקוֹל:

(14) מן ההר אל העם. מלמד שלא היה משה פונה לעסקיו, אלא מן ההר אל העם:
(15) היו נכונים לשלושת ימים. לסוף שלשת ימים, הוא יום רביעי, שהוסיף משה יום אחד מדעתו, כדברי רבי יוסי (שבת פז,). ולדברי האומר בששה בחדש נחתו עשרת הדברות, לא הוסיף משה כלום, ולשלשת ימים, כמו ליום השלישי: אל תגשו אל אשה. כל שלשת ימים הללו, כדי שיהיו הנשים טובלות ליום השלישי ותהיינה טהורות לקבל תורה, שאם ישמש תוך ג' ימים, שמה תפלוט האשה שכבת זרע לאחר טבילתה ותחזור ותטמא, אבל משעתה שלשה ימים כבר הזרע מסריח ואינו ראוי להזריע, וטהור מלטמא את הפולטת:
(16) בהיות הבקר. מלמד שהקדים על ידם, מה שאין דרך בשר ודם לעשות כן שיהא הרב ממתיך לתלמיד, וכן מצינו קום ג' אל הבקעה וגו' (יחזקאל ג, כב), וְאָקוּם וְאֶלָּא אֶל הַבְּקָעָה וְהָיָה עָם פְּצוּד ה' עֹמֵד (שם כג):
(17) לקראת האלהים. מגיד שהשכינה יצאה לקראתם כחתן היוצא לקראת כלה, וזה שנאמר ה' מְסִינִי צָא (דברים לג, ב). מכילתא פ' (ג), ולא נאמר לסיני צא: בתחתית ההר. לפי פשוטו צרגלי ההר. ומדרשו, שנחלש ההר ממקומו ונכפה עליהם כגגית (שבת פח):
(18) עשן כלו. אין עשן זה שם דבר, שהרי נקוד השי"ן פת"ח, אלא לשון פעל, כמו אמר, שמר, שמע, לכך תרגומו סָנַן פְּלִיָּה ולא תרגם סָנְנָא, וכל עשן שצמקרא נקודים קמ"ץ, מפני שהם שם דבר: הכבשן. של סיד, יכול ככבשן זה ולא יותר, תלמוד לומר בוער באש עד לב השמים, ומה תלמוד לומר כבשן, לְשַׁבֵּר את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע, נותן לצריות סימן הניכר להם. כיוצא בו פֶּאֶרְיָה יִשְׁאָב (הושע יא, י), וכי מי נתן כח בארי אלא הוא, והכחצ מושלו כאריה, אלא אנו מכנין ומדמיין אותו לצריותיו, כדי לְשַׁבֵּר את האוזן מה שיכולה לשמוע. כיוצא בו וְקוֹלוֹ פָּקוּל מִיָּם רָצִים (יחזקאל מג, ב), וכי מי נתן קול למים והלא הוא, ואתה מכנה אותו לדמותו לצריותיו כדי לְשַׁבֵּר את האוזן:
(19) הולך וחזק מאד. מנהג הדיוט כל זמן שהוא מאריך לתקוע קולו מחליש וכוהה, אבל כאן הולך וחזק מאד, ולמה כך, מתחלה לְשַׁבֵּר אזניהם מה שיכולין לשמוע: משה ידבר. כשהיה משה מדבר ומשמיע הדברות לישראל, שהרי לא שמעו מפי הגבורה אלא אנכי ולא יהיה לך, והקדוש ברוך הוא מסייעו לתת בו כח להיות קולו מגביר ונשמע: יענו בקול. יענו על דבר הקול, כמו אֲשֶׁר יַעֲנֶה צָאֵשׁ (מלכים א יח, כד), על דבר האש להורידו:

20	And the LORD came down upon mount Sinai, to the top of the mount; and the LORD called Moses to the top of the mount; and Moses went up.	וַיֵּרֶד יְהוָה עַל-הָהָר סִינַי אֶל-רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל-רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה:	וַתֵּגַלֵּי יְיָ עַל טוֹרָא דְּסִינַי לְרִישׁ טוֹרָא וַיִּקְרָא יְיָ לְמֹשֶׁה לְרִישׁ טוֹרָא וּסְלִיק מֹשֶׁה:
21	And the LORD said unto Moses: 'Go down, charge the people, lest they break through unto the LORD to gaze, and many of them perish.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה רֵד הָעֵד בָּעַם פֶּן-יַהֲרֹסוּ אֶל-יְהוָה לְרֹאוֹת וַנִּפֹּל מִמֶּנּוּ רַב:	וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה חוֹת אֶסְהִיד בְּעַמָּא דְּלָמָא וַיַּפְּרִיזוּן קֳדָם יְיָ לְמַחְזִי וַיִּפֹּל מִנְּהוֹן סְגִי:
22	And let the priests also, that come near to the LORD, sanctify themselves, lest the LORD break forth upon them.'	וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנִּגְשִׁים אֶל-יְהוָה יִתְקַדְּשׁוּ פֶן-יִפְרֹץ בָּהֶם יְהוָה:	וְאַף כֹּהֲנֵי דְקָרִיבִין לְשִׁמְשָׁא קֳדָם יְיָ יִתְקַדְּשׁוּן דְּלָמָא יִקְטֹל בְּהוֹן יְיָ:
23	And Moses said unto the LORD: 'The people cannot come up to mount Sinai; for thou didst charge us, saying: Set bounds about the mount, and sanctify it.'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה לֹא-יֻכַּל הָעָם לַעֲלֹת אֶל-הָהָר סִינַי כִּי-אֵתָהּ הִעֲדָתָה בְּנֹל לֵאמֹר הִגְבַּל אֶת-הָהָר וְקִדְּשָׁתוּ:	וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לֹא יֻכַּל עַמָּא לְמַסַּק לְטוֹרָא דְּסִינַי אֲרִי אֵת אֶסְהִידֵת בְּנָא לְמִימַר תַּחֲסִים יֵת טוֹרָא וְקִדְּשֶׁהּ:
24	And the LORD said unto him: 'Go, get thee down, and thou shalt come up, thou, and Aaron with thee; but let not the priests and the people break through to come up unto the LORD, lest He break forth upon them.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה לְךָ-רֵד וְעֲלִיתָ אִתָּהּ וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם אֶל-יְהוָה לַעֲלֹת אֶל-יְהוָה פֶּן-יִפְרֹץ בָּם:	וַאֲמַר לִיהּ יְיָ אֵיזִיל חוֹת וְתַסַּק אֵת וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְכֹהֲנֵי וְעַמָּא לֹא יַפְּרִיזוּן לְמַסַּק לְקֳדָם יְיָ דְּלָמָא יִקְטֹל בְּהוֹן יְיָ:
25	So Moses went down unto the people, and told them.	וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל-הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם: (ס)	וַנַּחַת מֹשֶׁה לְוֵת עַמָּא וַאֲמַר לְהוֹן:
XX	And God spoke all these words, saying:	וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר: (ס)	וּמְלִיל יְיָ יֵת כָּל פְּתִגְמֵי הָאֵלִין לְמִימַר:

(20) וירד ה' על הר סיני. יכול ירד עליו ממש, תלמוד לומר כי מן השמים דצרכתי עמכם (שמות כ, יט), למד שהרין שמים עליונים ותחתונים, והציען על גבי ההר כמזע על המטה, וירד כסא הכבוד עליהם (מכילתא פ"ד):
(21) העד בעם. המרה זהם שלא לעלות זהר: פן יהרסו וגו'. שלא יהרסו את מצבם, על ידי שפאָרָאָם אל ה' לראות, ויקרצו לזד הזה: ונפל ממנו רב. כל מה שיפול מהם, ואפילו הוא יחידי חשוב לפני רב (מכילתא שם): יהרסו. כל הריסה מפרדת אסיפת הצנין, אף הנפרדין ממצב אנשים הורסים את המצב:
(22) וגם הכהנים. אף הצבורות שהעבודה זהם (זבחים קטו): הנגשים אל ה'. להקריב קרבנות, אף הם אל יסמכו על חשיבותם לעלות: יתקדשו. יהיו מזומנים להתיצב על עמדן: פן יפרץ. לשון פרעה, יהרוג זהם ויעשה זהם פרעה:
(23) לא יוכל העם. איני צריך להעיד זהם, שהרי מותרין ועומדין הם היום שלשת ימים, ולא יוכלו לעלות, שאין להם רשות:
(24) לך רד. והעד זהם שנית, שמזרין את האדם קודם מעשה, וחוזרין ומזרין אותו בשעת מעשה (מכילתא שם): ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים. יכול אף הם עמך, תלמוד לומר ועלית אתה, אמור מעתה, אתה מחיזה לעמך, ואהרן מחיזה לעמך, והכהנים מחיזה לעמך, משה נגש יותר מאהרן, ואהרן יותר מן הכהנים, והעם כל יקיר אל יהרסו את מצבם לעלות אל ה': פן יפרץ בהם. אף על פי שהוא נקוד חטף קמ"ץ, אינו זו מגזרתו, כך דרך כל תיבה שנקודתה מלאפ"ס, כשהיא צאה צמק, משתנה הנקוד לחטף קמ"ץ:
(25) ויאמר אליהם. המראה זו:

The Ten Commandments are presented here in Ta'am Tahton. For the Ten Commandments in Ta'am Elyon, see page 201.

2	I am the LORD thy God, who brought thee out of the land of Egypt, out of the house of bondage.	2 אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אֲנִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ דֹּאֲפִיקְתִּיךָ הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית מִצְרַיִם עֲבָדִים: עֲבָדֵי־תַא:
3	Thou shalt have no other gods before Me.	3 לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים בֶּר עַל־פָּנַי: מְנִי:
4	Thou shalt not make unto thee a graven image, nor any manner of likeness, of any thing that is in heaven above, or that is in the earth beneath, or that is in the water under the earth;	4 לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל לֹא תַעֲבִיד לְךָ צִלָּם וְכָל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם דְּמוּ דְּבִשְׁמַיָּא מְלַעִילָא מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְדְבִאֲרֶעָא מְלַרַע וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: מְלַרַע לָאֲרֶעָא:

(1) וידבר אלהים. אין אלהים אלא דיין, וכן הוא אומר אלהים לא תקלל (שמות כב, כז) ותרגומו דִּיִּינָא, לפי שיש פרשיות בחזרה שאם עשאו אדם מקבל שכר ואם לאו אינו מקבל עליהם פורעניות, יכול אף עשרת הדברות כן, תלמוד לומר וידבר אלהים, דיין להפרע: את כל הדברים האלה. מלמד שאמר הקדוש ברוך הוא עשרת הדברות דבור אחד, מה שאי אפשר לאדם לומר כן, אם כן מה תלמוד לומר עוד אנכי ולא יהיה לך, שחזר ופירש על כל דבור ודבור בפני עצמו. (קושיית אם כן כו', פירוש, לפי זה שמכח מאת כל הדברים האלה, שגם שאר עשרת הדברות כולם אמר הקב"ה דבור אחד, אם כן מה תלמוד לומר אנכי וגו', רצונו לומר מה בא להודיענו כמה שפרט לשון ב' דברות אלו מהשאר, מדהויאם בלשון זה שהמשמעות דוקא אלו שנים דברים מפי הגבורה יצאו, והלא לפי זה כולם כמורה, הקב"ה בכבודו ובעצמו דיברם. ותיקן שחזר ופירש וכו', ורצונו לומר, באותה החזרה, לא החזיר ללמד על הכלל יצא, אלא על הפרט אלו שתי דברות ראשונות ביחוד ודו"ק): לאמר. מלמד שהיו עוין על הן ועל לאו לאו (מכילתא שם):

(2) אשר הוצאתיך מארץ מצרים. כדאי היא ההוצאה, שמהיו משועבדים לי. דבר אחר, לפי שנגלה בים כגבור מלחמה ונגלה כאן כזקן מלא רחמים, שנאמר וַתִּסַּח רַגְלִי קַמְעָשָׂה לְבָנֵת הַסְּפִיר (שמות כד, י), וזו היתה לפניו בשעת השעבוד, וכעצם השמים משנגאלו, הואיל ואני משתנה בזמרות, אל תאמרו שתי רשויות הן (מכילתא פ"ה), אנכי הוא אשר הוצאתיך ממצרים ועל הים. דבר אחר, לפי שהיו שומעין קולות הרצה, שנאמר את הקולות, קולות באין מד' רוחות ומן השמים ומן הארץ, אל תאמרו רשויות הרצה הן. ולמה אמר לשון יחיד אלהיך, ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במעשה העגל, וזה הוא שאמר לְמֶה ה' יִתְּקֶה אֶפֶד צַעֲמָךְ (שמות לב, יא), לא להם צוית לא יהיה לכם אלהים אחרים, אלא לי לצדי: מבית עבדים. מצית פרעה שהייתם עבדים לו, או אינו אומר אלא מצית עבדים שהיו עבדים לעבדים, תלמוד לומר ויפדך מצית עבדים מיד פרעה מלך מצרים, אמור מעתה, עבדים למלך היו, ולא עבדים לעבדים:

(3) לא יהיה לך. למה נאמר, לפי שנאמר לא תעשה לך, אין לי אלא שלא יעשה, העשוי כבר מנין שלא יקיים, תלמוד לומר לא יהיה לך (מכילתא פ"ו): אלהים אחרים. שאין אלהות, אלא אחרים עשאו אלהים עליהם (מכילתא שם). ולא יתכן לפרש אלהים אחרים זולתי, שנגא' הוא כלפי מעלה לקרותם אלהות אלו. דבר אחר אלהים אחרים, שהם אחרים לעובדיהם, צועקים אלהים ואין עונים אותם, ודומה כאילו הוא אחר שאינו מכיר מעולם: על פני. כל זמן שאני קיים, שלא תאמר לא נטוו על עבודת אלילים אלא אותה הדור (מכילתא שם):

(4) פסל. על שם שנפסל: וכל תמונה. תמונת כל דבר אשר בשמים:

<p>5 thou shalt not bow down unto them, nor serve them; for I the LORD thy God am a jealous God, visiting the iniquity of the fathers upon the children unto the third and fourth generation of them that hate Me;</p>	<p>לֹא תִסְגֹּד לְהוֹן וְלֹא תִפְלַחנִין אֲרִי אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא מְסַעַר חֹבֵי אָבִיךָ עַל בְּנֵי מִרְדִּין עַל דֶּר תִּלְיָתָא וְעַל דֶּר רַבִּיעָא לְסַנְאֵי כַד מְשַׁלְמִין בְּנֵיָא לְמַחֲטֵי בְּתַר אָבִיהֶתְהוֹן:</p>	<p>לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֶקֶד עוֹן אָבֹת עַל־בָּנִים עַל־שְׁלֹשִׁים וְעַל־רַבְעִים לְשֹׁנָאִי:</p>
<p>6 and showing mercy unto the thousandth generation of them that love Me and keep My commandments.</p>	<p>וְעֵבִיד טִיבֵי לְאַלְפֵי דְרִין לְרַחֲמֵי וּלְנִטְרֵי פִקּוּדֵי:</p>	<p>וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאַלְפִים לְאַהֲבֵי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי: (ס)</p>
<p>7 Thou shalt not take the name of the LORD thy God in vain; for the LORD will not hold him guiltless that taketh His name in vain.</p>	<p>לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא כִּי לֹא יִנָּקֵה יְהוָה אֶת אִשְׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׁוֹא: (פ)</p>	<p>לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא כִּי לֹא יִנָּקֵה יְהוָה אֶת אִשְׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׁוֹא: (פ)</p>
<p>8 Remember the sabbath day, to keep it holy.</p>	<p>הוּי דְכִיר יַת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא לְקַדְשׁוּתִיהָ:</p>	<p>זְכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְשׁוֹ:</p>
<p>9 Six days shalt thou labour, and do all thy work;</p>	<p>שֵׁשֶׁת יוֹמִין תִּפְלַח וְתַעֲבִיד כָּל עֲבִידְתֶּךָ:</p>	<p>שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלֹאכֶתְךָ:</p>
<p>10 but the seventh day is a sabbath unto the LORD thy God, in it thou shalt not do any manner of work, thou, nor thy son, nor thy daughter, nor thy man-servant, nor thy maid-servant, nor thy cattle, nor thy stranger that is within thy gates;</p>	<p>וַיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה שַׁבְּתָא קָדֹם יְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבִיד כָּל עֲבִידָא אֶת וּבָרְךָ וּבְרַתְךָ עֲבָדְךָ וְאִמָּתְךָ וּבְיָדְךָ וּגְיוֹרְךָ דְּבִקְרֹנְךָ:</p>	<p>וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלֹאכָה אֹתָהּ וּבִנָּהּ וּבְתֵיבָהּ עֲבָדְךָ וְאִמָּתְךָ וּבְהֵמָתְךָ וּגְרֶךָ אִשְׁר בְּשַׁעְרֶיךָ:</p>

- (5) אל קנא. מקנא להפרע, ואינו עוזר על מדתו למחול על עון עבדות אלילים. כל לשון קנא אנפרי"מנט צלע"ז (אייפערנד) נותן לצ ליפרע: לשנא. כתרומו, כשאוזין מעשה אבותיהם צדיהם (סנהדרין כז:):
- (6) נוצר חסד. שאדם עושה, לשלם שכר עד לאלפים דור, נמצאת מדה טובה יתירה על מדת פורעניות אחת על חמש מאות, שזו לארבעה דורות, וזו לאלפים (תוספתא סוטה ד, ח):
- (7) לשוא. (השני לשון שקר, כתרומו) קמה דתימר אי זהו שבעת שוא, נשבע לשנות את הידוע, על עמוד של אבן שהוא של זה, (הראשון לשון מגן, כתרומו) זה הנשבע לחס ולעבד על של עץ עץ, ועל אבן אבן (שבעות כט.):
- (8) זכור. זכור ושמו בדבור אחד נאמר, וכן מלליה מות יומת (שמות לא, יד) וציוס השפעת שני קצשים (צמדבר כח, ט), וכן לא תלצש שטענו גדלים שפעה לך (דברים כב, יא), וכן ערות תשם תסיף (ויקרא יח, טו) וצמה יצא עליה (דברים כה, ה), הוא שנאמר תסת דצר תלעים שפסיס וז שפעי (תהלים סב, יצ). זכור לשון פעול הוא, כמו תכול ושתו (ישעיה כב, יג), תלוי וצלה (שמואל"ג, טו), וכן פתורו תנו לצ לזכור תמיד את יום השבת, שאם נודמן לך חפץ יפה, תהא מזמינו לשבת (צילה טו):
- (9) ועשית כל מלאכתך. כשתבא שבת, יהא צעניך כאילו כל מלאכתך עשויה, שלא תהרהר אחר מלאכה (מכילתא פ"ז):
- (10) אחת וצנך וצתך. אלו הקטנים, או אינו אלא גדולים, אמרת, הרי כבר מזהרין הם, אלא לא בא אלא להזהיר גדולים על שבתת הקטנים, וזה ששנינו (שבת קכא). קטן שצא לכבוד, אין שומעים לו, מפני ששבתתו עליך:

<p>11 for in six days the LORD made heaven and earth, the sea, and all that in them is, and rested on the seventh day; wherefore the LORD blessed the sabbath day, and hallowed it.</p>	<p>כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיִּנַּח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ: (ס)</p>	<p>11 כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיִּנַּח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ: (ס)</p>
<p>12 Honour thy father and thy mother, that thy days may be long upon the land which the LORD thy God giveth thee.</p>	<p>וְקָרַב יְהוָה אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמְךָ לְמַעַן יָאָרְכּוּן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יִתֶּנֶּה אֱלֹהֶיךָ לְךָ: (ס)</p>	<p>12 כְּבֹד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמְךָ לְמַעַן יָאָרְכּוּן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יִתֶּנֶּה אֱלֹהֶיךָ לְךָ: (ס)</p>
<p>13 Thou shalt not murder. Thou shalt not commit adultery. Thou shalt not steal. Thou shalt not bear false witness against thy neighbour.</p>	<p>לֹא תִרְצַח (ס) לֹא תִנָּאֵף (ס) לֹא תִגְנוֹב לֹא תִשָּׁבַע עַד שָׁקֶר: (ס)</p>	<p>13 לֹא תִרְצַח (ס) לֹא תִנָּאֵף (ס) לֹא תִגְנוֹב לֹא תִשָּׁבַע עַד שָׁקֶר: (ס)</p>
<p>14 Thou shalt not covet thy neighbour's house; thou shalt not covet thy neighbour's wife, nor his man-servant, nor his maid-servant, nor his ox, nor his ass, nor any thing that is thy neighbour's.</p>	<p>לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ לֹא תַחְמֹד אִשְׁתּוֹ וְעַבְדּוֹ וַחֲמֻרּוֹ וְכָל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: (פ)</p>	<p>14 לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ לֹא תַחְמֹד אִשְׁתּוֹ וְעַבְדּוֹ וַחֲמֻרּוֹ וְכָל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: (פ)</p>
<p>15 And all the people perceived the thunderings, and the lightnings, and the voice of the horn, and the mountain smoking; and when the people saw it, they trembled, and stood afar off.</p>	<p>וְכָל־הָעָם רָאוּ אֶת־תְּהִלּוֹת וְאֶת־הַלְפִידִם וְאֶת־קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הַהֶר עֹשֵׂן וַיֵּרָא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעֲמָדוּ מֵרָחֵק:</p>	<p>15 וְכָל־הָעָם רָאוּ אֶת־תְּהִלּוֹת וְאֶת־הַלְפִידִם וְאֶת־קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הַהֶר עֹשֵׂן וַיֵּרָא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעֲמָדוּ מֵרָחֵק:</p>
<p>16 And they said unto Moses: 'Speak thou with us, and we will hear; but let not God speak with us, lest we die.'</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר־אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל־יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן־נָמוּת:</p>	<p>16 וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר־אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל־יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן־נָמוּת:</p>

(11) וינח ביום השביעי. כזיכור הכתיב צעצמו מנוחה, ללמד הימנו קל וחומר לאדם שמלאכתו צעמל וציגיעה שיהא נוח בשבת: בדרך. ויקדשהו. צרכו צמן לכופלו בששי לחם משנה, וקדשו צמן שלא היה יורד בו:
(12) למען יאריכון ימך. אם תכבד יאריכון ימך, ואם לאו יקצרון, שדברי תורה נוטריקון הם נדרשים, מכלל הן לאו ומכלל לאו הן (מכילתא פ"ח):
(13) לא תנאף. אין ניאוף אלא באשת איש, שנאמר מות יומת הנאף והנאפסת (ויקרא כ, ו), ואומר האשה המנאפסת פסח אישה פקח את זרים (יחזקאל טז, לז): לא תגנוב. גנוב נפשות הכחוז מדבר, לא תגנובו בגונב ממון, או אינו אלא זה בגונב ממון ולהלן בגונב נפשות, אמרת, דבר הלמד מענינו, מה לא תרצח לא תנאף מדבר דבר שחייבין עליהם מיתת בית דין, אף לא תגנוב דבר שחייב עליו מיתת בית דין (סנהדרין פו):
(15) וכל העם רואים. מלמד שלא היה זהם אחד סומא, ומנין שלא היה זהם אלוס, תלמוד לומר ויענו כל העם, ומנין שלא היה זהם חרש, תלמוד לומר נעשה וגשמע (מכילתא פ"ט): רואים את הקולות. רואין את הנשמע, שאי אפשר לראות במקום אחר (שם): את הקולות. היוצאין מפי הגבורה: ויענו. אין נוע אלא זיע (שם): ויעמדו מרחוק. היו נרתעין לאחריהם שנים עשר מיל, כאורך מחניהם, ומלאכי השרת באין ומסייעין אותן להחזירם, שנאמר מלכי גְּזָאוֹת יִלְדוּן יִלְדוּן (תהלים סה, יג. מכילתא שם):

17	And Moses said unto the people: 'Fear not; for God is come to prove you, and that His fear may be before you, that ye sin not.'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָעָם אֱלֹ- תִירְאוּ כִּי לִבְעֹבוֹר נִסּוֹת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבְעֹבוֹר תִּהְיֶה יִרְאתוֹ עַל-פְּנֵיכֶם לְבַלְתִּי תַחֲטְאוּ: וְאָמַר מֹשֶׁה לָעָמָּא לֹא תִדְחִלּוּן אֲרִי בְדִיל לְנִסָּאָה יִתְכוֹן אֲתֹנְלִי לְכוֹן יִקְרָא דִּי וּבְדִיל דְּתִהִי דִחְלָתִיה עַל אִפִּיכוֹן בְּדִיל דְּלֹא תַחֲוֹבוֹן:	17
18	And the people stood afar off; but Moses drew near unto the thick darkness where God was.	וַיַּעֲמֵד הָעָם מֵרָחֵק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל-הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר-שָׁם הָאֱלֹהִים: (ס) וְקָם עָמָּא מִרְחִיק וּמֹשֶׁה קָרִיב לְצַד אֲמַטָּתָא דִּתְמָן יִקְרָא דִּי:	18
19	And the LORD said unto Moses: Thus thou shalt say unto the children of Israel: Ye yourselves have seen that I have talked with you from heaven.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן-הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם: וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה כִּדְבָרְךָ תִּימָר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם חֲזִיתֶם אֲרִי מִן שָׁמַיָא מְלִילִית עִמָּכוֹן:	מפסיר
20	Ye shall not make with Me—gods of silver, or gods of gold, ye shall not make unto you.	לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהִי כֶסֶף וְאֱלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: לֹא תַעֲבֹדוּן קִדְמֵי דִחְלָן דְּכֶסֶף וּדִחְלָן דְּזָהָב לֹא תַעֲבֹדוּן לְכוֹן:	20
21	An altar of earth thou shalt make unto Me, and shalt sacrifice thereon thy burnt-offerings, and thy peace-offerings, thy sheep, and thine oxen; in every place where I cause My name to be mentioned I will come unto thee and bless thee.	מִזְבֵּחַ אֲדָמָה תַעֲשֶׂה-לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת-עֹלֹתֶיךָ וְאֶת-שְׁלָמֶיךָ אֶת-צֹאנְךָ וְאֶת-בָּקָרְךָ בְּכָל- הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכֹּר אֶת-שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבִרְכִיתִיךָ: מִדְּבַח אֲדָמָתָא תַעֲבִיד קִדְמֵי וְתִהִי דְבַח עֲלוֹהֵי יִת עֲלֹתֶיךָ וְיִת נִכְסֵת קִדְשֶׁךָ מִן עֲנֹךְ וּמִן תּוֹרֶךְ בְּכָל אֶתֶר דְּאֲשֶׁרִי שְׂכִינְתִּי לְתַמָּן אֲשַׁלַּח בִּרְכָתִי לְךָ וְאֶבְרַכְךָ:	21

(17) לבעבור נסות אתכם. לגדל אתכם צעולם, שיצא לכם שם צאומות שהוא כבודו נגלה עליכם: נסות. לשון הרמה וגדולה, כמו קרימו גם (ישעיה סז, י), קריס נפי (שם מט, כז), ונגס על הגזעה (שם ל, יז), שהוא זקוף: ובעבור תהיה יראתו. על ידי שראיתם אותו יראוי ומאזים, תדעו כי אין זולתו, ומיראו מפניו:

(18) נגש אל הערפל. לפנים משלש מחיצות, חושך, ענן, וערפל, שנאמר וקהר צער באש עד לב השמים חשך ענן וערפל (דברים ד, יא). ערפל הוא עב הענן, שאמר לו הנה קלבי צא אליך צעב דענן (שמות יט, ט):

(19) כה תאמר. כלשון הזה: אתם ראיתם. יש הפרש בין מה שאדם רואה למה שאחרים משיחין לו, שמה שאחרים משיחין לו פעמים שלבו חלוק מלהאמין: כי מן השמים דברתי. וכתוב אחר אומר, ויגד ה' על הר סיני, צא הכתוב השלישי והכריע ביניהם, מן השמים השמייעך את קלו ליסאך ועל הקרן הקרף את אשו הגדולה (דברים ד, לו), כבודו בשמים, ואשו וגבורתו על הארץ. דבר אחר, הקרין השמים ושמי השמים, והגיע על ההר, וכן הוא אומר ויט שמים ויגד (תהלים יח, ו. מכילתא פ"ט):

(20) לא תעשון אתי. לא תעשון דמות שמי השמים לפני צמרום (מכילתא פ"י): אלהי כסף. צא להזהיר על הכרזים, שאתה עושה לעמוד אחי, שלא יהיו של כסף, שאם שניתם לעשותם של כסף, הרי הן לפני כאלהות: ואלהי זהב. צא להזהיר שלא יוסף על צ', שאם עשית ד', הרי הן לפני כאלהי זהב: לא תעשו לכם. לא תאמר, הריני עושה כרזים צנתי כנסיות וצנתי מדרשות כדרך שאני עושה צנתי עולמים, לכך נאמר לא תעשו לכם:

(21) מזבח אדמה. מחובר באדמה, שלא יצנונו על גבי עמודים או על גבי כיסין (נ"א צבים) (מכילתא פ"א). דבר אחר, שהיה ממלא את חלל מזבח הנחשת אדמה בשעת חנייתו (מכילתא שם): תעשה ל'. שתהא תחלת עשייתו לשמי: וזבחת עליו. כללו, כמו וקליו מטה מנשה (במדבר ז, כ), ואינו אלא עליו ממש, תלמוד לומר הקשר והקדם על מנצח ה' לקרין (דברים יב, כז), ואין שחיתה בראש המזבח (מכילתא פ"א זבחים נח): את עולתך ואת שלמיך. אשר מנאנך ומצקרך. את לאנך

22	And if thou make Me an altar of stone, thou shalt not build it of hewn stones; for if thou lift up thy tool upon it, thou hast profaned it.	וְאִם־מִזְבֵּחַ אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי קָדְמִי לֹא תִבְנֶי יִתְהוֹן פְּסִילָן לֹא תָרִים חֲרֻבָּךְ עָלֶיהָ וְתִחַלְלֶנָּה:	וְאִם־מִזְבֵּחַ אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־תִבְנֶנָּה אֹתָהּ וְנִזִּית כִּי חֲרֻבָּךְ הִנֵּפֶת עָלֶיהָ וְתִחַלְלָהּ:	22
23	Neither shalt thou go up by steps unto Mine altar, that thy nakedness be not uncovered thereon.	וְלֹא תִסַּק בְּדַרְגֵּינָן עַל מִדְבָּחִי דְּלֹא תִתְגַּלֶּי עֲרִיתְךָ עָלֹהֶי:	וְלֹא־תַעֲלֶה בְּמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִתְגַּלֶּה עֲרֻוֹתְךָ עָלָיו: (פ)	עפסוקים

The Haftara is Isaiah 6:1 – 7:6 ע"פ 9:5 – 9:6 on page 213. Sepharadim read Isaiah 6:1 – 6:13.

XXI	Now these are the ordinances which thou shalt set before them.	וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים וְאֵלֶּיךָ דִּינָא קָדְמִיהוֹן:	וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם:	משפטים טז
2	If thou buy a Hebrew servant, six years he shall serve; and in the seventh he shall go out free for nothing.	כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים אָרִי תִזְבּוֹן עֶבְדָּא בֶרֶ יִשְׂרָאֵל שִׁית שָׁנִין יִפְלָח וּבִשְׁבִיעִיתָא יֵצֵא לְחֻפְשֵׁי יִפּוֹק לְבֶר חוֹרִין מִגֵּן:	כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבִשְׁבַע־יָצֵא לְחֻפְשֵׁי חָגָם:	2

ואת צקרק. ירוש לאת עולתיך ואת שלמיך: בכל המקום אשר אזכיר את שמי. אשר אתן לך רשות להזכיר שם המפורש שלי, שם אבוא אליך וברכתיך, אשרה שכניתי עליך, מכאן אתה למד, שלא ניתן רשות להזכיר שם המפורש אלא במקום שהשכינה באה שם, וזהו בית הבחירה, שם ניתן רשות לכהנים להזכיר שם המפורש בנשיאת כפים לצדק את העם: (22) ואם מוזבח אבנים. רבי ישמעאל אומר, כל אם ואם שבתורה רשות, חוץ מג', ואם מוזבח אבנים תעשה לי, הרי אם זה משמש בלשון כאשר, וכאשר תעשה לי מוזבח אבנים לא תבנה אתה וגו', שהרי חובה עליך לזנות מוזבח אבנים, שנאמר וְהָעֵצָה וְהַעֲבָטָה וְהַעֲבָטָה (דברים טו, ח), ואף זה משמש בלשון כאשר. וכן ואם פקריז מנסת פקריז (ויקרא ז, יד), זו מנחת העומר שהיא חובה (מכילתא פי"א), ועל כרחך אין אם הללו תלוין, אלא ודאין, ובלשון כאשר הם משמשים: גזית. לשון גזיזה, שפוסלן ומכתתן בצדן: כי חרבך הנפת עליה. הרי כי זה משמש בלשון פן, שהוא דילמא, פן תניף חרבך עליה: ותחללה. הא למדת, שאם הנפת עליה צדל חללת שהמוצח נברא להאריך ימיו של אדם, והצדל נברא לקצר ימיו של אדם, אין זה צדן שיונף המקצר על המאריך (מדות פ"ג מ"ד). ועוד, שהמוצח מטיל שלום בין ישראל לאזיהם שבשמים, לפיכך לא יצא עליו כורת ומחבל, והרי דברים קל וחומר, ומה אבנים שאינם ראות ולא שומעות ולא מדברות, על ידי שמטילות שלום אמרה תורה לא תניף עליהם צדל, המטיל שלום בין איש לאיש, בין משפחה למשפחה, בין אדם לחבירו, על אחת כמה וכמה שלא תבואהו פורענות: (23) ולא תעלה במעלות. כשאתה בונה כבש למזבח, לא תעשהו מעלות מעלות, אשקנו"ש בלע"ז (שטופען שטאלפען) אלא חלוק יהא ומשופע: אשר לא תגלה ערותך. שעל ידי המעלות אתה צריך להרחיב פסיעותיך, ואף על פי שאינו גלוי ערוה ממש, שהרי כתיב ועשה להם מכנסים זד, מכל מקום הרחבת הפסיעות קרוב לגלוי ערוה הוא, ואחיה נהג בהם מנהג ציון, והרי דברים קל וחומר, ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על ציון, אמרה תורה הואיל ויש בהם צדל לא תנהג בהם מנהג ציון, חביבך שהוא צדמות יוצרך, ומקפיד על ציון, על אחת כמה וכמה: (1) ואלה המשפטים. כל מקום שנאמר אלה, פסל את הראשונים, ואלה, מוסיף על הראשונים (שמו"ר ל, ז), מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני. ולמה נסמכה פרשת דיין לפרשת מוזבח, לומר לך ששמים סנהדרין אכל המקדש (ס"א המוזבח): אשר תשים לפנייהם. אמר לו הקד"ה למשה, לא תעלה על דעתך לומר, אשנה להם הפרק וההלכה צ' או ג' פעמים, עד שתהא סדורה בפניהם כמשנתה, ואיני מטריח עצמי להציג טעמי הדבר ופירושו, לכך נאמר אשר תשים לפנייהם, כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם: לפנייהם. ולא לפני עובדי אלילים (גיטין פח:), ואפילו ידעת צדן אחד שהם דנין אותו כדיני ישראל, אל תביאהו בערכאות שלהם, שהמציא דיני ישראל לפני ארמים, מחלל את השם ומיקר שם האלילים להשחיתם (ס"א להחשיבם), שנאמר כי לא כדורנו נורם ואויבינו פלילים (דברים לב, לא), כשאוויבינו פלילים זהו עדות עליו יראתם:

3 If he come in by himself, he shall go out by himself; if he be married, then his wife shall go out with him.	אם-בגפו יבא בגפו יצא אם- בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו: אם בלחודוהי יעול בלחודוהי יפוק אם בעיל אתתא הוא ותפוק אתתיה עמיה:	3 אם-בגפו יבא בגפו יצא אם- בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו: אם בלחודוהי יעול בלחודוהי יפוק אם בעיל אתתא הוא ותפוק אתתיה עמיה:
4 If his master give him a wife, and she bear him sons or daughters; the wife and her children shall be her master's, and he shall go out by himself.	אם רבוניה יתן ליה אתתא ותליד ליה בנים או בנות אתתא ובניה תהי לרבוניה והוא יפוק בלחודוהי:	4 אם-אדניו יתן-לו אשה וילדה- לו בנים או בנות האשה וילדיה תהיה לאדניה והוא יצא בגפו:
5 But if the servant shall plainly say: I love my master, my wife, and my children; I will not go out free;	ואם ממר ימר עבדא רחמנא ית רבוני ית אתתי וית בני לא אפוק בר חורין:	5 ואם-אמר יאמר העבד אהבתי את-אדני את-אשתי ואת-בני לא אצא חפשי:
6 then his master shall bring him unto God, and shall bring him to the door, or unto the door-post; and his master shall bore his ear through with an awl; and he shall serve him for ever.	ויקרבניה רבוניה לקדם דיניא ויקרבניה לנת דשא או דלות מזוזתא וירצע רבוניה ית אדניה במרצעא ויהי ליה עבד פלח לעלם:	6 והגישו אדניו אל-האלהים והגישו אל-הדלת או אל- המזוזה ורצע אדניו את-אזנו במרצע ועבדו לעלם: (ס)

(2) כי תקנה עבד עברי. עבד שהוא עברי, או אינו אלא עבדו של עברי, עבד כנעני שלקחתו מישראל, ועליו הוא אומר שש שנים יעבד, ומה אני מקיים והקנאם אֶתְּךָ (ויקרא כה, מו), בלוקח מן הכנענים, אבל בלוקח מישראל יצא בשש, תלמוד לומר כי ימכר לך אחיך העברי (דברים טו, יב), לא אמרתי אלא באחיך: כי תקנה. מיד בית דין שמכרוהו בגגנחו, כמו שנאמר אם אין לו ונקמך בגגנחו (שמות כב, ח), או אינו אלא במוכר עצמו מפני דחקו, אבל מכרוהו בית דין לא יצא בשש, כשהוא אומר וכי ימורץ אחיך עמך ונקמך לך (ויקרא כה, לו), הרי מוכר עצמו מפני דוחקו אומר, ומה אני מקיים כי תקנה, בנמכר בבית דין: לחפשי. לחירות:

(3) אם בגפו יבא. שלא היה נשוי אשה, כתרגומו אם בלחודוהי. ולשון בגפו, בכנפו, שלא בא אלא כמות שהוא, יחידי בתוך לבושו, בכנף בגדו: בגפו יצא. מגיד, שאם לא היה נשוי מתחלה, אין רצו מוסר לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים (קידושין כ.). אם בעל אשה הוא. ישראלית (מכילתא פ"ב): ויצאה אשתו עמו. וכי מי הכניסה שתא, אלא מגיד הכתוב, שהקונה עבד עברי חייב במזונות אשתו ובניו (קידושין כב.):

(4) אם אדניו יתן לו אשה. מכאן, שהרשות ביד רבו למסור לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים. או אינו אלא בישראלית, תלמוד לומר האשה וילדיה תהיה לאדניה, הא אינו מדבר אלא בכנענית, שהרי העבריה אף היא יוצאה בשש, ואפילו לפני שש אם הביאה סימנין יוצאה, שנאמר אחיך העברי או העבריה (דברים טו, יב) מלמד שאף העבריה יוצאה בשש: את אשתו. השפחה:

(6) אל האלהים. לבית דין, כריך שימלך במוכרו שמכרוהו לו (מכילתא פ"ב): אל הדלת או אל המזוזה. יכול שתהא המזוזה כשרה לרצוע עליה, תלמוד לומר ונקמה בְּאָזְנוֹ וּבְדָלֶת (דברים טו, יז), דלת ולא במזוזה. הא מה תלמוד לומר או אל המזוזה, הקיש דלת למזוזה, מה מזוזה מעומד אף דלת מעומד (קידושין כב.): ורצע אדניו את אזנו במרצע. הימנית, או אינו אלא של שמאל, תלמוד לומר און און לגזירה שוה, נאמר כאן ורצע אדניו את אזנו, ונאמר במזרע פֶּנֶךְ אֵזְן הַמַּטְבֵּחַ הַיְמָנִית (ויקרא יד, יד), מה להלן הימנית אף כאן הימנית. ומה ראה און להרצע מכל שאר אצבעים שבגוף, אמר ר' יוחנן בן זכאי, און זאת ששמעה על הר סיני לא תגנוב, והלך וגנב, תרצע (מכילתא פ"ב), ואם מוכר עצמו, און ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים, והלך וקנה אדון לעצמו, תרצע. רבי שמעון היה דורש מקרא זה כמין חומר, (ר"ל קשר כרור מצושים שתולין בצואר לתכשיט) מה נשתנו דלת ומזוזה מכל כלים שבבית, אמר הקד"ה, דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשפסחתי על המסקוף ועל שתי המזוזות, ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם, ולא עבדים לעבדים, והלך וקנה אדון לעצמו, ירצע בפניהם: ועבדו לעולם. עד היוכל, או אינו אלא לעולם כמשמעו, תלמוד לומר ואיש קל משפחתו פֶּסַח (ויקרא כה, י), מגיד שחמשים שנה קרוים עולם, ולא שיהא עובדו כל חמשים שנה, אלא עובדו עד היוכל, בין סמוך בין מופלג:

7	And if a man sell his daughter to be a maid-servant, she shall not go out as the men-servants do.	וְאִם יִמְכַּר אִישׁ אֶת-בִּתּוֹ לְאָמָה לְאָמָהּ לֹא תֵצֵא כְּעֲבָדִים: עֲבָדָא:	וְכִי יִמְכַּר אִישׁ אֶת-בִּתּוֹ לְאָמָה לֹא תֵצֵא כְּעֲבָדִים: עֲבָדָא:	לוי
8	If she please not her master, who hath espoused her to himself, then shall he let her be redeemed; to sell her unto a foreign people he shall have no power, seeing he hath dealt deceitfully with her.	אִם רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר- (כִּי לֹא) [קִי לוֹ] יַעֲדָהּ וְהַפְּדָהּ לְעָם נָכְרִי לֹא יִמְשַׁל לְמַכְרָהּ בְּבִגְדוֹ-בָּהּ:	אִם בִּישָׁת בְּעֵינֵי רַבּוֹנָהּ דִּיקְיִמָּה לִיהָ וְיִפְרָקְנָהּ לְגִבְרָה אֲחֵרָן לִית לִיהָ רְשׁוֹ לְזִבּוֹנָהּ בְּמִשְׁלִיטָה בָּהּ:	8
9	And if he espouse her unto his son, he shall deal with her after the manner of daughters.	וְאִם לְבָנוֹ יַעֲדָנָהּ כְּמִשְׁפָּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה-לָּהּ:	וְאִם לְבָרִיהָ יִקְיִמָּנָה כְּהַלְכַת בָּנוֹת יִשְׂרָאֵל יַעֲבִיד לָהּ:	9
10	If he take him another wife, her food, her raiment, and her conjugal rights, shall he not diminish.	אִם אֲחֵרָת יִקַּח-לּוֹ שְׂאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעִנְיָתָהּ לֹא יִגְרַע:	אִם אוֹחֲרָנָתָא יִסָּב לִיהָ זֵינָהּ כְּסוּתָהּ וְעִנְיָתָהּ לֹא יִמְנָע:	10
11	And if he do not these three unto her, then shall she go out for nothing, without money.	וְאִם שְׁלֹשׁ-אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ וְיֵצֵאָה חֲנָם אֵין כֶּסֶף: (ס)	וְאִם תְּלָת אֵלִין לֹא יַעֲבִיד לָהּ וְתַפּוּק מִגֵּן דְּלֹא כֶסֶף:	11

(7) וכי ימכר איש את בתו לאמה. בקטנה הכתוב מדצר (מכילתא פ"ג), יכול אפילו הציאה סימנים, אמרת קל וחומר, ומה מכורה קודם לכן יוצאה בסימנים, כמו שכתוב ויצאה חנם אין כסף, שאנו דורשים אותה לסימנים נעורות, שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר (ערכין כט:). לא תצא כצאת העבדים. כיצא עבדים כנענים שיוצאים בשן ועין, אבל זו לא תצא בשן ועין, אלא עובדת שש, או עד היוזל, או עד שתצא סימנים, וכל הקודם קודם לחירותה, ונותן לה דמי עינה או דמי שינה, או אינו אלא לא תצא כצאת העבדים בשש וזיוזל, תלמוד לומר כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה, מקיש עבריה לעברי לכל יציאותיו, מה עברי יוצא בשש וזיוזל, אף עבריה יוצאה בשש וזיוזל, ומהו לא תצא כצאת העבדים, לא תצא בראשי איברים כעבדים כנענים, יכול העברי יוצא בראשי איברים, תלמוד לומר העברי או העבריה, מקיש עברי לעבריה, מה העבריה אינה יוצאה בראשי איברים, אף הוא אינו יוצא בראשי איברים:

(8) אם רעה בעיני אדניה. שלא נשאה חן בעיניו לכנסה (מכילתא פ"ג): אשר לא יעדה. שהיה לו ליעדה ולהכניסה לו לאשה, וכסף קנייתה הוא כסף קדושה. ואכן רמז לך הכתוב שמצוה ביעוד, ורמז לך שאינה צריכה קדושין אחרים: והפדה. יתן לה מקום להפדות ולצאת, שאף הוא מסייע בפדיונה, ומה הוא מקום שנותן לה, שמגרע מפדיונה במספר השנים שעשתה אצלו כאילו היא שכורה אצלו, כיצד, הרי שקנאה צמנה ועשתה אצלו צ' שנים, אומרים לו, יודע היית שעתידיה לצאת לכוף שש שנה, נמצא שקנית עבדות כל שנה ושנה בששית המנה, ועשתה אצלו צ' שנים, הרי שלישית המנה, טול שני שלישות המנה ותצא מאצלו: לעם נכרי לא ימשל למכרה. שאינו רשאי למכרה לאחר, לא האדון ולא האב (קידושין יח:). בבגדו בה. אם בא לבגדו בה, שלא לקיים בה מצוה יעוד, וכן אביה, מאחר שבגד בה ומכרה לזה:

(9) ואם לבנו ייעדנה. האדון, מלמד שאף בנו קם תחתיו ליעדה אם ירצה אביו, ואינו צריך לקדושין אחרים, אלא אומר לה, הרי את מייעדת לי בכסף שקיבל אביך בדמיך: כמשפט הבנות. שאר כסות ועונה:

(10) אם אחרת יקח לו. עליה: שארה כסותה ועונתה לא יגרע. מן האמה שיעד לו כצר: שארה. מזונות (כתובות מז:). כסותה. כמשמעו: ענתה. תשמיש:

(11) ואם שלש אלה לא יעשה לה. אם אחת משלש אלה לא יעשה לה, ומה הן השלש, ייעדנה לו, או לבנו, או יגרע מפדיונה ותצא, וזה לא יעדה לא לו, ולא לבנו, והיא לא היה צידה לפדות את עצמה: ויצאה חנם. ריצה לה יציאה לזו יותר ממה שריצה לעבדים, ומה היא היציאה, ללמדך שתצא בסימנים, ותשהה עמו עוד עד שתצא סימנים, ואם הגיעו שש שנים קודם סימנים, כבר למדנו שתצא, שנאמר הַעֲבָרִי או הַעֲבָרִי וַעֲבָדָךָ שש שנים (דברים טו, יב), ומהו האמור כאן ויצאה חנם, שאם קדמו סימנים לשש שנים תצא בהן (מכילתא פ"ג), או אינו אומר שתצא אלא בצגרות (קידושין ד, ד), תלמוד לומר אין כסף, לרבות יציאת צגרות, ואם לא נאמרו שניהם, הייתי אומר ויצאה חנם זו צגרות, לכך נאמרו שניהם שלא ליתן פתחון פה לצעל הדין לחלוק:

12	He that smiteth a man, so that he dieth, shall surely be put to death.	וְיָמָחִי לְאָנֶשׁ וַיִּקְטְלֵהָ אֶתְקַטְלָא יִתְקַטְלִי:	מִכָּה אִישׁ וְנָתַת מוֹת יוּמָת:	ישראל
13	And if a man lie not in wait, but God cause it to come to hand; then I will appoint thee a place whither he may flee.	וְדָלָא כְּמֵן לִיה וּמֵן קָדָם יי אֶתְמַסֵּר לִידֵיהּ וְאִשְׁנֵי לָךְ אֶתֶר דִּיעֲרוּק לְתַמֵּן:	וְאִשְׁרִי לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אָנָּה לִידּוֹ וְשִׁמְתִּי לָךְ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שְׁמָה: (ס)	13
14	And if a man come presumptuously upon his neighbour, to slay him with guile; thou shalt take him from Mine altar, that he may die.	וְאִרִי יִרְשַׁע גִּבֵּר עַל חֲבֵרִיהּ לְמִקְטָלִיהּ בְּגִבּוּלֵהּ מִן מִדְּבַחִי תִּדְבַּרְנָהּ לְמִקְטָל:	וְכִי־יִזְדּ אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְּעֶרְמָה מֵעַם מִזְבְּחִי תִקְחֶנּוּ לְמוֹת: (ס)	14
15	And he that smiteth his father, or his mother, shall be surely put to death.	וְדִימָחִי לְאָבִיהּ וּלְאִמָּיהּ אֶתְקַטְלָא יִתְקַטְלִי:	וּמִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת: (ס)	15
16	And he that stealeth a man, and selleth him, or if he be found in his hand, he shall surely be put to death.	וְדִיגְנוֹב נַפְשָׁא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִזְבְּנֶנּוּהָ וְיִשְׁחַכַּח בִּידֵיהּ אֶתְקַטְלָא יִתְקַטְלִי:	וְגִלְבֵּ אִישׁ וּמָכְרוֹ וְנִמְצָא בִידּוֹ מוֹת יוּמָת: (ס)	16

(12) מכה איש ומת. כמה כתובים נאמרו צפרשת רואחין, ומה שזידי לפרש למה באו כולם, אפרש: מכה איש ומת. למה נאמר, לפי שנאמר וְאִשְׁרִי כִּי יִבֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת (ויקרא כד, יז), שומע אני הכאה בלא מיתה, תלמוד לומר מכה איש ומת, אינו חייב אלא בהכאה של מיתה (סנהדרין פד:). ואם נאמר מכה איש ולא נאמר וְאִשְׁרִי כִּי יִבֶּה, הייתי אומר אינו חייב עד שיכה איש, הכה את האשה ואת הקטן מנין, תלמוד לומר כי יכה כל נפש אדם, אפילו קטן ואפילו אשה. ועוד, אילו נאמר מכה איש, שומע אני אפילו קטן שהכה והרג יחייב, תלמוד לומר וְאִשְׁרִי כִּי יִבֶּה (שם), ולא קטן שהכה. ועוד, כי יכה כל נפש אדם אפילו נפלים במשמע, תלמוד לומר מכה איש, שאינו חייב עד שיכה בן קיימא, הראוי להיות איש (מכילתא פ"ד:).

(13) ואשר לא צדד. לא ארצ לו ולא נתכוין. צדד לשון ארצ, וכן הוא אומר וְאִסָּה צָדָה אֶת נַפְשִׁי לְקַסְפָּה (שמואל"א כד, יא). ולא יתכן לומר צדד לשון הצד, שצידת חיות אין נופל לה"א בפועל שלה, ושם דבר צד ציד, וזה שם דבר צד צדייה ופועל שלו צודה, וזהו פועל שלו צד. ואומר אני פתרונו כתרומתו ודלא כמין ליה. ומנחם חזרו בחלק צד ציד, ואין אני מודה לו, ואם יש לחזרו באחת ממחלוקת של צד, נחברנו בחלק על צד תַּנְשֵׁא (ישעיה סו, יב), צָדָה אֶרֶץ (שמואל"א כ, כ), וימלין לַצֶּדַּע עֲלֵהָ יִמְלֵל (דניאל ז, כה), אף כאן אשר לא צדד, לא צדד למצוא לו שום צד מיתה, ואף זה יש להרהר עליו, מכל מקום לשון ארצ הוא: והאלהים אנה לידו. זמן לידו, לשון לא תִּסָּה אֶרֶץ אֶלֶיךָ רָעָה (תהלים נא, י), לא יִסָּה לְצִדִּיק כָּל אֵוֶן (משלי יב, כא), מִקְטָלָהּ הוּא לִי (מלכים"ב ה, ז), מוֹדֵם לִמְנוֹחַ לִי עֲלֶיהָ: והאלהים אנה לידו. ולמה תאז זאת מלפניו, הוא שאמר דוד, פֶּאֶשֶׁר יִאֲמַר מֶשֶׁל הַקְּדָמִי מִקְשָׁעִים יִגָּל רָשָׁע (שמואל"א כד, יג), ומשל הקדמוני היא התורה, שהיא משל הקד"ה שהוא קדמוני של עולם, והיכן אמרה תורה מרשעים יגל רשע, והאלהים אנה לידו, במה הכתוב מדבר, בשני בני אדם, אחד הרג שוגג ואחד הרג מזיד, ולא היו עדים צד צד שיעידו, זה לא נהרג וזה לא גלה, והקד"ה מוזמן לפונדק אחד, זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם, וזה שהרג שוגג עולה בסולם ונופל על זה שהרג במזיד והורגו, ועדים מעידים עליו ומחייבים אותו לגלות, נמצא זה שהרג בשוגג גולה, וזה שהרג במזיד נהרג: ושמותי לך מקום. אף במדבר שינוס שמה. ואי זה מקום קולטו, זה מחנה לוי (מכות יב:).

(14) וכי יזיד. למה נאמר, לפי שנאמר מכה איש וגו', שומע אני אפילו רופא שהמית, וסליח בית דין שהמית במלקות ארבעים, והאז המכה את בנו, והרג הרודה את תלמידו, והשוגג, תלמוד לומר וכי יזיד ולא שוגג, להרגו בערמה ולא שליח בית דין והרופא והרודה בנו ותלמידו, שאף על פי שהם מזידין, אין מערימין: מעם מזבחי. אם היה כהן ורואה לעצוד עצודה, תקחנו למוט (סנהדרין לה: יומא פה:).

(15) ומכה אביו ואמו. לפי שלמדנו על החובל בחזירו שהוא בתשלומין ולא במיתה, הוצרך לומר על החובל באביו שהוא במיתה. ואינו חייב אלא בהכאה שיש בה חצורה (סנהדרין פד:). אביו ואמו. או זה או זה: מות יומת. בחנק:

(16) וגנב איש ומכרו. למה נאמר, לפי שנאמר כִּי יִגְנֹב אִישׁ גִּבֵּר נֶפֶשׁ מִקְטָלֵהּ (דברים כד, ז), אין לי אלא איש שגנב נפש, אשה או טומטום או אנדרוגינוס שגנבו מנין, תלמוד לומר וגנב איש ומכרו. ולפי שנאמר כאן וגנב איש, אין לי אלא גונב איש, גונב אשה מנין, תלמוד לומר וגנב נפש (שם), לכך הוצרכו שניהם, מה שחסר זה גלה זה (מכילתא פ"ה): ונמצא בידו. שראוהו

17	And he that curseth his father or his mother, shall surely be put to death.	וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת וְדִילוּשׁ לְאָבוֹהִי וְאִמִּיהִי יוֹמָת: (ס)
18	And if men contend, and one smite the other with a stone, or with his fist, and he die not, but keep his bed;	וְכִי־יִרְיֹבֹן אָנָשִׁים וַחֲקֵה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ בַּאֲבֶן אוֹ בְּאֹזֶרֶף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב: יוֹמֵהוּ יִצְוֶן גּוֹבְרִין וְיִמְחִי גֹבֵר יֵת חֲבֵרִיהַּ בְּאֲבֶנָּה אוֹ בְּכֹרְמִיזָה וְלֹא יָמוּת וְיִפּוֹל לְבוֹטְלָן:
19	if he rise again, and walk abroad upon his staff, then shall he that smote him be quit; only he shall pay for the loss of his time, and shall cause him to be thoroughly healed.	אִם־יָקוּם וַהֲתַהֲלֶךְ בַּחוּץ עַל־מִשְׁעָנְתּוֹ וְנִקְּהָ הַמַּכֶּה רַק שְׂבָתוֹ יִתֵּן וְרִפְּאָה יִרְפָּא: (ס)
20	And if a man smite his bondman, or his bondwoman, with a rod, and he die under his hand, he shall surely be punished.	וְכִי־יִכֶּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אִמָּתוֹ בַּשֹּׁבֵט וַיָּדוּ נָקָם יִנָּקֶם:
21	Notwithstanding if he continue a day or two, he shall not be punished; for he is his money.	אֲךְ אִם־יָוֶם אוֹ יוֹמִים יַעֲמֹד לֹא יִקָּם כִּי כֶסֶפוֹ הוּא: (ס)

עדים שגנבו ומכרו, וגמלא צידו כצר קודם מכירה (סנהדרין פה:): מות יומת. צחנק. כל מיתה האמורה בתורה סתם, חנק היא. והפסיק הענין וכתב וגונז איש בין מכה אציו ואמו למקלל אציו ואמו, ונראה לי היינו פלוגתא, דמר סבר מקשינן הכאה לקללה, ומר סבר לא מקשינן (ס):

(17) ומקלל אביו ואמו. למה נאמר, לפי שהוא אומר איש איש אשר יקלל את אביו (ויקרא כ, ט), אין לי אלא איש שקלל את אביו, אשה שקללה את אביה מנין, תלמוד לומר ומקלל אציו ואמו, סתם, בין איש ובין אשה, אם כן למה נאמר איש אשר יקלל, להוציא את הקטן: מות יומת. בסקילה. וכל מקום שנאמר דמיו צו, בסקילה, ובנין אצ לכולם, צִאָּצָּן יִקְרְמוּ אֶתְּ דְּמִיָּהּ סָם (שם כ, כז), ובמקלל אציו ואמו נאמר דְּמִיָּהּ צו (ת"כ פ' קדושים קידושין ל:):

(18) וכי יריבון אנשים. למה נאמר, לפי שנאמר עין תחת עין, לא למדנו אלא דמי איבריו, אבל שבת ורפוי לא למדנו, לכך נאמרה פרשה זו (מכילתא פ"ו): ונפל למשכב. כתרומתו ויפל לצוטלן, לחולי שמצטלו ממלאכתו:

(19) על משענתו. על צוריו וכחו (מכילתא ס): ונקה המכה. וכי תעלה על דעתך שיהרג זה שלא הרג, אלא ללמדך כאן, שחובשים אותו עד שנראה אם יתרפא זה, וכן משמעו, כשקם זה והלך על משענתו, אז ונקה המכה, אבל עד שלא יקום זה, לא נקה המכה: רק שבתו. צטול מלאכתו מחמת החולי, אם קטע ידו או רגלו, רואין צטול מלאכתו מחמת החולי, כאילו הוא שומר קשואין, שהרי אף לאחר החולי אינו ראוי למלאכת יד ורגל, והוא כצר נתן לו מחמת נזקו דמי ידו ורגלו, שנאמר יד תחת יד רגל תחת רגל: ורפא ירפא. כתרומתו, ישלם שכר הרופא (צבא קמא פה:):

(20) וכי יכה איש את עבדו או את אמתו. צעזד כעני הכחוצ מדבר, או אינו אלא בעצרי, תלמוד לומר כי כספו הוא, מה כספו קנוי לו עולמית, אף עצד הקנוי לו עולמית, והרי היה בכלל מכה איש ומת, אלא בא הכחוצ והוציאו מן הכלל, להיות נדון בדין יוס או יומים, שאם לא מת תחת ידו ושהה מעת לעת פטור: בשבט. כשיש צו כדי להמית הכחוצ מדבר, או אינו אפילו אין צו כדי להמית, תלמוד לומר בישראל, וְאִם צִאָּצָּן יִד אֶשֶׁר יָמוּת צָה (צמדצר לה, יז) (או בכלי עץ יד אשר ימות צו. גירסת רא"ם) הכהו, והלא דברים קל וחומר, מה ישראל חמור אין חייב עליו אלא אם כן הכהו בצד שיש צו כדי להמית, ועל אצ שהיה כדי למות צבאכא זה, עצד הקל לא כל שכן: נקם ינקם. מיתת סייף (סנהדרין נב: מכילתא פ"ז), וכן הוא אומר קָצַב נִקְמָת נֶקֶם צָרִית (ויקרא כו, כה):

(21) אך אם יום או יומים יעמוד לא יוקם. אם על יום אחד הוא פטור על יומים לא כל שכן, אלא יום שהוא כיומים, ואיזה, זה מעת לעת (מכילתא פ"ז): לא יוקם כי כספו הוא. הא אחר שהכהו, אף על פי ששהה מעת לעת קודם שמת, חייב:

22	And if men strive together, and hurt a woman with child, so that her fruit depart, and yet no harm follow, he shall be surely fined, according as the woman's husband shall lay upon him; and he shall pay as the judges determine.	וְכִי־יִנָּצוּ אָנָשִׁים וְנִגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וַיֵּצְאוּ יִלְדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אֲסוֹן עָנּוּשׁ יַעֲנֹשׁ כְּאִשֶּׁר יִשִּׁית עָלָיו בְּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בַּפְּלָלִים:	22
23	But if any harm follow, then thou shalt give life for life,	וְאִם־אֲסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נַפֶּשׁ תַּחַת נַפֶּשׁ: וְאִם מוֹתָא יְהִי וְתַתִּין נַפְשָׁא חֲלָף נַפְשָׁא:	23
24	eye for eye, tooth for tooth, hand for hand, foot for foot,	עֵין תַּחַת עֵין שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רֶגֶל:	24
25	burning for burning, wound for wound, stripe for stripe.	כּוֹיָה תַּחַת כּוֹיָה פָּצַע תַּחַת פָּצַע חֲבוּרָה תַּחַת חֲבוּרָה: (ס)	25
26	And if a man smite the eye of his bondman, or the eye of his bondwoman, and destroy it, he shall let him go free for his eye's sake.	וְכִי־יִכֶּה אִישׁ אֶת־עֵין עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־עֵין אִמָּתוֹ וְשִׁחַתָּהּ לַחֲפָשִׁי יִשְׁלַחֲנוּ תַּחַת עֵינוֹ:	26

(22) וכי ינצו אנשים. זה עם זה, ונתכוון להכות את חבירו, והכה את האשה (מכילתא פ"ח): ונגפו. אין נגיפה חלה לשון דחיפה והכאה, כמו פן סָפַף צָאָן רָגַלָךְ (תהלים לא, יב), וצָטַרְס יִתְנַפְּפוּ רָגְלֵיכֶם (ירמיה יג, טז), וְלֹאֲצֹן נָגַף (ישעיה ח, יד): ולא יהיה אסון עונש. לשלם דמי ולדות לבעל, שמיין אותה כמה היתה ראויה להמכר בשוק, להעלות בדמיה בשביל הריגוה: ענש יענש. יגזו ממון ממנו, כמו וְקָשׁוּ אֵלָיו מִקָּה קָסָף (דברים כב, יט): כאשר ישית עליו וגו'. כשיחזענו הבעל צבית דין להשית עליו עונש על כך: ונתן. המכה דמי ולדות: בפללים. על פי הדיינים: (23) ואם אסון יהיה. נאשה: ונתת נפש תחת נפש. רבותינו חולקין בדבר (סנהדרין עט). יש אומרים נפש ממש, ויש אומרים ממון אבל לא נפש ממש, שהמחכין להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה, ומשלם ליורשיו דמיו כמו שהיה נמכר בשוק: (24) עין תחת עין. סימא עין חבירו, נותן לו דמי עינו כמה שפחתו דמיו למכור בשוק, וכן כולם, ולא נטילת אבר ממש, כמו שדרשו רבותינו בפרק החובל (בבא קמא פד): (25) כויה תחת כויה. מכות אש. ועד עכשיו דבר בחבלה שיש בה פחת דמים, ועכשיו בשאין בה פחת דמים חלה נזר, כגון כוואו בשפוד על כפרניו, אומדים כמה כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מטער כך: פצע. היא מכה המוציאה דם, שפעת את בשרו, נפר"דור בלע"ז (אפענע וואונדע) הכל לפי מה שהוא, אם יש בו פחת דמים נותן נזק, ואם נפל למשכב נותן שבת ורפוי וצשת ונער. ומקרא זה יתר הוא, ובהחובל דרשוהו רבותינו לחייב על הנזר אפילו במקום נזק, שאף על פי שנותן לו דמי ידו, אין פוטריין אותו מן הנזר, לומר, הואיל וקנה ידו, יש עליו לחתכה בכל מה שירצה, חלה אומרים יש לו לחתכה בסם שאינו מטער כל כך, וזה חתכה בצרזל ונערו: חבורה. היא מכה שהדם נזרר בה ואינו יוצא, חלה שמאדים הבשר כנגדו, ולשון חצורה טק"א בלע"ז (פפלעקן) כמו וְנָמַר טָצַרְצָלְטִי (ירמיה יג, כג), ותרגומו משקופי, לשון חצטה, בטדור"א בלע"ז (שלאג) וכן שָׁצַפּוּת קָדִים, שקיפן קידוס, חצוטות צרות. וכן וְעַל הַמִּשְׁקָף (שמות יב, ז), על שם שהדלת נוקש עליו: (26) את עין עבדו. כנעני, אבל עבדי אינו יוצא בשן ועין, כמו שאמרנו חלל לא תזא כזאת העבדים: תחת עינו. וכן כז"ד ראשי אברים, חצבעות הידים והרגלים, ושתי אזנים, והחוטם, וראש הגויה שהוא גיד האמה. ולמה נאמר שן ועין, שאם נאמר עין ולא נאמר שן, הייתי אומר, מה עין שנצרא עמו אף כל שנצרא עמו, והרי שן לא נצרא עמו. ואם נאמר שן ולא נאמר עין, הייתי אומר, אפילו שן תינוק שיש לה חליפין, לכך נאמר עין (מכילתא פ"ט):

<p>27 And if he smite out his bondman's tooth, or his bondwoman's tooth, he shall let him go free for his tooth's sake.</p>	<p>וְאִם־שָׁן עֲבָדוֹ אֹרְשָׁן אֹמְתוֹ וְאִם־שָׁנָא דְעֶבְדִּיהּ אוֹ שָׁנָא נִפְלִל לְחֶפְשִׁי יִשְׁלַחְנוּ תַּחַת שָׁנוֹ: (פ)</p>
<p>28 And if an ox gore a man or a woman, that they die, the ox shall be surely stoned, and its flesh shall not be eaten; but the owner of the ox shall be quit.</p>	<p>וְכִי־יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וְנָמַת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשׁוֹר וְלֹא יֵאָכַל אֶת־בָּשָׂרוֹ וּבָעַל הַשׁוֹר נָקִי:</p>
<p>29 But if the ox was wont to gore in time past, and warning hath been given to its owner, and he hath not kept it in, but it hath killed a man or a woman; the ox shall be stoned, and its owner also shall be put to death.</p>	<p>וְאִם־שׁוֹר נִגַּח הוּא מִתָּמַל וְשִׁלְשָׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהָמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם־בְּעָלָיו יוּמָת:</p>
<p>30 If there be laid on him a ransom, then he shall give for the redemption of his life whatsoever is laid upon him.</p>	<p>אִם־כֶּפֶר יוֹשַׁת עָלָיו וְנָתַן פְּדֻן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־יוֹשַׁת עָלָיו:</p>
<p>31 Whether it have gored a son, or have gored a daughter, according to this judgment shall it be done unto him.</p>	<p>אֹרְבֵן יִגַּח אוֹ־בֵת יִגַּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יַעֲשֶׂה לוֹ:</p>
<p>32 If the ox gore a bondman or a bondwoman, he shall give unto their master thirty shekels of silver, and the ox shall be stoned.</p>	<p>אִם־עֶבֶד יִגַּח הַשׁוֹר אוֹ אֹמֶה כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שֶׁקֶלִים יִתֵּן לֵאדֹנָיו וְהַשׁוֹר יִסָּקֵל: (ס)</p>

(28) וכי יגח שור. אחד שור ואחד כל צהמה וחיה ועוף, אלא שדבר הכתוב צהווה (צבא קמא נד): ולא יאכל את בשרו. ממשמע שנאמר סקול יסקל השור, איני יודע שהוא נבלה, ונבלה אסורה באכילה, אלא מה תלמוד לומר ולא יאכל את בשרו, שאפילו שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה, צהנאה מנין, תלמוד לומר ובעל השור נקי, כאדם האומר לחברו יאל פלוני נקי מנכסיו ואין לו צהם הנאה של כלום, זהו מדרשו (פסחים כז:), צבא קמא מא). ופשוטו כמשמעו, לפי שנאמר צמועד, וגם בעליו יומת, הוצרך לומר צהם ובעל השור נקי:

(29) מתמל שלשום. הרי שלש נגישות (מכילתא פ"י): והוועד בבעליו. לשון התראה צעדים, כמו קעד קעד קנו קאיש (בראשית מג, ג): והמית איש וגר. לפי שנאמר כי יגח, אין לי אלא שהמיתו בנגיחה, המיתו בנשיכה, דחיפה, וצעיטה, מניין, תלמוד לומר והמית: וגם בעליו יומת. צדישמים, יכול צדיד אדם, תלמוד לומר מות יומת המקה להוא (צמדבר לה, טז), על רציחתו אתה הורגו, ואי אתה הורגו על רציחת שורו (סנהדרין טו):

(30) אם כופר יושת עליו. אם זה אינו תלוי, והרי הוא כמו אם כסף תלוה, לשון אשר, זה משפטו, שישיתו עליו בית דין כופר: ונתן פדיון נפשו. דמי נזיק, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, דמי מוזיק (צבא קמא כז):

(31) או בן יגח. בן שהוא קטן: או בת. שהיא קטנה, לפי שנאמר והמית איש או אשה, יכול אינו חייב אלא על הגדולים, תלמוד לומר או בן יגח וגו', לחייב על הקטנים כגדולים (מכילתא נזיקין פ"א):

(32) אם עבד או אמה. כנעניים (מכילתא ס): שלשים שקלים יתן. גזירת הכתוב הוא, צין שהוא שזה אלף וזו, צין שאינו שזה אלף דינר. והסקל משקלו ד' זהו ציס, שהם חצי אונקיא למשקל הישר של קלוגי"א:

<p>33 And if a man shall open a pit, or if a man shall dig a pit and not cover it, and an ox or an ass fall therein,</p>	<p>וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אֹו כִי־יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר וְלֹא יִכְסֶּנּוּ וְנָפְלָה שָׁמָּה שׁוֹר אֹו חֲמֹר:</p>	<p>33 וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אֹו כִי־יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר וְלֹא יִכְסֶּנּוּ וְנָפְלָה שָׁמָּה שׁוֹר אֹו חֲמֹר:</p>
<p>34 the owner of the pit shall make it good; he shall give money unto the owner of them, and the dead beast shall be his.</p>	<p>מְרִיחַ דְּגֹוֶבָא יְשָׁלִים כֶּסֶּפָּא יְתִיב לְמַרְוּהִי וּמִיתָא יְהִי דִילִיָּה:</p>	<p>34 בְּעַל הַבּוֹר יִשְׁלֶם כֶּסֶף יָשִׁיב לְבַעְלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ: (ס)</p>
<p>35 And if one man's ox hurt another's, so that it dieth; then they shall sell the live ox, and divide the price of it; and the dead also they shall divide.</p>	<p>וְאִרְי יְגוֹף תּוֹר דְּגֹבֵר יֵת תּוֹרָא דִּחְבְּרִיהּ וַיִּזְבְּנוּ יֵת תּוֹרָא חֲיָא וַיִּפְלְגוּן יֵת כֶּסְפֶּיהּ וְאִף יֵת דְּמִי מִיתָא יִפְלְגוּן:</p>	<p>35 וְכִי־יִגָּף שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וּמָת וּמָכְרוּ אֶת־הַשׁוֹר הַחַי וַחֲצֹו אֶת־כֶּסְפּוֹ וְגַם אֶת־הַמֵּת יִחְצִיּוּ:</p>
<p>36 Or if it be known that the ox was wont to gore in time past, and its owner hath not kept it in; he shall surely pay ox for ox, and the dead beast shall be his own.</p>	<p>אוּ אִתִּידַע אֲרִי תּוֹר נָגַח הוּא מֵאֲתָמְלִי וּמִדְּקֻמוּהִי וְלֹא נִטְרִיהּ מְרִיחַ שְׁלָמָא יְשָׁלִים תּוֹרָא חֲלָף תּוֹרָא וּמִיתָא יְהִי דִילִיָּה:</p>	<p>36 אֹו נֹודַע כִּי שׁוֹר נָגַח הוּא מִתְמָוֵל שְׁלָשָׁם וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ בְּעָלָיו שְׁלָם יִשְׁלֶם שׁוֹר תַּחַת הַשׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ: (ס)</p>

(33) וכי יפתח איש בור. שהיה מכוסה וגלוי: או כי יכרה. למה נאמר, אם על הפתיחה חייב על הכרייה לא כל שכן, אלא להציא כורה אחר כורה שהוא חייב (בצא קמא נא). ולא יכסנו. הא אם כסו פטור, ובחופר ברשות הרבים דבר הכתוב (שם ג). שור או חמור. הוא הדין לכל בהמה וחיה, שבכל מקום שנאמר שור וחמור, אנו למדין אותו שור שור משבת, שנאמר למען ינוח שורך וחמורך, מה להלן כל בהמה וחיה כשור, שהרי נאמר במקום אחר וכל בהמתך, אף כאן כל בהמה וחיה כשור, ולא נאמר שור וחמור אלא שור ולא אדם חמור ולא כלים (שם ג):

(34) בעל הבור. בעל התקלה, אף על פי שאין הצור שלו, שעשאו ברשות הרבים, עשאו הכתוב בעליו להתחייב עליו צנזקיו: כסף ישיב לבעליו. ישיב, לרבות שזה כסף ואפילו סובין (שם ז), (והא דכתב מיטב שדוה וכתב רש"י שהניזקין מן העידיה, תירץ בגמ' בפרק קמא דבבא קמא רב הונא צריה דרב יהושע, דזהו אם בא לגבות קרקע, אבל מטלטלי כל מילי מיטב הוא, דאי לא מודע הכא מודע הכא): והמת יהיה לו. לניזק, שמין את הנזלה ונוטלה בדמים, ומשלם לו המזיק עליה תשלומי נזק (מכילתא פ"א בבא קמא י:):

(35) וכי יגוף. ידחוף, בין בקרניו, בין בגופו, בין ברגליו, בין שנשכו בשיניו, כולן בכלל נגיפה הם, שאין נגיפה אלא לשון מכה: שור איש. שור של איש: ומכרו את השור וגו'. בשוים הכתוב מדבר, שור שזה מאתים שהמית שור שזה מאתים, בין שהנזלה שזה הרבה בין שהיא שזה מעט, כשנוטל זה חצי החי וחצי המת וזה חצי החי וחצי המת, נמלא כל אחד מפסיד חצי נזק שהניזקה המיתה, למדנו, שהתם משלם חצי נזק, שמן השוין אתה למד לשאינן שוין, כי דין התם לשלם חצי נזק לא פחות ולא יותר. או יכול אף בשאינן שוין בדמיהן כשהן חיים אמר הכתוב וחלו את שניהם, אם אמרת כן, פעמים שהמזיק משתכר הרבה, כשהנזלה שזה לימכר לעובד כוכבים הרבה יותר מדמי שור המזיק, ואי אפשר שיאמר הכתוב שיהא המזיק נשכר, או פעמים שהניזק נוטל הרבה יותר מדמי נזק שלם, שחצי דמי שור המזיק שזה יותר מכל דמי שור הניזק, ואם אמרת כן הרי תס חמור ממועד. על כרחך לא דבר הכתוב אלא בשוין, ולמדך שהתם משלם חצי נזק, ומן השוין תלמוד לשאינן שוין, שהשתלם חצי נזק, שמין לו את הנזלה, ומה שפחתו דמיו בשביל המיתה נוטל חצי הפחת והולך. ולמה אמר הכתוב בלשון הזה ולא אמר ישלם חציו, ללמד שאין התם משלם אלא מגופו, ואם נגח ומת אח"כ, אין הניזק נוטל אלא הנזלה, ואם אינה מגעת לחצי נזק יפסיד. או שור שזה מנה שנגח שור שזה חמש מאות וזו, אינו נוטל אלא את השור, שלא נתחייב התם לחייב את בעליו לשלם מן העליה (בבא קמא טז:):

(36) או נודע. או לא היה תם, אלא נודע כי שור נגח הוא, היום ומתמול שלשום, הרי שלש נגיחות: שלם ישלם שור. נזק שלם: והמת יהיה לו. לניזק, ועליו ישלם המזיק עד שישתלם ניזק כל נזק:

37	If a man steal an ox, or a sheep, and kill it, or sell it, he shall pay five oxen for an ox, and four sheep for a sheep.	כִּי יִגְנוֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ-שֶׂה וַיַּכּוּהוּ אוֹ מָכְרוּ חֲמִשָּׁה בָקָר יִשְׁלַם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע-צֹאן תַּחַת הַשֶּׁה:	37 כִּי יִגְנוֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ-שֶׂה וַיַּכּוּהוּ אוֹ מָכְרוּ חֲמִשָּׁה בָקָר יִשְׁלַם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע-צֹאן תַּחַת הַשֶּׁה:
XXII	If a thief be found breaking in, and be smitten so that he dieth, there shall be no bloodguiltiness for him.	אִם-בְּמַחְתָּרָת יִמָּצָא הַגֵּנֵב וְהִכָּה וּמָת אִין לוֹ דָּמִים:	XXII אִם-בְּמַחְתָּרָת יִמָּצָא הַגֵּנֵב וְהִכָּה וּמָת אִין לוֹ דָּמִים:
2	If the sun be risen upon him, there shall be bloodguiltiness for him—he shall make restitution; if he have nothing, then he shall be sold for his theft.	אִם עֵינָא דְסִדְיָא נָפְלַת עָלוּהִי דָמָא לִיה שְׁלָמָא יִשְׁלִים אִם לִית לִיה וְיִדְבֹן בְּגִנוּבְתִּיה:	2 אִם-זָרַחַה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ שְׁלָם יִשְׁלִם אִם-אִין לוֹ וְנִמְכָּר בְּגִנוּבְתּוֹ:
3	If the theft be found in his hand alive, whether it be ox, or ass, or sheep, he shall pay double.	אִם אֲשַׁתְּכָח תִּשְׁתַּכַּח בִּידֵיהּ גְּנוּבָתָא מִתּוֹר עַד חֲמֹר עַד אֲמֹר אֲנֹן חֵינן עַל חַד תִּרְיִן יִשְׁלִים:	3 אִם-הִמָּצָא תִמָּצָא בִידּוֹ הַגֵּנֵב מִשּׁוֹר עַד-חֲמֹר עַד-שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלִם: (ס)
4	If a man cause a field or vineyard to be eaten, and shall let his beast loose, and it feed in another man's field; of the best of his own field, and of the best of his own vineyard, shall he make restitution.	כִּי יִבְעֵר-אִישׁ שָׂדֶה אוֹ-כָרֶם וַיִּשְׁלַח אֶת-בְּעִירָהּ וּבְעֵר בְּשָׂדֶה אַחֵר מִיטֵב שְׂדֵהוּ וּמִיטֵב כָּרְמוֹ יִשְׁלִם: (ס)	שְׁלִישִׁי כִּי יִבְעֵר-אִישׁ שָׂדֶה אוֹ-כָרֶם וַיִּשְׁלַח אֶת-בְּעִירָהּ וּבְעֵר בְּשָׂדֶה אַחֵר מִיטֵב שְׂדֵהוּ וּמִיטֵב כָּרְמוֹ יִשְׁלִם: (ס)

(37) חמשה בקר וגו'. אמר ר' יוחנן בן זכאי, חס המקום על כבודו של צדק, שור שהולך ברגליו, ולא נתצוה בו הגנב לנושא על כחפו, משלם חמשה, שה שנושא על כחפו, משלם ארבעה, הואיל ונתצוה בו. אמר רבי מאיר, צא וראה כמה גדולה כחה של מלאכה, שור שצטלו ממלאכתו, חמשה, שה שלא צטלו ממלאכתו, ארבעה: תחת השור תחת השעה. שנאן הכתוב לומר, שאין מדת תשלומי ד' וה' נהגת אלא בשור ושה בלבד (שם סז):

(1) אם במחירת. כשהיה חומר את הבית: אין לו דמים. אין זו ראייה, הרי הוא כמת מעיקרו. כאן למדתך תורה, אם צא להרגך השכם להרגו, וזה להרגך צא, שהרי יודע הוא שאין אדם מעמיד עצמו ורואה שנוטלין ממנו ושומק, לפיכך, על מנת כן צא, שאם יעמוד בעל הממון כנגדו, יהרגנו (סנהדרין עב):

(2) אם זרחה השמש עליו. אין זה אלא כמין משל, אם צדור לך הדבר שיש לו שלום עמך, כשמש הזה שהוא שלום בעולם, כך פשוט לך שאינו צא להרוג אפילו יעמוד בעל הממון כנגדו, כגון אב החומר לגנוב ממון הבן, בידוע שרמתי האב על הבן ואינו צא על עסקי נפשות (מכילתא פ"ג, סנהדרין עב): דמים לו. כחי הוא חשוב, וראייה היא אם יהרגנו בעל הבית: שלם ישלם. הגנב ממון שגנב, ואינו חייב מיתה. ואונקלוס שחרגם אם עינא דסהדיא נפלת עלוהי, לקח לו שטה אחרת, לומר שאם מלאוהו עדים קודם שצא בעל הבית, וכשבא בעל הבית נגדו התרו בו שלא יהרגוהו, דמים לו, חייב עליו אם הרגו, שמאחר שיש רואים לו, אין הגנב הזה צא על עסקי נפשות, ולא יהרוג את בעל הממון:

(3) אם המצא תמצא בידו. ברשותו, שלא טבח ולא מכר: משור עד חמור. כל דבר בכלל תשלומי כפל, בין שיש בו רוח חיים בין שאין בו רוח חיים, שהרי נאמר במקום אחר על שיה על שלמה על קל הצדקה וגו' ישלם שנים לרעהו: חיים שנים ישלם. ולא ישלם לו מתים, אלא חיים או דמי חיים:

(4) כי יבער. את בעירה. ובער. כולם לשון זהמה, כמו ובערנו ובערנו (צמד צד כ, ד): כי יבער. יוליך זהמותיו בצדה וכרם של חצירו, ויזיק אותו באחת משתי אלו, או בשלוש בעירה, או בציפור, ופירשו רבותינו (בבא קמא ז, ב), ושלח הוא נוקי מדרכי כף רגל, ובער הוא נוקי השן האוכלת ומצערת: בשדה אחר. בשדה של איש אחר: מיטב שדהו ישלם. שמיין את הנוק, ואם צא לשלם לו קרקע דמי נזק, ישלם לו ממיטב שדותיו, אם היה נזק סלע, יתן לו שוה סלע מעדידת שיש לו. למדך הכתוב, שהנוקין שמיין להם בעדידת (שם ו):

<p>5 If fire break out, and catch in thorns, so that the shocks of corn, or the standing corn, or the field are consumed; he that kindled the fire shall surely make restitution.</p>	<p>אָרִי יִתְּפַק נֹר וַיִּשְׂכַּח כּוֹבֵין וַיִּכּוֹל גְּדִישִׁין אוֹ קֶמֶא אוֹ חֲמֵל שֶׁלֶמָא יִשְׁלִים דְּאֲדִלִּיק ית דְּלִיקְתָּא:</p>	<p>כִּי־תֵצֵא אֵשׁ וּמִצָּאָה קִצִּים וְנֹאכַל גְּדִישׁ אוֹ הַקֶּמֶא אוֹ הַשְּׂדֵה שְׁלֹם יִשְׁלֹם הַמִּבְעֵר אֶת־הַבִּעֻרָה: (ס)</p>
<p>6 If a man deliver unto his neighbour money or stuff to keep, and it be stolen out of the man's house; if the thief be found, he shall pay double.</p>	<p>אָרִי יִתִּין גָּבֵר לַחֲבֵרִיהּ כֶּסֶף אוֹ מִנִּין לְמִטְר וַיִּתְּגַבּוּן מִבֵּית גּוֹבְרָא אִם יִשְׁתַּכַּח גָּנְבָא יִשְׁלִים עַל חֵד תְּרִין:</p>	<p>כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כְּלִים לְשֹׁמֵר וְגִנֵּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם־יִמָּצֵא הַגָּנֵב יִשְׁלֹם שְׁנַיִם:</p>
<p>7 If the thief be not found, then the master of the house shall come near unto God, to see whether he have not put his hand unto his neighbour's goods.</p>	<p>אִם לֹא יִשְׁתַּכַּח גָּנְבָא וַיִּתְקַרֵּב מְרִיהּ דְּבֵיתָא לְקָדָם דִּיִּינָא אִם לֹא אוֹשִׁישׁ יְדִיהּ בְּמָא דְּמִסֵּר לִיהּ חֲבֵרִיהּ:</p>	<p>אִם־לֹא יִמָּצֵא הַגָּנֵב וְנִקְרַב בְּעַל־הַבַּיִת אֶל־הָאֱלֹהִים אִם־לֹא שְׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאכַת רֵעֵהוּ:</p>
<p>8 For every matter of trespass, whether it be for ox, for ass, for sheep, for raiment, or for any manner of lost thing, whereof one saith: 'This is it,' the cause of both parties shall come before God; he whom God shall condemn shall pay double unto his neighbour.</p>	<p>עַל כָּל פְּתָגָם דְּחֹזֵב עַל תּוֹר עַל חֲמֵר עַל אֲמֵר עַל כֶּסֶף עַל כָּל אֲבִידָתָא דִּיִּמֵּר אָרִי הוּא דִּין לְקָדָם דִּיִּינָא יִיעוֹל דִּין תְּרִוּהוֹן דִּיחֲבִיבִין דִּיִּינָא יִשְׁלִים עַל חֵד תְּרִין לַחֲבֵרִיהּ:</p>	<p>עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שׁוֹר עַל־חֲמֹר עַל־שֶׁה עַל־שְׁלֵמָה עַל־כָּל־אֲבִידָה אֲשֶׁר יֹאמֵר כִּי־הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעוּן אֱלֹהִים יִשְׁלֹם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: (ס)</p>
<p>9 If a man deliver unto his neighbour an ass, or an ox, or a sheep, or any beast, to keep, and it die, or be hurt, or driven away, no man seeing it;</p>	<p>אָרִי יִתִּין גָּבֵר לַחֲבֵרִיהּ חֲמֹר אוֹ תּוֹר אוֹ אֲמֵר וְכָל בְּעִירָא לְמִטְר וּמִית אוֹ אֲתֵבֵר אוֹ אֲשַׁתְּבִי לִית דְּחֲזִי:</p>	<p>כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמֹר אוֹ־שׁוֹר אוֹ־שֶׁה וְכָל־בְּהֵמָה לְשֹׁמֵר וּמִת אוֹ־נִשְׁבֵּר אוֹ־נִשְׁבָּה אִין רָאָה:</p>

(5) כי תצא אש. אפילו מעצמה: ומצאה קוצים. קרדו"נש צלעו": ונאכל גדיש. שליחכה בקוצים, עד שהגיעה לגדיש או לקמה המחוצרת בקרקע: או השדה. שליחכה את גיר, וריץ לגיר אותה פעם שניה: שלם ישלם המבעיר. אף על פי שהדליק בתוך שלו, והיא יצאה מעצמה על ידי קוצים שמצאה, חייב לשלם, לפי שלא שמר את גחלתו שלא תנא ותזיק: (6) וגנב מבית האיש. לפי דבריו (שם סג): אם ימצא הגנב. ישלם הגנב שנים לבעלים: (7) אם לא ימצא הגנב. ובא השומר הזה שהוא בעל הבית: ונקרב. אל הדיינין, לדון עס זה, ולישבע לו שלא שלח ידו בשלו: (8) על כל דבר פשע. סימנא שקרן בשצועתו, שיעידו עדים שהוא עצמו גנבו, וירשיעוהו אלהים על פי העדים: ישרם שנים לרעהו. למדך הכחז, שהטוען צפקדון לומר נגנב הימני, ונמנא שהוא עצמו גנבו, משלם תשלומי כפל, ואימתי, בזמן שנשבע ואחר כך באו עדים. שכך דרשו רבותינו, ונקרב בעל הבית אל האלהים, קריצה זו שצועה היא, אחת אומר לשצועה או אינו אלא לדין, שכיון שצא לדין וכפר לומר נגנבה, מיד יתחייב ככלל אם באו עדים שהוא צידו, נאמר כאן שליחות יד, ונאמר למטה שליחות יד שצעת ה' פה: צין שנייהם אם לא שָׁלַח יָדוֹ, מה להלן שצועה אף כאן שצועה: אשר יאמר כי הוא זה. לפי פשוטו, אשר יאמר העד כי הוא זה שנשבעת עליו הרי הוא אלא, עד הדיינין יצא דבר שניהם ויחקרו את העדות, ואם כשרים הם וירשיעוהו לשומר זה, ישלם שנים, ואם ירשיעו את העדים שנמנאו וזוממין, ישלמו הם שנים לשומר. ורבותינו ז"ל דרשו, כי הוא זה, ללמד שאין מחייבין אותו שצועה אלא אם כן הודה במקלטה, לומר כך וכך אני חייב לך, והמותר נגנב ממני (שם קו): (9) כי יתן איש אל רעהו חמור או שור. פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם (בצא מצינא צד: לפיכך פטר צו את הגנבה,

<p>10 the oath of the LORD shall be between them both, to see whether he have not put his hand unto his neighbour's goods; and the owner thereof shall accept it, and he shall not make restitution.</p>	<p>מוֹמֶתָא דִּינִי תְּהִי בֵּין תְּרֵינְהוֹן אִם לֹא אוֹשִׁיט יְדִיהָ בְּמֵא דְּמִסֵּר לִיהָ חֲבֵרִיהָ וְיִקְבִּיל מְרִיהָ מִנִּיהָ מוֹמֶתָא וְלֹא יִשְׁלִים:</p>	<p>10 שְׁבַעַת יְהוָה תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם-לֹא שָׁלַח יָדוֹ בַּמִּלְאָכָה רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יִשְׁלַם:</p>
<p>11 But if it be stolen from him, he shall make restitution unto the owner thereof.</p>	<p>וְאִם אֶתְגַּנְבָּא יִתְגַּנֵּיב מִעֲמִיהָ יִשְׁלִים לְמִרְוּהָ:</p>	<p>11 וְאִם-גָּנַב יִגְנַב מֵעַמּוֹ יִשְׁלַם לְבַעְלָיו:</p>
<p>12 If it be torn in pieces, let him bring it for witness; he shall not make good that which was torn.</p>	<p>אִם אֶתְבָּרַא יִתְבַּר וְיָבִיט סְתָרִין דְּתַבִּיר לֹא יִשְׁלִים:</p>	<p>12 אִם-טָרַף יִטָּרַף יִבְאֵהוּ עַד הַטָּרְפָּה לֹא יִשְׁלַם: (פ)</p>
<p>13 And if a man borrow aught of his neighbour, and it be hurt, or die, the owner thereof not being with it, he shall surely make restitution.</p>	<p>וְאִרִי יִשְׁאַל גִּבְרָא מִן חֲבֵרִיהָ וְיִתְבַּר אוֹ יָמוּת מְרִיהָ לִית עֲמִיהָ שְׁלָמָא יִשְׁלִים:</p>	<p>13 וְכִי-יִשְׁאַל אִישׁ מֵעַם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ-מָוֶת בְּעָלָיו אִין-עַמּוֹ שְׁלָם יִשְׁלַם:</p>
<p>14 If the owner thereof be with it, he shall not make it good; if it be a hireling, he loseth his hire.</p>	<p>אִם מְרִיהָ עֲמִיהָ לֹא יִשְׁלִים אִם אֲגִירָא הוּא עָאֵל בְּאֲגִירָה:</p>	<p>14 אִם-בְּעָלָיו עַמּוֹ לֹא יִשְׁלַם אִם- שָׂכִיר הוּא בָּא בְּשָׂכְרוֹ: (ס)</p>
<p>15 And if a man entice a virgin that is not betrothed, and lie with her, he shall surely pay a dowry for her to be his wife.</p>	<p>וְאִרִי יִשְׁדִּיל גִּבְרָא בְּתוּלָתָא דְּלֹא מֵאֲרֻסָּא וְיִשְׁכַּב עִמָּה קַיָּמָא יְסַיְמְנָה לִיהָ לְאִתָּהּ:</p>	<p>15 וְכִי-יִפְתָּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא-אֲרֻשָּׁה וְשָׁכַב עִמָּהּ מוֹהֵר יְמַהֲרֶנָּה לוֹ לְאִשָּׁה:</p>
<p>16 If her father utterly refuse to give her unto him, he shall pay money according to the dowry of virgins.</p>	<p>אִם מִצָּבָא לֹא יִצְבִּי אָבוּהָ לְמוֹתְנָה לִיהָ כְּסָפָא יִתְקוּל כְּמוֹהֵרֵי בְּתוּלָתָא:</p>	<p>16 אִם-מָאֵן יִמָּאֵן אָבִיהָ לְתַתָּהּ לֹא כְּסָף יִשְׁקַל כְּמוֹהֵר הַבְּתוּלָת: (ס)</p>

כמו שכחוצ וגונז מצית האיש אם לא ימצא הגונז ונקרצ צעל הצית, לשצועה, למדת שפוטור עזמו בשצועה וז, ופרשה וז אמורה בשומר שכן, לפיכך אינו פטור אם נגנזה, כמו שכחוצ אם גונז יגנז מעמו יסלם, אזל על האונס, כמו מת מעזמו, או נשצר, או נשצה בחזקה על ידי לסטים, ואין רואה יעיד דדבר:

(10) שבעת ה' תהיה. ישבע שכן הוא כדבריו, והוא לא שלח זה יד להשתמש זה לעזמו, שאם שלח זה יד ואחר כך נאנסה, חייב באונסים: ולקח בעליו. השצועה: ולא יסלם. לו השומר כלום:

(12) אם טרף יטרף. על ידי חיה רעה: יבאהו עד. יציא עדים שנטרפה באונס ופטור: הטרפה לא יסלם. אינו אומר טרפה לא יסלם, אלא הטרפה, יש טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו משלם, טרפת חתול ושוועל וגמיה משלם, טרפת זאב ארי ודוב ונחש אינו משלם, ומי לחשך לדון כן, שהרי כתיב ומת או נשצר או נשצה, מה מיתה שאין יכול להציל, אף שצר ושציה שאין יכול להציל:

(13) וכי ישאל. צא ללמדך על השואל שחייב באונסין: בעליו אין עמו. אם בעליו של שור אינו עם השואל צמלאכתו (צבא מצינעא שם):

(14) אם בעליו עמו. בין שהוא באותה מלאכה בין שהוא צמלאכה אחרת, היה עמו בשעת שאלה, אינו צריך להיות עמו בשעת שצורה ומתה (שם צה): אם שכיר הוא. אם השור אינו שאלו אלא שכור, צא בשכרו ליד השוכר הזה ולא בשאלה, ואין כל הנאה שלו, שהרי על ידי שכרו נשתמש, ואין לו משפט שואל להסתחייב באונסין. ולא פירש מה דינו אם כשומר חנם או כשומר שכר, לפיכך נחלקו בו חכמי ישראל, שוכר כיצד משלם, רבי מאיר אומר כשומר חנם, רבי יהודה אומר כשומר שכר:

(15) וכי יפתה. מדבר על צה עד שזומעת לו, וכן תרגמו וארי ישלם. גדול בלשון ארמי כפתוי בלשון עברי: מוהר ימהרנה. יפסקו לה מוהר כמשפט איש לאשתו, שכותב לה כחוצה וישאנה:

17	Thou shalt not suffer a sorceress to live.	מְכַשֶּׁפֶת לֹא תַחְיֶה:	חֲרָשָׁא לֹא תַחֲי:	17
18	Whosoever lieth with a beast shall surely be put to death.	כָּל־שֹׁכֵב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת: (ס)	כָּל דִּישְׁכּוֹב עִם בְּעִירָא אַתְקַטְלָא יִתְקַטִּיל:	18
19	He that sacrificeth unto the gods, save unto the LORD only, shall be utterly destroyed.	זִבַּח לֵאלֹהִים יָחִירם בְּלֹתִי לַיהוָה לְבָדוֹ:	דִּידְבַח לְטַעֲנֹת עַמְמִיָּא יִתְקַטִּיל אֱלֹהִין לְשִׁמָּא דִּי בְלַחֲדוּדָה:	19
20	And a stranger shalt thou not wrong, neither shalt thou oppress him; for ye were strangers in the land of Egypt.	וְגֵר לֹא־תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי־גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:	וְלִגְיורָא לֹא תוֹנוּ וְלֹא תַעֲיִקוּן אֲרִי דִּיִּירִין הָיוּתוּן בְּאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם:	20
21	Ye shall not afflict any widow, or fatherless child.	כָּל־אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תַעֲנוּן:	כָּל אַרְמְלָא וְיִיתָם לֹא תַעֲנוּן:	21
22	If thou afflict them in any wise—for if they cry at all unto Me, I will surely hear their cry—	אִם־עָנָה תַעֲנֶה אֹתוֹ כִּי אִם־צָעַק יִצְעַק אֵלַי שְׁמַע אֲשַׁמַּע צַעֲקָתוֹ:	אִם עֲנָאָה תַעֲנִי יִתִּיה אֲרִי אִם מַקְבֵּל יִקְבֵּל קְדָמִי קַבְלָא אַקְבִּיל קַבִּילְתִּיה:	22
23	My wrath shall wax hot, and I will kill you with the sword; and your wives shall be widows, and your children fatherless.	וַחֲרָה אַפִּי וַחֲרָגְתִּי אֶתְכֶם בַּחֶרֶב וַהֲיוּ נָשִׁיכֶם אֲלֵמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יִתְּמִים: (פ)	וַיַּחֲרַף רִיזִי וַיַּחֲרַף רִיזִי וַאֲקַטֹּל יִתְכוּן בַּחֶרֶב וַיְהִיוּ נְשִׁיכוּן אַרְמְלָן וּבְנֵיכוּן יִתְּמִין:	23

(16) כמזהר הבתולות. שהוא קלוצ חמשים כסף אלל התופס את הצמולה ושוכב עמה באונס, שנאמר וְנָסַן הָאִישׁ הַשֶּׁכֵּב עִמָּה לְחַצֵּי הַנְּעִרָה חֲמִשִּׁים קֶסֶף (דברים כז, כט):

(17) מכשפה לא תחיה. אלא תומת צבית דין, ואחד זכרים ואחד נקבות, אלא שדבר הכתוב צהוה, שהנשים מזויות מכשפות (סנהדרין סו:):

(18) "ס"א כל שוכב עם בהמה מות יומת. צסקילה, רוצע כנרצעת, שכתוב בהן דמיהם (ס):

(19) לאלהים. לעבודת גילולים. אילו היה נקוד לאלהים (הלמ"ד ציר"י), היה צריך לפרש ולכתוב אחרים, עכשיו שאמר לאלהים, אין צריך לפרש אחרים, שכל למ"ד וציר"ת וה"א המשמשות בראש התיבה, אם נקודה בחטף, כגון למלך, למדבר, לעיר, צריך לפרש לאיזה מלך, לאיזה מדבר, לאיזה עיר, וכן למלכים, ולרגלים, בחיר"ק, צריך לפרש לאיזה, ואם אינו מפרש, כל מלכים במשמע, וכן לאלהים כל אלהים במשמע, אפילו קודש, אבל כשהיא נקודה פתח, כמו למלך, למדבר, לעיר, (פת"חוקמ"ץ ענין אחד צענין זה, וגם יש לומר בדרך אחר כמ"ש דקדוקי רש"י יעויין זו) נודע באיזה מלך מדבר, וכן לעיר נודע באיזה עיר מדבר, וכן לאלהים לאותן שהוזהרתם עליהם במקום אחר. כיוצא בו אין קמוץ בְּאֵלֵהֶם (תהלים פו, ח), לפי שלא פירש, הוצרך לנקד פת"ח: יחרם. ולמה נאמר יחרם, והלא כבר נאמרה זו מיתה במקום אחר וְהָיָאָתָּ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אֹז אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא וְגו' (דברים יו, ה), אלא לפי שלא פירש על איזו עבודה חייב מיתה, שלא תאמר כל עבודות במיתה, צא ופירש לך כאן וזבח לאלהים יחרם, לומר לך, מה זביחה עבודה הנעשית בפנים לשמים, אף אני מרבה המקטיר והמנסך שהם עבודות בפנים, וחייבין עליהם לכל עבודות אלילים, בין שדרכה לעבדה בכך בין שאין דרכה לעבדה בכך, אבל שאר עבודות, כגון המכבד והמרבץ והמגפף והמנשק, אינו במיתה אלא באזהרה:

(20) וגר לא תונה. אונאת דברים, קונטרליאר"ר צלע"ז (הענין) כמו וְהָאֲכִלְתִּי אֶת מוֹנֵיךְ אֶת צִדְקָתְךָ (ישעיה מט, כו): ולא תלחצנו. בגזילת ממון: כי גרים הייתם. אם הוגיתו, אף הוא יכול להונותך, ולומר לך אף אתה מגרים באת, מוס שצ' אל תאמר לחצרך. כל לשון גר, אדם שלא נולד באותה מדינה, אלא בא ממדינה אחרת לגור שם:

(21) כל אלמנה ויתום לא תענון. הוא הדין לכל אדם, אלא שדבר הכתוב צהוה, לפי שהם תשושי כח ודבר מזוי לענותם: (22) אם ענה תענה אותו. הרי זה מקרא קצר, גזס ולא פירש ענשו, (והא דכתיב והיו נשים וגו', זהו אם צעוק יצעק, אבל צאם לא יצעק לא פירש, וק"ל) כמו לָקַח כָּל הָרָג קִין (בראשית ד, טו), גזס ולא פירש ענשו, אף כאן אם ענה תענה אותו, לשון גזס, כלומר סופך ליטול את שלך, למה, כי אם צעק יצעק אלי וגו':

24	If thou lend money to any of My people, even to the poor with thee, thou shalt not be to him as a creditor; neither shall ye lay upon him interest.	אם כסף תלווה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנשך לא תשימון עליו נשך:	אם כסף תלווה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנשך לא תשימון עליו נשך:
25	If thou at all take thy neighbour's garment to pledge, thou shalt restore it unto him by that the sun goeth down;	אם חבל תחבל שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו:	אם חבל תחבל שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו:
26	for that is his only covering, it is his garment for his skin; wherein shall he sleep? and it shall come to pass, when he crieth unto Me, that I will hear; for I am gracious.	כי הוא כסותו לבדו הוא שמלתו לערו במה ישכב והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני: (ס)	ארי היא כסותיה בלחודה היא תחתיה למשכיה במה ישכב ויהי ארי יקבל קדמי ואקביל קבילתיה ארי חנן אנה:
27	Thou shalt not revile God, nor curse a ruler of thy people.	אלהים לא תללל ונשיא בעמך לא תאר:	דיינא לא תקיל ורבא בעמך לא תלוט:
28	Thou shalt not delay to offer of the fulness of thy harvest, and of the outflow of thy presses. The first-born of thy sons shalt thou give unto Me.	מלאאתך ודמעך לא תאחר בכור בניך תתן לי:	בכורך ודמעך לא תאחר בכורא דבנך תפריש קדמי:

(23) והיו נשיכם אלמנות. ממשמע שנאמר והרגתי אתכם, איני יודע שנשיכם אלמנות וצניכם יתומים, אלא הרי זו קללה אחרת, שהיו הנשים צרות כאלמנות חיות, שלא יהיו עדים למיתת בעליהן ותהיינה אסורות להנשא, והצנים יהיו יתומים, שלא יניחום בית דין לירד לנכסי אביהם, לפי שאין יודעים אם מתו אם נשבו:

(24) אם כסף תלווה את עמי. רבי ישמעאל אומר, כל אם ואם שבתורה רשות, חוץ מג', וזה אחד מהן: את עמי. עמי ונכרי, עמי קודם. עמי ועשיר, עמי קודם. עמי עירך ועמי עיר אחרת, עמי עירך קודמין (בבא מציעא ע"א). וזה משמעו, אם כסף תלווה, את עמי תלווה קודם לעוזה גילולים, ולאיוה מעמי, את העני, ולאיוה עני, לאותו שעמך. (ד"א את העני, שלא תנהג צו מנהג ציון צהלוה שהוא עמי. את העני עמך. הוי מסתכל בעצמך כאילו אתה עני): לא תהיה לו כנשה. לא תחבצנו בחזקה, אם אתה יודע שאין לו, אל תהי דומה עליו כאילו הלויתו, אלא כאילו לא הלויתו, כלומר, לא תכלימהו: נשך. רבית, שהוא כנשיכת נחש, שנחש נושך חבורה קטנה ברגלו ואינו מרגיש, ופתאום הוא מצנצן ונפח עד קדקדו, כך רבית, אינו מרגיש ואינו ניכר עד שהרבית עולה ומחסרו ממון הרבה:

(25) אם חבול תחבל. כל לשון חבלה אינו משכון בשעת הלוואה, אלא שממשכנין את הלוה כשמגיע הזמן ואינו פורע. (חבול תחבול כפל לך בחבלה עד כמה פעמים, אמר הקצ"ה, כמה אתה חייב לי, והרי נפשך עולה אצלי כל אמש ואמש ונותנת דין וחשבון ומתחייבת לפני, ואני מחזירה לך, אף אתה טול והשכ טול והשכ): עד בא השמש תשיבנו לו. כל היום תשיבנו לו עד בא השמש, וכבוא השמש תחזור ותשלנו עד שיבא בקר של מחר, ובכסות יום הכתוב מדבר שאין צריך לה צלילה (מכילתא פי"ט):

(26) כי הוא כסותו. ז' טלית: שמלתו. ז' חלוק: במה ישכב. לרבות את המנע:

(27) אלהים לא תקלל. הרי זו אזהרה לצרכת השם, ואזהרה לקללת דיין (סנהדרין סו.).

(28) מלאאתך. חוצה המוטלת עליך כשתחמלא תצואתך להחבול, והם זכורים: ודמעך. התרומה, ואיני יודע מהו לשון דמע: לא תאחר. לא תשנה סדר הפרשמן, לאחר את המוקדם ולהקדים את המאוחר, שלא יקדים תרומה לזכורים, ומעשר לתרומה: בכור בניך תתן לי. לפדותו בחמש סלעים מן הכהן, והלא כבר נזהר עליו במקום אחר, אלא כדי לסמוך לו כן תעשה לשורך, מה זכור אדם לאחר ל' יום פודהו, שנאמר ופדויו ממך חפץ תפדה (במדבר י"ח, טז), אף זכור צהמה דקה מטפל לו ל' יום, ואחר כך נותנו לכהן:

29	Likewise shalt thou do with thine oxen, and with thy sheep; seven days it shall be with its dam; on the eighth day thou shalt give it Me.	כִּן תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרְךָ לְצֹאֲנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם אִמּוֹ בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי תִתְּנוּ לִי: קִדְמִי: בֶּן תַּעֲבִיד לְתוֹרְךָ לְעֹנֶךָ שִׁבְעָא יוֹמִין יְהִי עִם אִמִּיהָ בְּיוֹמָא חֲמִינָאָה תַּפְרִשְׁנֶיהָ קִדְמִי:	29
30	And ye shall be holy men unto Me; therefore ye shall not eat any flesh that is torn of beasts in the field; ye shall cast it to the dogs.	וְאַנְשֵׁי־קֹדֶשׁ תִּהְיוּ לִי וּבֶשֶׂר בִּשְׂדֵה טֶרֶפָה לֹא תֹאכְלוּ לִפְלֹב תִּשְׁלַכְוּ אֹתוֹ: (ס) וְאַנְשֵׁין קֹדִישִׁין תִּהְיוּ קִדְמִי וּבֶשֶׂר תִּלְיֵשׁ מִן חִיּוֹת חַיָּא לֹא תִכְלוּן לְכִלְבָּא תִרְמוֹן יִתִּיהָ:	30
XXIII	Thou shalt not utter a false report; put not thy hand with the wicked to be an unrighteous witness.	לֹא תִשָּׂא שְׁמַע שׁוֹא אֶל־תִּשֶׁת יִדְּךָ עִם־רָשָׁע לְהִיטֵ עַד חָמָס: לֹא תִקְבִּיל שִׁמְעָ דְּשָׁקֶר לֹא תִשְׁוִי יָדְךָ עִם חֲטִיבָא לְמַהֲוִי לִיהָ סְחִיד שָׁקֶר:	XXIII
2	Thou shalt not follow a multitude to do evil; neither shalt thou bear witness in a cause to turn aside after a multitude to pervert justice;	לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרָעָת וְלֹא־תִעֲנֶה עַל־רֹב לְנִטְתָּ אַחֲרֵי רַבִּים לְחַטָּת: לֹא תִהִי בֶּתֶר סְגִיאי לְאַבְּשָׂא וְלֹא תִתְּמַנֶּע מִלְּאַלְפָּא מָא דְּבַעֲיֶנְךָ עַל דִּינָא בֶּתֶר סְגִיאי שְׁלִים דִּינָא:	2

(29) שבעת ימים יהיה עם אמו. זו אזהרה לכהן, שאם צא למחר את קרבנו, לא ימחר קודם שמונה, לפי שהוא מחוסר זמן: ביום השמיני תתנו לי. יכול יהא חוצה לצו דיוס, נאמר כאן שמיני ונאמר להלן ומיום השמיני יקלף יקלף (ויקרא כז, כז), מה שמיני האמור להלן להכשיר משמיני ולהלן, אף שמיני האמור כאן להכשיר משמיני ולהלן (מכילתא פ"ט), וכן משמעו, וביום השמיני אתה רשאי ליתנו לי:

(30) ואנשי קודש תהיון לי. אם אתם קדושים ופרושים משקולי נצלות וטרפות, הרי אתם שלי, ואם לאו אינכם שלי: ובשר בשדה טרפה. אף צבית כן, אלא שדבר הכתוב צהווה (מכילתא פ"כ), מקום שדרך צהמות ליטרף, וכן פי בצקה מִקְלָה (דברים כז, כז), וכן אֶשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְלָה לְיִלָּה (שם כג, יא), הוא הדין למקרה יוס, אלא שדבר הכתוב צהווה. (ואונקלוס תרגם) וצער דתליש מן חיוא חיתא, צער שנתלש על ידי טרפת זאב או ארי (או) מן חיה כשרה או מבהמה כשרה צחייה: לכלב תשלכין אותו. אף הוא כו' או אינו אלא כלב כמשמעו צנצלה או מכור לנכרי קל וחומר לטרפה שמוחרת בכל הנאות א"כ מה תלוד לומר לכלב למדך הכתוב שאין הקצ"ה מקפח שר כל צריה, שנאמר וְלֹכֵל צִנִּי יִשְׁרָאֵל לֹא יִתְּרָן קֶלֶב לְשֹׁנו (שמות יא, ז), אמר הקצ"ה תנו לו שכרו (מכילתא פ"כ):

(1) לא תשא שמע שוא. כמרגומו לא תקבל שמע דשקר, אזהרה למקבל לשון הרע, ולדיין שלא ישמע דברי בעל דין עד שיבא בעל דין חצירו: אל תשת ידך עם רשע. הטוען את חצירו תציעת שקר, שהצטיחור להיות לו עד חמס: (2) לא תהיה אחרי רבים לרעות. יש צמקרא זה מדרשי חכמי ישראל, אבל אין לשון המקרא מיושב בהן על אופניו. מכאן דרשו שאין מטין לחוצה בהכרעת דיין אחד (סנהדרין ז), וסוף המקרא דרשו, אחרי רבים להטות, שאם יש שנים מחייבין יותר על המזכין, הטה הדין על פיהם לחוצה, וצדיגי נפשות הכתוב מדבר. ואמנע המקרא דרשו, ולא תענה על ריב, על רב, שאין חולקין על מופלא שצבית דין, לפיכך מתחילין צדיגי נפשות מן הצד, לקטנים שבהן שואלין תחלה שיאמרו את דעתם. ולפי דברי רבותינו כן פתרון המקרא: לא תהיה אחרי רבים לרעות. לחייב מיתה צביל דיין אחד שירצו מחייבין על המזכין. ולא תענה על רב. לנמות מדבריו, ולפי שהוא חסר יו"ד דרשו כן. אחרי רבים להשת. ויש רבים שאתה נוטה אחריהם, ואימתי, בזמן שהן שנים המכריעין במחייבין יותר מן המזכין. ומשמע שנאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות, שומע אני אבל היה עמם לחוצה, מכאן אמרו דיני נפשות מטין על פי אחד לזכות ועל פי שנים לחוצה. ואונקלוס תרגם לא תתמנע מלאלפא מה דציעך על דינא, ולשון העברי לפי התרגום כך הוא נדרש: לא תענה על ריב לנשות, אם ישאלך דבר למשפט, לא תענה לנמות לצד אחד ולסלק עמך מן הריב, אלא הוי דן אותו לאמתו. ואני אומר ליטעו על אופניו כפשוטו וכך פתרונו. לא תהיה אחרי רבים לרעות. אם ראית רשעים מטין משפט, לא תאמר הואיל ורבים הם הנני נוטה אחריהם: ולא תענה על ריב לנשות וגו'. ואם ישאלך הנדון על אותו המשפט, אל תענו על הריב דבר הנוטה אחרי אותו רבים להטות את המשפט מאמתו, אלא אמור את המשפט כאשר הוא, וקולר יהא תלוי בצוואר הרבים:

3	neither shalt thou favour a poor man in his cause.	וְלֹא תִהְיֶה בְּרִיבּוֹ: (ס)	וְעַל מִסְפִּינָא לֹא תִרְחִים בְּדִינָיָה:
4	If thou meet thine enemy's ox or his ass going astray, thou shalt surely bring it back to him again.	כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אִיבֶיךָ אוֹ חֲמֹרוֹ תַעֲלֶה הָשֵׁב תְּשִׁיבֵנּוּ לוֹ: (ס)	אֲרִי תִפְגַּע תּוֹרָא דְשִׁנְאָךָ אוֹ חֲמֹרִיָּה דְטַעֵי אֶתְבָּא תְּתִיבְנֶיהָ לֵיה:
5	If thou see the ass of him that hateth thee lying under its burden, thou shalt forbear to pass by him; thou shalt surely release it with him.	כִּי־תִרְאֶה חֲמֹר שִׁנְאָךָ רֹבֵץ תַּחַת מִשָּׂאוֹ וְחִדְלָתָּ מֵעֲזֹב לוֹ עֲזֹב תַעֲזֹב עִמּוֹ: (ס)	אֲרִי תַחְזִי חֲמֹרָא דְסִנְאָךָ רֹבֵעַ תַּחֲזִית שׁוֹעֲנִיָּה וְתִתְּמִנֶנּה מִלְמַשְׁקַל לֵיה מִשְׁבַּק תִּשְׁבּוּק מָא דְבִלְבָּד עֲלוּהִי וְתִפְרִיק עִמֶּיהָ:
6	Thou shalt not wrest the judgment of thy poor in his cause.	לֹא תִטֶּה מִשְׁפַּט אֲבִינֶךָ בְּרִיבּוֹ:	לֹא תַחְלִי דִין מִסְפִּינֶךָ בְּדִינָיָה:
7	Keep thee far from a false matter; and the innocent and righteous slay thou not; for I will not justify the wicked.	מִדְּבַר־שָׁקֶר תִּרְחָק וְנָקִי וְצַדִּיק אַל־תַּהַרְגֵם כִּי לֹא־אֲצַדִּיק רָשָׁע:	מִפְתָּגְמָא דְשָׁקְרָא הָוִי רַחִיק וְדוֹכִי וְדוֹנֵפֵךְ דְּכִי מִן דִּינָא לֹא תִקְטֹל אֲרִי לֹא אֲזַכִּי חַיִּיבָא:
8	And thou shalt take no gift; for a gift blindeth them that have sight, and perverteth the words of the righteous.	וְשֹׁחַד לֹא תִקַּח כִּי הַשְׁחָד יַעֲוֶה פְקָחִים וְיִסְלַף דְּבָרֵי צַדִּיקִים:	וְשֹׁחַדָּא לֹא תִקְבִּיל אֲרִי שׁוֹחַדָּא מַעֲוֶה עֵינֵי חַיִּימִין וּמַקְלִיל פְּתָגְמִין תְּרִיצִין:
9	And a stranger shalt thou not oppress; for ye know the heart of a stranger, seeing ye were strangers in the land of Egypt.	וְגֵר לֹא תִלְחָץ וְאַתֶּם יֹדְעֶתֶם אֶת־נַפְשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:	וְלִגְיוֹרָא לֹא תַעֲיָקוּן וְאַתּוֹן יֹדְעֶתוּן יֵת נַפְשָׁא דְגִיּוֹרָא אֲרִי דִיִּירִין הָוִיתוֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

(3) לא תהדר. לא תחלוק לו כבוד לזכותו דין ולומר, דל הוא אזכנו ואכזדנו:
(5) כי תראה חמור שונאך וגו'. הרי כי משמש בלשון דלמא, שהוא מד' לשונות של שמושי כי, וכה פתרונו, שמה תראה חמורו רוצן תחת משאו: וחדלת מעזוב לו. בתמיה: עזב תעזב עמו. עזיבה זו לשון עזרה, וכן עָזַר וְעָזַר (מלכים א יד, י) וכן ויעזבו יְרוּשָׁלַם עד הבוקה (נחמיה ג, ח), מלאוה עפר לעוזב ולסייע את חוזק החומה. כיוצא בו, כי תאמר בְּלִצְבָךְ רָצִים הַגֹּיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי וגו' (דברים ז, יז), שמה תאמר כן, בתמיה, לא תִּירָא מֶהֱם. ומדרשו כך דרשו רבותינו, כי תראה וחדלת, פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר, הא כיצד, זקן ואינו לפי כבודו, וחדלת, או בהמת עובד כוכבים ומשאו של ישראל (בבא מציעא לז:), וחדלת: עזב תעזב עמו. לפרק המשא, מלמסקל ליה, מליטול משאוי ממנו:
(6) אבינך. לשון אוצה, שהוא מדולדל ומאז לכל טובה (שם קיא:):
(7) ונקי וצדיק אל תהרג. מנין ליוצא מצית דין חייב, ואמר אחד יש לי ללמד עליו זכות, שמחזירין אותו, תלמוד לומר ונקי אל תהרגו, ואף על פי שאינו צדיק, שלא נטמק צבית דין, מכל מקום נקי הוא מדין מיתה, שהרי יש לך לזכותו. ומנין ליוצא מצית דין זכאי, ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה שאין מחזירין אותו לצית דין, תלמוד לומר וצדיק אל תהרג, וזה צדיק הוא, שננטק צבית דין: כי לא אצדיק רשע. אין עליך להחזירו, כי אני לא אצדיקנו צדינו אם יא מידך זכאי, יש לי שלוחים הרבה להמיתו צמיתה שנתחייב זה:
(8) ושחד לא תקח. אפילו לשפוט אמת, וכל שכן כדי להטות את הדין, שהרי כדי להטות את הדין נאמר כבר לא תטה משפט: יעור פקחים. ואפילו חכם בחורה ונוטל שוחד, סוף שמתרף דעתו עליו, וישתכח תלמודו, ויכה מאור עיניו (מכילתא פ"כ): ויסלף. כתרגומו ומקלקל: דברי צדיקים. דברים המלודקים, משפטי אמת, וכן תרגומו פתגמין תריצין, ישרים:
(9) וגר לא תלחץ. בהרבה מקומות הזהירה תורה על הגר, מפני שסורו רע (בבא מציעא נט:): את נפש הגר. כמה קשה לו כשלוחצים אותו:

10	And six years thou shalt sow thy land, and gather in the increase thereof;	וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת־אֶרֶצְךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ:	וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת־אֶרֶצְךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ:	10
11	but the seventh year thou shalt let it rest and lie fallow, that the poor of thy people may eat; and what they leave the beast of the field shall eat. In like manner thou shalt deal with thy vineyard, and with thy oliveyard.	וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וְנָטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֲבִינֵי עַמְּךָ וְיִתְּלָם תֹּאכַל חֵית הַשָּׂדֶה כֹּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזֵיתֶךָ:	וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וְנָטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֲבִינֵי עַמְּךָ וְיִתְּלָם תֹּאכַל חֵית הַשָּׂדֶה כֹּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזֵיתֶךָ:	11
12	Six days thou shalt do thy work, but on the seventh day thou shalt rest; that thine ox and thine ass may have rest, and the son of thy handmaid, and the stranger, may be refreshed.	שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבַּת לַמַּעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְיִנְפֹשׁ בֶּן־אִמְתֶּךָ וְהַגֵּר:	שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבַּת לַמַּעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְיִנְפֹשׁ בֶּן־אִמְתֶּךָ וְהַגֵּר:	12
13	And in all things that I have said unto you take ye heed; and make no mention of the name of other gods, neither let it be heard out of thy mouth.	וּבְכָל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ לֹא יִשְׁמַע עַל־פִּיךָ:	וּבְכָל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ לֹא יִשְׁמַע עַל־פִּיךָ:	13
14	Three times thou shalt keep a feast unto Me in the year.	שְׁלֹשׁ רְגָלִים תִּחַג לִי בַשָּׁנָה:	שְׁלֹשׁ רְגָלִים תִּחַג לִי בַשָּׁנָה:	14
15	The feast of unleavened bread shalt thou keep; seven days thou shalt eat unleavened bread, as I commanded thee, at the time appointed in the month Abib—for in it thou camest out from Egypt; and none shall appear before Me empty;	אֶת־חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתֶךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאֲבִיב כִּי־בּו יֵצְאָתָּ מִמִּצְרָיִם וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רִיקָם:	אֶת־חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתֶךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאֲבִיב כִּי־בּו יֵצְאָתָּ מִמִּצְרָיִם וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רִיקָם:	15

- (10) ואספת את תבואתה. לשון הכנסה לבית, כמו וְאָסַפְתָּו אֶל פֶּתַח בֵּיתְךָ (דברים כב, ז):
- (11) תשמטנה. מעבודה. ונטשתה. מאכילה אחר זמן הדיעור. דבר אחר תשמטנה, מעבודה גמורה, כגון חרישה וזריעה. ונטשתה, מזבל ומלקשקש: ויתרם תאכל חית השדה. להקיש מאכל אציון למאכל חיה, מה חיה אוכלת זבל מעשר, אף אציונים אוכלים זבל מעשר, מכאן אמרו אין מעשר בשביעית (מכילתא פ"כ): כן תעשה לברמך. ותחלת המקרא מדבר בשדה הלזן, כמו שאמר למעלה הימנו תזרע את ארצך:
- (12) וביום השביעי תשבת. אף בשנה השביעית לא תעקר שבת בראשית ממקומה (שס), שלא תאמר, הואיל וכל השנה קרויה שבת, לא תנהג בה שבת בראשית: למען ינוח שורך וחמורך. תן לו נייח, להחיר שיהא תולש ואוכל עשבים מן הקרקע, או אינו אלא יחבשנו בתוך הבית, אמרת, אין זה נייח אלא נער: בן אמתך. בעצד הערל הכתוב מדבר (שס): והגר. זה גר תושב:
- (13) ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו. לעשות כל מצות עשה באזהרה, שכל שמירה שצמורה אזהרה היא צמקום לאו (יל"ש שנה, בשם המכילתא): לא תזכירו. שלא יאמר לו, שמור לי בצד עבודת אלילים פלונית (סנהדרין סג:), או תעמוד עמי ביום עבודת אלילים פלונית. דבר אחר ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו, ללמדך, ששקולה עבודת אלילים כנגד כל המצוות כולם, והנהגה כשומר את כולן: לא ישמע. מן הנכרי: על פיך. שלא תעשה שותפות עם עובדי כוכבים, וישעך לך בעבודת אלילים שלו, נמצאת שאתה גורם שיזכיר על ידך:
- (14) רגלים. פעמים, וכן פי הדיקטני זה שלש רגלים (במדבר כב, כח):
- (15) חדש האביב. שהתבואה מתמלאת בו באביב. אציון לשון אב, כזכור וראשון לצל פירות: ולא יראו פני ריקם.

16	and the feast of harvest, the first-fruits of thy labours, which thou sowest in the field; and the feast of ingathering, at the end of the year, when thou gatherest in thy labours out of the field.	וְחֹג הַקִּצִּיר בַּבּוֹרִי מֵעֵשִׂיף אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחֹג הָאָסֶף בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאֶסְפֵּךְ אֶת־ מֵעֵשִׂיף מִן־הַשָּׂדֶה:	וְחֹג דַּחְצָדָא בַּבּוֹרִי עִיבְדֵּךְ דְּתִזְרַע בַּחֲקֵלָא וְחֹג דְּכִנְשָׁא בְּמַפְקָה דְּשִׁתָּא בְּמַכְנִשְׁךָ יֵת עִיבְדֵּךְ מִן חֲקֵלָא:
17	Three times in the year all thy males shall appear before the Lord God.	שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־ זָכוֹרְךָ אֶל־פְּנֵי הָאֱלֹהִים יְהוָה:	תְּלַת זְמָנִין בַּשָּׁתָא יִתְחַזֵּן כָּל דְּכוֹרְךָ קֳדָם רַבּוֹן עֲלֵמָא יי:
18	Thou shalt not offer the blood of My sacrifice with leavened bread; neither shall the fat of My feast remain all night until the morning.	לֹא־תִזְבַּח עַל־חֲמֵץ דָּם־זִבְחִי וְלֹא־יֵלִין חֶלֶב־חֲגִי עַד־בֹּקֶר:	לֹא תִכּוּס עַל חֲמִיעַ דָּם פִּסְחִי וְלֹא יִבִּיתוּן בֵּר מִמִּדְּבַחָא תִּרְבִּי נְכֶסֶת חֲגָא עַד צִפְרָא:
19	The choicest first-fruits of thy land thou shalt bring into the house of the LORD thy God. Thou shalt not see the kid in its mother's milk.	רֵאשִׁית בַּבּוֹרִי אֲדַמְתָּךְ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תִבְשֹׁל גִּדִּי בַחֲלֵב אִמּוֹ: (פ)	רֵישׁ בַּבּוֹרִי אֲרַעֲךָ תֵּיחִי לְבֵית מִקְדָּשָׁא דִּי אֱלֹהֶיךָ לֹא תִיכְלוּן בֶּשֶׂר בַּחֲלֵב:
20	Behold, I send an angel before thee, to keep thee by the way, and to bring thee into the place which I have prepared.	הִנֵּה אֲנִכִּי שֹׁלַח מִלְּאָךְ לְפָנֶיךָ לְשֹׁמְרֶךָ בְּדַרְךְךָ וְלְהַבְיֵאֲךָ אֶל־ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תַּכְנִיתִי:	הָא אֲנָא שֹׁלַח מִלְּאָכָא קֳדָמְךָ לְמִשְׁרָךְ בְּדַרְךְךָ בְּאוּרְחָא וְלֵאשְׁלוּתְךָ לְאַתְרָא דְּאַתְקִינִית:
21	Take heed of him, and hearken unto his voice; be not rebellious against him; for he will not pardon your transgression; for My name is in him.	הִשָּׁמַר מִפְּנֵי וּשְׁמַע בְּקוֹלוֹ אֶל־ תִּמְרָ בּוֹ כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֵכֶם כִּי שְׁמִי בַקֶּרֶבּוֹ:	אַסְתַּמַּר מִן קֳדָמוֹהִי וְקַבִּיל לְמִימְרֵיהּ לֹא תִסְרִיב לְקַבְלִיהּ אֲרִי לֹא יִשְׁבּוּק לְחוּבֵיכוֹן אֲרִי בְּשְׁמִי מִימְרֵיהּ:

כשתצאו לראות פני צרגלים, הציאו לי עולות (חגיגה א):

(16) וְחֹג הַקִּצִּיר. הוא חג שזועות: בבורי מעשיך. שהוא זמן הצאת זכורים, ששתי הלחם הצאין צעזרת, היו מתירין החדש למנחות ולהציא זכורים למקדש, שנאמר וַיָּבִיאוּ הַזִּכּוּרִים וגו' (צמדבר כח, כו): וְחֹג הָאָסֶף. הוא חג הסוכות: באספך את מעשיך. שכל ימות החמה התצווה מתייצבת בשדות, ונחג אוספים אותה אל הבית מפני הגשמים:

(17) שְׁלֹשׁ פְּעָמִים וגו'. לפי שהענין מדבר בשביעית, הוצרך לומר שלא יתעקרו שלש רגלים ממקומן (מכילתא פ"כ): כֹּל זָכוֹרְךָ. הזכרים שצנ:

(18) לֹא תִזְבַּח עַל חֲמֵץ וגו'. לא תשחט את הפסח צי"ד בניסן עד שחצער החמץ (מכילתא שם פסחים סג): וְלֹא יֵלִין חֶלֶב חֲגִי וגו'. חוץ למזבח: עד בקר. יכול אף על המערכה יפסל בלינה, תלמוד לומר על מוקדה על המזבח כֹּל הַלֵּלָה (ויקרא א, ז): וְלֹא יֵלִין. אין לינה אלא צעמוד השחר, שנאמר עד בקר, אבל כל הלילה יכול להעלותו מן הרצפה למזבח:

(19) רֵאשִׁית בַּבּוֹרִי אֲדַמְתָּךְ. אף השביעית חייבת בזכורים, לכך נאמר אף כאן זכורי אדמתך. כיצד, אדם נכנס לחור שדה, רואה חאנה שצברה, כורך עליה גמי לסימן ומקדישה. ואין זכורים אלא משבעת המינין האמורין במקרא אֶרֶץ חֲטָה ושענה וגו' (דברים ח, ח): לֹא תִבְשֹׁל גִּדִּי. אף עגל וכבש ככלל גדי, שאין גדי אלא לשון וילד רך, ממה שאתה מוצא בכמה מקומות צמורה שכתוב גדי והוצרך לפרש אחריו עזים, כגון אֶנְכִּי אֶשְׁלַח גְּדִי עֲזִים (צראשית לח, יז), אֶת גְּדִי הָעֲזִים (שם כ), שְׁגִי גְדִי עֲזִים (שם כו, ט). ללמדך שכל מקום שנאמר גדי סתם, אף עגל וכבש צמשמע. וגו' מקומות נכבז צמורה, אחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה, ואחד לאיסור בשול (חולין קטו):

(20) הִנֵּה אֲנִי שֹׁלַח מִלְּאָךְ. כאן נמצא שער ידיו לחטוא ושיכנה אומרת להם כי לא אֶעֱלֶה בְּקֶרְכָּךְ (שמות לג, ג): אֲשֶׁר הִכְנוֹתִי. אשר זמנתי לחת לך, וזה פשוטו. ומדרשו, אל המקום אשר הכינתי כזר, מקומי ניכר כנגדו, וזה אחד מן המקראות שאומרים שצית המקדש של מעלה, מכיון כנגד בית המקדש של מטה:

(21) אֵל תִּמְרָ בּוֹ. לשון המראה, כמו אֲשֶׁר יִמְרָה אֶת פִּיךָ (יהושע א, יח): כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֵכֶם. אינו מלומד בכך, שהוא

22	But if thou shalt indeed hearken unto his voice, and do all that I speak; then I will be an enemy unto thine enemies, and an adversary unto thine adversaries.	כִּי אִם־שָׁמָעַתְּ בְּקוֹלִי וַעֲשִׂיתָ כָּל־אֲשֶׁר אֲדַבֵּר וְאִי־בִתִּי אֶת־אֹיְבֵיךָ וְצָרְתִּי אֶת־צָרֶיךָ:	אֲרִי אִם קָבָלָא תִקְבִּיל לְמִימְרֵיהּ וְתַעֲבִיד כָּל דְּאִמְלִיל וְאֶסְבִּי יְתָ סְנַאֲדָ וְאֶעֱיֵק לְדַמְעִיקוֹן לָךְ:
23	For Mine angel shall go before thee, and bring thee in unto the Amorite, and the Hittite, and the Perizzite, and the Canaanite, the Hivite, and the Jebusite; and I will cut them off.	כִּי־יֵלֶךְ מִלְּאֲכִי לְפָנֶיךָ וְהִבְיֵאֲךָ אֶל־הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַכְּנַעֲנִי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי וְהַכְּחַדְתִּיו:	אֲרִי יְהִי מִלְּאֲכִי קִדְמָךְ וְיַעֲלֶנְךָ לְתֹת אֱמֹרָאִי וְחִתָּאִי וּפְרִזָּאִי וְכְנַעְנָאִי חִוָּאִי וַיְבוּסָאִי וְאֶשְׁצִינֹן:
24	Thou shalt not bow down to their gods, nor serve them, nor do after their doings; but thou shalt utterly overthrow them, and break in pieces their pillars.	לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיהֶם כִּי הֲרַסְתָּם וְשִׁבַּרְתָּם וְשִׁבַּרְתָּ מַצְבֵּיהֶם:	לֹא תִסְגֹּד לְשִׁעֲוֹתָהוֹן וְלֹא תִפְלַחְנִין וְלֹא תַעֲבִיד כַּעֲבֹדֵיהֶן אֲרִי פִגְרָא תִפְגְּרֹנֹן וְתִקְרָא תִתְּכַר קִמְתָּהוֹן:
25	And ye shall serve the LORD your God, and He will bless thy bread, and thy water; and I will take sickness away from the midst of thee.	וַעֲבַדְתֶּם אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְיִבְרַךְ אֶת־לֶחְמֶךָ וְאֶת־מִימֶיךָ וְנִחַסְרִתִּי מִחֲלָה מִקֶּרְבְּךָ: (ס)	וְתִפְלַחוּן קָדָם יְיָ אֱלֹהֵכֹן וַיְבָרֶךְ יְתָ מִיכְלָךְ וְיֵת מִשְׁתֶּךָ וְאֶעֱדִי מַרְעִין בִּישִׁין מִבִּינְךָ:
26	None shall miscarry, nor be barren, in thy land; the number of thy days I will fulfil.	לֹא תִהְיֶה מִשְׁכָּלָה וְעֶקְרָה בְּאַרְצְךָ אֶת־מִסְפַּר יְמֶיךָ אֲמַלֵּא:	לֹא תִהִי תַחֲיָא תִקְלָא וְעֶקְרָא בְּאַרְעֶךָ יְתָ מִנֵּן יוֹמֶךָ אֲשָׁלִים:
27	I will send My terror before thee, and will discomfit all the people to whom thou shalt come, and I will make all thine enemies turn their backs unto thee.	אֶת־אִימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהִמַּתִּי אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָּהֶם וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ אֵלֶיךָ עֶרְפָּה:	יְתָ אִימָתִי אֲשַׁלַּח קִדְמָךְ וְאֶשְׁגִּישׁ יְתָ כָּל עַמָּא דְּאֵת אֲתִי לְאִנְקָא בְּהוֹן קָרֵב וְאִמְסַר יְתָ כָּל בַּעֲלֵי דְּבִבְךָ קִדְמָךְ מִחֲזָרִי קִדְלָה:

מן הכח שאין חוטאין, ועוד, שהוא שליח, ואינו עושה אלא שליחותו: כי שמי בקרבו. מחובר לראש המקרא, השמר מפניו כי שמי משותף בו. ורבותינו אמרו, זה מטטרו"ן, ששמו כשם רבו, מטטרו"ן בגימטריא שדי: (22) וצרתיו כחרגומו ואעיק:

(24) הרס תהרסם. לאותם אלהות: מצבותיהם. אצנים שהם מצינן להשתחוות להם:

(26) לא תהיה משכלה. אם תעשה רצוני: משכלה. מפלת נפלים או קוצרת את צניה, קרויה משכלה:

(27) והמותי. כמו והממתי, וחרגומו ואשגש. וכן כל תביעה שפועל שלה כפול אות אחרונה, כשהפוך לדבר כלשון פעלתי, יש מקומות שנוטל אות הכפולה ומדגיש את האות ונוקדו במלפ"ס, כגון והמותי, מגזרת וְהָמַתְּ גִלְגַּל עֲגָלָהוּ (ישעיה כה, כח). וְכַצִּיתִי, מגזרת וְכַצֵּב בֵּית אֵל (שמואל-א ז, טז). דְּלוֹתִי, מגזרת דָּלְלוּ וְסָרְבוּ (ישעיה יט, ו). עַל פְּסִיסִי חֲקִיתִךָ (שם מט, טז), מגזרת חֲקִי לָב (שופטים ה, טו). אֵת מִי רָצוֹתִי (שמואל-א יב, ג), מגזרת רָצַץ עֲלֵי דְלִים (איוב כ, יט). והמתרגם והמותי, ואקטל, טועה הוא, שאלו מגזרת מיתה הייתה, אין ה"א שלה צפת"ח, ולא מ"ם שלה מודגשת, ולא נקודה מלפ"ס. אלא וְהָמַתְּ (צירי) כגון וְהָמַתְּ אֵת הָעָם הַזֶּה (במדבר יד, טו), והת"ו מודגשת לפי שחצא במקום צ' תו"ן, האחת נשרשת לפי שאין מיתה כלל תו"ן, והאחרת משמשת כמו אחרתי, חטאתי, עשיתי. וכן ונתתי, הת"ו מודגשת, שהיא צאה במקום שמים, לפי שהיה צריך שלשה תו"ן, שמים ליסוד כמו צִיּוֹם אֵת ה' (יהושע י, יב), משת' אֵלֶּהִים הֵיא (קהלת ג, יג), והשלישית לשמוש: עורף. שינוסו

28	And I will send the hornet before thee, which shall drive out the Hivite, the Canaanite, and the Hittite, from before thee.	וְשִׁלַּחְתִּי אֶת־הַצִּרְעָה לִפְנֵיךָ וְגִרְשָׁה אֶת־הַחִיטִּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַחִתִּי מִלִּפְנֵיךָ:	28
29	I will not drive them out from before thee in one year, lest the land become desolate, and the beasts of the field multiply against thee.	לֹא אֶגְרֹשֶׁנּוּ מִפְּנֵיךָ בְּשָׁנָה אֶחָת פֶּן־תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׁמֵמָה וְרִבְבָּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה:	29
30	By little and little I will drive them out from before thee, until thou be increased, and inherit the land.	מְעֻט מְעֻט אֶגְרֹשֶׁנּוּ מִפְּנֵיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְרָה וְנָחֳלַת אֶת־הָאָרֶץ:	30
31	And I will set thy border from the Red Sea even unto the sea of the Philistines, and from the wilderness unto the River; for I will deliver the inhabitants of the land into your hand; and thou shalt drive them out before thee.	וְשֵׁתִי אֶת־גְּבֻלְךָ מִיַּם־סוּף וְעַד־ יָם פְּלִשְׁתִּים וּמִמִּדְבָּר עַד־ הַנָּהָר כִּי אֶתֶּן בְּיָדְכֶם אֶת יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְגִרְשָׁתֶמוּ מִפְּנֵיךָ:	31
32	Thou shalt make no covenant with them, nor with their gods.	לֹא־תִכְרַת לָהֶם וְלֵאלֹהֵיהֶם בְּרִית:	32
33	They shall not dwell in thy land—lest they make thee sin against Me, for thou wilt serve their gods—for they will be a snare unto thee.	לֹא יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶצְךָ פֶּן־ יַחְטִיאוּ אֹתְךָ לִי כִי תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־יִהְיֶה לָּךְ לְמוֹקֵשׁ: (פ)	33
XXIV	And unto Moses He said: 'Come up unto the LORD, thou, and Aaron, Nadab, and Abihu, and seventy of the elders of Israel; and worship ye afar off;	וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֶה אֵלַי יְהוָה אֹתְךָ וְאַהֲרֹן נָדָב וְאַבִּיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מֵרָחֹק:	XXIV

מלפניך ויהפכו לך ערפס:

(28) הצרעה. מין שרץ העוף, והיתה מכה אותם בעיניהם, ומטילה זהם ארס והם מתים. והצרעה לא עצרה את הירדן (סוטה לו). והחתי והכנעני. הם ארץ סיוחן ועוג, לפיכך מכל ז' אומות לא מנה כאן אלא אלו. וחוי, אף על פי שהוא מעבר הירדן והלאה, שנו רבותינו במסכת סוטה (שס), על שפת הירדן עמדה וזרקה זהם מרה:

(29) שממה. ריקנית מזני אדם, לפי שאחס מעט ואין צדק כדי למלאות אותה: ורבה עליך. ומרבה עליך:

(30) עד אשר תפרה. תרצה, לשון פרי, כמו פרו ורצו:

(31) ושתי. לשון השמה, והמיו מודגשת מפני שצאה מחת שמים, שאין שיתה בלא מי"ו, והאחת לשמוש: עד הנהר. פרט: וגרשתמו. ומגרשת:

(33) כי תעבד וגר. הרי אלו כי משמשין במקום אשר, וכן בכמה מקומות, וזהו לשון אי, שהוא אחד מד' לשונות שהכי משמש, וגם מנינו בהרבה מקומות אם משמש בלשון אשר, כמו ואם סקריז מנחת צפורים (ויקרא ז, יד), שהיא חוצה:

(1) ואל משה אמר. פרשה זו נאמרה קודם עשרת הדברות, ובז' בסיון נאמרה לו עלה:

2 and Moses alone shall come near unto the LORD; but they shall not come near; neither shall the people go up with him.'	וַיִּתְקַרֵּב מֹשֶׁה בַּלְחֹדוֹהִי לִקְדָּם יְיָ וַאֲנֹנִי לֹא יִתְקַרְבוּ וְעַמָּא לֹא יִסְקֹנָ עִמִּיהּ:	2 וַנִּגַּשׁ מֹשֶׁה לַבְּדֹל אֶל־יְהוָה וְהָם לֹא יִגָּשׁוּ וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ:
3 And Moses came and told the people all the words of the LORD, and all the ordinances; and all the people answered with one voice, and said: 'All the words which the Lord hath spoken will we do.'	וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֶת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וְאֵת כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה:	3 וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֶת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וְאֵת כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה:
4 And Moses wrote all the words of the LORD, and rose up early in the morning, and builded an altar under the mount, and twelve pillars, according to the twelve tribes of Israel.	וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וַיֵּשְׁבֶם בַּבֶּקֶר וַיִּבְנֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים עָשָׂר מִצְבֵּה לְשִׁנָּיִם עָשָׂר שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל:	4 וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וַיֵּשְׁבֶם בַּבֶּקֶר וַיִּבְנֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים עָשָׂר מִצְבֵּה לְשִׁנָּיִם עָשָׂר שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל:
5 And he sent the young men of the children of Israel, who offered burnt-offerings, and sacrificed peace-offerings of oxen unto the LORD.	וַיִּשְׁלַח אֶת־נְעָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים:	5 וַיִּשְׁלַח אֶת־נְעָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים:
6 And Moses took half of the blood, and put it in basins; and half of the blood he dashed against the altar.	וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיִּשֶׁם בַּאֲגָנֹת וּחֲצִי הַדָּם זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ:	6 וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיִּשֶׁם בַּאֲגָנֹת וּחֲצִי הַדָּם זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ:
7 And he took the book of the covenant, and read in the hearing of the people; and they said: 'All that the LORD hath spoken will we do, and obey.'	וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל־אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע:	7 וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל־אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע:
8 And Moses took the blood, and sprinkled it on the people, and said: 'Behold the blood of the covenant, which the LORD hath made with you in agreement with all these words.'	וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּזְרַק עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דַם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:	8 וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּזְרַק עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דַם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:

- (2) ונגש משה לבדו. אל הערפל:
 (3) ויבא משה ויספר לעם. זו ציוס: את כל דברי ה'. מלות, פרישה, והגזלה: ואת כל המשפטים. ז' מלות שנלטו צני נח, ושבת, וכבוד אז ואס, ופרה אדומה, ודיין, שניתנו להם צמרה (מכילתא בחדש פ"ג):
 (4) ויכתוב משה. מצראשית ועד מתן תורה, וכתב מלות שנלטו צמרה (שס): וישכם בבקר. צמשה צסיון:
 (5) את נערי. הצורות:
 (6) ויקח משה חצי הדם. מי חלקו, מלאך צא וחלקו: באגנות. שמי אגנות, אחד לחצי דם עולה, ואחד לחצי דם שלמים, להזות אותם על העם. ומכאן למדו רבותינו, שנכנסו אבותינו לברית במילה וטבילה והזאת דמים, שאין הזאה בלא טבילה:
 (7) ספר הברית. מצראשית ועד מתן תורה, ומלות שנלטו צמרה:
 (8) ויזרוק. ענין הזאה, ותרגומו וזרק על מדבחה לכפרה על עמא:

9	Then went up Moses, and Aaron, Nadab, and Abihu, and seventy of the elders of Israel;	וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל:	וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל:	9
10	and they saw the God of Israel; and there was under His feet the like of a paved work of sapphire stone, and the like of the very heaven for clearness.	וַיֵּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלָיו כַּמַּעֲשָׂה לְבִנְתֹּת הַסַּפִּיר וַיִּכְעָצַם הַשָּׁמַיִם לְטָהָר:	וַיֵּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלָיו כַּמַּעֲשָׂה לְבִנְתֹּת הַסַּפִּיר וַיִּכְעָצַם הַשָּׁמַיִם לְטָהָר:	10
11	And upon the nobles of the children of Israel He laid not His hand; and they beheld God, and did eat and drink.	וְלִדְרָבָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה נֹקֵא וַתִּזְזוּ יָת יִקְרָא דִּי וַתְּהוּ חֲדָן בְּקִירִפְנִיָּהוֹן דְּאַתְקַבְּלוּ בְּאֵלוֹ אֲכָלִין וְשָׁתִין:	וְאֶל-אַצִּילִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיִּחְזְלוּ אֶת-הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: (ס)	11
12	And the LORD said unto Moses: 'Come up to Me into the mount and be there; and I will give thee the tables of stone, and the law and the commandment, which I have written, that thou mayest teach them.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְיָאמַר יְיָ לְמֹשֶׁה סֵק לְקִדְמִי עֲלֵה אֵלַי הַהֲרָה וְהָיָה שָׁם וְאֶתְנַחֵה לְךָ אֶת-לְחַת הָאֲבָן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרָתָם:	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הַהֲרָה וְהָיָה שָׁם וְאֶתְנַחֵה לְךָ אֶת-לְחַת הָאֲבָן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרָתָם:	12
13	And Moses rose up, and Joshua his minister; and Moses went up into the mount of God.	וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁוֹמְשָׁנִיה וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיַּעֲלֵה עֲלֹהֵי יִקְרָא דִּי:	וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל-הָרֵ הָאֱלֹהִים:	13
14	And unto the elders he said: 'Tarry ye here for us, until we come back unto you; and, behold, Aaron and Hur are with you; whosoever hath a cause, let him come near unto them.'	וְאֶל-הַזִּקְנִים אָמַר שְׁבוּ-לָנוּ בְּיָה עַד אֲשֶׁר-נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהָיָה אַהֲרֹן וְחֹוֹר עִמָּכֶם מִי-בִעַל דְּבָרִים יָגֵשׁ אֲלֵהֶם:	וְאֶל-הַזִּקְנִים אָמַר שְׁבוּ-לָנוּ בְּיָה עַד אֲשֶׁר-נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהָיָה אַהֲרֹן וְחֹוֹר עִמָּכֶם מִי-בִעַל דְּבָרִים יָגֵשׁ אֲלֵהֶם:	14

(10) ויראו את אלהי ישראל. נסתכלו והציצו ונתחייצו מיתה, אלא שלא רצה הקב"ה לערצב שמחת התורה, והמתין לנדב ואציהוא עד יום חנוכת המשכן, ולזקנים עד ויהי העם קמתאקנים וגו' ונצער קם חש ה' ונאכל בקנה המנהגה, בקצינים שצמחנה: כמעשה לבנת הספיר. היא היתה לפניו צעמת השעבוד, לזכור זרחתן של ישראל שהיו משועבדים צמעה לבנים: וכעצם השמים לטהר. משגאלו היה אור וסדור לפניו: וכעצם. כתרומתו לשון מראה: לטהר. לשון צרור ונלול: (11) ואל אצילי. הם נדב ואציהוא והזקנים: לא שלח ידו. מכלל שהיו ראויים להשתלח בהם יד: ויחזו את האלהים. היו מסתכלין צו צלצגס, מתוך אכילה ושתייה, כך מדרש תנחומא (בהעלותך ט"ו). ואונקלוס לא תרגם כן, אצילי, לשון גדולים, כמו ומאציליה קראתיה (ישעיה מא, ט), ויאצל מן הרוח (צמדבר יא, כה), שש אמות אצילה (יחזקאל מא, ח): (12) ויאמר ה' אל משה. לאחר מתן תורה: עלה אלי ההרה והיה שם. מ'יוס: את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם. כל שש מאות ושלש עשרה מאות בכלל עשרת הדברות הן. ורצינו סעדיה פירש באזהרות שיקד, לכל דבור ודבור מאות התלויות בו:

(13) ויקם משה ויהושע משרתו. לא ידעתי מה טיבו של יהושע כאן, ואומר אני שהיה התלמיד מלוה לרצב עד מקום הגבלת תחומי ההר, שאינו ראוי לילך משם והלאה, ומשם ויעל משה לנדב אל הר האלהים, ויהושע נטה שם אלהו ונתעכב שם כל מ' יום, שכן מצינו כשירד משה, וישמע יהושע את קול העם צרעה, למדנו שלא היה יהושע עמהם:

(14) ואל הזקנים אמר. צלצגס מן המנהגה: שבו לנו בזה. והמעכב כאן עס שאר העם צמחנה, להיות נכונים לשפוט לכל איש ריבו: חור. צנה של מרים היה, ואציו כל צן יפנה, שנאמר ויקח לו קלצ קת אפדת ואלד לו קת חור (דברי הימים א-

15	And Moses went up into the mount, and the cloud covered the mount.	וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל-הָהָר וַיִּכֶּסּה עָנָן אֶת-הָהָר: וּסְלִיק מֹשֶׁה לְטוֹרָא וַחֲפָא עֲנָנָא יַת טוֹרָא:	מפטיר
16	And the glory of the LORD abode upon mount Sinai, and the cloud covered it six days; and the seventh day He called unto Moses out of the midst of the cloud.	וַיִּשְׁכֵּן כְּבוֹד-יְהוָה עַל-הָר סִינַי וַיִּכְסְהוּ הָעָנָן שֵׁשֶׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֶל-מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּ�בִיעִי מִתּוֹךְ הָעָנָן:	16
17	And the appearance of the glory of the LORD was like devouring fire on the top of the mount in the eyes of the children of Israel.	וּמֵרָאָה כְּבוֹד יְהוָה פָּאשׁ אֲכָלַת בְּרָאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַחֲיוּ יִקְרָא דִּי כְּאִשָּׁא אֲכָלָא בְּרִישׁ טוֹרָא לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:	17
18	And Moses entered into the midst of the cloud, and went up into the mount; and Moses was in the mount forty days and forty nights.	וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעָנָן וַיַּעַל אֶל-הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בְּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה: (פ) וְעָל מֹשֶׁה בְּגו עֲנָנָא וּסְלִיק לְטוֹרָא וַהֲוָה מֹשֶׁה בְּטוֹרָא אַרְבָּעִין יָמִין וְאַרְבָּעִין לַיְלָה:	קיס פסוקים

The Haftara is Jeremiah 34:8 – 34:22 ע"פ 33:25 – 33:26 on page 215. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 147, and the Haftara is the special Haftara on page 234. When Shabbat Shekalim is Rosh Hodesh, read as before but combine the 6th and 7th aliyot from the parsha, and read the 7th aliya for Shabbat Rosh Hodesh on page 229. On Rosh Hodesh that is not Shabbat Shekalim, the Maftir and Haftara are on page 229. On Erev Rosh Hodesh that is not Shabbat Shekalim, read the Haftara on page 232

XXV	And the LORD spoke unto Moses, saying:	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: וּמַלִּיל יִי עִם מֹשֶׁה לְמִימַר:	תרומה יח
2	'Speak unto the children of Israel, that they take for Me an offering; of every man whose heart maketh him willing ye shall take My offering.	דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ-לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל-אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לִבּוֹ תִקְחוּ אֶת-תְּרוּמָתִי: מַלִּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּפְרְשׁוּן קִדְמִי אֶפְרָשׁוּתָא מִן כָּל גִּבֵּר דִּיתְרַעֲי לְבִיָּה תִסְבוּן יַת אֶפְרָשׁוּתִי:	2
3	And this is the offering which ye shall take of them: gold, and silver, and brass;	וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵתָם זָהָב וְכֶסֶף וְנְחָשְׁתַּת: וְדָא אֶפְרָשׁוּתָא דְתִסְבוּן מִנְהוֹן דִּיהָבָא וְכֶסֶף וְנְחָשָׂא:	3

3, יט), אפרת 20 מרים, כדאימא צוטה (יא:): מי בעל דברים. מי שיש לו דין: (16) ויכסוהו הענן. רבותינו חולקים בדבר (יומא ד. 7.), יש מהם אומרים אלו ששה ימים שמראש חדש (עד עצרת יום מתן תורה. רש"י שון). ויכסוהו הענן. להר: ויקרא אל משה ביום השביעי. לומר עשרת הדברות, ומשה וכל בני ישראל עומדים, אלא שחלק הכתוב כבוד למשה. ויש אומרים, ויכסוהו הענן למשה ו' ימים, לאחר עשרת הדברות, והם היו בתחלת מ' יום שעלה משה לקבל הלוחות, ולמדך שכל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישה ששה ימים (שם): (18) בתוך הענן. ענן זה כמין עשן הוא, ועשה לו הקב"ה למשה שזיל (נ"א חופה) צמוכו: (2) ויקחו לי תרומה. לי, לשמי: תרומה. הפרשה, יפרשו לי מממונם נדבה: ידבנו לבו. לשון נדבה, והוא לשון רצון טוב, פיישנ"ט צלע"ז (געשענק) תקחו את תרומתי. אמרו רבותינו, ג' תרומות אמורות כאן, אחת תרומת צדקה לגלגלת שנעשו מהם האדנים, כמו שמפורש באלה פקודי, ואחת תרומת המזבח צדקה לגלגלת, לקופות, לקנות מהן קרבנות כבוד, ואחת תרומת המשכן, נדבה כל אחד ואחד שהנדבו. י"ג דברים האמורים צענין, כולם הוצרכו למלאכת המשכן או לצדדי כהונה כשמדקדק בהם:

4	and blue, and purple, and scarlet, and fine linen, and goats' hair;	וְתַכְלֶלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְיָשָׁשׁ וְעִזִּים:	וְתַכְלֶלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְיָשָׁשׁ וְעִזִּים:
5	and rams' skins dyed red, and sealskins, and acacia-wood;	וְעֹרֹת אֵילִם מְאֻדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וְעֵצֵי שִׁטִּים:	וְעֹרֹת אֵילִם מְאֻדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וְעֵצֵי שִׁטִּים:
6	oil for the light, spices for the anointing oil, and for the sweet incense;	שֶׁמֶן לַמָּאֵר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסָּמִים:	שֶׁמֶן לַמָּאֵר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסָּמִים:
7	onyx stones, and stones to be set, for the ephod, and for the breastplate.	אֲבִנֵי-שֹׁהַם וְאֲבִנֵי מִלֻּאִים לְאַפֹּד וְלַחֹשֶׁן:	אֲבִנֵי-שֹׁהַם וְאֲבִנֵי מִלֻּאִים לְאַפֹּד וְלַחֹשֶׁן:
8	And let them make Me a sanctuary, that I may dwell among them.	וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכְנָתִי וְעֲבָדוּן קִדְמִי מִקְדָּשׁ וְאֶשְׁרֵי שְׁכִינָתִי בֵּינֵיהֶן:	וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכְנָתִי וְעֲבָדוּן קִדְמִי מִקְדָּשׁ וְאֶשְׁרֵי שְׁכִינָתִי בֵּינֵיהֶן:
9	According to all that I show thee, the pattern of the tabernacle, and the pattern of all the furniture thereof, even so shall ye make it.	כָּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מֵרָאָה אוֹתְךָ אֵת תְּבִנֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תְּבִנֹת כָּל-כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲבֹדוּ:	כָּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מֵרָאָה אוֹתְךָ אֵת תְּבִנֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תְּבִנֹת כָּל-כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲבֹדוּ:
10	And they shall make an ark of acacia-wood: two cubits and a half shall be the length thereof, and a cubit and a half the breadth thereof, and a cubit and a half the height thereof.	וַעֲשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמָתַיִם וַחֲצִי רֶחֱבֹו וְאֲמָתַיִם וַחֲצִי קָמָתוֹ:	וַעֲשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמָתַיִם וַחֲצִי רֶחֱבֹו וְאֲמָתַיִם וַחֲצִי קָמָתוֹ:

(3) וזהב וכסף ונחשת וגו'. כלם באו צנדצה איש איש מה שגדצו לבו, חוץ מן הכסף שצא בצוה, מחצית השקל לכל אחד. ולא מצינו בכל מלאכת המשכן שהורכב שם כסף יותר, שגאמר וְכָסֶף פְּקוּדֵי דָּעָדָה וגו' צָקַע לְגִלְגָּלֶת וגו' (שמות לח, כוכז), ושאר הכסף הבא שם צנדצה, עשאוה לכלי שרת:

(4) ותכלית. צמר צבוע צדס חלזון (מנחות מד.), וצבעו ירוק: וארגמן. צמר צבוע ממין צבע ששמו ארגמן: ושש. הוא פשתן (יצבות ד:). ועזים. נוזה של עזים, לכך תרגם אונקלוס ומעצ, הבא מן העזים, ולא עזים עצמן, שתרגום של עזים עזנא:

(5) מאדמים. צבועות היו אדום לאחר עבודתן: תחשים. מין חיה, ולא הייתה אלא לשעה (שבת כח:), והרבה גוונים היו לה, לכך מתרגם ססגונא, שש ומתפאר בגוונים שלו (שס:). ועצי שטים. ומאין היו להם צמדבר, פירש רבי תנחומא (תרומה ט), יעקב אבינו צפה ברוח הקדש שעתידין ישראל לצנות משכן צמדבר, והביא ארזים למזרים ונטעם, וזה לצניו ליתלם עמהם כשיצאו ממזרים:

(6) שמן למאור. שמן זית וזך להעלות נר תמיד: בשמים לשמן המשחה. שנעשה למשוח כלי המשכן והמשכן לקדשו, והורכו לו צמים, כמו שמפורש בכי תשא: ולקטורת הסמים. שהיו מקטירין בכל ערב וצקר, כמו שמפורש בואתה תלוא. ולשון קטרת, העלאת קיטור ותמרות עשן:

(7) אבני שהם. שמים הורכו שם, לצורך האפוד האמור בואתה תלוא: מלאים. על שם שעושין להם צוה צמדבר כמין גומא, ונותנין האבן שם למלאות הגומא, קרויים אבני מלואים, ומקום המושב קרוי משצנות: לאפוד ולחושן. אבני שהם לאפוד ואבני המלואים לחושן. וחושן ואפוד מפורשים בואתה תלוא, והם מיני תכשיט:

(8) ועשו לי מקדש. ועשו לשמי בית קדושה:

(9) ככל אשר אני מראה אותך. כאן, את תבנית המשכן (מנחות כט.). המקרא הזה מחובר למקרא שלמעלה הימנו, ועשו לי מקדש ככל אשר אני מראה אותך: וכן תעשו. לדורות (סנהדרין טז:), שצבועות יד:, אם יאצד אחד מן הכלים או כשתעשו לי כלי בית עולמים, כגון שולחנות ומנורות וכיורות ומכונות שעשה שלמה, כתבנית אלו תעשו אותם. ואם לא היה המקרא מחובר למקרא שלמעלה הימנו, לא היה לו לכתוב וכן תעשו, אלא כן תעשו, והיה מדבר על עשיית אהל מועד וכליו:

11	And thou shalt overlay it with pure gold, within and without shalt thou overlay it, and shalt make upon it a crown of gold round about.	וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבֵּית וּמִחוּץ תַּצְפְּנוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֶרֶזָהָב סָבִיב:	וְתַחֲפִי יִתִּיהָ דָּהָב דְּכִי מָגִין וּמִבְּרָא תַחֲפִינֶיהָ וְתַעֲבִיד עָלֶיהָ זֶרֶזָהָב סָחֹר:
12	And thou shalt cast four rings of gold for it, and put them in the four feet thereof; and two rings shall be on the one side of it, and two rings on the other side of it.	וַיִּצְקָתָ לּוֹ אַרְבַּע טַבַּעֲת זָהָב וְנָתַתָּה עַל אַרְבַּע פַּעַמֹּתָיו וּשְׁתֵּי טַבַּעֲת עַל-צִלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבַּעֲת עַל-צִלְעוֹ הַשְּׁנִית:	וְתַחֲפִיד לִיהָ אַרְבַּע עֲזָקִין דָּהָב וְתַתִּין עַל אַרְבַּע זַוְיָתֶיהָ וְתַרְתִּין עֲזָקִין עַל סְטָרֶיהָ חֵד וְתַרְתִּין עֲזָקִין עַל סְטָרֶיהָ הַנִּינָא:
13	And thou shalt make staves of acacia-wood, and overlay them with gold.	וְעָשִׂיתָ בָּדִי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב:	וְתַעֲבִיד אַרְיֵחַי דְּאֵעֵי שִׁטִּין וְתַחֲפִי יִתְהוֹן דְּהָבָא:
14	And thou shalt put the staves into the rings on the sides of the ark, wherewith to bear the ark.	וְהִבַּאתָ אֶת-הַבָּדִים בְּטַבַּעֲת עַל צִלְעַת הָאֹרֶן לָשֵׂאת אֶת-הָאֹרֶן בָּהֶם:	וְתַעֲיִל יֵת אַרְיֵחַיָּא בְּעִזְקָתָא עַל סְטָרֵי אַרְוֵנָא לְמַטָּל יֵת אַרְוֵנָא בְּהוֹן:
15	The staves shall be in the rings of the ark; they shall not be taken from it.	בְּטַבַּעֲת הָאֹרֶן יִהְיוּ הַבָּדִים לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ:	בְּעִזְקַת אַרְוֵנָא יִהּוֹן אַרְיֵחַיָּא לֹא יַעֲדוֹן מִנֶּיהָ:
16	And thou shalt put into the ark the testimony which I shall give thee.	וְנָתַתָּ אֶל-הָאֹרֶן אֶת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ:	וְתַתִּין בְּאַרְוֵנָא יֵת סִדְּרוֹתָא דְּאֵתִין לָךְ:
17	And thou shalt make an ark-cover of pure gold: two cubits and a half shall be the length thereof, and a cubit and a half the breadth thereof.	וְעָשִׂיתָ כִּפְרֹת זָהָב טָהוֹר אֹמָתִים וַחֲצִי אַרְבָּה וְאַמָּה וַחֲצִי רַחְבָּהּ:	וְתַעֲבִיד כְּפֹרְתָא דָּהָב דְּכִי תַרְתִּין אֹמִין וּפְלָגָא אוּרְבָּה וְאַמָּתָא וּפְלָגָא פּוּתִיָּה:

שני

(10) ועשו ארון. כמין ארונות שעושים בלא רגלים, עשויים כמין ארגז שקורין אישקריין (שריין שראנק) יושב על שוליו:
(11) מבית ומחוץ תצפנו. שלשה ארונות עשה בלא רגל, ב' של זה וב' של עץ (יומא עב:), וד' כחלים ושולים לכל אחד, ופתוחים מלמעלה, נתן של עץ צחור של זהב, ושל זהב צחור של עץ, וחסקה שפתו העליונה בזהב, נמצא מצופה מצית ומחוץ: זר זהב. כמין כתר מוקף לו סביב, למעלה משפתו, שעשה הארון החיצון גבוה מן הפנימי, עד שעלה למול עובי הכפורת ולמעלה הימנו משהו, וכשהכפורת שוכב על עובי הכחלים, עולה הזר למעלה מכל עובי הכפורת כל שהוא, והוא סימן לכתר תורה:
(12) ויצקת. לשון התכה כתר גוממו: פעמותיו. כתר גוממו זון יתיה. ובזויות העליונות סמוך לכפורת היו נתונים, שמים מכאן ושמים מכאן לרחבו של ארון, והבדים נתונים בהם, וארכו של ארון מפסיק בין הבדים אמתים וחצי בין צד לצד, שיהיו שני בני אדם הנושאים את הארון מהלכין ביניהם, וכן מפורש בנמחות (נח:): בפרק שמי הלחם: ושתי טבעות על צלעו האחת. הן הן ד' טבעות שנתחלת המקרא, ופירש לך היכן היו, והיו"ו זו יתירה היא, ופתורנו כמו שמי טבעות, ויש לך ליצנה כן, ושמי מן הטבעות האלו על צלעו האחת: צלעו. לדו:
(13) בדי. מוטות:
(14) לא יסורו ממנו לעולם (יומא עב:).
(15) ונתת אל הארון. כמו בארון: העדת. התורה, שהיא לעדות ביני וביניכם שזיית אמת מלכות הכתובות בה:
(16) כפורת. כסוי על הארון, שהיה פתוח מלמעלה, ומניחו עליו כמין דף: אמתים וחצי ארבה. כארכו של ארון, ורחבה כרחבו של ארון, ומונחת על עובי הכחלים ארבעתם, ואף על פי שלא נתן שיעור לעוביה, פירשו רבותינו שהיה עוביה טפח (סוכה ה:):

18	And thou shalt make two cherubim of gold; of beaten work shalt thou make them, at the two ends of the ark-cover.	וַעֲשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִּים זָהָב מִקְשָׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם מִשְׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת:	וְתַעֲבִיד תְּרִין כְּרוּבִין דְּזָהָב נִגִיד תַעֲבִיד יִתְהוֹן מִתְרִין סְטָרֵי כְּפֹרֶתָא:
19	And make one cherub at the one end, and one cherub at the other end; of one piece with the ark-cover shall ye make the cherubim of the two ends thereof.	וַעֲשֶׂה כְרוּב אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה וְכְרוּב־אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת תַעֲשֶׂוּ אֶת־הַכְּרֻבִּים עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו:	וְעִבִיד כְּרוּבָא חַד מִסְטָרָא מִפָּא וְכְרוּבָא חַד מִסְטָרָא מִפָּא מִן כְּפֹרֶתָא תַעֲבִדוּן יִת כְּרוּבֵיא עַל תְּרִין סְטָרוֹהִי:
20	And the cherubim shall spread out their wings on high, screening the ark-cover with their wings, with their faces one to another; toward the ark-cover shall the faces of the cherubim be.	וְהָיוּ הַכְּרֻבִּים פְּרָשֵׁי כַנָּפִים לְמַעַל סִכְכִּים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְנֵי הַכְּרֻבִּים:	וְיִהוֹן כְּרוּבֵיא פְּרִיסִין גְּדַפְיָהוֹן לְעִילָא מְטָלֵן בְּגְדַפְיָהוֹן עַל כְּפֹרֶתָא וְאַפֵּיהוֹן חַד לְקַבִּיל חַד לְקַבִּיל כְּפֹרֶתָא יִהוֹן אַפֵּי כְּרוּבֵיא:
21	And thou shalt put the ark-cover above upon the ark; and in the ark thou shalt put the testimony that I shall give thee.	וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֶן מִלְמַעַלָּה וְאֶל־הָאָרֶן תִּתֵּן אֶת־הַעֲדָת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ:	וְתַתִּין יִת כְּפֹרֶתָא עַל אֲרֹנָא מִלְעִילָא וּבְאֲרֹנָא תַתִּין יִת סְחָדוּתָא דְאֶתִּין לָךְ:
22	And there I will meet with thee, and I will speak with thee from above the ark-cover, from between the two cherubim which are upon the ark of the testimony, of all things which I will give thee in commandment unto the children of Israel.	וְנוֹעַדְתִּי לָךְ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִּים אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הַעֲדָת אֶת כָּל־אֲשֶׁר אֶצְוֶה אוֹתְךָ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (פ)	וְאַזְמִין מִימְרֵי לָךְ תִּפְּן וְאַמְלִיל עִמָּךְ מַעְלֵי כְּפֹרֶתָא מִבֵּין תְּרִין כְּרוּבֵיא דְעַל אֲרֹנָא דְסְחָדוּתָא יִת כָּל דְּאַפְקִיד יִתָּךְ לִנְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(18) כרבים. דמות פרנאוף תינוק להם: מקשה תעשה. שלא תעשם צפני עצמם ותחצרום צראשי הכפורת לאחר עשייתם, כמעשה זורפים שקורין שולדירי"ץ, אלא הטיל זהב הרבה בתחלת עשיית הכפורת, והכה צפטיש וצקורנסם צאמצע, וראשין צולטין למעלה, ונייר הכרובים צצליטת קלותיו: מקשה. צטדי"ץ צלע"ז כמו דא לְדא נְקָשָׁן (דניאל ה, ו): קצות הכפורת. ראשי הכפורת:

(19) ועשה כרוב אחד מקצה. שלא תאמר שנים כרובים לכל קצה וקצה, לכך הוצרך לפרש כרוב אחד מקצה מזה: מן הכפורת. עצמה תעשה את הכרובים, זהו פירושן של מקשה תעשה אותם, שלא תעשם צפני עצמם ותחצרום לכפרת: (20) פורשי כנפים. שלא תעשה כנפיהם שוככים, אלא פרושים וגבוהים למעלה אל ראשיהם, שיהא י" טפחים צחלל שצין הכנפים לכפורת, כדאיתא בסוכה (ה):

(21) ואל הארון תתן את העדת. לא ידעתי למה נכפל, שהרי כבר נאמר ונתת אל הארון את העדות, ויש לומר, שצא ללמד שצוודו ארון לצדו צלא כפורת, יתן תחלה העדות לחוכו, ואחר כך יתן את הכפורת עליו, וכן מצינו כשהקים את המשכן, נאמר ויתן את העדת אל הארון (שמות מ, כ), ואחר כך ויתן את הפפרת על הארון מלמעלה:

(22) ונועדתי. כשאקבע מועד לך לדבר עמך, אותו מקום אקבע למועד, שאצא שם לדבר אליך: ודברתי איתך מעל הכפורת. וצמקום אחר הוא אומר, ונדָּרַר ה' אֵלָיו מֵאֵל מוֹעֵד לְאָמֵר (ויקרא א, א), זה המשכן מחוץ לפרכת, נמצאו שני כחוצים מכחישים זה את זה, צא הכחוצ השלישי והכריע ציניהם, וצָּצָא מִשָּׁה אֵל אֵל מוֹעֵד וַיִּשְׁמַע אֵת הַקּוֹל מִדְּבַר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת וגו' (צמדדר ז, פט), משה היה נכנס למשכן, וכיון שצא צחוך הפתח, קול יורד מן השמים לצין הכרובים, ומשם יוצא ונשמע למשה צאֵה מוֹעֵד: ואת כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל. הרי וי"ו יתירה וטפלה, וכמוהו הרבה צמקרא, וכה תפמר, ואת אשר אדבר עמך שם את כל אשר אצוה אותך, אל בני ישראל הוא:

23	And thou shalt make a table of acacia-wood: two cubits shall be the length thereof, and a cubit the breadth thereof, and a cubit and a half the height thereof.	וְתַעֲבִיד פִּתּוּקָא דְאֵעִי שְׁטִין תְּרִמִּין אַמִּין אֹרְכִיָּה וְאַמְתָּא פּוּתִיָּה וְאַמְתָּא וּפְלָגָא רֹמִיָּה:	וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמְתֵּים אֹרְכוֹ וְאַמָּה רֶחֱבּוֹ וְאַמָּה וְחָצִי קִמְתּוֹ:	23
24	And thou shalt overlay it with pure gold, and make thereto a crown of gold round about.	וְתַחֲפִי יְתִיָּה דְהַב דְּכִי וְתַעֲבִיד לִיָּה זִיר דְּדָהַב סָחֹר סָחֹר:	וְצָפִיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעָשִׂיתָ לוֹ זֶרֶזָהב סָבִיב:	24
25	And thou shalt make unto it a border of a handbreadth round about, and thou shalt make a golden crown to the border thereof round about.	וְתַעֲבִיד לִיָּה גְדַנְפָא רֹמִיָּה פּוּשְׁכָא סָחֹר סָחֹר וְתַעֲבִיד זִיר דְּדָהַב לְגְדַנְפִיָּה סָחֹר סָחֹר:	וְעָשִׂיתָ לוֹ מִסְגֶּרֶת טַפַּח סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֶרֶזָהַב לְמִסְגֶּרְתּוֹ סָבִיב:	25
26	And thou shalt make for it four rings of gold, and put the rings in the four corners that are on the four feet thereof.	וְתַעֲבִיד לִיָּה אַרְבַּע עֲזָקִין דְּדָהַב וְתַמִּין יָת עֲזָקְתָא עַל אַרְבַּע זְוִיָּתָא דְלְאַרְבַּע רִגְלוֹהִי:	וְעָשִׂיתָ לוֹ אַרְבַּע טַבָּעֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפָּאֵת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רִגְלָיו:	26
27	Close by the border shall the rings be, for places for the staves to bear the table.	לְקַבִּיל גְּדַנְפָא יְהוּיִן עֲזָקְתָא אֲתָרָא לְאַרְיָחָא לְמַשָּׁל יָת פִּתּוּקָא:	לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תַּחֲיִין הַטַּבָּעֹת לְבָתִּים לְבָדִים לְשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן:	27
28	And thou shalt make the staves of acacia-wood, and overlay them with gold, that the table may be borne with them.	וְתַעֲבִיד יָת אַרְיָחָא דְאֵעִי שְׁטִין וְתַחֲפִי יְתַהוּיִן דְּהָבָא וְיַהוּיִן נְטָלִין בְּהוּיִן יָת פִּתּוּקָא:	וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וְצָפִיתָ אֹתָם זָהָב וְנִשְׂאֲבָם אֶת־הַשֻּׁלְחָן:	28
29	And thou shalt make the dishes thereof, and the pans thereof, and the jars thereof, and the bowls thereof, wherewith to pour out; of pure gold shalt thou make them.	וְתַעֲבִיד מִגְסוֹהִי וּבִזְכוֹהִי וְקִסְוִתִּיָּה וּמִכְלִיתִיָּה דִּיתְנַסְדָּ בְּהוּיִן דְּדָהַב דְּכִי תַעֲבִיד יְתַהוּיִן:	וְעָשִׂיתָ קַעֲרֹתָיו וּכְפֹתָיו וּקְשׁוֹתָיו וּמִנְקִיָּתָיו אֲשֶׁר יִסֹּךְ בָּהֶן זָהָב טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם:	29

(23) קומתו. גובה רגליו עם עוצי השלחן (פסחים קט: וצמוס' שם ד"ה אמתא):

(24) זר זהב. סימן לכתר מלכות, שהשלחן שם עושר וגדולה, כמו שאומרים שלחן מלכים:

(25) מסגרת. כמרגומו גְּדַנְפָא, ונחלקו חכמי ישראל בדבר, יש אומרים למעלה היתה סביב לשולחן, כמו לבזבזין שבשפת שולחן שרים, ויש אומרים למטה היתה תקועה, מרגל לרגל בארבע רוחות השולחן, ודף השולחן שוכב על אותה מסגרת: ועשית זר זהב למסגרתו. הוא זר האמור למעלה, ופירש לך כאן שעל המסגרת היתה:

(27) לעמדת המסגרת תחייין הטבעות. צרגלים תקועות כנגד ראשי המסגרת: לבתים לבדים. אותן טבעות יהיו צמים להכניס בהן הצדים: לבתים. לצורך צמים: לבדים. כמרגומו לְאַתְרָא לְאַרְיָחָא:

(28) ונשא בהם. לשון נפעל, יהיה נשא צם את השלחן:

(29) ועשית קערותיו וכפותיו. קערותיו זה הדפוס, שהיה עשוי כדפוס הלחם, והלחם היה עשוי כמין תיצה פרוצה משתי רוחותיה, שולים לו למטה, וקופל מכאן ומכאן כלפי מעלה כמין כותלים, ולכך קרוי לחם הפנים, שיש לו פנים רואין לכאן ולכאן, לזדי הצית מזה ומזה, נותן ארכו לרחבו של שולחן, וכתליו וקופים כנגד שפת השולחן. והיה עשוי לו דפוס זהב ודפוס צרל, צלל צרל הוא נאפה, וכשמוציאו מן התנור נותנו צלל זהב עד למחר בשבת שמסדרו על השולחן, ואותו דפוס קרוי קערה: וכפותיו. הן בזיכין שנותנין בהם לצונה, ושמים היו לשני קומצי לצונה שנותנין על שתי המערכות, שנאמר וְנָתַף עַל הַמִּעֲרָכָה

30 And thou shalt set upon the table
showbread before Me always.

וְנָתַתָּ עַל-הַשְּׁלֶחָן לֶחֶם פָּנִים וְתָתִין עַל פֶּתוּרָא לֶחִים אִפְּיָא
לְפָנֵי תַמִּיד: (פ) קְדָמִי תִדְרָא:

31 And thou shalt make a candlestick of pure gold: of beaten work shall the candlestick be made, even its base, and its shaft; its cups, its knops, and its flowers, shall be of one piece with it.

שלישי תעשה (בספרי ספרד ואשכנז תיעשה) המנוחה ירכה וקנה גביעיה כפתריה ופרחיה ממנה יהיו:

ועשית מנחת זהב מטהור מקשה ותעבד מנחת דדבך דכי נגיד תתעבד מנחתא שדה יקנה כליתהא תזיראה ושונתא מנה יחון:

32 And there shall be six branches
going out of the sides thereof: three
branches of the candlestick out of
the one side thereof, and three
branches of the candle-stick out of
the other side thereof;

וְשֵׁשׁ קָנִים יֵצְאוּ מִצְדֵּיהָ וְשָׁתָא קִנִּין נִפְקִין מִסְטֶרְהָא
 שְׁלֹשָׁה קִנֵּי מְנֻחָה מִצְדֵּיהָ תִּלְתָּא קִנֵּי מְנֻרָתָא מִסְטֶרְהָ
 הָאֶחָד וְשְׁלֹשָׁה קִנֵּי מְנֻחָה חָד וְתִלְתָּא קִנֵּי מְנֻרָתָא
 מִצְדֵּיהָ הַשְּׁנִי:

three cups made like
almond-blossoms in one branch, a
knop and a flower; and three cups
made like almond-blossoms in the
other branch, a knop and a flower;
so for the six branches going out of
the candlestick.

וְשִׁלְשָׁה גִבְעִים מִשְׁקָדִים בִּקְנָה
הָאֶחָד כְּפֶתֶר וּפְרָח וְשִׁלְשָׁה
גִבְעִים מִשְׁקָדִים בִּקְנָה הָאֶחָד
כְּפֶתֶר וּפְרָח כֵּן לִשְׁשֶׁת הַקְּנִים
הַיְצָאִים מִן־הַמִּנְרָה:

לִבְנֵה זָקָה (ויקרא כד, ז): וקשיותיו. הן כמין חלאי קנים חלולים הנסדקין לארכן, דוגמתן עשה של וזב, ומסדר ג' על ראש כל לחם, שיטב לחם האחד על גבי אותן הקנים, ומדילין בין לחם ללחם, כדי שחכנם הרוח ביניהם ולא יתעפשו, ובלשון ערבי כל דבר חלול קרוי קסו"א: ומנקיותו. תרגומו ומְקִילֵתָּהּ, הן סניפים, כמין יתדות וזה עומדין בארך, וגבוהים עד למעלה מן השלחן הרבה כנגד גובה מערכת הלחם, ומפוצלים עשה (הרא"ם גורם חמשה) פצולים זה למעלה מזה, וראשי הקנים שצין לחם ללחם סמוכין על אותן פצולין, כדי שלא יכבד משא הלחם העליונים על התחתונים וישצרו, ולשון מְקִילֵתָּהּ, סובלותו, כמו גְּלִיאִית הָכִיל (ירמיה ו, יא). אבל לשון מנקיות איני יודע איך נופל על סניפין, ויש מחכמי ישראל אומרים (מנחות יז.), קשותיו אלו סניפין, שמקשין אותו ומחזיקים אותו שלא ישבר. ומנקיותו. לו הקנים שמנקין אותו שלא יתעפש, אבל אונקלוס שתרגם מְקִילֵתָּהּ, היה שונה כדברי האומר מנקיות הן סניפין: אשר יסך בהן. אשר יכוסה בהן, ועל קשותיו הוא אומר אשר יוסך, שהיו עליו כמין סכך וכסוי, וכן במקום אחר הוא אומר וְאֵת קִשּׁוֹת הַסֶּכֶךְ (במדבר ד, ז), וזה וזה, יוסך והנסך, לשון סכך וכסוי הם:

(30) לחם פנים. שיש לו פנים, כמו שפירשתי, ומנין הלחם וסדר מערכתיו, מפורשים באמור אל הכהנים:
(31) מקשה תיעשה המנורה. שלא יעשה חוליות, ולא יעשה קניה ונרותיה איברים איברים, ואחר כך ידביקם כדרך
הזרפים שקורין שוליריץ, אלא כולה צאה מחתיכה אחת, ומקיש בקורנס וחומר כללי האומנות, ומפריד הקנים אילך ואילך:
מקשה. תרגומו נגיד, לשון המשכה, שממשיך את האיברים מן העשת לכאן ולכאן בהקשת הקורנס, ולשון מקשה מכת קורנס,
בטד"ץ בלע"ז כמו דא לך נקשן (דניאל ה, ו): תיעשה המנורה. מאליה (תנחומא בהעלותך ג), לפי שהיה משה מתקשה בה
(מנחות כט), אמר לו הקד"ה, השלך את הככר לאור והיא נעשית מאליה, לכך לא נכתב תעשה (תנחומא שם): ירכה. הוא
הרגל של מטה העשוי כמין תיבה, ושלושה רגלים יוצאים הימנה ולמטה: וקנה. הקנה האמצעי שלה העולה באמצע הירך,
זקוף כלפי מעלה, ועליו נר האמצעי עשוי כמין צוק, לזקק השמן לתוכו ולתת הפתילה: גביעיה. הן כמין כוסות שעושין
מזכוכית, ארוכים וקצרים, וקורין להם מדירינ"ם, ואלו עשוין מזהב, וזולטין ויוצאין מכל קנה וקנה כמנין שנתן בהם הכתוב,
ולא היו זה אלא לנוי: כפתריה. כמין תפוחים היו, עגולים סביב, בזולטין סביבות הקנה האמצעי, כדרך שעושין למנורות
שלפני השרים, וקורין להם פילמ"ש, ומנין שלהם כתוב בפרשה כמה כפתורים בזולטין ממנה וכמה חלק שצין כפתור לכפתור:
ופרחיה. ציורין עשויין בה כמין פרחין: ממנה ידיו. הכל מקשה יוצא מתוך חתיכת העשת, ולא יעשה לבדם וידביקם:
(32) יוצאים מצדיה. לכאן ולכאן, באלכסון נמשכים ועולים עד כנגד גובהה של מנורה, שהוא קנה האמצעי, ויוצאין מתוך
קנה האמצעי זה למעלה מזה, התחתון ארוך, ושל מעלה קצר הימנו, והעליון קצר הימנו, לפי שהיה גובה ראשיהן שווה לגובהו
של קנה האמצעי השביעי שממנו יוצאים הששה קנים:

34	And in the candlestick four cups made like almond-blossoms, the knops thereof, and the flowers thereof.	וּבִמְנֹרֶתָ אַרְבָּעָה גִבְעִים מְשְׁקָדִים כַּפֹּתֶיהָ וּפְרָחֶיהָ: וּבִמְנֹרֶתָ אַרְבָּעָה כְּלִידִין מְצִירִין חֲזִירָהָא וְשֹׁשְׁנָהָא:	34
35	And a knop under two branches of one piece with it, and a knop under two branches of one piece with it, and a knop under two branches of one piece with it, for the six branches going out of the candlestick.	וּכְפֹתֶר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וּכְפֹתֶר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וּכְפֹתֶר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־ הַמְּנֹרֶה:	35
36	Their knops and their branches shall be of one piece with it; the whole of it one beaten work of pure gold.	כַּפֹּתֶיהֶם וּקְנָתָם מִמֶּנָּה יִהְיוּ כְּלָהּ מְקֻשָּׁה אֶחָת זָהָב טָהוֹר: חֲזִירֵיהֶן וּקְנֵיהֶן מִנָּה יִהְיוּ כֹּלֶה נְגִידָא חֲדָא דְדָהָב דְּכִי:	36
37	And thou shalt make the lamps thereof, seven; and they shall light the lamps thereof, to give light over against it.	וְעָשִׂיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וְהָעֲלֶהָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ וְהָאִיר עַל־עֹבֵר פָּנֶיהָ: וְתַעֲבִיד יֵת בּוֹצִינְהָא שִׁבְעָה וְתַדְלִיק יֵת בּוֹצִינְהָא וְיִהְיוּ מְנֹרֵיהֶן לְקַבִּיל אִפְהָא:	37
38	And the tongs thereof, and the snuffdishes thereof, shall be of pure gold.	וּמִלְקָחֶיהָ וּמַחְתֵּיתֶיהָ זָהָב טָהוֹר: וְצִיבָתֶהָ וּמַחְתֵּיתֶהָ דְּדָהָב דְּכִי:	38

(33) משקדים. כתר גומו, מזויירים היו, כדרך שעושין לכלי כסף זהב שקורין ניאל"ר: ושלשה גבעים. צולטין מכל קנה וקנה: כפתור ופרח. היה לכל קנה וקנה:

(34) ובמנורה ארבעה גבעים. צנופה של מנורה היו ארבעה גבעים, אחד צולט זה למטה מן הקנים, והג' למעלה מן יציאת הקנים היוצאין מזדיה: משקדים כפתוריה ופרחיה. זה אחד מחמשה מקראות שאין להם הכרע (יומא נב:), אין ידוע אם גביעים משוקדים, או משוקדים כפתוריה ופרחיה:

(35) וכפתור תחת שני הקנים. מתוך הכפתור היו הקנים נמשכים משני צדיה אילך ואילך. כך שנינו צמלאכת המשכן (מנחות כח:), גובהה של מנורה י"ח טפחים, הרגלים והפרח ג' טפחים, הוא הפרח האמור בירך, שנאמר עד ירכה עד פךקה (צמדז ח, ד), וטפחיים חלק, וטפח שבו גביע מהארבעה גביעים, וכפתור ופרח משני כפתורים ושני פרחים האמורים במנורה עצמה, שנאמר משוקדים כפתוריה ופרחיה, למדנו שהיו צקנה שני כפתורים ושני פרחים לצד מן הג' כפתורים שהקנים נמשכין מתוכן, שנאמר וכפתור תחת שני הקנים וגו', וטפחיים חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו אילך ואילך נמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה, טפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו, וטפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו ונמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה, וטפחיים חלק, נשתיירו שם ג' טפחים, שצבה ג' גביעים וכפתור ופרח, נמצאו גביעים כ"ב, י"ח לששה קנים ג' לכל אחד ואחד, וארבעה צנופה של מנורה הרי כ"ב, ואחד עשר כפתורים, ו' צששת הקנים, וג' צנופה של מנורה שהקנים יוצאים מהם, ושנים עוד נאמרו במנורה, שנאמר משוקדים כפתוריה, ומיעוט כפתורים שנים, האחד למטה אלל הירך, והאחד בג' טפחים העליונים עם ג' הגביעים, ותשעה פרחים היו לה, ו' צששת הקנים, שנאמר צקנה האחד כפתור ופרח, וג' למנורה, שנאמר משוקדים כפתוריה ופרחיה, ומיעוט פרחים שנים, ואחד האמור צפרשת צהלותך, עד ירכה עד פרחיה. ואם תדקדק במשנה זו הכתובה למעלה, תמצאם כמינים איש איש במקומו:

(37) את נרותיה. כמין צויכין שנותנין צחוקן השמן והפתילות: והאיר על עבר פניה. עשה פי ששת הנרות שצראשי הקנים היוצאים מזדיה, מוסצים כלפי האמצעי, כדי שיהיו הנרות כשדללקם מאירים על עבר פניה, מוסב אורם אל צד פני הקנה האמצעי שהוא גוף המנורה:

(38) ומלקחיה. הם הצנבים העשויין ליקח צהם הפתילה מתוך השמן, ליטשן ולמושכן צפי הנרות, ועל שם שלוקחים צהם קרויים מלקחים. וְצִיבָתָהָ שְׁתַּרְגָּם אֲוִנְקָלוֹם, לשון צבת, טויל"ש צלע"ז ומחזוריה. הם כמין צויכין קטנים, שחותה צהן את האפר שצנר צקנר צקנר, כשהוא מטיב את הנרות מאפר הפתילות שדלקן הלילה וכבו, ולשון מחמה פויישד"א צלע"ז כמו לחחות אש מִקִּיד (ישעיה ל, יד):

39	Of a talent of pure gold shall it be made, with all these vessels.	כָּכָר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֵת כָּכָרָא דְדִּהָבָא דְכִּיָּא יַעֲבִיד יְתֵה יֵת כָּל מְנִיָּא הָאֵלִין:	כָּכָר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֵת כָּכָרָא דְדִּהָבָא דְכִּיָּא יַעֲבִיד יְתֵה יֵת כָּל מְנִיָּא הָאֵלִין:	39
40	And see that thou make them after their pattern, which is being shown thee in the mount.	וּרְאֵה וַעֲשֵׂה בַתְּבִנֵיתָם אֲשֶׁר־אַתָּה מֵרָאֶה בְּהָרִ: (ס)	וְחִזִּי וַעֲבִיד בְּדִמוּתֵהוֹן דְּאַתָּ מִתְחִזִּי בְּטוּרָא:	40
XXVI	Moreover thou shalt make the tabernacle with ten curtains: of fine twined linen, and blue, and purple, and scarlet, with cherubim the work of the skilful workman shalt thou make them.	וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֵשֶׂר יְרִיעֹת שֹׁשׁ מִשְׁזָר וְתַכְלֹת וְאַרְגָּמָן וְתִלְעַת שְׁנֵי כְּרָבִים מַעֲשֵׂה חָשֵׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם:	וְיֵת מִשְׁכָּנָא תַעֲבִיד עֵשֶׂר יְרִיעֹן דְּבוּץ שְׁזִיר וְתַכְלָא וְאַרְגָּמָא וְצִבְעֵי זְהוּרֵי צוּרַת כְּרוּבִין עוֹבֵד אוּמָן תַעֲבִיד יְתֵהוֹן:	יט
2	The length of each curtain shall be eight and twenty cubits, and the breadth of each curtain four cubits; all the curtains shall have one measure.	אֶרְדּוֹ הִירִיעָה הָאֶחָת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאָמָה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאָמָה הִירִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אֶחָת לְכָל־הִירִיעֹת:	אוּרְכָא דִּירִיעָתָא חֲדָא עֶשְׂרִין וְתַמְנֵי אָמִין וּפְתִיָּא אַרְבַּע אָמִין דִּירִיעָתָא חֲדָא מִשְׁחָתָא חֲדָא לְכָל יְרִיעָתָא:	2
3	Five curtains shall be coupled together one to another; and the other five curtains shall be coupled one to another.	חֲמִשׁ הִירִיעֹת תַּהֲלִין חִבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אַחַתָּהּ וְחֲמִשׁ יְרִיעֹת חִבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אַחַתָּהּ:	חֲמִישׁ יְרִיעֹן יִהְיוּן מְלַפְּפִין חֲדָא עִם חֲדָא נְחִישׁ יְרִיעֹן מְלַפְּפִין חֲדָא עִם חֲדָא:	3
4	And thou shalt make loops of blue upon the edge of the one curtain that is outmost in the first set; and likewise shalt thou make in the edge of the curtain that is outmost in the second set.	וַעֲשִׂיתָ לְלֹאֵת תַּכְלֹת עַל שַׁפַּת הִירִיעָה הָאֶחָת מִקְצֶה בַּחֲבֶרֶת וְכֵן תַּעֲשֶׂה בַשַּׁפַּת הִירִיעָה הַשֵּׁנִית:	וְתַעֲבִיד עֲנוּבִין דְּתַכְלָא עַל סַפְתָּא דִּירִיעָתָא חֲדָא מִסְּטָרָא בֵּית לֹאֲפִי וְכֵן תַעֲבִיד בְּסַפְתָּא דִּירִיעָתָא בְּסִטְרָא בֵּית לֹאֲפִי תַנְיִנָא:	4

(39) בכר זהב טהור. שלא יהיה משקלה עם כל כליה אלא ככר, לא פחות ולא יותר, והככר של חול ששים מנה, ושל קדש היה כפול, ק"ך מנה, והמנה הוא ליטרא ששוקלין זה כסף למשקל קולוני"א, והס' ק' זהובים, כ"ה סלעים, והסלע ארבעה זהובים: (40) וראה ועשה. ראה כאן זהר תזנית שאני מראה אותך. מגיד שנתקשה משה במעשה המנורה, עד שהראה לו הקד"ה מנורה של אש: אשר אתה מראה. כתרומתו דל"ט מִתְחִזִּי בְּטוּרָא, אילו היה נקוד מראה צפת"ה, היה פתרונו אתה מראה לאחרים, עכשיו שנקוד חטף קמץ, פתרונו דל"ט מתחזי, שאחרים מראים לך (שהנקוד מפריד בין עושה לנעשה): (1) ואת המושכן תעשה עשר יריעות. להיות לו לגג, ולמחילות מחוץ לקרשים, שהיריעות תלויות מאחוריהן לכסותן: שש משזור ותכלת וארגמן ותולעת שני. הרי ארבע מינין יחד ככל חוט וחוט, אחד של פשתים, וג' של צמר, וכל חוט וחוט כפול ו', הרי ד' מינין כשהן שזורין יחד כ"ד כפלים לחוט (צרייחא דמלאכת המשכן): כרובים מעשה חשב. כרובים היו מציירין זהם בצריגתן, ולא צריקמה שהוא מעשה מחט, אלא בצריגה בשני כותלים, פרטוף אחד מכאן ופרטוף אחד מכאן, ארי מלך זה וגשר מלך זה, כמו שאורגין חגורות של משי שקורין בלע"ז פיישיש"א (3) תהיין חוברות. תופרין במחט זו צלד זו, חמש לצד וחמש לצד: אשה אל אחותה. כך דרך המקרא לדבר בדבר שהוא לשון נקבה, ובדבר שהוא לשון זכר אומר איש אל אחיו כמו שנאמר בכרובים, ופגיהס איש קל קטיו (שמות כה, כ): (4) לולאות. לז"ל של בלע"ז וכן מרגם אונקלוס ענובין, לשון עניצה: מקצה בחוברת. צאומה יריעה שצנף החצור. קצנא חמשת היריעות קרויה חוברת: וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית. צאומה יריעה שהיא קיצונה, לשון קנה, כלומר לסוף החוברת:

<p>5 Fifty loops shalt thou make in the one curtain, and fifty loops shalt thou make in the edge of the curtain that is in the second set; the loops shall be opposite one to another.</p>	<p>חֲמִשִּׁים לִלְאֹת תַּעֲשֶׂה בִּירֵיעָה הָאַחַת וְחֲמִשִּׁים לִלְאֹת תַּעֲשֶׂה בִּקְצֵה הִירֵיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשְּׁנִיָּת מִקְבִּילַת הַלִּלְאֹת אֲשֶׁה אֶל-אַחֶתָּה:</p>	<p>חֲמִשִּׁים לִלְאֹת תַּעֲשֶׂה בִּירֵיעָה הָאַחַת וְחֲמִשִּׁים לִלְאֹת תַּעֲשֶׂה בִּקְצֵה הִירֵיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשְּׁנִיָּת מִקְבִּילַת הַלִּלְאֹת אֲשֶׁה אֶל-אַחֶתָּה:</p>
<p>6 And thou shalt make fifty clasps of gold, and couple the curtains one to another with the clasps, that the tabernacle may be one whole.</p>	<p>וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קֶרֶסִי זָהָב וְחִבַּרְתָּ אֶת-הִירֵיעֹת אֲשֶׁה אֶל-אַחֶתָּה בְּקֶרֶסִים וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד:</p>	<p>וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קֶרֶסִי זָהָב וְחִבַּרְתָּ אֶת-הִירֵיעֹת אֲשֶׁה אֶל-אַחֶתָּה בְּקֶרֶסִים וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד:</p>
<p>7 And thou shalt make curtains of goats' hair for a tent over the tabernacle; eleven curtains shalt thou make them.</p>	<p>וְעָשִׂיתָ יְרֵיעֹת עֲזִים לְאֹהֶל עַל-הַמִּשְׁכָּן עֲשֶׂתִּי-עֶשְׂרֵה יְרֵיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם:</p>	<p>וְעָשִׂיתָ יְרֵיעֹת עֲזִים לְאֹהֶל עַל-הַמִּשְׁכָּן עֲשֶׂתִּי-עֶשְׂרֵה יְרֵיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם:</p>
<p>8 The length of each curtain shall be thirty cubits, and the breadth of each curtain four cubits; the eleven curtains shall have one measure.</p>	<p>אֶרְדּוּ הִירֵיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאֲמָה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאֲמָה הִירֵיעָה הָאַחַת מִדָּה אַחַת לַעֲשֶׂתִּי עֶשְׂרֵה יְרֵיעֹת:</p>	<p>אֶרְדּוּ הִירֵיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאֲמָה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאֲמָה הִירֵיעָה הָאַחַת מִדָּה אַחַת לַעֲשֶׂתִּי עֶשְׂרֵה יְרֵיעֹת:</p>
<p>9 And thou shalt couple five curtains by themselves, and six curtains by themselves, and shalt double over the sixth curtain in the forefront of the tent.</p>	<p>וְחִבַּרְתָּ אֶת-חֲמִשׁ הִירֵיעֹת לְבָד וְאֶת-שֵׁשׁ הִירֵיעֹת לְבָד וּכְפַלְתָּ אֶת-הִירֵיעָה הַשְּׁשִׁית אֶל-מוֹל פְּנֵי הָאֹהֶל:</p>	<p>וְחִבַּרְתָּ אֶת-חֲמִשׁ הִירֵיעֹת לְבָד וְאֶת-שֵׁשׁ הִירֵיעֹת לְבָד וּכְפַלְתָּ אֶת-הִירֵיעָה הַשְּׁשִׁית אֶל-מוֹל פְּנֵי הָאֹהֶל:</p>

(5) מקבילות הלולאות אשה אל אחותה. שמור שתעשה הלולאות צמדה אחת, מכוונות הצדלתן זו מזו, וכמדתן ביריעה זו כן היא צבירתה, כשתפרוש חוצרת אלל חוצרת יהיו הלולאות של יריעה זו מכוונות כנגד לולאות של זו, והיו לשון מקבילות, זו כנגד זו, תרגומו של כנגד, לקבל. היריעות ארכן כ"ח ורחבן ארבע, וכשחבר חמש יריעות יחד נמצא רחבן כ', וכן החוצרת השנית. והמשכן ארכו שלשים מן המזרח למערב, שנאמר עשרים קרשים לפאת נגבה תימנה, וכן לזפון, וכל קרש אמה וחצי האמה, הרי שלשים מן המזרח למערב. רוחב המשכן מן הזפון לדרום עשר אמות, שנאמר ולירכתי המשכן ימה וגו', ושני קרשים למקצועות הרי עשר, וצמקומם אפרשם למקראות הללו. נותן היריעות ארכן לרחבו של משכן, עשר אמות אמעויות לגג חלל רוחב המשכן, ואמה מכאן ואמה מכאן לעוצי ראשי הקרשים שעוציים אמה, נשתיירו ט"ז אמה, ח' לזפון וח' לדרום מכסות קומת הקרשים שגבהן עשר, נמצאו שתי אמות התחתונות מגולות. רחבן של יריעות ארבעים אמה כשהן מחוברות, עשרים אמה לחוצרת, שלשים מהן לגג חלל המשכן לארכו, ואמה כנגד עוצי ראשי הקרשים שצמערב, ואמה לכסות עוצי העמודים שצמזמרת, שלא היו קרשים צמזמרת אלא ד' (צבש"י יסן חמשה) עמודים, שהמקן פרוש ותלוי בזוין שבהן כמין וילון, נשתיירו ח' אמות התלוין על אחורי המשכן שצמערב, ושתי אמות התחתונות מגולות. זו מנאחי בצרייתא דמסכת מדות, אצל צמסכת שבת (פרק הזורק נח), אין היריעות מכסות את עמודי המזרח, וט' אמות תלויות אחורי המשכן, והכתוב צפרשה זו מסייענו, ונתת את הפרוכת תחת הקרסים, ואם כדצרי הצרייתא הואת, נמצאת פרוכת משוכה מן הקרסים ולמערב אמה: (6) קרסי זהב. פירמיל"ש צלע"ו ומכניסין ראשן אחד צלולאות שצחוצרת זו, וראשן אחד צלולאות שצחוצרת זו, ומחצרן בהן: (7) יריעות עזים. מנוחה של עזים: לאהל על המשכן. לפרוש אותן על היריעות התחתונות: (8) שלשים באמה. שכשנותן ארכן לרוחב המשכן כמו שנתן את הראשונות, נמצאו אלו עודפות אמה מכאן ואמה מכאן, לכסות אחת מהשתי אמות שנשארו מגולות מן הקרשים, והאמה התחתונה של קרש שאין היריעה מכסה אותה, היא האמה התחתונה צנצן האדן, שהאדנים גבהן אמה:

10	And thou shalt make fifty loops on the edge of the one curtain that is outmost in the first set, and fifty loops upon the edge of the curtain which is outmost in the second set.	וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לָלֶאֱתָ עַל שַׁפֹּת הַיְרִיעָה הָאֶחָת הַקִּיצָנָה בַּחֲבֶרֶת וְחֲמִשִּׁים לָלֶאֱתָ עַל שַׁפֹּת הַיְרִיעָה הַחֲבֶרֶת הַשֵּׁנִית: תִּנָּיֵא:	10
11	And thou shalt make fifty clasps of brass, and put the clasps into the loops, and couple the tent together, that it may be one.	וְעָשִׂיתָ קְרָסִי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהִבַּאתָ אֶת־הַקְרָסִים בְּלָלֶאֱתָ וַחֲבַרְתָּ אֶת־הָאֹהֶל וְהָיָה אֶחָד: וְתַלְפִּיף יָת מִשְׁכָּנָא וַיְהִי חֵד:	11
12	And as for the overhanging part that remaineth of the curtains of the tent, the half curtain that remaineth over shall hang over the back of the tabernacle.	וְסָרַח הָעֶדְף בִּירֵיעַת הָאֹהֶל חֲצִי הַיְרִיעָה הָעֶדְפָּת תִּסְרַח עַל אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן: וְסָרַח דִּיתִיר וְיֵרֵיעַת מִשְׁכָּנָא פְּלָגוֹת יֵרֵיעַת דִּיתִירָא תִסְרַח עַל אַחֲרֵי מִשְׁכָּנָא:	12
13	And the cubit on the one side, and the cubit on the other side, of that which remaineth over in the length of the curtains of the tent, shall hang over the sides of the tabernacle on this side and on that side, to cover it.	וְהָאֹמָה מִזֶּה וְהָאֹמָה מִזֶּה בְּעֶדְף בְּאֶרְךְ יֵרֵיעַת הָאֹהֶל וַיְהִי סְרוּחַ עַל־צְדֵי הַמִּשְׁכָּן מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסּוֹתוֹ: וְאֹמָתָא מְכָא וְאֹמָתָא מְכָא בְּדִיתִיר בְּאֶרְךְ יֵרֵיעַת מִשְׁכָּנָא יְהִי סְרוּחַ עַל סְטְרֵי מִשְׁכָּנָא מְכָא וּמְכָא לְכַסְיוֹתֵיהּ:	13
14	And thou shalt make a covering for the tent of rams' skins dyed red and a covering of sealskins above.	וְעָשִׂיתָ מִכְסֵה לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאֻדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת תַּחְשִׁים מְלֻמָּעָה: (פ) וְתַעֲבִיד דְּמִשְׁכֵּי דְּמִשְׁכֵּי וְחֻפָּאָה לְמִשְׁכָּנָא מְסֻמְקֵי וְחֻפָּאָה דְּמִשְׁכֵּי סָגוֹנָא מְלֵעִילָא:	14
15	And thou shalt make the boards for the tabernacle of acacia-wood, standing up.	וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְרָשִׁים לְמִשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים: וְתַעֲבִיד יָת דְּפִיָּא לְמִשְׁכָּנָא דְּאֻעֵי שִׁטִּין קִימִין:	רביעי 15

(9) וכפלת את היריעה הששית. העודפת צאלו העליונות יותר מן התחתונות: אל מול פני האהל. חצי רחבה היה חלוי, וכפול על המסך שצמורח כנגד הפתח, דומה לכלה נזועה המכוסה בצעיף על פניה:

(12) וסרח העודף ביריעות האהל. על יריעות המשכן. יריעות האהל הן העליונות של עזים, שקרוים אהל, כמו שנאמר בהן לאהל על המשכן, וכל אהל האמור בהן אינו אלא לשון גג, שמאחילות ומסככות על התחתונות, והן היו עודפות על התחתונות חצי היריעה למערב, שהחצי של יריעה אחת עשרה היתירה, היה נכפל אל מול פני האהל, נשאר שמי אמות רוחב חציה, עודף על רוחב התחתונות: תסרח על אחורי המשכן. לכסות ד' אמות שהיו מגולות בקרשים: אחורי המשכן. הוא צד מערבי, לפי שהפתח צמורח שהן פניו, ופון ודרום קרויין צדדין, לימין ולשמאל:

(13) והאמה מזה והאמה מזה. לנפון ולדרום: בעדף באורך יריעות האהל. שהן עודפות על אורך יריעות המשכן שמי אמות: יהיה סרוח על צדי המשכן. לנפון ולדרום, כמו שפירשתי למעלה. למדה תורה דרך ארץ, שיהא אדם חס על היפה:

(14) מכסה לאהל. לאותו גג של יריעות עזים, עשה עוד מכסה אחד של עורות אילים מאדמים, ועוד למעלה ממנו מכסה עורות תחשים, ואותן מכסאות לא היו מכסין אלא את הגג, ארכן ל' ורחבן י', אלו דברי רבי נחמיה. ולדברי רבי יהודה, מכסה אחד היה חציו של עורות אילים מאדמים וחציו של עורות תחשים:

(15) ועשית את הקרשים. היה לו לומר ועשית קרשים, כמו שנאמר בכל דבר ודבר, מהו הקרשים, מאותן העומדין ומויחדין לכן. יעקב אבינו נטע ארזים בצמרים, וכשמת, צוה לבניו להעלותם עמהם כשיאכלו ממצרים, ואמר להם שעתיד הקב"ה ללוות אותן לעשות משכן במדבר מעצי שטים, ראו שיהיו מזומנים צידכם, הוא שיסד הבצלי בפיוט שלו, טם מטע

16	Ten cubits shall be the length of a board, and a cubit and a half the breadth of each board.	עֶשֶׂר אַמּוֹת אָרְךְ הַקֶּרֶשׁ וְאַמָּה וְחִצִּי הָאֹמָה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: עֶשֶׂר אַמּוֹת אָרְךְ אֶמְנָן וְחִצִּי וְאַמָּה וְכַפֹּאֵת אֶמְנָן פּוֹתֵינָא דְּכַפֹּאֵת חָד:	16
17	Two tenons shall there be in each board, joined one to another; thus shalt thou make for all the boards of the tabernacle.	שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אִשָּׁה אֶל-אַחֲתָהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל קֶרֶשׁ הַמִּשְׁכָּן: תְּרִין צִירִין לְדָפָא חָד מְשֻׁלָּבִין חָד לְקַבִּיל חָד כֵּן תַּעֲבִיד לְכָל דְּפִי מִשְׁכָּנָא:	17
18	And thou shalt make the boards for the tabernacle, twenty boards for the south side southward:	וַעֲשִׂיתָ אֶת-הַקֶּרָשִׁים לְמִשְׁכָּן עֲשָׂרִים קֶרֶשׁ לַפָּאָת נֹגֶבָה תִּימָנָה: וְתַעֲבִיד יָת דְּפִיָא לְמִשְׁכָּנָא עֲשָׂרִין דְּפִין לְרוּחַ עֵיבֵר דְּרוּמָא:	18
19	And thou shalt make forty sockets of silver under the twenty boards: two sockets under one board for its two tenons, and two sockets under another board for its two tenons;	וְאַרְבַּעִים אֲדָנִי-כֶסֶף תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֲשָׂרִים הַקֶּרֶשׁ שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת-הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לְשְׁתֵּי יָדָיו וְשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת-הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לְשְׁתֵּי יָדָיו: וְאַרְבַּעִין סֻמְכִין עֲשָׂרִין דְּפִין תְּרִין סֻמְכִין תַּחַת דְּפָא חָד לְתְּרִין צִירוֹתָי וְתְּרִין סֻמְכִין תַּחַת דְּפָא חָד לְתְּרִין צִירוֹתָי:	19
20	and for the second side of the tabernacle, on the north side, twenty boards.	וּלְצִלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לַפָּאָת צָפוֹן עֲשָׂרִים קֶרֶשׁ: וְלִסְטֵר מִשְׁכָּנָא תִּנְיָנָא לְרוּחַ צָפוֹנָא עֲשָׂרִין דְּפִין:	20
21	And their forty sockets of silver: two sockets under one board, and two sockets under another board.	וְאַרְבַּעִים אֲדָנִיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וְשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: וְאַרְבַּעִין סֻמְכֵיהוֹן דְּכֶסֶף תְּרִין סֻמְכִין תַּחַת דְּפָא חָד וְתְּרִין סֻמְכִין תַּחַת דְּפָא חָד:	21

מוֹדָקִים קוֹרוֹת צִינֵי אֲרָזִים, שְׁנוֹדְרוּ לִהְיוֹת מוֹכְנִים צִידֵם מִקּוֹדֵם לָכֵן: עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים. אִישׁ טַנְצִי"ש צִלַע"ז שִׁיחַ אֹרֶךְ הַקֶּרָשִׁים זָקוֹף לִמְעַלָּה בְּקִירוֹת הַמִּשְׁכָּן, וְלֹא תַעֲשֶׂה הַכְּתָלִים צָקָרִים שׁוֹכְצִים, לִהְיוֹת רוּחַ הַקֶּרָשִׁים לְגוֹזֵה הַכְּתָלִים קֶרֶשׁ עַל קֶרֶשׁ:

(16) עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקֶּרֶשׁ. לְמַדְנוּ, גִּבְהוּ שֶׁל מִשְׁכָּן עֶשֶׂר אַמּוֹת: וְאַמָּה וְחִצִּי הָאֹמָה רֹחַב. לְמַדְנוּ, אֲרָכּוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן לְכִי קֶרָשִׁים שִׁיחַו צָפוֹן וְצָדָרִים מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב, לִי אֹמָה:

(17) שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד. הִיא חוֹרֵץ אֶת הַקֶּרֶשׁ מִלְּמַטָּה בְּאִמְנָעוֹ צְגוּזָה אֹמָה, וּמִנִּיחַ רִבֵּעַ רַחְבּוֹ מִכָּאן וּרְבִיעַ רַחְבּוֹ מִכָּאן, וְהֵן הַיָּדוֹת, וְהַחֲרִיץ חֲזִי רוּחַ הַקֶּרֶשׁ בְּאִמְנָעוֹ, (רָצוֹנוֹ לֹמֵר, קֶרֶשׁ נִקְרָא מֵה שֶׁנִּשְׁאָר לְאַחַר שֶׁחֲרִץ מִכָּאן וּמִכָּאן, וְאִזְ נִשְׁאָר רוּחַ אֹמָה, נִמְנָא חֲזִי רוּחַ הַקֶּרֶשׁ שֶׁבְּאִמְנָעוֹ הוּא חֲזִי אֹמָה. וְכֵן פִּירֵשׁ רַש"י בַּהֲדִיא צִי הַזּוֹרֵק (שְׂצַת דָּף ז"ה): שֶׁהַחֲרִיץ בְּאִמְנָעוֹ רַחֵב חֲזִי אֹמָה, וְהִיא חוֹרֵץ רִבֵּיעִית אֹמָה מִכָּל צֶדֶד, וְכֵן כָּל שִׁפְתְּהָ אֵדָן הִיא רוּחַ רִבֵּיעִית אֹמָה. וְדוּק הֵיטֵב וְאִז סָרָה תְּלוּגַת הַרְמָצִין וּמִתִּיחַתוֹ מִסּוּלָקָת) וְאִתָּן הַיָּדוֹת מִכְּנִים בְּאִדָּנִים שֶׁהֵיוּ חֲלוּלִים, וְהָאִדָּנִים גִּבְהֵן אֹמָה, וְיוֹשְׁבֵים רְצוּפִים מ' זֶה אֵלָּל זֶה, וְיָדוֹת הַקֶּרֶשׁ הַנִּכְנָסוֹת בְּחִלְלֵי הָאִדָּנִים חֲרוּצוֹת מִשְׁלֶשֶׁה צִדֵּיהֶן, רוּחַ הַחֲרִיץ כְּעוֹבֵי שִׁפְתְּהָ אֵדָן, שִׁכְסָה הַקֶּרֶשׁ אֶת כָּל רֹאשׁ הָאֵדָן, שֶׁאֵל לֹא כֵן נִמְנָא רִיחַ בֵּין קֶרֶשׁ לְקֶרֶשׁ כְּעוֹבֵי שִׁפְתְּהָ שְׁנֵי הָאִדָּנִים שִׁפְסִיקוּ צִינֵיהֶם, וְהוּא שֶׁנִּשְׁאָר וְהִיוּ פְּאִמִּים מְלֻמָּטָה, שִׁחְרוֹץ אֶת צִדֵּי הַיָּדוֹת כְּדִי שִׁתְּחַצְרוּ הַקֶּרָשִׁים זֶה אֵלָּל זֶה: מְשׁוּלָּבוֹת. עֲשׂוּיֹת כְּמִין שְׁלִיצוֹת סוּלָם, מוֹצֵדוֹת זו מִזוֹ, וּמְשׁוּפִין רֹאשֵׁיהֶם לִיכְנֵם בְּחוּךְ חִלְלֵי הָאֵדָן, כְּשֶׁלִּיצָה הַנִּכְנָסָת בְּנִקְבַּ עֲמוּדֵי הַסּוּלָם: אִשָּׁה אֶל אַחֲתָהּ. מְכוּוֹנוֹת זו כְּנִגַּד זו, שִׁיחַו חֲרִיכָה שִׁים זו כְּמַדָּת זו, כְּדִי שֶׁלֹא יִהְיוּ שְׁתֵּי יָדוֹת זו מְשׁוּכָה לְצֵד פִּנִּים וְזו מְשׁוּכָה לְצֵד חוּץ צְעוּבֵי הַקֶּרֶשׁ שֶׁהוּא אֹמָה, וּמִרְגּוֹם שֶׁל יָדוֹת צִירִין, לְפִי שְׁדוּמוֹת לְצִירֵי הַדֵּלֶת הַנִּכְנָסִים בְּחוּרֵי הַמִּפְתָּן:

(18) לַפָּאָת נֹגֶבָה תִּימָנָה. אֵין פֹּאָה זו לְשׁוֹן מִקְנוֹעַ, אֲלֹא כָּל הַרוּחַ קְרוּיָה פֹּאָה, כְּתַרְגוּמוֹ לְרוּחַ עֵיבֵר דְּרוּמָא:

22	And for the hinder part of the tabernacle westward thou shalt make six boards.	וְלִירְכָּתֵי הַמִּשְׁכָּן יִמָּה תַעֲשֶׂה שֵׁשֶׁה קָרְשִׁים׃	22
23	And two boards shalt thou make for the corners of the tabernacle in the hinder part.	וּשְׁנֵי קָרְשִׁים תַעֲשֶׂה לַמִּקְצֵת הַמִּשְׁכָּן בִּירְכָתָיִם׃	23
24	And they shall be double beneath, and in like manner they shall be complete unto the top thereof unto the first ring; thus shall it be for them both; they shall be for the two corners.	וַיְהִי תְאֵמָם מִלְמָטָה וַיַּחֲדּוּ יִהְיוּ תְּמִים עַל-רֹאשׁוֹ אֶל-הַטֹּבַעַת הָאַחַת בֵּן יִהְיֶה לְשְׁנֵיהֶם לְשֹׁנֵי הַמִּקְצֵת יִהְיוּ׃	24
25	Thus there shall be eight boards, and their sockets of silver, sixteen sockets: two sockets under one board, and two sockets under another board.	וַיְהִי תִמְנֵיָה דָפִין וְסֻמְכֵיהוֹן דְּכֶסֶף שְׁתֵּת עֶשֶׂר סֻמְכֵין תְּרִין סֻמְכֵין תַּחֲת דָּפָא חֵד וּתְרִין סֻמְכֵין תַּחֲת דָּפָא חֵד׃	25
26	And thou shalt make bars of acacia-wood: five for the boards of the one side of the tabernacle,	וְעָשִׂיתָ בָּרִיחִם עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקָרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד׃	26

(22) ולידרכתי. לשון סוף, כמרגומו ולקפּי. ולפי שהפסח צמזרח קרוי מזרח פנים והמערב אחורים, וזהו סוף, שהפנים הוא הראש: תעשה ששה קרשים. הרי ט' אמות רוחב:

(23) ושני קרשים תעשה למקצעת. אחד למקצוע לפונות מערבית ואחד למערבית לדומית, כל שמה קרשים בסדר
אחד שאלו השתים אינן בחלל המשכן, אלא חצי אמה מזו וחצי אמה מזו נראות בחלל להשלים רחבו לעשר, והאמה מזה
והאמה מזה, באות כנגד אמות עובי קרשי המשכן הפנימי והדורס, כדי שיהא המקצוע מבחוץ שוה:

(24) ויהיו תואמים מלמטה. כל הקרשים תואמים זה לזה מלמעלה, שלא יפסיק עובי שפת שני האדנים ביניהם להרחיקן זו מזו, וזה שפרשתי, שיהיו יצרי הידות חרוטים מלדיהן, שיהא רוחב הקרש בזלט ללדיו חוץ לידי הקרש, לכסות את שפת האדן, וכן הקרש שאלו, ונמצאו תואמים זה לזה, וקרש המקצוע שבסדר המערב, חרוץ לרחבו צעזיו כנגד חריץ של כל קרש הצפוני והדרומי, כדי שלא יפרידו האדנים ביניהם: ויחדו יהיו תמים. כמו תאומים: על ראשו. של קרש: אל השבעת האחת. כל קרש וקרש היה חרוץ מלמעלה ברחבו שני חריצין בשני לדיו כמו עובי טבעת, ומכניסו בטבעת אחת, נמצא מתאים לקרש שאלו. אבל אותן טבעות לא ידעתי אם קבועות הן אם מוטלטלות. ובקרש שבמקצוע היה טבעת צעזוי הקרש (נראה כי מלות הדרומי והצפוני אלמטה קאי, ורואה לומר שהדרומי והצפוני וראש קרש כו' נכנס לתוכו, ומה שכתב היה טבעת צעזוי וקרש, רואה לומר צעזוי קרש המערבי. ודו"ק) הדרומי והצפוני, וראש קרש המקצוע שבסדר מערב נכנס לתוכו, נמצאו שני הכתלים מחוברים: כן יהיה לשניהם. לשני הקרשים שבמקצוע, לקרש שבסוף כפון ולקרש המערבי, וכן לשני המקצועות: (25) ודויו שמנה קרשים. הן האמורות למעלה תעשה ששה קרשים ושני קרשים תעשה למקצועות, נמצאו שמנה קרשים בצסדר מערבי. כך שנויה במשנה מעשה סדר הקרשים במלאת המשכן. היה עושה את האדנים חלולים, וחרוץ את הקרש מלמעלה רביע מכאן ורביע מכאן, והחריץ חציו בצמט, ועשה לו שתי ידות כמין שני חמוקין (ולי נראה שהגרסא כמין שני חמוקין) כמין שני שלזבות סולם המוצלות זו מזו, ומשופות להכנס בחלל האדן כשליצה הנכנסת בנקב עמודי הסולם, והוא לשון משולבות, עשויות כמין שלזבה, ומכניסן לתוך שני אדנים, שנאמר שְׁנֵי אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים (שמות לו, ב), וחרוץ את הקרש מלמעלה אצבע מכאן ואצבע מכאן, ונותן לתוך טבעת אחת של זהב, כדי שלא יהיו נפרדין זה מזה, שנאמר ויהיו תואמים מלמעלה וגו', כך היא המשנה, והפירוש שלה הנעתי למעלה בסדר המקראות:

(26) בריחם. כתרומתו עֲזָרְיָהוּ, וכלע"ז אֶשְׁפְּרִי"ס חמשה לקרשי צלע המשכן. אלו ה', ג' הן, אלא שהצריח העליון והתחתון עשוי משתי חתיכות, זה מצריח עד חצי הכותל וזה מצריח עד חצי הכותל, זה נכנס בצמעת מלד זה וזה נכנס בצמעת מלד זה, עד שמגיעין זה לזה, נמלא שעליון ותחתון שנים שהן ארבע, אבל האמצעי ארבע כנגד כל הכותל, ומצריח מקנה הכותל מלד זה, עד שמגיעין זה לזה, נמלא שעליון ותחתון שנים שהן ארבע, אבל האמצעי ארבע כנגד כל הכותל, ומצריח מקנה הכותל

27	and five bars for the boards of the other side of the tabernacle, and five bars for the boards of the side of the tabernacle, for the hinder part westward;	וְחִמְשָׁה בָּרִיחִים לְקִרְשֵׁי צֹלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִיָּת וְחִמְשָׁה בָּרִיחִים לְקִרְשֵׁי צֹלַע הַמִּשְׁכָּן לַיִּרְכָתָיִם יָמָּה:	וְחִמְשָׁה עֲבָרִין לְדָפֵי סֹטֵר מִשְׁכָּנָא תְּנִינָא וְחִמְשָׁה עֲבָרִין לְדָפֵי סֹטֵר מִשְׁכָּנָא לְסוּפְהוֹן מַעֲרָבָא:
28	and the middle bar in the midst of the boards, which shall pass through from end to end.	וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכָן בְּתוֹךְ הַקִּרְשִׁים מִבֶּרֶחַ מִן־הַקֶּצֶה אֶל־הַקֶּצֶה:	וְעֲבָרָא מְצִיעָאָה בְּגוֹ דְּפִיָּא מַעֲבַר מִן סִפֵּי לְסִפֵּי:
29	And thou shalt overlay the boards with gold, and make their rings of gold for holders for the bars; and thou shalt overlay the bars with gold.	וְאֶת־הַקִּרְשִׁים תַּצְפֶּה זָהָב וְאֶת־טַבַּעְתֵּיהֶם תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִים וְצִפִּיתָ אֶת־הַבְּרִיחִים זָהָב:	וְיֵת דְּפִיָּא תַּחְפִּי דְּהָבָא וְיֵת עֲזָרְתָּהוֹן תַּעֲבִיד דְּהָבָא אֶתְרָא לְעֲבָרִיא וְתַחְפִּי יֵת עֲבָרִיא דְּהָבָא:
30	And thou shalt rear up the tabernacle according to the fashion thereof which hath been shown thee in the mount.	וְהִקְמַתָּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן כְּמֹשֶׁפֶטוֹ אֲשֶׁר הִרְאִיתָ בְּהָר־סִי:	וְתַקִּים יֵת מִשְׁכָּנָא כְּהִלְכָתֶיהָ דְּאֶתְחַזִּיתָא בְּטוֹרָא:
31	And thou shalt make a veil of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen; with cherubim the work of the skilful workman shall it be made.	וְעָשִׂיתָ פָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ כְּרָבִים:	וְתַעֲבִיד פְּרוּכְתָא דְּתַכְלָא וְאַרְגָּמָנָא וְצַבְעֵי זָהָב וְזָהָב וְשֵׁשׁ עוֹבֵד אוֹמֵן יַעֲבִיד יֵתָּה צוֹרֶת כְּרָבִינִין:
32	And thou shalt hang it upon four pillars of acacia overlaid with gold, their hooks being of gold, upon four sockets of silver.	וְנִתְּנָה אֹתָהּ עַל־אַרְבַּעַה עַמּוּדֵי שִׁטִּים מְצֻפִּים זָהָב וְוִיָּהֶם זָהָב עַל־אַרְבַּעַה אֲדָנִי־כֶסֶף:	וְתַתִּין יֵתָּה עַל אַרְבַּעַה עַמּוּדֵי שִׁטִּין מְחוּפֵּן דְּהָבָא וְוִיָּהֶוֹן דְּהָבָא עַל אַרְבַּעַה סְמָכִין דְּכֶסֶף:

ועד קָהוּ, שְׁנֹאמַר וְהַצְרִיחַ הַתִּיכָן וְגו' מַצְרִיחַ מִן הַקֶּצֶה אֶל הַקֶּצֶה, שֶׁהֶעֱלִינוּ וְהַתְּחַוִּינוּ הָיוּ לָהֶן טַבַּעֲוֹת בְּקִרְשֵׁים לִהְיוֹן לְתוֹכָן, שְׁמֵי טַבַּעֲוֹת לְכָל קִרְשׁ, מִשּׁוֹלָשִׁים בְּחוּץ עֶשֶׂר אֲמוֹת שֶׁל גֹּזֶה הַקִּרְשׁ, חֶלֶק אֶחָד מִן הַטַּבַּעֲוֹת הֶעֱלִינוּ וְלֹמַעֲלָה, וְחֶלֶק אֶחָד מִן הַתְּחַוִּיָּה וְלֹמַעֲלָה, וְכָל חֶלֶק הוּא רִצֵּעַ אֹרֶךְ הַקִּרְשׁ, וְשְׁנֵי חֲלָקִים בֵּין טַבַּעֲוֹת לְטַבַּעֲוֹת, כְּדִי שֶׁיִּהְיוּ כָל הַטַּבַּעֲוֹת מְכוּוֹנוֹת וְכִנּוּגָד זֶה, אֲזַל לְצִרִיחַ הַתִּיכָן אֵין טַבַּעֲוֹת, אֲלָא הַקִּרְשִׁים נִקְוִצִין צַעֲוִים, וְהוּא נִכְנָס בָּהֶם דֶּרֶךְ הַנִּקְצִים שֶׁהֵם מְכוּוֹנִין זֶה מוֹל זֶה, וְזֶה שְׁנֹאמַר בְּחוּץ הַקִּרְשִׁים. הַצְרִיחִים הֶעֱלִינוּ וְהַתְּחַוִּינוּ שֶׁצִּפּוֹן וְשֶׁצִּדְרוֹס, אֹרֶךְ כָּל אֶחָד ט"ו אֲמָה, וְהַתִּיכָן אֲרָכּוֹ ל' אֲמָה, וְזֶה מִן הַקֶּצֶה אֶל הַקֶּצֶה, מִן הַמּוֹרָח וְעַד הַמַּעֲרָב, וְה' צְרִיחִים שֶׁצִּמְעֵרָב אֹרֶךְ הֶעֱלִינוּ וְהַתְּחַוִּינוּ ו' אֲמוֹת, וְהַתִּיכָן אֲרָכּוֹ י"ב, כִּנּוּגָד רֹחַב ח' קִרְשִׁים, כִּךְ הִיא מִפּוֹרֶשֶׁת צִמְלֹאכַת הַמִּשְׁכָּן (שֶׁצֶת נֹחַ):

(29) בָּתִּים לַבְּרִיחִים. הַטַּבַּעֲוֹת שֶׁמַּעֲשֶׂה בָּהֶן יִהְיוּ צִמִּים לִהְיוֹן בָּהֶן הַצְרִיחִים: וְצִפִּיתָ אֶת הַבְּרִיחִים זָהָב. לֹא שֶׁהִיא הַזֶּה צִמִּים מְדוּבָק עַל הַצְרִיחִים, שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם שׁוֹם לְפִי, אֲלָא בְּקִרְשׁ הִיא קוֹצֵעַ כְּמִין צ' פִּיפּוֹת שֶׁל זֶה כְּמִין צ' סִדְקִי קֶנֶה חֲלוּל, וְקוֹצֵעַ אֲזַל הַטַּבַּעֲוֹת לִכְאֵן וְלִכְאֵן, אֲרָכּוֹ מִמֶּלֶא אֶת רֹחַב הַקִּרְשׁ מִן הַטַּבַּעֲוֹת לִכְאֵן וּמִמֶּנָּה לִכְאֵן, וְהַצְרִיחַ נִכְנָס לְתוֹכָן, וּמִמֶּנּוּ לְטַבַּעֲוֹת, וּמִן הַטַּבַּעֲוֹת לְפָה הַשְּׁנִי, נִמְלָאוּ הַצְרִיחִים מִצּוּפִים זֶה כְּשֶׁהֵן תְּחוּצִין בְּקִרְשִׁים, וְהַצְרִיחִים הִלְלוּ מִבְּחוּץ הָיוּ צוֹלְטוֹת. הַטַּבַּעֲוֹת וְהַפִּיפּוֹת לֹא הָיוּ נִרְאוֹת בְּחוּץ הַמִּשְׁכָּן, אֲלָא כָּל הַכּוֹתֵל חֶלֶק מִצַּנִּים:

(30) וְהִקְמַתָּ אֶת הַמִּשְׁכָּן. לְאַחַר שִׁיגְמוֹר, הַקִּימָהּ: הִרְאִיתָ בְּהָר. קוֹדֵם לָכֵן, שֶׁאֵין עֲמִיד לְלִמְדָךְ וְלִהְרָאוֹתָ סֹדֵר הַקִּמְתּוֹ: (31) פְּרוּכֹת. לְשׁוֹן מַחֲיָה הוּא, וְכִלְשׁוֹן חֲכָמִים פְּרוּד, דְּצֵר הַמַּדִּיל בֵּין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם: תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן. כָּל מִין וּמִין הִיא כְּפוֹל, כָּל מוֹט וּמוֹט ו' מוֹטִין: מַעֲשֶׂה חוֹשֶׁב. כְּצֵר פֶּרֶשְׁתִּי שׁוֹ הִיא אֲרִיגָה שֶׁל שְׁמֵי קִירוֹת, וְהַצְרִיחִים שֶׁמִּשְׁנֵי עֲבָרֵיהָ אֵין דּוּמִין זֶה לָזֶה: כְּרָבִים. צִוִּין שֶׁל צְרִיחַ יַעֲשֶׂה צֶה.

(32) אַרְבַּעַה עַמּוּדֵי שִׁטִּים. ד' עַמּוּדִים תְּקוּעִים בְּחוּץ ד' אֲדָנִים, וְאוֹנְקִלּוֹת קְצוּעִין בָּהֶן, עֲקוּמִין לְמַעֲלָה לְהוֹשִׁיב עֲלֵיהֶן

33	And thou shalt hang up the veil under the clasps, and shalt bring in thither within the veil the ark of the testimony; and the veil shall divide unto you between the holy place and the most holy.	וְנִתְּנָה אֶת־הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקָּרְסִים וְהִבֵּאתָ שָׁמָּה מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶת אֲרוֹן הָעֵדוּת וְהִבְדִּילָהּ הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקֹּדָשִׁים:	33
34	And thou shalt put the ark-cover upon the ark of the testimony in the most holy place.	וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל אֲרוֹן הָעֵדוּת בַּקֹּדֶשׁ הַקֹּדָשִׁים:	34
35	And thou shalt set the table without the veil, and the candlestick over against the table on the side of the tabernacle toward the south; and thou shalt put the table on the north side.	וְשַׂמְתָּ אֶת־הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת־הַמְנֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל צֵלַע הַמִּשְׁכָּן תִּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תַּתָּן עַל־צֵלַע צָפוֹן:	35
36	And thou shalt make a screen for the door of the Tent, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen, the work of the weaver in colours.	וַעֲשִׂיתָ מָסָךְ לַפֶּתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁוֹר מַעֲשֵׂה רֶקֶם:	36
37	And thou shalt make for the screen five pillars of acacia, and overlay them with gold; their hooks shall be of gold; and thou shalt cast five sockets of brass for them.	וַעֲשִׂיתָ לַמָּסָךְ חֲמִשָּׁה עַמּוּדֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְיָהָם זָהָב וְצִקְתָּ לָהֶם חֲמִשָּׁה אֲדָנֵי נְחֹשֶׁת: (ס)	37
XXVII	And thou shalt make the altar of acacia-wood, five cubits long, and five cubits broad; the altar shall be four-square; and the height thereof shall be three cubits.	וַעֲשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשַּׁ אַמּוֹת אָרְדָּה וְחֲמִשַּׁ אַמּוֹת רָחֵב רְבֹעַ וְיָהִי הַמִּזְבֵּחַ וּשְׁלֹשׁ אַמּוֹת קָמָתוֹ:	ששי

כלונס שראש הפרוכת כרוך צה, והאונקליות הן הווין, שהרי כמין ווין הן עשויים, והפרוכת ארכה י' אמות לרחבו של משכן, ורחבה י' אמות כגבהן של קרשים, פרוסה צלש של משכן, שיהא הימנה ולפנים עשר אמות, והימנה ולחוץ כ' אמה, נמצא בית קדשי הקדשים עשר על עשר, שנאמר וְנִתְּנָה אֶת הַפָּרֹכֶת פֶּסַח הַקָּדָשִׁים, המחצרים את שתי חוצרות של יריעות המשכן, ורוחב החוצרת כ' אמה, וכשפרשם על גג המשכן מן הפתח למערב, כלמה צנני שלישי המשכן, והחוצרת השנית כסתה שלישו של משכן, והמותר תלוי לאחוריו לכסות את הקרשים:

(35) ושמות את השלחן. שלחן בצפון, משוך מן הכותל הצפוני שתי אמות ומחצה, ומנורה צדדו, משוכה מן הכותל הצפוני שתי אמות ומחצה, ומזבח הזהב נחון כנגד אויר שצין שלחן למנורה, משוך קמעה כלפי המזרח, וכולם נחונים מן חצי המשכן ולפנים. כיצד, אורך המשכן מן הפתח לפרוכת עשרים אמה, המזבח והשלחן והמנורה משוכים מן הפתח לצד מערב עשר אמות:

(36) ועשית מסך. וילון, הוא מסך כנגד הפתח, כמו שֶׁכֶּסֶץ צִעְלו (איוב א, י), לשון מגין: מעשה רוקם. הצורות עשויות צו מעשה מחט, כפרצוף של עבר זה כך פרצוף של עבר זה: רוקם. שם האומן ולא שם האומנות, ותרגומו עובד זָיִיר, ולא עובד ליור. מדת המסך כמדת הפרוכת י' אמות על י' אמות:

<p>2 And thou shalt make the horns of it upon the four corners thereof; the horns thereof shall be of one piece with it; and thou shalt overlay it with brass.</p>	<p>וְעָשִׂיתָ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פְּנֵתָיו מִמָּנֹה תַהֲיִין קַרְנֹתָיו וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת:</p>	<p>2 וְעָשִׂיתָ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פְּנֵתָיו מִמָּנֹה תַהֲיִין קַרְנֹתָיו וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת:</p>
<p>3 And thou shalt make its pots to take away its ashes, and its shovels, and its basins, and its flesh-hooks, and its fire-pans; all the vessels thereof thou shalt make of brass.</p>	<p>וְתַעֲבִיד פֶּסֶסְתִּירֹתֶיהָ לְמִסְפִּי קִטְמִיהָ וּמִגְרֹפֵי־תֶיהָ וּמִזְרָקֶיהָ וּצְנֹרֵיתֶיהָ וּמַחְתֵּיתֶיהָ לְכָל מְנוּחֵי תַעֲבִיד נְחֹשֶׁת:</p>	<p>3 וְעָשִׂיתָ סִירֹתָיו לְדַשְׁנוֹ וְיַעֲיוֹ וּמִזְרָקָתוֹ וּמִזְלָגָתוֹ וּמַחְתָּתוֹ לְכָל-כֵּלָיו תַעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת:</p>
<p>4 And thou shalt make for it a grating of network of brass; and upon the net shalt thou make four brazen rings in the four corners thereof.</p>	<p>וְתַעֲבִיד לֶיהָ סֶרְדָּא עֹבֵד מִצְדָּתָא דְנְחֹשָׁא וְתַעֲבִיד עַל מִצְדָּתָא אַרְבַּע עֲזָרִין דְנְחֹשָׁא עַל אַרְבַּעָא סְטְרוֹהֵי:</p>	<p>4 וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכְבָּר מַעֲשֶׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת וְעָשִׂיתָ עַל-הָרֶשֶׁת אַרְבַּע טַבַּעֲתֵי נְחֹשֶׁת עַל אַרְבַּע קְצוֹתָיו:</p>
<p>5 And thou shalt put it under the ledge round the altar beneath, that the net may reach halfway up the altar.</p>	<p>וְתַתִּיתָ אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכַּב הַמִּזְבֵּחַ מִלְמַטָּה וְהִיָּתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ:</p>	<p>5 וְתַתִּיתָ אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכַּב הַמִּזְבֵּחַ מִלְמַטָּה וְהִיָּתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ:</p>

- (1) ועשית את המזבח וגו'. ושלש אמות קומתו. דברים ככתנן, דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר, נאמר כאן רצוע ונאמר בפנימי רצוע, מה להלן גזהו פי שנים כארכו, אף כאן גזהו פי שנים כארכו, ומה אני מקיים ושלש אמות קומתו, משפת סוצב ולמעלה (זכאים נט):
- (2) ממנו תהיין קרנותיו. שלא יעשם לצדם ויחצרו צו: וצפית אותו נחושת. לכפר על עזות מזבח, שנאמר ומִקֶּדֶךָ נְחֹשֶׁה (ישעיה מח, 7):
- (3) סירותיו. כמין יורות: לדשנו. להסיר דשנו לתוכה, והוא שתרגס אונקלוס למספִי קטמיה, לספות הדשן לתוכס, כי יש מלות בלשון עברית מלה אחת מתחלפת בפתרון, לשמש בנין וסחירה כמו וַשָּׁרָשׁ שָׁרָשָׁה (תהלים פ, י), וְאֵיל מִשְׁרִישׁ (איוב ה, ג), וחלופו, וְכָל תְּבוּאֹתֶיךָ שָׁרָשׁ (שם לא, יב). וכמוהו בְּעַפְיָה פְּרִיָּה (ישעיה יז, ו), וחלופו מִקְּעָף פֶּאֶרָה (שם י, לג), מפשח סעיפיה. וכמוהו וְזֶה הָאֶתְרוֹן עֲלָמוֹ (ירמיה ג, יז), שבר עזמיו. וכמוהו וַיִּסְקְלֵהוּ צֶאֱזִים (מלכים א-א כא, יג), וחלופו סֶקְלוֹ מִאֶצֶן (ישעיה סב, י), הסירו אצניה, וכן וַיַּעֲזְבֵהוּ וַיִּסְקְלֵהוּ (שם ה, צ). אף כאן לדשנו להסיר דשנו, ובלע"ז אֶדְשֶׁדֶר"ר ויעיו. כתרומו, מגרפות שנוטל זה הדשן, והן כמין כסוי קדרה של מתכת דק, ולו בית יד, ובלע"ז ויד"ל ומזרקותיו. לקבל זהם דם הזכאים: ומזלגותיו. כמין אונקליות כפופים, ומנה זהם בצבר ונתחצים צו, ומתהפכין זהן על גחלי המערכה שיהא ממנה שריפתן, ובלע"ז קרואינ"ש ובלשון חכמים נזירות: ומחתותיו. בית קבול יש להם, ליטול זהן גחלים מן המזבח לשאתם על מזבח הפנימי לקטרת, ועל שם חתייתן קרואים מחתות, כמו לקחות אֵשׁ מִקִּיּוֹד (ישעיה ל, יד), לשון שאיבת אש ממקומה, וכן הַיִּתְּסָה אֵשׁ אֵשׁ צִחִיקוֹ (משלי כז, כז): לכל כליו: כמו כל כליו:
- (4) מכבר. לשון כברה שקורין קריבל"ש (זיעצ) כמין לצוש עשוי לו למזבח, עשוי חורין חורין כמין רשת, ומקרא זה מסורס, וכה פתרונו, ועשית לו מכבר נחושת מעשה רשת:
- (5) כרכב המזבח. סוצב, כל דבר המקיף סביב בעגול קרוי כרכב, כמו ששנינו בהכל שוחטין (חולין כה), אלו הן גולמי כלי עץ, כל שעמיד לשוף ולכרכב, והוא כמו שעושין חריצין עגולין בקרשי דפני החיצות וספסלי העץ, אף למזבח עשה חריץ סביבו, והיה רחבו אמה בדפנו לנוי, והוא לסוף שלש (ס"א שש) אמות של גזהו, כדברי האומר גזהו פי שנים כארכו, הא מה אני מקיים ושלש אמות קומתו, משפת סוצב ולמעלה, אבל סוצב להלן הכהנים, לא היה למזבח הנחשת, אלא על ראשו לפנים מקרנותיו, וכן שנינו בזכאים (סב, צ). איזהו כרכוב, צין קרן לקרן, והיה רוחב אמה ולפנים מהן אמה של הלך רגלי הכהנים, שתי אמות הללו קרואים כרכוב. ודקדקנו שם, והכתיב תחת כרכוב המזבח מלמטה, למדנו שהכרכוב בדפנו הוא ולבוש המכבר תחתיו, ומיץ המתרחץ, תרי הוי, חד לנוי, וחד לכהנים דלא ישתרגו, זה שצדופן לנוי היה, ומתחתיו הלצישו המכבר, והגיע רחבו עד חצי המזבח, נמצא שהמכבר רחב אמה, והוא היה סימן לחצי גזהו, להצדיל צין דמים העליונים לדמים התחתונים, וכנגדו עשו למזבח בית עולמים, דוגמת חוט הסקרא באמצעו. וכשם שהיו עולין צו, אף על פי שלא פירשו בענין זה, כבר

6	And thou shalt make staves for the altar, staves of acacia-wood, and overlay them with brass.	וְעָשִׂיתָ בָּדִים לְמִזְבֵּחַ בְּדֵי עֲצֵי אַרְיֵה וְדָעִי שֵׁטִין וְתַחְפִּי יִתְּהוּן נְחָשָׁא:	6
7	And the staves thereof shall be put into the rings, and the staves shall be upon the two sides of the altar, in bearing it.	וְהוֹבֵא אֶת־בְּדָיו בַּטְּבַעַת וְהָיוּ הַבָּדִים עַל־שְׁתֵּי צַלְעֵת הַמִּזְבֵּחַ בְּשֵׂאת אֹתוֹ:	7
8	Hollow with planks shalt thou make it; as it hath been shown thee in the mount, so shall they make it.	נָכוֹב לַחַת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הִרְאָה אֹתְךָ בְּהָר כֵּן יַעֲשׂוּ: (ס)	8
9	And thou shalt make the court of the tabernacle: for the south side southward there shall be hangings for the court of fine twined linen a hundred cubits long for one side.	וְעָשִׂיתָ אֶת חֲצֵר הַמִּשְׁכָּן לַפָּאָת נָגֵב־תֵּימָנָה קָלָעִים לַחֲצֵר שֵׁשׁ מִשְׁזָר מֵאָה בְּאֹמֶה אַרְבֵּי לַפָּאָה הָאֶחָת:	9
10	And the pillars thereof shall be twenty, and their sockets twenty, of brass; the hooks of the pillars and their fillets shall be of silver.	וְעַמֻּדָיו עֶשְׂרִים וְאֲדָנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחָשֶׁת וְגַם הָעַמֻּדִים וְחִשְׁקֵיהֶם כֶּסֶף:	10
11	And likewise for the north side in length there shall be hangings a hundred cubits long, and the pillars thereof twenty, and their sockets twenty, of brass; the hooks of the pillars and their fillets of silver.	וְכֵן לַפָּאָת צָפוֹן בְּאֶרֶץ קָלָעִים מֵאָה אַרְבֵּי וְעַמֻּדָיו וְאֲדָנֵיהֶם עֶשְׂרִים וְגַם הָעַמֻּדִים וְחִשְׁקֵיהֶם כֶּסֶף:	11

שמענו בפרשת מזבח אדמה חעשה לי, ולא חעלה במעלות, לא חעשה לו מעלות ככזש שלו אלא כזש חלק, למדנו שהיה לו כזש. כן שנינו במכילתא (בחדש פ"א). ומזבח אדמה הוא מזבח הנחשת, שהיו ממלאין חללו אדמה במקום חנייתן, והכזש היה כדורס המזבח, מוזל מן המזבח מלא חוט השערה, ורגליו מגיעין עד אמה סמוך לקלעי החצר שצדורס, כדברי האומר י' אמות קומתו. ולדברי האומר דברים כחצן, ג' אמות קומתו, לא היה אורך הכזש אלא י' אמות, כך מנאטי במשנה מ"ט מדות, וזה שהיה מוזל מן המזבח מלא החוט, במסכת זבחים (סז:). למדנו מן המקרא:

- (7) בשבעות. בארבע טבעות שנעשו למכזר:
- (8) נבוב לוחות. כתרומתו תליל לוחין, לוחות עצי שטים מכלל ז' והחלל באמצע, ולא יהא כולו עץ אחד, שיהא עציו ה' אמות על ה' אמות, כמין סדן:
- (9) קלעים. עשוין כמין קלעי ספינה נקבים נקבים, מעשה קליעה ולא מעשה אורג, ותרומתו קרדין כתרומתו של מכזר המתורגס סרדא לפי שהן מנוקצין ככזרה: לפאה האחת. כל הרוח קרוי פאה:
- (10) ועמודיו עשרים. חמש אמות בין עמוד לעמוד: ואדניהם. של העמודים נחשת, האדנים יושצים על הארץ, והעמודים תקועין לתוכן, היה עושה כמין קונדסין שקורין פלא"ש, ארכן ו' טפחים ורחבן ג', וטבעת נחשת קבוע בו באמצעו, וכורך שפת הקלע סביבו במיתרים כנגד כל עמוד ועמוד, וחולה הקונדס דרך טבעתו באונקליות שבועמוד העשוי כמין וי"ו, ראשו זקוף למעלה וראשו אחד תקוע בעמוד, כאותן שעושין להציב דלתות שקורין גומי"ש, ורחב הקלע חלוי מלמטה, והיא קומת מחיצות החצר: ווי העמודים. הם האונקליות: וחשוקיהם. מוקפות היו העמודים בחוטי כסף סביב, ואיני יודע אם על פני כולן, אם בראשם, ואם באמצעם, אך יודע אני שחשוק לשון חגורה, שכן מצינו בפילגש בגבעה, ועמו זקוד תמוזים חזושים (שופטים יט, י), תרגומו חשוקים:

12	And for the breadth of the court on the west side shall be hangings of fifty cubits: their pillars ten, and their sockets ten.	וּפִתְיָא דְּדֶרְתָּא לְרוּחַ מְעַרְבָא סְרְדֵי חֲמִשִּׁין אַמִּין עֲמוּדֵיהוֹן עֲשָׂרָא וְסֻמְכֵיהוֹן עֲשָׂרָא:	וְרֹחַב הַחֲצֵר לַפָּאֵתִים קָלְעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה עֲמֻדֵיהֶם עֲשָׂרָה וְאַדְנִיָּהֶם עֲשָׂרָה:	12
13	And the breadth of the court on the east side eastward shall be fifty cubits.	וּפִתְיָא דְּדֶרְתָּא לְרוּחַ קְדוּמָא מִדְּנִחָא חֲמִשִּׁין אַמִּין:	וְרֹחַב הַחֲצֵר לַפָּאֵת קֶדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה:	13
14	The hangings for the one side [of the gate] shall be fifteen cubits: their pillars three, and their sockets three.	וְחֲמִישׁ עֲשָׂרֵי אַמִּין סְרְדֵי לְעֵבְרָא עֲמוּדֵיהוֹן תְּלָתָא וְסֻמְכֵיהוֹן תְּלָתָא:	וְחֲמִישׁ עֲשָׂרָה אַמָּה קָלְעִים לְכַתְּףָ עֲמֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנִיָּהֶם שְׁלֹשָׁה:	14
15	And for the other side shall be hangings of fifteen cubits: their pillars three, and their sockets three.	וּלְעֵבְרָא תְּנִינָא חֲמִישׁ עֲשָׂרֵי סְרְדֵין עֲמוּדֵיהוֹן תְּלָתָא וְסֻמְכֵיהוֹן תְּלָתָא:	וּלְכַתְּףָ הַשְּׁנִיית חֲמִישׁ עֲשָׂרָה קָלְעִים עֲמֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנִיָּהֶם שְׁלֹשָׁה:	15
16	And for the gate of the court shall be a screen of twenty cubits, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen, the work of the weaver in colours: their pillars four, and their sockets four.	וּלְתַרְע דְּרִתָּא פְּרָסָא עֲשָׂרִין אַמִּין דְּתַכְלָא וְאַרְגָּמָנָא וְצִבְעָ זָהָבִי וְבוּץ שְׂזִיר עוֹבֵד צִיִּיר עֲמוּדֵיהוֹן אַרְבַּעָא וְסֻמְכֵיהוֹן אַרְבַּעָא:	וּלְשַׁעַר הַחֲצֵר מִסְכָּו עֲשָׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר מַעֲשֵׂה רֶקֶם עֲמֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְאַדְנִיָּהֶם אַרְבָּעָה:	16
17	All the pillars of the court round about shall be filleted with silver; their hooks of silver, and their sockets of brass.	כָּל עֲמוּדֵי דְּרִתָּא סְחֹר סְחֹר מְכַוְּשִׁין כֶּסֶף וְוִיהוֹן כֶּסֶף וְסֻמְכֵיהוֹן דְּנִחָשָׂא:	כָּל־עֲמוּדֵי הַחֲצֵר סָבִיב מְחַשְׁקִים כֶּסֶף וְוִיָּהֶם כֶּסֶף וְאַדְנִיָּהֶם נְחֹשֶׁת:	מפטיר 17
18	The length of the court shall be a hundred cubits, and the breadth fifty every where, and the height five cubits, of fine twined linen, and their sockets of brass.	אוּרְכָא דְּדֶרְתָּא מֵאָה אַמִּין וּפִתְיָא חֲמִשִּׁין בְּחֲמִשִּׁין וְרוּמָא חֲמִישׁ אַמִּין דְּבוּץ שְׂזִיר וְסֻמְכֵיהוֹן דְּנִחָשָׂא:	אֶרֶךְ הַחֲצֵר מֵאָה בְּאַמָּה וְרֹחַבָּ חֲמִשִּׁים בְּחֲמִשִּׁים וְקֹמָה חֲמִישׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מְשֻׁזָּר וְאַדְנִיָּהֶם נְחֹשֶׁת:	18

(13) לפאת קדמה מזרחה. פני המזרח קרוי קדם, לשון פנים, אחר, לשון אחרים, לפיכך המזרח קרוי קדם שהוא פנים, ומערב קרוי אחר, כמו דתרגם אונקלוס הִים הָאֶחָדֹון (דברים יא, כד), ימא מערבא: חמושים אמה. אותן נ' אמה לא היו סחומים כולם בקלעים, לפי ששם הפתח, אלא ט"ו אמה קלעים לכתף הפתח מכאן, וכן לכתף השניית, נשאר רחב חלל הפתח צנחיים כ' אמה, וזה שנאמר וְלִשְׁעַר הָאֶחָד מִסְכָּו עֲשָׂרִים אַמָּה, וילון למסך כנגד הפתח, כ' אמה ארך כרוחב הפתח:

(14) עמודיהם שלשה. חמש אמות צין עמוד לעמוד, צין עמוד שצראש הדרום העומד במקצוע דרומית מזרחית, עד עמוד שהוא מן הג' שצמזרח ה' אמות, וממנו לשני חמש אמות, ומן השני לשלישי חמש אמות, וכן לכתף השניית, וארבעה עמודים למסך, הרי י' עמודים למזרח כנגד י' למערב:

(17) כל עמודי החצר סביב וגו'. לפי שלא פירש ווין וחשוקים ואדני נחשת אלא לצפון ולדרום, אצל למזרח ולמערב לא נאמר ווין וחשוקים ואדני נחשת, לכך צא ולמד כאן:

(18) ארך החצר. הצפון והדרום שמן המזרח למערב מאה באמה: ורחב חמושים בחמושים. חצר שצמזרח היתה מרובעת חמושים על חמושים, שהמשכן ארכו שלשים ורחבו עשר, העמיד מזרח פתחו בשפת נ' החילונים של אורך החצר, נמצאו קלו בחמושים הפנימים, וכלה ארכו לסוף ל', נמצאו כ' אמה ריוח לאחוריו צין הקלעים שצמערב ליריעות של אחורי המשכן,

19 All the instruments of the
tabernacle in all the service thereof,
and all the pins thereof, and all the
pins of the court, shall be of brass.

לְכָל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכָל עֲבֹדָתוֹ
וְכָל־יִתְדֹתָיו וְכָל־יִתְדֵת הַחֹצֵר
לְכָל מְשַׁכָּנָא בְּכָל מְנִי
בְּיִלְחָנִיהּ וְכָל סְפוּהֵי וְכָל סְפֵי
דְּרִתָּא דִּנְחָשָׁא:
נְחֹשֶׁת: (ס)

15 פסוקים

The Haftara is I Kings 5:26 – 6:13 on page 217. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 147, and the Haftara is the special Haftara on page 234. When Shabbat Shekalim is Rosh Hodesh, read as before but combine the 6th and 7th aliyot from the parsha, and read the 7th aliya for Shabbat Rosh Hodesh on page 229. For Shabbat Zachor the maftir and Haftara are on page 236. On Rosh Hodesh that is not Shabbat Shekalim, the Maftir and Haftara are on page 229.

20 And thou shalt command the
children of Israel, that they bring
unto thee pure olive oil beaten for
the light, to cause a lamp to burn
continually.

וְאָמַרְתָּ תְּצַוֶּהוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיָקָחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כֶּתִית
וְיִסְבוּן לָךְ מִשַּׁח זַיִתָּא דְּקִיָּא
כְּתִישָׁא לְאַנְהָרָא לְאֵדְלָקָא
בְּוֹצִינְיָא תְּדִירָא:
לְמַאֲוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד:

תצוה
כא

21 In the tent of meeting, without the
veil which is before the testimony,
Aaron and his sons shall set it in
order, to burn from evening to
morning before the LORD; it shall
be a statute for ever throughout
their generations on the behalf of
the children of Israel.

בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפֶּלֶאֶת
אֲשֶׁר עַל־הָעֵדוּת יַעֲרֹף אֹתוֹ
אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר
לִפְנֵי יְהוָה חֹקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתָם
מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ס)

21

XXVIII And bring thou near unto thee
Aaron thy brother, and his sons
with him, from among the children
of Israel, that they may minister
unto Me in the priest's office, even
Aaron, Nadab and Abihu, Eleazar
and Ithamar, Aaron's sons.

וְאָמַרְתָּ הַקִּרְב אֵלֶיךָ אֶת־אַהֲרֹן
אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אֹתוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹלִי אַהֲרֹן נָדָב
וְאַבִּיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי
אַהֲרֹן:
וְאֵת קָרִיב לְוָתֶךָ יֵת אַהֲרֹן
אָחוֹךָ וְיֵת בְּנוֹהֵי עִמִּיהּ מִגּוֹ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְשִׁמְשָׁא קֳדָמִי אַהֲרֹן
נָדָב וְאַבִּיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר
בְּנֵי אַהֲרֹן:

XXVIII

ורחב המשכן עשר אמות באמצע רוחב החצר, נמצאו לו עשרים אמה ריוח ולפון ולדרום מן קלעי החצר ליריעות המשכן, וכן למערב, וחמשים על חמשים חצר לפניו (עירוזין כג): וקומה חמש אמות. גובה מחיצות החצר, והוא רוחב הקלעים: ואדניהם נחושת. להציא אדני המסך, שלא תאמר לא נאמר אדני נחושת אלא לעמודי הקלעים, אבל אדני המסך של מין אחר היו. כך נראה צעני שלכך חזר ושנאן:

(19) לכל כלי המשכן. שהיו צריכין להקמתו ולהורדתו, כגון מקצות לתקוע יתדות ועמודים: יתדות. כמין נגרי נחושת עשויין ליריעות האהל ולקלעי החצר, קשורים צמיחים סביב סביב בשפוליהן, כדי שלא תהא הרוח מגביהתן, ואיני יודע אם תחזין בארץ, או קשורין ותלויין וכוזדן מכביד שפולי היריעות שלא יועו צרוח, ואומר אני, ששמן מוכיח עליהם שהם תקועין בארץ, לכך נקראו יתדות, ומקרא זה מסייעני, אֶהְלָל יִצְחָק בְּל יִסְעֵי (ישעיה לג, כ):

(20) זך. כלי שמרים, כמו ששנינו במנחות (פא), מגרגרו בראש הזית וכו': כתיב. הזיתים היה כותש במכתשת ואינו טוחן בריחים, כדי שלא יהא צו שמרים, ואחר שהוציא טפה ראשונה, מכניסן לריחים וטוחנן, והשמן השני פסול למנורה וכשר למנחות, שנאמר כתיב למאור, ולא כתיב למנחות: להעלות נר תמיד. מדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה (שבת כא). תמיד. כל לילה ולילה קרוי תמיד, כמו שאתה אומר עלת תמיד (במדבר כח, ו), ואינה אלא מיום ליום. וכן במנחת חזיתין נאמר תמיד (ויקרא ו, יג), ואינה אלא מפי' יתק' צָבָר וּמְפִי' יתק' צָעָר, אבל תמיד האמור בלחם הפנים, משבת לשבת הוא:

(21) מערב עד בוקר. מן לה מדתה שהא דולקת מערב ועד בוקר, ושיערו חכמים חצי לוג ללילי טבת הארוכין, וכן לכל הלילות, ואם יותר אין צדך כלום:

2 And thou shalt make holy garments for Aaron thy brother, for splendour and for beauty.	וְתַעֲבִיד לְבוּשֵׁי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן לִיקָר וּלְתוֹשָׁבְתָא:	וְעָשִׂיתָ בְּגָדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אֶחָיֶד לְכָבוֹד וּלְתִפְאַרֶת:
3 And thou shalt speak unto all that are wise-hearted, whom I have filled with the spirit of wisdom, that they make Aaron's garments to sanctify him, that he may minister unto Me in the priest's office.	וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל־כָּל־חֲכָמֵי־לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת־בְּגָדֵי אֹהֲרֹן לְקֹדֶשׁ לְכַהֲנֹתִי לִי:	וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל־כָּל־חֲכָמֵי־לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת־בְּגָדֵי אֹהֲרֹן לְקֹדֶשׁ לְכַהֲנֹתִי לִי:
4 And these are the garments which they shall make: a breastplate, and an ephod, and a robe, and a tunic of chequer work, a mitre, and a girdle; and they shall make holy garments for Aaron thy brother, and his sons, that he may minister unto Me in the priest's office.	וְאֵלֶּין לְבוּשֵׁי דִיעְבְּדוּן חוּשָׁנָא וְאֵיפֻדָא וּמַעִילָא וּכְתוּנִין וּמַצְנֶפֶת וְהַמְנִין קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אֶחָיֶד וּלְבָנָיו לְשִׁמְשָׁא קְדָמִי:	וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאַפֻּד וּמַעִיל וְכֹתֶנֶת תִּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֶט וְעָשׂוּ בְּגָדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אֶחָיֶד וּלְבָנָיו לְכַהֲנֹתִי לִי:
5 And they shall take the gold, and the blue, and the purple, and the scarlet, and the fine linen.	וְאֵמִין יִסְבוּן יֵת דְּהַבָּא וְיֵת תְּכֵלֵא וְיֵת אַרְגָּמָנָא וְיֵת צַבֵּעַ זָהוּרִי וְיֵת בּוּצָא:	וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ: (פ)
6 And they shall make the ephod of gold, of blue, and purple, scarlet, and fine twined linen, the work of the skilful workman.	וְיַעֲבְדוּן יֵת אֵיפֻדָא דְּהַבָּא תְּכֵלֵא וְאַרְגָּמָנָא צַבֵּעַ זָהוּרִי וּבִיץ שִׁזִּיר עוֹבֵד אֹמֶן:	וְעָשׂוּ אֶת־הָאֵפֻד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר מַעֲשֵׂה חָשָׁב:

- (1) ואתה הקרב אליך. לאחר שתגמור מלאכת המשכן:
- (3) לקדשו לכהנו לי. לקדשו להכניסו צהונה על ידי הצגדים, שיהא כהן לי, ולשון כהונה שירות הוא, שנטריא"ה בלע"ז
- (4) חושן. תכשיט כנגד הלז: ואפוד. לא שמעתי (שהוא לבוש) ולא מלאתי צברייתא פירוש תזניחו, ולצי אומר לי שהוא חגור לו מאחוריו, רחבו כרוחב גב איש, כמין סינר שקורין פורטייט שחוגרות השָׁרוֹת כשרוכזות על הסוסים, כך מעשהו מלמטה, שנאמר וְדָוִד קָגִיר אֶפֻּדָּה (שמואל"ב, ז), למדנו שהאפוד חגורה היא. ואי אפשר לומר שאין צו אלא חגורה לבדה, שהרי נאמר וַיִּשֶׁן עָלָיו אֶת הָאֵפֻד (ויקרא ח, ז) ואחר כך וַיַּחַזֵּר אֹתוֹ בְּצִמְצָם הָאֵפֻד (שם), ותרגם אונקלוס בְּהִמְנִין אֶפֻּדָּה, למדנו שהחשך הוא החגור, והאפוד שם תכשיט לבדו. ואי אפשר לומר שעל שם שתי הכתפות שבו הוא קרוי אפוד, שהרי נאמר שתי כתפות האפוד, למדנו שהאפוד שם לבד, והכתפות שם לבד. לכך אני אומר שעל שם הסינר של מטה קרוי אפוד, על שם שאפודו ומקשטו צו, כמו שנאמר ויאפד לו צו (שם), והחשך הוא חגור שלמעלה הימנו, והכתפות קבועות צו. ועוד אומר לי לצי, שיש ראייה שהוא מין לבוש, שתרגם יונתן ודוד חגור אפוד צד, פְּרָדוּט דְּצוּד, ותרגם כמו כן מעילין, פְּרָדוּטִין, במעשה תמר אחות אבשלום, כִּי כָן תִּלְבָּשֶׁן צִנּוֹת הַמֶּלֶךְ הַצִּחֹלֶת מְעִילִים (שמואל"ב יג, יח): ומעיל. הוא כמין חלוק, וכן הכתונת, אלא שהכתונת סמוך לבשרו, ומעיל קרוי חלוק העליון: תשבץ. עשוין משבצות לנוי, והמשבצות הם כמין גרומות העשויות בתכשיטי זהב למוטצ קביעת אבנים טובות ומרגליות, כמו שנאמר בצבני האפוד מִשְׁבָּצוֹת זָהָב, ובלע"ז קוראין אותו קשטוני"ש מצנפת. כמין כיפת כובע שקורין קופי"א, שהרי במקום אחר קורא להם מגבעות, ומתרגמין כּוּבְעִין (עיין יומא כה:). ואבנט. היא חגורה על הכתונת, והאפוד חגורה על המעיל, כמו שמצינו בסדר לבישתן, וַיִּשֶׁן עָלָיו אֶת הַבִּגְדֹת וַיַּחַזֵּר אֹתוֹ בְּצִמְצָם וַיִּלְבָּשׁ אֹתוֹ הַמַּעִיל וַיִּשֶׁן עָלָיו אֶת הָאֵפֻד: בגדי קדש. מתרומה המקודשת לשמי יעשו אותם:
- (5) והם יקחו. אותם חכמי לב שיעשו הצגדים, יקבלו מן המתנדבים את הזהב ואת התכלת, לעשות מהן את הצגדים:
- (6) ועשו את האפוד. אם באתי לפרש מעשה האפוד והחשן על סדר המקראות, הרי פירושן פרקים וישגה הקורא בצרופן, לכך אני כותב מעשיהם כמות שהוא, למען ירוץ הקורא צו, ואחר כך אפרש על סדר המקראות. האפוד עשוי כמין סינר של

7	It shall have two shoulder-pieces joined to the two ends thereof, that it may be joined together.	7 שְׁתֵּי כְתֹפֶת חֲבֵרֹת יִהְיֶה-לָּו תָּרִין כְּתָפִין מְלַפְּפִין יִהּוֹן לִיה אֶל-שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחָבַר: עַל תָּרִין סִטְרוֹתָיו וַיִּתְּלָפֶף:	7
8	And the skilfully woven band, which is upon it, wherewith to gird it on, shall be like the work thereof and of the same piece: of gold, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen.	8 וְחֹשֶׁב אֲפָדָתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ מִמָּנֹה יִהְיֶה זָהָב תְּכֵלֶת וָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁר: וְהָמִין תְּקוּנִיהָ דְעִלּוּהִי כְעֹבְדֶיהָ מִנִּיהָ יְהִי דְהֶבֶא תְּכֵלֶת וָאַרְגָּמָן וְצִבְעֵי זָהָב וּבִיץ שָׁזִיר:	8
9	And thou shalt take two onyx stones, and grave on them the names of the children of Israel:	9 וְלָקַחְתָּ אֶת-שְׁתֵּי אֲבִנֵי-שֹׁהַם וּפְתַחְתָּ עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וְתִסֵּב יֵת תְּרֵתִין אֲבִנֵי בֹרְלָא וְתִגְלוֹף עֲלֵיהֶן שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:	9
10	six of their names on the one stone, and the names of the six that remain on the other stone, according to their birth.	10 שֵׁשֶׁה מְשֻׁמָּתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת-שְׁמוֹת הַשְּׁשָׁה הַנּוֹתָרִים עַל-הָאֶבֶן הַשְּׁנִית כְּתוּלְדָתָם: שְׁתֵּי מְשֻׁמָּתָהוֹן עַל אֲבִנָא חֶדָא וְיֵת שְׁמֹתָ שְׁתֵּי דְאִשְׁתָּארוּ עַל אֲבִנָא הַנִּייתָא כְּתוּלְדָתָהוֹן:	10 ישראל

נשים רוכזות סוסים, וחוגר אותם מאחוריו כנגד לבו למטה מאציליו, רחצו כמדת רוח גזו של אדם ויותר, ומגיע עד עקציו, והחשז מחובר בראשו על פני רחצו מעשה אורג, ומאריך לכאן ולכאן כדי להקיף ולחגור בו, והכחפות מחוברות בחשז, אחת לימין ואחת לשמאל, מאחורי הכהן לשני קצות רחצו של סינר, וכשזוקפן עומדות לו על שני כחפיו, והן כמין שתי רצועות עשויות ממין האפוד, ארוכות כדי שיעור לזקפן אלל נוארו מכאן ומכאן, ונקפלות לפניו למטה מכחפיו מעט, ואבני שהם קצוות בהם, אחת על כתף ימין ואחת על כתף שמאל, והמשצרות נחונות בראשיהם לפני כחפיו, ושתי עצמות הזהב תחובות בשתי טבעות שצחשן בשני קצות רחצו העליון, אחת לימין ואחת לשמאל, ושני ראשי השרשרות תקועים במשצרות לימין, וכן שני ראשי השרשרות השמאלית תקועין במשצרות שצכתף שמאל, נמצא החשן תלוי במשצרות האפוד על לבו מלפניו, ועוד שתי טבעות בשני קצות החשן בתחתיתו, וכנגדם שתי טבעות בשתי כתפות האפוד מלמטה, בראשו התחתון המחובר בחשז, טבעות החשן אל מול טבעות האפוד שוכזים זה על זה, ומרכסן בפחילי תכלת תחוב טבעות האפוד והחשן, שיהא תחתית החשן דבוק לחשז האפוד, ולא יהא נד ונצל, הולך וחוזר: זָהָב תְּכֵלֶת וָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁר. חמשה מינים הללו שזורין בכל חוט וחוט. היו מרדדין את הזהב כמין טסים דקין, וקוצצין פחילים מהם, וטווין אותן חוט של זהב עם שש חוטין של תכלת, וחוט של זהב עם שש חוטין של ארגמן, וכן בחולעת שני, וכן בשש, שכל המינין חוטין כפול ששה וחוט של זהב עם כל אחד ואחד, ואחר כך שזור את כולם כאחד, נמצא חוטין כפול כ"ח, וכן מפורש במס' יומא (עב.). ולמד מן המקרא הזה וירקעו את פחי הזהב וקצץ פחילים לעשות (את פחילי הזהב) בתוך התכלת ובתוך הארגמן וגו', למדנו שחוט של זהב שזור עם כל מין ומין: מעשה חושב. כבר פרשתי שהוא אריגת שתי קירות שאין נורת שני עצריהם דומות זו לזו:

(7) שתי כתפות וגו'. הסינר מלמטה, וחשז האפוד היא החגורה, ולמודה לו מלמעלה דוגמת סינר הנשים, ומגבו של כהן היו מחוברות בחשז שתי חתיכות כמין שתי רצועות רחבות, אחת כנגד כל כתף וכתף, וזוקפן על שתי כחפותיו עד שנקפלות לפניו כנגד החזה, ועל ידי חבורן לטבעות החשן נאחזין מלפניו כנגד לבו שאין נופלת, כמו שמפורש בענין, והיו זקופות והולכות כנגד כחפיו, ושתי אבני שהם קצוות בהן, אחת בכל אחת: אֶל שְׁנֵי קְצוֹתָיו. אל רחצו של אפוד, שלא היה רחצו אלל כנגד גבו של כהן, וגבהו עד כנגד האצילים שקורין קוד"ש, שנאמר לֹא יִתְּגַדּוּ בִצָּנָע (יחזקאל מד, יח), אין חוגרין במקום זיעה, לא למעלה מאציליהם ולא למטה ממחניהם, אלל כנגד אציליהם: וְחָבַר. האפוד עם אותן שתי כתפות האפוד יחבר אותם במחט למטה בחשז, ולא יארגם עמו, אלל אורגם לבד ואחר כך מחברם:

(8) וְחֹשֶׁב אֲפָדָתוֹ. וחגור שעל ידו, הוא מאפדו ומתקנהו לכהן ומקשטו: אֲשֶׁר עָלָיו. למעלה בשפת הסינר היא החגורה: כמעשהו. כאריגת הסינר מעשה חושז ומחמשת מינין, כך אריגת החשז מעשה חושז ומחמשת המינים: מִמָּנֹה יִהְיֶה. עמו יהיה ארוג, ולא יארגנו לבד ויחברנו:

(10) כְּתוּלְדָתָם. כסדר שנולדו, ראובן שמעון לוי יהודה דן ונפתלי, על האחת, ועל השניה, גד אשר יששכר זבולן יוסף,

<p>11 With the work of an engraver in stone, like the engravings of a signet, shalt thou engrave the two stones, according to the names of the children of Israel; thou shalt make them to be inclosed in settings of gold.</p>	<p>עובד אוֹמֶן אֶבֶן טָבָא כְּתָב מִפְּרֶשׁ כְּגִלְף דְּעֻקָּא תְּגַלְוָה ית תְּרִיתִין אֲבִנָּא עַל שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְשַׁקְעֵן מְרֻמָּץ דְּדִהַב תַּעֲבִיד יְתֵהוֹן:</p>	<p>11 מַעֲשֵׂה חֶרֶשׁ אֶבֶן פְּתוּחִי חֹתֶם תִּפְתַּח אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִסִּבָּת מְשַׁבְּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם:</p>
<p>12 And thou shalt put the two stones upon the shoulder-pieces of the ephod, to be stones of memorial for the children of Israel; and Aaron shall bear their names before the LORD upon his two shoulders for a memorial.</p>	<p>וּתְשִׁי ית תְּרִיתִין אֲבִנָּא עַל כְּתָפֵי אֵיפֹדָא אֲבִי דְיוֹכְרָנָא לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשּׁוּל אֶהְרֹן ית שְׁמֹתָהוֹן קָדָם יי עַל תְּרִין כְּתֻפּוֹהִי לְדֹכְרָנָא:</p>	<p>12 וְשִׁמַּתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כְּתָפֶיךָ אֲפֹד אֲבִי זָכָרֹן לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִשָּׂא אֶהְרֹן אֶת־שְׁמוֹתָם לְפָנַי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כְּתָפָיו לְזָכָרֹן: (ס)</p>
<p>13 And thou shalt make settings of gold;</p>	<p>וּתַעֲבִיד מְרֻמָּץ דְּדִהַב:</p>	<p>שני וְעָשִׂיתָ מְשַׁבְּצֹת זָהָב:</p>
<p>14 and two chains of pure gold; of plaited thread shalt thou make them, of wreathen work; and thou shalt put the wreathen chains on the settings.</p>	<p>וּתְרִיתִין תְּפִין דְּדִהַב דְּבִי מִתְחָמֵן תַּעֲבִיד יְתֵהוֹן עוֹבֵד גְּדִילוֹ וְתִתִּין ית תְּפִיָּא גְּדִילָתָא עַל מְרֻמָּצָתָא:</p>	<p>14 וּשְׁתֵּי שַׁרְשְׁרֹת זָהָב טָהוֹר מְגַבְּלוֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם מַעֲשֵׂה עֶבֶת וְנִתְּתָה אֶת־שַׁרְשְׁרֹת הָעֶבֶתָּת עַל־הַמְּשַׁבְּצֹת: (ס)</p>
<p>15 And thou shalt make a breastplate of judgment, the work of the skilful workman; like the work of the ephod thou shalt make it: of gold, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen, shalt thou make it.</p>	<p>וּתַעֲבִיד חֹשֶׁן דִּינָא עוֹבֵד אוֹמֶן כְּעוֹבֵד אֵיפֹדָא תַּעֲבִיד נִיָּה דְּהַבָּא תְּכֵלֵא וְאַרְגָּמָא וְצִבְעָה זָהָרִי וְבוּץ שִׁזְרִי תַּעֲבִיד יְתִיהִי:</p>	<p>15 וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב כְּמַעֲשֵׂה אֲפֹד תַּעֲשֶׂנּוּ זָהָב תְּכֵלֵת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ:</p>

ובנימין מלא, שכן הוא כתוב במקום חולדותו, כ"ה אותיות בכל אחת ואחת:

(11) מעשה חרש אבן. מעשה אומן של אבנים. חרש זה, דבוק הוא למיצה שלאחריו, ולפיכך הוא נקוד פתח בסופו, וכן קרש עֲלִים נְטָה קו (ישעיה מד, יג), חרש של עֲלִים. וכן קרש צָרָל מֶעֱלָד (שם יב), כל אלה דבוקים ופתוחים: פתוחי חותם. כמרגמו קַמֵּץ מִפְּרֶשׁ כְּגִלְף דְּעֻקָּא, חרוטות האותיות בחוכן, כמו שחורטין חותמי טבעות שהם לחתום אגרות, כח ניכר ומפורש: על שמות. כמו צמחות: מוסבות משבצות. מוקפות האבנים צמסצות זה, שעושה מושצ האבן זוהצ כמין גומא למדת האבן, ומשקעה צמסצות, נמלאת המשצות סובצת את האבן סביב, ומחצר המשצות בכחפות האפור:

(12) לזכרון. שיהא רואה הקצ"ה את השצטים כחוצים לפניו, ויזכור לדקתם:

(13) ועשית משבצות. מיעוט משצות שמים, ולא פירש לך עתה צפרשה זו אלא מקצת זרכן, וצפרשת החשן גומר לך פירושן:

(14) שרשרות זהב. שלשלאות: מגבלות. לסוף גבול החשן תעשה אותם: מעשה עבות. מעשה קליעת חוטין, ולא מעשה נקבים וכפלים כאותן שעושין לצורות, אלא כאותן שעושין לְעִרְדָּקָאֹת שקורין אינשיניייר"ש (רוכפאס) (צ"ה כב): ונתתה את שרשרות. של עצמות העשויות מעשה עצות על משצות הללו. ולא זה הוא מקום צוואת עשייתן של שרשרות ולא צוואת קביעותן, ואין תעשה האמור כאן לשון צווי, ואין ונתתה האמור כאן לשון צווי, אלא לשון עמיד, כי צפרשת החשן חוזר ומאורו על עשייתן ועל קביעותן, ולא נכתב כאן אלא להודיעך מקצת צורך המשצות שצוה לעשות עם האפור, וכחצ לך זאת, לימר לך המשצות הללו יזקקו לך, לכשתעשה שרשרות מגבלות על החשן, תחנס על המשצות הללו:

(15) חושן משפט. שמכפר על קלקול הדין. דבר אחר משפט, שמזכר דבריו והצטחתו אמת, דרישנמ"ט צלע"ו שהמשפט משמש ג' לשונות, דברי טענות בעלי הדין, וגמר הדין, ועונש הדין, אס עונש מיתה אס עונש מכות אס עונש ממון, וזה משמש לשון צירור דברים, שמפרש ומזכר דבריו: כמעשה אפור. מעשה חושן ומחמשת מינין:

16	Four-square it shall be and double: a span shall be the length thereof, and a span the breadth thereof.	רְבוע יהיה כפול זרת ארכו וזרת רחבו: מְרובע יהי עיף זרתא אורפיה וזרתא פותייה:	16
17	And thou shalt set in it settings of stones, four rows of stones: a row of carnelian, topaz, and smaragd shall be the first row;	ומלאה ב' מלאה אבן ארבעה טורים אבן טור אדם פטדה וברקת הטור האחד: ותשלים ביה אשלמות אבנא ארבעה סדרין דאבן טבא סדרא קדמאה סמקן ירקן וברקן סדרא חד:	17
18	and the second row a carbuncle, a sapphire, and an emerald;	והטור השני נפך ספיר ויהלם: וסבךלום: וסדרא תנינא אזמרגדין שבזיז	18
19	and the third row a jacinth, an agate, and an amethyst;	והטור השלישי לשם שבו ואחלמה: וסדרא תליתאה קנפירי טרקיא ועין עגלא:	19
20	and the fourth row a beryl, and an onyx, and a jasper; they shall be inclosed in gold in their settings.	והטור הרביעי תרשיש ושהם וישפה משבצים זהב יהיו במלואתם: וסדרא רביעאה כרום ימא ויבורלא ופנתירי מרמזן בדהב יהיו באשלמותהון:	20
21	And the stones shall be according to the names of the children of Israel, twelve, according to their names; like the engravings of a signet, every one according to his name, they shall be for the twelve tribes.	והאבנים תהיון על שמות בני- ישראל שתים עשרה על- שמותם פתוחי חותם איש על- שמו תהיון לשני עשר שבט: ואבניא יהיון על שמות בני ישראל תרתא עשרי על שמותהון כתב מפרש בגלף דעזקא גבר על שמויה יהיון לתרי עשר שבטין:	21
22	And thou shalt make upon the breastplate plaited chains of wreathen work of pure gold.	ועשית על-החשן שרשת גבלת מעשה עבת זהב טהור: ותעביד על חושנא תכין מתחמן עובד גדילו דדהב דכי:	22
23	And thou shalt make upon the breastplate two rings of gold, and shalt put the two rings on the two ends of the breastplate.	ועשית על-החשן שתי טבעות זהב ונתת את-שתי הטבעות על-שני קצות החשן: ותעביד על חושנא תרתין עזקן דדהב ותתין ית תרתין עזקתא על תרין סטרי חושנא:	23

(16) זרת ארכו וזרת רחבו. כפול, ומוטל לו לפניו כנגד לצו, שנאמר וקיי על לז אהלן, תלוי בכתפות האפוד הצאות מאחוריו על כתפיו, ונקפלות ויורדות לפניו מעט, והחשן תלוי בהן בשרשרות וטבעות, כמו שמפורש בענין:
(17) ומלאה בו. על שם שהאבנים ממלאות גומות המשצות המתוקנות להן, קורא אותן בלשון מלואים:
(20) משבצים זהב. יהיו הטורים צמלואותם, מוקפים משצות זהב צעומק שיעור שיתמלא בעוצי האבן, זהו לשון צמלואותם, כשיעור מלוי עציין של אבנים יהיה עומק המשצות, לא פחות ולא יותר:
(21) איש על שמו. כסדר מולדותם סדר האבנים, אודם לראובן, פטדה לשמעון, וכן כלם:
(22) על החושן. בשביל החשן, לקצעם בטבעות, כמו שמפורש למטה בענין: שרשת. לשון שרשי אילן, המאחזין לאילן להאחז ולהתקע בארץ, אף אלו יהיו מאחזין לחשן, שבהם יהיה תלוי באפוד, והן שתי שרשרות האמורות למעלה בענין המשצות, ואף שרשרות פתר מנחם בן סרוק לשון שרשים, ואמר שהר"ש יתירה, כמו מ"ס שצלשום, ומ"ס שצריקס, ואיני רואה את דבריו, אלא שרשרת בלשון עזרית כשלשלת בלשון משנה: גבלת. הוא מגבלות האמור למעלה, שתתקעם בטבעות שיהיו בגבול החשן, וכל גבול לשון קצה, אשומ"ל בלע"ז מעשה עבות. מעשה קליעה:
(23) על החושן. לזרוך החושן, כדי לקצעם בו. ולא יתכן לומר שמהאחזת עשייתן עליו, שאם כן מה הוא שחוזר ואומר ונתת

24 And thou shalt put the two wreathen chains of gold on the two rings at the ends of the breastplate.	וְנָתַתָּה אֶת־שְׁתֵּי עֲבֹתַת הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטְּבָעֹת אֶל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן: וְתָתִין יָת תַּרְתִּין גְּדִילָן דָּדָהָב עַל תַּרְתִּין עֲזָקְתָּא בְּסַטְרֵי חֹשֶׁנָּא:	24 וְנָתַתָּה אֶת־שְׁתֵּי עֲבֹתַת הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטְּבָעֹת אֶל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן:
25 And the other two ends of the two wreathen chains thou shalt put on the two settings, and put them on the shoulder-pieces of the ephod, in the forepart thereof.	וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת תָּתִין עַל־שְׁתֵּי הַמְּשַׁבְּצוֹת וְנָתַתָּה עַל־כְּתָפוֹת הָאֶפֶד אֶל־מוֹל פָּנָיו: וְיָת תַּרְתִּין גְּדִילָן דָּעַל תַּרְתִּין סַטְרוֹהֵי תָתִין עַל תַּרְתִּין מִרְמָצְתָא וְתָתִין עַל כְּתָפֵי אֶפֶדָא לְקַבִּיל אֶפֹּהֵי:	25 וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת תָּתִין עַל־שְׁתֵּי הַמְּשַׁבְּצוֹת וְנָתַתָּה עַל־כְּתָפוֹת הָאֶפֶד אֶל־מוֹל פָּנָיו:
26 And thou shalt make two rings of gold, and thou shalt put them upon the two ends of the breastplate, upon the edge thereof, which is toward the side of the ephod inward.	וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טְבָעוֹת זָהָב אֹתָם עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־ שִׁפְתּוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֶפֶד (בַּסַּפְרֵי סִפְרָא וְאִשְׁכְּנוֹ הָאֶפֶד) בִּיתָהָ: וְתַעֲבִיד תַּרְתִּין עֲזָקָן דָּדָהָב וְתַשִּׁי וְתַהוֹן עַל תַּרְתִּין סַטְרֵי חֹשֶׁנָּא עַל סַפְתִּיהָ דְּלַעֲבָרָא דְּאֶפֶדָא לְגִי:	26 וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טְבָעוֹת זָהָב אֹתָם עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־ שִׁפְתּוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֶפֶד (בַּסַּפְרֵי סִפְרָא וְאִשְׁכְּנוֹ הָאֶפֶד) בִּיתָהָ:
27 And thou shalt make two rings of gold, and shalt put them on the two shoulder-pieces of the ephod underneath, in the forepart thereof, close by the coupling thereof, above the skilfully woven band of the ephod.	וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טְבָעוֹת זָהָב וְנָתַתָּה אֹתָם עַל־שְׁתֵּי כְּתָפוֹת הָאֶפֶד מִלְּמַטָּה מִמוֹל פָּנָיו לְעֻמַּת מַחְבְּרָתוֹ מִמַּעַל לַחֹשֶׁב הָאֶפֶד: וְתַעֲבִיד תַּרְתִּין עֲזָקָן דָּדָהָב וְתָתִין וְתַהוֹן עַל תַּרְתִּין כְּתָפֵי אֶפֶדָא מִלְּרַע מִלְּקַבִּיל אֶפֹּהֵי לְקַבִּיל בֵּית לֹאֲפִי מַעְלֵי לְהַמִּין אֶפֶדָא:	27 וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טְבָעוֹת זָהָב וְנָתַתָּה אֹתָם עַל־שְׁתֵּי כְּתָפוֹת הָאֶפֶד מִלְּמַטָּה מִמוֹל פָּנָיו לְעֻמַּת מַחְבְּרָתוֹ מִמַּעַל לַחֹשֶׁב הָאֶפֶד:

את שתי הטבעות, והלא כבר נמנויים צו, היה לו לכתוב בכתובת המקרא, ועשית על קצות החשן שתי טבעות וזה, ואף בשרשרות נריך אתה לפתור כן: על שני קצות החושן. לשתי פאות שכנגד הזואר לימנית ולשמאלית הצאים מול כתפות האפוד: (24) ונתתה את שתי עבותות הזהב. הן שרשרות גדולות הכתובות למעלה, ולא פירש מקום קצוען בחשן, עכשיו מפרש לך שיהא תחבצות אומן בטבעות, ומדע לך שהן הן הראשונות, שהרי בפרשת אלה פקודי לא הוכפלו: (25) ואת שתי קצות. של שתי העצמות, צ' ראשיהם של כל אחת ואחת: תתן על שתי המשבצות. הן הן הכתובות למעלה צין פרשת החשן ופרשת האפוד, ולא פירש את נרכין ואת מקומן, עכשיו מפרש שיתקע בהן ראשי העצמות התחבצות בטבעות החשן לימין ולשמאל אלל הזואר, שני ראשי שרשרות הימנית תוקע במשצות של ימין, וכן בשל שמאל שני ראשי שרשרות השמאלית: ונתתה. המשצות על כתפות האפוד, אחת צו ואחת צו, נמצאו כתפות האפוד מחזיקין את החשן שלא יפול ובהן הוא תלוי, ועדיין שפת החשן התחבצות הולכת וצאה, ונוקשת על כריסו ואינה דבוקה לו יפה, לכך הוצרך עוד צ' טבעות לתחיתו, כמו שמפרש והולך: אל מול פניו. של אפוד, שלא יתן המשצות בעצב הכתפות שכלפי המעיל, אלא בעצב העליון שכלפי החוץ, והוא קרוי מול פניו של אפוד, כי אותו עבר שאינו נראה אינו קרוי פנים: (26) על שני קצות החושן. הן שתי פאות התחבצות לימין ולשמאל: על שפתו אשר אל עבר האפוד ביתה. הרי לך שני סימנים, האחד שיתנס בשני קצות של תחיתו, שהוא כנגד האפוד, שעליו אינו כנגד האפוד, שהרי סמוך לזואר הוא, והאפוד נתון על מחניו, ועוד נתן סימן, שלא יקבע בעצב החושן שכלפי החוץ, אלא בעצב שכלפי פנים, שנאמר ביתה, ואותו העצב הוא לזד האפוד, שהשצב האפוד חוגרו לכהן, ונקפל הסיגר לפני הכהן על מחניו, וקצת כריסו מכאן ומכאן עד כנגד קצות החשן, וקצותיו שוכצין עליו: (27) על שתי כתפות האפוד מלמטה. שהמשצות נחונות צראשי כתפות האפוד העליונים, הצאים על כתפיו כנגד גרונו ונקפלות ויורדות לפניו, והטבעות צוה ליתן צראשן השני שהוא מחוצר לאפוד, והוא שנאמר לעומת מחצרתו, סמוך למקום חבורן צאפוד למעלה מן החגורה מעט, שהמחצרת לעומת החגורה, ואלו נחונות מעט בגובה זקיפת הכתפות, הוא שנאמר ממעל לחשב האפוד, והן כנגד סוף החשן, ונותן פתיל תכלת צאותו וצטבעות החשן, ורוכסן צאותו פתיל לימין ולשמאל, שלא יהא תחית החשן הולך לפניו וחוזר לאחור ונוקש על כריסו, ונמצא מיושצ על המעיל יפה: ממול פניו. בעצב החייון:

<p>28 And they shall bind the breastplate by the rings thereof unto the rings of the ephod with a thread of blue, that it may be upon the skilfully woven band of the ephod, and that the breastplate be not loosed from the ephod.</p>	<p>וַיַּחֲדוּן יֵת הַחֹשֶׁן מֵעֲזָקֶיהָ לְעֲזָקַת אֵיפֹדָא בְּחוּטֵא דְתַכְלִיתָא לְמַהֲוֵי עַל הַמִּנָּן אֵיפֹדָא וְלֹא יִתְפָּרֵק חֹשֶׁן מֵעֲלָוֵי אֵיפֹדָא:</p>	<p>28 וַיַּרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִטְּבַעָתוֹ אֶל־טְבַעַת הָאֵפֹד בְּתִיל תְּכֵלֶת לַהֲיוֹת עַל־חֹשֶׁב הָאֵפֹד וְלֹא־יִנָּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפֹד:</p>
<p>29 And Aaron shall bear the names of the children of Israel in the breastplate of judgment upon his heart, when he goeth in unto the holy place, for a memorial before the LORD continually.</p>	<p>וַיִּטּוֹל אֶהָרֹן יֵת שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחֹשֶׁן דִּינָא עַל לִבִּיהָ בְּמִיעָלֶיהָ לְקֹדֶשׁא לְדוֹכְרָנָא קָדָם יְיָ תְּדִירָא:</p>	<p>29 וַנִּשָּׂא אֶהָרֹן אֶת־שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל־לִבּוֹ בִּבְאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לְזִכְרוֹן לִפְנֵי־יְהוָה תָּמִיד:</p>
<p>30 And thou shalt put in the breastplate of judgment the Urim and the Thummim; and they shall be upon Aaron's heart, when he goeth in before the LORD; and Aaron shall bear the judgment of the children of Israel upon his heart before the LORD continually.</p>	<p>וְתַתִּין בְּחֹשֶׁן דִּינָא יֵת אוּרִיָּא וְיֵת תוּמִיָּא וַיְהוֹן עַל לִבָּא דְאֶהָרֹן בְּמִיעָלֶיהָ לְקָדָם יְיָ וַיִּטּוֹל אֶהָרֹן יֵת דִּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל לִבִּיהָ קָדָם יְיָ תְּדִירָא:</p>	<p>30 וְנָתַתְּ אֶל־חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־הַתּוּמִּים וְהָיוּ עַל־לֵב אֶהָרֹן בִּבְאוֹ לִפְנֵי־יְהוָה וַנִּשָּׂא אֶהָרֹן אֶת־מִשְׁפָּט בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־לִבּוֹ לִפְנֵי־יְהוָה תָּמִיד: (ס)</p>
<p>31 And thou shalt make the robe of the ephod all of blue.</p>	<p>וְתַעֲבִיד יֵת מְעִיל אֵיפֹדָא גְמִיר תְּכֵלָא:</p>	<p>שלישי וַעֲשִׂיתָ אֶת־מְעִיל הָאֵפֹד כָּלִיל תְּכֵלֶת:</p>
<p>32 And it shall have a hole for the head in the midst thereof; it shall have a binding of woven work round about the hole of it, as it were the hole of a coat of mail that it be not rent.</p>	<p>וַיְהִי פוּמִיָּה כְּפִיל לְמִנְיָה תוֹרָא וַיְהִי מִקָּר לְפוּמִיָּה סָחוֹר סָחוֹר עוֹבֵד מַחֵי כְּפֹם שְׂרִין וַיְהִי דָלָא יִתְבָּע:</p>	<p>32 וְהָיָה פִּי־רֹאשׁוֹ בְּתוֹכוֹ שְׂפָה וַיְהִי לָפִיו סָבִיב מַעֲשֶׂה אֵרָג כְּפִי תַחְרָא וַיְהִי־לּוֹ לֹא יִקְרַע:</p>

(28) וירכסו. לשון חזור, וכן מִרְכָּסִי אִישׁ (תהלים לא, כא), חזורי חזורי רשעים. וכן וְהָרָקִים לְבָקָעָה (ישעיה מ, ד), הרים הסמוכים זה לזה, שאי אפשר לירד לגיא שצנייהם אלא בקושי גדול, שמחוץ סמיכתן הגיא זקופה ועמוקה, יהיו לבקעת מישור ונוחה לילך: להיות על חשב האפוד. להיות החשן דבוק אל חשב האפוד: ולא יזח. לשון ניתוק, ולשון ערבי הוא כדצרי דונש בן לזרט:

(30) האורים ואת התמים. הוא כתב שם המפורש שהיה נותן בתוך כפלי החשן, שעל ידו הוא מאיר דצרי ומתמם את דצרי (יומא עג). ובמקדש שני היה החשן, שאי אפשר לכהן גדול להיות מחוסר בגדים, אבל אותו השם לא היה בתוכו, ועל שם אותו הכתב הוא קרוי משפט, שנאמר וְשָׁאֵל לוֹ צִמְשֹׁפֶט הָאוּרִים (צמדצר כז, כא): את משפט בני ישראל. דבר שהם נשפטים ונוכחים על ידו אם לעשות דבר או לא לעשות. ולפי המדרש אגדה, שהחשן מכפר על מעוטי הדין נקרא משפט, על שם סליחת המשפט:

(31) את מעיל האפוד. שאפוד ניתן עליו לחגורה: כליל תכלת. כולו תכלת, שאין מין אחר מעורב בו: (32) והיה פי ראשו. פי המעיל בגזוהו, הוא פתיחת בית הנאור: בתוכו. כתר גומו קפיל לְמִנְיָה, כפול לתוכו, להיות לו לשפה כפילתו, והיה מעשה אורג ולא צמחט: כפי תחרא. למדנו שהשפטים שלהם כפול לתוכו: לא יקרע. כדי שלא יקרע, והקורע עובר בלאו, שזה ממנין לאוין צמחורה, וכן לא יזח החשן, וכן לא יקרעו מִמֶּנּוּ (שמות כה, טו), הנאמר בצדי הארון:

<p>33 And upon the skirts of it thou shalt make pomegranates of blue, and of purple, and of scarlet, round about the skirts thereof; and bells of gold between them round about:</p>	<p>וְעָשִׂיתָ עַל-שׁוּלְיֵי רִמּוֹנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְזָהָב וְתוֹלַעַת שָׁנִי עַל-שׁוּלְיֵי סָבִיב וּפַעֲמָנֵי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב:</p>	<p>33 וְעָשִׂיתָ עַל-שׁוּלְיֵי רִמּוֹנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי עַל-שׁוּלְיֵי סָבִיב וּפַעֲמָנֵי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב:</p>
<p>34 a golden bell and a pomegranate, a golden bell and a pomegranate, upon the skirts of the robe round about.</p>	<p>זָהָב דְּדִהָבָא וְרִמּוֹנָא זָהָב דְּדִהָבָא וְרִמּוֹנָא עַל שְׁפּוּלֵי מַעֲלָא סָחֹר סָחֹר:</p>	<p>34 פַּעֲמָן זָהָב וְרִמּוֹן פַּעֲמָן זָהָב וְרִמּוֹן עַל-שׁוּלֵי הַמָּעִיל סָבִיב:</p>
<p>35 And it shall be upon Aaron to minister; and the sound thereof shall be heard when he goeth in unto the holy place before the LORD, and when he cometh out, that he die not.</p>	<p>וַיְהִי עַל אֶהָרֹן לְשִׁמְשָׁא וַיִּשְׁתַּמַּע קִלְיָהּ בְּמִיעֲלֶיהָ לְקִידָשָׁא לְקָדָם יְיָ וּבְמַפְקֶיהָ וְלֹא יָמוּת:</p>	<p>35 וְהָיָה עַל-אַהֲרֹן לְשֶׁרֶת וְנִשְׁמַע קוֹלּוֹ בָּבֹאוֹ אֶל-הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי יְהוָה וּבִצְאוֹתָו וְלֹא יָמוּת: (ס)</p>
<p>36 And thou shalt make a plate of pure gold, and engrave upon it, like the engravings of a signet: HOLY TO THE LORD.</p>	<p>וְתַעֲבִיד צִיצָא דְּדִהָב דְּכִי וְתַגְלוֹף עָלוּהִי כְּתָב מְפָרֶשׁ קֹדֶשׁ לֵי:</p>	<p>36 וְעָשִׂיתָ צִיץ זָהָב טָהוֹר וּפְתִיחָתָא עָלָיו פְּתִיחֵי חֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה:</p>
<p>37 And thou shalt put it on a thread of blue, and it shall be upon the mitre; upon the forefront of the mitre it shall be.</p>	<p>וְתַשְׁנִי יִתִּיהָ עַל חוּטָא דְּתַכִּילָתָא וַיְהִי עַל מִצְנֶפֶתָא לְקָבִיל אַפִּי מִצְנֶפֶתָא יְהִי:</p>	<p>37 וְשִׁמַּתָּ אֹתוֹ עַל-פִּתְּיֵל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל-הַמִּצְנֶפֶת אֶל-מוֹל פְּנֵי-הַמִּצְנֶפֶת יְהִיָּה:</p>
<p>38 And it shall be upon Aaron's forehead, and Aaron shall bear the iniquity committed in the holy things, which the children of Israel shall hallow, even in all their holy gifts; and it shall be always upon his forehead, that they may be accepted before the LORD.</p>	<p>וַיְהִי עַל בֵּית עֵינוֹהִי דְאַהֲרֹן וַיִּטּוֹל אֶהָרֹן יַת עֲוֹנוֹת קִידָשָׁא דִּיקְדָּשׁוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל מִתְּנַת קִידָשִׁיהוֹן וַיְהִי עַל בֵּית עֵינוֹהִי תְּדִירָא לְרַעְיָא לְהוֹן קָדָם יְיָ:</p>	<p>38 וְהָיָה עַל-מִצַּח אֶהָרֹן וְנִשָּׂא אֶהָרֹן אֶת-עֹן הַקֹּדָשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל-מִתְּנַת קֹדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל-מִצְחוֹ תָמִיד לְרַצּוֹן לָהֶם לִפְנֵי יְהוָה:</p>

(33) רמוני. עגולים וחלולים היו, כמין רמונים העשויים כצנת תרנגולת: ופעמוני זהב. זגין עם ענזלין שצחוס: בתוכם סביב. ציניהם סביב, צין שני רמונים פעמון אחד, דבוק ותלוי בשולי המעיל:

(34) פעמון זהב ורמון וגר. פעמון זהב ורמון אללו:

(35) ולא ימות. מכלל לאו אתה שומע הן, אם יהיו לו לא יחסיב מיתה, הא אם יכנס מחוסר אחד מן הצגדים הללו, חייב מיתה בידי שמים:

(36) ציץ. כמין טס של זהב היה, רוחב צ' אצבעות, מקיף על המצח מאוזן לאוזן (סוכה ה:):

(37) על פתיל תכלת. ובמקום אחר הוא אומר, ויִשְׁנֵי עָלָיו פִּתְּיֵל תְּכֵלֶת (שמות לט, לא), ועוד, כתיב כאן והיה על המצנפת, ולמטה הוא אומר והיה על מצח אהרן, ובשחיטת קדשים שנינו (זבחים יט:), שערך היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפלין, למדנו שהמצנפת למעלה בגובה הראש, ואינה עמוקה להכנס בה כל הראש עד המצח, והציץ מלמטה, והפתילים היו בנקדים, ותלויין בו בשני ראשים ובאמצעו, ששה בג' מקומות הללו, פתיל מלמעלה אחד מצחו ואחד מצפנים כנגדו, וקושר ראשי הפתילים מאחורי העורף שלשתן, ונמצאו צין אורך הטם ופתילי ראשו מקיפין את הקדקד, ופתיל האמצעי שצראשו קשור עם ראשי השנים, והולך על פני רוחב הראש מלמעלה, נמצא עשוי כמין כובע, ועל פתיל האמצעי הוא אומר והיה על המצנפת, והיה נותן הציץ על ראשו כמין כובע על המצנפת, והפתיל האמצעי מחזיקו שאינו נופל, והטם תלוי כנגד מצחו, ונתקיימו כל המקראות, פתיל על הציץ, וציץ על הפתיל, ופתיל על המצנפת מלמעלה:

(38) ונשא אהרן. לשון סליחה, ואף על פי כן אינו זו ממשמעו, אהרן נושא את המשא של עון, נמצא מסולק העון מן הקדשים:

39	And thou shalt weave the tunic in chequer work of fine linen, and thou shalt make a mitre of fine linen, and thou shalt make a girdle, the work of the weaver in colours.	וְשִׁבְצָתָהּ הַכֹּתֶנֶת שֵׁשׁ וְעִשִּׂיתָ מִצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאַבְנֵי תַעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה רָקֵם:	וְתַרְמִיץ כֶּתוֹנָא דְבוּצָא וְתַעֲבִיד מִצְנֶפֶת דְבוּצָא וְהִמְנֵן תַעֲבִיד עוֹבֵד צִיר:
40	And for Aaron's sons thou shalt make tunics, and thou shalt make for them girdles, and head-tires shalt thou make for them, for splendour and for beauty.	וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַעֲשֶׂה כֹתֶנֶת וְעִשִּׂיתָ לָהֶם אַבְנֵיטִים וּמִגְבְּעוֹת תַעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת:	וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַעֲבִיד כֶּתוֹנִין וְתַעֲבִיד לָהֶן הַמִּנִּין וְקוֹבְעִין תַעֲבִיד לָהֶן לִיקָר וּלְתִפְאָרֶת:
41	And thou shalt put them upon Aaron thy brother, and upon his sons with him; and shalt anoint them, and consecrate them, and sanctify them, that they may minister unto Me in the priest's office.	וְהַלְבַשְׁתָּ אֹתָם אֶת־אַהֲרֹן אֶחָיֶךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ וּמִשְׁחָתָה אֹתָם וּמִלֵּאתָ אֶת־יָדָם וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְכִהְנֹו לִי:	וְתַלְבִּישׁ יְהוֹנָן יְת אַהֲרֹן אֶחָיֶךָ וְיִת בְּנוֹהֵי עִמּוּהָ וְתַרְבִּי יְהוֹנָן וְתַקְרִיב יֵת קוֹרְבָנֵהוּן וְתַקְדִּישׁ יְהוֹנָן וְיִשְׁמְשׁוּן קֹדֶמִי:
42	And thou shalt make them linen breeches to cover the flesh of their nakedness; from the loins even unto the thighs they shall reach.	וְעִשִּׂה לָהֶם מְכַנְסֵי־בָד לְכַסּוֹת בָּשָׂר עֲרוֹהָ מִמֵּתְנֵי וְעַד־יָרְכָם יִהְיוּ:	וְעִבִיד לָהֶן מְכַנְסִין דְבוּץ לְכַסָּא בָשָׂר עֲרִיא מִחֲרָצִין וְעַד יָרְכָן יִהְיוּ:
43	And they shall be upon Aaron, and upon his sons, when they go in unto the tent of meeting, or when they come near unto the altar to minister in the holy place; that they bear not iniquity, and die; it shall be a statute for ever unto him and unto his seed after him.	וְהָיוּ עַל־אַהֲרֹן וְעַל־בָּנָיו בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד אֹו בְּגִשְׁתָּם אֶל־חֲמוּזֵבֶת לְשֶׁרֶת בְּקֹדֶשׁ וְלֹא־יָשְׁאוּ עוֹן וּמָתוּ חֲקֵת עוֹלָם לוֹ וּלְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו: (ס)	וְיִהְיוּ עַל אַהֲרֹן וְעַל בְּנוֹהֵי בְּמִיעֵלֵהוּן לְמִשְׁכַּן זִמְנָא אֹו בְּמִקְרָבֵהוּן לְמִדְבָּחָא לְשִׁמְשָׁא בְּקוֹדֶשָׁא וְלֹא יִקְבְּלוּן חוּבָא וְלֹא יָמוּתוּן קִים עָלֶם לִיה וְלִבְנוֹהֵי בְּתִירוּהֵי:

את עון הקדשים. לרצות על הדם ועל החלב שקרצו צטומאה, כמו ששנינו (מנחות כה.), אי זה עון הוא נושא, אם עון פגול הרי כבר נאמר לא ירצה, ואם עון נותר הרי נאמר לא יחשב, ואין לומר שיכפר על עון הכהן שהקריב טמא, שהרי עון הקדשים נאמר, ולא עון המקריבים, הא אינו מרצה אלא להכשיר הקרבן: והיה על מצחו חמוד. אי אפשר לומר שיהא על מצחו חמוד, שהרי אינו עליו אלא בשעת העבודה, אלא חמוד לרצות להם, אפילו אינו על מצחו, שלא היה כהן גדול עובד באותה שעה, ולדברי האומר עודהו על מצחו מכפר ומרצה, ואם לאו אינו מרצה, נדרש על מצחו חמוד, מלמד שממשמש בו בעודו על מצחו, שלא יסיח דעתו ממנו:

(39) ושבצת. עשה אותם משצצות משצצות, וכולם של שש:

(40) ולבני אהרן תעשה כהנת. ארבעה צגדים הללו ולא יותר, כהונת, ואבנט, ומגבעות היא מנפת, ומכנסים הכתוצים למטה צפרשה:

(41) והלבשת אותם את אהרן. אותם האמורין באהרן, חשן, ואפוד, ומעיל, וכמונת תשצן, מנפת, ואבנט, וציץ, ומכנסים, הכתוצים למטה כולם: ואת בניו אתו. אותם הכתוצים צהם: ומשחת אותם. את אהרן ואת בניו צשמן המשחה: ומלאה את ידם. כל מלוי ידיים לשון חנוך, כשהוא נכנס לדבר להיות מוחזק בו מאותו יום והלאה, ובלשון לע"ז, כשממנין אדם על פקודת דבר, נותן השליט צידו צית יד של עור שקורין גווא"טו, ועל ידו הוא מחזיקו צדבר, וקורין לאותו מסירה וויר"סמיר, והוא מלוי ידיים:

(42) ועשה להם. לאהרן ולבניו: מכנסי בד. הרי ח' צגדים לכהן גדול וארבעה לכהן הדיוט:

(43) והיו על אהרן. כל הצגדים האלה, על אהרן הראויין לו: ועל בניו. האמורין צהם: בבואם אל אהל מועד.

XXIX	And this is the thing that thou shalt do unto them to hallow them, to minister unto Me in the priest's office: take one young bullock and two rams without blemish,	וְזֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר-תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי לִקַּח פֶּר אֶחָד בֶּן-בָּקָר וְאֵילִם שְׁנַיִם תַּמִּימִם:	רביעי כב
2	and unleavened bread, and cakes unleavened mingled with oil, and wafers unleavened spread with oil; of fine wheaten flour shalt thou make them.	וְלֶחֶם מִצּוֹת וְחֻלֵּת מִצּוֹת בְּלִילֹת בַּשֶּׁמֶן וְרִקְיָקִי מִצּוֹת מִשְׁחִים בַּשֶּׁמֶן סֶלֶת חֲטִיִּם תַּעֲשֶׂה אֹתָם:	2
3	And thou shalt put them into one basket, and bring them in the basket, with the bullock and the two rams.	וְנָתַתָּ אוֹתָם עַל-סֵל אֶחָד וְהִקְרַבְתָּ אֹתָם בַּסֵּל וְאֶת-הַפֶּר וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִם:	3
4	And Aaron and his sons thou shalt bring unto the door of the tent of meeting, and shalt wash them with water.	וְאֶת-אַהֲרֹן וְאֶת-בָּנָיו תִּקְרִיב אֶל-פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחֲצָתָם בַּמַּיִם:	4
5	And thou shalt take the garments, and put upon Aaron the tunic, and the robe of the ephod, and the ephod, and the breastplate, and gird him with the skilfully woven band of the ephod.	וְלָקַחְתָּ אֶת-הַבְּגָדִים וְהַלְבַּשְׁתָּ אֶת-אַהֲרֹן אֶת-הַכֹּתֶנֶת וְאֵת מְעִיל הָאֶפֶד וְאֶת-הָאֶפֶד וְאֶת-הַחֹשֶׁן וְאֶפְדָּתָ לּוֹ בַּחֹשֶׁב הָאֶפֶד:	5
6	And thou shalt set the mitre upon his head, and put the holy crown upon the mitre.	וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל-רֹאשׁוֹ וְנָתַתָּ אֶת-גִּזְרֵי הַקֹּדֶשׁ עַל-הַמִּצְנֶפֶת:	6
7	Then shalt thou take the anointing oil, and pour it upon his head, and anoint him.	וְלָקַחְתָּ אֶת-שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַיִּצְקֶתָ עַל-רֹאשׁוֹ וּמִשַּׁחְתָּ אוֹתוֹ:	7

להיכל וכן למשכן: ומתו. הא למדת, שהמשמש מחוסר בגדים, צמיחה: חקת עולם לו. כל מקום שנאמר חקת עולם, הוא גזירה מיד ולדורות לעכב זו:

(1) לקח. כמו קח, ושתי גזרות הן, אחת של קיסה ואחת של לקיסה, ולהן פתרון אחד: פר אחד. לכפר על מעשה העגל שהוא פר:

(2) ולחם מצות וחלת מצת ורקיקי מצות. הרי אלו ג' מינין, רצופה, וחלות, ורקיקי. לחם מצות היא הקרויה למטה צענין חלת לחם שמן, על שם שנותן שמן צרצופה כנגד החלות והרקיקי, וכל המינין צאים עשר עשר חלות (מנחות עו.): בשמן. כשהן קמח, יולק צהן שמן וצוללן (שם עה.): משחים בשמן. אחר אפייתן מושחן כמין כ"ף יונית שהיא עשויה כנו"ן שלנו (שם):

(3) והקרבת אותם. אל מזבח המשכן ציום הקמתו:

(4) ורחצת. זו טבילת כל הגוף:

(5) ואפדת. קשט ומקן החגורה והסינר סביבותיו:

(6) נזר הקדש. זה הניץ: על המצנפת. כמו שפירשתי למעלה, על ידי הפתיל האמצעי ושני פתילין שצראשו הקשורין שלשתן מאחורי העורף, הוא נותנו על המצנפת כמין כוזב:

8	And thou shalt bring his sons, and put tunics upon them.	וְאֶת־בָּנָיו תִּקְרִיב וְהִלַּבְשָׁתָם כְּתוּנִים:	וְיָת בְּנוֹהֵי תִקְרִיב וְתִלְבִּישֵׁנוּן כְּתוּנִין:
9	And thou shalt gird them with girdles, Aaron and his sons, and bind head-tires on them; and they shall have the priesthood by a perpetual statute; and thou shalt consecrate Aaron and his sons.	וְחִגַּרְתָּ אֹתָם אֲבָנִט אֶהְרֹן וּבָנָיו וְחִבַּשְׁתָּ לָהֶם מִגְבַּעֹת וְהִיתָה לָהֶם כְּהֻנָּה לְחֻקַּת עוֹלָם וּמִלֹּאֶת יָד־אֶהְרֹן וְיָד־בָּנָיו:	וְתִזְרִיז יִתְהוֹן הַמִּינִין אֶהְרֹן וּבְנוֹהֵי וְתִתְקִין לָהוֹן קוֹבְעִין וְתִהִי לָהוֹן כְּהוֹנָתָא לְקִים עֲלֵם וְתִקְרִיב קוֹרְבָנָא דְאֶהְרֹן וְקוֹרְבָנָא דְבְנוֹהֵי:
10	And thou shalt bring the bullock before the tent of meeting; and Aaron and his sons shall lay their hands upon the head of the bullock.	וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְסִמְךָ אֶהְרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר:	וְתִקְרִיב יֵת תוֹרָא לְקִדְם מִשְׁכַּן זִמְנָא וְיִסְמֹךְ אֶהְרֹן וּבְנוֹהֵי יֵת יְדִיהוֹן עַל רִישׁ תוֹרָא:
11	And thou shalt kill the bullock before the LORD, at the door of the tent of meeting.	וְשַׁחַטְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:	וְתַפּוֹס יֵת תוֹרָא קִדְם יְיָ בְּתַרְע מִשְׁכַּן זִמְנָא:
12	And thou shalt take of the blood of the bullock, and put it upon the horns of the altar with thy finger; and thou shalt pour out all the remaining blood at the base of the altar.	וְלָקַחְתָּ מִדָּם הַפָּר וְנָתַתָּה עַל־קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעְךָ וְאֶת־כָּל־הַדָּם תִּשְׁפֹּךְ אֶל־יִסּוּד הַמִּזְבֵּחַ:	וְתַסֵּב מִדָּמָא דְתוֹרָא וְתַתִּין עַל קַרְנֵת מִדְּבָחָא בְּאֶצְבָּעְךָ וְיֵת כָּל דָּמָא תִשְׁפּוֹךְ לִיסוּדָא דְמִדְּבָחָא:
13	And thou shalt take all the fat that covereth the inwards, and the lobe above the liver, and the two kidneys, and the fat that is upon them, and make them smoke upon the altar.	וְלָקַחְתָּ אֶת־כָּל־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּבֶד וְאֶת הַיִּתְרֹת עַל־הַכֶּבֶד וְאֶת שְׁתֵּי הַכְּלִיֹּת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחַ:	וְתַסֵּב יֵת כָּל תְּרַבָּא דְחָפִי יֵת גִּנָּא וְיֵת חֲצָרָא דְעַל כְּבִדָּא וְיֵת תְּרִיתִין כּוֹלִין וְיֵת תְּרַבָּא דְעַלִּיהוֹן וְתַסִּיק לְמִדְּבָחָא:
14	But the flesh of the bullock, and its skin, and its dung, shalt thou burn with fire without the camp; it is a sin-offering.	וְאֶת־בָּשָׂר הַפָּר וְאֶת־עֹרֹו וְאֶת־פֶּרְשׁוֹ תִשְׂרֹף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמִּחֲנֶה חֲטָאת הוּא:	וְיֵת בָּשָׂר תוֹרָא וְיֵת מִשְׁכִּיָּה וְיֵת אוֹיְכְלִיָּה תוֹקִיד בְּנוֹרָא מִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא חֲטָאתָא הוּא:

- (7) ומשחת אותו. אף משיחה זו כמין כ"ף יונית, נותן שמן על ראשו, וצין ריסי עיניו, ומחצרו צלצעו:
 (9) והיתה להם. מלוי ידיים זה לכהונה עולם: ומלאת. על ידי הדברים האלה: יד אהרן ויד בניו. צמילוי ופקודת הכהונה:
 (11) פתח אהל מועד. צאנר המשכן שלפני הפתח:
 (12) על קרנות. למעלה, בקרנות ממש (וצחים נג.). ואת כל הדם. שירי הדם: אל יסוד המזבח. כמין צליטת צית קבול עשוי לו סביב סביב לאחר שעלה אמה מן הארץ (מדות פ"ג מ"א):
 (13) החלב המכסה את הקרב. הוא הקרום שעל הכרס שקורין טיל"א: ואת היתרת. הוא טרפשא קבצא שקורין איבר"ש (ראטהפלייש): על הכבד. אף מן הכבד יטול עמה (ת"כ, ד):
 (14) תשרף באש. לא מנינו חטאת חילוה נשרפת אלא זו:

15	Thou shalt also take the one ram; and Aaron and his sons shall lay their hands upon the head of the ram.	וְאֶת־הָאֵילִל הָאֶחָד תִּקַּח וְסָמְכוּ אֹהֲרָן וּבְנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאֵילִל:	וַיֵּת דִּבְרָא חֵד תִּסְבּ וְיִסְמְכוּן אֹהֲרָן וּבְנוֹהֵי יֵת יְדֵיהוֹן עַל־רִישׁ דִּבְרָא:
16	And thou shalt slay the ram, and thou shalt take its blood, and dash it round about against the altar.	וְשַׁחֲטָה אֶת־הָאֵילִל וְלָקַחְתָּ אֶת־דָּמּוֹ וְזָרַקְתָּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:	וְתַפּוֹס יֵת דִּבְרָא וְתִסְבּ יֵת דְּמִיָּה וְתִזְרוֹק עַל מִדְּבָחָא סָחוֹר סָחוֹר:
17	And thou shalt cut the ram into its pieces, and wash its inwards, and its legs, and put them with its pieces, and with its head.	וְאֶת־הָאֵילִל תַּנְתַּח לְנִתְחָיו וְרַחֲצָה קִרְבּוֹ וּכְרָעָיו וְנִתְתָּ עַל־נִתְחָיו וְעַל־רֹאשׁוֹ:	וַיֵּת דִּבְרָא תַפְלִיג לְאַבְרוֹהֵי וְתַחֲלִיל גִּוִּיה וּכְרָעֵהֵי וְתַתִּין עַל אֲבְרוֹהֵי וְעַל רִישִׁיה:
18	And thou shalt make the whole ram smoke upon the altar; it is a burnt-offering unto the LORD; it is a sweet savour, an offering made by fire unto the LORD.	וְהִקְטַרְתָּ אֶת־כָּל־הָאֵילִל הַמִּזְבֵּחַה עֹלָה הוּא לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ אֲשֶׁה לַיהוָה הוּא:	וְתַסִּיק יֵת כָּל דִּבְרָא לְמִדְּבָחָא עֹלָתָה הוּא קֶדֶם יְיָ לְאַתְקַבְּלָא בְּרִיעָא קוֹרְבָּנָא קֶדֶם יְיָ הוּא:
19	And thou shalt take the other ram; and Aaron and his sons shall lay their hands upon the head of the ram.	וְלָקַחְתָּ אֶת־הָאֵילִל הַשֵּׁנִי וְסָמְכוּ אֹהֲרָן וּבְנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאֵילִל:	וְתַסְבּ יֵת דִּבְרָא תַנִּינָא וְיִסְמוּךְ אֹהֲרָן וּבְנוֹהֵי יֵת יְדֵיהוֹן עַל־רִישׁ דִּבְרָא:
20	Then shalt thou kill the ram, and take of its blood, and put it upon the tip of the right ear of Aaron, and upon the tip of the right ear of his sons, and upon the thumb of their right hand, and upon the great toe of their right foot, and dash the blood against the altar round about.	וְשַׁחֲטָה אֶת־הָאֵילִל וְלָקַחְתָּ מִדָּמּוֹ וְנִתְתָּה עַל־תְּנוּפֶה אָזְן אֹהֲרָן וְעַל־תְּנוּפֶה אָזְן בְּנָיו הַיְמָנִית וְעַל־בִּהֶן יָדָם הַיְמָנִית וְעַל־בִּהֶן רַגְלָם הַיְמָנִית וְזָרַקְתָּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:	וְתַפּוֹס יֵת דִּבְרָא וְתִסְבּ מִדְּמִיָּה וְתַתִּין עַל רוּם אוֹדְנָא דְּאֹהֲרָן וְעַל רוּם אוֹדְנָא דְּבְנוֹהֵי דִּימִינָא וְעַל אֲלִיּוֹן יְדֵהוֹן דִּימִינָא וְעַל אֲלִיּוֹן רַגְלָהוֹן דִּימִינָא וְתִזְרוֹק יֵת דְּמָא עַל מִדְּבָחָא סָחוֹר סָחוֹר:

(16) וזרקת. בכלי, אוזח צמזרק וזורק כנגד הקרן, כדי שיראה לכאן ולכאן, ואין קרצן טעון מתנה צאצבע אלא חטאת צלצד, אצל שאר זבחים אינן טעונין קרן ולא אצבע, שמתן דמם מחזי המזבח ולמטה, ואינו עולה בכבש, אלא עומד בארץ וזורק: סביב. כך מפורש בשחיטת קדשים (זבחים נג:), שאין סביב אלא צ' מתנות שהן ארבע, האחת בקרן זוית זו, והאחת בקרן שכנגדה צאלכסון, וכל מתנה נראית בשני נדי הקרן אילך ואילך, נמצא הדם נחמן צד' רוחות סביב, לכך קרוי סביב:

(17) על נתחיו. עס נתחיו, וסף על שאר הנתחים:

(18) ריח ניחוח. נחת רוח לפני, שאמרתי ונעשה רצוני: אשה. לשון אש, והיא הקטרת איברים שעל האש:

(20) תנוף. הוא הפסחוס (ת"כ מילואים כ"א), גדר האמנעי שמתוך האוזן, שקורין טנדורו"ס: בהן ידם. הגדול, וצפרק האמנעי:

21	<p>And thou shalt take of the blood that is upon the altar, and of the anointing oil, and sprinkle it upon Aaron, and upon his garments, and upon his sons, and upon the garments of his sons with him; and he and his garments shall be hallowed, and his sons and his sons' garments with him.</p>	<p>וְתָסַב מִן דְּמַא דְּעַל מִדְבָּחָא וּמִמִּשְׁחָא דְּרִבּוּתָא וְתִיבֵי עַל אֶהְרֹן וְעַל לְבוּשׁוֹהִי וְעַל בְּנוֹהִי וְעַל לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי עֲמִיה וְיִתְקַדֵּשׁ הוּא וּלְבוּשׁוֹהִי וּבְנוֹהִי וּלְבוּשֵׁי בְנוֹהִי עֲמִיה:</p>	<p>וְלָקַחְתָּ מִן־הַדָּם אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַהֲוִיתָ עַל־אֶהְרֹן וְעַל־בְּגָדָיו וְעַל־בְּנָיו וְעַל־בְּגָדֵי בְנָיו אֹתוֹ וְקָדֵשׁ הוּא וּבְגָדָיו וּבְנָיו וּבְגָדֵי בְנָיו אֹתוֹ:</p>
22	<p>Also thou shalt take of the ram the fat, and the fat tail, and the fat that covereth the inwards, and the lobe of the liver, and the two kidneys, and the fat that is upon them, and the right thigh; for it is a ram of consecration;</p>	<p>וְתָסַב מִן דְּכֶרָא תִרְבָּא וְאַלְיָתָא וְיִת תִּרְבָּא דְּחִפִּי יִת גִּזָּא וְיִת חֲצֵר פְּכֻדָּא וְיִת תִּרְתִּין פּוֹלִין וְיִת תִּרְבָּא דְּעִלְיֹהוֹן וְיִת שְׂקָא דִּימִינָא אֲרִי דְּכֶר קוֹרְבָנָא הוּא:</p>	<p>וְלָקַחְתָּ מִן־הָאֵיל הַחֹלֶב וְהָאֲלִיָּה וְאֶת־הַחֹלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקָּרֶב וְאֶת יִתְרַת הַכְּבֹד וְאֶת שְׁתֵּי הַכְּפָלִית וְאֶת־הַחֹלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְאֶת שׁוֹק הַיָּמִין כִּי אֵיל מִלְאִים הוּא:</p>
23	<p>and one loaf of bread, and one cake of oiled bread, and one wafer, out of the basket of unleavened bread that is before the LORD.</p>	<p>וּפְתָא דְּלַחִים תִּדָּא וּגְרִיצָתָא דְּלַחִים מִשַׁח תִּדָּא וְאַסְפּוֹג חַד מִסְלָא דְּפִשְׁתִּירְיָא דְּקֶדֶם יי:</p>	<p>וְכֹפֶר לֶחֶם אַחַת וְחֻלֹּת לֶחֶם שֶׁמֶן אַחַת וְרִקִּיק אֶחָד מִסֵּל הַמִּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה:</p>
24	<p>And thou shalt put the whole upon the hands of Aaron, and upon the hands of his sons; and shalt wave them for a wave-offering before the LORD.</p>	<p>וְתַשְׁנִי כּוֹלָא עַל יְדֵי אֶהְרֹן וְעַל יְדֵי בְנוֹהִי וְתִרִים יִתְהוֹן אֲרָמָא קֶדֶם יי:</p>	<p>וְשַׁמֶּת הַכֹּל עַל כַּפֵּי אֶהְרֹן וְעַל כַּפֵּי בְנָיו וְהִנֵּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה:</p>
25	<p>And thou shalt take them from their hands, and make them smoke on the altar upon the burnt-offering, for a sweet savour before the LORD; it is an offering made by fire unto the LORD.</p>	<p>וְתָסַב יִתְהוֹן מִיְדֵיהוֹן וְתַסִּיק לְמִדְבָּחָא עַל עֹלָתָא לְאַתְקַבְּלָא בְּרַעוּא קֶדֶם יי קוֹרְבָנָא הוּא קֶדֶם יי:</p>	<p>וְלָקַחְתָּ אֹתָם מִיָּדָם וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחַ עַל־הָעֹלָה לְרִיחַ נִיחּוֹחַ לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁה הוּא לִיהוָה:</p>

(22) החלב. זה חלב הדקים או הקיצה (חולין מט:). והאליה. מן הכליות ולמטה, כמו שמפורש בויקרא (ג, ט) שנאמר לְעֹמֶת הָעֵקֶה יִסִּירָנָה, מקום שהכליות יועזות, ובאמורי הפר לא נאמר אליה, שאין אליה קריצה אלא כבש וכבשה ואיל, אצל שור ועז אין טעונים אליה: ואת שוק הימין. לא מצינו הקטרה בשוק הימין עם האמורים, אלא זו בלבד: כי איל מלואים הוא. שלמים לשון שלמות, שהשולש בכל. מגיד הכתוב שהמלואים שלמים, שמשימים שלום למזבח, ולעוזד העבודה, ולזעלים לכך אני מצריכו החזה, להיות לו לעוזד העבודה למנה, וזה משה ששימש במלואים, והשאר אכלו אהרן ובניו, שהם צעלים, כמפורש בענין:

(23) וכבר לחם. מן החלות: וחלת לחם שמן. ממין הרצוכה: ורקיב. מן הרקיקין אחד, מעשר שכל מין ומין. ולא מצינו תרומת לחם הבא עם זבח נקטרת, אלא זו בלבד, שתרומת לחמי תודה ואיל נזיר נתונה לכהנים עם חזה ושוק, ומזה לא היה למשה למנה, אלא חזה בלבד:

(24) על כפי אהרן וגו' והנפת. שניהם עסוקין בתנופה, הצעלים והכהן, הא כיצד, כהן מניח ידו תחת יד הצעלים ומניף, וזוה היו אהרן ובניו צעלים ומשה כהן: תנופה. מוליך ומציא למי שארצע רוחות העולם שלו, ותנופה מעכבת ומצטלת פורעניות ורוחות רעות. תרומה, מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו, ומעכבת טללים רעים (מנחות טז:):

(25) על העולה. על האיל הראשון שהעלית עולה: לריח ניחוח. לנחת רוח למי שאמר ונעשה רצונו: אשח. לאש נתן: לה. לשמו של מקום:

<p>26 And thou shalt take the breast of Aaron's ram of consecration, and wave it for a wave-offering before the LORD; and it shall be thy portion.</p>	<p>וּתְסַבֵּי יָת חֲדָיָא מִדְּכַר קוֹדֶשֶׁת אֶת־הַחֹזֶה מֵאֵיל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִאֲהֲרֹן וְהִנֵּפְתָּ אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לָךְ לְמִנְחָה:</p>	<p>26 וְלִקְחַתָּ אֶת־הַחֹזֶה מֵאֵיל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִאֲהֲרֹן וְהִנֵּפְתָּ אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לָךְ לְמִנְחָה:</p>
<p>27 And thou shalt sanctify the breast of the wave-offering, and the thigh of the heave-offering, which is waved, and which is heaved up, of the ram of consecration, even of that which is Aaron's, and of that which is his sons'.</p>	<p>וְתִקְדִּישׁ יָת חֲדָיָא דְאַרְמוּתָא וְיָת שִׁקָּא דְאַפְרָשׁוּתָא דְאַתְרָם וְדְאַתְפָּרֶשׁ מִדְּכַר קוֹדֶשֶׁת אֶת־הַחֹזֶה וּמִדְּלִאֲהֲרֹן וּמִדְּבָנָיו:</p>	<p>27 וְקִדְשָׁתָּ אֹתוֹ חֹזֶה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הוֹנֵף וְאֵת הַיָּרֵךְ מֵאֵיל הַמִּזְבֵּחַ מֵאֲשֶׁר לִאֲהֲרֹן וּמֵאֲשֶׁר לְבָנָיו:</p>
<p>28 And it shall be for Aaron and his sons as a due for ever from the children of Israel; for it is a heave-offering; and it shall be a heave-offering from the children of Israel of their sacrifices of peace-offerings, even their heave-offering unto the LORD.</p>	<p>וְהָיָה לִאֲהֲרֹן וּלְבָנָיו לְקִיָּם עֹלָם מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲפֶרֶשׁוּתָא הוּא וְאֲפֶרֶשׁוּתָא הִיא מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנִּסְחָתָם קוֹדְשֵׁיהֶן אֲפֶרֶשׁוּתֵיהֶן קָדָם יְיָ:</p>	<p>28 וְהָיָה לִאֲהֲרֹן וּלְבָנָיו לְחֶק־עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי תְּרוּמָה הִוא וְתְּרוּמָה יְהִי מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שְׁלָמֵיהֶם תְּרוּמָתָם לַיהוָה:</p>
<p>29 And the holy garments of Aaron shall be for his sons after him, to be anointed in them, and to be consecrated in them.</p>	<p>וּבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לִאֲהֲרֹן יִהְיוּ לְבָנָיו אַחֲרָיו לְמִשְׁחָה בָהֶם וּלְמַלְאֲכָם אֶת־יָדָם:</p>	<p>29 וּבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לִאֲהֲרֹן יִהְיוּ לְבָנָיו אַחֲרָיו לְמִשְׁחָה בָהֶם וּלְמַלְאֲכָם אֶת־יָדָם:</p>
<p>30 Seven days shall the son that is priest in his stead put them on, even he who cometh into the tent of meeting to minister in the holy place.</p>	<p>שִׁבְעַת יָמִים יִזְמִין יְלִבְשֵׁנוֹן כְּהֵנָּה תַּחֲתוֹתָיו מִבְּנֵי דִי־עוֹל לְמִשְׁכָּן זִמְנָא לְשִׁמְשָׁא בְּקוֹדֶשׁ:</p>	<p>30 שִׁבְעַת יָמִים יִלְבָּשֶׁם הַכֹּהֵן תַּחֲתָיו מִבְּנָיו אֲשֶׁר יָבֹא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְשֵׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ:</p>
<p>31 And thou shalt take the ram of consecration, and seethe its flesh in a holy place.</p>	<p>וְיָת דְּכַר קוֹדֶשֶׁת תְּסַבֵּי וְתִבְשִׁיל יָת בְּשָׂרֶיהָ בְּאֵתֶר קֹדֶשׁ:</p>	<p>31 וְאֵת אֵיל הַמִּזְבֵּחַ תִּקַּח וּבִשַׁלְתָּ אֶת־בְּשָׂרוֹ בְּמָקוֹם קֹדֶשׁ:</p>

(27) וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה וגו'. קדש לדורות, להיות נוהגת תרומתם והנפתם בחזה ושוק של שלמים, אבל לא להקטרה, אלא והיה לאהרן ולבניו לאכול: תנופה. לשון הולכה והצאה, וינטלי"ר בלע"ז: הורם. לשון מעלה ומוריד:

(28) לחק עולם מאת בני ישראל. שהשלמים לבעלים, ואת החזה ואת השוק ימנו לכהן: כי תרומה הוא. החזה ושוק הזה:

(29) לבניו אחרייו. למי שבא בגדולה אחריו: למשחה. להתגדל בהם, שיש משיחה שהיא לשון שררה, כמו לך נפתים למשקה (צמדכר יח, ט), אל תגעו במשיקי (טהלים קה, טו): ולמלא בם את ידם. על ידי הצגים הוא מתלבש בכהונה גדולה:

(30) שבעת ימים. רזופין: ילבשם הכהן. אשר יקום מבניו תחתיו לכהונה גדולה, כשימנוהו להיות כהן גדול: אשר יבא אל אהל מועד. אותו כהן המוכן להכנס לפני ולפנים ציוס הכפורים, וזהו כהן גדול, שאין עבודת יום הכפורים כשרה אלא בו (יומא עג.). תחתיו מבניו. מלמד, שאם יש לו לכהן גדול בן ממלא את מקומו, ימנוהו כהן גדול תחתיו (ת"כ, טו): הכהן תחתיו מבניו. מכאן ראינו, כל לשון כהן, לשון פועל עובד ממש, לפיכך יגיון תציר נמשך לפניו:

(31) במקום קדש. בחצר אהל מועד, שהשלמים הללו קדשי קדשים היו:

32 And Aaron and his sons shall eat the flesh of the ram, and the bread that is in the basket, at the door of the tent of meeting.	וַיֹּאכְלוּ אֶהָרֹן וּבָנָיו יֵת בָּשָׂר וְהָאֵלֶּל וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בַּסֵּל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:	32 וַיֹּאכְלוּ אֶהָרֹן וּבָנָיו יֵת בָּשָׂר וְהָאֵלֶּל וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בַּסֵּל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:
33 And they shall eat those things wherewith atonement was made, to consecrate and to sanctify them; but a stranger shall not eat thereof, because they are holy.	וַיֹּאכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כָּפַר בָּהֶם לְמַלֵּא אֶת־יָדָם לְקַדֵּשׁ אֹתָם וְזָר לֹא־יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הֵם:	33 וַיֹּאכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כָּפַר בָּהֶם לְמַלֵּא אֶת־יָדָם לְקַדֵּשׁ אֹתָם וְזָר לֹא־יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הֵם:
34 And if aught of the flesh of the consecration, or of the bread, remain unto the morning, then thou shalt burn the remainder with fire; it shall not be eaten, because it is holy.	וְאִם־יִוָּתֵר מִבָּשָׂר הַמִּזְבָּחִים וּמִן־הַלֶּחֶם עַד־הַבֹּקֶר וְשָׂרֶפְתָּ אֶת־הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ לֹא יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הוּא:	34 וְאִם־יִוָּתֵר מִבָּשָׂר הַמִּזְבָּחִים וּמִן־הַלֶּחֶם עַד־הַבֹּקֶר וְשָׂרֶפְתָּ אֶת־הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ לֹא יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הוּא:
35 And thus shalt thou do unto Aaron, and to his sons, according to all that I have commanded thee; seven days shalt thou consecrate them.	וַעֲשִׂיתָ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כַּכָּה כָּל־אֲשֶׁר־צִוִּיתִי אֹתְכָה שִׁבְעַת יָמִים תִּמְלֵא יָדָם:	35 וַעֲשִׂיתָ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כַּכָּה כָּל־אֲשֶׁר־צִוִּיתִי אֹתְכָה שִׁבְעַת יָמִים תִּמְלֵא יָדָם:
36 And every day shalt thou offer the bullock of sin-offering, beside the other offerings of atonement; and thou shalt do the purification upon the altar when thou makest atonement for it; and thou shalt anoint it, to sanctify it.	וּפָר חֲטָאת תַעֲשֶׂה לַיּוֹם־עַל־הַכִּפּוּרִים וְחֲטָאתָ עַל־הַמִּזְבֵּחַ בַּכִּפּוּרָה עָלָיו וּמִשַּׁחְתָּ אוֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ:	36 וּפָר חֲטָאת תַעֲשֶׂה לַיּוֹם־עַל־הַכִּפּוּרִים וְחֲטָאתָ עַל־הַמִּזְבֵּחַ בַּכִּפּוּרָה עָלָיו וּמִשַּׁחְתָּ אוֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ:
37 Seven days thou shalt make atonement for the altar, and sanctify it; thus shall the altar be most holy; whatsoever toucheth the altar shall be holy.	שִׁבְעַת יָמִים תִּכְפֹּר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְקִדַּשְׁתָּ אוֹתוֹ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קָדֹשׁ קְדָשִׁים כָּל־הַנִּגַּע בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ: (ס)	37 שִׁבְעַת יָמִים תִּכְפֹּר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְקִדַּשְׁתָּ אוֹתוֹ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קָדֹשׁ קְדָשִׁים כָּל־הַנִּגַּע בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ: (ס)

(32) פתח אהל מועד. כל החסר קרוי כן:

(33) ואכלו אחם. אהרן וצניו, לפי שהם צעליהם: אשר כפר בהם. להם כל זרות ומיעוץ: למלא את ידם. צאיל ולחם הללו: לקדש אתם. שעל ידי המלוואים הללו נתמלאו ידיהם ונתקדשו לכהונה: כי קדש הם. קדשי קדשים, ומכאן למדנו אזרה לזר האוכל קדשי קדשים, שנתן המקרא טעם לדבר משום דקדש הם:

(35) ועשית לאהרן ולבניו ככה. שנה הכתוב וכפל לעצב, שאם חסר דבר אחד מכל האמור בענין, לא נתמלאו ידיהם להיות כהנים, ועבודתם פסולה: אחכה. כמו אותך: שבעת ימים תמלא וגו'. בענין הזה ובקרבנות הללו בכל יום: (36) על הכפורים. בשציל הכפורים, לכפר על המזבח מכל זרות ומיעוץ, ולפי שנאמר שבעת ימים תמלא ידם, אין לי אלא דבר הבא בשצילם, כגון האילים והלחם, אבל הבא בשציל המזבח, כגון פר שהוא לקטוי המזבח, לא שמענו, לכך הוצרך מקרא זה. ומדרש תורה כהנים (מילואים ט"ו) אומר, כפרת המזבח הוצרך, שמא תחנצ איש דבר גזול צמלאכת המשכן והמזבח: וחטאת. וקדשי, לשון מתנת דמים הנמונים באצבע קרוי חטוי: ומשחת אותו. בשמן המשחה, וכל המשיחות כמין כ"ף יונית:

(37) והיה המזבח קדש. ומה היא קדושתו, כל הנוגע במזבח יקדש, אפילו קרנן פסול שעלה עליו, קדשו המזבח להכשירו שלא ירד, מתוך שנאמר כל הנוגע וגו' יקדש, שומע אני צין ראוי צין שאינו ראוי, כגון דבר שלא היה פסולו בקדש, כגון הרובע

38	Now this is that which thou shalt offer upon the altar: two lambs of the first year day by day continually.	וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל-הַמִּזְבֵּחַ וּדְיִן דְּתַעֲבִיד עַל מִדְּבָחָא כְּבָשִׂים בְּנֵי-שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תָּמִיד: אֲמִרִין בְּנֵי שָׁנָה תָּרִין לַיּוֹמָא תְּדִירָא:
39	The one lamb thou shalt offer in the morning; and the other lamb thou shalt offer at dusk.	אֶת-הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בִּבְקָר וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים: יְת אֲמָרָא חַד תַּעֲבִיד בַּצֶּפְרָא וְיֵת אֲמָרָא תַנְיָנָא תַעֲבִיד בֵּין שְׁמֵשָׁא:
40	And with the one lamb a tenth part of an ephah of fine flour mingled with the fourth part of a hin of beaten oil; and the fourth part of a hin of wine for a drink-offering.	וְעֶשְׂרֹנָא סוּלְתָא דְּפִיל בְּמִשַּׁח כְּתִישָׁא רַבְעוֹת הִינָּא וְנִסְכָּא רַבְעוֹת הִינָּא חֲמָרָא לְאֲמָרָא חַד: וְעֶשְׂרִין סֻלַּת בְּלוּל בְּשֶׁמֶן כְּתִית רַבַּע הַהִין וְנִסְךְ רַבִּיעֵת הַהִין יַיִן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד:
41	And the other lamb thou shalt offer at dusk, and shalt do thereto according to the meal-offering of the morning, and according to the drink-offering thereof, for a sweet savour, an offering made by fire unto the LORD.	וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וְכִנְסָכָה תַעֲשֶׂה-לָּהּ לֶחֶיֶת נִיחֹחַ אִשָּׁה לַיהוָה: וְיֵת אֲמָרָא תַנְיָנָא תַעֲבִיד בֵּין שְׁמֵשָׁא כְּמִנְחַת צֶפְרָא וְכִנְסָכָה תַעֲבִיד לָהּ לְאֶתְקַבְּלָא בְּרַעוּא קוֹרְבָנָא קָדָם יי:
42	It shall be a continual burnt-offering throughout your generations at the door of the tent of meeting before the LORD, where I will meet with you, to speak there unto thee.	עֲלֵת תָּמִיד לְדִרְתִּיכֶם פֶּתַח אֶהֱל-מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר אוֹעֵד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם: עֲלֵת תְּדִירָא לְדִרְיִכֹן בְּתַרְע מִשְׁכַּן זְמָנָא קָדָם יי דְּאֲזַמִּין מִימְרֵי לָכֹן תַּמָּן לְמַלְלָא עֲמֹךְ תַּמָּן:
43	And there I will meet with the children of Israel; and [the Tent] shall be sanctified by My glory.	וְנִעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדָּשׁ בְּכְבוֹדִי: וְאֲזַמִּין מִימְרֵי תַמָּן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶתְקַדָּשׁ בִּיקְרִי:

והנרצע, ומוקצה, ונעצד, והטריפה, וכיוצא בהן, תלמוד לומר וזה אשר תעשה, הסמוך אחריו, מה עולה ראוייה אף כל ראוייה (ת"כ ו. ז. זכאים פג:), שנראה לי כזר ונפסל משצא לעזרה, כגון הלן, והיוצא, והטמא, ושנשחט במחשבת חוץ לזמנו וחוץ למקומו, וכיוצא בהן:

(40) ועשרון סולת. עשרית האופה, מ"ג ציצים וחומש ציזה: בשמן כתיית. לא לחוצה נאמר כתיית, אלא להכשיר, לפי שנאמר כתיית למאור, ומשמע למאור ולא למנחות, יכול לפסלו למנחות, תלמוד לומר כאן כתיית, ולא נאמר כתיית למאור אלא למעט מנחות שאין צריך כתיית, שאף הטמון צרחיים כשר בהן (מנחות פו:). רבע ההין. שלשה לוגין: ונסך. לספלים, כמו ששנינו במסכת סוכה (מח:), שני ספלים של כסף היו צראש המוצח, ומנוקבים כמין שני חוטמין דקים, נותן היין לתוכו, והוא מקלח ויוצא דרך החוטם, ונופל על גג המוצח, ומשם יורד לשיתין במוצח בית עולמים, ובמוצח הנחשת יורד מן המוצח לארץ:

(41) לריח ניחוח. על המנחה נאמר, שמנחת נסכים כולה כליל, וסדר הקרבתם, האיברים בתחלה ואחר כך המנחה, שנאמר עֲלָה וּמִנְחָה (ויקרא כג, לו:):

(42) תמיד. מיום אל יום, ולא יפסיק יום צנתיים: אשר אועד לכם. כשאקצע מועד לדצר אליך, שם אקצענו לזבא. ויש מרבותינו למדים מכאן, שמעל מוצח הנחשת היה הקצ"ה מדצר עם משה משהוקם המשכן, ויש אומרים מעל הכפורת כמו שנאמר וְדַבַּרְתִּי אִשְׁךָ מֵעַל הַפֶּפֶרֶת (שמות כה, כג). ואשר אועד לכם האמור כאן אינו אמור על המוצח, אלא על אהל מועד הנזכר במקרא:

(43) ונועדתי שמה. אמועד עמם צדצור, כמלך הקוצע מקום מועד לדצר עם עצדיו שם: ונקדש. המשכן: בכבודי. שמשרה שכינתי בו. ומדרש אגדה, אל תקרי צכודי אלא צכודי, צכודים שלי, כאן רמז לו מיתת בני אהרן ציום הקמתו,

44	And I will sanctify the tent of meeting, and the altar; Aaron also and his sons will I sanctify, to minister to Me in the priest's office.	וְקִדְשֹׁתִי אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־אֶהֱרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֶקְדֹּשׁ לְכַהֵן לִי:	44
45	And I will dwell among the children of Israel, and will be their God.	וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים:	45
46	And they shall know that I am the LORD their God, that brought them forth out of the land of Egypt, that I may dwell among them. I am the LORD their God.	וַיָּדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשָׁכְנִי בְּתוֹכְכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: (פ)	46
XXX	And thou shalt make an altar to burn incense upon; of acacia-wood shalt thou make it.	וְתַעֲבִיד מִדְּבָקָא לְאֶקְטָרָא עֲלוֹהֵי קִטְרֹת בּוֹסְמִין דְּאֵשִׁי שְׁטִין תַּעֲבִיד יְתִיָּה:	שניע כג
2	A cubit shall be the length thereof, and a cubit the breadth thereof; foursquare shall it be; and two cubits shall be the height thereof; the horns thereof shall be of one piece with it.	אֹמֶה אָרְכּוֹ וְאֹמֶה רָחְבּוֹ רְבֹועַ יְהִיָּה וְאֹמֶתִים קִמָּתוֹ מִמֶּנּוּ קִרְנֹתָיו:	2
3	And thou shalt overlay it with pure gold, the top thereof, and the sides thereof round about, and the horns thereof; and thou shalt make unto it a crown of gold round about.	וְתַחֲפִי יְתִיָּה דְּהַב דְּכִי יֵת אֲגָרִיָּה וְיֵת פּוֹתְלוֹהֵי סְחוֹר קִרְנֹתָיו וְיֵת קִרְנֹתָיו וְתַעֲבִיד לִיָּה זִיר דְּדְּהַב סְחוֹר סְבִיב:	3
4	And two golden rings shalt thou make for it under the crown thereof, upon the two ribs thereof, upon the two sides of it shalt thou make them; and they shall be for places for staves wherewith to bear it.	וְשְׁתֵּי טַבַּעֲת זָהָב תַּעֲשֶׂה־לָּוּ מִתַּחַת לְזֵרוֹ עַל שְׁתֵּי צִלְעֹתָיו תַּעֲשֶׂה עַל־שְׁנֵי צַדָּיו וְהָיָה לְבָתִּים לְבָדִים לְשֵׂאת אֹתוֹ בְּהִמָּה:	4
5	And thou shalt make the staves of acacia-wood, and overlay them with gold.	וְעָשִׂית אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שְׁטִים וְצִפִּית אֹתָם זָהָב:	5

וזהו שאמר משה הוא אשר דָּבַר ה' לאמר בְּקִלְצִי אֶקְדֹּשׁ (ויקרא י, ג), והיכן דָּבַר, ונקדש בצבדיו:

(46) לשכני בחוכם. על מנת לשכון אני בחוכם:

(1) מקטר קטורת. להעלות עליו קטור עשן סמים:

(3) את גגו. זה היה לו גג, אבל מזבח העולה לא היה לו גג, אלא ממלאים חללו אדמה בכל חנייתם: זר זהב. סימן הוא לכתר כהונה:

(4) צלעותיו. כאן הוא לשון זווית כתר גומו, לפי שנאמר על שני צדיו, על שתי זוויותיו שצנני צדיו: והיה. מעשה הטבעות האלה: לבתים לבדים. לכל בית תהיה הטבעת לצד:

6	<p>And thou shalt put it before the veil that is by the ark of the testimony, before the ark-cover that is over the testimony, where I will meet with thee.</p>	<p>וְנִתְּנָה אֹתוֹ לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת לִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶעֱד לָךְ שָׁמָּה:</p>
7	<p>And Aaron shall burn thereon incense of sweet spices; every morning, when he dresses the lamps, he shall burn it.</p>	<p>וְהִקְטִיר עָלָיו אֶהָרֹן קֹטֶרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהִיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יִקְטִירֵנָה:</p>
8	<p>And when Aaron lighteth the lamps at dusk, he shall burn it, a perpetual incense before the LORD throughout your generations.</p>	<p>וּבְהַעֲלֹת אֶהָרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעֶרְבִים יִקְטִירֵנָה קֹטֶרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם:</p>
9	<p>Ye shall offer no strange incense thereon, nor burnt-offering, nor meal-offering; and ye shall pour no drink-offering thereon.</p>	<p>לֹא־תַעֲלֹו עָלָיו קֹטֶרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה וְנֶסֶךְ לֹא תִסְכּוּ עָלָיו:</p>
10	<p>And Aaron shall make atonement upon the horns of it once in the year; with the blood of the sin-offering of atonement once in the year shall he make atonement for it throughout your generations; it is most holy unto the LORD.</p>	<p>וַיִּכַּפֵּר אֶהָרֹן עַל־קַרְנֹתָיו אֶחָת בַּשָּׁנָה מִדָּם חַטָּאת הַכֹּפָרִים אֶחָת בַּשָּׁנָה יִכַּפֵּר עָלָיו לְדֹרֹתֵיכֶם קֹדֶשׁ־קֹדָשִׁים הוּא לַיהוָה: (פ)</p>

The Haftara is Ezekiel 43:10 - 43:27 on page 219. On Shabbat Zachor, Maftir and Haftara are on page 236.

11 And the LORD spoke unto Moses, saying: וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: וּמִלִּיל יִי עִם מֹשֶׁה לְמִימָר:

(6) לפני הפרכת. שמא תאמר משוך מכנגד הארון לצפון או לדרום, תלמוד לומר לפני הכפרת, מכיון כנגד הארון מבחוץ:
(7) בהיטיבו. לשון נקוי הבזיכין של המנורה מדשן הפתילות שנשרפו זלילה, והיה מטיבין בכל בקר ובקר: הגרות. לז"ש זלע"ז, וכן כל נרות האמורות במנורה, חוץ ממקום שנאמר שם העלאה, שהוא לשון הדלקה:
(8) ובהעלות. כשדליקס להעלות להצתן: יקטירנה. בכל יום, פרס מקטיר שחרית, ופרס מקטיר צין הערבים:
(9) לא תעלו עליו. על מזבח זה: קשרת זרה. שום קטורת של נדבה, כולן זרות לו חוץ מזו: ועולה ומנחה. ולא עולה ומנחה. עולה של צהמה ועוף, ומנחה היא של לחם:
(10) וכפר אהרן. מתן דמים: אחת בשנה. ביום הכפורים, הוא שנאמר צאחרי מות וינא אל המזבח אשר לפני ה' וכפר עליו (ויקרא טז, יח): חטאת הכפרים. הם פר ושעיר של יום הכפורים, המכפרים על טומאת מקדש וקדשיו: קדש קדשים. המזבח מקודש לדברים הללו זלזד, ולא לעבודה אחרת:

<p>12 'When thou takest the sum of the children of Israel, according to their number, then shall they give every man a ransom for his soul unto the LORD, when thou numberest them; that there be no plague among them, when thou numberest them.</p>	<p>12 כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתַנוּ אִישׁ כֶּכֶר נֶפֶשׁוֹ לַיהוָה בַּפֶּקֶד אַתֶּם וְלֹא־יְהִי בָהֶם נֶגֶף בַּפֶּקֶד אַתֶּם: אֲרִי תִקְבִּיל יְת חוֹשֶׁבֶן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַמִּנְיָהוֹן וַיִּתְּנוּ גִבֹּר פוֹרָקֵן נֶפֶשׁוֹהָ קֹדֶם יְיָ כֹּד תִמְנִי יִתְּהוֹן וְלֹא יְהִי בַהוֹן מוֹתָא כֹּד תִמְנִי יִתְּהוֹן:</p>
<p>13 This they shall give, every one that passeth among them that are numbered, half a shekel after the shekel of the sanctuary—the shekel is twenty gerahs—half a shekel for an offering to the LORD.</p>	<p>13 זֶהוּ יִתְּנוּ כָל־הָעֹבֵר עַל־הַפִּקְדִים מִחֻצֵי הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֲשָׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מִחֻצֵי הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה: דִּין יִתְּנוּ כָל דְּעֹבֵר עַל מִנְיָא פִלְגוֹת סְלֵעָ בְּסִלְעֵי קוֹדֶשׁא עֲשָׂרִין מְעִין סְלֵעָ פִלְגוֹת סְלֵעָ אִפְרָשׁוֹתָא קֹדֶם יְיָ:</p>
<p>14 Every one that passeth among them that are numbered, from twenty years old and upward, shall give the offering of the LORD.</p>	<p>14 כָּל הָעֹבֵר עַל־הַפִּקְדִים מִבֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה: כָּל דְּעֹבֵר עַל מִנְיָא מִבֶּן עֲשָׂרִין שָׁנִין וְלַעֲלָא יִתֵּן אִפְרָשׁוֹתָא קֹדֶם יְיָ:</p>
<p>15 The rich shall not give more, and the poor shall not give less, than the half shekel, when they give the offering of the LORD, to make atonement for your souls.</p>	<p>15 הָעָשִׂיר לֹא־יִרְבֶּה וְהַדָּל לֹא יִמְעֹט מִמִּחֻצֵי הַשֶּׁקֶל לְתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: דַּעֲתִיר לֹא יִסְגִי וְדַמְסָפִין לֹא יִמְעֹט מִמִּחֻצֵי הַשֶּׁקֶל לְתֵת אִפְרָשׁוֹתָא קֹדֶם יְיָ לְכַפֵּרָא עַל נַפְשָׁתְכוֹן:</p>
<p>16 And thou shalt take the atonement money from the children of Israel, and shalt appoint it for the service of the tent of meeting, that it may be a memorial for the children of Israel before the LORD, to make atonement for your souls.'</p>	<p>16 וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכַּפָּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכְרוֹן לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: (פ) וְתִסַּב יְת כֶּסֶף כַּפּוּרִיא מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִתִּין יְתִיהָ עַל פּוֹלְחָן מִשְׁכָּן זִמְנָא וַיְהִי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכְרוֹנָא קֹדֶם יְיָ לְכַפֵּרָא עַל נַפְשָׁתְכוֹן:</p>

(12) כי תשא. לשון קבלה כחרגומו, כשתחפז לקבל סכום מנינם לדעת כמה הם, אל תמנע לגלגולת, אלא יתנו כל אחד מחצית השקל, ותמנה את השקלים ותדע מנינם: ולא יהיה בהם נגף. שהמנין שולט בו עין הרע, והדָּבָר בא עליהם, כמו שמצינו צימזי דוד:

(13) זה יתנו. הראה לו כמין מטבע של אש ומשקלה מחצית השקל, ואמר לו כזה יתנו: העובר על הפקודים. דרך המונין מעבירין את הנמנין זה אחר זה, וכן כל אֶשֶׁר יַעֲבֹר פֶּסַח הַשָּׁבֵט (ויקרא כז, לב), וכן פֶּעֶזְבִּינָה הַצֶּאֱזָן על יְדֵי מוֹנֶה (ירמיה לג, יג): מחצית השקל בשקל הקדש. במשקל השקל שקצצתי לך לשקול בו שקלי הקדש, כגון שקלים האמורין בפרשת ערכין ושדה אחוזה: עשרים גרה השקל. עכשיו פירש לך כמה הוא: גרה. לשון מעה, וכן בשמואל (א ב, לו) יִצְאֹ לְהַשְׁפִּיט לֹא לְאַזְרוֹת פֶּקֶד וְכֶפֶר לָסֶם: עשרים גרה השקל. שהשקל השלם ד' זוזים, והזוז מתחלפו חמש מעות, אלא באו והוסיפו עליו שמונת, והעלוהו לשש מעה כסף, ומחצית השקל הזה שאמרתי לך, יתנו תרומה לה':

(14) מבין עשרים שנה ומעלה. למדך כאן, שאין פחות מבין עשרים יוצא לצבא, ונמנה בכלל אנשים:

(15) לכפר על נפשותיכם. שלא תגופו על ידי מנין. דבר אחר לכפר על נפשותיכם, לפי שרמו להם כאן ג' תרומות, שנכתב כאן תרומת ה' ג' פעמים, אחת תרומת אדנים, שמנאן כשהתחילו צנדבת המשכן, ונתנו כל אחד ואחד מחצית השקל, ועלה למאח הככר, שנאמר וְכָסֶף פְּקֻדֵי הַעֲדָה מֵאֵת פֶּקֶד (שמות לח, כה), ומהם נעשו האדנים שנאמר וַיְהִי מֵאֵת פֶּקֶד הַכָּסֶף וגו' (שם שם, כז). והשנית אף היא על ידי מנין, שמנאן משהוקם המשכן, הוא המנין האמור בתחלת חומש הפקודים, בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשָּׁנָה בִּשְׁנֵי הָעֲשָׂרִים (במדבר א, א), ונתנו כל אחד מחצית השקל, והן לקנות מהן קרצנות לצבור של כל שנה ושנה, והשוו זהם עניים ועשירים, ועל אותה תרומה נאמר לכפר על נפשותיכם, שהקרצנות לכפרה הם באים. והשלישית היא תרומת המשכן, כמו שנאמר כָּל מְרִים תְּרוּמַת פֶּקֶד וַיִּחַשֶׁת (שמות לה, כד), ולא הייתה יד כלם שוה זה, אלא איש איש מה שנדדו לזו:

17	And the LORD spoke unto Moses, saying:	ישראל וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: וּמִלִּיל יַי עִם מֹשֶׁה לְמִימַר:
18	‘Thou shalt also make a laver of brass, and the base thereof of brass, whereat to wash; and thou shalt put it between the tent of meeting and the altar, and thou shalt put water therein.	וְעָשִׂיתָ כִּיֹּור נְחֹשֶׁת וְכִנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרַחֲצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין תְּמֻזְבַּח וְנָתַתָּ שָׁמָּה מַיִם:
19	And Aaron and his sons shall wash their hands and their feet thereat;	וּרְחִצּוּ אֹהֶלֶן וּבָנָיו מִמָּנּוּ אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם:
20	when they go into the tent of meeting, they shall wash with water, that they die not; or when they come near to the altar to minister, to cause an offering made by fire to smoke unto the LORD;	בְּכָאֵם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּרְחִצּוּ מַיִם וְלֹא יָמָתוּ אוֹ בְּגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׂרֵת לְהִקְטִיר אִשָּׁה לַיהוָה:
21	so they shall wash their hands and their feet, that they die not; and it shall be a statute for ever to them, even to him and to his seed throughout their generations.’	וּרְחִצּוּ יְדֵיהֶם וּרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמָתוּ וְהִיָּתָה לָהֶם חֻק־עוֹלָם לֹי וּלְזָרְעוֹ לְדֹרֹתָם: (פ)

(16) ונתת אותו על עבודת אהל מועד. למדת, שנצטוו למנותם בתחלת נדבת המשכן אחר מעשה העגל, מפני שנכנס זהם מגפה, כמו שנאמר וַיִּגַּף ה' אֶת הָעָם (שמות לז, לה), משל לנאץ החציצה על צעליה שנפל זה דבר, ומשפסק, אמר לו לרועה בצקשה ממך, מנה את לאני ודע כמה נותרו זהם, להודיע שהיא חציצה עליו. ואי אפשר לומר שהמנין הזה הוא האמור בחומש הפקודים, שהרי נאמר בו בַּקָּדֹד לַחֲדָשׁ הַשָּׁנִי (במדבר א, ח), והמשכן הוקם באחד לחדש הראשון, שנאמר בַּיּוֹם הַהוּא הָאֱמֹר בְּחֹמֶשׁ בַּקָּדֹד לַחֲדָשׁ פָּקִידִים וגו' (שמות מ, ז), ומהמנין הזה נעשו האדנים משקלים שלו, שנאמר וַיְהִי מֵאֵת פָּכֶר הַפָּסָף לָקֶטֶת וגו' (שם לה, כו), הא למדת, ששטים היו, אחת בתחלת נדבתן אחר יום הכפורים בשנה ראשונה, ואחת בשנה שנייה באייר משהוקם המשכן. ואם תאמר, וכי אפשר שצשנייה היו ישראל שוים, ו' מאות אלף וג' אלפים וה' מאות וי', שהרי בכסף פקודי העדה נאמר כן, ובחומש הפקודים אף בו נאמר כן, וַיְהִי כָל הַפָּקָדִים שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשָׁת אֲלָפִים וְתַמָּשׁ מֵאוֹת וְתַמָּשִׁים (במדבר א, מו), והלא בשתי שנים היו, ואי אפשר שלא היו בשעת מנין הראשון בני י"ט שנה שלא נמנו, ובשנייה נעשו בני כ'. תשובה לדבר, אצל שנות האנשים בשנה אחת נמנו, אצל למנין יציאת מצרים היו שתי שנים, לפי שליציאת מצרים מונין מניסן, כמו ששנינו במסכת ראש השנה (ז), ונבנה המשכן בראשונה והוקם בשנייה, שנחמדה שנה באחד בניסן, אצל שנות האנשים מונין מניסן שנות עולם המתחילין מתשרי, נמלאו שני המנינים בשנה אחת, המנין הראשון היה בתשרי לאחר יום הכפורים, שנחמדה המקום לישראל לסלוח להם ונצטוו על המשכן, והשני באחד באייר: על עבודת אהל מועד. הן אדנים שנעשו בו:

(18) כיור. כמין דוד גדולה, ולה דדים המריקים צפיהם מים: וכנו. כתרגמו צָקִיסִיָּה, מושב מתוקן לכיור: לרחצה. מושב על הכיור: ובין המזבח. מזבח העולה, שכתוב בו שהוא לפני פתח משכן אהל מועד, והיה הכיור מִשּׁוּךְ קַמְעָא, ועומד כנגד אור שצין המזבח והמשכן ואינו מפסיק כלל צנתיים, משום שנאמר וְאֵת מִזְבַּח הָעֹלָה שֶׁסָּפַח מִשָּׁפָן אֹהֶל מוֹעֵד (שמות מ, כט), כלומר מזבח לפני אהל מועד, ואין כיור לפני אהל מועד, הא כיצד, משוך קַמְעָא כלפי הדרום, כך שנויה בזבחים (נט:).

(19) את ידיהם ואת רגליהם. צבת אחת היה מקדש ידיו ורגליו, וכך שנינו בזבחים (יט:), כיצד קדוש ידים ורגלים, מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית, וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית, ומקדשן:

(20) בבואם אל אהל מועד. להקטיר שחרית וצין הערבים קטרת, או להזות מדם פר כהן המשיח ושעירי עזודת אלילים: ולא ימותו. הא אם לא ירחצו ימותו, שבתורה נאמרו כללות, ומכלל לאו אתה שומע הן: אל המזבח. החיטון, שאין כאן ציאת אהל מועד אלא בחצר:

(21) ולא ימותו. לחייב מיתה על המשמש צמזמא ואינו רחוק ידים ורגלים, שממיתה הראשונה לא שמענו אלא על הנכנס

22	Moreover the LORD spoke unto Moses, saying:	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: וּמִלִּיל יַיַּעַם מֹשֶׁה לְמִימֶר:	22
23	‘Take thou also unto thee the chief spices, of flowing myrrh five hundred shekels, and of sweet cinnamon half so much, even two hundred and fifty, and of sweet calamus two hundred and fifty,	וְאַתָּה קַח-לָךְ בְּשָׂמִים רִישָׁא מִירָא דְכִיָּא מִתְקַל חֲמִישׁ מֵאָה וְקִנְמָן בְּשֵׁם פְּלִגְוִיָּה מִתְקַל מֵאֲתָן וְחֲמִשִּׁין וְקִנֵּי בּוֹסְמָא מִתְקַל מֵאֲתָן וְחֲמִשִּׁין:	23
24	and of cassia five hundred, after the shekel of the sanctuary, and of olive oil a hin.	וְקִצְיֶעְתָּא מִתְקַל חֲמִישׁ מֵאָה בְּסֻלְעֵי קוֹדֶשָׁא וּמִשַׁח זֵיתָא מְלִי הֵינָא:	24
25	And thou shalt make it a holy anointing oil, a perfume compounded after the art of the perfumer; it shall be a holy anointing oil.	וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מְשַׁחַת-קֹדֶשׁ רֶקַח מִרְקַחַת מַעֲשֶׂה רֶקַח שֶׁמֶן מְשַׁחַת-קֹדֶשׁ יִהְיֶה:	25
26	And thou shalt anoint therewith the tent of meeting, and the ark of the testimony,	וּמְשַׁחְתָּ בּוֹ אֶת-אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת אָרוֹן הָעֵדֻת:	26
27	and the table and all the vessels thereof, and the candlestick and the vessels thereof, and the altar of incense,	וְאֶת-הַשֻּׁלְחָן וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו וְאֶת-הַמְנֹרָה וְאֶת-כָּלֶיהָ וְאֶת מִזְבֵּחַ הַקְטֹרֶת:	27
28	and the altar of burnt-offering with all the vessels thereof, and the laver and the base thereof.	וְאֶת-מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו וְאֶת-הַכִּיּוֹר וְאֶת-כַּנּוֹ:	28
29	And thou shalt sanctify them, that they may be most holy; whatsoever toucheth them shall be holy.	וְתִקְדַּשְׁתָּם וְיִהְיוּ קֹדֶשׁ קִדְשִׁים כָּל-הַנִּגֵּעַ בָּהֶם יִקְדָּשׁ:	29

להיכל:

(23) בשמים ראש. חסודים: וקנמן בשם. לפי שהקנמן קליפת עץ הוא, יש שהוא טוב ויש בו ריח טוב וטעם, ויש שאינו אלא כעץ, לכך הוצרך לומר קנמן בשם, מן הטוב: מחציתו חמשים ומאתים. מחצית הבאיתו תהא חמשים ומאתים, נמצא כלו חמש מאות, כמו שיעור מר דרור, אס כן למה נאמר בו חמין, גרמ הכתוב היא להציאו לחמין, להרבות בו צ' הכרעות, שאין שוקלין עין בעין, וכך שנויה בזכריות (ה): וקנה בשם. קנה של בשם, לפי שיש קנים שאינם של בשם, הוצרך לומר בשם: חמשים ומאתים. סך משקל כולו:

(24) וקדה. שם שורש עשב, וזלשון חכמים קציעה: הין. י"ב לוגין, ונחלקו בו חכמי ישראל, ר' מאיר אומר, בו שלקו את העקרי, אמר לו ר' יהודה, והלא לסוך את העקרי אינו סיפק, אלא שראוים במים שלא יזלעו את השמן, ואחר כך הציף עליהם השמן, עד שקלט הריח וקפחו לשמן שעל העקרי:

(25) רוקח מרקחת. רוקח שם דבר הוא, והטעם מוכיח שהוא למעלה, והרי הוא כמו רקע, רגע, ואינו כמו לגע הים (ישעיה נא, טו), וכו' ורקע הארץ (שם מז, ה), שהטעם למטה, וכל דבר המעורב בחצירו, עד שזה קופח מזה או ריח או טעם, קרוי מרקחת: רקח מרקחת. רקח העשוי על ידי אומנות ומערכות: מעשה רוקח. שם האומן בדבר:

(26) ומשחת בו. כל המשיחות כמין כ"ף יונית, חוץ משל מלכים שהן כמין נזר:

30 And thou shalt anoint Aaron and his sons, and sanctify them, that they may minister unto Me in the priest's office.	וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּמְשַׁח וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם לְכַהֵן לִי: וְיָת אֶהְרֹן וְיָת בְּנוֹהֵי תִרְבִּי וְתִקְדְּשִׁי יְתָהוֹן לְשִׁמְשָׁא קִדְמִי:
31 And thou shalt speak unto the children of Israel, saying: This shall be a holy anointing oil unto Me throughout your generations.	וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּדְבָּר לֵאמֹר שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִּי לְדֹרֹתֵיכֶם: וְעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּמְלִיל לְמִימֵר מִשַּׁח רַבּוּת קוֹדֶשָׁא יְהִי דִין קִדְמִי לְדִרְיֹכּוֹן:
32 Upon the flesh of man shall it not be poured, neither shall ye make any like it, according to the composition thereof; it is holy, and it shall be holy unto you.	עַל־בָּשָׂר אָדָם לֹא יִסָּךְ וּבְמַתְכַנְתּוֹ לֹא תַעֲשֻׂו כְּמָהוּ קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם: עַל בָּשָׂרָא דְאַנְשָׁא לֹא יִתְסָךְ וּבְדַמּוּתֶיהָ לֹא תַעֲבִידוֹן כְּנֻתֶיהָ קוֹדֶשָׁא הוּא קוֹדֶשָׁא יְהִי לְכוֹן:
33 Whosoever compoundeth any like it, or whosoever putteth any of it upon a stranger, he shall be cut off from his people.	אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח כְּמָהוּ וְאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל־זָר וְנִכְרַת מֵעַמּוֹ: גִּבְר דִּיבְסִים דְּכְנֻתֶיהָ וְדִתִּין מְנִיה עַל חִילוֹנִי וְיִשְׁתִּיצִי מֵעַמִּיהָ:
34 And the LORD said unto Moses: 'Take unto thee sweet spices, stacte, and onycha, and galbanum; sweet spices with pure frankincense; of each shall there be a like weight.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לָךְ סָמִים נָטָף וְשַׁחֲלֹת וְחִלְבֹנָה סָמִים וְלִבְנָה זָכָה בָּד בָּד יִתִּיה: וְאֲמַר יִי לְמִשְׁחָא סָב לָךְ בּוֹסְמִין נְטוּפָא וְשׁוּפְרָא וְחִלְבֹנָתָא בּוֹסְמִין וְלִבְנָתָא דְכִיתָא מִתְקַל בְּמִתְקַל יְהִי:

(29) וקדשת אותם. משיחה זו מקדשתם להיות קדש קדשים, ומה היא קדושתם, כל הנוגע וגו', כל הראוי לכלי שרת, משנכנס לתוכו קדוש קדושת הגוף, להפסל ציוצא, ולינה, וטבול יום, ואינו נפדה לנאת לחולין, אבל דבר שאינו ראוי להם אין מקדשין. ושנויה היא משנה שלימה אצל מוזח, מתוך שנאמר כל הגעצ במוצא קדש (שמות כט, לו), שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי, תלמוד לומר כבשים, מה כבשים ראויים אף כל ראויים. כל משיחת משכן וכהנים ומלכים מתורגס לשון רבוי, לפי שאין צורך משיחתם אלא לגדולה, כי כן יסד המלך שזה חנוך גדולתו, ושאר משיחות, כמו ריקקין משוחין ויראשית שְׁמֵינִים יִמְשְׁחוּ (עמוס ו, ו), לשון ארמית כהן כלשון עברית:

(31) לדרתיהם. מכאן למדו רבותינו לומר שכולו קיים לעתיד לבא (הוריות יא:): זה. בגימטריא תריסר לוגין הוו: (32) לא ייסך. בשני יודי"ן, לשון לא יפעל, כמו למען ייטב לך (דברים ו, יח): על בשר אדם לא ייסך. מן השמן הזה עשמו: ובמתכנתו לא תעשו כמוהו. בסכום סממניו, לא תעשו אחר כמוהו במשקל סממניו הללו, לפי מדת הין שמן, אבל אם פחת או רבה סממניו לפי מדת הין שמן, מותר, ואף העשוי במתכונתו של זה, אין הסך ממנו חייב, אלא הרוקחו (כריתות ה:). ובמתכנתו. לשון חשבון, כמו מתכנת הלצנים, וכן במתכונתה, של קטורת: (33) ואשר יתן ממנו. מאותו של משה: על זה. שאינו צורך כהונה ומלכות: (34) נטף. הוא זרי, ועל שאינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף קרוי נטף, ובלע"ז גומ"א (גוממיה), והזרי קורין לו טרי"אקה (טהעריאק): ושחלת. שורש צס, חלק ומזהיר ככפורן, ובלשון המשנה קרוי כפורן, וזהו שחרגס אונקלוס וטופר"א: וחלבנה. צס שריחו רע, וקורין לו גלצ"גא (גאלצאן) ומנאה הכתוב בין סממני הקטורת, ללמדנו שלא יקל בעינינו לזרף עמנו באגודת תעניותינו ותפלתנו את פושעי ישראל שיהיו נמנין עמנו: סמים. אחרים: ולבונה זכה. מכאן למדו רבותינו (כריתות ו:): י"א סממנין נאמרו לו למשה צסיני, מעוט סמים שנים, נטף ושחלת וחלבנה ג', הרי ה', סמים, לרבות עוד כמו אלו, הרי עשר, ולבונה, הרי י"א. ואלו הן, הזרי, והכפורן, החלבנה, והלבונה, מור, וקציעה, שזולת נרד, וכרכום, הרי ח', שהשזולת ונרד אחד שהנרד דומה לשזולת, הקושט, והקילופה, והקנמון, הרי י"א. צורית כרשינה אינו נקטר, אלא צו שפין את הנפורן ללצנה שמהא נאה: בד בבד יחיה. אלו הארבעה הנזכרים כאן יהיו שוין משקל במשקל, כמשקלו של זה כך משקלו של זה, וכן שנינו, הזרי והנפורן והחלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה. ולשון צד, נראה בעיני שהוא לשון יחיד, אחד באחד יהיה, זה כמו זה:

35	And thou shalt make of it incense, a perfume after the art of the perfumer, seasoned with salt, pure and holy.	וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֶקֶח מַעֲשֶׂה רֹקֶחַ מִמָּלַח טָהוֹר קָדֹשׁ: דְּבִי לְקוֹדֶשָׁא: וְתַעֲבִיד יְתָה קְטֹרֶת בּוֹסְמִין בּוֹסֵם עוֹבֵד בּוֹסְמִינוּ מְעַרֵּב דְּבִי לְקוֹדֶשָׁא:	35
36	And thou shalt beat some of it very small, and put of it before the testimony in the tent of meeting, where I will meet with thee; it shall be unto you most holy.	וְשַׁחֲקֶתָ מִמֶּנָּה הֲדָל וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אוֹעֵד לְךָ שָׁמָּה קָדֹשׁ קְדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם: וְתַשְׁחֹק מִנָּה וְתִדְּיק וְתָתִין מִנָּה קֶדֶם סְחָרֻתָא בְּמִשְׁכַּן זְמָנָא דְּאַזְמִין מִימְרֵי לְךָ תָּמֹן קָדֹשׁ קוֹדֶשִׁין תִּהְיֶה לָכוֹן:	36
37	And the incense which thou shalt make, according to the composition thereof ye shall not make for yourselves; it shall be unto thee holy for the LORD.	וְהַקְטֹרֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּמִתְכַנְתָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם קָדֹשׁ תִּהְיֶה לְךָ לַיהוָה: וְקְטֹרֶת בּוֹסְמִין דְּתַעֲבִיד בְּדַמּוּתָהּ לֹא תַעֲבִדוּן לָכוֹן קוֹדֶשָׁא תִהְיֶה לְךָ קֶדֶם יי:	37
38	Whosoever shall make like unto that, to smell thereof, he shall be cut off from his people.'	אִישׁ אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה כְמוֹתָ לַהֲרִית בָּהּ וְנִבְרַת מֵעַמּוּ: (ס) גִּבְר דְּיַעֲבִיד דְּכּוּתָהּ לְאַרְחָא בַּהּ וְיִשְׁתִּיצִי מֵעַמּוּיָהּ:	38
XXXI	And the LORD spoke unto Moses, saying:	וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: וּמִלִּיל יי עִם מֹשֶׁה לְמִימֵר:	כד
2	'See, I have called by name Bezalel the son of Uri, the son of Hur, of the tribe of Judah;	רָאָה קִרְאֵתִי בְשֵׁם בְּצֻלָּאֵל בֶּן-אוּרִי בֶן-חֹר לְמִטֵּה יְהוּדָה: חֲזִי דְרַבִּיתִי בְשׁוּם בְּצֻלָּאֵל בֶּר אוּרִי בֶר חֹר לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה:	2
3	and I have filled him with the spirit of God, in wisdom, and in understanding, and in knowledge, and in all manner of workmanship,	וְאִמָּלֵא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחֻכְמָה וּבִתְבוּנָה וּבִדְעַת וּבְכָל-מְלָאכָה: וְאִשְׁלִימִית עִמּוּיָהּ רוּחַ מִן קֶדֶם יי בְּחֻכְמָה וּבְסוּכְלָתָנִי וּבְמִדָּע וּבְכָל עֲבִידָא:	3
4	to devise skilful works, to work in gold, and in silver, and in brass,	לְחַשֵּׁב מַחֲשָׁבֹת לַעֲשׂוֹת בְּזָהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחָשֶׁת: לְאֶלְפָא אוּמָנוּן לְמַעֲבַד בְּדִהָבָא וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחָשָׁא:	4
5	and in cutting of stones for setting, and in carving of wood, to work in all manner of workmanship.	וּבַחֲרָשֶׁת אֶבֶן לְמִלָּאת וּבַחֲרָשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל-מְלָאכָה: וּבְאוּמָנוּת אֶבֶן טָבָא לְאַשְׁלֵמָא וּבַנְּגֻרוֹת אֶעָא לְמַעֲבַד בְּכָל עֲבִידָא:	5

(35) ממלח. כתר גומו מעורב, שיערצ שחיקתן יפה יפה זה עם זה, ואומר אני שדומה לו ויִרְאֵהוּ הַמְלָכִים (יונה א, ה), מְלָכִין וְחֻלְכִין (יחזקאל כז, כז), על שם שמהפכין את המים צמטות כשמהיגים את הספינה, כאלם המהפך צקף צינים טרופות לערבן עם המים, וכל דצר שאלם רוצה לערצ יפה יפה, מהפכו צאלצב או צנון: ממולח טהור קדש. ממולח יהיה, וטהור יהיה, וקדש יהיה:

(36) ונתתה ממנה גור. היא קטרת שכל יום ויום שעל מזבח הפנימי שהוא צאהל מועד: אשר אועד לך שמה. כל מועדי דצור שאקצע לך, אני קוצעם לאותו מקום:

(37) במתכנתה. צמנין סממניה: קדש תהיה לך לה. שלא תעשנה אלא לשמי:

(38) להריח בה. אצל עושה אתה צמתכמה משלך כדי למכרה לצור:

(2) קראתי בשם. לעשות מלאכתי, את צלאל:

(3) בחכמה. מה שאלם שומע דצרים מאחרים ולמד: ובתבונה. מצין דצר מלצו מתוך דצרים שלמד: ובדעת. רוח הקדש:

(4) לחשוב מחשבות. אריגת מעשה חשב:

<p>6 And I, behold, I have appointed with him Oholiab, the son of Ahisamach, of the tribe of Dan; and in the hearts of all that are wise-hearted I have put wisdom, that they may make all that I have commanded thee:</p>	<p>וְאֲנִי הִנֵּה נִתַּתִּי אֹתוֹ אֶת אֹהֵלִיאֵב בֶּן-אֲחִיסָמָךְ לְמִטָּה-דָּן וּבָלָב כָּל-חֲכָם-לֵב נִתַּתִּי חֲכֵמָה וַעֲשׂוּ אֵת כָּל-אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ:</p>	<p>6 וְאֲנִי הִנֵּה נִתַּתִּי אֹתוֹ אֶת אֹהֵלִיאֵב בֶּן-אֲחִיסָמָךְ לְמִטָּה-דָּן וּבָלָב כָּל-חֲכָם-לֵב נִתַּתִּי חֲכֵמָה וַעֲשׂוּ אֵת כָּל-אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ:</p>
<p>7 the tent of meeting, and the ark of the testimony, and the ark-cover that is thereupon, and all the furniture of the Tent;</p>	<p>אֶתוֹ אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת-הָאָרֹן לְעֵדוּת וְאֶת-הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עָלָיו וְאֵת כָּל-כֵּלֵי הָאֹהֶל:</p>	<p>7 אֶתוֹ אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת-הָאָרֹן לְעֵדוּת וְאֶת-הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עָלָיו וְאֵת כָּל-כֵּלֵי הָאֹהֶל:</p>
<p>8 and the table and its vessels, and the pure candlestick with all its vessels, and the altar of incense;</p>	<p>וְאֶת-הַשֻּׁלְחָן וְאֶת-כֵּלָיו וְאֶת-הַמְּנֹרֶה תְּשַׁהֲרֶה וְאֶת-כָּל-כֵּלֶיהָ וְאֵת מִזְבֵּחַ הַקֶּטֶרֶת:</p>	<p>8 וְאֶת-הַשֻּׁלְחָן וְאֶת-כֵּלָיו וְאֶת-הַמְּנֹרֶה תְּשַׁהֲרֶה וְאֶת-כָּל-כֵּלֶיהָ וְאֵת מִזְבֵּחַ הַקֶּטֶרֶת:</p>
<p>9 and the altar of burnt-offering with all its vessels, and the laver and its base;</p>	<p>וְאֶת-מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו וְאֶת-הַכִּיּוֹר וְאֶת-כַּנּוֹ:</p>	<p>9 וְאֶת-מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו וְאֶת-הַכִּיּוֹר וְאֶת-כַּנּוֹ:</p>
<p>10 and the plaited garments, and the holy garments for Aaron the priest, and the garments of his sons, to minister in the priest's office;</p>	<p>וְאֵת בְּגָדֵי הַשָּׂרָד וְאֶת-בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת-בְּגָדֵי בָנָיו לְכַהֵן:</p>	<p>10 וְאֵת בְּגָדֵי הַשָּׂרָד וְאֶת-בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת-בְּגָדֵי בָנָיו לְכַהֵן:</p>
<p>11 and the anointing oil, and the incense of sweet spices for the holy place; according to all that I have commanded thee shall they do.'</p>	<p>וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת-קֶטֶרֶת הַסַּמִּים לְקֹדֶשׁ כְּכֹל אֲשֶׁר-צִוִּיתִךָ יַעֲשׂוּ: (פ)</p>	<p>11 וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת-קֶטֶרֶת הַסַּמִּים לְקֹדֶשׁ כְּכֹל אֲשֶׁר-צִוִּיתִךָ יַעֲשׂוּ: (פ)</p>
<p>12 And the LORD spoke unto Moses, saying:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמִימַר:</p>	<p>12 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:</p>

- (5) ובחרשת. לשון אומנות, כמו קרש קרס (ישעיה מ, כ). ואונקלוס פירש, ושנה צפירושן, שאומן אצנים קרוי אומן, וחרש עץ קרוי נגר: למלאות. להוסיפה במשצנות שלה במלואה, לעשות המשצנות למדת מושב האבן ועוציה:
- (6) ובלב כל חכם לב וגו'. ועוד שאר חכמי לב שצדקם, וכל אשר נתתי צו חכמה, ועשו את כל אשר צויתך:
- (7) ואת הארון לעדות. לצורך לוחות העדות:
- (8) הטהורה. על שם זה טהור:
- (10) ואת בגדי השרד. אומר אני לפי פשוטו של מקרא, שאי אפשר לומר שצבגדי כהונה מדבר, לפי שנאמר אלס ואת צבגדי הקדש לאהרן הכהן ואת צבגדי בניו לכהן, אלא אלו צבגדי השרד הם, צבגי התכלת והארגמן ותולעת שני האמורים בפרשת מסעות, ונקטנו עליהם צבגד סכלת (צמדצר ד, יז), ונקטנו עליהם צבגד ארגמן (שם יג), ונקטנו עליהם צבגד תולעת שני (שם ח), ונראין דברי, שנאמר ומן הסכלת והארגמן ותולעת השני עשו צבגדי שרד צבגד צבגד (שמות לט, א), ולא הוזכר שם עמהם, ואם צבגדי כהונה מדבר, לא מצינו צבגד מהם ארגמן או תולעת שני צבגד שם: בגדי השרד. יש מפרשים לשון עבודה ושירות, כתרומתו לבושי שמושא, ואין לו דמיון במקרא, ואני אומר שהוא לשון ארמי, כתרומתו של קלעים ותרומתו של מכצר, שהיו ארוגים במחט, עשויים נקבים נקבים, לצי"דין צלע"ז (שלינגווערק):
- (11) ואת קטורת הסמים לקדש. לצורך הקטרת ההיכל שהוא קדש:

<p>13 'Speak thou also unto the children of Israel, saying: Verily ye shall keep My sabbaths, for it is a sign between Me and you throughout your generations, that ye may know that I am the LORD who sanctify you.</p>	<p>וְאָתָה דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדַרְתֵּיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשְׁכֶם:</p>	<p>13 וְאָתָה דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדַרְתֵּיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשְׁכֶם:</p>
<p>14 Ye shall keep the sabbath therefore, for it is holy unto you; every one that profaneth it shall surely be put to death; for whosoever doeth any work therein, that soul shall be cut off from among his people.</p>	<p>וְתִטְּרוּ יֵת שַׁבְּתָא אֲרִי קוּדְשָׁא הִיא לְכוּן דִּיחֲלִיָּה אֲתַקְטִּילָא יִתְקַטִּיל אֲרִי כָּל דִּי עֲבִיד בֵּה עֲבִידְתָּא וְיִשְׁתַּצִּי אֲנִישָׁא הֵהוּא מִגּוֹ עַמִּיהָ:</p>	<p>14 וְשִׁמְרֶתֶם אֶת־הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הוּא לָכֶם מִחֲלָלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל־הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עַמִּיהָ:</p>
<p>15 Six days shall work be done; but on the seventh day is a sabbath of solemn rest, holy to the LORD; whosoever doeth any work in the sabbath day, he shall surely be put to death.</p>	<p>שֵׁשֶׁת יוֹמִין תַּעֲבִיד עֲבִידְתָּא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שְׂבָא שַׁבְּתָא קוּדְשָׁא קָדָם יי כָּל דִּי עֲבִיד עֲבִידְתָּא בְיוֹמָא דִּשַׁבְּתָא אֲתַקְטִּילָא יִתְקַטִּיל:</p>	<p>15 שֵׁשֶׁת יוֹמִים יַעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת שַׁבְּתוֹן קֹדֶשׁ לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בְיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוּמָת:</p>
<p>16 Wherefore the children of Israel shall keep the sabbath, to observe the sabbath throughout their generations, for a perpetual covenant.</p>	<p>וְיִטְּרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת שַׁבְּתָא לְמַעַבְדָּא יֵת שַׁבְּתָא לְדַרְיָהוֹן קָיָם עֲלֵם:</p>	<p>16 וְשִׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם:</p>
<p>17 It is a sign between Me and the children of Israel for ever; for in six days the LORD made heaven and earth, and on the seventh day He ceased from work and rested.'</p>	<p>בֵּין מִימְרֵי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת הִיא לְעֵלָם אֲרִי שֵׁשֶׁת יוֹמִין עָבַד יי יֵת שְׁמִיָּא וְיֵת אֲרַעָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שַׁבָּת וְנָח:</p>	<p>17 בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הוּא לְעֵלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יוֹמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפֶשׁ: (ס)</p>

(13) ואתה דבר אל בני ישראל. ואמה, אף על פי שהפקדתיך לזוהם על מלאכת המשכן, אל יקל צעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה: אך את שבתותי תשמורו. אף על פי ששהיו רדופין וזריזין וזריזות המלאכה, שבת אל תדחה מפניה. כל אכין ורקין מעוטין, למעט שבת ממלאכת המשכן: כי אות היא ביני וביניכם. אות גדולה היא ציינו שצחרתי בכם, צהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה: לדעת. האומות צה, כי אני ה' מקדשכם:

(14) מות יומת. אם יש עדים והתראה: ונכרתה. צלא התראה: מוחל ליה. הנוהג צה חול בקדושתה:

(15) שבת שבתון. מנוחת מרגוע ולא מנוחת עראי: (שבת שבתון. לכן כפלו הכתוב, לומר שאסור בכל מלאכה, אפילו אוכל נפש, וכן יום הכפורים שנאמר צו שבת שבתון הוא לָכֶם (ויקרא כג, לז), אסור בכל מלאכה, אצל יום טוב לא נאמר צו כי אם צוים הראשון שבתון וצוים השמיני שבתון (שס, לט), אסורים בכל מלאכת עבודה, ומותרים במלאכת אוכל נפש:) קדש לה. שמירת קדושתה לשמי וצמחותי:

(17) וינפש. כתרומתו ונח, וכל לשון נפש הוא לשון נפש, שמיצ נפשו ונשימתו צהרגיעו מטורח המלאכה, ומי שכתוב צו לא ייעף ולא ייגע (ישעיה מ, כח), וכל פעלו צמאמר הכתיב מנוחה לעצמו, לשָׁצַר האוזן מה שהיא יכולה לשמוע:

18	And He gave unto Moses, when He had made an end of speaking with him upon mount Sinai, the two tables of the testimony, tables of stone, written with the finger of God.	וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה כְּכֹלֹתוֹ לְדַבֵּר אֹתוֹ בְּהַר סִינַי שְ�נֵי לַחֹת הָעֵדֻת לַחֹת אֲבָן כְּתָבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים:	שני
XXXII	And when the people saw that Moses delayed to come down from the mount, the people gathered themselves together unto Aaron, and said unto him: 'Up, make us a god who shall go before us; for as for this Moses, the man that brought us up out of the land of Egypt, we know not what is become of him.'	וַיֵּרָא הָעָם כִּי־בִשֵּׁשׁ מֹשֶׁה לְרֶדֶת מִן־הַהָר וַיִּקְהַל הָעָם עַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּמָה עֲשֵׂה־לָּנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לִפְנֵינוּ כִּי־זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֵעֵלָנוּ מִמִּצְרָיִם לֹא יָדָעְנוּ מַה־הָיָה לוֹ:	XXXII
2	And Aaron said unto them: 'Break off the golden rings, which are in the ears of your wives, of your sons, and of your daughters, and bring them unto me.'	וַיֹּאמֶר אֶל־הֶם אַהֲרֹן פָּרְקוּ קֶדְשֵׁי דְבַהֲבָא דְבָאוּדְנֵי נְשִׁיכֶם בְּנִיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלָי: לְאוֹתִי:	2
3	And all the people broke off the golden rings which were in their ears, and brought them unto Aaron.	וַיִּתְּפְּרוּ כָל־הָעָם אֶת־נְזָמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל־אַהֲרֹן:	3

(18) ויתן אל משה וגו'. אין מוקדם ומאוחר בתורה, מעשה העגל קודם לזווי מלאכת המשכן ימים רבים היה, שהרי צ"ל בתמוז נשתצרו הלוחות, וציוס הכפורים נתרצה הקב"ה לישראל, ולמחרת התחילו בנדבת המשכן והוקם באחד בניסן. (ז"ע טובא, דילמא הכל כסדר, וזווי הקב"ה למשה היה בארבעים ימים הראשונים, טרם עשות העגל, וקודם דתו מההר עשו העגל, ומשה לא הגיד לישראל זווי המשכן עד למחרת יום הכפורים, שהיו ישראל מרוצים להקב"ה, וכן הוא צהדיא צוהר ויקהל, אשר על כן צווי הקב"ה כתיב מאת כל איש, דהיינו גס ערב רב, כמו שדרשו רבותינו ז"ל, איש איש, מלמד וכו', ומשה ציווי אמר לישראל, קחו מאתכם דייקא, ולא מערב רב, לפי שהם גרמו צנזקין וק"ל): ככלתו. כללמו, כתיב חסר, שנמסרה לו תורה צמתנה ככלה לחתן, שלא היה יכול ללמוד כולה בזמן מועט כזה. דבר אחר, מה כלה מתקשטת בכ"ד קשטין, הן האמורים כספר ישעיה (ג, חכד), אף תלמיד חכם צריך להיות צקי בכ"ד ספרים: לדבר אחר. החקים והמשפטים שצוה להם המשפטים: לדבר אחר. מלמד שהיה משה שומע מפי הגבורה, וחוזרין ושונין את ההלכה שניהם יחד: לחת. לחת כתיב, שהיו שתייהן שוות:

(1) כי בשש משה. כתרמומו לשון איחור, וכן צ"ל רכצו (שופטים ה, כח), ויחילו עד צו"ש (שם ג, כה), כי כשעלה משה להר אמר להם, לסוף ארבעים יום אני בא בתוך ו' שעות, כסצורים הם שאותו יום שעלה מן המנין הוא, והוא אמר להם שלימים, ארבעים יום וילינו עמו, ויום עלייתו אין לילו עמו, שהרי צ"ל צסין עלה, נמלא יום ארבעים בשצעה עשר בתמוז, צ"ל בא השטן וערבצ את העולם, והראה דמות חשך ואפלה וערבוציא, לומר ודאי מת משה לכך בא ערבוציא לעולם, אמר להם מת משה שכבר באו שש שעות ולא בא וכו', כדאיתא במסכת שבת (פט.). ואי אפשר לומר שלא טעו אלף ציוס המעונן, צין קודם חלות צין לאחר חלות, שהרי לא ירד משה עד יום המחרת, שנאמר ויִשְׁפִּימוּ מִמִּתְקַרֵּת וַיַּעֲלוּ עֲלוֹת: אשר ילכו לפנינו. אלהות הרצה חיו להם: כי זה משה האיש. כמין דמות משה הראה להם השטן, שנושאים אותו באויר רקיע השמים: אשר העלנו מארץ מצרים. והיה מורה לנו דרך אשר נעלה צה, עתה צריכין אנו לאלהות אשר ילכו לפנינו:

(2) באזני נשיכם. אמר אהרן בלבו, הנשים והילדים חסים בתשטיהן, שמא יתעבז הדבר, ובתוך כך יבא משה, והם לא המתין ופרקו מעל עצמן: פרקו. לשון זווי, מגזרת פרק ליחיד, כמו ברכו מגזרת צרק: (3) ויתפרקו. לשון פריקת משא, כשנטלוס מאזניהם נמלאו הם מפורקים מגזריהם, דיסקריי"ר בלע"ז (ענטלאזטעט):

4	And he received it at their hand, and fashioned it with a graving tool, and made it a molten calf; and they said: 'This is thy god, O Israel, which brought thee up out of the land of Egypt.'	וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיַּצַּר אֹתוֹ בַּחֲרֹט וַיַּעֲשֶׂהוּ עֲגֹל מִסִּכָּה וַיֹּאמְרוּ אֶל־ה' אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵעֲלֹנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: וַיִּסָּב מִיָּדָהוּן וַצַּר יְתִיה בְּזִיפָא וְעִבְדִּיהָ עֲגֹל מִתְכָּא וַאֲמָרוּ אֵלֶיךָ דְּחִלְתָּךְ יִשְׂרָאֵל דְּאֶסְקִיךָ מֵאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם:
5	And when Aaron saw this, he built an altar before it; and Aaron made proclamation, and said: 'To-morrow shall be a feast to the LORD.'	וַיֵּרָא אֶהֱרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לִפְנָיו וַיִּקְרָא אֶהֱרֹן וַיֹּאמֶר חֵג לַיהוָה מָחָר: וַחֲזָא אֶהֱרֹן וּבְנָא מִדְּבָחָא קְדָמוּהִי וַקְרָא אֶהֱרֹן וַאֲמָר חֲנָא קָדָם יי מָחָר:
6	And they rose up early on the morrow, and offered burnt-offerings, and brought peace-offerings; and the people sat down to eat and to drink, and rose up to make merry.	וַיִּשְׁכְּמוּ מִמָּחָרֹת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּגְשׁוּ שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וּשְׁתֹּי וַיִּקְמוּ לְצַחֵק: (פ) וַאֲקִדְמוּ בְיוֹמָא דְּבִתְרוּהִי וַאֲסִיקוּ עֲלֹן וְקָרִיבוּ נִכְסֵן וַאֲסַחֵר עֲמָא לְמִיכָל וּלְמִשְׁתֵּי וְקָמוּ לְחִיּיכָא:
7	And the LORD spoke unto Moses: 'Go, get thee down; for thy people, that thou broughtest up out of the land of Egypt, have dealt corruptly;	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּךְ־יֵרָד כִּי שָׁחַת עַמּוֹךְ אֲשֶׁר הֵעֲלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: וּמִלִּיל יי עִם מֹשֶׁה אֵיזִיל חוֹת אַרִי חֲבִיל עַמּוֹךְ דְּאֶסְקִיתָא מֵאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם:

את נזמי. כמו מנזמי, כמו פְּלִאֲתִי אֶת קַעִיר (שמות ט, כט), מן העיר:

(4) ויצר אותו בחרט. יש לתרגמו בשני פנים, האחד ויצר לשון קשירה, בחרט לשון סודר, כמו והמקפחות והקריטים (ישעיה ג, כב), ויצר פְּרָדִים פָּקָף צִנְיִי תְרִיטִים (מלכים ב, כג). והב' ויצר לשון זורה, בחרט כלי אומנות הנורפין שחורצין וחורטין בו זורות זהב, כעט סופר החורט אותיות בלוטות ופנקסין, כמו וקחצ עליו צִנְיִי פָקָט קְלוֹשׁ (ישעיה ח, א), וזהו שחרגם אונקלוס וצר יִסִּיה צִנְיָא, לשון זיוף הוא, כלי אומנות שחורצין בו זהב אותיות ושקדים שקורין בלע"ז ניי"ל (גראצשטיכל), ומזיפין על ידו חותמות: עגל מסכה. כיון שהשליכו לאור צפור, באו מכשפי ערב רב שעלו עמהם ממזרים ועשאוהו בכשפים, ויש אומרים מיכה היה שם, שיאל מתוך דמוסי בנין שנחמער בו במזרים (סנהדרין קא:), והיה בידו שם וטם, שכתב בו משה עלה שור עלה שור להעלות ארונו של יוסף מתוך גילום, והשליכו לתוך הפור, ויאל העגל: מסכה. לשון מתכת. דבר אחר, קכ"ה קנטרין וזהו היו בו, כגימטריא של מסכה: אלה אלהיך. ולא נאמר אלה אלהינו, מכאן שערב רב שעלו ממזרים הם שנקבלו על אהרן והם שעשאוהו, ואחר כך הטעו את ישראל אחריו:

(5) וירא אהרן. שהיה ברוח חיים, שנאמר צִנְיָת שׁוֹר אֶלְל עֶשֶׂב (תהלים קו, כ), וראה שהנלית מעשה שטן, ולא היה לו פה לדחות לגמרי: ויבן מזבח. לדחות: ויאמר חג לה' מחר. ולא היום, שמא יבא משה קודם שיעזבדוהו, וזה פשוטו. ומדרשו צוֹקֵרָא רַבָּה (י, ג), דברים הרבה ראה אהרן, ראה חור בן אחותו שהיה מוכיחם והרגוהו, וזהו ויבן (לשון בינה) מזבח לפניו, ויבן מזבח לפניו, ועוד ראה ואמר מוטב שיתלה בי הסרחון ולא בהם, ועוד ראה ואמר, אם הם בונים את המזבח, זה מביא לרור וזה מביא אבן ונמצאת מלאכתך עשויה בצת אחת, מתוך שאני בונה אותה ומתעצל במלאכתי, בין כך ובין כך משה בא: חג לה'. בלבו היה לשמים, בטוח היה שיבא משה ויעבדו את המקום:

(6) וישכימו. השטן זרם כדי שיחטאו: לצחק. יש במשמע הזה גלוי עריות, כמו שנאמר לְצַחֵק צִי (בראשית לט, יז), ושפיכות דמים, כמו שנאמר יְקוֹמוּ גֵא הַנְּעָרִים וַיִּשְׁתְּקוּ לְפָנָיו (שמואל ב, יד), אף כאן נהרג חור:

(7) וידבר. לשון קושי הוא, כמו וַיִּדְבֹר אֶסֶס קְשׁוֹת (בראשית מז, ז): לך רד. רד מגדולתך, לא נחתי לך גדולה אלא בשבילם (ברכות לב.), באותה שעה נתגדה משה מפי בית דין של מעלה: שחת עמך. שחת העם לא נאמר, אלא עמך, ערב רב שקבלת מעמך וגיירתם, ולא נמלכת בי, ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה, הם שחתו והשחיתו:

<p>they have turned aside quickly out of the way which I commanded them; they have made them a molten calf, and have worshipped it, and have sacrificed unto it, and said: This is thy god, O Israel, which brought thee up out of the land of Egypt.'</p>	<p>סֵטוּ בְּפָרִיעַ מִן אֹרְחָא דְּפִקִּידְתִּנּוּן עֲבָדוּ לַהֲוֹן עֵיגֵל מִתְכָּא וּסְגִידוּ לֵיהּ וְדָבְחוּ לֵיהּ וְאָמְרוּ אֵלֵין דְּחִלְתָּהּ יִשְׂרָאֵל דְּאֶסְקוּהּ מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם:</p>	<p>סֵרוּ מִהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתָם עֲשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מִסֶּכֶה וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לּוֹ וַיִּזְבְּחוּ־לּוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵעֱלוּהָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>
<p>And the LORD said unto Moses: 'I have seen this people, and, behold, it is a stiffnecked people.</p>	<p>וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה גְּלִי קִדְמִי עִמָּא הַדִּין וְהָא עִם קָשִׁי קָדָל הוּא:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רְאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־קָשֶׁה־ עֹרֶף הוּא:</p>
<p>Now therefore let Me alone, that My wrath may wax hot against them; and that I may consume them; and I will make of thee a great nation.'</p>	<p>וְכֵן אֲנִי בְּעוֹתֶיךָ מִן קִדְמִי וַיִּתְקַף רוּגְזִי בְּהוֹן וְאִשְׁצִינּוּן וְאֶעֱבִיד יָתֶיךָ לְעַם סִגִּי:</p>	<p>וְעַתָּה תַּנִּיחָה לִּי וַיַּחֲרֹאֲפִי בָהֶם וְאֶכְלֶם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גָּדוֹל:</p>
<p>And Moses besought the LORD his God, and said: 'LORD, why doth Thy wrath wax hot against Thy people, that Thou hast brought forth out of the land of Egypt with great power and with a mighty hand?</p>	<p>וְצִלִּי מֹשֶׁה קִדְּם יְיָ אֱלֹהֵיהּ וַאֲמַר לְמָא יְיָ יִתְקַף רוּגְזֶךָ בְּעַמְּךָ דְּאֶפִּיקְתָּא מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּחִיל רַב וּבִיד תְּקִיפָא:</p>	<p>וַיַּחֲלֵ מֹשֶׁה אֶת־פָּנָיו יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לְמָה יְהוָה יַחֲרֶה אַפְּךָ בְּעַמְּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכַח גָּדוֹל וּבִיד חֲזָקָה:</p>
<p>Wherefore should the Egyptians speak, saying: For evil did He bring them forth, to slay them in the mountains, and to consume them from the face of the earth? Turn from Thy fierce wrath, and repent of this evil against Thy people.</p>	<p>לְמָא יִימְרוּן מִצְרָאִי לְמִימַר בְּבִישָׁא אֶפִּיקְנוּן לְשָׁטְלָא יְתָהוֹן בֵּינֵי טוּרֵינָא וּלְשִׁיצִיּוּתָהוֹן מַעַל אִפִּי אַרְעָא תּוֹב מִתְקוּף רוּגְזֶךָ וְאַתִּיב מִן בְּשַׁתָּא דְּמִלִּילְתָּא לְמַעַבְד לְעַמְּךָ:</p>	<p>לְמָה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֹא־מֵר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לְהָרֹג אֹתָם בְּהָרִים וּלְכַלֹּתָם מַעַל פָּנָיו הָאֲדָמָה שׁוֹב מִחֲרוֹן אַפְּךָ וְהִנָּחָם עַל־הָרָעָה לְעַמְּךָ:</p>
<p>Remember Abraham, Isaac, and Israel, Thy servants, to whom Thou didst swear by Thine own self, and saidst unto them: I will multiply your seed as the stars of heaven, and all this land that I have spoken of will I give unto your seed, and they shall inherit it for ever.'</p>	<p>אֲדַכֵּר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ דְּסִימְתָּא לַהֲוֹן בְּמִימְרֶךָ וּמִלִּילְתָּא עֲמָהוֹן אֶסְגִּי יָת בְּנִיכּוֹן כְּכּוֹכְבֵי שָׁמַיָא וְכָל אַרְעָא הָא דְּאֲמַרִית אֲתִין לְבְנִיכּוֹן וַיַּחֲסִנוּן לְעַלְמָא:</p>	<p>זָכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ וַתִּדְבֹּר אֲלֵהֶם אֲרָבָה אֶת־זֶרְעָכֶם כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲתִן לְזֶרְעָכֶם וְנָחֲלוּ לָעַלְמָא:</p>

(9) קשה עורף. מחזירין קשי ערפס לנגד מוכיחיהם וממאנים לשמוע:

(10) הניחה לי. עדיין לא שמענו שהתפלל משה עליהם והוא אומר הניחה לי, אלא כאן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי

בו, שאם יתפלל עליהם לא יכלם (שמו"ר מז, י):

(11) למה ה' יחרה אפך. כלום מתקנא אלא חכם נחמס, גבור נגזור:

(12) והנחם. התעשת מחשבה אחרת להיטיב להם: על הרעה. אשר חשבת להם:

(13) זכור לאברהם. אם עזרו על עשרת הדורות, אזרחם אזיהם נתנסה בעשר נסיונות ועדיין לא קבל שכרו, תנהו לו

14	And the LORD repented of the evil which He said He would do unto His people.	וַיִּנָּחֵם יְהוָה עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ: (פ)	וַתֵּב יְיָ מִן בְּשִׁטָּא דְּמַלְלִיל לְמַעַבְד לְעַמִּיה:
15	And Moses turned, and went down from the mount, with the two tables of the testimony in his hand; tables that were written on both their sides; on the one side and on the other were they written.	כה וַיָּפֶן וַיֵּרָד מֹשֶׁה מִן־הָהָר וּשְׁנֵי לַחַת הָעֵדֻת בְּיָדוֹ לַחַת כְּתָבִים מִשְׁנֵי עֲבְרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתָבִים:	וַאֲתַפְּנִי וַנְּחַת מֹשֶׁה מִן טוֹרָא וַתְּרִין לוֹחֵי סְהָדוּתָא בִּידֵיהּ לוֹחֵי כְּתִיבִין מִתְּרִין עֲבְרֵיהוֹן מִכָּא וּמִכָּא אֲנִין כְּתִיבִין:
16	And the tables were the work of God, and the writing was the writing of God, graven upon the tables.	16 וְהַלַּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הִמָּה וְהַמְּכָתֵב מְכָתֵב אֱלֹהִים הוּא חָרוֹת עַל־הַלַּחַת:	וְלוֹחֵיָא עוּבְדָּא דִּי אֲנִין וְכְתָבָא כְּתָבָא דִּי הוּא מִפְּרִשׁ עַל לוֹחֵיָא:
17	And when Joshua heard the noise of the people as they shouted, he said unto Moses: 'There is a noise of war in the camp.'	17 וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת־קוֹל הָעָם בָּרָעָה וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה בַּמַּחֲנֶה:	וּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ יָת קָל עַמָּא כַּד מִיַּבְבִּין וַאֲמַר לְמֹשֶׁה קָל קָרְבָּא בַּמִּשְׁרִיתָא:
18	And he said: 'It is not the voice of them that shout for mastery, neither is it the voice of them that cry for being overcome, but the noise of them that sing do I hear.'	18 וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנוּת גְּבוּרָה וְאֵין קוֹל עֲנוּת חֲלוּשָׁה קוֹל עֲנוּת אֲנָכִי שָׁמַע:	וַאֲמַר לֹא קָל גְּבֻרִין דְּנִצְחִין בַּקָּרְבָּא וְאִךְ לֹא קָל חֲלָשִׁין דְּמַתְּבָרִין קָל דְּמַחֲיָבִין אֲנָא שָׁמַע:
19	And it came to pass, as soon as he came nigh unto the camp, that he saw the calf and the dancing; and Moses' anger waxed hot, and he cast the tables out of his hands, and broke them beneath the mount.	19 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיֵּרָא אֶת־הָעֵגֹל וּמַחֲלַת וַיַּחֲרֶ־אָף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ אֶת־הַלַּחַת וַיִּשְׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר:	וַהּוּא כַּד קָרִיב לְמִשְׁרִיתָא וַחֲזָא יָת עֵגֹלָא וַחֲנִינִין וַתִּקְרִי רִיגְזָא דְּמֹשֶׁה וְרָמָא מִיָּדוֹהִי יָת לוֹחֵיָא וַתִּפֹּר יָתְהוֹן בְּשַׁפּוּלֵי טוֹרָא:

וינאז עשר זעשר: לאברהם ליצחק ולישראל. אס לשרפה הם, זכור לאזרהם שמסר עמנו להשרף עליך באור כשדים, אס להריגה, זכור ליצחק שפסע זוארו לעקידה, אס לגלות, זכור ליעקב שגלה לחרן (שמו"ר מד, ה), ואס אינן נזולין בזכותן, מה אמה אומר לי ואעשה אותך לגוי גדול, ואס כסא של שלש רגלים אינו עומד לפניך זשעת כעסך, קל וחומר לכסא של רגל אחד (זככות לז). אשר נשבעת להם כך. לא נשבעת להם בדבר שהוא כלה, לא זשמים ולא בארץ, לא זכרים ולא זגזעות, אלא כך, שאתה קיים ושזועתך קיימת לעולם, שנאמר זי נשבעתי נאס ה' (זראשית כז, טז), וליצחק נאמר, וְהָקִימוּתִי יָת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אֲבִיךָ (שם כו, ג), וליעקב נאמר אֲנִי אֶל עַדִּי פָּרָה וְרָבָה (שם לה, יא), נשבע לו באל שדי: (15) משני עבריהם. היו האותיות נקראות, ומעשה נסים היה (שבת קד). (16) מעשה אלהים המה. כמשמעו, הוא זכזכדי עשאן. דבר אחר, כאדם האומר לחזרו כל עסקיו של פלוני זמלאכה פלונית, כך כל שעשועיו של הקד"ה זמורה: חרות. לשון חרת וחרט אחד הוא, שניהם לשון חיקוק, אנטליי"ר זלע"ז (איינשניידען): (17) ברעה. זכריעו, שהיו מריעים ושמחים וזוחקים: (18) אין קול ענות גבורה. אין קול הזה נראה קול עניית גזורים הזועקים נחון, ולא קול חלשים שזועקים וי, או ניסה: קול ענות. קול חרופין וגדופין, המענין את נפש שומען כשנאמרין לו: (19) וישלך מידו וגר. אמר, מה פסח שהוא אחד מן המזות, אמרה תורה כל זן נכר לא יאכל זו, התורה כולה כאן, וכל ישראל מומרים ואחמנה להם: תחת ההר. לרגלי ההר:

20	And he took the calf which they had made, and burnt it with fire, and ground it to powder, and strewed it upon the water, and made the children of Israel drink of it.	וַיִּקַּח אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ וַיִּטְחֶן עַד אֲשֶׁר־דָּק וַיִּזְרֹל עַל־פְּנֵי הַמַּיִם וַיַּשְׁק אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃	20
21	And Moses said unto Aaron: 'What did this people unto thee, that thou hast brought a great sin upon them?'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן מַה עָשָׂה לָךְ הָעָם הַזֶּה כִּי־הִבֵּאתָ עָלֵיו חַטָּאת גְּדוֹלָה׃	21
22	And Aaron said: 'Let not the anger of my lord wax hot; thou knowest the people, that they are set on evil.'	וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל־יְיָ אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־הָעָם כִּי בָרַע הוּא׃	22
23	So they said unto me: Make us a god, which shall go before us; for as for this Moses, the man that brought us up out of the land of Egypt, we know not what is become of him.	וַיֹּאמְרוּ לִי עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לִפְנֵינוּ כִּי־זָהוּ מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֵעֵלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מַה־הָיָה לוֹ׃	23
24	And I said unto them: Whosoever hath any gold, let them break it off; so they gave it me; and I cast it into the fire, and there came out this calf.'	וַיֹּאמֶר לָהֶם לְמִי זָהָב הִתְפָּרְקוּ וַיִּתְּנוּ־לִי וְאֶשְׁלַכְהוּ בָאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה׃	24
25	And when Moses saw that the people were broken loose—for Aaron had let them loose for a derision among their enemies—	וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם כִּי פָרַע הוּא כִּי־פָרַעַה אַהֲרֹן לְשִׁמְצָה בְּקִמְיָהֶם׃	25
26	then Moses stood in the gate of the camp, and said: 'Whoso is on the LORD's side, let him come unto me.' And all the sons of Levi gathered themselves together unto him.	וַיַּעֲמֵד מֹשֶׁה בַּשַּׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לַיהוָה אֵלַי וַיֹּאסְפוּ אֵלָיו כָּל־בְּנֵי לֵוִי׃	26

(20) ויזר. לשון נפוך, וכן יזורה עלנוהו גפרית (איוב יח, טו), וכן פי חסם מזרז הקשת (משלי א, יז), שזרין זה דגן וקטניות: וישק את בני ישראל. נמכרין לזדקס כסוּטוֹת, שלש מיתות נדונו שם, אם יש עדים והתראה, בסייף, כמשפט אנשי עיר הנדחת שהן מרובין, עדים בלא התראה, במגפה, שנאמר ויגף ה' את קָעֶס, לא עדים ולא התראה, בהדרוקן (יומא סו:), שזדקס המים ונצו צטניהם:

(21) מה עשה לך העם. כמה יסורים סבלת שיסרוך עד שלא תציל עליהם חטא זה:

(22) כי ברע הוא. דרך רע הם הולכין תמיד, וננסיונות לפני המקום:

(24) ואמר להם. דבר אחד, למי זה לצד, והם מהרו והתפרקו ויתנו לי: ואשלכהו באש. ולא ידעתי שיצא העגל הזה, וינא:

(25) פרוע. מגולה, נתגלה שמנו וקלוגו, כמו ופרע את ראש האשה (במדבר ה, יח): לשמצה בקמיהם. להיות להם הדבר הזה לגנות צפי כל הקמים עליהם:

(26) מי לך אלי. יצא אלי: בני לוי. מכאן שכל השצט כשר (יומא סס):

<p>27 And he said unto them: 'Thus saith the LORD, the God of Israel: Put ye every man his sword upon his thigh, and go to and fro from gate to gate throughout the camp, and slay every man his brother, and every man his companion, and every man his neighbour.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׁימוּ אִישׁ-חֶרְבּוֹ עַל-יָרְכּוֹ עִבְרוּ וְשׁוּבוּ מִשְׁעַר לְשַׁעַר בְּמַחֲנֶה וְהָרְגוּ אִישׁ-אֶת-אָחִיו וְאִישׁ-אֶת-רֵעֵהוּ וְאִישׁ-אֶת-קָרְבוֹ:</p> <p>וַיֹּאמֶר לָהֶן כַּדָּן אָמַר יי אֱלֹהָא דִּישְׂרָאֵל שְׁנוּ גְבַר חֶרְבִּיָּה עַל יָרְכִיָּה עִיבְרוּ וְתוּבוּ מִתְּרַע לְתַרְע בְּמִשְׁרִיתָא וְקִטְלוּ גְבַר יֵת אַחֵיהּ וְגְבַר יֵת חֲבֵרִיָּה וְאִנְשׁ יֵת קְרִיבִיָּה:</p>	<p>27 וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׁימוּ אִישׁ-חֶרְבּוֹ עַל-יָרְכּוֹ עִבְרוּ וְשׁוּבוּ מִשְׁעַר לְשַׁעַר בְּמַחֲנֶה וְהָרְגוּ אִישׁ-אֶת-אָחִיו וְאִישׁ-אֶת-רֵעֵהוּ וְאִישׁ-אֶת-קָרְבוֹ:</p>
<p>28 And the sons of Levi did according to the word of Moses; and there fell of the people that day about three thousand men.</p>	<p>וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי-לֵוִי כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיִּפֹּל מִן-הָעָם בְּיוֹם הַהוּא כֶּשֶׁלֶשֶׁת אֲלָפֵי אִישׁ:</p> <p>וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי לֵוִי כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיִּפֹּל מִן הַעָם בְּיוֹם הַהוּא כֶּשֶׁלֶשֶׁת אֲלָפֵי אִישׁ:</p>	<p>28 וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי-לֵוִי כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיִּפֹּל מִן-הָעָם בְּיוֹם הַהוּא כֶּשֶׁלֶשֶׁת אֲלָפֵי אִישׁ:</p>
<p>29 And Moses said: 'Consecrate yourselves to-day to the LORD, for every man hath been against his son and against his brother; that He may also bestow upon you a blessing this day.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קְרִיבוּ יָדֵיכֶן יוֹמָא דִּין קוֹרְבָנָא קָדָם יי אֲרִי גְבַר בְּכָרִיָּה וּבְאַחֵיהּ וּלְאִיתָאָה עַל־יִכּוֹן יוֹמָא דִּין בְּרַכָּן:</p> <p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קְרִיבוּ יָדֵיכֶן יוֹמָא דִּין קוֹרְבָנָא קָדָם יי אֲרִי גְבַר בְּכָרִיָּה וּבְאַחֵיהּ וּלְאִיתָאָה עַל־יִכּוֹן יוֹמָא דִּין בְּרַכָּן:</p>	<p>29 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מָלְאוּ יָדְכֶם הַיּוֹם לַיהוָה כִּי אִישׁ בָּבְנוּ וּבְאָחִיו וּלְתַת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה:</p>
<p>30 And it came to pass on the morrow, that Moses said unto the people: 'Ye have sinned a great sin; and now I will go up unto the LORD, peradventure I shall make atonement for your sin.'</p>	<p>וַהֲוָה בְּיוֹמָא דִּבְתְּרוּהִי וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעָמָא אַתּוֹן חֲבַתּוֹן חוּבָא רַבָּא וְכַעַן אָסַק לְקָדָם יי מָאָם אַכְפַּר עַל חוּבִיכֶן:</p> <p>וַהֲוָה בְּיוֹמָא דִּבְתְּרוּהִי וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעָמָא אַתּוֹן חֲבַתּוֹן חוּבָא רַבָּא וְכַעַן אָסַק לְקָדָם יי מָאָם אַכְפַּר עַל חוּבִיכֶן:</p>	<p>30 וַיְהִי מִמָּחָרָת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָעָם אַתֶּם חָטֵאתֶם חֲטָאָה גְדֹלָה וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל-יְהוָה אוֹלִי אַכְפְּרָה בְּעַד חֲטֵאתְכֶם:</p>
<p>31 And Moses returned unto the LORD, and said: 'Oh, this people have sinned a great sin, and have made them a god of gold.'</p>	<p>וְתָב מֹשֶׁה לְקָדָם יי וַאֲמַר בְּכַעַן חָב עָמָא הָדִין חוּבָא רַבָּא וְעִבְדוּ לָהֶן דְּחָלָן דִּדְהָב:</p> <p>וְתָב מֹשֶׁה לְקָדָם יי וַאֲמַר בְּכַעַן חָב עָמָא הָדִין חוּבָא רַבָּא וְעִבְדוּ לָהֶן דְּחָלָן דִּדְהָב:</p>	<p>31 וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲנִי חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהִי זָהָב:</p>
<p>32 Yet now, if Thou wilt forgive their sin—; and if not, blot me, I pray Thee, out of Thy book which Thou hast written.'</p>	<p>וְכַעַן אִם שְׁבַקְתָּ לְחוּבֵיהוֹן וְאִם לֹא מַחֲיִי כַעַן מִסְפָּרְךָ דִּבְתִּבְתָּא:</p> <p>וְכַעַן אִם שְׁבַקְתָּ לְחוּבֵיהוֹן וְאִם לֹא מַחֲיִי כַעַן מִסְפָּרְךָ דִּבְתִּבְתָּא:</p>	<p>32 וְעַתָּה אִם-תִּשָּׂא חֲטֵאתֶם וְאִם-אֵין מַחֲנִי נָא מִסְפָּרְךָ אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ:</p>
<p>33 And the LORD said unto Moses: 'Whosoever hath sinned against Me, him will I blot out of My book.'</p>	<p>וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה מִן דְּחָב קָדָמִי אֲמַחֲיִיָּהּ מִסְפָּרִי:</p> <p>וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה מִן דְּחָב קָדָמִי אֲמַחֲיִיָּהּ מִסְפָּרִי:</p>	<p>33 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר חָטָא-לִי אֲמַחֲנֶנּוּ מִסְפָּרִי:</p>

- (27) כה אמר וגו'. והיכן אמר, וְכַעַן לְאֵלֵהֶם יִקְרָם (שמות כב, יט), כך שנויה צמכילתא (פסחא פ"צ): אחירו. מאמנו, והוא ישראל:
- (29) מלאו ידכם. אתם ההורגים אותם, צדצר זה תתחנכו להיות כהנים למקום: כי איש. מכס ימלא ידו צננו וצאחיו:
- (30) אכפרה בעד חטאתכם. אשים כופר וקנוח וסתמיה לנגד חטאתכם, להצדיל ציניכם וצין החטא:
- (31) אלהי זהב. אתה הוא שגרמת להם, שהשפעת להם והצו וכל חפסם, מה יעשו שלא יחטאו (יומא פו: ברכות לב.). משל למלך, שהיה מאכיל ומשקה את צננו ומקשטו, ותולה לו כיס צווארו ומעמידו צפתח צית וזנות, מה יעשה הצן שלא יחטא (ברכות ס:):
- (32) ועתה אם תשא חטאתם. הרי טוב, איני אומר לך מחני: ואם אין מחני. וזה מקרא קצר, וכן הרצה: מספרך. מכל התורה כולה, שלא יאמרו עלי שלא הייתי כדאי לזקש עליהם רחמים:

And now go, lead the people unto the place of which I have spoken unto thee; behold, Mine angel shall go before thee; nevertheless in the day when I visit, I will visit their sin upon them.'

וְעַתָּה לֵךְ וְנָחָה אֶת־הָעָם אֵל אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לְךָ הַנָּה מִלְּאֲכִי יֵלֵךְ לִפְנֶיךָ וּבַיּוֹם פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי עֲלֵיהֶם חַטֹּאתֵיהֶם:

And the LORD smote the people, because they made the calf, which Aaron made.

וַיִּגַּף יְהוָה אֶת־הָעָם עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הָעֵגֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱהֲרֹן: (ס)

And the LORD spoke unto Moses: 'Depart, go up hence, thou and the people that thou hast brought up out of the land of Egypt, unto the land of which I swore unto Abraham, to Isaac, and to Jacob, saying: Unto thy seed will I give it—

וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר עֲלֵה מִזֶּה אֶתָּה וְהָעָם אֲשֶׁר הָעֵלִית מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב לֵאמֹר לְזֶרְעֶךָ אֶתְּנֶנָּה:

and I will send an angel before thee; and I will drive out the Canaanite, the Amorite, and the Hittite, and the Perizzite, the Hivite, and the Jebusite—

וְשִׁלַּחְתִּי לִפְנֶיךָ מַלְאָךְ וְגֵרְשִׁיתִי אֶת־הַכְּנַעֲנִי הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוֹסִי:

unto a land flowing with milk and honey; for I will not go up in the midst of thee; for thou art a stiffnecked people; lest I consume thee in the way.'

אֶל־אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ כִּי לֹא אֵעָלֶה בְּקִרְבְּךָ כִּי עִם־קֶשֶׁה־עֲרֹף אַתָּה פֶּן־אֲכַלְךָ בַּדֶּרֶךְ:

And when the people heard these evil tidings, they mourned; and no man did put on him his ornaments.

וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת־הַדְּבָר הַרָע הַזֶּה וַיִּתְּאֲבָלוּ וְלֹא־שָׂתוּ אִישׁ עֲדִין עָלָיו:

(34) אל אשר דברתי לך. יש כהן לך אלל דבור במקום אליך, וכן לדבר לו על אדוניהו (מלכים-א ז, יט): הנה מלאכי. ולא אני: וביום פקדי וגו'. עתה שמעתי אליך מלכותם יחד, ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם, ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות, ואין פורענות צאה על ישראל שאין זה קצת מפרעון עון העגל:

(35) ויגוף ה' את העם. מיתה צידי שמים, לעדים בלא הסראה:

(1) לך עליה מזה. ארץ ישראל גזרה מכל הארצות, לכן נאמר עליה. דבר אחר, כלפי שאמר לו בשעת הכעס לך רד, אמר לו בשעת רצון לך עליה: אתה והעם. כאן לא אמר ועמך:

(2) וגרשתי את הכנעני וגו'. ששה אומות הן, והגרשתי עמד ופניה מפניהם מאליו:

(3) אל ארץ זבת חלב ודבש. אני אומר לך להעלותם: כי לא אעלה בקרבך. לכן אני אומר לך ושלחתי לפניך מלאך: כי עם קשה עורף אתה. וכשכניתי בקרבכם ואתם ממרים צי, מרצה אני עליכם ועם: אכלך. לשון כליון:

(4) הדבר הרע. שאין השכינה שורה ומהלכת עמם: איש עדיו. כתרים שניתנו להם בחורב כשאמרו נעשה ונשמע (שבת פח.):

And the LORD said unto Moses:
'Say unto the children of Israel: Ye
are a stiffnecked people; if I go up
into the midst of thee for one
moment, I shall consume thee;
therefore now put off thy
ornaments from thee, that I may
know what to do unto thee.'

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה אָמַר
אֶל-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אַתֶּם עִם-
קִשְׁה-עֲרֹף רָגַע אֶחָד אֵעָלֶה
בְּקִרְבְּךָ וּבִלְתִּיךָ וְעַתָּה הוֹרֵד
עֲדִיךָ מֵעֲלֶיךָ וְאִדְעָה מָה
אֶעֱשֶׂה-לָּךְ:

And the children of Israel stripped
themselves of their ornaments from
mount Horeb onward.

וַיִּתְּנֻצְלוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-עֲדִיָּם
מִהָרַר חוֹרֵב:

Now Moses used to take the tent
and to pitch it without the camp,
afar off from the camp; and he
called it The tent of meeting. And it
came to pass, that every one that
sought the LORD went out unto the
tent of meeting, which was without
the camp.

וּמֹשֶׁה נָסִיב יֵת מִשְׁכָּנָא
וּפָרְסִיהָ לִיה מִבְּרָא
לְמִשְׁרִיתָא אַרְחִיק מִן
מִשְׁרִיתָא וְקָרִי לִיה מִשְׁכַּן
בֵּית אוֹלָפְנָא וְהָיָה כָּל דְּתַבֵּעַ
אוֹלָפֹן מִן קֳדָם יי נָפִיק
לְמִשְׁכַּן בֵּית אוֹלָפְנָא דְּמִבְּרָא
לְמִשְׁרִיתָא:

And it came to pass, when Moses
went out unto the Tent, that all the
people rose up, and stood, every
man at his tent door, and looked
after Moses, until he was gone into
the Tent.

וְהָיָה כַּצָּאת מֹשֶׁה אֶל-הָאֹהֶל
יָקוּמוּ כָּל-הָעָם וְנִצְּבוּ אִישׁ
פֶּתַח אֹהֶלֹו וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה
עַד-בָּאוּ הָאֹהֶל:

And it came to pass, when Moses
entered into the Tent, the pillar of
cloud descended, and stood at the
door of the Tent; and [the LORD]
spoke with Moses.

וְהָיָה כִּבְּא מֹשֶׁה הָאֹהֶל יֵרֵד
עַמּוּד הָעָנָן וְעָמַד פֶּתַח הָאֹהֶל
וַדַּבֵּר עִם-מֹשֶׁה:

(5) רגע אחד אעלה בקרבתך ובלתייך. אם אעלה בקרבך ואתם ממרים זי בקשיות ערפכם, אזעוס עליכם רגע אחד, שהוא שיעור זעמי, שנאמר תָּצִי כְּמַעַט רָגַע עַד יַעֲבֹר זַעַם (ישעיה כו, כ), ואכלה אתכם, לפיכך טוּב לָכֵס שֶׁאֵשְׁלַח מִלֶּאךְ: ועתה. פורענות זו תלקו מיד, שתורידו עדיכם מעליכם: ואדעה מה אעשה לך. צפקודת שאר העון, אני יודע מה שצליז לעשות לך:

(6) את עדים מהר חורב. את הַעֲדִי שֶׁהִיא צִידָם מִהָרַר חוֹרֵב:

(7) ומשה. מאותו עון והלאה: יקח את האהל. לשון הווה הוא, לוקח אהליו ונוטתו מחוץ למחנה, אמר, מנודה לרצ מנודה לתלמיד: הרחק. אלפים אמה, כענין שנאמר שֶׁךְ רָחוֹק יִהְיֶה זִיגִיקָם וַיִּצְּנוּ פְּלִלְפִים אִמָּה בְּמִדָּה (יהושע ג, ד): וקרא לו. והיה קורא לו אהל מועד, הוא בית ועד למצקשי תורה: כל מבקש ה'. מכלן למצקש פני זקן, כמקבל פני שכינה: יצא אל אהל מועד. כמו יואל. דבר אחר והיה כל מצקש ה', אפילו מלאכי השרת כשהיו שואלים מקום שכינה, חזריהם אומרים להם הרי הוא באהליו של משה:

(8) והיה. לשון הווה: כצאת משה מן המחנה. ללכת אל האהל: יקומו כל העם. עומדים מפניו, ואין יושבין עד שנמססה מהם: והביטו אחרי משה. לשבח, אשר ילוד אשה שכן מוצטח שהשכינה תכנס אחריה לפתח אהליו:

(9) ודבר עם משה. כמו ומדַּבֵּר עִם מֹשֶׁה. תרגומו ומתמלל עם משה, שהוא כבוד השכינה, כמו וַיִּשְׁמַע אֶת הַקוֹל מִדַּבֵּר

אֵלָיו (במדבר ז, פט), ואינו קורא מדבר אליו, כשהוא קורא מדבר פתורו הקול מדבר צינו לצין עמו, וההדיוט שומע מאליו, וכשהוא קורא מדבר, משמע שהמלך מדבר עם ההדיוט:

(10) והשתדלו. לשכינה:

(11) ודבר ה' אל משה פנים אל פנים. ומתמלל עם משה: ושב אל המחנה. לאחר שנדבר עמו, היה שז משה אל המחנה, ומלמד לזקנים מה שלמד, והדבר הזה נהג משה מיום הכפורים עד שהוקם המשכן ולא יותר, שהרי בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות (תענית כח:), ובי"ח שרף את העגל ודן את החוטאים, ובי"ט עלה, שנאמר וַיְהִי מִמֶּסְכַּת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם וגו' (שמות לב, ל), ועשה שם ארבעים יום ובקש רחמים, שנאמר וְאֶתְנַפֵּל לִפְנֵי ה' וגו' (דברים ט, יח), ובראש חדש אלול נאמר לו ועלית בבקר אל הר סיני, לקבל לוחות האחרונות, ועשה שם מ' יום, שנאמר בהם וְאֶתְנַפֵּל לִפְנֵי ה' וגו' (שם י, ו), מה הראשונים בראון אף האחרונים בראון, אמור מעתה, אמצעיים היו בכעס. ב' בתשרי נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם, ואמר לו למשה סְלַחְסִי כְּדֶבְרְךָ, ומסר לו לוחות אחרונות, וירד והתחיל לזוותן על מלאכת המשכן, ועשאוהו עד אחד בניסן, ומשהוקם לא נדבר עמו עוד, אלא מאלו מועד: ושב אל המחנה. תרגומו וְאֶתְנַפֵּל לִפְנֵי ה' וגו' (שם י, ו), לפי שהוא לשון הווה, וכן כל הענין, וראה כל העם וחזן, ונצבו וקיימין. והציטו, ומסתכלין. והשתחוו, וסגדין. ומדרשו, ודבר ה' אל משה שישוב אל המחנה, אמר לו אני בכעס ואתה בכעס, אם כן מי יקרבם:

(12) ראה אתה אימור אלי. ראה, תן עיניך ולבך על דבריך, אתה אומר אלי וגו' ואתה לא הודעתני וגו', ואשר אמרת לי הִנֵּה אֲנִי שָׁלַח מִלִּאֲךָ (שמות כג, כ), אין זו הודעה, שאין אני חפץ בה: ואתה אמרת ידעתיך בשם. הכרתיך משאר בני אדם בשם חשיבות, שהרי אמרת לי הִנֵּה אֲנִי שָׁלַח מִלִּאֲךָ וְאַתָּה אָמַרְתָּ כִּי אֲנִי שָׁלַח מִלִּאֲךָ וגו' וגם צָדִיק יִתְמִינִי לְעוֹלָם (שם יט, ט):

(13) ועתה. אם אמת שמנאתי חן בעיניך, הודיעני נא את דרכיך, מה שכר אתה נותן למונאי חן בעיניך: ואדעך למוען אמצא חן בעיניך. ואדע בזו מדת תגמוליך, מה היא מניאת חן שמנאתי בעיניך, ופתרון למען אמצא חן, למען אכיר כמה שכר מניאת חן: וראה כי עמך הגוי הזה. שלא תאמר ואעשה אותך לגוי גדול, ואת אלה מעוזי, ראה כי עמך הם מקדם, ואם בהם תמאס, איני סומך על היוצאים מחלצי שיתקיימו, ואת תשלוש השכר שלי צעם הזה מודיעני. ורבותינו דרשוהו במסכת ברכות (י). ואני ליישב המקראות על אופניהם ועל סדרם באתי:

<p>10 And when all the people saw the pillar of cloud stand at the door of the Tent, all the people rose up and worshipped, every man at his tent door.</p>	<p>וְרָאָה כָּל־הָעָם אֶת־עַמּוּד הָעָנָן עֹמֵד פֶּתַח הָאֹהֶל וְקָם כָּל־הָעָם וַהֲשִׁתָּחוּ אִישׁ פֶּתַח אֹהֱלוֹ:</p> <p>וַחֲזַן כָּל עַמָּא ית עַמּוּדָא דַּעֲנָנָא קָאִים בַּתְּרַע מִשְׁכְּנָא וְקִיּוּמִין כָּל עַמָּא וְסֻגְדִּין גְּבֵר בַּתְּרַע מִשְׁכְּנֵיהּ:</p>	<p>10 וְרָאָה כָּל־הָעָם אֶת־עַמּוּד הָעָנָן עֹמֵד פֶּתַח הָאֹהֶל וְקָם כָּל־הָעָם וַהֲשִׁתָּחוּ אִישׁ פֶּתַח אֹהֱלוֹ:</p>
<p>11 And the LORD spoke unto Moses face to face, as a man speaketh unto his friend. And he would return into the camp; but his minister Joshua, the son of Nun, a young man, departed not out of the Tent.</p>	<p>וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פָּנִים אֶל־פָּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־הַמַּחֲנֶה וּמִשְׁרָתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון נָעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל: (פ)</p> <p>וּמִמְלִיל יי עִם מֹשֶׁה מִמְלַל עִם מִמְלַל כְּמָא דִּימְלִיל גּוֹבְרָא עִם חֲבֵרִיהּ וְתֹאכִיב לְמִשְׁרֵיתָא וּמִשְׁוִמְשֻׁנִּיהּ יְהוֹשֻׁעַ בֶּר נֹון עוֹלִימָא לֹא עָדִי מִגּוֹ מִשְׁכְּנָא:</p>	<p>11 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פָּנִים אֶל־פָּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־הַמַּחֲנֶה וּמִשְׁרָתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון נָעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל: (פ)</p>
<p>12 And Moses said unto the LORD: 'See, Thou sayest unto me: Bring up this people; and Thou hast not let me know whom Thou wilt send with me. Yet Thou hast said: I know thee by name, and thou hast also found grace in My sight.</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה רְאֵה אֵתָּה אָמַר אֵלַי הָעַל אֶת־הָעָם הַזֶּה וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתָּנִי אֵת אֲשֶׁר־תִּשְׁלַח עִמִּי וְאַתָּה אָמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בִּשְׁםִי וְגַם־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינַי:</p> <p>וַאֲמַר מֹשֶׁה קְדָם יי חֲזִי דָאֵתָּה אָמַר לִי אֲסִיק ית עַמָּא הָדִין וְאַתָּה לֹא אוֹדַעְתָּנִי ית דַּתְשִׁלַּח עִמִּי וְאַתָּה אָמַרְתָּ רַבִּיתְךָ בְּשׁוֹם וְאַף אֲשַׁכְּחָתָא רַחֲמִין קְדָמִי:</p>	<p>שלישי 12 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה רְאֵה אֵתָּה אָמַר אֵלַי הָעַל אֶת־הָעָם הַזֶּה וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתָּנִי אֵת אֲשֶׁר־תִּשְׁלַח עִמִּי וְאַתָּה אָמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בִּשְׁםִי וְגַם־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינַי:</p>
<p>13 Now therefore, I pray Thee, if I have found grace in Thy sight, show me now Thy ways, that I may know Thee, to the end that I may find grace in Thy sight; and consider that this nation is Thy people.'</p>	<p>וְכַעַן אִם כְּעַן אֲשַׁכְּחִית רַחֲמִין קְדָמָךְ אוֹדַעְנִי כְּעַן ית אוֹרַח טוֹבָךְ וְאַדַּע רַחֲמָךְ בְּדִיל דַּאֲשַׁכַּח רַחֲמִין קְדָמָךְ וְגַלִּי קְדָמָךְ אֲרִי עַמָּךְ הָדִין:</p> <p>וְכַעַן אִם כְּעַן אֲשַׁכְּחִית רַחֲמִין קְדָמָךְ אוֹדַעְנִי כְּעַן ית אוֹרַח טוֹבָךְ וְאַדַּע רַחֲמָךְ בְּדִיל דַּאֲשַׁכַּח רַחֲמִין קְדָמָךְ וְגַלִּי קְדָמָךְ אֲרִי עַמָּךְ הָדִין:</p>	<p>13 וְעַתָּה אִם־נָא מְצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדַעְנִי נָא אֶת־דְּרָכְךָ וְאַדַּעְךָ לְמַעַן אֲמַצֶּא־חֵן בְּעֵינֶיךָ וְרָאֵה כִּי עַמָּךְ הִנְּנוּ הַזֶּה:</p>
<p>14 And He said: 'My presence shall go with thee, and I will give thee rest.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר פָּנִי יֵלְכוּ וְהִנַּחְתִּי לְךָ:</p> <p>וַאֲמַר שְׂכִינָתִי תִהְיֶה וְאָנִיחַ לְךָ:</p>	<p>14 וַיֹּאמֶר פָּנִי יֵלְכוּ וְהִנַּחְתִּי לְךָ:</p>
<p>15 And he said unto Him: 'If Thy presence go not with me, carry us not up hence.</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם־אֵין פָּנֶיךָ הֵלְכִים אֶל־תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה:</p> <p>וַאֲמַר קְדָמוֹהִי אִם לִית שְׂכִינָתְךָ מִהֲלָכָא בִּינָנָא לֹא תִסְקַנָּא מִפָּא:</p>	<p>15 וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם־אֵין פָּנֶיךָ הֵלְכִים אֶל־תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה:</p>
<p>16 For wherein now shall it be known that I have found grace in Thy sight, I and Thy people? is it not in that Thou goest with us, so that we are distinguished, I and Thy people, from all the people that are upon the face of the earth?</p>	<p>וּבִמָּהּ יוֹדַע אִפּוּא כִּי־מְצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמָּךְ הַלּוֹא בְּלִכְתְּךָ עִמָּנוּ וּנְפַלְיֵנוּ אֲנִי וְעַמָּךְ מִכָּל־הָעָם אֲשֶׁר עַל־פָּנֵי הָאֲדָמָה: (פ)</p> <p>וּבִמָּהּ יוֹדַע אִפּוּא כִּי־מְצָאתִי אֲשַׁכְּחִית רַחֲמִין קְדָמָךְ אֲנָא וְעַמָּךְ הַלּוֹא בְּמַהֲךָ שְׂכִינָתְךָ עִמָּנָא וְיִתְעַבְדָּן לָנָא פְּרִישָׁן לִי וְלְעַמָּךְ מִשְׁוֵנֵי מְכָל עַמָּא דְּעַל אֲפִי אֲרֻעָא:</p>	<p>16 וּבִמָּהּ יוֹדַע אִפּוּא כִּי־מְצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמָּךְ הַלּוֹא בְּלִכְתְּךָ עִמָּנוּ וּנְפַלְיֵנוּ אֲנִי וְעַמָּךְ מִכָּל־הָעָם אֲשֶׁר עַל־פָּנֵי הָאֲדָמָה: (פ)</p>

(14) ויאמר פני ילכו. כתרגומו, לא אשלח עוד מלאך, אני בעצמי אלך, כמו וּפְנִיךָ הֵלְכִים בְּקֶרֶב (שמואל"ב יז, יא):

(15) ויאמר אליו. צו אני חפץ, כי על ידי מלאך אל תעלנו מזה:

(16) ובמה יודע אפוא. יודע מציאת החן, הלא בלכתך עמנו, ועוד דבר אחר אני שואל ממך, שלא תשרה שכינתך עוד על אומות עוזדי אלילים: ונפלינו אני ועמך. ונהיה מוזדללים בדבר הזה מכל העם, כמו וְהִפְלָא ה' בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וגו' (שמות ט, 7):

17	And the LORD said unto Moses: 'I will do this thing also that thou hast spoken, for thou hast found grace in My sight, and I know thee by name.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה גַם אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵעֲשֶׂה כִּי־רַחֲמָאֲתָ חֵן בְּעֵינַי וְאֶדְעֶךָ בְּשֵׁם:	רביעי
18	And he said: 'Show me, I pray Thee, Thy glory.'	וַיֹּאמֶר הֲרֹאנִי נָא אֶת־כְּבוֹדְךָ:	18
19	And He said: 'I will make all My goodness pass before thee, and will proclaim the name of the LORD before thee; and I will be gracious to whom I will be gracious, and will show mercy on whom I will show mercy.'	וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶעֱבִיר כָּל־טוֹבִי עַל־פָּנֶיךָ וְקִרְאֹתִי בְשֵׁם יְהוָה לִפְנֶיךָ וְחַנְּתִי אֶת־אֲשֶׁר אֲחֹן וְרַחֲמָתִי אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם:	19
20	And He said: 'Thou canst not see My face, for man shall not see Me and live.'	וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת־פָּנַי כִּי לֹא־יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחַי:	20
21	And the LORD said: 'Behold, there is a place by Me, and thou shalt stand upon the rock.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה מָקוֹם אֲתִי וְנִצַּבְתָּ עַל־הַצּוּר:	21
22	And it shall come to pass, while My glory passeth by, that I will put thee in a cleft of the rock, and will cover thee with My hand until I have passed by.	וְהָיָה בְּעֵבֶר כַּבְּדִי וְשַׁמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר וְשִׁפְתִּי כַּפִּי עָלֶיךָ עַד־עָבְרִי:	22

(17) גם את הדבר הזה. שלא תשרה שכינת עמוד על עוזדי אליהם אעשה, ואין דבריו של בלעם הרשע על ידי שריית שכינה, אלא נופל וגלוי עינים, כגון וְאֵלֶי דָּבָר יִגָּז (איוב ד, ז), שומעין על ידי שלית:

(18) ויאמר ה'ראני נא את כבודך. ראה משה שהיה עת לרצון ודבריו מקובלים, והוסיף לשאול להראותו מראית כבודו:

(19) ויאמר אני אעביר וגו'. הגיעה שעה שתרצה בכבודי מה שארשה אותך לראות, לפי שאני רוצה ונריך ללמדך סדר חפלה, שכשנכרת לבקש רחמים על ישראל, הזכרת לי זכות אבות, כסבור אתה שאם תמה זכות אבות אין עוד תקוה, אני אעביר כל מדת טובי לפניך על הצור, ואחזק בפון במערה: וקראתי בשם ה' לפניך. ללמדך סדר בקשת רחמים, אף אם תכלה זכות אבות. וכסדר זה שאתה רואה אותי מעוטף וקורא י"ג מדות (ראש השנה יז), הוי מלמד את ישראל לעשות כן, ועל ידי שיזכירו לפני רחום וחנון, יהיו נענין, כי רחמי לא כלים: ורחוטי את אשר אחון. אותן פעמים שארצה לחון: ורחמתי. עת שאחפון לרחם. עד כאן לא הבטיחו אלא עמים אענה ועמים לא אענה, אבל בשעת מעשה אמר לו ה'ה קִלְכִּי פֶרֶת דָּרִית, הבטיחו שאין חוזרות ריקם (שם):

(20) ויאמר לא תוכל וגו'. אף כשאעביר כל טובי על פניך, איני נותן לך רשות לראות את פני:

(21) הנה מקום אתי. זהו אשר אני מדבר עמך תמיד, יש מקום מוכן לי ללכתך שאטמינך שם שלא תזוק, ומשם תראה מה שתרצה, וז פשוטו. על מקום שהשכינה שם מדבר, ואומר המקום אתי ואינו אומר אני במקום, שהקצ"ה מקומו של עולם ואין עולמו מקומו:

(22) בעבור כבודי. כשאעבור לפניך: בנקרת הצור. כמו העיני האנשים רָהֵם פִּנְקָר (במדבר טז, יד), וקרוה עֲרָצִי נחל (משלי ל, יז), הִנֵּי קָרַמְתִּי וְשִׁמְתִּי מֵיָם (ישעיה לז, כה), גזרה אחת להם: נקרת הצור. כריית הצור: ושכחתי כפי. מכאן שנחנה רשות למחזלים לחבל (ת"כ פ' ויקרא), ותרגמו וְאֶגִּין דְּמִימְרִי, כנוי הוא לדרך כבוד של מעלה, שאינו נריך לסוכך עליו כדף ממש:

23	And I will take away My hand, and thou shalt see My back; but My face shall not be seen.'	וְהִסְרֹתִי אֶת־כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֹרַי וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ: (פ) (סֵפֶק פִּרְשָׁה סְמוּמָה בְּכֹתֵר אֲרִם צוּבָה)	23
XXXIV	And the LORD said unto Moses: 'Hew thee two tables of stone like unto the first; and I will write upon the tables the words that were on the first tables, which thou didst break.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פֶסֶל־לָךְ שְׁנֵי־לַחֹת אֲבָנִים כְּרָאשֵׁינִים וְכָתַבְתִּי עַל־הַלַּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלַּחֹת הָרָאשִׁינִים אֲשֶׁר שָׁבַרְתָּ:	חמישי כה*
2	And be ready by the morning, and come up in the morning unto mount Sinai, and present thyself there to Me on the top of the mount.	וְהָיָה נָכוֹן לִבְקֹר וְעֲלִיתָ בִּבְקֹר אֶל־הָרַיִם סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִּי שָׁם עַל־רֹאשׁ הָהָר:	2
3	And no man shall come up with thee, neither let any man be seen throughout all the mount; neither let the flocks nor herds feed before that mount.'	וְאִישׁ לֹא־יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם־אִישׁ אֶל־יִרְאָה בְּכָל־הָהָר גַּם־הַצֹּאן וְהַבָּקָר אֶל־יִרְעֻוֹ אֶל־מֹול הָהָר הַהוּא:	3
4	And he hewed two tables of stone like unto the first; and Moses rose up early in the morning, and went up unto mount Sinai, as the LORD had commanded him, and took in his hand two tables of stone.	וַיִּפְסֹל שְׁנֵי־לַחֹת אֲבָנִים כְּרָאשֵׁינִים וַיִּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בִּבְקֹר וַיַּעַל אֶל־הָרַיִם סִינַי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לַחֹת אֲבָנִים:	4
5	And the LORD descended in the cloud, and stood with him there, and proclaimed the name of the LORD.	וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה:	5

(23) והסרתיו את כפי. ואעדי ית דברת יקרי, כשחמלק הנהגת כדודי מכנגד פניך, ללכת משם ולהלך: וראית את אחורי. הראהו קשר של תפילין:

(1) פסל לך. הראהו מחצב ספיריניון מתוך אהלו, ואמר לו הפסולת יהיה שלך, ומשם נתעשר משה הרצה: פסל לך. אחת שצרת הראשונות, אחת פסל לך אחרות, משל למלך שהלך למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות, מתוך קלקול השפחות יצא עליה שם רע, עמד שושבינה וקרע כתובתה, אמר, אם יאמר המלך להורגה, אומר לו עדיין אינה אשתך, צדק המלך ומאז שלא היה הקלקול אלא מן השפחות, נתרגה לה, אמר לו שושבינה, כתוב לה כתובה אחרת שנקרעה הראשונה, אמר לו המלך, אחת קרעת אחת, אחת קנה לה נייר אחר ואני אכתוב לה כתובת יד, כן המלך זה הקצ"ה, השפחות אלו ערצ רב, והשושבין זה משה, ארוסתו של הקצ"ה אלו ישראל, לכך נאמר פסל לך:

(2) נכון. מזומן:

(3) ואיש לא יעלה עמך. הראשונות על ידי שהיו צתשואות וקולות וקהלות, שלטה בהן עין רעה, אין לך יפה מן הזניעות:

(5) ויקרא בשם ה'. מתרגמין ויקרא בשם ה':

<p>6 And the LORD passed by before him, and proclaimed: 'The LORD, the LORD, God, merciful and gracious, long-suffering, and abundant in goodness and truth;</p>	<p>וַיַּעֲבֹר יְיָ שְׁכִינְתּוֹ עַל אַפְוֵהוּ וַיִּקְרָא יְיָ אֱלֹהֵי רַחֲמָנָא וְחַנּוּנָא מְרַחֵם רַחוּם וּמְסֻיָּהוּ לְמַעַבְדֵּי טַבְּוֹן וּקְשׁוּט:</p>	<p>6 וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל-פָּנָיו וַיִּקְרָא יְהוָה יְהוָה אֱלֹהֵי רַחֲמִים וְחַנּוּן אֲרֻךְ אַפַּיִם וְרַב-חֶסֶד וְאֱמֶת:</p>
<p>7 keeping mercy unto the thousandth generation, forgiving iniquity and transgression and sin; and that will by no means clear the guilty; visiting the iniquity of the fathers upon the children, and upon the children's children, unto the third and unto the fourth generation.'</p>	<p>נָצַר (בספרי תימן נָצַר בְּנוֹן רגילה) חֶסֶד לְאַלְפִים נֶשֶׁא עֵוֹן וּפֶשַׁע וְחַטָּאת וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה פֶקֶד עֵוֹן אָבוֹת עַל-בָּנִים וְעַל-בְּנֵי בָנִים עַל-שְׁלָשִׁים וְעַל-רַבָּעִים:</p>	<p>7 נָצַר (בספרי תימן נָצַר בְּנוֹן רגילה) חֶסֶד לְאַלְפִים נֶשֶׁא עֵוֹן וּפֶשַׁע וְחַטָּאת וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה פֶקֶד עֵוֹן אָבוֹת עַל-בָּנִים וְעַל-בְּנֵי בָנִים עַל-שְׁלָשִׁים וְעַל-רַבָּעִים:</p>
<p>8 And Moses made haste, and bowed his head toward the earth, and worshipped.</p>	<p>וַיַּחֲזִי מֹשֶׁה וּכְרַע עַל אֲרֶעָא וְסֻגֵּד:</p>	<p>8 וַיִּמָּהֵר מֹשֶׁה וַיִּקְדֹּ אֶרֶצָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה:</p>
<p>9 And he said: 'If now I have found grace in Thy sight, O Lord, let the Lord, I pray Thee, go in the midst of us; for it is a stiffnecked people; and pardon our iniquity and our sin, and take us for Thine inheritance.'</p>	<p>וַאֲמַר אִם כֶּעַן אֲשַׁכַּחִית רַחֲמִין קְדָמָךְ יְיָ תְהִיךָ כֶּעַן שְׁכִינְתָא דִּיךְ בֵּינָנָא אַרִי עִם קָשִׁי קָדָל הוּא וְחִשְׁבּוּק לְחֻבְנָא וְלִחְטָאנָא וְתַחֲסַנְנָנָא:</p>	<p>9 וַיֹּאמֶר אֱמֶנָה מְצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי יְיָ-הֵאָה אֲדֹנָי בְּקִרְבִּנִי כִּי עִם-קֶשֶׁת-עֶרְףָּהוּא וְסִלְחָתָה לַעֲוֹנֵנוּ וְלִחְטָאֲתָנוּ וְנִחַלְתָּנוּ:</p>
<p>10 And He said: 'Behold, I make a covenant; before all thy people I will do marvels, such as have not been wrought in all the earth, nor in any nation; and all the people among which thou art shall see the work of the LORD that I am about to do with thee, that it is tremendous.</p>	<p>וַאֲמַר הֵא אֲנִי גִזֵּר קִים קִדָּם כָּל עַמֻּד אַעֲבִיד פְּרִישָׁן דְּלֹא אֲתַבְּרִאוּ בְּכָל אֲרֶעָא וּבְכָל עַמֻּמָּא וַיַּחֲזִי כָל עַמֻּד דָּאֲתָ בִּינְיָהוֹן יָת עֻבְדָּא דִּיךְ אַרִי דְחִיל הוּא דְאֲנִי עָבִיד עַמֻּד:</p>	<p>וַיֹּאמֶר הִנֵּה אֲנֹכִי כֹרֶת בְּרִית נִגַּד כָּל-עַמֻּד אֲעִשֶׂה נִפְלְאוֹת אֲשֶׁר לֹא-נִבְרְאוּ בְּכָל-הָאָרֶץ וּבְכָל-הַגּוֹיִם וְרָאָה כָל-הָעָם אֲשֶׁר-אֲתָה בְּקִרְבּוֹ אֶת-מַעֲשֵׂה יְהוָה כִּי-נִזְרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עַמֻּד:</p>

(6) יי' יי'. מדת רחמים היא, אחת קודם שיחטא, ואחת לאחר שיחטא וישוב (ראש השנה יז): אל. אף זו מדת רחמים, וכן הוא אומר, אֱלֹהֵי אֱלֵי לְמַעַן עֲזָבְסִי (תהלים כז, ז), ואין לומר למדת הדין למה עזבתני, כך מלאתי במכילתא (שירה פ"ג): ארך אפיים. מאריך אפו, ואינו ממחר ליפרע, שמא יעשה תשובה: ורב חסד. לזריכים חסד, שאין להם זכויות כל כך: ואמת. לשלם שכר טוב לעושי רצונו:

(7) נוצר חסד. שהאדם עושה לפניו: לאלפים. לשני אלפים דורות. עונות, אלו הזדונות. פשעים, אלו המרדים שאדם עושה להכעיס: ונקה לא ינקח. לפי פשוטו משמע, שאינו מוותר על העון לגמרי, אלא נפרע ממנו מעט מעט. ורבותינו דרשו (יומא פו.), מנקה הוא לשצים ולא ינקה לשאינן שצים: פוקד עון אבות על בנים. כשאוחזים מעשה אבותיהם זידיהם, שכזר פירש במקרא אחר לשונאי: ועל רבעים. דור רבעי, נמצאת מדה טובה מרובה על מדת פורענות אחת לחמש מאות, שבמדה טובה הוא אומר נוצר חסד לאלפים:

(8) וימהר משה. כשראה משה שכניה עוזרת ושמע קול הקריאה, מיד וישתחו: (9) ילך נא ה' בקרבנו. כמו שהבטחתנו, מאחר שאתה נושא עון, ואם עס קשה עורף הוא וימרו צך, ואמרת על זאת פן אכלך בדרכך, אתה תסלח לעווננו וגו'. יש כי במקום אס: ונחלתנו. ותתנו לך לנחלה (ס"א שמתן לנו נחלה) מיוחדת, זו היא בקשת ונפלינו אני ועמך, שלא תשרה שכינתך על האומות עובדי אלילים:

167

11 Observe thou that which I am commanding thee this day; behold, I am driving out before thee the Amorite, and the Canaanite, and the Hittite, and the Perizzite, and the Hivite, and the Jebusite.	שְׁמֹר-לְךָ אֶת אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּנְךָ הַיּוֹם הַנִּנִּי גֵרֶשׁ מִפְּנֵיךָ אֶת הָאֲמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי:	11 שְׁמֹר-לְךָ אֶת אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּנְךָ הַיּוֹם הַנִּנִּי גֵרֶשׁ מִפְּנֵיךָ אֶת הָאֲמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי:
12 Take heed to thyself, lest thou make a covenant with the inhabitants of the land whither thou goest, lest they be for a snare in the midst of thee.	אִסְתָּמַר לְךָ דִּלְמָא תִּגְזֹר קִים לִיתִּיב אֲרַעָא דְאַתָּה עֲלִיל עֲלֵיהּ דִּלְמָא יְהִי לְתַקְלָא בֵּינֵךְ:	12 הַשְׁמֹר לְךָ פֶּן-תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא עָלֶיהָ פֶּן-יִהְיֶה לְמוֹקֵשׁ בְּקִרְבְּךָ:
13 But ye shall break down their altars, and dash in pieces their pillars, and ye shall cut down their Asherim.	אֲרִי יֵת אִיגוּרֵיהוֹן תִּתְּרַעוֹן וְיֵת קִמְתָּהוֹן תִּתְּבִירוֹן וְיֵת אֲשִׁירֵיהוֹן תִּקְצְצוֹן:	13 כִּי אֶת-מִזְבְּחֵיהֶם תִּתְּצוֹן וְאֶת-מַצְבְּהֵם תִּשְׁבְּרוּן וְאֶת-אֲשֵׁרֵי תִכְרֹתוֹן:
14 For thou shalt bow down to no other god; for the LORD, whose name is Jealous, is a jealous God;	אֲרִי לֹא תִסְגֹּד לְטַעוֹת עַמִּמֶּיךָ אֲרִי יְיָ קִנְאָ שְׁמִיָּה אֵל קִנְאָ הוּא:	14 כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אֲחֵר כִּי יִהְיֶה קִנְאָ שְׁמִי אֵל קִנְאָ הוּא:
15 lest thou make a covenant with the inhabitants of the land, and they go astray after their gods, and do sacrifice unto their gods, and they call thee, and thou eat of their sacrifice;	דִּלְמָא תִּגְזֹר קִים לִיתִּיב אֲרַעָא וְיִטְעוֹן בְּתַר טַעוֹתֵיהוֹן וְיִדְבְּחוּן לְטַעוֹתֵיהוֹן וְיִקְרוּן לְךָ וְיִתְיַבְּחוּן מִדְּבַחֵיהוֹן:	15 פֶּן-תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ וְיִזְנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם וְיִזְבְּחוּ לְאֱלֹהֵיהֶם וְיִקְרָא לְךָ וְיִזְבְּחוּ מִזְבְּחֵיהֶם:
16 and thou take of their daughters unto thy sons, and their daughters go astray after their gods, and make thy sons go astray after their gods.	וְתִסַּב מִבְּנֹתֵיהוֹן לְבָנֶיךָ וְיִטְעוֹן בְּנֹתֵיהוֹן בְּתַר טַעוֹתֵיהוֹן וְיִטְעוֹן יֵת בָּנֶיךָ בְּתַר טַעוֹתֵיהוֹן:	16 וְלִקַּחְתָּ מִבְּנֹתֵיהֶם לְבָנֶיךָ וְיִזְנוּ בְּנֹתֵיהֶם אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם וְיִזְנוּ אֶת-בְּנֵיךָ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם:
17 Thou shalt make thee no molten gods.	דְּחָלוֹן דְּמִתְּכָא לֹא תַעֲבִיד לְךָ:	17 אֱלֹהֵי מִסְכָּה לֹא תַעֲשֶׂה-לְךָ:
18 The feast of unleavened bread shalt thou keep. Seven days thou shalt eat unleavened bread, as I commanded thee, at the time appointed in the month Abib, for in the month Abib thou camest out from Egypt.	יֵת חֲמָא דְּפִטִּירָא תִטַּר שְׁבַע יוֹמִין תִּיכּוֹל פִּטִּירָא דְּפִשִׁידְתָּךְ לְזִמְן יִרְחָא דְּאַבִּיבָא אֲרִי בִּירְחָא דְּאַבִּיבָא נִפְקַתָּא מִמִּצְרַיִם:	18 אֶת-חֲגֵי הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי בַחֹדֶשׁ הָאָבִיב יָצָאתָ מִמִּצְרַיִם:

- (10) כורת ברית. על זאת: אעשה נפלאות. לשון ונפלינו, שמהיו מוצדלים צו מכל האומות עוזדי אלילים, שלא תשרה שכניתי עליהם:
- (11) את האמורי וגו'. ו' אומות יש כאן, כי הגרגשי עמד ופנה מפניהם:
- (12) אשריו. הוא אילן שעוצדים אותו:
- (13) קנא שמו. מקנא להפרע ואינו מוותר. וזהו כל לשון קנאה, אוחז בנפשו ופורה מעוזביו:
- (14) ואכלת מזבח. כסבור אתה שאין עונש באכילתו, ואני מעלה עליך כמדה בעבודתו, שמתוך כך אתה בא ולוקח מזבוחיו לבניך (עבודה זרה ט.).
- (15) חודש האביב. חודש הצפור, שהתצורה מתצורת צבישולה:

19	All that openeth the womb is Mine; and of all thy cattle thou shalt sanctify the males, the firstlings of ox and sheep.	כָּל-פֶּטֶר רֶחֶם לִי וְכָל-מִקְנֶךָ תִּזְכֹּר פֶּטֶר שׁוֹר וְשֵׂה: כָּל פֶּתַח וּלְדָא דִּילִי הוּא וְכָל בְּעִירְךָ תִּקְדִּישׁ דְּכָרִין בְּכוֹר תֹּזֵר וְאָמַר:	19
20	And the firstling of an ass thou shalt redeem with a lamb; and if thou wilt not redeem it, then thou shalt break its neck. All the first-born of thy sons thou shalt redeem. And none shall appear before Me empty.	וּפֶטֶר חֲמוֹר תַּפְדֶּה בִּשְׂה וְאִם-לֹא תַפְדֶּה וַעֲרַפְתּוּ כָּל בְּכוֹר בְּנֶיךָ תַפְדֶּה וְלֹא-יֵרָאוּ פָנַי רִיקָם: וּבִיכָרָא דִּחֲמָרָא תַפְרוֹק בְּאַמָּרָא וְאִם לֹא תַפְרוֹק וְתַקְפִּיהַ כָּל בִּיכָרָא דְּבָנֶךָ תַפְרוֹק וְלֹא יִתְחַזֵּון קִדְמִי רִיקָנִין:	20
21	Six days thou shalt work, but on the seventh day thou shalt rest; in plowing time and in harvest thou shalt rest.	שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת בְּחֹרֶישׁ וּבְקִצִּיר תִּשְׁבֹּת: שְׁתַּא יוֹמִין תַּפְלַח וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה תִּנּוּחַ בְּזָרוּעָא וּבְחֻצָּא תִּנּוּחַ:	21
22	And thou shalt observe the feast of weeks, even of the first-fruits of wheat harvest, and the feast of ingathering at the turn of the year.	וְחֹג שָׁבֻעַת תַּעֲשֶׂה לָּךְ בַּבֹּרִי קִצִּיר חֲטִיִּם וְחֹג הָאָסִיף תִּקְוֶפֶת הַשָּׁנָה: וְחֹג דְּשָׁבֻעָא תַעֲבִיד לָךְ בַּבֹּרִי חֻצָּד חֲטִין וְחֹג דְּכִנְשָׁא בְּמַפְקָה דְּשִׁתָּא:	22
23	Three times in the year shall all thy males appear before the Lord GOD, the God of Israel.	שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל-זְכוּרְךָ אֶת-פָּנַי הָאֵדָן וְיִהְיֶה אֵלֵהֶי יִשְׂרָאֵל: תֵּלַת זְמָנִין בַּשְּׁתָּא יִתְחַזֵּון כָּל דְּכוּרְךָ קִדָּם רַבּוֹן עַלְמָא יי אֱלֹהֵא דִּישְׂרָאֵל:	23

(19) כל פטר רחם לי. צאדם: וכל מקנך תזכר וגו'. וכל מקנך אשר תזכר צפטר שור ושה, אשר יפטור וזכר את רחמה. פטר. לשון פתיחה, וכן פטר מים ראשית מלון (משלי יז, יד). תי"ו של תזכר לשון נקבה היא, מוסב על היולדת: (20) ופטר חמור. ולא שאר בהמה טמאה: תפדה בשנה. נותן שה לכהן, והוא חולין ציד כהן, ופטר חמור מותר בעבודה לבעלים: וערפתו. עורפו נקופץ, הוא הפסיד ממון כהן, לפיכך יופסד ממונו: כל בכור בניך תפדה. חמשה סלעים פדיונו קלוב, שנאמר ופדיון מִן חֶדֶשׁ תַּפְדֶּה (צמדבר יח, טו): ולא יראו פני ריקם. לפי פשוטו של מקרא, דבר צפני עֲלָמוּ הוא, ואינו מוסב על הכור, שאין צמנות בכור ראיית פנים, אלא אזהרה אחרת היא, וכשתעלו לרגל לראות, לא יראו פני ריקם, מזה עליכם להציא עולת ראיית פנים. ולפי מדרש צרייתא, מקרא יתר הוא, ומופנה לגזרה שזה, ללמד על הענקתו של עבד עברי שהוא חמשה סלעים מכל מין ומין, כפדיון בכור, צמסכת קדושין (יז): (21) בחריש ובקציר תשובות. למה נזכר חריש וקציר, יש מרבזינו אומרים (ראש השנה ט), על חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית, ללמדך שמוסיפין מחול על הקדש, וכך משמעו, ששט ימים תעבד וציוס השביעי תשבות, ועבודתו הימים שהתרחי לך, יש שנה שהחריש והקציר אסור, ואין לך לומר חריש וקציר של שביעית, שהרי כבר נאמר שְׁדָךְ לֹא תִזְרַע וגו' (ויקרא כה, ד). ויש אומרים שאינו מדבר אלא בשבת, וחריש וקציר שהוזכר בו לומר לך, מה חריש רשות אף קציר רשות, ילא קציר העומר שהוא מלוא, ודוחה את השבת: (22) בכורי קציר חטים. שאתה מציא צו שתי הלחם מן החטים. בכורם שהיא מנחה ראשונה הצאה מן החדש של חטים למקדש, כי מנחת העומר הצאה צפסח, מן השעורים היא: וחג האסיף. צומן שאתה אוסף תצואתך מן השדה לבית. אסיפה זו לשון הכנסה לבית, כמו וְאִסְפָּתוּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתְךָ (דברים כב, ז): תקופת השנה. שהיא בחזרת השנה, צחלת השנה הצאה: תקופת. לשון מסיבה והקפה: (23) כל זכורך. כל הזכרים שצד. הרצה מלות צחורה נאמרו ונכפלו, ויש מהם שלש פעמים וארבע, לחייב ולענוש על מנין לאוין שזהם, ועל מנין עשה שזהם:

24	For I will cast out nations before thee, and enlarge thy borders; neither shall any man covet thy land, when thou goest up to appear before the LORD thy God three times in the year.	אֲרִי אֶתְרִיד עַמִּינ מִן קִדְמָךְ וְאֶפְתִּי יֵת תַּחֲנוּמָךְ וְלֹא יִחְמִיד אִישׁ יֵת אֶרְעֶךָ בְּמִסְקָךְ לֹא תַחֲזֹאהָ קִדָּם יְיָ אֱלֹהֶיךָ תֵּלֶת זְמָנִין בְּשָׁנָה:	כִּי-אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפְּנֶיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת-גְּבֻלְךָ וְלֹא- יִחְמַד אִישׁ אֶת-אֶרְצְךָ בַּעֲלֵתְךָ לְרֹאוֹת אֶת-פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה:
25	Thou shalt not offer the blood of My sacrifice with leavened bread; neither shall the sacrifice of the feast of the passover be left unto the morning.	לֹא תִשְׁחַט עַל-חֶמֶץ דָּם-זִבְחִי וְלֹא-יָלִין לִבְקָר זֶבַח חָג הַפֶּסַח:	לֹא-תִשְׁחַט עַל-חֶמֶץ דָּם-זִבְחִי וְלֹא-יָלִין לִבְקָר זֶבַח חָג הַפֶּסַח:
26	The choicest first-fruits of thy land thou shalt bring unto the house of the LORD thy God. Thou shalt not see the kid in its mother's milk.'	רִישׁ בְּכוּרֵי אֶרְעֶךָ תִּיתִי לְבֵית מִקְדָּשִׁי דֵּי אֱלֹהֶיךָ לֹא תִיכְלוּן בָּשָׂר בַּחֲלָב:	רִאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא-תִבְשַׁל גְּדִי בַחֲלָב אִמּוֹ: (פ)
27	And the LORD said unto Moses: 'Write thou these words, for after the tenor of these words I have made a covenant with thee and with Israel.'	וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּתוּב לְךָ יֵת פְּתִילֵי הָאֱלֹוִן אֲרִי עַל מִימַר פְּתִילֵי הָאֱלֹוִן גְּזֵרִית עֲמֹךְ קִים וְעַם יִשְׂרָאֵל:	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה כְּתַב- לְךָ אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל-פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אֶתְךָ בְּרִית וְאֶת-יִשְׂרָאֵל:
28	And he was there with the LORD forty days and forty nights; he did neither eat bread, nor drink water. And he wrote upon the tables the words of the covenant, the ten words.	וַיְהִי וַיְהִי תָמָן קִדָּם יְיָ אַרְבָּעִין יָמִין וְאַרְבָּעִין לַיְלֹוִן לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיָּא לֹא שָׁתָי וַיִּכְתֹּב עַל לוחֵיָא יֵת פְּתִילֵי קִימָא עֲשָׂרָא פְתִילֵי:	וַיְהִי-שָׁם עַם-יְהוָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה וַיִּכְתֹּב עַל-הַלָּחֹת אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית עֲשָׂרַת הַדְּבָרִים:
29	And it came to pass, when Moses came down from mount Sinai with the two tables of the testimony in Moses' hand, when he came down from the mount, that Moses knew not that the skin of his face sent forth beams while He talked with him.	וַיְהִי כִּד נָחַת מֹשֶׁה מִטּוֹרָא דְּסִינֵי וַתְּרִין לוחֵי דְסִידְוֹתָא בִּידָא דְמֹשֶׁה בְּמִיחֻתִּיהָ מִן טוֹרָא וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע אֲרִי סְגִי זִיו יִקְרָא דְאַפּוּהִי בְּמַלְלוּתִיהָ עֲמִיהָ:	וַיְהִי בְּרִדָּת מֹשֶׁה מִתַּר סִינֵי וּשְׁנֵי לָחַת הָעֵדֻת בִּיד-מֹשֶׁה בְּרִדָּתוֹ מִן-הַתַּר וּמֹשֶׁה לֹא- יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ:

(24) אוריש. כמרגומו וְקָרַךְ, וכן וְקָרַךְ (דברים ז, לא), וכן וְקָרַךְ אֶת הָאֱמֹרִי (צמדזכר כא, לב), לשון גירושין: והרחבתי את גבולך. ואתה רחוק מצית הצחירה, ואינך יכול לראות לפני תמיד, לכך אני קובע לך שלשה רגלים הללו:
(25) לא תשחט וגו'. לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים, אזוהרה לשוחט, או לזורק, או לאחד מצני חצורה (פסחים סג.). ולא ילין. כמרגומו, אין לינה מועלת בראש המזבח, ואין לינה אלא צעמוד השחר: זבח חג הפסח. אמוריו, ומכאן אתה למד לכל הקטר חלצים ואזרים:
(26) ראשית בכורי אדמתך. משצעת המינין האמורים בשצח ארץך, קָרַךְ טָהָה וְשָׁעָה וְגָפָן וגו' (דברים ח, ח), וְקָרַךְ, הוא דצח תמרים: לא תבשל גדי. אזוהרה לשצר וחלץ, ושלשה פעמים כתוב בחצורה, אחד לאכילה, ואחד להנאה, ואחד לאיסור צישול (חולין קטו): גדי. כל ולד רך צמשמע, ואף עגל וכצח, ממה שהוֹרֵךְ לפרש צכמה מקומות גדי עזים, למדת שגדי סתם כל יונקים צמשמע: בחלב אמר. פרט לעוף, שאין לו חלב אס, שאין איסורו מן החצורה אלא מדצרי סופרים:
(27) את הדברים האלה. ולא אתה רשאי לכחצו חצורה שצעל פה:

30	And when Aaron and all the children of Israel saw Moses, behold, the skin of his face sent forth beams; and they were afraid to come nigh him.	וַיֵּרְאוּ אֶהָרֹן וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָת מֹשֶׁה וְהָא סִגִּי זֵיו יִקְרָא דְאִפּוּהִי וּדְחִילוּ מִלְּאִתְקַרְבָּא לְנֹתִיָּה:	30
31	And Moses called unto them; and Aaron and all the rulers of the congregation returned unto him; and Moses spoke to them.	וַיִּקְרָא אֲלֵהֶם מֹשֶׁה וַיָּשָׁבוּ אֵלָיו אֶהָרֹן וְכָל־הַנְּשָׂאִים בְּעֵדָה וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם:	31
32	And afterward all the children of Israel came nigh, and he gave them in commandment all that the LORD had spoken with him in mount Sinai.	וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְשׂוּ כָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְוֵם אֶת כָּל־אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֹתוֹ בְּהַר סִינַי:	32
33	And when Moses had done speaking with them, he put a veil on his face.	וַיְכַל מֹשֶׁה מִדְּבַר אֲתָם וַיִּתֵּן עַל־פָּנָיו מִסְכָּה:	מפטיר
34	But when Moses went in before the LORD that He might speak with him, he took the veil off, until he came out; and he came out; and spoke unto the children of Israel that which he was commanded.	וּבִבְּא מֹשֶׁה לְפָנָי יְהוָה לְדַבֵּר אֹתוֹ יָסִיר אֶת־הַמִּסְכָּה עַד־צֵאתוֹ וַיֵּצֵא וּדְבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת אֲשֶׁר יִצְוֶה:	34
35	And the children of Israel saw the face of Moses, that the skin of Moses' face sent forth beams; and Moses put the veil back upon his face, until he went in to speak with Him.	וַרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנָי מֹשֶׁה כִּי קָרָן עֹזֵר פָּנָי מֹשֶׁה וְהָשִׁיב מֹשֶׁה אֶת־הַמִּסְכָּה עַל־פָּנָיו עַד־בֹּאָ לְדַבֵּר אֹתוֹ: (ס)	קלט פסוקים

(29) ויהי ברדת משה. כשהציא לוחות אחרונות ציוס הכפורים: כי קרן. לשון קרנים, שהאור מצהיק וצולט כמין קרן.

ומהיכן זכה משה לקרני הודו, רבותינו אמרו מן המערה, שנתן הקד"ה ידו על פניו, שנאמר וְשָׁפְטִי כְּפִי (שמות לג, כז):

(30) וייראו מגשת אליו. צא וראה כמה גדולה כחה של עצירה, שעד שלא פשטו ידיהם בעצירה מהו אומר, ומְרָאָה כְּצוּד ה' קָאָשׁ אֲכָלֶת צָרָאָשׁ הָרָר לְעִיגֵי צָנִי יִשְׂרָאֵל (שמות כד, יז), ולא יראים ולא מוזדעזעים, ומשעשו את העגל, אף מקרני הודו של משה היו מרתיעים ומזדעזעים:

(31) הנשאים בעדה. כמו נשיאי העדה: וידבר משה אליהם. שליחותו של מקום, ולשון הווה הוא כל הענין הזה:

(32) ואחרי כן נגשו. אחר שלמד לזקנים, חוזר ומלמד הפרשה או ההלכה לישראל. תנו רבנן, כיצד סדר המשנה, משה היה לימד מפי הגבורה, נכנס אהרן, שנה לו משה פרקו, נסתלק אהרן וישב לו לשמאל משה, נכנסו בניו, שנה להם משה פרקם, נסתלקו הם, ישב אלעזר לימין משה ואיתמר לשמאל אהרן, נכנסו זקנים, שנה להם משה פרקם, נסתלקו זקנים ישבו ללדדין, נכנסו כל העם, שנה להם משה פרקם, נמצא ציד כל העם א', ציד הזקנים ב', ציד בני אהרן שלשה, ציד אהרן ארבעה וכו', כדאיתא בעירובין (נד:):

(33) ויתן על פניו מסוה. כתרגומו צִית טָפִי, לשון ארמי הוא צגמרא סְוִי לָצָא (כתובות סז:), ועוד ככתובות (ס.), הוה קא מסוה לאפה, לשון הצטה, היה מסתכל בה, אף כאן מסוה, בגד הניתן כנגד הפרצוף וצית העינים, ולכבוד קרני הודו שלא יזונו הכל מהם, היה נותן המסוה כנגדן, ונוטלו צטעה שהיה מדבר עם ישראל, וצטעה שהמקום נדבר עמו עד לאתו, וצאלתו יצא בלא מסוה:

(34) ודבר אל בני ישראל. וראו קרני הודו צפניו, וכשהוא מסתלק מהם:

(35) והשיב משה את המסוה על פניו עד בואו לדבר אתו. וכשצא לדבר אתו נוטלו מעל פניו:

XXXV	And Moses assembled all the congregation of the children of Israel, and said unto them: "These are the words which the LORD hath commanded, that ye should do them.	ויקהל משה את-כל-עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה יהוה לעשות אתם:	ויקהל
2	Six days shall work be done, but on the seventh day there shall be to you a holy day, a sabbath of solemn rest to the LORD; whosoever doeth any work therein shall be put to death.	ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון ליהוה כל-העשה בו מלאכה יומת:	2
3	Ye shall kindle no fire throughout your habitations upon the sabbath day.	לא-תבערו אש בכל מושבתיכם ביום השבת: (פ)	3
4	And Moses spoke unto all the congregation of the children of Israel, saying: "This is the thing which the LORD commanded, saying:	ויאמר משה אל-כל-עדת בני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה יהוה לאמר:	4
5	Take ye from among you an offering unto the LORD, whosoever is of a willing heart, let him bring it, the LORD's offering: gold, and silver, and brass;	קחו מאתכם תרומה ליהוה כל נדיב לבו וביאת את תרומת יהוה זהב וכסף ונחשת:	5
6	and blue, and purple, and scarlet, and fine linen, and goats' hair;	ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים:	6
7	and rams' skins dyed red, and sealskins, and acacia-wood;	וערת אילים מאדמים וערת תחשים ועצי שטים:	7
8	and oil for the light, and spices for the anointing oil, and for the sweet incense;	ושמן למאור ובשמים לשמן המשחה ולקטרת הסמים:	8
9	and onyx stones, and stones to be set, for the ephod, and for the breastplate.	ואבני-שהם ואבני מלאים לאפוד ולחושן:	9

- (1) ויקהל משה. למחרת יום הכפורים כשירד מן ההר, והוא לשון הפעיל, שאינו אוסף אנשים צידיים, אלא הן נאספים על פי דבורו, ותרומתו ואקגש:
- (2) ששת ימים. הקדים להם אזכרת שבת לזווי מלאכת המשכן, לומר, שאינו דוחה את השבת:
- (3) לא תבערו אש. יש מרבותינו אומרים, הצערה ללאו יאט, ויש אומרים לחלק יאט (סנהדרין לה; יצמות ו):
- (4) זה הדבר אשר צוה ה'. לי לאמר לכם:
- (5) נדיב לבו. על שם שלצו נדדו קרוי נדיב לב. כזר פירשתי נדצת המשכן ומלאכתו במקום נאותם:

10	And let every wise-hearted man among you come, and make all that the LORD hath commanded:	וְכָל-חֲכָמִים-לֵב בָּכֶם יָבֹאוּ וַיַּעֲשׂוּ אֵת כָּל-אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: וְכָל חֲכִמִּי לֵבָא דְבָכּוֹן יִיתּוֹן וַיַּעֲבֹדוּן יֵת כָּל דְּפִשְׁדִּי יֵי:	10
11	the tabernacle, its tent, and its covering, its clasps, and its boards, its bars, its pillars, and its sockets;	אֶת-הַמִּשְׁכָּן אֶת-אֹהֶלוֹ וְאֶת- מִכְסָּהוּ אֶת-קַרְסָיו וְאֶת-קַרְשָׁיו אֶת-בָּרֵיחוֹ אֶת-עַמֻּדָיו וְאֶת- אֲדָנָיו:	ישראל
12	the ark, and the staves thereof, the ark-cover, and the veil of the screen;	אֶת-הָאָרֶן וְאֶת-בַּדָּיו אֶת- הַכַּפֹּרֶת וְאֶת פֶּרֶכֶת הַמָּסָךְ:	12
13	the table, and its staves, and all its vessels, and the showbread;	אֶת-הַשֻּׁלְחָן וְאֶת-בַּדָּיו וְאֶת- כָּל-כֵּלָיו וְאֵת לֶחֶם הַפָּנִים:	13
14	the candlestick also for the light, and its vessels, and its lamps, and the oil for the light;	וְאֶת-מְנֹרֶת הַמָּאֹר וְאֶת-כֵּלָיָהּ וְאֶת-נֵרֹתֶיהָ וְאֵת שֶׁמֶן הַמָּאֹר:	14
15	and the altar of incense, and its staves, and the anointing oil, and the sweet incense, and the screen for the door, at the door of the tabernacle;	וְאֶת-מִזְבֵּחַ הַקְטֹרֶת וְאֶת-בַּדָּיו וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֶת-מָסַךְ הַפֶּתַח לַפֶּתַח הַמִּשְׁכָּן:	15
16	the altar of burnt-offering, with its grating of brass, its staves, and all its vessels, the laver and its base;	אֹתוֹ מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת-מִכְבַּר הַנִּחֹשֶׁת אֲשֶׁר-לוֹ אֶת-בַּדָּיו וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו אֶת-הַכִּיֹּר וְאֶת- כַּנּוֹ:	16
17	the hangings of the court, the pillars thereof, and their sockets, and the screen for the gate of the court;	אֵת קַלְעֵי הַחֹצֵר אֶת-עַמֻּדָיו וְאֶת-אֲדָנֶיהָ וְאֵת מָסַךְ שַׁעַר הַחֹצֵר:	17

- (11) את המשכן. יריעות המחתונות הנראות צמוכו קרוים משכן: את אהלו. היא אהל יריעות עזים העשוי לגג: ואת מכסהו. מכסה עורות אילים והתחשים:
- (12) ואת פרוכת המסך. פרוכת המחיצה. כל דבר המגין בין למעלה בין מכנגד קרוי מסך וסכך, וכן שִׁכָּסָּה (איוצ'א, ו), הִנְיָ שָׁךְ שִׁכָּסָּה (הושע ב, ח):
- (13) לֶחֶם הַפָּנִים. כֶּזֶר פִּירְשָׁתִּי, עַל שֶׁסָּהִיו לוֹ פָּנִים לִכְאֹן וּלְכַאֵן, שֶׁהִיא עֲשׂוֹי כַּמִּין תִּצֵּה פְרוּחָה:
- (14) ואת כלִיָּהּ. מִלְּקָחִים וּמִחֲמֹת: נְרוּחִיהָ. לוֹזִינִי"ש צִלְע"ז, צִיכִים שֶׁהִשְׁמָן וְהַפְתִּילוֹת נִחְוִינִין צֶהן: ואת שֶׁמֶן הַמָּאֹר. אֵף הוּא צִרִיךְ חֲמִי לֵב, שֶׁהוּא מְשֹׁה מִשָּׁר שְׁמָנִים, כְּמוֹ שֶׁמְפֹרֶשׁ בְּמִנְחוֹת (פ), מִגִּרְרוֹ צִרָּשׁ הַזֵּית, וְהוּא כְּתִית וּזָךְ:
- (15) מָסַךְ הַפֶּתַח. וּלְיוֹן שֶׁלְּפָנֵי הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁלֹּא הִיוּ שֶׁסָּ קִרְשִׁים וְלֹא יִרְיעוֹת:
- (17) את עַמֻּדָיו ואת אֲדָנֶיהָ. הִרִי חֹצֵר קְרוֹי כֹּאֵן לְשׁוֹן זָכֵר וְלִשׁוֹן נִקְצָה, וְכֵן דְּצִרִּים הִרְצָה: ואת מָסַךְ שַׁעַר הַחֹצֵר. וּלְיוֹן פְּרוֹשׁ לֵב הַמִּזְבֵּחַ עֲשִׂרִים אֲמָה אֲמַלְעִיּוֹת, שֶׁל רוֹחַב הַחֹצֵר שֶׁהִיא חֲמִשִּׁים רַבֵּעַ, וְכַתּוּבִין הִימָנוּ לֵבֵד כְּפֹן ט"ו אֲמָה, וְכֵן לְדִרְסוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וְתִמְשֶׁ עֲשֶׂהָ אֲמָה קָלָעִים לְקֶתֶף (שמות כו, יד):

18	the pins of the tabernacle, and the pins of the court, and their cords;	את־יתדות המשכן ואת־יתדות החצר ואת־מיתריהם:	ית סבי משכנא וית סבי דרתא וית אטניהון:	18
19	the plaited garments, for ministering in the holy place, the holy garments for Aaron the priest, and the garments of his sons, to minister in the priest's office.'	את־בגדי השרד לשרת בקדש את־בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת־בגדי בניו לכהן:	ית לבושי שמושא לשמשא בקודשא ית לבושי קודשא לאהרן כהנא וית לבושי בנוהי לשמשא:	19
20	And all the congregation of the children of Israel departed from the presence of Moses.	ויצאו כל־עדת בני־ישראל מלפני משה:	ונפקו כל כנשתא דבני ישראל מן קדם משה:	20
21	And they came, every one whose heart stirred him up, and every one whom his spirit made willing, and brought the LORD's offering, for the work of the tent of meeting, and for all the service thereof, and for the holy garments.	ויבאו כל־איש אשר־נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אתו הביאו את־תרומת יהוה למלאכת אהל מועד ולכל־עבודתו ולבגדי הקדש:	ונאתו כל גבר דאתרעי לביה וכל דאשלימת רוחיה עמיה איתיאו ית אפרשותא קדם יי לעבדת משכן ומנא ולכל פולחניה וללבושי קודשא:	21
22	And they came, both men and women, as many as were willing-hearted, and brought nose-rings, and ear-rings, and signet-rings, and girdles, all jewels of gold; even every man that brought an offering of gold unto the LORD.	ויבאו האנשים על־הנשים כל נדיב לב הביאו תח ונזם וטבעת וכומז כל־פלי זהב וכל־איש אשר הניף תנופת זהב ליהוה:	וימיתו גובריא על נשיא כל דאתרעי לביה איתיאו שרין ושפין ועזקן ומחוד כל מן דדהב וכל גבר דארים ארמות דהבא קדם יי:	22
23	And every man, with whom was found blue, and purple, and scarlet, and fine linen, and goats' hair, and rams' skins dyed red, and sealskins, brought them.	וכל־איש אשר־נמצא אתו תכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים וערת אילים מאדמים וערת תחשים הביאו:	וכל גבר דאשתכח עמיה תכלא וארגנא וצבע זהורי ובזץ ומעזי ומשכי דדכרי מסמקי ומשכי ססגנא איתיאו:	23
24	Every one that did set apart an offering of silver and brass brought the LORD's offering; and every man, with whom was found acacia-wood for any work of the service, brought it.	כל־מרים תרומת כסף ונחשת הביאו את תרומת יהוה וכל אשר נמצא אתו עצי שטים לכל־מלאכת העבודה הביאו:	כל דארים ארמות כסף ונחש איתיאו ית אפרשותא קדם יי וכל דאשתכח עמיה עצי שטין לכל עבדת פולחנא איתיאו:	24

(18) יתדות. לתקוע ולקשור צהם סופי היריעות צארק, שלא יעורו צרות: מיתריהם. חבלים לקשור:

(19) בגדי השרד. לכסות הארון והשלחן והמזבח צבעת צבעת סילוק מסעות:

(22) על הנשים. עם הנשים, וסמכותן אליהם. (מה שהתרגום הניח על כפשוטו, משום דלא מתרגם ויבאו האנשים ואתו גבריא, כמו שמתרגם לעיל מיניה, רק מתרגם ומייקן, ורצה לומר שהביאו חס ונזם צעודן על הנשים, כמו שכתב רש"י על טו חת העזים): חת. הוא תכשיט של זהב עגול, נתון על הזרוע, והוא הצמיד: וכומז. כלי זהב הוא, נתון כנגד אורו מקום לאשה, ורבותינו פירשו שם כומז, כאן מקום זמה:

(23) וכל איש אשר נמצא אתו. תכלת או ארגמן או תולעת שני או עורות אילים או תחשים, כולם הביאו:

<p>25 And all the women that were wise-hearted did spin with their hands, and brought that which they had spun, the blue, and the purple, the scarlet, and the fine linen.</p>	<p>וְכָל־אִשָּׁה חֲכַמַּת־לֵב בִּידֶיהָ וְכָל אֶתְתָּא חֲכִימַת לְבָא טָווּ וַיָּבִיאוּ מִטּוֹה אֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן אֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ:</p>	<p>25 וְכָל־אִשָּׁה חֲכַמַּת־לֵב בִּידֶיהָ וְכָל אֶתְתָּא חֲכִימַת לְבָא טָווּ וַיָּבִיאוּ מִטּוֹה אֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן אֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ:</p>
<p>26 And all the women whose heart stirred them up in wisdom spun the goats' hair.</p>	<p>וְכָל נְשִׂיא דְאַתְרֵרֵי לְבָהוֹן עֲמָהוֹן בְּחֻכְמָא עֲזִלָּן יֵת מַעֲזִיא:</p>	<p>26 וְכָל־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לִבָּן אֶתְנָה בְּחֻכְמָה טָווּ אֶת־הָעִזִּים:</p>
<p>27 And the rulers brought the onyx stones, and the stones to be set, for the ephod, and for the breastplate;</p>	<p>וּרְבִרְבִּיא אִיתִיאוּ יֵת אַבְנֵי בּוֹרְלָא וְיֵת אַבְנֵי אֲשֻׁלְמוֹתָא לְשִׁקְעָא בְּאַיְפוּדָא וּבְחוּשָׁנָא:</p>	<p>27 וְהַנְּשָׂאִים הָבִיאוּ אֶת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֶת אַבְנֵי הַמַּלְאִים לְאַפֹּד וּלְחֹשֶׁן:</p>
<p>28 and the spice, and the oil, for the light, and for the anointing oil, and for the sweet incense.</p>	<p>וְיֵת בּוֹסְמָא וְיֵת מִשְׁחָא לְאַנְהֲרוּתָא וְלְמִשַׁח רְבוּתָא וְלִקְטֹרֶת בּוֹסְמִיא:</p>	<p>28 וְאֶת־הַבֹּשֶׂם וְאֶת־הַשֶּׁמֶן לְמָאֹר וְלִשְׁמֹן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים:</p>
<p>29 The children of Israel brought a freewill-offering unto the LORD; every man and woman, whose heart made them willing to bring for all the work, which the LORD had commanded by the hand of Moses to be made.</p>	<p>כָּל גִּבֹּר וְאֶתְתָּא דְאַתְרֵרֵי לְבָהוֹן עֲמָהוֹן לְאַיְתְּתָא לְכָל עֲבִידְתָּא דְפִשְׁדִּי יֵי לְמַעַבְד בִּידָא דְמִשָּׁה אִיתִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל נִדְבָתָא קָדָם יֵי:</p>	<p>29 כָּל־אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר נָדָב לָבָם אֹתָם לָהֶבִיא לְכָל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּיַד־ מֹשֶׁה הָבִיאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל נִדְבָה לַיהוָה: (פ)</p>
<p>30 And Moses said unto the children of Israel: 'See, the LORD hath called by name Bezalel the son of Uri, the son of Hur, of the tribe of Judah.</p>	<p>וְאַמֵּר מֹשֶׁה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲזֹו דְרַבִּי יֵי בְשׁוּם בְּצַלָּאֵל בֶּר־אוּרִי בֶר־חֹור לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה:</p>	<p>שלישי כו* וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ קָרָא יְהוָה בְּשֵׁם בְּצַלָּאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חֹור לְמִטָּה יְהוּדָה:</p>
<p>31 And He hath filled him with the spirit of God, in wisdom, in understanding, and in knowledge, and in all manner of workmanship.</p>	<p>וְאַשְׁלִים עִמִּיהָ רוּחַ מִן קָדָם יֵי בְּחֻכְמָא בְּסוּכְלָתָנּוּ וּבְמַדַּע וּבְכָל עֲבִידָא:</p>	<p>31 וַיִּמְלֵא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחֻכְמָה בְּתַבִּינָה וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה:</p>
<p>32 And to devise skilful works, to work in gold, and in silver, and in brass,</p>	<p>וּלְאַלְפָּא אֲמָנֹון לְמַעַבְד בְּדַהָבָא וּבְכֶסֶף־אֵא וּבְנַחְשָׁא:</p>	<p>32 וּלְחָשָׁב מַחֲשָׁבֹת לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחָשֶׁת:</p>

(26) טוו את העזים. היא היתה אומנות יתירה, שמעל גבי העזים היו טווין אותם (שצח נט).
(27) והנשאים הביאו. אמר ר' נתן, מה ראו נשיאים להתנדב צחוכת המוצח צחלה, וצמלאת המשכן לא התנדדו צחלה, אלא כך אמרו נשיאים, יתנדדו צחור מה שמתנדדים, ומה שמחסרין אנו משלימין אותם, כיון שהשלימו צחור את הכל, שנאמר והמלאכה קִדְּקָה דָּקִים (שמות לו, ז), אמרו נשיאים מה עלינו לעשות, הביאו את אצני ההסם וגו', לכך התנדדו צחוכת המוצח צחלה, ולפי שנמעלנו מתחלה, נחסרה אות משמם, והנשאים כתיב:
(30) חור. צנה של מרים היה:

33	and in cutting of stones for setting, and in carving of wood, to work in all manner of skilful workmanship.	33 וּבַחֲרֹשֶׁת אֶבֶן לְמִלֵּאת וּבַחֲרֹשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלָאכֶת מַחֲשָׁבֶת:
34	And He hath put in his heart that he may teach, both he, and Oholiab, the son of Ahisamach, of the tribe of Dan.	34 וַיִּהְיוּתָּהּ נָתַן בְּלִבּוֹ הוּא וְאֶהֱלִיאֵב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה דָן:
35	Them hath He filled with wisdom of heart, to work all manner of workmanship, of the craftsman, and of the skilful workman, and of the weaver in colours, in blue, and in purple, in scarlet, and in fine linen, and of the weaver, even of them that do any workmanship, and of those that devise skilful works.	35 מִלֵּא אֹתָם חֲכֵמַת־לֵב לַעֲשׂוֹת כָּל־מְלָאכֶת חֶרֶשׁ וְחֹשֶׁב וְרָקֵם בַּתְּכֵלֶת וּבְאַרְגָּמָן בְּתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבִשְׁשׁ וְאַרְגָּ עֹשִׂי כָל־מְלָאכָה וְחֹשְׁבֵי מַחֲשָׁבֶת:
XXXVI	And Bezalel and Oholiab shall work, and every wise-hearted man, in whom the LORD hath put wisdom and understanding to know how to work all the work for the service of the sanctuary, according to all that the LORD hath commanded.	XXXVI וַעֲשֶׂה בְּצִלָּל וְאֶהֱלִיאֵב וְכָל־אִישׁ חָכֵם־לֵב אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה חֲכֵמָה וּתְבוּנָה בְּהִמָּה לַדַּעַת לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מְלָאכֶת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לְכָל־אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה:
2	And Moses called Bezalel and Oholiab, and every wise-hearted man, in whose heart the LORD had put wisdom, even every one whose heart stirred him up to come unto the work to do it.	2 וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־בְּצִלָּל וְאֶהֱלִיאֵב וְכָל־אִישׁ חָכֵם־לֵב אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה חֲכֵמָה בְּלִבּוֹ כָּל־אֲשֶׁר נִשְׁאוֹ לָבוֹ לַקְרָבָה אֶל־הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ:
3	And they received of Moses all the offering, which the children of Israel had brought for the work of the service of the sanctuary, wherewith to make it. And they brought yet unto him freewill-offerings every morning.	3 וַיִּקְחוּ מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה אֶת כָּל־הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הֵבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמְלָאכֶת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נִדְבָה בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר:
4	And all the wise men, that wrought all the work of the sanctuary, came every man from his work which they wrought.	4 וַיָּבֹאוּ כָל־הַחֲכָמִים הָעֹשִׂים אֶת כָּל־מְלָאכֶת הַקֹּדֶשׁ אִישׁ־אִישׁ מִמְּלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר־הִמָּה עֹשִׂים:

(34) ואהליאב. משצט דן, מן הירודין שצצטטים, מצני השפחות, והשוהו המקום לצלאל למלאכת המשכן, והוא מגדולי השצטטים, לקיים מה שנאמר ולא נפר שע לפני קל (איוב לד, יט):

<p>5 And they spoke unto Moses, saying: 'The people bring much more than enough for the service of the work, which the LORD commanded to make.'</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ לְמֹשֶׁה לְמִימַר מִסְגָּן עֲמָא לְאַיְתָאָה מִסַּת פּוֹלְחָנָא לְעִבְדָתָא דְּפִקִּיד יְיָ לְמַעַבְד יִתֵּהּ:</p>	<p>5 וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר מִרְבִּים הָעָם לְהָבִיא מְדֵי הָעֲבֹדָה לְמִלְאכָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת אֹתָהּ:</p>
<p>6 And Moses gave commandment, and they caused it to be proclaimed throughout the camp, saying: 'Let neither man nor woman make any more work for the offering of the sanctuary.' So the people were restrained from bringing.</p>	<p>וּפִקִּיד מֹשֶׁה וַאֲעֹבְרוּ כְרוֹז בְּמִשְׁרִיתָא לְמִימַר גְּבַר וְאִתָּא לֹא יַעֲבֹדוּן עוֹד עִבְדָתָא לְאַפְרָשֹׁת קוּדְשָׁא וּפִסַּק עֲמָא מִלְּאַיְתָאָה:</p>	<p>6 וַיִּצְוֵ מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּמַחֲנֶה לֵאמֹר אִישׁ וְאִשָּׁה אֶל־יַעֲשׂוּ עוֹד מְלָאכָה לְתִרְוַמַת הַקֹּדֶשׁ וַיִּכָּלָה הָעָם מִהָבִיא:</p>
<p>7 For the stuff they had was sufficient for all the work to make it, and too much.</p>	<p>וַעֲבִידָתָא הָיְתָה מִסַּת לְכָל עִבְדָתָא לְמַעַבְד יִתֵּה וַיִּתְּרַת:</p>	<p>7 וְהַמְּלָאכָה הֵייתָה דִּימָם לְכָל־הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ וְהוֹתֵר: (ס)</p>
<p>8 And every wise-hearted man among them that wrought the work made the tabernacle with ten curtains: of fine twined linen, and blue, and purple, and scarlet, with cherubim the work of the skilful workman made he them.</p>	<p>וַעֲבָדוּ כָל חֲכִימֵי לְבָא בְּעִבְדֵי עִבְדָתָא יֵת מִשְׁכָּנָא עֲשֶׂר יִרְעֵן דְּבוּץ שְׁזִיר וְתַכְלָא וְאַרְגָּמָא וְצִבְעֵי זָהָרִי צִוְרַת כְּרוּבִין עוֹבֵד אוּמָן עֲבַד יִתְהוֹן:</p>	<p>רביעי וַיַּעֲשׂוּ כָל־חֲכָם־לֵב בְּעֲשֵׂי הַמְּלָאכָה אֶת־הַמִּשְׁכָּן עֲשֶׂר יִרְיעֹת שֶׁשׁ מִשְׁזָר וְתַכְלֹת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֶׂה חֹשֵׁב עָשָׂה אֹתָם:</p>
<p>9 The length of each curtain was eight and twenty cubits, and the breadth of each curtain four cubits; all the curtains had one measure.</p>	<p>אוּרְכָא דִּירְיעָתָא חֲדָא עֲשָׂרִין וְתַמְנֵי אַמִּין וּפְּוִתֵּיא אַרְבַּע אַמִּין דִּירְיעָתָא חֲדָא מִשְׁחָתָא חֲדָא לְכָל יִרְיעָתָא:</p>	<p>9 אֶרֶךְ הִירְיעָה הָאֶחָת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאָמָה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאָמָה הִירְיעָה הָאֶחָת מִדָּה אֶחָת לְכָל־הִירְיעָתָא:</p>
<p>10 And he coupled five curtains one to another; and the other five curtains he coupled one to another.</p>	<p>וּלְפִיף יֵת חֲמִישׁ יִרְעֵן חֲדָא עִם חֲדָא וְחֲמִישׁ יִרְעֵן לְפִיף חֲדָא עִם חֲדָא:</p>	<p>10 וַיַּחֲבֹר אֶת־חֲמִשׁ הִירְיעֹת אֶחָת אֶל־אֶחָת וְחֲמִשׁ יִרְיעֹת חֲבֹר אֶחָת אֶל־אֶחָת:</p>
<p>11 And he made loops of blue upon the edge of the one curtain that was outmost in the first set; likewise he made in the edge of the curtain that was outmost in the second set.</p>	<p>וַעֲבַד עֲנוּבִין דְּתַכְלָא עַל סַפְתָּא דִּירְיעָתָא חֲדָא מִסְטָרָא בֵּית לוּפִי כֵן עֲבַד בְּסַפְתָּא דִּירְיעָתָא בְּסַטְרָא בֵּית לוּפִי תַנְיִנָא:</p>	<p>11 וַיַּעַשׂ לָלֶאֱת תַּכְלֹת עַל שְׂפַת הִירְיעָה הָאֶחָת מִקְצֶה בְּמַחְבֶּרֶת כֵּן עָשָׂה בְּשֵׂפֶת הִירְיעָה הַקִּיצוֹנָה בְּמַחְבֶּרֶת הַשְּׁנִיָּת:</p>

(5) מדי העבודה. יומר מכדי לורך העבודה:

(6) ויכלא. לשון מניעה:

(7) והמלאכה היתה דים לכל המלאכה ומלאכת ההנאה הייתה דים של עושי המשכן, לכל המלאכה של משכן לעשות אותה, ולומר: והותר. כמו והקצד את לצו (שמות ח, יא), והלכות את מואב (מלכים-ג, כד):

12	Fifty loops made he in the one curtain, and fifty loops made he in the edge of the curtain that was in the second set; the loops were opposite one to another.	חֲמִשִּׁים לְלֹאֵת עָשָׂה בִּירֵיעָה הָאַחַת וְחֲמִשִּׁים לְלֹאֵת עָשָׂה בְּקִצָּה הִירֵיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשְּׁנִיָּת מִקְבִּילֹת הַלֵּלֹאֵת אַחַת אֶל־אַחַת:	12
13	And he made fifty clasps of gold, and coupled the curtains one to another with the clasps; so the tabernacle was one.	וַיַּעַשׂ חֲמִשִּׁים קְרָסֵי זָהָב וַיַּחְבֵּר אֶת־הִירֵיעֹת אַחַת אֶל־ אַחַת בְּקְרָסִים וַיְהִי הַמִּשְׁכָּן אֶחָד: (פ)	13
14	And he made curtains of goats' hair for a tent over the tabernacle; eleven curtains he made them.	וַיַּעַשׂ יְרִיעַת עֹזִים לְאַהֲל־ הַמִּשְׁכָּן עֲשָׂתֵי־עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת עָשָׂה אֹתָם:	14
15	The length of each curtain was thirty cubits, and four cubits the breadth of each curtain; the eleven curtains had one measure.	אֶרְבֹּעַ דִּירֵיעָתָא חֲדָא תַלְתִּין אַמִּין וְאַרְבַּע אַמִּין פּוּתִיָּא דִּירֵיעָתָא חֲדָא מִשְׁחָתָא חֲדָא לְחֲדָא עֲשָׂרֵי יְרִיעֹן:	15
16	And he coupled five curtains by themselves, and six curtains by themselves.	וַיַּחְבֵּר אֶת־חֲמִשׁ הִירֵיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הִירֵיעֹת לְבָד:	16
17	And he made fifty loops on the edge of the curtain that was outmost in the first set, and fifty loops made he upon the edge of the curtain which was outmost in the second set.	וַיַּעַשׂ לְלֹאֵת חֲמִשִּׁים עַל שִׁפְת הִירֵיעָה הַקִּיצָנָה בַּמַּחְבֶּרֶת וְחֲמִשִּׁים לְלֹאֵת עָשָׂה עַל־שִׁפְת הִירֵיעָה הַחֲבֵרֶת הַשְּׁנִיָּת:	17
18	And he made fifty clasps of brass to couple the tent together, that it might be one.	וַיַּעַשׂ קְרָסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים לְחַבֵּר אֶת־הָאֹהֶל לִהְיוֹת אֶחָד:	18
19	And he made a covering for the tent of rams' skins dyed red, and a covering of sealskins above.	וַיַּעַשׂ מִכְסֵּה לְאַהֲל עֹרֹת אֵילִם מֵאֲדָמִים וּמִכְסֵּה עֹרֹת תַּחָּשִׁים מִלְמַעְלָה: (ס)	19
20	And he made the boards for the tabernacle of acacia-wood, standing up.	וַיַּעַשׂ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּין קִימִין:	חמישי

21	Ten cubits was the length of a board, and a cubit and a half the breadth of each board.	עֶשֶׂר אַמּוֹת אַרְבֵּי הַקֶּרֶשׁ וְאַמָּה וְחִצִּי הָאֶמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: עֶשֶׂר אַמּוֹת אַרְבֵּי אֲמִין אוֹרְכָא דְדַפָּא וְאַמָּתָא וּפְלִגוּת אֲמָתָא פּוֹתִינָא דְדַפָּא חַד:	21
22	Each board had two tenons, joined one to another. Thus did he make for all the boards of the tabernacle.	שְׁתֵּי יָדָת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אַחַת אֶל־אַחַת כֵּן עָשָׂה לְכָל קֶרֶשׁ הַמִּשְׁכָּן: תְּרִין צִירִין לְדַפָּא חַד מְשׁוּלָבִין חַד לְגַבִּיל חַד כֵּן עֲבַד לְכָל דַּפֵּי מִשְׁכָּנָא:	22
23	And he made the boards for the tabernacle; twenty boards for the south side southward.	וַיַּעַשׂ אֶת־הַקֶּרֶשִׁים לְמִשְׁכָּן עֲשָׂרִים קֶרֶשִׁים לַפָּאָת נֹגֵב תִּימָנָה: וַעֲבַד יֵת דַּפִּינָא לְמִשְׁכָּנָא עֲשָׂרִין דַּפִּין לְרוּחַ עֵיבֵר דְּרוּמָא:	23
24	And he made forty sockets of silver under the twenty boards: two sockets under one board for its two tenons, and two sockets under another board for its two tenons.	וְאַרְבָּעִים אֲדָנִי־כֶסֶף עָשָׂה תַּחַת עֲשָׂרִים הַקֶּרֶשִׁים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לְשְׁתֵּי יָדָתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־ הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לְשְׁתֵּי יָדָתָיו: וְאַרְבָּעִין סְמְכִין דְּכֶסֶף עֲבַד תַּחַת עֲשָׂרִין דַּפִּין תְּרִין סְמְכִין תַּחַת דַּפָּא חַד לְתְּרִין צִירוֹתָיו וְתְּרִין סְמְכִין תַּחַת דַּפָּא חַד לְתְּרִין צִירוֹתָיו:	24
25	And for the second side of the tabernacle, on the north side, he made twenty boards,	וְלַצֵּלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לַפָּאָת צִפּוֹן עָשָׂה עֲשָׂרִים קֶרֶשִׁים: וְלִסְטֵר מִשְׁכָּנָא תְּנִינָא לְרוּחַ צִפּוֹנָא עֲבַד עֲשָׂרִין דַּפִּין:	25
26	and their forty sockets of silver: two sockets under one board, and two sockets under another board.	וְאַרְבָּעִים אֲדָנִיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: וְאַרְבָּעִין סְמְכִיָּהוֹן דְּכֶסֶף תְּרִין סְמְכִין תַּחַת דַּפָּא חַד וְתְּרִין סְמְכִין תַּחַת דַּפָּא חַד:	26
27	And for the hinder part of the tabernacle westward he made six boards.	וְלִירְכַתִּי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה עָשָׂה שֵׁשֶׁה קֶרֶשִׁים: וְלִסְיָפֵי מִשְׁכָּנָא מֵעֶרְבָא עֲבַד שֵׁשֶׁה דַּפִּין:	27
28	And two boards made he for the corners of the tabernacle in the hinder part;	וּשְׁנֵי קֶרֶשִׁים עָשָׂה לְמַקְצַעַת הַמִּשְׁכָּן בִּירְכַתָּיִם: וְתְּרִין דַּפִּין עֲבַד לְזִוִּיָּת מִשְׁכָּנָא בְּסוֹפְהוֹן:	28
29	that they might be double beneath, and in like manner they should be complete unto the top thereof unto the first ring. Thus he did to both of them in the two corners.	וְהָיוּ תּוֹאֲמִם מִלְּמַטָּה וַיַּחֲדּוּ וְהָיוּ תְּמִים אֶל־רֹאשׁוֹ אֶל־ הַטֶּבַעַת הָאֶחָת כֵּן עָשָׂה לְשְׁנֵיהֶם לְשְׁנֵי הַמַּקְצַעַת: וְהָיוּ מְכֻוּנִין מִלְּרַע וּכְחֻדָּא הָיוּ מְכֻוּנִין בְּרִישֵׁיהוֹן בְּעִזְקָתָא חֻדָּא כֵּן עֲבַד לְתַרְוִיהוֹן לְתַרְתֵּין זִוִּין:	29
30	And there were eight boards, and their sockets of silver, sixteen sockets: under every board two sockets.	וְהָיוּ שְׁמֹנֶה קֶרֶשִׁים וְאֲדָנֵיהֶם כֶּסֶף שֵׁשֶׁה עֲשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: וְהָיוּ תְּמִנָּה דַּפִּין וּסְמְכִיָּהוֹן דְּכֶסֶף שְׁתַּת עֲשָׂר סְמְכִין תְּרִין סְמְכִין תְּרִין סְמְכִין תַּחַת דַּפָּא חַד:	30

31	And he made bars of acacia-wood: five for the boards of the one side of the tabernacle,	וַיַּעַשׂ בָּרִיחֵי עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקִרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָת:	וַעֲבַד עֲבָרֵי דָאֵעִי שִׁטִּין חֲמִשָּׁה לְדָפֵי סֵטֶר מִשְׁכָּנָא חֵד:
32	and five bars for the boards of the other side of the tabernacle, and five bars for the boards of the tabernacle for the hinder part westward.	וַחֲמִשָּׁה בָּרִיחִים לְקִרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית וַחֲמִשָּׁה בָּרִיחִים לְקִרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן לִירְכָתָיו יָמָה:	וַחֲמִשָּׁה עֲבָרִין לְדָפֵי סֵטֶר מִשְׁכָּנָא תְּנִינָא וַחֲמִשָּׁה עֲבָרִין לְדָפֵי מִשְׁכָּנָא לְסוּפְהוֹן מַעֲרָבָא:
33	And he made the middle bar to pass through in the midst of the boards from the one end to the other.	וַיַּעַשׂ אֶת־הַבָּרִיחַ הַתִּיכֹן לְבִרְחַת בְּתוֹךְ הַקִּרְשִׁים מִן־הַקֶּצֶה אֶל־הַקֶּצֶה:	וַעֲבַד ית עֲבָרָא מְצִיעָא לְאֶעֱבָרָא בְּגוּ דְּפִיא מִן סִיפֵי לְסִיפֵי:
34	And he overlaid the boards with gold, and made their rings of gold for holders for the bars, and overlaid the bars with gold.	וְאֶת־הַקִּרְשִׁים צָפָה זָהָב וְאֶת־טַבַּעְתֵּם עָשָׂה זָהָב בְּתִים לְבָרִיחֵם וַיִּצָּף אֶת־הַבָּרִיחִם זָהָב:	וַיִּת דְּפִיא חֲפָא דְּהָבָא וַיַּעֲבֹד עֲבָד דְּהָבָא אֶתְרָא לְעֲבָרֵיָא וַחֲפָא ית עֲבָרֵיָא דְּהָבָא:
35	And he made the veil of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen; with the cherubim the work of the skilful workman made he it.	וַיַּעַשׂ אֶת־הַפָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב עָשָׂה אֹתָהּ כְּרָבִים:	וַעֲבַד ית פְּרוּכְתָא דְּתַכְלָא וְאַרְגָּמָא וְצִבְעֵי זְהוּרֵי וּבּוּץ שְׁזִיר עוֹבָד אִמְּן עֲבַד יתָּה צוּרַת כְּרוּבִין:
36	And he made thereunto four pillars of acacia, and overlaid them with gold, their hooks being of gold; and he cast for them four sockets of silver.	וַיַּעַשׂ לָהּ אַרְבַּעַת עַמּוּדֵי שִׁטִּים וַיִּצָּפֵם זָהָב וַיְהִיֵּם זָהָב וַיִּצָּק לָהֶם אַרְבַּעַת אֲדָנִי־כֶסֶף:	וַעֲבַד לָהּ אַרְבַּעַת עַמּוּדֵי שִׁטִּין וַחֲפָנִין דְּהָבָא וַיְהִיֵּן דְּהָבָא וַאֲתִיד לָהֶן אַרְבַּעַת סְמְכִין דְּכֶסֶף:
37	And he made a screen for the door of the Tent, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen, the work of the weaver in colours;	וַיַּעַשׂ מָסֹךְ לַפֶּתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר מַעֲשֵׂה רָקִם:	וַעֲבַד פֶּרֶסָא לְתַרְע מִשְׁכָּנָא דְּתַכְלָא וְאַרְגָּמָא וְצִבְעֵי זְהוּרֵי וּבּוּץ שְׁזִיר עוֹבָד צִיִּיר:
38	and the five pillars of it with their hooks; and he overlaid their capitals and their fillets with gold; and their five sockets were of brass.	וְאֶת־עַמּוּדָיו חֲמִשָּׁה וְאֶת־נְוִיהֵם וְצָפָה רָאשֵׁיהֶם וַחֲשֻׁקֵיהֶם זָהָב וְאֲדָנֵיהֶם חֲמִשָּׁה נְחֹשֶׁת: (פ)	וַיִּת עַמּוּדֵיהִי חֲמִשָּׁה וַיִּת נְוִיהֶן וַחֲפֵי רִישֵׁיהֶן וַכְּבוּשֵׁיהֶן דְּהָבָא וְסְמְכֵיהֶן חֲמִשָּׁה דְּנְחָשָׁא:
XXXVII	And Bezalel made the ark of acacia-wood: two cubits and a half was the length of it, and a cubit and a half the breadth of it, and a cubit and a half the height of it.	וַיַּעַשׂ בְּצִלְאֵל אֶת־הָאָרֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמָתַיִם וַחֲצִי אַרְבּוּ וְאֲמָה וַחֲצִי רֹחַבּוֹ וְאֲמָה וַחֲצִי קִמְתּוֹ:	וַעֲבַד בְּצִלְאֵל ית אֲרֹנָא דָאֵעִי שִׁטִּין תְּרִיתִין אֲמִין וּפְלָגָא אֲוִרְבִּיָּה וְאֲמָתָא וּפְלָגָא פּוּתִיָּה וְאֲמָתָא וּפְלָגָא רּוּמִיָּה:

(1) ויעש בצלאל. לפי שנתן נפשו על המלאכה יותר משאר חכמים, נקראת על שמו:

2 And he overlaid it with pure gold within and without, and made a crown of gold to it round about.	וַיַּצְפֵּהוּ זָהָב טָהוֹר מִבֵּית וּמִחוּץ וַיַּעַשׂ לָוֹ זֶרֶז זָהָב סָבִיב: וַיַּחֲפֵהוּ דָהָב דְּכִי מִגִּיּוֹ וּמִבָּרָא וַעֲבַד לִיָּה זֶרֶז דְּדָהָב סָחוֹר סָחוֹר:	2 וַיַּצְפֵּהוּ זָהָב טָהוֹר מִבֵּית וּמִחוּץ וַיַּעַשׂ לָוֹ זֶרֶז זָהָב סָבִיב:
3 And he cast for it four rings of gold, in the four feet thereof: even two rings on the one side of it, and two rings on the other side of it.	וַיִּצֶק לָוֹ אַרְבַּע טַבַּעֲתֵי זָהָב עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבַּעֲתֵי עַל-צִלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבַּעֲתֵי עַל-צִלְעוֹ הַשְּׁנִייתִי: וְאֶתִּיד לִיָּה אַרְבַּע עֲזָקוֹן דְּדָהָב עַל אַרְבַּע זְוִיָּתֶיהָ וּתְרֵתִין עֲזָקוֹן עַל סְטְרִיהָ חֵד וּתְרֵתִין עֲזָקוֹן עַל סְטְרִיהָ תְּנִינָא:	3 וַיִּצֶק לָוֹ אַרְבַּע טַבַּעֲתֵי זָהָב עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבַּעֲתֵי עַל-צִלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבַּעֲתֵי עַל-צִלְעוֹ הַשְּׁנִייתִי:
4 And he made staves of acacia-wood, and overlaid them with gold.	וַיַּעַשׂ בָּרִי עֲצֵי שִׁטִּים וַיַּצֵּף אֹתָם זָהָב: וַעֲבַד אֲרִיחֵי דְאֵעֵי שִׁטִּין וַחֲפָא יְתִהוֹן דְּדָהָב:	4 וַיַּעַשׂ בָּרִי עֲצֵי שִׁטִּים וַיַּצֵּף אֹתָם זָהָב:
5 And he put the staves into the rings on the sides of the ark, to bear the ark.	וַיִּבָּא אֶת-הַבָּדִים בְּטַבַּעֲתֵי עַל צִלְעֵת הָאָרֶן לְשֵׂאת אֶת-הָאָרֶן: וְאֵעִיל יָת אֲרִיחָא בְּעִזְקָתָא עַל סְטְרֵי אֲרוֹנָא לְמַטֵּל יָת אֲרוֹנָא:	5 וַיִּבָּא אֶת-הַבָּדִים בְּטַבַּעֲתֵי עַל צִלְעֵת הָאָרֶן לְשֵׂאת אֶת-הָאָרֶן:
6 And he made an ark-cover of pure gold: two cubits and a half was the length thereof, and a cubit and a half the breadth thereof.	וַיַּעַשׂ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אֲמָתִים וַחֲצִי אַרְבָּהָ וְאַמָּה וַחֲצִי רְחִבָּהּ: וַעֲבַד כַּפֹּרֶתָא דְּדָהָב דְּכִי תְרֵתִין אַמִּין וּפְלָגָא אוּרְבָּה וְאַמָּתָא וּפְלָגָא פּוּתִיָּה:	6 וַיַּעַשׂ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אֲמָתִים וַחֲצִי אַרְבָּהָ וְאַמָּה וַחֲצִי רְחִבָּהּ:
7 And he made two cherubim of gold: of beaten work made he them, at the two ends of the ark-cover:	וַיַּעַשׂ שְׁנֵי כְרֻבִּים זָהָב מִקְשָׁה עָשָׂה אֹתָם מִשְׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת: וַעֲבַד תְּרִין כְּרוּבִין דְּדָהָב נְגִיד עֲבַד יְתִהוֹן מִתְרִין סְטְרֵי כַּפֹּרֶתָא:	7 וַיַּעַשׂ שְׁנֵי כְרֻבִּים זָהָב מִקְשָׁה עָשָׂה אֹתָם מִשְׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת:
8 one cherub at the one end, and one cherub at the other end; of one piece with the ark-cover made he the cherubim at the two ends thereof.	כְּרוּב־אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה וְכְרוּב־אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה מִן הַכַּפֹּרֶת עָשָׂה אֶת-הַכְּרֻבִּים מִשְׁנֵי (כ' קְצוֹתָיו): כְּרוּבָא חֵד מִסְטְרָא מְכָא וְכְרוּבָא חֵד מִסְטְרָא מְכָא מִן כַּפֹּרֶתָא עֲבַד יָת כְּרוּבִיָּא מִתְרִין סְטְרוֹתֵי:	8 כְּרוּב־אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה וְכְרוּב־אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה מִן הַכַּפֹּרֶת עָשָׂה אֶת-הַכְּרֻבִּים מִשְׁנֵי (כ' קְצוֹתָיו):
9 And the cherubim spread out their wings on high, screening the ark-cover with their wings, with their faces one to another; toward the ark-cover were the faces of the cherubim.	וַיְהִיו הַכְּרֻבִּים פְּרָשֵׁי כְנָפֵיהֶן לְמַעַלָּה סְכָכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל- הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל- אָחִיו אֶל-הַכַּפֹּרֶת הָיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִּים: (פ) וַהּוּ כְרוּבִיָּא פְרִיסִין נְדַפִּיהוֹן לְעִילָא מְטֵלִן בְּגַדְפִּיהוֹן עַל כַּפֹּרֶתָא וְאַפִּיהוֹן חֵד לְקַבִּיל חֵד לְקַבִּיל כַּפֹּרֶתָא הָיוּ אִפִּי כְרוּבִיָּא:	9 וַיְהִיו הַכְּרֻבִּים פְּרָשֵׁי כְנָפֵיהֶן לְמַעַלָּה סְכָכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל- הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל- אָחִיו אֶל-הַכַּפֹּרֶת הָיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִּים: (פ)
10 And he made the table of acacia-wood: two cubits was the length thereof, and a cubit the breadth thereof, and a cubit and a half the height thereof.	וַיַּעַשׂ אֶת-הַשֻּׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמָתִים אַרְבּוֹ וְאַמָּה רְחִבּוֹ וְאַמָּה וַחֲצִי קָמָתוֹ: וַעֲבַד יָת פְּתוּרָא דְאֵעֵי שִׁטִּין תְּרֵתִין אַמִּין אוּרְבָּיָה וְאַמָּתָא פּוּתִיָּה וְאַמָּתָא וּפְלָגָא רִמְיָה:	10 וַיַּעַשׂ אֶת-הַשֻּׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמָתִים אַרְבּוֹ וְאַמָּה רְחִבּוֹ וְאַמָּה וַחֲצִי קָמָתוֹ:
11 And he overlaid it with pure gold, and made thereto a crown of gold round about.	וַיַּחֲפֵהוּ יְתִיָּה דָהָב דְּכִי וַעֲבַד לִיָּה זֶרֶז דְּדָהָב סָחוֹר סָחוֹר: וַיַּחֲפֵהוּ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וַיַּעַשׂ לָוֹ זֶרֶז זָהָב סָבִיב:	11 וַיַּחֲפֵהוּ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וַיַּעַשׂ לָוֹ זֶרֶז זָהָב סָבִיב:

12	And he made unto it a border of a hand-breadth round about, and made a golden crown to the border thereof round about.	וַיַּעַבְדָּהָ לִיהָ גִדְנָפָא רֹמְיָהּ פּוֹשָׁפָא סָחוּר סָחוּר וַעֲבַד זִיר דְּדָהָב לְגִדְנָפִיהָ סָחוּר סָחוּר:	12 וַיַּעַשׂ לָהּ מִסְגָּרַת טַפַּח סָבִיב וַיַּעַשׂ זֶרֶזְהָב לְמִסְגָּרָתוֹ סָבִיב:
13	And he cast for it four rings of gold, and put the rings in the four corners that were on the four feet thereof.	וַאֲתִידָּהָ לִיהָ אַרְבַּע עֲזָקִין דְּדָהָב וַיַּהֲב יָת עֲזָקְתָּא עַל אַרְבַּע זַוְיָתָא דְּלֶאֱרַבַּע רִגְלוֹהִי:	13 וַיִּצֶק לָהּ אַרְבַּע טַבַּעֲתֵי זָהָב וַיִּתֵּן אֶת־הַטַּבַּעֲתִּים עַל אַרְבַּע הַפְּאֵת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רִגְלָיו:
14	Close by the border were the rings, the holders for the staves to bear the table.	לְקַבִּיל גִּדְנָפָא הֹנָאָה עֲזָקְתָּא אֲתִירָא לְאַרְיִחְיָא לְמַטֵּל יָת פְּתוּרָא:	14 לְעִמָּת הַמִּסְגָּרַת הָיוּ הַטַּבַּעֲתִּים בְּתוֹם לְבָדִים לְשֹׂאת אֶת־ הַשֻּׁלְחָן:
15	And he made the staves of acacia-wood, and overlaid them with gold, to bear the table.	וַעֲבַד יָת אַרְיִחְיָא דְּאֵעִי שְׁטִין וַחֲפָא יִתְהוֹן דְּהָבָא לְמַטֵּל יָת פְּתוּרָא:	15 וַיַּעַשׂ אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וַיִּצָּר אֹתָם זָהָב לְשֹׂאת אֶת־ הַשֻּׁלְחָן:
16	And he made the vessels which were upon the table, the dishes thereof, and the pans thereof, and the bowls thereof, wherewith to pour out, of pure gold.	וַעֲבַד יָת מִנְיָא דְּעַל פְּתוּרָא יָת מְגִסוֹהִי וַיָּת בְּזֻכּוֹהִי וַיָּת מְכִילְתִּיהִי וַיָּת קְסוּתָא דִּיתְנַסְדָּ בְּהוֹן דְּדָהָב דְּכִי:	16 וַיַּעַשׂ אֶת־הַכֵּלִים אֲשֶׁר עַל־ הַשֻּׁלְחָן אֶת־קַעֲרֹתָיו וְאֶת־ כַּפְתָּיו וְאֶת מְנַקִּיָּתוֹ וְאֶת־ הַקְּשׁוֹת אֲשֶׁר יִסֹּד בָּהֶן זָהָב טְהוֹר: (פ)
17	And he made the candlestick of pure gold: of beaten work made he the candlestick, even its base, and its shaft; its cups, its knops, and its flowers, were of one piece with it.	וַעֲבַד יָת מְנִרְתָּא דְּדָהָב דְּכִי נְגִיד עֲבַד יָת מְנִרְתָּא שְׂדָה וְקִנָּה פְּלִידָהָ חֲזוּרָהָ וְשׁוֹשְׁנָהָ מִנָּה הָיוּ:	17 וַיַּעַשׂ אֶת־הַמְּנִרָה זָהָב טְהוֹר מְקֻשָּׁה עֲשָׂה אֶת־הַמְּנִרָה יִרְכָּה וְקִנָּה גְּבִיעֶיהָ כַּפְתָּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמְּנָה הָיוּ:
18	And there were six branches going out of the sides thereof: three branches of the candlestick out of the one side thereof, and three branches of the candlestick out of the other side thereof;	וְשֵׁשׁ קָנִים יִצְאִים מִצְדָּתֶיהָ שְׁלֹשָׁה קֲנֵי מְנִרָה מִצְדָּתָהּ חֵד וְשְׁלֹשָׁה קֲנֵי מְנִרְתָּא מִצְדָּתָהּ תִּנְיָנָא:	18 וְשֵׁשׁ קָנִים יִצְאִים מִצְדָּתֶיהָ שְׁלֹשָׁה קֲנֵי מְנִרָה מִצְדָּתָהּ חֵד וְשְׁלֹשָׁה קֲנֵי מְנִרְתָּא מִצְדָּתָהּ תִּנְיָנָא:
19	three cups made like almond-blossoms in one branch, a knop and a flower; and three cups made like almond-blossoms in the other branch, a knop and a flower. So for the six branches going out of the candlestick.	תְּלָתָא כְּלִידִין מְצִירִין בְּקִנָּה חֵד חֲזוּר וְשׁוֹשֵׁן וְתִלְתָּא כְּלִידִין מְצִירִין בְּקִנָּה חֵד חֲזוּר וְשׁוֹשֵׁן כֵּן לְשֵׁתָא קֲנִין דְּנִפְקִין מִן מְנִרְתָּא:	19 שְׁלֹשָׁה גְּבַעִים מְשְׁקָדִים בְּקִנָּה הָאֶחָד כַּפְתָּר וּפְרָח וְשְׁלֹשָׁה גְּבַעִים מְשְׁקָדִים בְּקִנָּה אֶחָד כַּפְתָּר וּפְרָח כֵּן לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנִרָה:
20	And in the candlestick were four cups made like almond-blossoms, the knops thereof, and the flowers thereof;	וּבְמְנִרְתָּא אַרְבַּעָא כְּלִידִין מְצִירִין חֲזוּרָהָ וְשׁוֹשְׁנָהָ:	20 וּבְמְנִרָה אַרְבַּעָה גְּבַעִים מְשְׁקָדִים כַּפְתָּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ:

and a knop under two branches of one piece with it, and a knop under two branches of one piece with it, and a knop under two branches of one piece with it, for the six branches going out of it.

וְחִזְזִיר תַּחְתֹּת תְּרִין קִנִּין דְּמִנְה
וְחִזְזִיר תַּחְתֹּת תְּרִין קִנִּין דְּמִנְה
וְחִזְזִיר תַּחְתֹּת תְּרִין קִנִּין דְּמִנְה
לְשֵׁתָא קִנִּין דְּנִפְקִין מִנְה:

וְכַפֹּתָר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמִּנְה
וְכַפֹּתָר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמִּנְה
וְכַפֹּתָר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמִּנְה
לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֵּצְאִים מִמִּנְה:

Their knops and their branches were of one piece with it; the whole of it was one beaten work of pure gold.

חִזְזִירֵיהֶן וקִנֵּיהֶן מִנְה הָיוּ
כֹּלָה נִגִּידָא חֲדָא דְדִּהֵב דְּכִי:

כַּפֹּתֵרֵיהֶם וקִנְתָּם מִמִּנְה הָיוּ
כֹּלָה מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר:

And he made the lamps thereof, seven, and the tongs thereof, and the snuffdishes thereof, of pure gold.

וְעִבְד יֵת בּוֹצִינְהָא שְׁבַע
וְצִיבְתָּהָא וּמַחְתֵּיתָהָא דְדִּהֵב
דְּכִי:

וַיַּעַשׂ אֶת־נֵרְתֶיהָ שְׁבַע
וּמִלְקָחֶיהָ וּמַחְתֵּיתֶיהָ זָהָב
טָהוֹר:

Of a talent of pure gold made he it, and all the vessels thereof.

כִּכְרָא דְדִּהֵבָא דְכִיָּא עֶבֶד
יְתָה וְיֵת כֹּל מִנְהָא:

כִּכָּר זָהָב טָהוֹר עָשָׂה אֹתָהּ וְאֵת
כָּל־כֵּלֶיהָ: (פ)

And he made the altar of incense of acacia-wood: a cubit was the length thereof, and a cubit the breadth thereof, four-square; and two cubits was the height thereof; the horns thereof were of one piece with it.

וְעִבְד יֵת מִדְּבָחָא דְקִטְרֵת
בּוֹסְמִיָּא דְאַעִי שְׁטִין אִמְתָּא
אוּרְכִיָּהּ וְאַמְתָּא פּוּתִיָּהּ מִרְבַּע
וְתִרְתִּין אֲמִין רּוּמִיָּהּ מִנְיָה
הִנָּחָה קִרְנוֹתֶיהָ:

וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבֵּחַ הַקִּטְרֹת עֲצֵי
שִׁטִּים אֹמֶה אָרְכּוֹ וְאַמּוֹה רָחְבּוֹ
רְבֹוע וְאַמְתֵּיָם קִמְתּוֹ מִמֶּנּוּ הָיוּ
קִרְנֹתָיו:

And he overlaid it with pure gold, the top thereof, and the sides thereof round about, and the horns of it; and he made unto it a crown of gold round about.

וְחִפָּא יִתִּיהָ דְדִּהֵב דְּכִי יֵת
אַגְרִיָּה וְיֵת כּוּתְלוֹהִי סְחוֹר
סְחוֹר וְיֵת קִרְנוֹהִי וְעִבְד לִיה
זִיר דְדִּהֵב סְחוֹר סְחוֹר:

וַיִּצָּר אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת־
גָּזוֹ וְאֶת־קִירְתָּיו סָבִיב וְאֶת־
קִרְנֹתָיו וַיַּעַשׂ לֹו זֶר זָהָב סָבִיב:

And he made for it two golden rings under the crown thereof, upon the two ribs thereof, upon the two sides of it, for holders for staves wherewith to bear it.

וְתִרְתִּין עֲזָקִין דְדִּהֵב עֶבֶד
לִיה מִלְרַע לְזִירִיָּה עַל תִּרְתִּין
זְוִיָּתִיהָ עַל תְּרִין סְטְרוֹהִי
לְאַתְרָא לְאַדְרִיחָא לְמַטֵּל
יְתִיהָ בְּהוֹן:

וּשְׁתֵּי טַבַּעַת זָהָב עָשָׂה־לָּו
מִתַּחַת לְזִרוֹ עַל שְׁתֵּי צִלְעֹתָיו
עַל שְׁנֵי צַדָּיו לְבִתִּים לְבָדִים
לְשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֶם:

And he made the staves of acacia-wood, and overlaid them with gold.

וְעִבְד יֵת אֲרִיחָא דְאַעִי שְׁטִין
וְחִפָּא יִתְהוֹן דְדִּהֵבָא:

וַיַּעַשׂ אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים
וַיִּצָּר אֹתָם זָהָב:

And he made the holy anointing oil, and the pure incense of sweet spices, after the art of the perfumer.

וְעִבְד יֵת מִשְׁחָא דְרִבּוֹתָא
קוֹדֶשָׁא וְיֵת קִטְרֵת בּוֹסְמִיָּא
דְּכִי עוֹבֵד בּוֹסְמִנּוּ:

וַיַּעַשׂ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה קֹדֶשׁ
וְאֶת־קִטְרֵת הַסַּמִּים טָהוֹר
מַעֲשֵׂה רֶקֶח: (ס)

And he made the altar of burnt-offering of acacia-wood: five cubits was the length thereof, and five cubits the breadth thereof, four-square, and three cubits the height thereof.

וְעִבְד יֵת מִדְּבָחָא דְעֻלְתָּא
דְאַעִי שְׁטִין חֲמִישׁ אֲמִין
אוּרְכִיָּהּ וְחֲמִישׁ אֲמִין פּוּתִיָּהּ
מִרְבַּע וְתֵלֶת אֲמִין רּוּמִיָּהּ:

וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבֵּחַ הָעֹלָה עֲצֵי
שִׁטִּים חֲמֵשׁ אַמּוֹת אָרְכּוֹ וְחֲמֵשׁ־
אַמּוֹת רָחְבּוֹ רְבֹוע וְשֵׁלֶשׁ אַמּוֹת
קִמְתּוֹ:

סביעי

2	And he made the horns thereof upon the four corners of it; the horns thereof were of one piece with it; and he overlaid it with brass.	וַיַּעַשׂ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פְּנֵיתָיו מִמָּנֹה הָיוּ קַרְנֹתָיו וַיִּצָּף אוֹתוֹ נְחֹשֶׁת:	2
3	And he made all the vessels of the altar, the pots, and the shovels, and the basins, the flesh-hooks, and the fire-pans; all the vessels thereof made he of brass.	וַיַּעַשׂ אֶת־כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ אֶת־הַסִּירֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמְזַרְקֹת אֶת־הַמִּזְלָגֹת וְאֶת־הַמַּחְתֹּת כָּל־כֵּלָיו עָשָׂה נְחֹשֶׁת:	3
4	And he made for the altar a grating of network of brass, under the ledge round it beneath, reaching halfway up.	וַיַּעַשׂ לַמִּזְבֵּחַ מִכְבָּר מַעֲשָׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת תַּחַת כַּרְכָּבוֹ מִלְמַטָּה עַד־חֻצְיוֹ:	4
5	And he cast four rings for the four ends of the grating of brass, to be holders for the staves.	וַיִּצֹק אַרְבַּע טַבַּעֲתַת בְּאַרְבַּע הַקְּצוֹת לַמִּכְבָּר הַנְּחֹשֶׁת בָּתִּים לְבָדִים:	5
6	And he made the staves of acacia-wood, and overlaid them with brass.	וַיַּעַשׂ אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וַיִּצָּף אוֹתָם נְחֹשֶׁת:	6
7	And he put the staves into the rings on the sides of the altar, wherewith to bear it; he made it hollow with planks.	וַיָּבֵא אֶת־הַבָּדִים בְּטַבַּעֲתַת עַל צִלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ לָשֵׂאת אוֹתוֹ בָּהֶם נָבוֹב לַחַת עָשָׂה אוֹתוֹ: (ס)	7
8	And he made the laver of brass, and the base thereof of brass, of the mirrors of the serving women that did service at the door of the tent of meeting.	וַיַּעַשׂ אֶת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֶת כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמִרְאֹת הַצַּבָּאוֹת אֲשֶׁר צָבָאוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד: (ס)	8

(7) נבוב לוחות. נבוב הוא חלול, וכן ועציו לקצעות נבוב (ירמיה נב, כא): נבוב לוחות. הלוחות של עצי שטים לכל רוח, והחלל באמצע:

(8) במראות הצובאות. צנות ישראל היו בידן מראות, שראות בהן כשהן מתקשטות, ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן, והיה מואם משה בהן, מפני שעשוים ליצר הרע, אמר לו הקב"ה קבל, כי אלו חביצין עלי מן הכלל, שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות בצמרים, כשהיו צעליהם יגיעים צעבודת פרך, היו הולכות ומוליכות להם מאכל ומשתה ומאכילות אותם, ונוטלות המראות, וכל אחת רואה עצמה עס צעלה צמרה, ומשדלתו צדצרים, לומר אני נאה ממך, ומחוץ כך מביאות לבעליהם לידי תאוה, ונוקקות להם, ומתעצרות ויולדות שם, שנאמר פסח הפסח עורקתיך (שיר השירים ח, ה), וזה שנאמר צמראות הצובאות, ונעשה הכיור מהם, שהוא לשום שלום בין איש לאשתו, להשקות ממים שצמחו לו למי שקנא לה צעלה ונסתרה, ומדע לך שהן מראות ממש, שהרי נאמר ונחשת התנופה שבעים ככר וגו' ויעש זה וגו', וכיור וכנו לא הוזכרו שם, למדת, שלא היה נחשת של כיור מנחשת התנופה, כך דרש רבי נחומא (פקודי ט), וכן תרגם אונקלוס דַּמְקִינַת נְשִׂאָה, והוא תרגום של מראות, מירוא"ש צלע"ז (שפיעגעל), וכן מצינו בישעיה (ג, כג), וְהַגְלִינִים, מתרגמין וּמְקִינָה: אשר צבאו. להביא נדבתו:

9	And he made the court; for the south side southward the hangings of the court were of fine twined linen, a hundred cubits.	וַיַּעַבְדֵּן יְת דְּרִתָּא לְרוּחַ עֵיבֵר דְּרוּמָא סְרְדִי דְּרִתָּא דְּבוּץ שְׁזִיר מֵאָה אַמִּין:	וַיַּעַשׂ אֶת־הַחֲצֵר לִפְאֲתוֹ נֹגֵב תִּמְנֵנָה קִלְעֵי הַחֲצֵר שֵׁשׁ מִשְׁזָר מֵאָה בָּאַמָּה:	9
10	Their pillars were twenty, and their sockets twenty, of brass; the hooks of the pillars and their fillets were of silver.	עַמּוּדֵיהוֹן עֶשְׂרִין וְסֻמְכֵיהוֹן עֶשְׂרִין דְּנִחָשָׂא וְנִי עַמּוּדֵיָא וְכַבּוּשֵׁיהוֹן כֶּסֶף:	עַמּוּדֵיהֶם עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נִחֲשֵׁת וְנִי הָעַמּוּדִים וְנִחְשְׁקֵיהֶם כֶּסֶף:	10
11	And for the north side a hundred cubits, their pillars twenty, and their sockets twenty, of brass; the hooks of the pillars and their fillets of silver.	וּלְרוּחַ צְפוֹנָא מֵאָה אַמִּין עַמּוּדֵיהוֹן עֶשְׂרִין וְסֻמְכֵיהוֹן עֶשְׂרִין דְּנִחָשָׂא וְנִי עַמּוּדֵיָא וְכַבּוּשֵׁיהוֹן כֶּסֶף:	וּלִפְאֲתַת צְפוֹן מֵאָה בָּאַמָּה עַמּוּדֵיהֶם עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נִחֲשֵׁת וְנִי הָעַמּוּדִים וְנִחְשְׁקֵיהֶם כֶּסֶף:	11
12	And for the west side were hangings of fifty cubits, their pillars ten, and their sockets ten; the hooks of the pillars and their fillets of silver.	וּלְרוּחַ מַעֲרֵבָא סְרְדִי חֲמִשִּׁין אַמִּין עַמּוּדֵיהוֹן עֶשְׂרָא וְסֻמְכֵיהוֹן עֶשְׂרָא וְנִי עַמּוּדֵיָא וְכַבּוּשֵׁיהוֹן כֶּסֶף:	וּלִפְאֲתֵיהֶם קִלְעִים חֲמִשִּׁים בָּאַמָּה עַמּוּדֵיהֶם עֶשְׂרָה וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרָה וְנִי הָעַמּוּדִים וְנִחְשְׁקֵיהֶם כֶּסֶף:	12
13	And for the east side eastward fifty cubits.	וּלְרוּחַ קְדוּמָא מִדְּנִחָא חֲמִשִּׁין אַמִּין:	וּלִפְאֲתַת קְדוּמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה:	13
14	The hangings for the one side [of the gate] were fifteen cubits; their pillars three, and their sockets three.	סְרְדִי חֲמִישׁ עֶשְׂרָא אַמִּין לְעֵבְרָא עַמּוּדֵיהוֹן תְּלָתָא וְסֻמְכֵיהוֹן תְּלָתָא:	קִלְעִים חֲמִש־עֶשְׂרָה אַמָּה אַל־הַפְתָּה עַמּוּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה:	14
15	And so for the other side; on this hand and that hand by the gate of the court were hangings of fifteen cubits; their pillars three, and their sockets three.	וּלְעֵבְרָא תְּנִינָא מִכָּא וּמִכָּא לְתַרְע דְּרִתָּא סְרְדִי חֲמִישׁ עֶשְׂרָא אַמִּין עַמּוּדֵיהוֹן תְּלָתָא וְסֻמְכֵיהוֹן תְּלָתָא:	וּלְכַתְּףֵי הַשְּׁנִית מִזָּה וּמִזָּה לְשַׁעַר הַחֲצֵר קִלְעִים חֲמִשׁ עֶשְׂרָה אַמָּה עַמּוּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה:	15
16	All the hangings of the court round about were of fine twined linen.	כָּל סְרְדִי דְּרִתָּא סְחֹר סְחֹר דְּבוּץ שְׁזִיר:	כָּל־קִלְעֵי הַחֲצֵר סָבִיב שֵׁשׁ מִשְׁזָר:	16
17	And the sockets for the pillars were of brass; the hooks of the pillars and their fillets of silver; and the overlaying of their capitals of silver; and all the pillars of the court were filleted with silver.	וְסֻמְכֵיָא לְעַמּוּדֵיָא דְּנִחָשָׂא וְנִי עַמּוּדֵיָא וְכַבּוּשֵׁיהוֹן כֶּסֶף וְחַפְוֵי רִישֵׁיהוֹן כֶּסֶף וְאַנּוֹן מְכַבֻּשִׁין כֶּסֶף כָּל עַמּוּדֵי דְּרִתָּא:	וְהָאֲדָנִים לְעַמּוּדִים נִחֲשֵׁת וְנִי הָעַמּוּדִים וְנִחְשְׁקֵיהֶם כֶּסֶף וְצַפְוֵי רִאשֵׁיהֶם כֶּסֶף וְהֵם מְחֻשְׁקִים כֶּסֶף כָּל עַמּוּדֵי הַחֲצֵר:	17

18	And the screen for the gate of the court was the work of the weaver in colours, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen; and twenty cubits was the length, and the height in the breadth was five cubits, answerable to the hangings of the court.	וּמִסְךְ שַׁעַר הַחֲצֵר מַעֲשֵׂה רָקִים וְתִכְלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר וְעֶשְׂרִים אַמָּה אֹרֶךְ וְקוֹמָה בְּרֹחַב חֲמֵשׁ אַמּוֹת לַעֲמֹת קַלְעֵי הַחֲצֵר: וּפָרָסָא דְתִרְעָה דִּרְתָּא עוֹבֵד צִיִּיר דְתִכְלָא וְאַרְגָּמָן וְצִבְע זְהוּרִי וּבוּץ שְׁזִיר וְעֶשְׂרִין אַמִּין אוֹרְכָא וְרוּמָא בְּפוּתִיא חֲמִישׁ אַמִּין לְקַבִּיל סְרְדֵי דִרְתָּא:	מפטיר
19	And their pillars were four, and their sockets four of brass; their hooks of silver, and the overlaying of their capitals and their fillets of silver.	וְעַמֻּדֵיהֶם אַרְבַּעָה וְאַדְנִיָּהֶם אַרְבַּעָה נְחֹשֶׁת וְוִיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי רָאשֵׁיהֶם וְחֻשְׁקֵיהֶם כֶּסֶף: וְעַמֻּדֵיהֶם אַרְבַּעָה וְאַדְנִיָּהֶם אַרְבַּעָה נְחֹשֶׁת וְוִיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי רָאשֵׁיהֶם וְחֻשְׁקֵיהֶם כֶּסֶף:	19
20	And all the pins of the tabernacle, and of the court round about, were of brass.	וְכָל סְבִיב חִיתָּא לַמִּשְׁכָּן וְלַחֲצֵר סְבִיב נְחֹשֶׁת: (ס) וְכָל סְבִיב חִיתָּא לַמִּשְׁכָּן וְלַחֲצֵר סְבִיב נְחֹשֶׁת:	קנד פסוקים

The Haftara is I Kings 7:40 – 7:50 on page 224. Sepharadim read I Kings 7:13 – 7:26. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 147, and the Haftara is the special Haftara on page 234. On Shabbat Parah, read Maftir and Haftara on page 239. On Shabbat HaHodesh, Maftir is Exodus 12:1 – 20 on page 45, and the Haftara is on page 244.

21	These are the accounts of the tabernacle, even the tabernacle of the testimony, as they were rendered according to the commandment of Moses, through the service of the Levites, by the hand of Ithamar, the son of Aaron the priest.	אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן אֱלֹהֵי מֹשֶׁה עֲבַדְתָּ הַלְלוֹם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן: אֵלֶּה מִנֵּי מִשְׁכַּן מִשְׁכַּן דְּסִדְּוִיתָא דְאַתְמַנְיָאוּ עַל מִימְרָא דְמֹשֶׁה פּוֹלְחֵן לַיהוָה בִּידָא דְאַיתָמָר בֶּר אֶהֱרֹן כֹּהֵנָא:	פקודי כח
22	And Bezalel the son of Uri, the son of Hur, of the tribe of Judah, made all that the LORD commanded Moses.	וּבְצַלָּאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חֹר וְלִמְטָה יְהוּדָה עָשָׂה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: וּבְצַלָּאֵל בֶּר אוּרִי בֶר חור לְשִׁבְטָא דְיְהוּדָה עֲבַד יְת כָּל דְּפִקִּיד יְיָ יְת מֹשֶׁה:	22

(18) לעמדת קלעי החצר. כמדת קלעי החצר:
 (21) אלה פקודי. צפרשה זו נמנו כל משקלי נדבת המשכן לכסף ולזהב ולנחשת, ונמנו כל כליו לכל עצודתו: המשכן משכן. שני פעמים, רמז למקדש שנחמשכן בשני חורבנין על עונותיהן של ישראל: משכן העדות. עדות לישראל שויתר להם הקב"ה על מעשה העגל, שהרי השרה שכינתו ביניהם: עבודת הלויים. פקודי המשכן וכליו, הוא עצודה המסורה ללויים במדבר, לשאת ולהוריד ולהקים, איש איש למשאו המופקד עליו, כמו שאמור בפרשת נשא (במדבר ד): ביד איתמר. הוא היה פקיד עליהם למסור לכל בית אב עצודה שעליו:
 (22) ובצלאל בן אורי וגו' עשה אל כל אשר צוה ה' את משה. אשר צוה אותו משה אין כתיב כאן, אלא כל אשר צוה ה' את משה, אפילו דברים שלא אמר לו רבו, הסכימה דעתו למה שנאמר למשה בסיני, כי משה צוה לצלאל לעשות תחלה כלים ואחר כך משכן, (לא לענין צווי להמנדב קאמר, דהא אדרבה להיפך צוה הקב"ה בפרשת תרומה, מתחלה הכלים שלחן מנורה יריעות, ואחר כך ציווי הקרשים, וציווי משה רבינו ע"ה ריש ויקהל, תחלה המשכן ואהלו ואחר כך הכלים, הא מייירי לענין ציווי לפועל איך יפעול כסדר, ותמנא בפרשת כי תשא ראה קראתי בשם בצלאל וגו', הוזכר מתחלה את אהל מועד, ואחר כך הכלים, אזל לענין להמנדב להכין מה שיהיו צריכין, מה לי מה שממנדב תחלה, ועיין בתוספות פרק ה' (ברכות נה). ואם תאמר מנלן שמשה רבינו ע"ה צוה לצלאל הפך הענין, ויש לומר, כיון דכתיב בפרשת ויקהל ויקרא משה אל בצלאל ואל אהליאב וגו',

<p>23 And with him was Oholiab, the son of Ahisamach, of the tribe of Dan, a craftsman, and a skilful workman, and a weaver in colours, in blue, and in purple, and in scarlet, and fine linen.—</p>	<p>וְאִתּוֹ אֶהֱלִיאֵב בֶּן־אֲחִיסַמֵּךְ לְמִטֵּה־דָן חָרָשׁ וְחָשֵׁב וְרָקֵם בַּתְּכֵלֶת וּבְאַרְגָּמָן וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבְבֹשֶׁשׁ: (ס)</p>
<p>24 All the gold that was used for the work in all the work of the sanctuary, even the gold of the offering, was twenty and nine talents, and seven hundred and thirty shekels, after the shekel of the sanctuary.</p>	<p>כָּל־הַזָּהָב הָעָשׂוּי לְמִלְאכָה בְּכָל מְלָאכַת הַקֹּדֶשׁ וַיְהִי זָהָב הַתְּנוּפָה תִּשְׁעֵי וָעֶשְׂרִים כֶּכֶר וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:</p> <p>כָּל דְּהָבָא דְאִתְעִבִיד לְעִבְדָּתָא בְּכָל עִבְדַּת קוּדְשָׁא וַהֲוָה דְּהָב אֲרָמוּתָא עֶשְׂרִין וְתִשְׁעֵי כִפְרִין וּשְׁבַע מֵאָה וּתְלָתִין סֻלְעִין בְּסֻלְעֵי קוּדְשָׁא:</p>
<p>25 And the silver of them that were numbered of the congregation was a hundred talents, and a thousand seven hundred and three-score and fifteen shekels, after the shekel of the sanctuary:</p>	<p>וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מֵאֹת כֶּכֶר וְאַלְף וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וּשְׁבַעִים שֶׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:</p> <p>וְכֶסֶף מִנִּינֵי כְּנֻשָּׁתָא מֵאָה כִפְרִין וְאַלְף וּשְׁבַע מֵאָה וְחֲמִישׁ סֻלְעִין בְּסֻלְעֵי קוּדְשָׁא:</p>
<p>26 a beka a head, that is, half a shekel, after the shekel of the sanctuary, for every one that passed over to them that are numbered, from twenty years old and upward, for six hundred thousand and three thousand and five hundred and fifty men.</p>	<p>בְּקַע לְגִלְגָּלֶת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכָל הָעֶבֶר עַל־הַפְּקָדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה לְשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלְף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים:</p> <p>תִּקְלָא לְגוּלְגוּלְתָא פְּלִגּוּת סֻלְעָא בְּסֻלְעֵי קוּדְשָׁא לְכָל דְּעֶבֶר עַל מִנִּינָא מִבֶּר עֶסְרִין שָׁנִין וְלַעִילָא לְשִׁית מֵאָה וּתְלָתָא אֲלָפִין וַחֲמִישׁ מֵאָה וַחֲמִשִּׁין:</p>
<p>27 And the hundred talents of silver were for casting the sockets of the sanctuary, and the sockets of the veil: a hundred sockets for the hundred talents, a talent for a socket.</p>	<p>וַיְהִי מֵאֹת כֶּכֶר הַכֶּסֶף לְצִקַּת אֵת אֲדָנֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֵת אֲדָנֵי הַפָּרֹכֶת מֵאֹת אֲדָנִים לְמֵאֹת הַכֶּכֶר כֶּכֶר לְאֶדָן:</p> <p>וַהֲוָה מֵאָה כִפְרֵי כֶסֶף לְאִתְקַא יֵת סְמְכֵי קוּדְשָׁא וַיְהִי סְמְכֵי פְּרוּכְתָא מֵאָה סְמְכִין לְמֵאָה כִפְרִין כִּפְרָא לְסְמְכָא:</p>

וקצר מה שדיצר עמהם, והאי קרא מדכתיב כל אשר צוה ה' את משה, חזינו דהיה מזה להם דהיפוך. ודוק היטב). אמר לו בלאל מנהג העולם לעשות תחלה בית ואחר כך משים כלים בתוכו, אמר לו כך שמעתי מפי הקד"ה, אמר משה, בלל אל היית, כי וודאי כך צוה לי הקד"ה, וכן עשה, המשכן תחלה ואחר כך עשה כלים:

(24) כבר. ששים מנה, ומנה של קדש כפול היה, הרי הככר ק"כ מנה, והמנה כ"ה סלעים, הרי ככר של קדש שלשת אלפים שקלים, לפיכך מנה בפרקטורט כל השקלים שפחותין בזמנינו מג' אלפים, שאין מגיעין לככר:

(26) בקע. הוא שם משקל של מחצית השקל: לשש מאות אלף וגו'. כך היו ישראל, וכך עלה מנינם אחר שהוקם המשכן בספר במדבר, ואף עתה בנדבצת המשכן כך היו, ומנין חלצי השקלים של שש מאות אלף, עולה מאת ככר כל אחד של שלשת אלפים שקלים, כיצד, שש מאות אלף חלצין הרי הן ג' מאות, אלף שלימים, הרי מאת ככר, והשלשת אלפים וחמש מאות וחמשים חלצין, עולין אלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקלים:

(27) לצקת. כתרנומו ללפסקא: את אדני הקדש. של קרשי המשכן, שהם מ"ח קרשים, ולהן ז"ו אדנים, ואדני פרכת ארבעה, הרי מאה, וכל שאר האדנים נחשת כתיב בהם:

28	And of the thousand seven hundred seventy and five shekels he made hooks for the pillars, and overlaid their capitals, and made fillets for them.	וְיָת אֶלֶף וְשֶׁבַע מֵאָה וְשִׁבְעִין וְחֲמִישׁ עֶבֶד וַיִּין לְעִמּוּדָיָא וְחָפִי רִישֵׁיהֶן וּכְבִּישׁ יִתְהוּן:	וְאֶת־הָאֶלֶף וְשֶׁבַע הַמָּאוֹת וְחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים עָשָׂה וַיִּין לְעִמּוּדֵי־וָצִפָּה רִאשֵׁיהֶם וְחֲשֵׁק אֹתָם:	ישראל
29	And the brass of the offering was seventy talents and two thousand and four hundred shekels.	וַיִּנְחֹשׁ אֲרָמוּתָא שִׁבְעִין כִּכָּרִין וְחֲרִין אֶלְפִין וְאַרְבַּע מֵאָה סָלְעִין:	וַיִּנְחֹשׁת הַתְּנוּפָה שִׁבְעִים כִּכָּר וְאַלְפִים וְאַרְבַּע־מֵאוֹת שָׁקֶל:	29
30	And therewith he made the sockets to the door of the tent of meeting, and the brazen altar, and the brazen grating for it, and all the vessels of the altar,	וַעֲבַד בָּהּ יָת סְמְכֵי תַרְע מִשְׁכָּן זִמְנָא וְיָת מִדְּבַחָא דִּנְחָשָׁא וְיָת סִרְדָּא דִּנְחָשָׁא דִּילִיָּה וְיָת כָּל מְנֵי מִדְּבַחָא:	וַיַּעַשׂ בָּהּ אֶת־אֲדָנִי פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת מִזְבֵּחַ הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ:	30
31	and the sockets of the court round about, and the sockets of the gate of the court, and all the pins of the tabernacle, and all the pins of the court round about.	וְיָת סְמְכֵי דִרְתָּא סְחוּר סְחוּר וְיָת סְמְכֵי תַרְע דִּרְתָּא וְיָת כָּל סָפֵי מִשְׁכָּנָא וְיָת כָּל סָפֵי דִרְתָּא סְחוּר סְחוּר:	וְאֶת־אֲדָנִי הַחֲצֵר סָבִיב וְאֶת־אֲדָנִי שַׁעַר הַחֲצֵר וְאֶת־כָּל־יִתְדֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־יִתְדֹת הַחֲצֵר סָבִיב:	31
XXXIX	And of the blue, and purple, and scarlet, they made plaited garments, for ministering in the holy place, and made the holy garments for Aaron, as the LORD commanded Moses.	וּמִן תַּכְלָא וְאַרְגָּמָא וְצִבְעָא זָהָבִי עֲבָדוּ לְבוּשֵׁי שְׁמוּשָׁא לְשִׁמּוּשָׁא בְּקוּדְשָׁא וְעֲבָדוּ יָת לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא דְלֹאֲחֶרֶן כְּמָא דִּפְקִיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:	וּמִן־הַתַּכְלֵת וְהָאֲרָגָמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עָשׂוּ בְּגָדֵי־שָׂרָד לְשָׁרֵת בְּקֹדֶשׁ וַיַּעַשׂוּ אֶת־בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לֹאֲחֶרֶן כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (פ)	XXXIX
2	And he made the ephod of gold, blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen.	וַעֲבַד יָת אֵיפֹדָא דִּהָבָא תַכְלָא וְאַרְגָּמָא וְצִבְעָא זָהָבִי וּבִיץ שִׁזִּיר:	וַיַּעַשׂ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תַּכְלֵת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר:	שני
3	And they did beat the gold into thin plates, and cut it into threads, to work it in the blue, and in the purple, and in the scarlet, and in the fine linen, the work of the skilful workman.	וַרְדִּידוּ יָת טָסִי דִּדְהָבָא וּקְצִיצוּ חוּטִין לְמַעַבְדָּא בְּגוֹ תַכְלָא וּבְגוֹ אֲרָגָמָא וּבְגוֹ צִבְעָא זָהָבִי וּבְגוֹ בּוּצָא עוֹבָד אֹמֶן:	וַיִּרְקְעוּ אֶת־פַּתִּי הַזָּהָבִי וּקְצִץ פְּתִילִם לַעֲשׂוֹת בְּתוֹךְ הַתַּכְלֵת וּבְתוֹךְ הָאֲרָגָמָן וּבְתוֹךְ תוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבְתוֹךְ הַשֵּׁשׁ מַעֲשֵׂה חָשָׁב:	3

(28) וצפה ראשיהם. של עמודים מהן, שזכולן כתיב וצפה ראשיהם ומשוקיהם כסף:

(1) ומן התכלת והארגמן וגו'. שש לא נאמר כאן, ומכאן אני אומר שאין צגדי שרד הללו צגדי כהונה, שצגדי כהונה היה

שש, אלא הם צגדים שמכסים זהם כלי הקדש בשעת סלוק מסעות, שלא היה זהם שש:

(3) וירקעו. כמו לרקע הארץ (תהלים קלו, ו), כתרומתו ורדדו טסין, היו מרדדין מן הזהב, אשטני"דרא צלע"ו

(אויזדעהנען), טסין דקות. כאן הוא מלמדך היאך היו טווין את הזהב עם החוטין, מרדדים טסין דקין, וקוצצין מהן פתילים

לאורך הטם, לעשות אותן פתילים מעורבים עם כל מין ומין בחשן ואפוד, שנאמר בהן זהב, חוט אחד של זהב עם ששה חוטין

של תכלת, וכן עם כל מין ומין, שכל המינין חוטן כפול ששה, והזהב חוט שציעי עם כל אחד ואחד:

4	They made shoulder-pieces for it, joined together; at the two ends was it joined together.	כְּתֹפֶת עָשׂוּ-לוֹ חֲבֵרֶת עַל-שְׁנֵי (כ' קצוותיו) וְקַיִץ קְצוֹתָיו חֲבֵר:	כְּתֹפֶת עָבְדוּ לַיהוָה מִלְפָּנָיִם תָּרִין סְטְרוֹהֵי מִלְפָּנָיִם:
5	And the skilfully woven band, that was upon it, wherewith to gird it on, was of the same piece and like the work thereof: of gold, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen, as the LORD commanded Moses.	וַיַּחֲשֹׁב אֶפְדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו מִמִּנּוֹ הוּא כְּמַעֲשֵׂהוּ זֶהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה: (ס)	וְהַמִּין תְּקוּנִיהָ דְעִלּוּהִי מִנִּיהָ הוּא כְּעוֹבְדוֹהִי דְהֶבֶא תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְצִבְעֵי זְהוּרֵי וּבּוּץ שְׁזִיר כְּמֵא דְפָקִיד יְיָ יְתֵי מֹשֶׁה:
6	And they wrought the onyx stones, inclosed in settings of gold, graven with the engravings of a signet, according to the names of the children of Israel.	וַיַּעֲשׂוּ אֶת-אַבְנֵי הַשֹּׁהַם מִסֶּבֶת מִשְׁבָּצָת זֶהָב מִפֶּתַחַת פִּתּוּתָיו חוֹתָם עַל-שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:	וַעֲבָדוּ יְתֵי אַבְנֵי בּוֹרְלָא מִשְׁקָעִין מִרְמָצִין בְּדֶהָב גְּלִיפִין כְּתָב מִפְּרֶשׁ עַל שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
7	And he put them on the shoulder-pieces of the ephod, to be stones of memorial for the children of Israel, as the LORD commanded Moses.	וַיִּשֶׂם אֹתָם עַל כְּתֹפֶת הָאֶפֶד אַבְנֵי זִכְרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה: (פ)	וַשׁוּי יְתֵהוֹן עַל כְּתָפֵי אֶפֶדָא אַבְנֵי דִיכְרָנָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמֵא דְפָקִיד יְיָ יְתֵי מֹשֶׁה:
8	And he made the breastplate, the work of the skilful workman, like the work of the ephod: of gold, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen.	וַיַּעַשׂ אֶת-הַחֹשֶׁן מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב כְּמַעֲשֵׂה אֶפֶד זֶהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר:	וַעֲבָד יְתֵי חוֹשֶׁנָא עוֹבֵד אוּמִין כְּעוֹבֵד אֶפֶדָא דְהֶבֶא תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְצִבְעֵי זְהוּרֵי וּבּוּץ שְׁזִיר:
9	It was four-square; they made the breastplate double; a span was the length thereof, and a span the breadth thereof, being double.	רְבֹוע הָיָה כְּפּוֹל עָשׂוּ אֶת-הַחֹשֶׁן זֶרֶת אֶרְכּוֹ וְזֶרֶת רְחִבּוֹ כְּפּוֹל:	מִרְבַּע הָיָה עֵיף עָבְדוּ יְתֵי חוֹשֶׁנָא זֶרֶתָא אוּרְכֵיהָ וְזֶרֶתָא פּוּתְיֵיהָ עֵיף:
10	And they set in it four rows of stones: a row of carnelian, topaz, and smaragd was the first row.	וַיִּמְלְאוּ-בּוֹ אַרְבַּעַת טֹוֵרֵי אֲבָן טֹוֵר אֶדָם פֶּטְדָה וּבִרְקַת הַטֹּוֵר הָאֶחָד:	וַאֲשִׁלִּימוּ בֵּיהָ אַרְבַּעַת סְדָרִין דְּאֲבָן טָבָא סְדָרָא קְדָמָאָה סְמָקָן יֶרֶקָן וּבִרְקָן סְדָרָא חָד:
11	And the second row, a carbuncle, a sapphire, and an emerald.	וְהַטֹּוֵר הַשְּׁנִי נִפְךְ סַפִּיר וְיַהֲלֹם:	וְסְדָרָא תַנְיָנָא אִזְמַרְגָּדִין שְׁבִיזִין וְסַבְהָלוּם:
12	And the third row, a jacinth, an agate, and an amethyst.	וְהַטֹּוֵר הַשְּׁלִישִׁי לָשֶׁם שָׁבוּ וְאַחֲלָמָה:	וְסְדָרָא תְּלִיתָאָה קַנְכִּירִי טַרְקִיָּא וְעֵין עֲגֻלָּא:
13	And the fourth row, a beryl, an onyx, and a jasper; they were inclosed in fittings of gold in their settings.	וְהַטֹּוֵר הָרְבִיעִי תַרְשִׁישׁ שָׁהֶם וַיִּשְׁפָּה מִסֶּבֶת מִשְׁבָּצָת זֶהָב בְּמִלְאָתָם:	וְסְדָרָא רְבִיעָאָה כְּרוּם יָמָא וּבּוֹרְלָא וּפִתְיֵרֵי מִשְׁקָעִין מִרְמָצִין בְּדֶהָב בְּאִשְׁלָמוֹתֵהוֹן:

<p>14 And the stones were according to the names of the children of Israel, twelve, according to their names, like the engravings of a signet, every one according to his name, for the twelve tribes.</p>	<p>וְהָאֲבָנִים עַל-שְׁמוֹת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל הָיָה שְׁתֵּים עָשָׂרָה עַל-שְׁמוֹתָם כַּתְּבֵי חֹתֶם אִישׁ עַל-שְׁמוֹ לְשָׁנִים עָשָׂר שָׁבֵט: וְהָאֲבָנִים עַל שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵינָן תִּרְתָּא עֲשָׂרִי עַל שְׁמוֹתֵיהֶן כְּתָב מִפְּרֶשׁ כְּגֹלָף דְּעֻזָּא גְבַר עַל שְׁמֵיהּ לְתַרֵּי עָשָׂר שָׁבֵטִין:</p>	<p>14 וְהָאֲבָנִים עַל-שְׁמוֹת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל הָיָה שְׁתֵּים עָשָׂרָה עַל-שְׁמוֹתָם כַּתְּבֵי חֹתֶם אִישׁ עַל-שְׁמוֹ לְשָׁנִים עָשָׂר שָׁבֵט:</p>
<p>15 And they made upon the breastplate plaited chains, of wreathen work of pure gold.</p>	<p>וַיַּעֲשׂוּ עַל-הַחֹשֶׁן שְׁרָשְׁרֹת גְּבֻלַת מַעֲשֵׂה עֶבֶת זָהָב טָהוֹר: וַיַּעֲבְדוּ עַל חוֹשְׁנָא תְּכִין מִתְחַמֵּן עוֹבֵד גְּדִילוֹ דְּדָהָב דְּכִי:</p>	<p>15 וַיַּעֲשׂוּ עַל-הַחֹשֶׁן שְׁרָשְׁרֹת גְּבֻלַת מַעֲשֵׂה עֶבֶת זָהָב טָהוֹר:</p>
<p>16 And they made two settings of gold, and two gold rings; and put the two rings on the two ends of the breastplate.</p>	<p>וַיַּעֲבְדוּ תְּרֵתִין מִרְמָצָן דְּדָהָב וְתְּרֵתִין עֻזָּן דְּדָהָב וַיַּהֲבִי יָת תְּרֵתִין עֻזָּתָא עַל תְּרִין סְטָרֵי חוֹשְׁנָא:</p>	<p>16 וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי מִשְׁבָּצֹת זָהָב וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת זָהָב וַיִּתְּנוּ אֶת-שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל-שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן:</p>
<p>17 And they put the two wreathen chains of gold on the two rings at the ends of the breastplate.</p>	<p>וַיַּהֲבִי תְּרֵתִין גְּדִילָן דְּדָהָב עַל תְּרֵתִין עֻזָּתָא עַל סְטָרֵי חוֹשְׁנָא:</p>	<p>17 וַיִּתְּנוּ שְׁתֵּי הָעֶבֶתֹת הַזֹּהָב עַל- שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל-קְצוֹת הַחֹשֶׁן:</p>
<p>18 And the other two ends of the two wreathen chains they put on the two settings, and put them on the shoulder-pieces of the ephod, in the forepart thereof.</p>	<p>וְיָת תְּרֵתִין גְּדִילָן דְּעַל תְּרִין סְטָרֵיהֶּי וַיַּהֲבִי עַל תְּרֵתִין מִרְמָצָתָא וַיַּהֲבִינוּ עַל כְּתָפֵי אֵיפֻדָא לְקַבִּיל אַפֻּהִי:</p>	<p>18 וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֶבֶתֹת נָתַנוּ עַל-שְׁתֵּי הַמִּשְׁבָּצֹת וַיִּתְּנֵם עַל-כְּתֹפֶת הָאֵפֻד אֶל-מֹול פָּנָיו:</p>
<p>19 And they made two rings of gold, and put them upon the two ends of the breastplate, upon the edge thereof, which was toward the side of the ephod inward.</p>	<p>וַיַּעֲבְדוּ תְּרֵתִין עֻזָּן דְּדָהָב וּשְׁוִיאוֹ עַל תְּרִין סְטָרֵי חוֹשְׁנָא עַל סַפְתֵּיהּ דְּלַעֲבָרָא דְּאֵיפֻדָא לְגָיו:</p>	<p>19 וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבָּעֹת זָהָב וַיִּשְׁימוּ עַל-שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל-שַׁפְתּוֹ אֲשֶׁר אֶל-עֵבֶר הָאֵפֻד בְּיָתָהּ:</p>
<p>20 And they made two rings of gold, and put them on the two shoulder-pieces of the ephod underneath, in the forepart thereof, close by the coupling thereof, above the skilfully woven band of the ephod.</p>	<p>וַיַּעֲבְדוּ תְּרֵתִין עֻזָּן דְּדָהָב וַיַּהֲבִינוּ עַל תְּרִין כְּתָפֵי אֵיפֻדָא מִלְרַע מִלְקַבִּיל אַפֻּהִי לְקַבִּיל בֵּית לִזְפִּי מַעֲלִי לְהַמְנִן אֵיפֻדָא:</p>	<p>20 וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבָּעֹת זָהָב וַיִּתְּנֵם עַל-שְׁתֵּי כְּתֹפֶת הָאֵפֻד מִלְמַטָּה מִמֹּול פָּנָיו לְעֻמָּת מַחְבְּרָתוֹ מִמַּעַל לְחֹשֶׁב הָאֵפֻד:</p>
<p>21 And they did bind the breastplate by the rings thereof unto the rings of the ephod with a thread of blue, that it might be upon the skilfully woven band of the ephod, and that the breastplate might not be loosed from the ephod; as the LORD commanded Moses.</p>	<p>וַאֲחֵדוּ יָת חוֹשְׁנָא מַעֲזָקְתִּיהּ לְעֻזָּת אֵיפֻדָא בְּחוּטָא דְּחִילָתָא לְמַהֲנִי עַל הַמְנִן אֵיפֻדָא וְלֹא יִתְפָּרַק חוֹשְׁנָא מִמַּעֲלִי אֵיפֻדָא כְּמֹא דְּפָקִיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:</p>	<p>21 וַיִּרְכְּסוּ אֶת-הַחֹשֶׁן מִטַּבָּעֵיהֶּי אֶל-טַבָּעֹת הָאֵפֻד בְּכַתִּיל הַכֹּלֶל לְהִיָּת עַל-חֹשֶׁב הָאֵפֻד וְלֹא-יִנָּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפֻד כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת- מֹשֶׁה: (פ)</p>

22	And he made the robe of the ephod of woven work, all of blue;	וַיַּעַבְדוּ יָת מְעִיל אֵפֹדָא עֹבֵד מַחֵי גְמִיר תְּכֵלֵת:	וַיַּעַשׂ אֶת־מְעִיל הָאֵפֹד מַעֲשֶׂה אֶרֶג כָּלִיל תְּכֵלֵת:	שלישי
23	and the hole of the robe in the midst thereof, as the hole of a coat of mail, with a binding round about the hole of it, that it should not be rent.	וּפּוּמִיָּה דְמְעִילָא כְּפִיל לְגוּיָה כְּפּוּם שְׂרִינ תּוֹרָא מִקְרָא לְפּוּמִיָּה סָחֹר סָחֹר לֹא יִתְבַּזֵּעַ:	וּפִי־הַמְעִיל בְּתוֹכּוֹ כְּפִי תַחְרָא שִׁפְהָ לְפָיו סָבִיב לֹא יִקְרַע:	23
24	And they made upon the skirts of the robe pomegranates of blue, and purple, and scarlet, and twined linen.	וַעֲבָדוּ עַל שְׂפּוּלֵי מְעִילָא רְמוֹנֵי תְּכֵלֵת וְאַרְגָּמָן וְצִבְעָה וְזָהָרִי שְׂזִיר:	וַיַּעֲשׂוּ עַל־שׁוּלֵי הַמְעִיל רְמוֹנֵי תְּכֵלֵת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מְשֻׁזָּר:	24
25	And they made bells of pure gold, and put the bells between the pomegranates upon the skirts of the robe round about, between the pomegranates:	וַעֲבָדוּ זָגִין דְּדָהָב דְּכִי וַיִּהְיוּ יָת זָגִיא בְּגוֹ רְמוֹנֵיָא עַל שְׂפּוּלֵי מְעִילָא סָחֹר סָחֹר בְּגוֹ רְמוֹנֵיָא:	וַיַּעֲשׂוּ פַעֲמָנֵי זָהָב טָהוֹר וַיִּתְּנוּ אֶת־הַפַּעֲמָנִים בְּתוֹךְ הָרְמוֹנִים עַל־שׁוּלֵי הַמְעִיל סָבִיב בְּתוֹךְ הָרְמוֹנִים:	25
26	a bell and a pomegranate, a bell and a pomegranate, upon the skirts of the robe round about, to minister in; as the LORD commanded Moses.	זָגָא וְרְמוֹנָא זָגָא וְרְמוֹנָא עַל שְׂפּוּלֵי מְעִילָא סָחֹר סָחֹר לְשִׁמְשָׁא כְּמָא דְּפָשִׁיד יִי יָת מֹשֶׁה:	פַּעֲמָן וְרָמָן פַּעֲמָן וְרָמָן עַל־שׁוּלֵי הַמְעִיל סָבִיב לְשִׁרְתָּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־ מֹשֶׁה: (ס)	26
27	And they made the tunics of fine linen of woven work for Aaron, and for his sons,	וַעֲבָדוּ יָת כְּתוּבִין דְּבוּצָא עֹבֵד מַחֵי לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו:	וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַכְּתָנֹת שֵׁשׁ מַעֲשֶׂה אֶרֶג לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו:	27
28	and the mitre of fine linen, and the goodly head-tires of fine linen, and the linen breeches of fine twined linen,	וַיַּת מִצְנֶפֶתָא דְּבוּצָא וַיַּת שִׁבְחָ קוֹבְעֵיָא דְּבוּצָא וַיַּת מִכְּנִסֵי בוּצָא דְּבוּץ שְׂזִיר:	וְאֵת הַמִּצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאֶת־פְּאָרֵי הַמִּגְבַּעֹת שֵׁשׁ וְאֶת־מִכְּנִסֵי הַבָּד שֵׁשׁ מְשֻׁזָּר:	28
29	and the girdle of fine twined linen, and blue, and purple, and scarlet, the work of the weaver in colours; as the LORD commanded Moses.	וַיַּת הַמֵּינָא דְּבוּץ שְׂזִיר וְתְּכֵלֵת וְאַרְגָּמָן וְצִבְעָה וְזָהָרִי עֹבֵד צִיֵּיר כְּמָא דְּפָשִׁיד יִי יָת מֹשֶׁה:	וְאֶת־הָאֵבֶזֶט שֵׁשׁ מְשֻׁזָּר וְתְּכֵלֵת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מַעֲשֶׂה רָקֵם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־ מֹשֶׁה: (ס)	29
30	And they made the plate of the holy crown of pure gold, and wrote upon it a writing, like the engravings of a signet: HOLY TO THE LORD.	וַעֲבָדוּ יָת צִיצָא כָּלִילָא דְּקוֹדֶשָׁא דְּדָהָב דְּכִי וְכִתְּבוּ עָלוּהִי כְּתָב מִפְּרֵשׁ קֹדֶשׁ לִיִּי:	וַיַּעֲשׂוּ אֶת־צִיץ גִּזְר־הַקֹּדֶשׁ זָהָב טָהוֹר וַיִּכְתְּבוּ עָלָיו מִכְתָּב כְּתוּבֹתֵי חוֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה:	30
31	And they tied unto it a thread of blue, to fasten it upon the mitre above; as the LORD commanded Moses.	וַיִּתְּבוּ עָלוּהִי חוּטָא דְּתְּכֵלֵתָא לְמַתֵּן עַל מִצְנֶפֶתָא מְלְעִילָא כְּמָא דְּפָשִׁיד יִי יָת מֹשֶׁה:	וַיִּתְּנוּ עָלָיו פֶּתִיל תְּכֵלֵת לְתַת עַל־הַמִּצְנֶפֶת מְלַמְעָלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ס)	31

(28) ואת פארי המגבעות. מפארת המגבעות, המגבעות המפארות:

32	Thus was finished all the work of the tabernacle of the tent of meeting; and the children of Israel did according to all that the LORD commanded Moses, so did they.	וְתָכַל כָּל-עֲבֹדֹת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ: (פ)	וְשָׁלִימָת כָּל עֲבִידַת מִשְׁכָּנָא מִשְׁכַּן זְמָנָא וַעֲבָדוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל דְּפָסִיד יְיָ יֵת מֹשֶׁה בֶּן עֲבָדוֹ:
33	And they brought the tabernacle unto Moses, the Tent, and all its furniture, its clasps, its boards, its bars, and its pillars, and its sockets;	וַיָּבִיאוּ אֶת-הַמִּשְׁכָּן אֶל-מֹשֶׁה אֶת-הָאֹהֶל וְאֶת-כָּל-כְּלָיו קַרְסָיו קַרְשָׁיו בָּרִיחָו וְעַמֻּדָיו וְאַדְנָיו:	וַאֲתִיאוּ יֵת מִשְׁכָּנָא לְוֵת מֹשֶׁה יֵת מִשְׁכָּנָא וְיֵת כָּל מְנוּחָיו פּוֹרְפוּחָיו דְּפוּחָיו עֲבָרֹתָיו וְעַמֻּדֹתָיו וְסֻמְכוּתָיו:
34	and the covering of rams' skins dyed red, and the covering of sealskins, and the veil of the screen;	וְאֶת-מִכְסֵּה עוֹרֹת הָאֵילָם הַמְּאֻדָּמִים וְאֶת-מִכְסֵּה עֶרְתְּ הַתְּחָשִׁים וְאֶת פֶּרֶכֶת הַמָּסָךְ:	וְיֵת חוּפָאָה דְּמִשְׁפֵּי דְּכָרִי מִסְמָרֵי וְיֵת חוּפָאָה דְּמִשְׁפֵּי סִסְגוּנָא וְיֵת פְּרוּכָתָא דְּפֶרֶסָא:
35	the ark of the testimony, and the staves thereof, and the ark-cover;	אֶת-אֲרוֹן הָעֵדֻת וְאֶת-בְּדָיו וְאֶת הַכַּפֹּרֶת:	יֵת אֲרוֹנָא דְּסִקְרוּתָא וְיֵת אֲרִיחֹתָיו וְיֵת כְּפֹרֶתָא:
36	the table, all the vessels thereof, and the showbread;	אֶת-הַשְּׁלֶחֶן אֶת-כָּל-כְּלָיו וְאֶת לֶחֶם הַפָּנִים:	יֵת פְּתוּרָא יֵת כָּל מְנוּחָיו וְיֵת לָחִים אֲפִיָא:
37	the pure candlestick, the lamps thereof, even the lamps to be set in order, and all the vessels thereof, and the oil for the light;	אֶת-הַמְּנֹרֶה הַטָּהוֹרָה אֶת נִרְתֶּיהָ נֵרֹת הַמַּעֲרֶכֶה וְאֶת כָּל-כְּלָיָהּ וְאֶת שֶׁמֶן הַמָּאֹר:	יֵת מְנֹרֶתָא דְּכִיתָא יֵת בּוֹצִינָהּ בּוֹצִינֵי סִדְרָא וְיֵת כָּל מְנָהּ וְיֵת מִשְׁחָא דְּאִנְהִירוּתָא:
38	and the golden altar, and the anointing oil, and the sweet incense, and the screen for the door of the Tent;	וְאֶת מִזְבֵּחַ הַזָּהָב וְאֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת קִטְרֵת הַסַּמִּים וְאֶת מִסְךְ פֶּתַח הָאֹהֶל:	וְיֵת מִדְּבָחָא דְּדִהָבָא וְיֵת מִשְׁחָא דְּרִבּוּתָא וְיֵת קִטְרֵת בּוֹסְמִיָא וְיֵת פֶּרֶסָא דְּתִרַע מִשְׁכָּנָא:

(31) לתת על המצנפת מלמעלה. ועל ידי הפתילים היה מושיבן על המצנפת כמין כתר, ואי אפשר לוֹמַר הַנִּיץ על המצנפת, שהרי בשחיטת קדשים שנינו (זבחים יט.), שערו היה נראה צין צין למצנפת ששם מניח תפילין, והניץ היה נתון על המצנפת, הרי המצנפת למעלה והניץ למטה, ומהו על המצנפת מלמעלה. ועוד הקשיתי זה, כאן הוא אומר ויתנו עליו פתיל תכלת, ובענין הנזוֹלָה הוא אומר וְשֶׁמֶס אֵלָו על פתיל סָכֶלֶת (שמות כח, לו). ואומר אני, פתיל תכלת זה חוטין הן, לקשרו בהן במצנפת, לפי שהניץ אינו אלא מאוזן לאוזן וצמה יקשרנו במצחו, והיו קבועין בו חוטי תכלת לשני ראשיו וצאמזעיתו, שבהן קושרו ותולהו במצנפת כשהוא בראשו, ושני חוטין היו בכל קצה וקצה, אחת ממעל ואחת מתחת לזד מצחו, וכן צאמזעו, שכך הוא נוח לקשור, ואין דרך קשירה בפחות משני חוטין, לכך נאמר על פתיל תכלת, ועליו פתיל תכלת, וקושר ראשיהם השנים כולם יחד מאחוריו למול ערפו, ומושיבו על המצנפת. ואל תחמה שלא נאמר פתיל תכלת, הואיל ומרוצין הן, שהרי מנינו בחשן ואפוד ויִרְקָסוּ אֶת הַחֹשֶׁן וגו', ועל כרחן פחות משנים לא היו, שהרי בשחי קצות החשן היו צ' טבעות החשן, וצ' כחפות האפוד היו צ' טבעות האפוד שנגדן, ולפי דרך קשירה ד' חוטין היו, ומכל מקום פחות משנים אי אפשר:

(32) ויעשו בני ישראל. את המלאכה ככל אשר צוה ה' וגו':

(33) ויביאו את המשכן וגו'. שלא היו יכולין להקימו, ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן, הניח לו הקצ"ה הקמתו, שלא היה יכול להקימו שום אדם, מחמת כובד הקרשים שאין כח באדם לזקפן, ומשה העמידו, אמר משה לפני הקצ"ה, איך אפשר הקמתו על ידי אדם, אמר לו עסוק אתה בידך, נראה כמקימו והוא נוקף וקם מאליו, והוא שנאמר (שמות מ, יז) הוקם המשכן, הוקם מאליו. מדרש רבי תנחומא (פקודי י"א):

39	the brazen altar, and its grating of brass, its staves, and all its vessels, the laver and its base;	אתו מזבח הנחשת ואת-מכבד הנחשת אשר-לו את-בדיו ואת-כל-כליו את-הכיר ואת-כנו:	ית מדבֿחא דנחשֿא וית סדֿא דנחשֿא דיליה ית אריחיה וית כל מנוחי ית כיורא וית בסיסיה:
40	the hangings of the court, its pillars, and its sockets, and the screen for the gate of the court, the cords thereof, and the pins thereof, and all the instruments of the service of the tabernacle of the tent of meeting;	את קלעי החצר את-עמדיה ואת-אדניה ואת-המסד לשער החצר את-מיתריו ויתדיתה ואת כל-כלי עבדת המשכן לאהל מועד:	ית סרדי דרתא ית עמודהא וית סמכא וית פֿרסא לתרע דרתא ית אטוניה וספֿהא וית כל מני פולחן משכנא למשכן זמנא:
41	the plaited garments for ministering in the holy place; the holy garments for Aaron the priest, and the garments of his sons, to minister in the priest's office.	את-בגדי השָׂרֵד לשָׁרֵת בקֹדֶשׁ את-בגדי הקֹדֶשׁ לאֲהֲרֹן הכֹּהֵן ואת-בגדי בָּנָיו לְכֹהֵן:	ית לבושי שמושא לשמשא בקודשא ית לבושי קודשא לאהרן כהנא וית לבושי בנוחי לשמשא:
42	According to all that the LORD commanded Moses, so the children of Israel did all the work.	כָּכָל אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל-הָעֲבֹדָה:	כָּכָל דִּפְקִיד יי ית מֹשֶׁה בֶּן עֲבָדוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ית כָּל פּוֹלְחָנָא:
43	And Moses saw all the work, and, behold, they had done it; as the LORD had commanded, even so had they done it. And Moses blessed them.	וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת-כָּל-הַמְּלָאכָה וַהֲנִה עָשׂוּ אֹתָהּ כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה בֶּן עֲשׂוֹ וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה: (פ)	וַחֲזָא מֹשֶׁה ית כָּל עֲבִידָתָא וְהָא עֲבָדוּ יְתָהּ כְּמָא דִּפְקִיד יי בֶּן עֲבָדוֹ וַיְבָרִיד יְתֵהוּן מֹשֶׁה:
XL	And the LORD spoke unto Moses, saying:	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר:	וּמְלִיל יי עִם מֹשֶׁה לְמִימַר:
2	‘On the first day of the first month shalt thou rear up the tabernacle of the tent of meeting.	בְּיוֹם-הַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַתֶּד לַחֲדָשׁ תָּקִים אֶת-מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד:	בְּיוֹם יִרְחָא קִדְמָא בַּחֲד לִירְחָא תָקִים ית מִשְׁכָּנָא מִשְׁכַּן זְמַנָּא:
3	And thou shalt put therein the ark of the testimony, and thou shalt screen the ark with the veil.	וְשַׂמְתָּ שָׁם אֶת אֲרוֹן הָעֵדוּת וּסַכַּת עַל-הָאָרֹן אֶת-הַפָּרֹכֶת:	וּתְשִׁי תַמֵּן ית אֲרוֹנָא דְסִידוּתָא וּתְטִיל עַל אֲרוֹנָא ית פְּרוּכְתָא:
4	And thou shalt bring in the table, and set in order the bread that is upon it; and thou shalt bring in the candlestick, and light the lamps thereof.	וַהֲבֵאתָ אֶת-הַשֻּׁלְחָן וְעָרַכְתָּ אֶת-עֲרֹכּוֹ וַהֲבֵאתָ אֶת-הַמְּנֹרָה וַהֲעֵלִיתָ אֶת-נֵרֹתֶיהָ:	וּתְעִיל ית פְּתוּרָא וּתְסַדֵּר ית סְדְרִיהָ וּתְעִיל ית מְנֹרָתָא וּתְדְלִיק ית בּוֹצִינְהָא:

(43) ויברך אותם משה. אמר להם יהי רצון שחשורה שכינה צמעה ידיכם, ויהי נעם ה' אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וגו' (תהלים 5, יז),
והוא אחד מי"א מזמורים שנחפלה למשה:
(3) וסכות על הארון. לשון הגנה, שהרי מחילה היטה:

5	And thou shalt set the golden altar for incense before the ark of the testimony, and put the screen of the door to the tabernacle.	וְנִתְּתָה אֶת־מִזְבֵּחַ הָהָבֶה לְקַטֹּרֶת לִפְנֵי אֲרוֹן הָעֵדֻת וְשָׂמִתָּ אֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן:	וְנִתְּתָה אֶת־מִזְבֵּחַ הָהָבֶה לְקַטֹּרֶת לִפְנֵי אֲרוֹן הָעֵדֻת וְשָׂמִתָּ אֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן:
6	And thou shalt set the altar of burnt-offering before the door of the tabernacle of the tent of meeting.	וְנִתְּתָה אֶת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה לִפְנֵי פֶתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־מוֹעֵד:	וְנִתְּתָה אֶת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה לִפְנֵי פֶתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־מוֹעֵד:
7	And thou shalt set the laver between the tent of meeting and the altar, and shalt put water therein.	וְנִתְּתָה אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁם מַיִם:	וְנִתְּתָה אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁם מַיִם:
8	And thou shalt set up the court round about, and hang up the screen of the gate of the court.	וְשָׂמִתָּ אֶת־הַחֲצֹר סָבִיב וְנִתְּתָה אֶת־מָסַךְ שַׁעַר הַחֲצֹר:	וְשָׂמִתָּ אֶת־הַחֲצֹר סָבִיב וְנִתְּתָה אֶת־מָסַךְ שַׁעַר הַחֲצֹר:
9	And thou shalt take the anointing oil, and anoint the tabernacle, and all that is therein, and shalt hallow it, and all the furniture thereof; and it shall be holy.	וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִשַּׁחְתָּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהָיָה קֹדֶשׁ:	וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִשַּׁחְתָּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהָיָה קֹדֶשׁ:
10	And thou shalt anoint the altar of burnt-offering, and all its vessels, and sanctify the altar; and the altar shall be most holy.	וּמִשַּׁחְתָּ אֶת־מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קֳדָשִׁים:	וּמִשַּׁחְתָּ אֶת־מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קֳדָשִׁים:
11	And thou shalt anoint the laver and its base, and sanctify it.	וּמִשַּׁחְתָּ אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־בִּגְדוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ:	וּמִשַּׁחְתָּ אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־בִּגְדוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ:
12	And thou shalt bring Aaron and his sons unto the door of the tent of meeting, and shalt wash them with water.	וְהִקְרַבְתָּ אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּרְחַצְתָּ אֹתָם בַּמַּיִם:	וְהִקְרַבְתָּ אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּרְחַצְתָּ אֹתָם בַּמַּיִם:
13	And thou shalt put upon Aaron the holy garments; and thou shalt anoint him, and sanctify him, that he may minister unto Me in the priest's office.	וְהַלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֶת בְּגָדָיו הַקֹּדֶשׁ וּמִשַּׁחְתָּ אֹתוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְכָהֵן לִי:	וְהַלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֶת בְּגָדָיו הַקֹּדֶשׁ וּמִשַּׁחְתָּ אֹתוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְכָהֵן לִי:
14	And thou shalt bring his sons, and put tunics upon them.	וְאֶת־בָּנָיו תִּקְרַב וְהַלְבַּשְׁתָּ אֹתָם בְּתֻנֹת:	וְאֶת־בָּנָיו תִּקְרַב וְהַלְבַּשְׁתָּ אֹתָם בְּתֻנֹת:

(4) וערכת את ערכו. שמי מערכות של לחם הפנים:

15	And thou shalt anoint them, as thou didst anoint their father, that they may minister unto Me in the priest's office; and their anointing shall be to them for an everlasting priesthood throughout their generations.'	וּמִשַּׁחְתָּ אֹתָם כַּאֲשֶׁר מִשַּׁחְתָּ אֶת־אֲבִיהֶם וּכְהֵנוּ לִי וְהִיְתָה לְהִיִּת לָהֶם מִשַּׁחְתָּם לְכֹהֲנֵת עוֹלָם לְדֹרֹתָם:	וּתְרַבִּי יִתְהוֹן כְּמֵא דְרַבִּיתָא יֵת אֲבוּהוֹן וַיִּשְׁמְשׁוּן קֳדָמִי וַתְּהִי לְמַהְיִי לְהוֹן רַבּוּתֵהוֹן לְכַהֲנֻת עֹלָם לְדֹרֵיהוֹן:
16	Thus did Moses; according to all that the LORD commanded him, so did he.	וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ בֶּן עֲשָׂה: (ס)	וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּכֹל דְּפָקִיד יי וַתִּיָּה בֶן עֲבַד:
17	And it came to pass in the first month in the second year, on the first day of the month, that the tabernacle was reared up.	וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּת בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ הַיּוֹמָם הַמִּשְׁכָּן:	וַהֲוָה בִּירְחָא קֳדָמָא בַּשָּׁתָא תַנְיִיתָא בַּחֲד לִירְחָא אֶתְקַם מִשְׁכָּנָא:
18	And Moses reared up the tabernacle, and laid its sockets, and set up the boards thereof, and put in the bars thereof, and reared up its pillars.	וַיִּקֶּם מֹשֶׁה אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן אֶת־אֲדָנָיו וַיִּשֶׂם אֶת־קִרְשָׁיו וַיִּתֵּן אֶת־בָּרִיחָיו וַיִּקֶּם אֶת־עַמֻּדָיו:	וַאֲקִים מֹשֶׁה יֵת מִשְׁכָּנָא וַיַּהֲב יֵת סְמִכוֹתָי וּשְׁוֵי יֵת דְּפֹהֵי וַיַּהֲב יֵת עֲבֹדָתָי וַאֲקִים יֵת עַמֻּדָתָי:
19	And he spread the tent over the tabernacle, and put the covering of the tent above upon it; as the LORD commanded Moses.	וַיִּפְרֹשׂ אֶת־הָאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן וַיִּשֶׂם אֶת־מִכְסֵּה הָאֹהֶל עָלָיו מִלְמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹת־מֹשֶׁה: (ס)	וַפָּרַס יֵת פָּרְסָא עַל מִשְׁכָּנָא וּשְׁוֵי יֵת חוּפָאָה דְּמִשְׁכָּנָא עֲלוֹהֵי מַלְעִילָא כְּמֵא דְּפָקִיד יי יֵת מֹשֶׁה:
20	And he took and put the testimony into the ark, and set the staves on the ark, and put the ark-cover above upon the ark.	וַיִּקַּח וַיִּתֵּן אֶת־הָעֵדוּת אֶל־הָאָרֹן וַיִּשֶׂם אֶת־הַבָּדִים עַל־הָאָרֹן וַיִּתֵּן אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְמַעְלָה:	וַנְּסִיב וַיַּהֲב יֵת סִהְדוּתָא בְּאֲרֹנָא וּשְׁוֵי יֵת אֲרִיחָא עַל אֲרֹנָא וַיַּהֲב יֵת כְּפֹרֶתָא עַל אֲרֹנָא מַלְעִילָא:
21	And he brought the ark into the tabernacle, and set up the veil of the screen, and screened the ark of the testimony; as the LORD commanded Moses.	וַיָּבֵא אֶת־הָאָרֹן אֶל־הַמִּשְׁכָּן וַיִּשֶׂם אֶת פֶּרֶכַת הַמָּסָךְ וַיִּסָּךְ עַל אֲרֹן הָעֵדוּת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ס)	וַאֲעִיל יֵת אֲרֹנָא לְמִשְׁכָּנָא וּשְׁוֵי יֵת פְּרוּכְתָא דְּפָרְסָא וַאֲטִיל עַל אֲרֹנָא דְּסִהְדוּתָא כְּמֵא דְּפָקִיד יי יֵת מֹשֶׁה:
22	And he put the table in the tent of meeting, upon the side of the tabernacle northward, without the veil.	וַיִּתֵּן אֶת־הַשֻּׁלְחָן בְּאֹהֶל מוֹעֵד עַל יָרֵךְ הַמִּשְׁכָּן צִפְנָה מִחוּץ לַפֶּרֶכֶת:	וַיַּהֲב יֵת פְּתוּרָא בְּמִשְׁכָּן זְמָנָא עַל שְׂדָא דְּמִשְׁכָּנָא צִפְנָא מִבְּרָא לְפָרוּכְתָא:

(19) ויפרש את האהל. הן יריעות העזים:

(20) את העדות. הלוחות:

(22) על ירך המשכן צפונה. צחי הצפוני של רוחב הציט (יומא לג:). ירך. כמרגומו קָדָא, כיך הזה שהוא צנדרו של
:סלס

23	And he set a row of bread in order upon it before the LORD; as the LORD commanded Moses.	וַיַּעֲרֹךְ עָלָיו עֶרֶךְ לֶחֶם לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ס)	וְסֹדֶר עֲלוֹהֵי סֹדְרִין דְּלַחִים קָדָם יי כְּמָא דְּפִשִׁיד יי ית מֹשֶׁה:
24	And he put the candlestick in the tent of meeting, over against the table, on the side of the tabernacle southward.	וַיִּשֶׂם אֶת־הַמִּנְרָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד נֹכַח הַשְּׁלֹחַן עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן נִגְבָּה:	וְשׁוּי ית מִנְרֵתָא בְּמִשְׁכָּן זְמָנָא לְקַבִּיל פְּתוּרָא עַל שְׂדָא דְּמִשְׁכָּנָא דְּרוּמָא:
25	And he lighted the lamps before the LORD; as the LORD commanded Moses.	וַיַּעַל הַנֵּרֹת לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ס)	וְאֲדָלִיק בּוֹצִינְיָא קָדָם יי כְּמָא דְּפִשִׁיד יי ית מֹשֶׁה:
26	And he put the golden altar in the tent of meeting before the veil;	וַיִּשֶׂם אֶת־מִזְבֵּחַ הַזָּהָב בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת:	וְשׁוּי ית מִדְּבָחָא דְּדִהָבָא בְּמִשְׁכָּן זְמָנָא קָדָם פְּרוּכָתָא:
27	and he burnt thereon incense of sweet spices; as the LORD commanded Moses.	וַיִּקְטֹר עָלָיו קֹטֶרֶת סַמִּים כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ס)	וְאִקְטֹר עֲלוֹהֵי קֹטֶרֶת בּוֹסְמִין כְּמָא דְּפִשִׁיד יי ית מֹשֶׁה:
28	And he put the screen of the door to the tabernacle.	וַיִּשֶׂם אֶת־מִסְךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן:	וְשׁוּי ית פֶּרֶסָא דְּתַרְעָא לַמִּשְׁכָּנָא:
29	And the altar of burnt-offering he set at the door of the tabernacle of the tent of meeting, and offered upon it the burnt-offering and the meal-offering; as the LORD commanded Moses.	וְאֵת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה שָׂם פֶּתַח מִשְׁכָּן אֹהֶל־מוֹעֵד וַיַּעַל עָלָיו אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ס)	וְיַת מִדְּבָחָא דְּעֹלָתָא שׁוּי בְּתַרְעַ מִשְׁכָּנָא מִשְׁכָּן זְמָנָא וְאִסִּיק עֲלוֹהֵי ית עֹלָתָא וְיַת מִנְחָתָא כְּמָא דְּפִשִׁיד יי ית מֹשֶׁה:
30	And he set the laver between the tent of meeting and the altar, and put water therein, wherewith to wash;	וַיִּשֶׂם אֶת־הַכִּיּוֹר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן שָׁמָּה מַיִם לְרִחְצָה:	וְשׁוּי ית כִּיּוֹרָא בֵּין מִשְׁכָּן זְמָנָא וּבֵין מִדְּבָחָא וַיִּהַב תַּמָּן מֵיָא לְקִדּוּשׁ:
31	that Moses and Aaron and his sons might wash their hands and their feet thereat;	וַרְחֲצוּ מַמְנוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְנָיו אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם:	וּמִקְדָּשִׁין מְנִיה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְנוֹהֵי ית יְדֵיהֶון וְיַת רַגְלֵיהֶון:

(27) ויקטר עליו קטורת. שחרית וערבית, כמו שנאמר צִקְר צִקְר צִקְר צִקְר צִקְר צִקְר (שמות ל, ז):
(29) ויעל עליו וגו'. אף ציוס השמיני למלואים שהוא יום הקמת המשכן, שמש משה והקריז קרצנות לצור, חוץ מאותן שננטו אהרן צו ציוס, שנאמר קרצ כל המצות וגו' (ויקרא ט, ז): את העולה. עולת התמיד: ואת המנחה. מנחת נסכים של תמיד, כמו שנאמר וְעָשְׂרָן סֵלֶת צִלּוּל צִשְׁמֶן וגו' (שמות כט, מ):
(31) ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו. יום שמיני למלואים והשוו כולם לכהונה, ותרומתו ויקדשון מִנִּיה, צו ציוס קדש משה עמהם:

<p>32 when they went into the tent of meeting, and when they came near unto the altar, they should wash; as the LORD commanded Moses.</p>	<p>בבֹּאֵם אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד וּבִקְרִבְתָּם אֶל-הַמִּזְבֵּחַ יִרְחֲצוּ כַאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה: (ס)</p>	<p>32</p>
<p>33 And he reared up the court round about the tabernacle and the altar, and set up the screen of the gate of the court. So Moses finished the work.</p>	<p>וַיָּקָם אֶת-הַחֲצֵר סָבִיב לַמִּשְׁכָּן וּלְמִזְבֵּחַ וַיָּתֵן אֶת-מָסֹךְ שַׁעַר הַחֲצֵר וַיְכַל מֹשֶׁה אֶת- הַמְּלָאכָה: (פ)</p>	<p>33</p>
<p>34 Then the cloud covered the tent of meeting, and the glory of the LORD filled the tabernacle.</p>	<p>וַיָּכֶס הָעָנָן אֶת-אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּכְבֹּד יְהוָה מְלֵא אֶת-הַמִּשְׁכָּן: וַחֲפָא עָנָנָא ית מִשְׁכָּן זְמָנָא וַיִּקְרָא דִּי אֲתִמְלִי ית מִשְׁכָּנָא:</p>	<p>מפטיר</p>
<p>35 And Moses was not able to enter into the tent of meeting, because the cloud abode thereon, and the glory of the LORD filled the tabernacle.—</p>	<p>וְלֹא-יָכֹל מֹשֶׁה לָּבוֹא אֶל- אֹהֶל מוֹעֵד כִּי-שָׁכַן עָלָיו הָעָנָן וַיִּכְבֹּד יְהוָה מְלֵא אֶת-הַמִּשְׁכָּן: וְלֹא יָכִיל מֹשֶׁה לָּבוֹא אֶל- הַמִּשְׁכָּן זְמָנָא אֲרִי שָׂרָא עֲלוּהִי עָנָנָא וַיִּקְרָא דִּי אֲתִמְלִי ית מִשְׁכָּנָא:</p>	<p>35</p>
<p>36 And whenever the cloud was taken up from over the tabernacle, the children of Israel went onward, throughout all their journeys.</p>	<p>וּבַהֲעֲלוֹת הָעָנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכֹל מַסְעֵיהֶם: וּבְאַסְתַּלְקוֹת עָנָנָא מֵעֲלֵיו מִשְׁכָּנָא נִטְלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכֹל מַטְלִינִיהוּן:</p>	<p>36</p>
<p>37 But if the cloud was not taken up, then they journeyed not till the day that it was taken up.</p>	<p>וְאִם-לֹא יַעֲלֶה הָעָנָן וְלֹא יִסְעוּ עַד-יוֹם הָעֹלָתוֹ: וְאִם לֹא מִסְתַּלֵּק עָנָנָא וְלֹא נִטְלִין עַד יוֹם אִסְתַּלְקוּתִיהּ:</p>	<p>37</p>
<p>38 For the cloud of the LORD was upon the tabernacle by day, and there was fire therein by night, in the sight of all the house of Israel, throughout all their journeys.—</p>	<p>כִּי עָנָן יְהוָה עַל-הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ לְעֵינֵי כָל- בֵּית-יִשְׂרָאֵל בְּכָל-מַסְעֵיהֶם: אֲרִי עָנָן יִקְרָא דִּי עַל מִשְׁכָּנָא בַּיּוֹמָא וְחִיּוֹ אִישְׁתָּא הָיוּ בַּלַּיְלָא בֵּיהּ לְעֵינֵי כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַטְלִינִיהוּן:</p>	<p>38 פסוקים</p>

The Haftara is I Kings 7:51 – 8:21 on page 226. Sepharadim read I Kings 7:40 – 7:50. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 147, and the Haftara is the special Haftara on page 234. On Shabbat Parah, read Maftir and Haftara on page 239. On Shabbat HaHodesh, Maftir is Exodus 12:1 – 20 on page 45, and the Haftara is on page 244.

חזק חזק ונתחזק

(32) ובקרבתם. כמו וזקרבם, כשיקרבו:
(35) ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד. וכחזו אחד אומר, וצבא משה אל אהל מועד (במדבר ז, פט), צבא הכחזו השלישי והכריע ציניהם, כי שכן עליו הענן, אמר מעתה, כל זמן שהיה עליו הענן, לא היה יכול לצבא, נסתלק הענן, נכנס ומדבר עמו (פתיחה לת"כ ח):
(38) לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם. בכל מסע שהיו נוסעים, היה הענן שוכן במקום אשר יחנו שם. מקום חנייתם אף הוא קרוי מסע, וכן וַיֵּלֶךְ לְמַסְעֵיו (בראשית יג, ג), וכן אֵלֶּה מַסְעֵי (במדבר לג, א), לפי שממקום החנייה חזרו ונסעו, לכך נקראו כולן מסעות:

וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֵתֶל מוֹעֵד לֵאמֹר:

ויקרא

And the LORD called unto Moses, and spoke unto him out of the tent of meeting, saying:

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יִקְרִיב מִכֶּם קָרְבָן לַיהוָה מִן־הַבְּהֵמָה מִן־הַבָּקָר וּמִן־הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָנְכֶם:

2

Speak unto the children of Israel, and say unto them: When any man of you bringeth an offering unto the LORD, ye shall bring your offering of the cattle, even of the herd or of the flock.

אִם־עֹלָה קָרְבָנוּ מִן־הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יִקְרִיבֵנוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּקְרִיב אֹתוֹ לִרְצוֹנוֹ לִפְנֵי יְהוָה:

3

If his offering be a burnt-offering of the herd, he shall offer it a male without blemish; he shall bring it to the door of the tent of meeting, that he may be accepted before the LORD.

וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו:

4

And he shall lay his hand upon the head of the burnt-offering; and it shall be accepted for him to make atonement for him.

וְשָחַט אֶת־בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי יְהוָה וְהַקְרִיבוּ בְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקוּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

וי

And he shall kill the bullock before the LORD; and Aaron's sons, the priests, shall present the blood, and dash the blood round about against the altar that is at the door of the tent of meeting.

וְהַפְשִׁיט אֶת־הָעֹלָה וַנְתַח אֹתָהּ לַנְּתֻחִיהָ:

6

And he shall flay the burnt-offering, and cut it into its pieces.

וַנְתֵּנוּ בְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֵצִים עַל־הָאֵשׁ:

7

And the sons of Aaron the priest shall put fire upon the altar, and lay wood in order upon the fire.

וְעָרְכוּ בְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַנְּתֻחִים אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַפֶּדֶר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ:

8

And Aaron's sons, the priests, shall lay the pieces, and the head, and the suet, in order upon the wood that is on the fire which is upon the altar;

וְקִרְבוּ וַיִּכְרְעוּ וַיִּרְתְּצוּ בַמַּיִם וְהַקְטִיר הִכִּתּוּ אֶת־הַכֹּל הַמִּזְבֵּחַ עֹלָה אֲשֶׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: (ס)

9

but its inwards and its legs shall he wash with water; and the priest shall make the whole smoke on the altar, for a burnt-offering, an offering made by fire, of a sweet savour unto the LORD.

וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָנוּ מִן־הַכֹּשְׂשִׁימִים אֹו מִן־הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יִקְרִיבֵנוּ:

ישראל

And if his offering be of the flock, whether of the sheep, or of the goats, for a burnt-offering, he shall offer it a male without blemish.

וְשָחַט אֹתוֹ עַל יָרֵךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְהוָה וַיִּזְרְקוּ בְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמֹו עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

11

And he shall kill it on the side of the altar northward before the LORD; and Aaron's sons, the priests, shall dash its blood against the altar round about.

וַנְתַּח אֹתוֹ לַנְּתֻחִיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־פֶּדְרוֹ וְעָרְךָ הִכִּתּוּ אֹתָם עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ:

12

And he shall cut it into its pieces; and the priest shall lay them, with its head and its suet, in order on the wood that is on the fire which is upon the altar.

וְהִקְרִיב וְהִכְרִיעַ יָרֵתָיו בְּמַיִם וְהִקְרִיב
הִכָּתִין אֶת־הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ עֲלֵה
הוּא אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֻחַ לַיהוָה: (פ)

13

But the inwards and the legs shall he wash with water;
and the priest shall offer the whole, and make it smoke
upon the altar; it is a burnt-offering, an offering made
by fire, of a sweet savour unto the LORD.

שירת הים ועשרת הדברות

שירת הים

אֲזַיְשִׁיר־מִנְשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לְאֹמֶר	וּרְכְּבוּ רָמָה בָּיָם:
לִישׁוּעָה אָבִי וְאַרְמָנָהוּ:	שְׁמוֹ:
שְׁלֹשִׁי טַבְּעוּ בַּיָּם־סוּף:	אָבֹן:
יְהוָה תִּרְעֵץ אוֹיֵב:	קִמְיָה
אֶפְיָה נַעֲרָמוּ מַיִם	נִזְלִים
אֹיֵב אֶרְדָּף אֲשִׁיג נַפְשִׁי	בְּרוּחָה כִּסְמוּ יָם
אֲדִירִים:	כְּמִכָּה נֶאֱדָר בִּקְדָשׁ
פְּלֹא:	בַּחֲסִדָּה עַם־נֹו גִאֲלָתָה
קִדְשָׁה:	אֲחִז יִשְׁבִּי פִלְשֶׁת:
אָדוֹם	כָּל יִשְׁבֵּי כְנָעַן:
בְּגָדֹל זְרוּעָה יִדְמוּ כְּאֶבֶן	נִפְחָד

אֲזַיְשִׁיר־מִנְשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לְאֹמֶר	וּרְכְּבוּ רָמָה בָּיָם:
לִישׁוּעָה אָבִי וְאַרְמָנָהוּ:	שְׁמוֹ:
שְׁלֹשִׁי טַבְּעוּ בַּיָּם־סוּף:	אָבֹן:
יְהוָה תִּרְעֵץ אוֹיֵב:	קִמְיָה
אֶפְיָה נַעֲרָמוּ מַיִם	נִזְלִים
אֹיֵב אֶרְדָּף אֲשִׁיג נַפְשִׁי	בְּרוּחָה כִּסְמוּ יָם
אֲדִירִים:	כְּמִכָּה נֶאֱדָר בִּקְדָשׁ
פְּלֹא:	בַּחֲסִדָּה עַם־נֹו גִאֲלָתָה
קִדְשָׁה:	אֲחִז יִשְׁבִּי פִלְשֶׁת:
אָדוֹם	כָּל יִשְׁבֵּי כְנָעַן:
בְּגָדֹל זְרוּעָה יִדְמוּ כְּאֶבֶן	נִפְחָד

יַעֲבֹר עִמָּךְ יְהוָה
קִנִּיתִי:
תִּבְאֲמוּ וְתִטָּעְמוּ בְּתֹר נַחֲלָתְךָ
לְשִׁבְתְּךָ פְּעֻלַּת יְהוָה
עַד-יַעֲבֹר עִם-נִי
מִכֹּן
מִקֶּדֶשׁ אֲדֹנִי כוֹנֵנוּ
יָדִידִי:
כִּי יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:
בָּא סוֹס פָּרָעָה בִּרְכָבוֹ וּבִפָּרָשָׁיו בָּיִם
וַיָּשָׁב יְהוָה עֲלֵהֶם
אֶת-מִי הָיִם וַיִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בִּיבֹשָׁה בְּתוֹךְ
הַיָּם:

עשרת הדברות בטעם עליון

אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים: לֹא יִהְיֶה-לְּךָ אֱלֹהִים
אַחֲרָיִם עַל-פָּנָי לֹא תַעֲשֶׂה-לְּךָ פֶסֶל וְכָל-תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם וּמִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאֶרֶץ מִתַּחַת
וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאֶרֶץ לֹא-תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל
קָנָא פֶקֶד עוֹן אֲבֹת עַל-בְּנִים עַל-שְׁלֵשִׁים וְעַל-רִבְעִים לְשֹׂנְאֵי וְעָשָׂה חֶסֶד לְאֱלֹפִים לְאֹהֲבֵי
וּלְשֹׂמְרֵי מִצְוֹתַי: (ס) לֹא תִשָּׂא אֶת-שֵׁם-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוּא כִּי לֹא יִנָּקֶה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר-יִשָּׂא
אֶת-שְׁמוֹ לְשׁוּא: (פ)

זְכוֹר אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלָאכָתְךָ וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל-מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתְּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֵמָתְךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר
בִּשְׁעָרֶיךָ כִּי שֵׁשֶׁת-יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ אֶת-הַיָּם וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-בָּם וַיִּנַּח
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל-כֵּן בִּרְךָ יְהוָה אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ: (ס) כִּבְדֹּד אֶת-אָבִיךָ וְאֶת-אִמְּךָ
לְמַעַן יֵאָרְכוֹן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: (ס) לֹא תִרְצָח: (ס) לֹא תִנְאַף:
(ס) לֹא תִגְנוֹב: (ס) לֹא-תַעֲנֶה בְּרֵעֶךָ עַד שִׁקָּר: (ס) לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ לֹא-תַחְמֹד
אִשֶּׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: (פ)

הפטרות

הפטרת שמות

The Haftara is Isaiah 27:6 – 28:13 ע 29:22 – 29:23.

הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב וַיֵּצֵץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל
וּמָלְאוּ פְנֵי-תֵבֶל תְּנוּבָה: (פ)

XXVII:6

In days to come shall Jacob take root, Israel shall blossom and bud; And the face of the world shall be filled with fruitage.

הַמְּכַת מִכֵּהוּ הִכֵּהוּ אִם-כְּהִרְגוּ הִרְגּוּ
הָרֶג:

7

Hath He smitten him as He smote those that smote him? Or is he slain according to the slaughter of them that were slain by Him?

בְּסֹאסָאָה בְּשִׁלְחָהּ תִּרְיַבְנָהּ הָגָה בְּרוּחוֹ
הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים:

8

In full measure, when Thou sendest her away, Thou dost contend with her; He hath removed her with His rough blast in the day of the east wind.

לִכֵּן בְּזֹאת יִכָּפֵר עֲוֹן-יַעֲקֹב וְזֶה כָּל-
פְּרִי הַסֵּר חֲטָאתוֹ בְּשׁוּמוֹ כָּל-אֲבִנֵי מִזְבֵּחַ
כְּאֲבֵי-גֵר מִנִּפְצוֹת לֹא-יִקְמוּ אֲשֵׁרִים
וְחַמְנִים:

9

Therefore by this shall the iniquity of Jacob be expiated, And this is all the fruit of taking away his sin: When he maketh all the stones of the altar as chalkstones that are beaten in pieces, So that the Asherim and the sun-images shall rise no more.

כִּי עִיר בְּצוּרָה בְּדָד נִזְה מְשֻׁלַּח וְנִעְזָב
כַּמְדָּבָר שֵׁם יִרְעָה עֵגֶל וְשֵׁם יִרְבֵּץ וְכִלָּה
סַעֲפִיָּה:

10

For the fortified city is solitary, A habitation abandoned and forsaken, like the wilderness; There shall the calf feed, and there shall he lie down, And consume the branches thereof.

בִּיבֹשׁ קִצְרֶיהָ תִשְׁבְּרֶנָּה נָשִׁים בָּאוֹת
מֵאִירוֹת אוֹתָהּ כִּי לֹא עִם-בִּינּוֹת הוּא
עַל-כֵּן לֹא-יִרְחַמְנּוּ עֲשָׂהוּ וַיִּצְרוּ לֹא
יִחַנְּנוּ: (פ)

11

When the boughs thereof are withered, They shall be broken off; The women shall come, and set them on fire; For it is a people of no understanding; Therefore He that made them will not have compassion upon them, And He that formed them will not be gracious unto them.

וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יַחֲבֹט יְהוָה מִשְׁבַּלַּת
הַנָּהָר עַד-נַחַל מִצְרַיִם וְאַתָּם תִּלְקָטוּ
לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (פ)

12

And it shall come to pass in that day, That the LORD will beat off [His fruit] From the flood of the River unto the Brook of Egypt, And ye shall be gathered one by one, O ye children of Israel.

וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל
וּבָאוּ הָאֲבָדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדְּחִים
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲוּ לַיהוָה בְּהַר
הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַם: (פ)

13

And it shall come to pass in that day, That a great horn shall be blown; And they shall come that were lost in the land of Assyria, And they that were dispersed in the land of Egypt; And they shall worship the LORD in the holy mountain at Jerusalem.

הוּי עֲטָרַת גָּאוֹת שִׁכְרֵי אֶפְרַיִם וַיֵּצֵץ נֶבֶל
צָבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל-רֹאשׁ גֵּיא־שְׁמֵנִים
הַלּוּמֵי יַיִן:

XXVIII:1

Woe to the crown of pride of the drunkards of Ephraim, And to the fading flower of his glorious beauty, Which is on the head of the fat valley of them that are smitten down with wine!

הִנֵּה חֶזֶק וְאַמִּץ לְאֹדֹנִי כֹזֵרם בְּרֹד שֶׁעַר
קָטַב כֹּזֵרם מִים כְּבִירִים שֹׁטְפִים הִנֵּה
לְאַרְץ בְּיָד:

בְּרִגְלֵיהֶם תִּרְמַסְנָה עֵטְרַת גְּאוֹת שְׂכֹרֵי
אֶפְרַיִם:

וְהַיָּתָה צִיצֵת נָבִיל צָבִי תִפְאֶרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־
רֹאשׁ גֵּיא שְׂמָנִים כְּבִכּוּרָה בְּטָרֶם לְיוֹץ
אֲשֶׁר יִרְאֶה הָרֹאֶה אוֹתָהּ בְּעוֹדָה בְּכַפּוֹ
יִבְלַעְנָה: (ס)

בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה צְבָאוֹת לְעֵטְרַת
צָבִי וְלִצְפִּירַת תִּפְאֶרֶת לְשֹׂאֵר עַמּוֹ:

וְלִירוּחַ מִשְׁפָּט לְיוֹשֵׁב עַל־הַמִּשְׁפָּט
וְלִגְבוּרָה מְשִׁיבֵי מִלְחָמָה שְׁעָרָה: (ס)

וְגַם־אֵלֶּה בְּיַיִן שָׁגוּ וּבִשְׁכָּר תָּעוּ כֹּהֵן וְנָבִיא
שָׁגוּ בִשְׁכָּר נִבְלָעוּ מִן־הַיַּיִן תָּעוּ מִן־הַשְׁכָּר
שָׁגוּ בְּרֹאֶה פָקוּ פְּלִילִיָּה:

כִּי כָל־שִׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיא צֹאֶה בְּלִי
מָקוֹם: (פ)

אֶת־מִי יוֹרֶה דַּעָה וְאֶת־מִי יִבִּין שְׁמוּעָה
וְמוֹלִי מִחֶלֶב עֵתִיקֵי מִשְׁדֵּי:

כִּי צוֹ לְצוֹ צוֹ לְצוֹ קוֹ לְקוֹ קוֹ לְקוֹ זַעִיר
שֵׁם זַעִיר שֵׁם:

כִּי בִלְעָנִי שִׁפָּה וּבִלְשׁוֹן אַחֲרֵת יִדְבֹּר אֶל־
הָעָם הַזֶּה:

אֲשֶׁרוֹ אָמַר אֲלֵיהֶם זֹאת הַמְּנוּחָה הַנִּיחוּ
לְעַיְנְךָ וְזֹאת הַמְּרַגְעָה וְלֹא אָבִיא שְׁמוּעָה:

וְהָיָה לָהֶם דְּבַר־יְהוָה צוֹ לְצוֹ צוֹ לְצוֹ
קוֹ לְקוֹ קוֹ לְקוֹ זַעִיר שֵׁם זַעִיר שֵׁם
לְמַעַן יֵלְכוּ וְכִשְׁלוּ אַחֲוֹר וְנִשְׁבְּרוּ וְנוֹקְשׁוּ
וְנִלְכְּדוּ: (פ)

Behold, the Lord hath a mighty and strong one, As a storm of hail, a tempest of destruction, As a storm of mighty waters overflowing, That casteth down to the earth with violence.

The crown of pride of the drunkards of Ephraim Shall be trodden under foot;

And the fading flower of his glorious beauty, Which is on the head of the fat valley, Shall be as the first-ripe fig before the summer, Which when one looketh upon it, While it is yet in his hand he eateth it up.

In that day shall the LORD of hosts be For a crown of glory, and for a diadem of beauty, Unto the residue of His people;

And for a spirit of judgment to him that sitteth in judgment, And for strength to them that turn back the battle at the gate.

But these also reel through wine, And stagger through strong drink; The priest and the prophet reel through strong drink, They are confused because of wine, They stagger because of strong drink; They reel in vision, they totter in judgment.

For all tables are full of filthy vomit, and no place is clean.

Whom shall one teach knowledge? And whom shall one make to understand the message? Them that are weaned from the milk, Them that are drawn from the breasts?

For it is precept by precept, precept by precept, Line by line, line by line; Here a little, there a little.

For with stammering lips and with a strange tongue Shall it be spoken to this people;

To whom it was said: "This is the rest, Give ye rest to the weary; And this is the refreshing"; Yet they would not hear.

And so the word of the LORD is unto them Precept by precept, precept by precept, Line by line, line by line; Here a little, there a little; That they may go, and fall backward, and be broken, And snared, and taken.

לִכְן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֶל־בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר
פָּדָה אֶת־אֲבֹרָתָם לֹא־עֲתָה יִבוֹשׁ יַעֲקֹב
וְלֹא עֲתָה פָּנָיו יִחְוֹרוּ:

XXIX:22

Therefore thus saith the LORD, who redeemed Abraham, concerning the house of Jacob: Jacob shall not now be ashamed, Neither shall his face now wax pale;

כִּי בִּרְאֹתוֹ יִלְדִּיו מַעֲשֵׂה יָדַי בִּקְרֵבוֹ
יִקְדְּשׁוּ שְׁמִי וְהַקְדִּישׁוּ אֶת־קִדְּוֹשׁ יַעֲקֹב
וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ:

23

When he seeth his children, the work of My hands, in the midst of him, That they sanctify My name; yea, they shall sanctify the Holy One of Jacob, And shall stand in awe of the God of Israel.

הפטרת וארא

The Haftara is Ezekiel 28:25 – 29:21. On Rosh Hodesh, read the Maftir and Haftara on page 229.

כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה בְּקַבְּצִי אֶת־בֵּית
יִשְׂרָאֵל מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר נִפְצְיוּ בָם
וְנִקְדַּשְׁתִּי בָם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם וְיָשְׁבוּ עַל־
אֲדָמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב:

XXVIII:25

Thus saith the Lord GOD: When I shall have gathered the house of Israel from the peoples among whom they are scattered, and shall be sanctified in them in the sight of the nations, then shall they dwell in their own land which I gave to My servant Jacob.

וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ לְבֵטָח וּבָנוּ בָתִּים וְנִטְעוּ
כַּרְמִים וְיָשְׁבוּ לְבֵטָח בַּעֲשׂוֹתַי שְׁפֹטִים
בְּכָל הַשְּׂאֵטִים אֲתֵם מִסְבִּיבוֹתָם וַיֵּדְעוּ כִּי
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: (פ)

26

And they shall dwell safely therein, and shall build houses, and plant vineyards; yea, they shall dwell safely; when I have executed judgments upon all those that have them in disdain round about them; and they shall know that I am the LORD their God.'

בַּשָּׁנָה הָעֲשָׂרִית בָּעֶשְׂרִי בַּשָּׁנִים עָשָׂר
לַחֹדֶשׁ הָיָה דְּבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

XXIX:1

In the tenth year, in the tenth month, in the twelfth day of the month, the word of the LORD came unto me, saying:

בֶּן־אָדָם שִׁים פָּנֶיךָ עַל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ
מִצְרַיִם וְהִנָּבֵא עָלָיו וְעַל־מִצְרַיִם כָּלָה:

2

'Son of man, set thy face against Pharaoh king of Egypt, and prophesy against him, and against all Egypt;

דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה הִנְנִי
עָלֶיךָ פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם הַתַּנִּים הַגְּדֹל
הָרֹבֵץ בְּתוֹךְ יָאֲרֵיו אֲשֶׁר אָמַר לִי יָאֲרֵי
וְאֲנִי עָשִׂיתִנִּי:

3

speak, and say: Thus saith the Lord GOD: Behold, I am against thee, Pharaoh King of Egypt, The great dragon that lieth In the midst of his rivers, That hath said: My river is mine own, And I have made it for myself.

וְנָתַתִּי (כ' חֲחִיִּים) [ק' חֲחִים] בְּלַחְיֶיךָ
וְהִדְבַקְתִּי דַּגַּת־יָאֲרֵיךָ בְּשִׁשְׁשָׁשְׁתֶּיךָ
וְהַעֲלִיתִיךָ מִתּוֹךְ יָאֲרֵיךָ וְאֵת כָּל־דַּגַּת
יָאֲרֵיךָ בְּשִׁשְׁשָׁשְׁתֶּיךָ תִּדְבֹּק:

4

And I will put hooks in thy jaws, and I will cause the fish of thy rivers to stick unto thy scales; and I will bring thee up out of the midst of thy rivers, and all the fish of thy rivers shall stick unto thy scales.

וְנִשְׁתַּתִּיךָ הַמִּדְבָּרָה אוֹתְךָ וְאֵת כָּל־דָּגַת
יַאֲרֶיךָ עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה תִּפּוֹל לֹא תִאָּסַף
וְלֹא תִקְבָּץ לַחַיֵּית הָאָרֶץ וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם
נִתְּנִיךָ לֶאֱכֹלָהּ:

וַיֵּדְעוּ כָּל־יֹשְׁבֵי מִצְרַיִם כִּי אֲנִי יְהוָה יֵעָן
הָיוּתָם מִשְׁעַנֵּת קִנָּה לְבֵית יִשְׂרָאֵל:

בְּתִפְשָׁם בְּךָ (כ' בַּכַּפֶּד) [ק' בַּפֶּן] תִּרְוֹץ
וּבִקְעֶתָ לָהֶם כָּל־כֶּתֶף וּבִהֲשַׁעְנָם עָלֶיךָ
תִּשָּׁבֵר וְהִעֲמַדְתָּ לָהֶם כָּל־מִתְנָיִם: (ס)

לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי מֵבִיא עָלֶיךָ
חֶרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֶּנִּי אָדָם וּבְהִמָּה:

וְהָיְתָה אֶרֶץ־מִצְרַיִם לְשָׂמָמָה וְחִרְבָּה
וַיֵּדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יֵעָן אָמַר יְאֹר לִי נָאֲנִי
עָשִׂיתִי:

לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ וְאֶל־יַאֲרֶיךָ וְנִתַּתִּי אֶת־
אֶרֶץ מִצְרַיִם לְחִרְבוֹת חֶרֶב שְׂמָמָה
מִמִּגְדֹּל סוּנָה וְעַד־גְּבוּל כּוּשׁ:

לֹא תַעֲבֹר־בָּהּ רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהֵמָה לֹא
תַעֲבֹר־בָּהּ וְלֹא תֵשֵׁב אַרְבָּעִים שָׁנָה:

וְנִתַּתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׂמָמָה בְּתוֹךְ
אֶרְצוֹת נִשְׁמוֹת וְעָרֶיהָ בְּתוֹךְ עָרִים
מִחִרְבוֹת תִּתְּנִין שְׂמָמָה אַרְבָּעִים שָׁנָה
וְהִפְצַתִּי אֶת־מִצְרַיִם בְּגוֹלִים וְזֵרִיתִים
בְּאֶרְצוֹת: (ס)

כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה מֵלֶךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה
אֶקְבֹּץ אֶת־מִצְרַיִם מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר־נִפְצוּ
שְׂמָמָה:

וְשִׁבְתִּי אֶת־שְׁבוֹת מִצְרַיִם וְהִשְׁבַּתִּי אֹתָם
אֶרֶץ פְּתוֹרוֹס עַל־אֶרֶץ מְכוּרָתָם וְהָיוּ שָׁם
מִמְלָכָה שְׁפֵלָה:

מִן־הַמְּמַלְכוֹת תִּהְיֶה שְׁפֵלָה וְלֹא־תִתְנַשֵּׂא
עוֹד עַל־הַגּוֹיִם וְהִמְעַטְתִּים לְבִלְתִּי רָדוֹת
בְּגוֹיִם:

And I will cast thee into the wilderness, Thee and all
the fish of thy rivers; Thou shalt fall upon the open
field; Thou shalt not be brought together, nor
gathered; To the beasts of the earth and to the fowls of
the heaven Have I given thee for food.

And all the inhabitants of Egypt shall know That I am
the LORD, Because they have been a staff of reed To
the house of Israel.

When they take hold of thee with the hand, thou dost
break, And rend all their shoulders; And when they
lean upon thee, thou breakest, And makest all their
loins to be at a stand.

Therefore thus saith the Lord GOD: Behold, I will
bring a sword upon thee, and will cut off from thee
man and beast.

And the land of Egypt shall be desolate and waste, and
they shall know that I am the LORD; because he hath
said: The river is mine, and I have made it.

Therefore, behold, I am against thee, and against thy
rivers, and I will make the land of Egypt utterly waste
and desolate, from Migdol to Syene even unto the
border of Ethiopia.

No foot of man shall pass through it, nor foot of beast
shall pass through it, neither shall it be inhabited forty
years.

And I will make the land of Egypt desolate in the
midst of the countries that are desolate, and her cities
among the cities that are laid waste shall be desolate
forty years; and I will scatter the Egyptians among the
nations, and will disperse them through the countries.

For thus saith the Lord GOD: At the end of forty years
will I gather the Egyptians from the peoples whither
they were scattered;

and I will turn the captivity of Egypt, and will cause
them to return into the land of Pathros, into the land
of their origin; and they shall be there a lowly
kingdom.

It shall be the lowliest of the kingdoms, neither shall it
any more lift itself up above the nations; and I will
diminish them, that they shall no more rule over the
nations.

וְלֹא יִהְיֶה-עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְמִבְטָח
מִזִּכִּיר עֹז בְּפָנוּתָם אַחֲרֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי אֲנִי
אֲדֹנִי יְהוָה: (פ)

וַיְהִי בַעֲשָׂרִים וְשֹׁשְׁבַע שָׁנָה בְּרִאשׁוֹן בְּאַחַד
לַחֹדֶשׁ הָיָה דְּבַר-יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

בֶּן-אָדָם נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל הָעֶבֶד
אֶת-חֵילוֹ עָבְדָה גְּדוּלָה אֶל-צָר כָּל-רֹאשׁ
מִקָּרָח וְכָל-כְּתָף מְרוּטָה וְשָׁכַר לֹא-הָיָה
לּוֹ וּלְחֵילוֹ מִצָּר עַל-הָעֶבְדָּה אֲשֶׁר-עָבַד
עָלֶיהָ: (ס)

לִכֵּן כֹּה אָמַר אֲדֹנִי יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן
לְנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל אֶת-אֶרֶץ
מִצְרַיִם וְנָשָׂא תְּמֻנָּהּ וְשָׁלַל שְׁלָלָהּ וּבָזַן
בָּזָהּ וְהִיתָה שָׂכָר לְחֵילוֹ:

פָּעַלְתִּי אֲשֶׁר-עָבַד בָּהּ נֹתַתִּי לוֹ אֶת-אֶרֶץ
מִצְרַיִם אֲשֶׁר עָשָׂו לִי נָאֻם אֲדֹנִי יְהוָה:

בַּיּוֹם הַהוּא אֶצְמִית קֶרֶן לְבֵית יִשְׂרָאֵל
וְלֹךְ אֶתֵּן פֶּתַח-וָפֶה בְּתוֹכָם וַיֵּדְעוּ כִּי-אֲנִי
יְהוָה: (פ)

16 And it shall be no more the confidence of the house of Israel, bringing iniquity to remembrance, when they turn after them; and they shall know that I am the Lord God.'

17 And it came to pass in the seven and twentieth year, in the first month, in the first day of the month, the word of the LORD came unto me, saying:

18 'Son of man, Nebuchadrezzar king of Babylon caused his army to serve a great service against Tyre; every head was made bald, and every shoulder was peeled; yet had he no wages, nor his army, from Tyre, for the service that he had served against it;

19 Therefore thus saith the Lord God: Behold, I will give the land of Egypt unto Nebuchadrezzar king of Babylon; and he shall carry off her abundance, and take her spoil, and take her prey; and it shall be the wages for his army.

20 I have given him the land of Egypt as his hire for which he served, because they wrought for Me, saith the Lord God.

21 In that day will I cause a horn to shoot up unto the house of Israel, and I will give thee the opening of the mouth in the midst of them; and they shall know that I am the LORD.'

הפטרות בא

The Haftara is Jeremiah 46:13 – 46:28.

הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל-יִרְמְיָהוּ
הַנָּבִיא לָבוֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל
לְהַכּוֹת אֶת-אֶרֶץ מִצְרַיִם:

XLVI:13

The word that the LORD spoke to Jeremiah the prophet, how that Nebuchadrezzar king of Babylon should come and smite the land of Egypt.

הִגִּידוּ בְּמִצְרַיִם וְהִשְׁמִיעוּ בְּמִגְדוֹל
וְהִשְׁמִיעוּ בְּנֹף וּבְתַחֲפָנְחָס אָמְרוּ הַתְּנַצֵּב
וְהִכְנוּ לָךְ כִּי-אֶכְלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ:

14

14 Declare ye in Egypt, and announce in Migdol, And announce in Noph and in Tahpanhes; Say ye: 'Stand forth, and prepare thee, For the sword hath devoured round about thee.'

מִדּוּעַ נִסְתָּרָה אֲבִירֶיךָ לֹא עָמַד כִּי יְהוָה
הִדְּפוּ:

15

15 Why is thy strong one overthrown? He stood not, because the LORD did thrust him down.

הַרְבֵּה כּוֹשֵׁל גַּם-נָפַל אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ
וַיֹּאמְרוּ קוֹמְהוּ וְנִשְׁבֶּה אֶל-עַמּוּנוּ וְאֶל-אֶרֶץ
מּוֹלֶדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה:

16 He made many to stumble; Yea, they fell one upon another, And said: 'Arise, and let us return to our own people, And to the land of our birth, From the oppressing sword.'

קָרְאוּ שֵׁם פַּרְעֹה מֶלֶךְ-מִצְרַיִם שְׁאוֹן
הַעֲבִיר הַמוֹעֵד:

17 They cried there: 'Pharaoh king of Egypt is but a noise; He hath let the appointed time pass by.'

חַי-אֲנִי נֶאֱמַר-הַמֶּלֶךְ יִהְיֶה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי
כְּתָבוֹר בְּהָרִים וּכְכַרְמֶל בַּיָּם יָבוֹא:

18 As I live, saith the King, Whose name is the LORD of hosts, Surely like Tabor among the mountains, And like Carmel by the sea, so shall he come.

כָּלִי גּוֹלָה עָשִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בַּת-מִצְרַיִם כִּי-
נָח לְשִׁמְמָה תִּהְיֶה וְנִצָּתָה מֵאֵין יוֹשֵׁב: (ס)

19 O thou daughter that dwellest in Egypt, Furnish thyself to go into captivity; For Noph shall become a desolation, And shall be laid waste, without inhabitant.

עֹלָה יַפְה־פִּיָּה מִצְרַיִם קֶרֶן מִצְפּוֹן בָּא
בָּא:

20 Egypt is a very fair heifer; But the gadfly out of the north is come, it is come.

גַּם-שְׂכָרֶיהָ בְּקֶרְבָּהּ כְּעֹגְלֵי מִרְבֵּק כִּי-גַם-
הֵמָּה הִפְּנוּ נָסוּ וַיִּחַדְּדוּ לֹא עָמְדוּ כִּי יוֹם
אִידָם בָּא עָלֵיהֶם עַת פִּקְדָתָם:

21 Also her mercenaries in the midst of her Are like calves of the stall, For they also are turned back, they are fled away together, They did not stand; For the day of their calamity is come upon them, The time of their visitation.

קוֹלָהּ כְּנִחֲשׁ יִלָּךְ כִּי-בִתּוּל יִלְכוּ
וּבְקֶרְדָּמוֹת בָּאוּ לָהּ כְּחֹטְבֵי עֲצִים:

22 The sound thereof shall go like the serpent's; For they march with an army, And come against her with axes, As hewers of wood.

כָּרְתוּ יַעֲרָהּ נֶאֱמַר-יִהְיֶה כִּי לֹא יִחָקֵר כִּי
רַבּוּ מְאֹרְבָּה וְאֵין לָהֶם מִסְפָּר:

23 They cut down her forest, saith the LORD, Though it cannot be searched; Because they are more than the locusts, And are innumerable.

הַבִּישָׁה בַּת-מִצְרַיִם נִתְּנָה בְּיַד עַם-צִפּוֹן:

24 The daughter of Egypt is put to shame; She is delivered into the hand of the people of the north.

אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי
פּוֹקֵד אֶל-אֲמּוֹן מִנָּא וְעַל-פַּרְעֹה וְעַל-
מִצְרַיִם וְעַל-אֱלֹהֵיהֶם וְעַל-מַלְכֵיהֶם וְעַל-
פַּרְעֹה וְעַל הַבִּטְחָנִים בּוֹ:

25 The LORD of hosts, the God of Israel, saith: Behold, I will punish Amon of No, and Pharaoh, and Egypt, with her gods, and her kings; even Pharaoh, and them that trust in him;

וְנִתְּנִים בְּיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל וּבְיַד-עַבְדָּיו
וְאַחֲרֵי-כֵן תִּשְׁכֵּן כִּימֵי-קֶדֶם נֶאֱמַר-
יְהוָה: (פ)

26 and I will deliver them into the hand of those that seek their lives, and into the hand of Nebuchadrezzar king of Babylon, and into the hand of his servants; and afterwards it shall be inhabited, as in the days of old, saith the LORD.

וְאַתָּה אֶל-תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וְאֶל-תַּחַת
יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשְׁעֶךָ מִרְחוֹק וְאֶת-
יִרְעֶךָ מֵאֶרֶץ שְׁבִיִּים וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁקֵט
וְשָׁאֵן וְאֵין מִחְרִיד:

27 But fear not thou, O Jacob My servant, Neither be dismayed, O Israel; For, lo, I will save thee from afar, And thy seed from the land of their captivity; And Jacob shall again be quiet and at ease, And none shall make him afraid.

אִתָּה אֶל-תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נְאֻם-יְהוָה
כִּי אִתְּךָ אֲנִי כִּי אַעֲשֶׂה כָּלָה בְּכָל-
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדַּחְתִּיךָ שָׁמָּה וְאִתְּךָ לֹא-
אַעֲשֶׂה כָּלָה וְיִסְרַתִּיךָ לְמִשְׁפָּט וְנִקְּהָ לֹא
אֲנַקֶּה: (פ)

28

Fear not thou, O Jacob My servant, saith the LORD,
For I am with thee; For I will make a full end of all the
nations whither I have driven thee, But I will not
make a full end of thee; And I will correct thee in
measure, But will not utterly destroy thee.

הפטרת בשלח

The Haftara is Judges 4:4 – 5:31.

וְדִבּוּרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לַפִּידוֹת הָיָא
שִׁפְטָה אֶת-יִשְׂרָאֵל בְּעֵת הַהִיא:

IV:4

Now Deborah, a prophetess, the wife of Lappidoth,
she judged Israel at that time.

וְהָיָא יוֹשֵׁבֶת תַּחַת-תְּמָר דְּבִרְהָ בֵּין
רָמָה וּבֵין בֵּית-אֵל בְּתַר אֶפְרַיִם וַיַּעֲלוּ
אֲלֶיהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפָּט:

5

And she sat under the palm-tree of Deborah between
Ramah and Beth-el in the hill-country of Ephraim;
and the children of Israel came up to her for judgment.

וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרַק בֶּן-אֲבִינוֹם מִקְדֵּשׁ
נַפְתָּלִי וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲלֹא צִוְּתָהּ יְהוָה
אֱלֹהֵי-יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר וּמַשְׁכֵּת בְּתַר תָּבוֹר
וְלָקַחְתָּ עִמָּךְ עֶשְׂרֵת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי
נַפְתָּלִי וּמִבְּנֵי זְבֻלֹן:

6

And she sent and called Barak the son of Abinoam out
of Kedesh-naphtali, and said unto him: 'Hath not the
LORD, the God of Israel, commanded, saying: Go and
draw toward mount Tabor, and take with thee ten
thousand men of the children of Naphtali and of the
children of Zebulun?

וּמַשְׁכַּתִּי אֵלָיךְ אֶל-נָחַל קִישׁוֹן אֶת-סִיסְרָא
שֶׁר-צָבָא יָבִין וְאֶת-רֶכְבּוֹ וְאֶת-הַמִּוֶּנֶה
וְנִתַּתִּיהוּ בְיָדְךָ:

7

And I will draw unto thee to the brook Kishon Sisera,
the captain of Jabin's army, with his chariots and his
multitude; and I will deliver him into thy hand.

וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרַק אִם-תֵּלַכִּי עִמִּי וְהִלַּכְתִּי
וְאִם-לֹא תֵלַכִּי עִמִּי לֹא אֵלָּךְ:

8

And Barak said unto her: 'If thou wilt go with me,
then I will go; but if thou wilt not go with me, I will
not go.'

וַתֹּאמֶר הֲלֹךְ אִלָּךְ עִמָּךְ אָפֶס כִּי לֹא תִהְיֶה
תַּפְאֶרְתְּךָ עַל-הַדָּרֶךְ אֲשֶׁר אֲתָה הוֹלֵךְ כִּי
בִיד-אִשָּׁה יִמָּכַר יְהוָה אֶת-סִיסְרָא וְתָקַם
דְּבִרְהָ וַתֵּלֶךְ עִם-בָּרַק קְדֵשׁ:

9

And she said: 'I will surely go with thee;
notwithstanding the journey that thou takest shall not
be for thy honour; for the LORD will give Sisera over
into the hand of a woman.' And Deborah arose, and
went with Barak to Kedesh.

וַיִּזְעַק בָּרַק אֶת-זְבֻלֹן וְאֶת-נַפְתָּלִי קְדֵשׁ
וַיַּעַל בְּרִגְלָיו עֶשְׂרֵת אֲלָפִי אִישׁ וַתַּעַל עִמּוֹ
דְּבִרְהָ:

10

And Barak called Zebulun and Naphtali together to
Kedesh; and there went up ten thousand men at his
feet; and Deborah went up with him.

וַחֲבֵר הַקֵּינִי נִפְרָד מִשִּׁין מִבְּנֵי חֶבֶב
חָתָן מֹשֶׁה וַיֵּט אָהֳלוֹ עַד-אֵילֹון (כ')
בְּצִעְנַיִם] אֲשֶׁר אֶת-קֶדֶשׁ:

11 Now Heber the Kenite had severed himself from the Kenites, even from the children of Hobab the father-in-law of Moses, and had pitched his tent as far as Elon-bezaananim, which is by Kedesh.

וַיִּגְדּוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָּרַק בֶּן-אֲבִינוֹם
הַר-תָּבוֹר:

12 And they told Sisera that Barak the son of Abinoam was gone up to mount Tabor.

וַיִּזְעַק סִיסְרָא אֶת-כָּל-רֶכֶבּוֹ תִשַׁע מֵאוֹת
רֶכֶב בָּרָזָל וְאֶת-כָּל-הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ
מִחֶרֶשֶׁת הַגּוֹיִם אֶל-נַחַל קִישׁוֹן:

13 And Sisera gathered together all his chariots, even nine hundred chariots of iron, and all the people that were with him, from Harosheth-goiim, unto the brook Kishon.

וַתֹּאמֶר דְּבוֹרָה אֶל-בָּרַק כּוּם כִּי זֶה הַיּוֹם
אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֶת-סִיסְרָא בְיָדְךָ הֲלֹא
יְהוָה יֵצֵא לְפָנֶיךָ וַיִּרַד בָּרַק מֵהַר תָּבוֹר
וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ אַחֲרָיו:

14 And Deborah said unto Barak: 'Up; for this is the day in which the LORD hath delivered Sisera into thy hand; is not the LORD gone out before thee?' So Barak went down from mount Tabor, and ten thousand men after him.

וַיִּהְיֶה יְהוָה אֶת-סִיסְרָא וְאֶת-כָּל-הָרֶכֶב
וְאֶת-כָּל-הַמַּחֲנֶה לְפִי-חֶרֶב לְפָנֵי בָרַק
וַיִּרַד סִיסְרָא מֵעַל הַמָּרְכָבָה וַיָּנֶס
בְּרַגְלָיו:

15 And the LORD discomfited Sisera, and all his chariots, and all his host, with the edge of the sword before Barak; and Sisera alighted from his chariot, and fled away on his feet.

וּבָרַק רָדַף אַחֲרֵי הָרֶכֶב וְאַחֲרֵי הַמַּחֲנֶה
עַד חֶרֶשֶׁת הַגּוֹיִם וַיִּפֹּל כָּל-מַחֲנֶה סִיסְרָא
לְפִי-חֶרֶב לֹא נִשְׁאַר עַד-אַחַד:

16 But Barak pursued after the chariots, and after the host, unto Harosheth-goiim; and all the host of Sisera fell by the edge of the sword; there was not a man left.

וּסִיסְרָא נָס בְּרַגְלָיו אֶל-אֹהֶל יַעֲלֹ אִשְׁתּוֹ
חֶבֶר הַקֵּינִי כִּי שָׁלוֹם בֵּין יָבִין מֶלֶךְ-חֲצוֹר
וּבֵין בֵּית חֶבֶר הַקֵּינִי:

17 Howbeit Sisera fled away on his feet to the tent of Jael the wife of Heber the Kenite; for there was peace between Jabin the king of Hazor and the house of Heber the Kenite.

וַתֵּצֵא יַעֲלֹ לִקְרֹאת סִיסְרָא וַתֹּאמֶר אֵלָיו
סוּרָה אֲדֹנִי סוּרָה אֵלַי אֶל-תִּירָא וַיִּסָּר
אֵלֶיהָ הָאֹהֶלָה וַתִּכְסֶּהוּ בְּשִׁמְכָהּ:

18 And Jael went out to meet Sisera, and said unto him: 'Turn in, my lord, turn in to me; fear not.' And he turned in unto her into the tent, and she covered him with a rug.

וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הִשְׁקִינִי מֵעֵט-מַיִם כִּי
צָמְאֹתִי וַתִּפְתָּח אֶת-נְאוֹד הַחֲלָב וַתִּשְׁקֶהוּ
וַתִּכְסֶּהוּ:

19 And he said unto her: 'Give me, I pray thee, a little water to drink; for I am thirsty.' And she opened a bottle of milk, and gave him drink, and covered him.

וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עֲמֵד פֶּתַח הָאֹהֶל וְהָיָה אִם-
אִישׁ יָבֹא וּשְׁאַלְךָ וְאָמַר הִישָׁפָה אִישׁ
וְאָמַרְתְּ אֵין:

20 And he said unto her: 'Stand in the door of the tent, and it shall be, when any man doth come and inquire of thee, and say: Is there any man here? that thou shalt say: No.'

וַתִּקַּח יַעֲלָה אִשְׁת־חֶבֶר אֶת־יִתְד־הָאֵהָל
וַתִּשֶׂם אֶת־הַמַּקְבֵּת בַּיָּדָהּ וַתִּבְּאוּ אֵלָיו
בְּלֹאט וַתַּתְקֵעַ אֶת־הַיִּתְדַּ בְּרִקְתּוֹ וַתִּצָּנַח
בָּאָרֶץ וְהוּא נָרָדָם וַיָּעַף וַיָּמָת׃

21 Then Jael Heber's wife took a tent-pin, and took a hammer in her hand, and went softly unto him, and smote the pin into his temples, and it pierced through into the ground; for he was in a deep sleep; so he swooned and died.

וַהֲנִה בָּרַק רֹדֵף אֶת־סִיסְרָא וַתֵּצֵא יַעֲלָה
לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר לוֹ לֵךְ וְאַרְאֵךְ אֶת־
הָאִישׁ אֲשֶׁר־אַתָּה מִבְקֵשׁ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַהֲנִה
סִיסְרָא נָפֵל מֵת וְהַיִּתְדַּ בְּרִיקְתּוֹ׃

22 And, behold, as Barak pursued Sisera, Jael came out to meet him, and said unto him: 'Come, and I will show thee the man whom thou seekest.' And he came unto her; and, behold, Sisera lay dead, and the tent-pin was in his temples.

וַיִּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יָבִין מֶלֶךְ־
כְּנָעַן לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

23 So God subdued on that day Jabin the king of Canaan before the children of Israel.

וַתִּלָּךְ יָד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַלְוִד וְקִשָּׁה עַל־
יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ אֶת־
יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן׃ (פ)

24 And the hand of the children of Israel prevailed more and more against Jabin the king of Canaan, until they had destroyed Jabin king of Canaan.

וַתִּשָּׂא דְבוֹרָה וּבָרַק בֶּן־אֲבִינוֹם בַּיּוֹם
הַהוּא לֵאמֹר׃

V:1 Then sang Deborah and Barak the son of Abinoam on that day, saying:

בַּפֶּרֶעַ פָּרְעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עָם
בָּרְכוּ יְהוָה׃

2 When men let grow their hair in Israel, When the people offer themselves willingly, Bless ye the LORD.

שִׁמְעוּ מְלָכִים הַאֲזִינוּ רוֹנִים אֲנֹכִי לַיהוָה
אֲנֹכִי אֲשִׁירָה אֲזַמֵּר לַיהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל׃

3 Hear, O ye kings; give ear, O ye princes; I, unto the LORD will I sing; I will sing praise to the LORD, the God of Israel.

יְהוָה בְּצֵאתְךָ מִשְׁעִיר בְּצַעֲדְךָ מִשְׁדֶּה
אָדוֹם אָרֶץ רָעָשָׁה גַם־שָׁמַיִם נָטְפוּ גַם־
עָבִים נָטְפוּ מַיִם׃

4 LORD, when Thou didst go forth out of Seir, When Thou didst march out of the field of Edom, The earth trembled, the heavens also dropped, Yea, the clouds dropped water.

הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי יְהוָה זֶה סִינֵי מִפְּנֵי יְהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃

5 The mountains quaked at the presence of the LORD, Even yon Sinai at the presence of the LORD, the God of Israel.

בַּיָּמִי שִׁמְגַר בֶּן־עֲנַת בִּימֵי יַעֲלָה חֲדָלוּ
אֶרְחוֹת וְהַלְכֵי נְתִיבוֹת יָלְכוּ אֶרְחוֹת
עֲשָׂלְקָלוֹת׃

6 In the days of Shamgar the son of Anath, In the days of Jael, the highways ceased, And the travellers walked through byways.

חֲדָלוּ פְּרוֹזוֹ בְּיִשְׂרָאֵל חֲדָלוּ עַד שִׁקְמָתִי
דְבוֹרָה שִׁקְמָתִי אִם בְּיִשְׂרָאֵל׃

7 The rulers ceased in Israel, they ceased, Until that thou didst arise, Deborah, That thou didst arise a mother in Israel.

יבְּחַר אֱלֹהִים חֲדָשִׁים אֲזַי לָחֵם שְׁעָרִים מִגֵּן אִם־יֵרָאֶה וְרִמַּח בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף בְּיִשְׂרָאֵל:	8	They chose new gods; Then was war in the gates; Was there a shield or spear seen Among forty thousand in Israel?
לִבִּי לַחֲזֻקֵּי יִשְׂרָאֵל הִמְתַּנְּדָּבִים בָּעַם בָּרְכוּ יְהוָה:	9	My heart is toward the governors of Israel, That offered themselves willingly among the people. Bless ye the LORD.
רֹכְבֵי אֲתָנוֹת צִחְרוֹת יִשְׁבִּי עַל־מִדִּין וְהֹלְכֵי עַל־דֶּרֶךְ שִׁיחוּ:	10	Ye that ride on white asses, Ye that sit on rich cloths, And ye that walk by the way, tell of it;
מִקּוֹל מְחַצְצִים בֵּין מִשְׁאָפִים שֶׁם יִתְנַל צִדְקוֹת יְהוָה צִדְקַת פְּרוּזֹנֹו בְּיִשְׂרָאֵל אֲזַי יֵרְדּוּ לַשְּׁעָרִים עִם־יְהוָה:	11	Louder than the voice of archers, by the watering-troughs! There shall they rehearse the righteous acts of the LORD, Even the righteous acts of His rulers in Israel. Then the people of the LORD went down to the gates.
עוֹרֵי עוֹרֵי דְבוּרָה עוֹרֵי עוֹרֵי דְבָרִי־ שִׁיר קוֹם בָּרַק וְשָׁבָה שְׂבִיבָה בֶן־ אַבִּינוֹעַם:	12	Awake, awake, Deborah; Awake, awake, utter a song; Arise, Barak, and lead thy captivity captive, thou son of Abinoam.
אֲזַי יָכַד שְׂרִיד לְאֲדִירִים עִם יְהוָה יִרְד־לִי בַּגְּבוּרִים:	13	Then made He a remnant to have dominion over the nobles and the people; The LORD made me have dominion over the mighty.
מִנִּי אֶפְרַיִם שֶׁרֶשׁ בְּעַמְלֹק אַחֲרֵיךָ בְּנִימִין בְּעַמְמִיךָ מִנִּי מַכִּיר יֵרְדּוּ מִחֻקִּים וּמִזְבֻּלֵן מִשְׁכִּים בְּשֹׁבֵט סֶפֶר:	14	Out of Ephraim came they whose root is in Amalek; After thee, Benjamin, among thy peoples; Out of Machir came down governors, And out of Zebulun they that handle the marshal's staff.
וְשָׂרֵי בִישָׁשְׁכָר עִם־דְּבִרָה וַיִּשְׁשַׁכְּרָן בָּרַק בְּעַמְּךָ שָׁלַח בְּרִגְלָיו בְּפִלְגֹות רְאוּבֵן גְּדֹלִים חֻקֵּי־לֵב:	15	And the princes of Issachar were with Deborah; As was Issachar, so was Barak; Into the valley they rushed forth at his feet. Among the divisions of Reuben There were great resolves of heart.
לָמָּה יִשְׁבֹּת בֵּין הַמִּשְׁפָּתִים לִשְׁמֹעַ שְׂרָקוֹת עֲדָרִים לְפִלְגֹות רְאוּבֵן גְּדֹלִים חֻקֵּי־ לֵב:	16	Why statest thou among the sheep-folds, To hear the pipings for the flocks? At the divisions of Reuben There were great searchings of heart.
גִּלְעָד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שָׁכֵן וְדָן לָמָּה יָגוּר אֲנִיּוֹת אֲשֶׁר יָשַׁב לַחֹף יָמִים וְעַל מִפְּרָצָיו יִשְׁכֹּן:	17	Gilead abode beyond the Jordan; And Dan, why doth he sojourn by the ships? Asher dwelt at the shore of the sea, And abideth by its bays.
זְבֻלוֹן עִם חֲרָף נִפְשׁוּ לָמוֹת וְנַפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה:	18	Zebulun is a people that jeopardized their lives unto the death, And Naphtali, upon the high places of the field.
בָּאוּ מְלָכִים נִלְחָמוּ אֲזַי נִלְחָמוּ מְלָכֵי כְנָעַן בְּתַעֲנָךְ עַל־מִי מִגִּדּוֹ בָּצַע כֶּסֶף לֹא לָקְחוּ:	19	The kings came, they fought; Then fought the kings of Canaan, In Taanach by the waters of Megiddo; They took no gain of money.

מִן־שָׁמַיִם נִלְחָמוּ הַכּוֹכָבִים מִמְּסֻלוֹתָם
נִלְחָמוּ עִם־סִיסְרָא:

20 They fought from heaven, The stars in their courses
fought against Sisera.

נָחַל קִישׁוֹן גָּרַפָּם נָחַל קְדוּמִים נָחַל קִישׁוֹן
תִּדְרְכֵי נַפְשִׁי עֹז:

21 The brook Kishon swept them away, That ancient
brook, the brook Kishon. O my soul, tread them
down with strength.

אִז הִלְמוּ עֲקֵב־סוּס מַדְהָרוֹת דְּהָרוֹת
אֲבִירָיו:

22 Then did the horsehoofs stamp By reason of the
prancings, the prancings of their mighty ones.

אֹרֻז מְרוֹז אָמַר מְלָאךְ יְהוָה אֹרֻז אֹרֻז
יִשְׁבִּיחַ כִּי לֹא־בָאוּ לְעֶזְרָת יְהוָה לְעֶזְרָת
יְהוָה בַּגְּבוּרִים:

23 'Curse ye Meroz', said the angel of the LORD, 'Curse
ye bitterly the inhabitants thereof, Because they came
not to the help of the LORD, To the help of the LORD
against the mighty.'

תִּבְרַךְ מִנָּשִׁים יַעֲלֵ אִשֶּׁת תִּבְרַךְ הַקֵּינִי
מִנָּשִׁים בְּאֶהֱל תִּבְרַךְ:

24 Blessed above women shall Jael be, The wife of Heber
the Kenite, Above women in the tent shall she be
blessed.

מִים שָׁאֵל חֶלֶב נָתַנָּה בְּסִפֶּל אֲדִירִים
הַקְרִיבָה חֶמְאָה:

25 Water he asked, milk she gave him; In a lordly bowl she
brought him curd.

יָדָהּ לַיְתָד תִּשְׁלַחְנָה וַיִּמְיָנָה לְהַלְמוֹת
עַמְלִים וְהִלְמָה סִיסְרָא מִחֻקָּה רָאשׁוֹ
וּמִחֻצָּה וְחִלְפָה רָקְתּוֹ:

26 Her hand she put to the tent-pin, And her right hand
to the workmen's hammer; And with the hammer she
smote Sisera, she smote through his head, Yea, she
pierced and struck through his temples.

בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל שָׁכַב בֵּין
רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל בַּאֲשֶׁר כָּרַע שָׁם
נָפַל שָׁדוּד:

27 At her feet he sunk, he fell, he lay; At her feet he sunk,
he fell; Where he sunk, there he fell down dead.

בְּעַד הַחֲלוֹן נִשְׁקָפָה וַתִּיבֹב אִם סִיסְרָא
בְּעַד הָאֲשָׁנָב מַדּוּעַ בָּשָׁשׁ רָכְבוֹ לָבוֹא
מַדּוּעַ אַחֲרוֹ פָּעַמִּי מִרְכָּבוֹתָיו:

28 Through the window she looked forth, and peered,
The mother of Sisera, through the lattice: 'Why is his
chariot so long in coming? Why tarry the wheels of his
chariots?

חַכְמוֹת שְׂרוּתֶיהָ תַעֲנִינָה אֶף־הִיא תִשָּׁיב
אֲמַרְיָהּ לָהּ:

29 The wisest of her princesses answer her, Yea, she
returneth answer to herself:

הֲלֹא יִמְצְאוּ יַחְלְקוּ שְׁלָל רַחֵם רַחֲמָתִים
לְרָאשׁ גִּבּוֹר שְׁלָל צְבָעִים לְסִיסְרָא שְׁלָל
צְבָעִים רִקְמָה צְבָע רִקְמָתִים לְצוּאֲרֵי
שְׁלָל:

30 'Are they not finding, are they not dividing the spoil?
A damsel, two damsels to every man; To Sisera a spoil
of dyed garments, A spoil of dyed garments of
embroidery, Two dyed garments of broidery for the
neck of every spoiler?'

כֹּן יִאֲבְדּוּ כָל־אוֹיְבָיָהּ יְהוָה וְאֶחָיו
כִּצְאֹת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבְרָתוֹ וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ
אַרְבָּעִים שָׁנָה: (פ)

31 So perish all Thine enemies, O LORD; But they that
love Him be as the sun when he goeth forth in his
might. And the land had rest forty years.

הפטרת יתרו

The Haftara is Isaiah 6:1 – 7:6 ו' 9:5 – 9:6.

בשנת־מות המלך עזיָהוּ וַאֲרָאָה אֶת־
אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא וְשׁוּלְיוֹ
מַלְאִים אֶת־הַהִיכָל:

VI:1

In the year that king Uzziah died I saw the Lord sitting upon a throne high and lifted up, and His train filled the temple.

שְׂרָפִים עֹמְדִים | מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפִים
שֵׁשׁ כְּנָפִים לְאֶחָד בְּשֵׁתֵימָו יְכַסֶּה פָּנָיו
וּבְשֵׁתֵימָו יְכַסֶּה רַגְלָיו וּבְשֵׁתֵימָו יַעֲוֹפֶף:

2

Above Him stood the seraphim; each one had six wings: with twain he covered his face and with twain he covered his feet, and with twain he did fly.

וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וַאֲמַר קָדוֹשׁ | קָדוֹשׁ
קָדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֵא כָל־הָאָרֶץ
כְּבוֹדוֹ:

3

And one called unto another, and said: Holy, holy, holy, is the LORD of hosts; The whole earth is full of His glory.

וַיִּנָּעוּ אֲמֹת הַסָּפִים מִקּוֹל הַקּוֹרָא וַהֲבִית
יִמְלֵא עָשָׁן:

4

And the posts of the door were moved at the voice of them that called, and the house was filled with smoke.

וַאֲמַר אֲוִי־לִי כִי־נִדְמִיתִי כִּי אִישׁ טָמֵא־
שִׁפְתִּים אֲנִכִּי וּבִתְנוּךְ עִם־טָמֵא שִׁפְתִּים
אֲנִכִּי יוֹשֵׁב כִּי אֶת־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת
רָאוּ עֵינַי:

5

Then said I: Woe is me! for I am undone; Because I am a man of unclean lips, And I dwell in the midst of a people of unclean lips; For mine eyes have seen the King, The LORD of hosts.

וַיִּנָּעַף אֵלַי אֶחָד מִן־הַשְּׂרָפִים וּבִידוֹ רִצְפָה
בְּמִלְקָחִים לָקַח מִעַל הַמִּזְבֵּחַ:

6

Then flew unto me one of the seraphim, with a glowing stone in his hand, which he had taken with the tongs from off the altar;

וַיִּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר הִנֵּה נִגַּע זֶה עַל־
שִׁפְתֶיךָ וְסֵר עֲוֹנֶךָ וַחֲטֹאתֶיךָ תִּכַּפֵּר:

7

and he touched my mouth with it, and said: Lo, this hath touched thy lips; And thine iniquity is taken away, And thy sin expiated.

וַאֲשַׁמְעֵ אֶת־קוֹל אֲדֹנָי אֲמַר אֶת־מִי אֶשְׁלַח
וּמִי יֵלֶךְ־לָנוּ וַאֲמַר הִנְנִי שְׁלָחְנִי:

8

And I heard the voice of the Lord, saying: Whom shall I send, And who will go for us? Then I said: 'Here am I; send me.'

וַיֹּאמֶר לֵךְ וַאֲמַרְתָּ לְעַם הַזֶּה שְׁמָעוּ שְׁמוּעַ
וְאַל־תִּבְיִנוּ וּרְאוּ רְאוּ וְאַל־תִּדְעוּ:

9

And He said: 'Go, and tell this people: Hear ye indeed, but understand not; and see ye indeed, but perceive not.

הַשְׁמֵן לִב־הָעָם הַזֶּה וַאֲזַנֵּיו הַכִּבֵּד וְעֵינָיו
הַשְׁעַ פֶּן־יִרְאֶה בְּעֵינָיו וּבְאָזְנָיו יִשְׁמָע
וְלִבָּבוּ יָבִין וְיָשִׁב וְרָפָא לוֹ:

10

Make the heart of this people fat, and make their ears heavy, and shut their eyes; lest they, seeing with their eyes, and hearing with their ears, and understanding with their heart, return, and be healed.'

וַאֲמַר עַד־מָתַי אֲדֹנָי וַיֹּאמֶר עַד אֲשֶׁר אִם־
שָׂאוּ עָרִים מֵאִין יוֹשֵׁב וּבָתִּים מֵאִין אָדָם
וְהָאֲדָמָה תִּשָּׂאָה שְׁמָמָה:

11

Then said I: 'Lord, how long?' And He answered: 'Until cities be waste without inhabitant, and houses without man, And the land become utterly waste,

וְרָחַק יְהוָה אֶת־הָאָדָם וְרַבָּה הָעִזּוּבָה
בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:

12 And the LORD have removed men far away, and the forsaken places be many in the midst of the land.

וְעוֹד בָּהּ עֶשְׂרִיָּה וְשִׁבָּה וְהִיתָה לְבַעַר
כָּאֵלֶּה וְכָאֵלֹן אֲשֶׁר בְּשִׁלְכָת מִצְבֹּת בָּם
זָרַע קֹדֶשׁ מִצְבֹּתָהּ: (פ)

13 And if there be yet a tenth in it, it shall again be eaten up; as a terebinth, and as an oak, whose stock remaineth, when they cast their leaves, so the holy seed shall be the stock thereof.

וַיְהִי בַיָּמִי אֲחִיז בֶן־יוֹתָם בֶּן־עֲזִיָּהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה עָלָה רִצְיִן מֶלֶךְ־אַרָם וּפְקַח בֶּן־
רִמְלִיָּהוּ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַם לְמַלְחָמָה
עָלֶיהָ וְלֹא יָכַל לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ:

VII:1 And it came to pass in the days of Ahaz the son of Jotham, the son of Uzziah, king of Judah, that Rezin the king of Aram, and Pekah the son of Remaliah, king of Israel, went up to Jerusalem to war against it; but could not prevail against it.

וַיִּנָּד לְבֵית דָּוִד לֵאמֹר נָחָה אָרָם עַל־
אֶפְרַיִם וַיָּנַע לִבָּבוֹ וּלְבַב עַמּוֹ כְּנוֹעַ עֲצֵי־
יַעַר מִפְּנֵי־רוּחַ: (ס)

2 And it was told the house of David, saying: 'Aram is confederate with Ephraim.' And his heart was moved, and the heart of his people, as the trees of the forest are moved with the wind.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יִשְׁעִיָּהוּ צֶא־נָא לִקְרֹאת
אֲחִיז אֶתָּה וְשֹׁאֵר יְשׁוּב בְּנֵךְ אֶל־קִצֵּה
תַּעֲלֹת הַבֵּרֶכֶה הָעֹלִינָה אֶל־מִסְלַת שְׂדֵה
כּוֹבֵס:

3 Then said the LORD unto Isaiah: 'Go forth now to meet Ahaz, thou, and Shear-jashub thy son, at the end of the conduit of the upper pool, in the highway of the fullers' field;

וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִשָּׁמֶר וְהִשְׁקֵט אֶל־תִּירָא
וּלְבָבְךָ אֶל־יֶרֶךְ מִשְׁנֵי זַנְבוֹת הָאוֹרִידִים
הָעֹשִׂיִם הָאֵלֶּה בְּחֶרֶי־אָף רִצְיִן וְאַרָם
וּבֶן־רִמְלִיָּהוּ:

4 and say unto him: Keep calm, and be quiet; fear not, neither let thy heart be faint, because of these two tails of smoking firebrands, for the fierce anger of Rezin and Aram, and of the son of Remaliah.

יֵעַן כִּי־יַעַץ עָלֶיךָ אָרָם רָעָה אֶפְרַיִם וּבֶן־
רִמְלִיָּהוּ לֵאמֹר:

5 Because Aram hath counselled evil against thee, Ephraim also, and the son of Remaliah, saying:

נַעֲלֶה בִיהוּדָה וְנִקְיָצְנָה וְנִבְקַעְנָה אֶלֵינוּ
וְנִמְלִיךְ מֶלֶךְ בְּתוֹכָהּ אֶת בֶּן־טַבְּאֵל: (פ)

6 Let us go up against Judah, and vex it, and let us make a breach therein for us, and set up a king in the midst of it, even the son of Tabeel;

כִּי־יֵלֵד יִלְד־לָנוּ בֶן נִתֵּן־לָנוּ וְנִתְּנִי
הַמִּשְׁרָה עַל־שִׁכְמוֹ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּלֶא יוֹעַץ
אֶל גִּבּוֹר אַבִּי־עַד שֶׁר־שָׁלוֹם:

IX:5 For a child is born unto us, a son is given unto us; and the government is upon his shoulder; and his name is called Pele-joez-el-gibbor Abi-ad-sar-shalom;

(כ' לם רבה) [ק' לַמַּרְבֵּה] הַמִּשְׁרָה
וּלְשָׁלוֹם אֵין־קֵץ עַל־כֶּסֶף דָּוִד וְעַל־
מִמְלַכְתּוֹ לְהַכִּין אֶתָּה וְלִסְעָדָה בְּמִשְׁפָּט
וּבִצְדָקָה מִעַתָּה וְעַד־עוֹלָם קִנְיָתָה יְהוָה
צָבָאוֹת תַּעֲשֶׂה־זֹאת: (פ)

6 That the government may be increased, and of peace there be no end, upon the throne of David, and upon his kingdom, to establish it, and to uphold it through justice and through righteousness From henceforth even for ever. The zeal of the LORD of hosts doth perform this.

הפטרת משפטים

The Haftara is Jeremiah 34:8 – 34:22 ו 33:25 – 33:26. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 147, and the Haftara is the special Haftara on page 234. When Shabbat Shekalim is Rosh Hodesh, read as before but combine the 6th and 7th aliyot from the parsha, and read the 7th aliya for Shabbat Rosh Hodesh on page 229. On Rosh Hodesh that is not Shabbat Shekalim, the Maftir and Haftara are on page 229. On Erev Rosh Hodesh that is not Shabbat Shekalim, read the Haftara on page 232

הַדָּבָר אֲשֶׁר-הָיָה אֶל-יְרֵמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה
אֲחֵרֵי כִּרְתֹּת הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בְרִית אֶת-
כָּל-הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם לִקְרֹא לָהֶם
דְּרוֹר:

XXXIV:8

The word that came unto Jeremiah from the LORD, after that the king Zedekiah had made a covenant with all the people that were at Jerusalem, to proclaim liberty unto them;

לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת-עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת-שִׁפְחָתוֹ
הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה חֲפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד-
בָּם בִּיהוּדֵי אֶחָיו אִישׁ:

9

that every man should let his manservant, and every man his maidservant, being a Hebrew man or a Hebrew woman, go free; that none should make bondmen of them, even of a Jew his brother;

וַיִּשְׁמְעוּ כָל-הַשָּׂרִים וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-בָּאוּ
בְּבְרִית לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת-עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת-
שִׁפְחָתוֹ חֲפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד-בָּם עוֹד
וַיִּשְׁמְעוּ וַיִּשְׁלְחוּ:

10

and all the princes and all the people hearkened, that had entered into the covenant to let every one his man-servant, and every one his maid-servant, go free, and not to make bondmen of them any more; they hearkened, and let them go;

וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרֵי-כֵן וַיִּשְׁבּוּ אֶת-הָעֲבָדִים
וְאֶת-הַשִּׁפְחֹת אֲשֶׁר שְׁלָחוּ חֲפְשִׁים
(כ' וַיַּכְבִּישׁוּם) [ק' וַיַּכְבִּישׁוּם] לַעֲבָדִים
וּלְשִׁפְחֹת: (פ)

11

but afterwards they turned, and caused the servants and the handmaids, whom they had let go free, to return, and brought them into subjection for servants and for handmaids;

וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֶל-יְרֵמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה
לֵאמֹר:

12

therefore the word of the LORD came to Jeremiah from the LORD, saying:

כֹּה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִכִּי כְרַתִּי
בְרִית אֶת-אֲבוֹתֵיכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אוֹתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים לֵאמֹר:

13

Thus saith the LORD, the God of Israel: I made a covenant with your fathers in the day that I brought them forth out of the land of Egypt, out of the house of bondage, saying:

מִקֵּץ שִׁבְעֵי שָׁנִים תִּשְׁלַח אִישׁ אֶת-אֶחָיו
הָעִבְרִי אֲשֶׁר-יָמַכְךָ לְךָ וְעַבְדְּךָ שֵׁשׁ
שָׁנִים וְשִׁלַּחְתּוֹ חֲפְשִׁי מֵעִמָּךְ וְלֹא-שָׁמְעוּ
אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת-אָזְנָם:

14

'At the end of seven years ye shall let go every man his brother that is a Hebrew, that hath been sold unto thee, and hath served thee six years, thou shalt let him go free from thee'; but your fathers hearkened not unto Me, neither inclined their ear.

וַתָּשׁוּבוּ אַתֶּם הַיּוֹם וַתַּעֲשׂוּ אֶת-הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי
לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְרֵעֵהוּ וַתַּכְרִיתוּ בְרִית
לִפְנֵי בָּתֵּי אֲשֶׁר-נִקְרָא שְׁמִי עָלֵיו:

15

And ye were now turned, and had done that which is right in Mine eyes, in proclaiming liberty every man to his neighbour; and ye had made a covenant before Me in the house whereon My name is called;

וַתִּשְׁבּוּ וַתַּחֲלִילוּ אֶת־שְׁמִי וַתִּשְׁבּוּ אִישׁ־
עַבְדִּי וְאִישׁ אֶת־שַׁפְחָתוֹ אֲשֶׁר־שָׁלַחְתֶּם
חֲפָזִים לְנַפְשָׁם וַתַּכְבִּשׁוּ אֹתָם לְהִנּוֹת
לָכֶם לַעֲבָדִים וְלַשְׁפָּחוֹת: (ס)

16 but ye turned and profaned My name, and caused every man his servant, and every man his handmaid, whom ye had let go free at their pleasure, to return; and ye brought them into subjection, to be unto you for servants and for handmaids.

לְכֹן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֲתֵם לֹא־שָׁמַעְתֶּם
אֵלַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְאָחִיו וְאִישׁ
לְרֵעֵהוּ הִנְנִי קֹרֵא לָכֶם דְּרוֹר נָא־
יְהוָה אֶל־הַחֶרֶב אֶל־הַדָּבָר וְאֶל־הָרָעָב
וְנָתַתִּי אֶתְכֶם (כ' לזוּעָה) [ק' לזוּעָה] לְכָל
מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ:

17 Therefore thus saith the LORD: Ye have not hearkened unto Me, to proclaim liberty, every man to his brother, and every man to his neighbour; behold, I proclaim for you a liberty, saith the LORD, unto the sword, unto the pestilence, and unto the famine; and I will make you a horror unto all the kingdoms of the earth.

וְנָתַתִּי אֶת־הָאֲנָשִׁים הָעֹבְרִים אֶת־בְּרִיתִי
אֲשֶׁר לֹא־הִקְיִמוּ אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר
כָּרְתוּ לִפְנֵי הָעֵגֹל אֲשֶׁר כָּרְתוּ לְשָׁנִים
וַיַּעֲבְרוּ בֵּין בְּתָרֵיו:

18 And I will give the men that have transgressed My covenant, that have not performed the words of the covenant which they made before Me, when they cut the calf in twain and passed between the parts thereof;

שְׂרֵי יְהוּדָה וְשְׂרֵי יְרוּשָׁלַם הַסָּרְסִים
וְהַכֹּהֲנִים וְכָל עַם הָאָרֶץ הָעֹבְרִים בֵּין
בְּתָרֵי הָעֵגֹל:

19 the princes of Judah, and the princes of Jerusalem, the officers, and the priests, and all the people of the land, that passed between the parts of the calf;

וְנָתַתִּי אוֹתָם בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי
נַפְשָׁם וְהִיתָה נִבְלָתָם לְמַאֲכָל לְעוֹף
הַשָּׁמַיִם וּלְבִהֵמַת הָאָרֶץ:

20 I will even give them into the hand of their enemies, and into the hand of them that seek their life; and their dead bodies shall be for food unto the fowls of the heaven, and to the beasts of the earth.

וְאֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרָיו
אֶתֵּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם
וּבְיַד חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל הָעֹלִים מֵעַלֵיכֶם:

21 And Zedekiah king of Judah and his princes will I give into the hand of their enemies, and into the hand of them that seek their life, and into the hand of the king of Babylon's army, that are gone up from you.

הִנְנִי מְצַוָּה נָא־יְהוָה וְהִשְׁבַּתִּים אֶל־
הָעִיר הַזֹּאת וְנִלַּחֲמוּ עָלֶיהָ וְלָכְדוּהָ
וְשָׂרְפוּהָ בָּאֵשׁ וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֲתֵן שְׁמָמָה
מֵאִין יֵשֵׁב: (פ)

22 Behold, I will command, saith the LORD, and cause them to return to this city; and they shall fight against it, and take it, and burn it with fire; and I will make the cities of Judah a desolation, without inhabitant.

כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי בְרִיתִי יוֹמָם
וְלַיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא־שִׁמְתִּי:

XXXIII:25 Thus saith the LORD: If My covenant be not with day and night, if I have not appointed the ordinances of heaven and earth;

גַּם־זָרַע יַעֲקֹב וְדָוִד עַבְדִּי אֲמַאֵס מִקַּחַת
מִזְרְעוֹ מִשְׁלִים אֶל־זָרַע אַבְרָהָם יִשְׁחַק
וְיַעֲקֹב כִּי־ (כ' אֲשׁוּב) [ק' אֲשׁוּב] אֶת־
שְׁבוּתָם וְרַחֲמָתִים: (פ)

26 then will I also cast away the seed of Jacob, and of David My servant, so that I will not take of his seed to be rulers over the seed of Abraham, Isaac, and Jacob; for I will cause their captivity to return, and will have compassion on them.

הפטרת תרומה

The Haftara is I Kings 5:26 – 6:13. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 147, and the Haftara is the special Haftara on page 234. When Shabbat Shekalim is Rosh Hodesh, read as before but combine the 6th and 7th aliyyot from the parsha, and read the 7th aliya for Shabbat Rosh Hodesh on page 229. For Shabbat Zachor the maftir and Haftara are on page 236. On Rosh Hodesh that is not Shabbat Shekalim, the Maftir and Haftara are on page 229.

וַיְהִי וַתֵּן חֶכְמָה לְשֹׁלֹמֹה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר-
לוֹ וַיְהִי שָׁלָם בֵּין חִירָם וּבֵין שֹׁלֹמֹה
וַיַּכְרֶתּוּ בְרִית שְׁנֵיהֶם:

V:26

And the LORD gave Solomon wisdom, as He promised him; and there was peace between Hiram and Solomon; and they two made a league together.

וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שֹׁלֹמֹה מִסִּמְכַל-יִשְׂרָאֵל וַיְהִי
הַמָּס שְׁלָשִׁים אֶלֶף אִישׁ:

27

And king Solomon raised a levy out of all Israel; and the levy was thirty thousand men.

וַיִּשְׁלַחֵם לְבִנְיָנָה עֲשָׂרֵת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ
חֲלִיפוֹת חֹדֶשׁ יִהְיוּ בְלִבְנוֹן שָׁנִים חֲדָשִׁים
בְּבֵיתוֹ וְאַדְנִירָם עַל-הַמָּס: (ס)

28

And he sent them to Lebanon, ten thousand a month by courses: a month they were in Lebanon, and two months at home; and Adoniram was over the levy.

וַיְהִי לְשֹׁלֹמֹה שְׁבַעִים אֶלֶף נָשָׂא סֹבֵל
וּשְׁמֹנִים אֶלֶף חֲצַב בָּהָר:

29

And Solomon had threescore and ten thousand that bore burdens, and fourscore thousand that were hewers in the mountains;

לְבַד מְשָׁרֵי הַנִּצָּצִים לְשֹׁלֹמֹה אֲשֶׁר עַל-
הַמְּלָאכָה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת
הָרָדִים בָּעָם הַעֲשִׂים בַּמְּלָאכָה: (ס)

30

besides Solomon's chief officers that were over the work, three thousand and three hundred, who bore rule over the people that wrought in the work.

וַיִּצְוֵה הַמֶּלֶךְ וַיִּסָּעוּ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת אֲבָנִים
יִקְרֹת לִיסֵד הַבַּיִת אֲבָנֵי גִזִּית:

31

And the king commanded, and they quarried great stones, costly stones, to lay the foundation of the house with hewn stone.

וַיִּפְסְלוּ בְנֵי שֹׁלֹמֹה וּבְנֵי חִירָם
וְהַגְּבָלִים וַיַּכְיֵנוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים
לְבִנוֹת הַבַּיִת: (פ)

32

And Solomon's builders and Hiram's builders and the Gebalites did fashion them, and prepared the timber and the stones to build the house.

וַיְהִי בְשָׁמוֹנִים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה
לְצֵאת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ-מִצְרַיִם בִּשְׁנָה
הָרְבִיעִית בַּחֹדֶשׁ זִיז הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי
לְמֶלֶךְ שֹׁלֹמֹה עַל-יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן הַבַּיִת
לַיהוָה:

VI:1

And it came to pass in the four hundred and eightieth year after the children of Israel were come out of the land of Egypt, in the fourth year of Solomon's reign over Israel, in the month Ziv, which is the second month, that he began to build the house of the LORD.

וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שֹׁלֹמֹה לַיהוָה
שָׁשִׁים-אַמָּה אָרְכוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבוֹ
וּשְׁלָשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ:

2

And the house which king Solomon built for the LORD, the length thereof was threescore cubits, and the breadth thereof twenty cubits, and the height thereof thirty cubits.

והאולם על-פני היכל הבית עשרים אמה
ארכו על-פני רחב הבית עשר באמה
רחבו על-פני הבית:

ויעש לבית חלונֵי שקפים אטומים:

וַיִּבֶן עַל־קִיר הַבַּיִת (כ' יצוע) [ק' יציע]
סָבִיב אֶת־קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לַהֵיכָל
וּלְדָבִיר וַיַּעַשׂ צִלְעוֹת סָבִיב:

(כ' היצוע) [ק' היציע] הַתַּחְתָּנָה חֲמֵשׁ
בָּאֲמָה רְחֵבָה וְהַתִּיכְנָה שֵׁשׁ בָּאֲמָה
רְחֵבָה וְהַשְּׁלִישִׁית שֶׁבַע בָּאֲמָה רְחֵבָה כִּי
מִנְרְעוֹת נָתַן לַבַּיִת סָבִיב חֹוצָה לְבִלְתִּי
אֲחוֹז בְּקִירוֹת־הַבַּיִת:

וְהַבַּיִת בִּהְיוֹתוֹ אֶבֶן־שֹׁלֶמָה מִסַּע נִבְנָה
וּמִקְבּוֹת וְהַנֶּרֶץ כָּל־כְּלִי בְרָזֶל לֹא־נִשְׁמַע
בַּבַּיִת בִּהְיוֹתוֹ:

פֶּתַח הַצֵּלַע הַתִּיכְנָה אֶל־כְּתֵף הַבַּיִת
הַיְמָנִית וּבָלוּלִים יַעֲלוּ עַל־הַתִּיכְנָה וּמִן־
הַתִּיכְנָה אֶל־הַשְּׁלִשִׁים:

וַיִּבֶן אֶת־הַבַּיִת וַיְכַלֵּהוּ וַיִּסָּפֶן אֶת־הַבַּיִת
גִּבִּים וּשְׂדֵרֹת בָּאֲרָזִים:

וַיִּבֶן אֶת־ (כ' היצוע) [ק' היציע] עַל־כָּל־
הַבַּיִת חֲמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ וַיַּאֲחוֹז אֶת־הַבַּיִת
בַּעֲצֵי אֲרָזִים: (פ)

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר:

הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר־אַתָּה בֹּנֶה אִם־תֵּלֵךְ
בְּחֻקֵּי וּבְאֲתֻמֹּשְׁטֵי תַעֲשֶׂה וּשְׁמַרְתָּ אֶת־
כָּל־מִצְוֹתֵי לְלַכֵּת בָּהֶם וְהִקְמַתִּי אֶת־
דְּבָרִי אֲתָךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־דָּוִד אָבִיךָ:

וּשְׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת־
עַמִּי יִשְׂרָאֵל: (פ)

And the porch before the atemple of the house,
twenty cubits was the length thereof, according to the
breadth of the house; and ten cubits was the breadth
thereof before the house.

And for the house he made windows broad within,
and narrow without.

And against the wall of the house he built a
side-structure round about, against the walls of the
house round about, both of the temple and of bthe
sanctuary; and he made side-chambers round about;

the nethermost story of the side-structure was five
cubits broad, and the middle was six cubits broad, and
the third was seven cubits broad; for on the outside he
made rebatements in the wall of the house round
about, that the beams should not have hold in the
walls of the house.—

For the house, when it was in building, was built of
stone made ready at the quarry; and there was neither
hammer nor axe nor any tool of iron heard in the
house, while it was in building.—

The door for the clowest row of chambers was in the
right side of the house and they went up by winding
stairs into the middle row, and out of the middle into
the third.

So he built the house, and finished it; and he covered
in the house with planks of cedar over beams.

And he built the stories of the side-structure against all
the house, each five cubits high; and they rested on the
house with timber of cedar.

And the word of the LORD came to Solomon, saying:

‘As for this house which thou art building, if thou wilt
walk in My statutes, and execute Mine ordinances, and
keep all My commandments to walk in them; then
will I establish My word with thee, which I spoke unto
David thy father;

in that I will dwell therein among the children of
Israel, and will not forsake My people Israel.’

הפטרת תצוה

The Haftara is Ezekiel 43:10 – 43:27. On Shabbat Zachor, Maftir and Haftara are on page 236.

אָתָּה בֶן-אָדָם הַגֵּד אֶת-בֵּית-יִשְׂרָאֵל אֶת-
הַבַּיִת וְיִכְלְמוּ מַעֲוֹנוֹתֵיהֶם וּמִדְּרוֹ אֶת-
תִּכְנִית:

XLIII:10

Thou, son of man, show the house to the house of Israel, that they may be ashamed of their iniquities; and let them measure accurately.

וְאִם-נִכְלְמוּ מִכָּל אֲשֶׁר-עָשׂוּ צוֹרַת הַבַּיִת
וּתְכוּנָתוֹ וּמוֹצָאָיו וּמוֹבָאָיו וְכָל-צוּרָתוֹ
וְאֵת כָּל-חֻקָּתָיו וְכָל-צוּרָתוֹ וְכָל-תּוֹרָתוֹ
הַזֹּדֵעַ אוֹתָם וּכְתֹב לְעֵינֵיהֶם וַיִּשְׁמְרוּ אֶת-
כָּל-צוּרָתוֹ וְאֵת כָּל-חֻקָּתָיו וַעֲשׂוּ אוֹתָם:

11

And if they be ashamed of all that they have done, make known unto them the form of the house, and the fashion thereof, and the goings out thereof, and the comings in thereof, and all the forms thereof, and all the ordinances thereof, and write it in their sight; that they may keep the whole form thereof, and all the ordinances thereof, and do them.

זֹאת תּוֹרַת הַבַּיִת עַל-רֹאשׁ הָהָר כָּל-
גְּבֻלּוֹ סָבִיב | סָבִיב קִדְשׁ קִדְשִׁים הִנֵּה-
זֹאת תּוֹרַת הַבַּיִת:

12

This is the law of the house: upon the top of the mountain the whole limit thereof round about shall be most holy. Behold, this is the law of the house.

וְאַלֶּה מְדוֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּאַמּוֹת אַמָּה
וְטַפַּח וְחִיק הָאַמָּה וְאַמָּה-רֹחֵב וּגְבוּלָהּ
אֶל-שַׁפְתָּהּ סָבִיב זֶרֶת הָאֶחָד וְזֶה גֹב
הַמִּזְבֵּחַ:

13

And these are the measures of the altar by cubits—the cubit is a cubit and a handbreadth: the bottom shall be a cubit, and the breadth a cubit, and the border thereof by the edge thereof round about a span; and this shall be the base of the altar.

וּמִחִיק הָאָרֶץ עַד-הָעֶזְרָה הַתַּחְתּוֹנָה
שְׁתֵּי אַמּוֹת וְרֹחֵב אַמָּה אֶחָת וּמִהָעֶזְרָה
הַקְּטַנָּה עַד-הָעֶזְרָה הַגְּדוֹלָה אַרְבַּע אַמּוֹת
וְרֹחֵב הָאַמָּה:

14

And from the bottom upon the ground to the lower settle shall be two cubits, and the breadth one cubit; and from the lesser settle to the greater settle shall be four cubits, and the breadth a cubit.

וְהַהֲרָאֵל אַרְבַּע אַמּוֹת (כ' וּמֵהָאֲרָאֵל) [ק'
וּמֵהָאֲרָאֵל] וּלְמַעַלָּה הַקְּרָנוֹת אַרְבַּע:

15

And the hearth shall be four cubits; and from the hearth and upward there shall be four horns.

(כ' וּמֵהָאֲרָאֵל) [ק' וּמֵהָאֲרָאֵל] שְׁתֵּי עֶשְׂרֵה
אַרְבַּע בְּשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה רֹחֵב רְבֹועַ אֶל
אַרְבַּעַת רְבָעִיו:

16

And the hearth shall be twelve cubits long by twelve broad, square in the four sides thereof.

וְהָעֶזְרָה אַרְבַּע עֶשְׂרֵה אַרְבַּע בְּאַרְבַּע
עֶשְׂרֵה רֹחֵב אֶל אַרְבַּעַת רְבָעִיהָ וּגְבוּלָהּ
סָבִיב אוֹתָהּ חֲצִי הָאַמָּה וְתַחֲתֶיהָ אַמָּה
סָבִיב וּמַעַלְתָּהּ פְּנוֹת קָדִים:

17

And the settle shall be fourteen cubits long by fourteen broad in the four sides thereof; and the border about it shall be half a cubit; and the bottom thereof shall be a cubit about; and the steps thereof shall look toward the east.

וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן-אָדָם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוָה אֱלֹהֵי חֻקֹּת הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם הַעֲשׂוֹתוֹ
לְהַעֲלֹת עָלָיו עֹלָה וְלִזְרֹק עָלָיו דָּם:

וְנָתַתָּה אֶל-הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֲשֶׁר הֵם
מִזֶּרַע צָדוֹק הַקֹּרְבָּיִם אֵלַי נָאֻם אֲדֹנָי יְהוָה
לְשִׁרְתָּנִי פֶר בֶּן-בָּקָר לְחַטָּאת:

וְלָקַחְתָּ מִדָּמּוֹ וְנָתַתָּה עַל-אַרְבַּע קַרְנֹתָיו
וְעַל-אַרְבַּע פְּנוֹת הָעֲזָרָה וְעַל-הַגִּבּוֹל
סָבִיב וְחִטַּאת אוֹתוֹ וּכְפַרְתָּהוּ:

וְלָקַחְתָּ אֶת הַפֶּר הַחַטָּאת וּשְׂרָפּוֹ בַּמִּבְרָא
הַבַּיִת מִחוּץ לַמִּקְדָּשׁ:

וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי תִקְרִיב שְׁעִיר-עִזִּים תָּמִים
לְחַטָּאת וְחִטָּאוּ אֶת-הַמִּזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר חִטָּאוּ
בַּפֶּר:

בְּכֹל יוֹמָם מִחֻטָּא תִקְרִיב פֶּר בֶּן-בָּקָר
תָּמִים וְאַיִל מִן-הַצֹּאן תָּמִים:

וְהִקְרַבְתָּם לִפְנֵי יְהוָה וְהִשְׁלִיכוּ הַכֹּהֲנִים
עָלֵיהֶם מֶלַח וְהִעֲלוּ אוֹתָם עֹלָה לַיהוָה:

שִׁבְעַת יָמִים תַּעֲשֶׂה שְׁעִיר-חַטָּאת לַיּוֹם
וּפֶר בֶּן-בָּקָר וְאַיִל מִן-הַצֹּאן תָּמִימִים
יַעֲשׂוּ:

שִׁבְעַת יָמִים יְכַפְּרוּ אֶת-הַמִּזְבֵּחַ וְיִטְהַרוּ
אֹתוֹ וּמִלְאֵו יִדּוּ:

וַיְכֹּלוּ אֶת-הַיָּמִים (ס) וְהָיָה בַּיּוֹם
הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים עַל-
הַמִּזְבֵּחַ אֶת-עֹלֹתֵיכֶם וְאֶת-שְׁלֵמֵיכֶם
וְרָצַאתִי אֶתְכֶם נָאֻם אֲדֹנָי יְהוָה: (ס)

And He said unto me: 'Son of man, thus saith the
Lord GOD: These are the ordinances of the altar in the
day when they shall make it, to offer burnt-offerings
thereon, and to dash blood against it.

Thou shalt give to the priests the Levites that are of the
seed of Zadok, who are near unto Me, to minister
unto Me, saith the Lord GOD, a young bullock for a
sin-offering.

And thou shalt take of the blood thereof, and put it
on the four horns of it, and on the four corners of the
settle, and upon the border round about; thus shalt
thou purify it and make atonement for it.

Thou shalt also take the bullock of the sin-offering,
and it shall be burnt in the appointed place of the
house, without the sanctuary.

And on the second day thou shalt offer a he-goat
without blemish for a sin-offering; and they shall
purify the altar, as they did purify it with the bullock.

When thou hast made an end of purifying it, thou
shalt offer a young bullock without blemish, and a
ram out of the flock without blemish.

And thou shalt present them before the LORD, and
the priests shall cast salt upon them, and they shall
offer them up for a burnt-offering unto the LORD.

Seven days shalt thou prepare every day a goat for a
sin-offering; they shall also prepare a young bullock,
and a ram out of the flock, without blemish.

Seven days shall they make atonement for the altar and
cleanse it; so shall they consecrate it.

And when they have accomplished the days, it shall be
that upon the eighth day, and forward, the priests shall
make your burnt-offerings upon the altar, and your
peace-offerings; and I will accept you, saith the Lord
GOD.'

הפטרת כי תשא

The Haftara is I Kings 18:1 – 18:39. On Shabbat Parah, Maftir and Haftara are on page 239.

וַיְהִי יָמִים רַבִּים וַדְּבַר־יְהוָה הָיָה אֶל־
אֱלֹהֵיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית לֵאמֹר לֵךְ הֲרָאָה
אֶל־אֲחָאָב וְאֶתְּנָה מָטָר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה:

XVIII:1

And it came to pass after many days, that the word of the LORD came to Elijah, in the third year, saying: 'Go, show thyself unto Ahab, and I will send rain upon the land.'

וַיֵּלֶךְ אֱלֹהֵיו לְהִרְאוֹת אֶל־אֲחָאָב וְהָרֶעֱב
חָזַק בְּשָׁמְרוֹן:

2

And Elijah went to show himself unto Ahab. And the famine was sore in Samaria.

וַיִּקְרָא אֲחָאָב אֶל־עַבְדֵּיהוּ אֲשֶׁר עַל־
הַבָּיִת וְעַבְדֵּיהוּ הָיָה יִרְאָה אֶת־יְהוָה מְאֹד:

3

And Ahab called Obadiah, who was over the household.—Now Obadiah feared the LORD greatly;

וַיְהִי בַּהֲכָרִית אִיזָבֵל אֶת נְבִיאֵי יְהוָה וַיִּקַּח
עַבְדֵּיהוּ מֵאָה נְבִיאִים וַיַּחֲבִיאֵם חֲמִשִּׁים
אִישׁ בַּמְעָרָה וּכְלָפָלֶם לֶחֶם וּמַיִם:

4

for it was so, when Jezebel cut off the prophets of the LORD, that Obadiah took a hundred prophets, and hid them fifty in a cave, and fed them with bread and water.—

וַיֹּאמֶר אֲחָאָב אֶל־עַבְדֵּיהוּ לֵךְ בָּאָרֶץ אֶל־
כָּל־מַעְיְנֵי הַמַּיִם וְאֵל כָּל־הַנָּחָלִים אוֹלִי
נִמְצָא חֲצִיר וְנַחְיָה סוּס וּפָרָד וְלֹא נִבְרִית
מִתְּבַהֲמָה:

5

And Ahab said unto Obadiah: 'Go through the land, unto all the springs of water, and unto all the brooks; peradventure we may find grass and save the horses and mules alive, that we lose not all the beasts.'

וַיַּחֲלֲקוּ לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ לַעֲבֹד־בָּהָּ
אֲחָאָב הָלַךְ בְּדֶרֶךְ אֶחָד לְבַדּוֹ וְעַבְדֵּיהוּ
הָלַךְ בְּדֶרֶךְ־אֶחָד לְבַדּוֹ:

6

So they divided the land between them to pass throughout it: Ahab went one way by himself, and Obadiah went another way by himself.

וַיְהִי עַבְדֵּיהוּ בְּדֶרֶךְ וַהֲגָה אֱלֹהֵיו
לִקְרָאתוֹ וַיִּנְכְּרֵהוּ וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו וַיֹּאמֶר
הֲאֵתָה זֶה אֲדֹנָי אֱלֹהֵיו:

7

And as Obadiah was in the way, behold, Elijah met him; and he knew him, and fell on his face, and said: 'Is it thou, my lord Elijah?'

וַיֹּאמֶר לוֹ אֲנִי לֵךְ אֲמַר לְאֲדֹנֶיךָ הִנֵּה
אֵלָיָהוּ:

8

And he answered him: 'It is I; go, tell thy lord: Behold, Elijah is here.'

וַיֹּאמֶר מֶה חָטָאתִי כִּי־אַתָּה נָתַן אֶת־
עַבְדְּךָ בְּיַד־אֲחָאָב לְהַמִּיתָנִי:

9

And he said: 'Wherein have I sinned, that thou wouldest deliver thy servant into the hand of Ahab, to slay me?'

תִּיּוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אִם־יִשְׁגּוּי וּמַמְלָכָה
אֲשֶׁר לֹא־שָׁלַח אֲדֹנָי שָׁם לְבַקֵּשְׁךָ וַאֲמָרוּ
אֵין וַהֲשָׁבִיעַ אֶת־הַמַּמְלָכָה וְאֶת־הַגּוֹי כִּי
לֹא יִמָּצָאָה:

10

As the LORD thy God liveth, there is no nation or kingdom, whither my lord hath not sent to seek thee; and when they said: He is not here, he took an oath of the kingdom and nation, that they found thee not.

וַעֲתָה אַתָּה אֲמַר לֵךְ אֲמַר לְאֲדֹנֶיךָ הִנֵּה
אֵלָיָהוּ:

11

And now thou sayest: Go, tell thy lord: Behold, Elijah is here.

וְהָיָה אֲנִי אֶלֶף מֵאַתָּה וְרוּחַ יְהוָה יִשְׂאֶלְךָ
עַל אֲשֶׁר לֹא-אֲדַע וּבֹאֲתִי לְהַגִּיד לְאַחֲאָב
וְלֹא יִמָּצְאָה וְהִרְגָנִי וְעַבְדְּךָ יֵרָא אֶת-יְהוָה
מִנְעָרִי:

12 And it will come to pass, as soon as I am gone from thee, that the spirit of the LORD will carry thee whither I know not; and so when I come and tell Ahab, and he cannot find thee, he will slay me; but I thy servant fear the LORD from my youth.

הֲלֹא-הֲגַדְתָּ לְאֹדֹנִי אֶת אֲשֶׁר-עָשִׂיתִי בְּהִרְגִי
אִיזָכָל אֶת נְבִיאֵי יְהוָה וְאַחֲבָא מִנְּבִיאֵי
יְהוָה מֵאָה אִישׁ חֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים אִישׁ
בַּמַּעֲרָה וְאָכְלָם לֶחֶם וּמַיִם:

13 Was it not told my lord what I did when Jezebel slew the prophets of the LORD, how I hid a hundred men of the LORD's prophets by fifty in a cave, and fed them with bread and water?

וַעֲתָה אַתָּה אֹמֵר לֵךְ אֲמַר לְאֹדֹנִיךָ הִנֵּה
אֵלָיָהוּ וְהִרְגָנִי: (ס)

14 And now thou sayest: Go, tell thy lord: Behold, Elijah is here; and he will slay me.'

וַיֹּאמֶר אֵלָיָהוּ חַי יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר
עֲמַדְתִּי לְפָנָיו כִּי הַיּוֹם אֶרְאֶה אֵלָיו:

15 And Elijah said: 'As the LORD of hosts liveth, before whom I stand, I will surely show myself unto him to-day.'

וַיֵּלֶךְ עַבְדֵּיהוּ לִקְרֹאת אַחֲאָב וַיַּגִּד-לּוֹ
וַיֵּלֶךְ אַחֲאָב לִקְרֹאת אֵלָיָהוּ:

16 So Obadiah went to meet Ahab, and told him; and Ahab went to meet Elijah.

וַיְהִי כִּרְאוֹת אַחֲאָב אֶת-אֵלָיָהוּ וַיֹּאמֶר
אַחֲאָב אֵלָיו הֲאֵתָה זֶה עֹבֵר יִשְׂרָאֵל:

17 And it came to pass, when Ahab saw Elijah, that Ahab said unto him: 'Is it thou, thou troubler of Israel?'

וַיֹּאמֶר לֹא עֲבַרְתִּי אֶת-יִשְׂרָאֵל כִּי אִם-
אַתָּה וּבֵית אָבִיךָ בַּעֲזֹבְכֶם אֶת-מִצְוֹת יְהוָה
וּתְלַךְ אַחֲרֵי הַבָּעַלִּים:

18 And he answered: 'I have not troubled Israel; but thou, and thy father's house, in that ye have forsaken the commandments of the LORD, and thou hast followed the Baalim.

וַעֲתָה שְׁלַח קִבֵּץ אֵלַי אֶת-כָּל-יִשְׂרָאֵל
אֶל-הָר הַכַּרְמֶל וְאֶת-נְבִיאֵי הַבָּעַל אַרְבַּע
מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים וּנְבִיאֵי הָאֲשֵׁרָה אַרְבַּע
מֵאוֹת אֲכָלִי שְׁלַחֵן אִיזָכָל:

19 Now therefore send, and gather to me all Israel unto mount Carmel, and the prophets of Baal four hundred and fifty, and the prophets of the Asherah four hundred, that eat at Jezebel's table.'

וַיִּשְׁלַח אַחֲאָב בְּכָל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְבֹּץ
אֶת-הַנְּבִיאִים אֶל-הָר הַכַּרְמֶל:

20 And Ahab sent unto all the children of Israel, and gathered the prophets together unto mount Carmel.

וַיֵּגֶשׁ אֵלָיָהוּ אֶל-כָּל-הָעָם וַיֹּאמֶר עַד-
מָתִי אַתֶּם פֹּסְחִים עַל-שְׁתֵּי הַסַּעֲפִים אִם-
יְהוָה הָאֱלֹהִים לָכֻן אַחֲרָיו וְאִם-הַבָּעַל
לָכֻן אַחֲרָיו וְלֹא-עָנוּ הָעָם אֶתוֹ דָּבָר:

21 And Elijah came near unto all the people, and said: 'How long halt ye between two opinions? if the LORD be God, follow Him; but if Baal, follow him.' And the people answered him not a word.

וַיֹּאמֶר אֵלָיָהוּ אֶל-הָעָם אֲנִי נֹתַרְתִּי נְבִיא
לַיהוָה לְבָדִי וּנְבִיאֵי הַבָּעַל אַרְבַּע-מֵאוֹת
וְחֲמִשִּׁים אִישׁ:

22 Then said Elijah unto the people: 'I, even I only, am left a prophet of the LORD; but Baal's prophets are four hundred and fifty men.

וַיִּתְּנוּ-לָנוּ שְׁנַיִם פָּרִים וַיִּבְחְרוּ לָהֶם הַפָּר
הָאֶחָד וַיִּנְתְּחוּהוּ וַיָּשִׂימוּ עַל-הַעֲצִים וְאֵשׁ
לֹא יָשִׂימוּ וְאֲנִי אֶעֱשֶׂהוּ אֶת-הַפָּר הָאֶחָד
וְנִתְּתִי עַל-הַעֲצִים וְאֵשׁ לֹא אָשִׂים:

23 Let them therefore give us two bullocks; and let them choose one bullock for themselves, and cut it in pieces, and lay it on the wood, and put no fire under; and I will dress the other bullock, and lay it on the wood, and put no fire under.

וּקְרַאתֶם בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וְאֲנִי אֶקְרֹא בְּשֵׁם-
יְהוָה וְהָיָה וְהָיָה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר-יַעֲנֶה בְּאֵשׁ
הוּא הָאֱלֹהִים וַיַּעַן כָּל-הָעָם וַיֹּאמְרוּ טוֹב
הַדָּבָר:

24 And call ye on the name of your god, and I will call on the name of the LORD; and the God that answereth by fire, let him be God.' And all the people answered and said: 'It is well spoken.'

וַיֹּאמֶר אֵלֵיהֶם לְנִבְיֵי אֲשֶׁר-נָתַן הַפֶּעַל בְּחִירוֹ לָכֶם
הַפָּר הָאֶחָד וַעֲשׂוּ רֹאשֹׁנָה כִּי אַתֶּם הַרְבֵּי
וּקְרְאוּ בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וְאֵשׁ לֹא תִשְׂיִמוּ:

25 And Elijah said unto the prophets of Baal: 'Choose you one bullock for yourselves, and dress it first; for ye are many; and call on the name of your god, but put no fire under.'

וַיִּקְחוּ אֶת-הַפָּר אֲשֶׁר-נָתַן לָהֶם וַיַּעֲשׂוּ
וַיִּקְרְאוּ בְּשֵׁם-הַפֶּעַל מִבֹּקֶר וְעַד-
הַצֹּהָרִים לֵאמֹר הַפֶּעַל עֲנֵנוּ וְאִין קוֹל
וְאִין עֲנָה וַיַּפְסְחוּ עַל-הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה:

26 And they took the bullock which was given them, and they dressed it, and called on the name of Baal from morning even until noon, saying: 'O Baal, answer us.' But there was no voice, nor any that answered. And they danced in halting wise about the altar which was made.

וַיְהִי בְּצֹהָרִים וַיִּתְּתֵל בָּהֶם אֵלֵיהֶם וַיֹּאמֶר
קְרָאוּ בְּקוֹל-גָּדוֹל כִּי-אֱלֹהִים הוּא כִּי
שִׁיחַ וְכִי-שָׁגִי לוֹ וְכִי-דָרָדָה לוֹ אוֹלִי יִשָּׁן
הוּא וַיִּקְצֹץ:

27 And it came to pass at noon, that Elijah mocked them, and said: 'Cry aloud; for he is a god; either he is musing, or he is gone aside, or he is in a journey, or peradventure he sleepeth, and must be awaked.'

וַיִּקְרְאוּ בְּקוֹל גָּדוֹל וַיִּתְּגַדְּדוּ כַּמֶּשֶׁפֶט
בְּחֶרֶב וּבִרְמָחִים עַד-שִׁפְךָ דָּמָם
עֲלֵיהֶם:

28 And they cried aloud, and cut themselves after their manner with swords and lances, till the blood gushed out upon them.

וַיְהִי כַּעֲבַר הַצֹּהָרִים וַיִּתְּנַבְּאוּ עַד לַעֲלֹת
הַמִּנְחָה וְאִין-קוֹל וְאִין-עֲנָה וְאִין קָשָׁב:

29 And it was so, when midday was past, that they prophesied until the time of the offering of the evening offering; but their was neither voice, nor any to answer, nor any that regarded.

וַיֹּאמֶר אֵלֵיהֶם לְכָל-הָעָם גִּשּׁוּ אֵלַי וַיִּגֹּשּׁוּ
כָל-הָעָם אֵלָיו וַיִּרְפָּא אֶת-מִזְבֵּחַ יְהוָה
הַהָרוּס:

30 And Elijah said unto all the people: 'Come near unto me'; and all the people came near unto him. And he repaired the altar of the LORD that was thrown down.

וַיִּקַּח אֵלֵיהֶם שְׁתֵּים עָשָׂר אֲבָנִים כַּמֶּסְפָּר
שִׁבְטֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיָה דְּבַר-יְהוָה
אֵלָיו לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שֵׁמָךְ:

31 And Elijah took twelve stones, according to the number of the tribes of the sons of Jacob, unto whom the word of the LORD came, saying: 'Israel shall be thy name.'

וַיִּבְנֶה אֶת-הָאֲבָנִים מִזְבֵּחַ בְּשֵׁם יְהוָה וַיַּעַשׂ
תֵּעֻלָּה כְּבִית סְאִתִּים זָרַע סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ:

32 And with the stones he built an altar in the name of the LORD; and he made a trench about the altar, as great as would contain two measures of seed.

וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיִּנְתַּח אֶת־הַפָּר וַיִּשֶׂם
עַל־הָעֵצִים:

33 And he put the wood in order, and cut the bullock in pieces, and laid it on the wood.

וַיֹּאמֶר מְלֹאוּ אַרְבָּעָה כַּדִּים מַיִם וַיִּצְקוּ
עַל־הָעֹלָה וְעַל־הָעֵצִים וַיֹּאמֶר שְׁנֹו וַיִּשְׁנֹו
וַיֹּאמֶר שְׁלֹשׁוּ וַיִּשְׁלֹשׁוּ:

34 And he said: 'Fill four jars with water, and pour it on the burnt-offering, and on the wood.' And he said: 'Do it the second time'; and they did it the second time. And he said: 'Do it the third time'; and they did it the third time.

וַיִּלְכוּ הַמַּיִם סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ וְגַם אֶת־
הַתֵּעֹלָה מְלֵא־מַיִם:

35 And the water ran round about the altar; and he filled the trench also with water.

וַיְהִי בְעֵלְוֹת הַמִּנְחָה וַיָּגֶשׁ אֵלֵיהֶוּ הַנָּבִיא
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק
וְיִשְׂרָאֵל הַיּוֹם וַיִּדְעַ פִּי־אַתָּה אֱלֹהִים
בְּיִשְׂרָאֵל וָאֲנִי עַבְדְּךָ (כ' וּבְדַבְרֶיךָ) [ק'
וּבְדַבְרֶיךָ] עָשִׂיתִי אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה:

36 And it came to pass at the time of the offering of the evening offering, that Elijah the prophet came near, and said: 'O LORD, the God of Abraham, of Isaac, and of Israel, let it be known this day that Thou art God in Israel, and that I am Thy servant, and that I have done all these things at Thy word.'

עֲנֵנִי יְהוָה עֲנֵנִי וַיִּדְעוּ הָעָם הַזֶּה פִּי־אַתָּה
יְהוָה הָאֱלֹהִים וְאַתָּה הִסַּבְתָּ אֶת־לִבָּם
אֲחֵרָנִית:

37 Hear me, O LORD, hear me, that this people may know that Thou, LORD, art God, for Thou didst turn their heart backward.'

וַתִּפֹּל אֵשׁ־יְהוָה וַתֹּאכַל אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־
הָעֵצִים וְאֶת־הָאֲבָנִים וְאֶת־הָעֹפֶר וְאֶת־
הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּתֵּעֹלָה לִחְכָּה:

38 Then the fire of the LORD fell, and consumed the burnt-offering, and the wood, and the stones, and the dust, and licked up the water that was in the trench.

וַיִּרְא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ
יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים:

39 And when all the people saw it, they fell on their faces; and they said: 'The LORD, He is God; the LORD, He is God.'

הפטרת ויקהל

The Haftara is I Kings 7:40 – 7:50. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 147, and the Haftara is the special Haftara on page 234. On Shabbat Parah, read Maftir and Haftara on page 239. On Shabbat HaHodesh, Maftir is Exodus 12:1 – 20 on page 45, and the Haftara is on page 244.

וַיַּעַשׂ חִירֹם אֶת־הַכִּירֹת וְאֶת־הַיָּעִים
וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וַיַּכֵּל חִירֹם לַעֲשׂוֹת אֶת־
כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
בֵּית יְהוָה:

VII:40 And Hiram made the pots, and the shovels, and the basins. So Hiram made an end of doing all the work that he wrought for king Solomon in the house of the LORD:

41	<p>עַמֻּדִים שְׁנַיִם וְגִלְתֵּי הַכֶּתֶרֶת אֲשֶׁר-עַל- רֹאשׁ הָעַמֻּדִים שְׁתֵּי וְהַשְּׂבָכֹת שְׁתֵּי לְכֶסֶת אֶת-שְׁתֵּי גִלְתֵּי הַכֶּתֶרֶת אֲשֶׁר-עַל- רֹאשׁ הָעַמֻּדִים:</p>	<p>the two pillars, and the two bowls of the capitals that were on the top of the pillars; and the two networks to cover the two bowls of the capitals that were on the top of the pillars;</p>
42	<p>וְאֶת-הָרַמְנִים אַרְבַּע מֵאוֹת לְשְׁתֵּי הַשְּׂבָכֹת שְׁנֵי-טוּרִים רַמְנִים לְשִׁבְכָה הָאֶחָת לְכֶסֶת אֶת-שְׁתֵּי גִלְתֵּי הַכֶּתֶרֶת אֲשֶׁר-עַל-פְּנֵי הָעַמֻּדִים:</p>	<p>and the four hundred pomegranates for the two networks, two rows of pomegranates for each network, to cover the two bowls of the capitals that were upon the top of the pillars;</p>
43	<p>וְאֶת-הַמְּכָנוֹת עָשָׂר וְאֶת-הַכִּיֹּרֹת עָשָׂר עַל-הַמְּכָנוֹת:</p>	<p>and the ten bases, and the ten lavers on the bases;</p>
44	<p>וְאֶת-הַיָּם הָאֶחָד וְאֶת-הַבָּקָר שְׁנַיִם-עָשָׂר תַּחַת הַיָּם:</p>	<p>and the one sea, and the twelve oxen under the sea;</p>
45	<p>וְאֶת-הַסִּירֹת וְאֶת-הַיָּעִים וְאֶת-הַמְּזֻרְקֹת וְאֶת כָּל-הַכֵּלִים (כִּי הָאֵחָד) [קִי הָאֶחָד] אֲשֶׁר עָשָׂה חִירָם לְמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה נְחֹשֶׁת מְמָרָט:</p>	<p>and the pots, and the shovels, and the basins; even all these vessels, which Hiram made for king Solomon, in the house of the LORD, were of burnished brass.</p>
46	<p>בְּכַפֵּר חִירָדָן יָצָקָם הַמֶּלֶךְ בְּמַעֲבָה הָאֲדָמָה בֵּין סֻכּוֹת וּבֵין צָרְתָן:</p>	<p>In the plain of the Jordan did the king cast them, in the clay ground between Succoth and Zarethan.</p>
47	<p>וַיֵּנַח שְׁלֹמֹה אֶת-כָּל-הַכֵּלִים מְרֹב מְאֹד מְאֹד לֹא נִחְקַר מִשְׁקַל הַנְּחֹשֶׁת:</p>	<p>And Solomon left all the vessels unweighed, because they were exceeding many; the weight of the brass could not be found out.</p>
48	<p>וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֶת כָּל-הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית יְהוָה אֶת מִזְבֵּחַ הַזָּהָב וְאֶת-הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב:</p>	<p>And Solomon made all the vessels that were in the house of the LORD: the golden altar, and the table whereupon the showbread was, of gold;</p>
49	<p>וְאֶת-הַמְּנֹרֹת חֲמֵשׁ מִיְּמִין וְחֲמֵשׁ מִשְׁמָאוֹל לְפָנֵי הַדְּבִיר זָהָב סָגוֹר וְהַפָּרַח וְהַנֶּחֱרֹת וְהַמְּלָקָחִים זָהָב:</p>	<p>and the candlesticks, five on the right side, and five on the left, before the Sanctuary, of pure gold; and the flowers, and the lamps, and the tongs, of gold;</p>
50	<p>וְהַסְּפֹת וְהַמְּזֻמָּרוֹת וְהַמְּזֻרְקֹת וְהַכַּפֹּת וְהַמְּחֻתּוֹת זָהָב סָגוֹר וְהַפִּתּוֹת לְדִלְתוֹת הַבָּיִת הַפְּנִימִי לְקֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים לְדִלְתֵי הַבָּיִת לַהִיכָל זָהָב: (פ)</p>	<p>and the cups, and the snuffers, and the basins, and the pans, and the fire-pans, of pure gold; and the hinges, both for the doors of the inner house, the most holy place, and for the doors of the house, that is, of the temple, of gold.</p>

הפטרת פקודי

The Haftara is I Kings 7:51 – 8:21. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 147, and the Haftara is the special Haftara on page 234. On Shabbat Parah, read Maftir and Haftara on page 239. On Shabbat HaHodesh, Maftir is Exodus 12:1 – 20 on page 45, and the Haftara is on page 244.

וַתִּשְׁלֹם כָּל-הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ
שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה וַיָּבֵא שְׁלֹמֹה אֶת-קִדְשֵׁי
דָּוִד אָבִיו אֶת-הַכֶּסֶף וְאֶת-הַזָּהָב וְאֶת-
הַכֵּלִים נָתַן בְּאֲצִרוֹת בֵּית יְהוָה: (פ)

VII:51

Thus all the work that king Solomon wrought in the house of the LORD was finished. And Solomon brought in the things which David his father had dedicated, the silver, and the gold, and the vessels, and put them in the treasuries of the house of the LORD.

אָז יָקָהָל שְׁלֹמֹה אֶת-זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-
כָּל-רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת נְשִׂאֵי הָאֲבוֹת לְבְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶל-הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה יְרוּשָׁלַם
לְהַעֲלוֹת אֶת-אָרוֹן בְּרִית-יְהוָה מֵעִיר
דָּוִד הִיא צִיּוֹן:

VIII:1

Then Solomon assembled the elders of Israel, and all the heads of the tribes, the princes of the fathers' houses of the children of Israel, unto king Solomon in Jerusalem, to bring up the ark of the covenant of the LORD out of the city of David, which is Zion.

וַיִּקְהָלוּ אֶל-הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל-אִישׁ
יִשְׂרָאֵל בִּירַח הָאֲתָנִים בַּחֹדֶשׁ הוּא הַחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי:

2

And all the men of Israel assembled themselves unto king Solomon at the feast, in the month Ethanim, which is the seventh month.

וַיָּבֹאוּ כָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים
אֶת-הָאָרוֹן:

3

And all the elders of Israel came, and the priests took up the ark.

וַיַּעֲלוּ אֶת-אָרוֹן יְהוָה וְאֶת-אֹהֶל מוֹעֵד
וְאֶת-כָּל-כֵּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר בָּאֹהֶל וַיַּעֲלוּ
אֹתָם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם:

4

And they brought up the ark of the LORD, and the tent of meeting, and all the holy vessels that were in the Tent; even these did the priests and the Levites bring up.

וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְכָל-עֵדַת יִשְׂרָאֵל
הַנוֹעֲדִים עָלָיו אָתּוּ לִפְנֵי הָאָרוֹן מִזִּבְחִים
צֹאן וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא-יִסְפְּרוּ וְלֹא יִמְנּוּ
מִרְבּ:

5

And king Solomon and all the congregation of Israel, that were assembled unto him, were with him before the ark, sacrificing sheep and oxen, that could not be told nor numbered for multitude.

וַיָּבֹאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת-אָרוֹן בְּרִית-יְהוָה
אֶל-מְקוֹמוֹ אֶל-דִּבְרֵי הַבַּיִת אֶל-קֹדֶשׁ
הַקֹּדֶשִׁים אֶל-תַּחַת כְּנָפֵי הַכְּרוּבִים:

6

And the priests brought in the ark of the covenant of the LORD unto its place, into the Sanctuary of the house, to the most holy place, even under the wings of the cherubim.

כִּי הַכְּרוּבִים פָּרְשִׁים כְּנָפֵיהֶם אֶל-מְקוֹם
הָאָרוֹן וַיִּסְכּוּ הַכְּרוּבִים עַל-הָאָרוֹן וְעַל-
בִּדְיוֹ מִלְּמַעְלָה:

7

For the cherubim spread forth their wings over the place of the ark, and the cherubim covered the ark and the staves thereof above.

וַיֵּאָרְכוּ הַבַּדִּים וַיֵּרְאוּ רֵאשֵׁי הַבַּדִּים מִן־
הַקֹּדֶשׁ עַל־פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יָרְאוּ הַחוּצָה
וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

8 And the staves were so long that the ends of the staves were seen from the holy place, even before the Sanctuary; but they could not be seen without; and there they are unto this day.

אֵין בָּאָרוֹן רֶק שְׁנֵי לְחֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר
הִנִּחַ שָׁם מֹשֶׁה בְּחֶרֶב אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה
עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

9 There was nothing in the ark save the two tables of stone which Moses put there at Horeb, when the LORD made a covenant with the children of Israel when they came out of the land of Egypt.

וַיְהִי בְצֵאת הַכֹּהֲנִים מִן־הַקֹּדֶשׁ וְהָעָנָן
מָלֵא אֶת־בֵּית יְהוָה:

10 And it came to pass, when the priests were come out of the holy place, that the cloud filled the house of the LORD,

וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד לְשֶׁרֶת מִפְּנֵי
הָעָנָן כִּי־מָלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־בֵּית
יְהוָה: (פ)

11 so that the priests could not stand to minister by reason of the cloud; for the glory of the LORD filled the house of the LORD.

אָז אָמַר שְׁלֹמֹה יְהוָה אָמַר לְשֹׁכֵן בְּעֶרְפֶּל:

12 Then spoke Solomon: The LORD hath said that He would dwell in the thick darkness.

בָּנָה בְּנִיתִי בֵּית זָבֹל לְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ
עוֹלָמִים:

13 I have surely built Thee a house of habitation, A place for Thee to dwell in for ever.

וַיִּסָּב הַמֶּלֶךְ אֶת־פָּנָיו וַיְבָרֶךְ אֶת כָּל־קְהֵל
יִשְׂרָאֵל וְכָל־קְהֵל יִשְׂרָאֵל עָמַד:

14 And the king turned his face about, and blessed all the congregation of Israel; and all the congregation of Israel stood.

וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
דִּבֶּר בְּפִיו אֶת דְּוִד אָבִי וּבִגְדוֹ מָלֵא
לֵאמֹר:

15 And he said: 'Blessed be the LORD, the God of Israel, who spoke with His mouth unto David my father, and hath with His hand fulfilled it, saying:

מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת־עַמִּי אֶת־
יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם לֹא־בִתְרַתִּי בְעִיר מִכָּל
שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לְבָנוֹת בֵּית לַיהוָה שְׁמִי שָׁם
וְאֶבְתֵּר בְּדוֹד לַיהוָה עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל:

16 Since the day that I brought forth My people Israel out of Egypt, I chose no city out of all the tribes of Israel to build a house, that My name might be there; but I chose David to be over My people Israel.

וַיְהִי עִם־לֵבב דָּוִד אָבִי לְבָנוֹת בֵּית לְשֵׁם
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

17 Now it was in the heart of David my father to build a house for the name of the LORD, the God of Israel.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־דָּוִד אָבִי יַעַן אֲשֶׁר הָיָה
עִם־לֵבְבְךָ לְבָנוֹת בֵּית לְשְׁמִי הִשִּׁיבְתָּ כִּי
הָיָה עִם־לֵבְבְךָ:

18 But the LORD said unto David my father: Whereas it was in thy heart to build a house for My name, thou didst well that it was in thy heart;

רֶק אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת כִּי אִם־בְּנֵךְ
הַיָּצֵא מִחֻצֵּיךָ הוּא־יִבְנֶה הַבַּיִת לְשְׁמִי:

19 nevertheless thou shalt not build the house; but thy son that shall come forth out of thy loins, he shall build the house for My name.

וַיִּקַּם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר וַאֲקָם
תַּחַת דָּוִד אָבִי וְאָשָׁבוּ עַל־כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וְאָבְנָה הַבַּיִת לְשֵׁם
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

20

And the LORD hath established His word that He spoke; for I am risen up in the room of David my father, and sit on the throne of Israel, as the LORD promised, and have built the house for the name of the LORD, the God of Israel.

וְאֵשֶׁם שֵׁם מְקוֹם לְאֹזֶן אֲשֶׁר־שֵׁם בְּרִית
יְהוָה אֲשֶׁר כָּרַת עִם־אֲבוֹתֵינוּ בְּהוֹצִיאָוּ
אֹתָם מִמִּצְרַיִם מִצְרַיִם: (ס)

21

And there have I set a place for the ark, wherein is the covenant of the LORD, which He made with our fathers, when He brought them out of the land of Egypt.'

מפטיר לשבת ראש חודש

The Maftir for Shabbat Rosh Hodesh is Numbers 28:9 – 15.

וּבַיּוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי-כִבְשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה
תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֶלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה
בְּשֶׁמֶן וְנִסְכָּהּ:

XXVIII:9

And on the sabbath day two he-lambs of the first year without blemish, and two tenth parts of an ephah of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, and the drink-offering thereof.

עֹלֹת שַׁבָּת בְּשַׁבְּתוֹ עַל-עֹלֹת הַתָּמִיד
וְנִסְכָּהּ: (פ)

10

This is the burnt-offering of every sabbath, beside the continual burnt-offering, and the drink-offering thereof.

וּבִרְאשֵׁי חֳדָשֵׁיכֶם תִּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה
פָּרִים בְּנֵי-בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כִּבְשִׁים
בְּנֵי-שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם:

11

And in your new moons ye shall present a burnt-offering unto the LORD: two young bullocks, and one ram, seven he-lambs of the first year without blemish;

וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֶלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה
בְּשֶׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֶלֶת
מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְאַיִל הָאֶחָד:

12

and three tenth parts of an ephah of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, for each bullock; and two tenth parts of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, for the one ram;

וְעֶשְׂרֵן עֶשְׂרֹן סֶלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן
לְכֶבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחָח אֲשֶׁה
לַיהוָה:

13

and a several tenth part of fine flour mingled with oil for a meal-offering unto every lamb; for a burnt-offering of a sweet savour, an offering made by fire unto the LORD.

וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהֵין וַיְהִי לַפָּר וּשְׁלִישִׁת
הַהֵין לְאַיִל וּרְבִיעִית הַהֵין לְכֶבֶשׂ יֵין נֹאת
עֹלֹת חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה:

14

And their drink-offerings shall be half a hin of wine for a bullock, and the third part of a hin for the ram, and the fourth part of a hin for a lamb. This is the burnt-offering of every new moon throughout the months of the year.

וּשְׁעִיר עֲזִים אֶחָד לַחֲטָאת לַיהוָה
עַל-עֹלֹת הַתָּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ: (ס)

15

And one he-goat for a sin-offering unto the LORD; it shall be offered beside the continual burnt-offering, and the drink-offering thereof.

הפטרת שבת ראש חודש

The Haftara for Shabbat Rosh Hodesh is Isaiah 66:1 – 24.

כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסֵּאִי וְהָאָרֶץ תַּחֲמִי
רַגְלִי אֵי-יָהּ בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנוּ-לִי וְאֵי-יָהּ
מָקוֹם מְנוּחָתִי:

LXVI:1

Thus saith the LORD: The heaven is My throne, and the earth is My footstool; where is the house that ye may build unto Me? And where is the place that may be My resting-place?

וְאֵת-כָּל-אֲלֹהֵי יָדַי עָשִׂיתָ וַיְהִיו כָּל-אֲלֹהֵי
נָאִם-יְהוָה וְאֵל-יָהּ אֶבִּישׁ אֶל-עֲנִי
וְנִכְהָ-רוּחַ וְחָרָד עַל-דְּבָרִי:

2

For all these things hath My hand made, and so all these things came to be, saith the LORD; but on this man will I look, even on him that is poor and of a contrite spirit, and trembleth at My word.

שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מִכֶּה-אִישׁ זֹבֵחַ הַשֶּׁה עֶרְקָה
כָּלֵב מַעֲלָה מִנְחָה דָם-חֲזִיר מִזְכִּיר לְבָנָה
מִבְרָךְ אֲזֵן גַּם הִמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם
וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חִפְצָה:

גַּם-אֲנִי אֶבְחַר בַּתְּעַלְלֵיהֶם וּמִגִּוְרָתָם
אֶבְיֹא לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאֵין עֹנָה דְּבַרְתִּי
וְלֹא שָׁמְעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינֵי וּבְאָשֶׁר
לֹא-חִפְצָתִי בָּחַר: (ס)

שָׁמְעוּ דְּבַר-יְהוָה הַחֲרָדִים אֶל-דְּבָרוֹ
אָמְרוּ אֲחֵיכֶם שְׂנֵאִיכֶם מִנְדִּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי
יִכְבֹּד יְהוָה וְנִרְאָה בְּשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יִבְשׁוּ:

קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מַהֲיָכָל קוֹל יְהוָה
מִשָּׁלֵם גְּמוּל לְאֵיבָיו:

בְּטָרִם תַּחֲוִיל יִלְדָה בְּטָרִם יָבֹוא חֶבֶל לָהּ
וְהִמְלִיטָה זָכָר:

מִי-שָׁמַע כְּזֹאת מִי רָאָה כְּאֵלֶּה הַיּוֹחֵל
אֶרֶץ בְּנוֹם אֶחָד אִם-יִוָּלֵד גּוֹי פֶּעַם אַחַת
כִּי-תֵלֶּה גַם-יִלְדָה צֵיִן אֶת-בָּנֶיהָ:

הֲאֲנִי אֲשַׁבֵּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמַר יְהוָה
אִם-אֲנִי הַמוֹלִיד וְעַצְרָתִי אָמַר אֱלֹהֶיךָ:
(ס)

שִׂמְחוּ אֶת-יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָּהּ כָּל-אֲתֵבֶיהָ
שִׂישׂוּ אֶתְהָ מְשׁוֹשׁ כָּל-הַמְתַּאבְּלִים עָלֶיהָ:

לְמַעַן תִּינָקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשָּׁד תִּנְחַמֶּיהָ
לְמַעַן תִּמְצְוּ וְהִתְעַנְּגֶתֶם מִזֵּי כְבוֹדָהּ:
(ס)

כִּי-כֵהוּ אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה-אֲלֶיהָ כְּנָהָר
שָׁלוֹם וּכְנַחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וַיִּנְקֶתֶם
עַל-צֵד תִּנְשָׂאוּ וְעַל-בְּרָכִים תִּשְׁעֶשְׂעוּ:

כְּאִישׁ אֲשֶׁר אָמוּ תִנְחַמְנוּ בֶן אֶחָד אֲנַחְמְכֶם
וּבִירוּשָׁלַם תִּנְחַמוּ:

He that killeth an ox is as if he slew a man; he that sacrificeth a lamb, as if he broke a dog's neck; He that offereth a meal-offering, as if he offered swine's blood; he that maketh a memorial-offering of frankincense, as if he blessed an idol; according as they have chosen their own ways, and their soul delighteth in their abominations;

Even so I will choose their mockings, And will bring their fears upon them; Because when I called, none did answer; When I spoke, they did not hear, But they did that which was evil in Mine eyes, And chose that in which I delighted not.

Hear the word of the LORD, Ye that tremble at His word: Your brethren that hate you, that cast you out for My name's sake, have said: 'Let the LORD be glorified, That we may gaze upon your joy', But they shall be ashamed.

Hark! an uproar from the city, Hark! it cometh from the temple, Hark! the LORD rendereth recompense to His enemies.

Before she travailed, she brought forth; Before her pain came, She was delivered of a man-child.

Who hath heard such a thing? Who hath seen such things? Is a land born in one day? Is a nation brought forth at once? For as soon as Zion travailed, She brought forth her children.

Shall I bring to the birth, and not cause to bring forth? Saith the LORD; Shall I that cause to bring forth shut the womb? Saith thy God.

Rejoice ye with Jerusalem, And be glad with her, all ye that love her; Rejoice for joy with her, All ye that mourn for her;

That ye may suck, and be satisfied With the breast of her consolations; That ye may drink deeply with delight Of the abundance of her glory.

For thus saith the LORD: Behold, I will extend peace to her like a river. And the wealth of the nations like an overflowing stream, and ye shall suck thereof: Ye shall be borne upon the side, and shall be dandled upon the knees.

As one whom his mother comforteth, So will I comfort you; and ye shall be comforted in Jerusalem.

וְרֵאִיתֶם וְשֵׁשׁ לַבָּכִים וְעֲצָמוֹתֵיכֶם כִּדְשָׁא
תִּפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יְד־יְהוָה אֶת־עַבְדּוֹ
וְזַעַם אֶת־אֵיבָיו: (ס)

14 And when ye see this, your heart shall rejoice, and your bones shall flourish like young grass; and the hand of the LORD shall be known toward His servants, and He will have indignation against His enemies.

כִּי־הֵנָּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבֹוא וְכִסּוּפָה
מִרְכָּבָתָיו לְהָשִׁיב בַּחֲמָה אָפּוֹ וְגַעְרָתוֹ
בְּלַחֲבֵי־אֵשׁ:

15 For, behold, the LORD will come in fire, And His chariots shall be like the whirlwind; to render His anger with fury, And His rebuke with flames of fire.

כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבַחֶרֶב
אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוֹ חָלָל יְהוָה:

16 For by fire will the LORD contend, And by His sword with all flesh; And the slain of the LORD shall be many.

הַמְתַּקְּדִּים וְהַמְטַהֲרִים אֶל־הַגְּנוֹת אַחֵר
(כ' אַחֵד) [ק' אַחַת] בַּתְּנוֹךְ אֲכָלֵי בָשָׂר
הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעֶכְבֵּר יִתְּדוּ יִסְפוּ
נַאֲם־יְהוָה:

17 They that sanctify themselves and purify themselves to go unto the gardens, behind one in the midst, Eating swine's flesh, and the detestable thing, and the mouse, Shall be consumed together, saith the LORD.

וְאֶנֶכִּי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשַׁבְתֵּיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ
אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ
אֶת־כְּבוֹדִי:

18 For I [know] their works and their thoughts; [the time] cometh, that I will gather all nations and tongues; and they shall come, and shall see My glory.

וְשִׁמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם פְּלִיטִים
אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלֹד מִשְׁכֵּי קֶשֶׁת
תִּבֵּל וַיּוֹן הָאִיִּים הָרְחֻקִּים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ
אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ
אֶת־כְּבוֹדִי בְּגוֹיִם:

19 And I will work a sign among them, and I will send such as escape of them unto the nations, to Tarshish, Pul and Lud, that draw the bow, to Tubal and Javan, to the isles afar off, that have not heard My fame, neither have seen My glory; and they shall declare My glory among the nations.

וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם מִכָּל־הַגּוֹיִם
מִנְחָה לַיהוָה בְּסוּסִים וּבְרֶכֶב וּבַצִּמְדִּים
וּבַפָּרָדִים וּבַכֹּרְנוֹת עַל הָר קָדְשִׁי
יְרוּשָׁלַם אָמַר יְהוָה כֹּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בְּכֵלִי טָהוֹר בֵּית
יְהוָה:

20 And they shall bring all your brethren out of all the nations for an offering unto the LORD, upon horses, and in chariots, and in fitters, and upon mules, and upon swift beasts, to My holy mountain Jerusalem, saith the LORD, as the children of Israel bring their offering in a clean vessel into the house of the LORD.

וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לְלוֹיִם אָמַר
יְהוָה:

21 And of them also will I take for the priests and for the Levites, saith the LORD.

כִּי כֹאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ
הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּדִים לִפְנֵי
נַאֲם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֵד זְרַעְכֶּם וְשִׁמְכֶם:

22 For as the new heavens and the new earth, which I will make, shall remain before Me, saith the LORD, so shall your seed and your name remain.

וְהָיָה מִדִּי־חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ וּמִדֵּי־שָׁבַת
בְּשַׁבְּתוֹ יָבֹוא כָּל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי
אָמַר יְהוָה:

23 And it shall come to pass, that from one new moon to another, and from one sabbath to another, shall all flesh come to worship before Me, Saith the LORD.

וַיֵּצְאוּ וַיֵּרְאוּ בְּפָנֵי הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים כִּי
כִי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכָּבֵּה
וְהָיוּ דִרְאוֹן לְכָל-בָּשָׂר: וְהָיָה מִדֵּי חָדָשׁ
בַּחֲדָשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בַּשַּׁבָּת יָבוֹא כָּל בָּשָׂר
לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי יְהוָה

24 And they shall go forth, and look Upon the carcasses
of the men that have rebelled against Me; For their
worm shall not die, Neither shall their fire be
quenched; And they shall be an abhorring unto all
flesh.

הפטרת שבת מחר חודש

The Haftara for Shabbat Maḥar Ḥodesh is I Samuel 20:18 – 42.

וַיֹּאמֶר-לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקְדָתָ כִּי
יִפְקֹד מוֹשְׁבֶךָ:

XX:18 And Jonathan said unto him: 'To-morrow is the new
moon; and thou wilt be missed, thy seat will be empty.

וְשָׁלַשְׁתָּ תִּהְיֶה מָאֹד וּבָאתָ אֶל-הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר-נִסְתַּרְתָּ שָׁם בַּיּוֹם הַמַּעֲשֶׂה וַיִּשְׁבְּתָהּ
אֶצֶל הָאֶבֶן הָאֵזֶל:

19 And in the third day thou shalt hide thyself well, and
come to the place where thou didst hide thyself in the
day of work, and shalt remain by the stone Ezel.

וְאֲנִי שְׁלֹשֶׁת הַחֲצִים צִדָּה אֹרֶחַ
לְשַׁלַּח-לִי לְמִטְרָה:

20 And I will shoot three arrows to the side-ward, as
though I shot at a mark.

וְהִנֵּה אֲשַׁלַּח אֶת-הַנָּעַר לְךָ מֵצָא
אֶת-הַחֲצִים אִם-אָמַר אֲמַר לְנָעַר הִנֵּה
הַחֲצִים מִמֶּנִּי וְהִנֵּה קָחְנוּ וּבָאָה כִּי-שָׁלוֹם
לָךְ וְאִין דְּבַר חַי-יְהוָה:

21 And, behold, I will send the lad: Go, find the arrows.
If I say unto the lad: Behold, the arrows are on this
side of thee; take them, and come; for there is peace to
thee and no hurt, as the LORD liveth.

וְאִם-כֹּה אָמַר לְעֹלָם הִנֵּה הַחֲצִים מִמֶּנִּי
וְהִלָּאָה לְךָ כִּי שָׁלַחְךָ יְהוָה:

22 But if I say thus unto the boy: Behold, the arrows are
beyond thee; go thy way; for the LORD hath sent thee
away.

וְהִדְבָּר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וְאַתָּה הִנֵּה יְהוָה
בֵּינִי וּבֵינֶךָ עַד-עוֹלָם: (ס)

23 And as touching the matter which I and thou have
spoken of, behold, the LORD is between me and thee
for ever.'

וַיִּסְתֵּר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיָּשָׁב
הַמֶּלֶךְ (כ' ע"ל) [ק' אֶל-]הַלֶּחֶם לֶאֱכֹל:

24 So David hid himself in the field; and when the new
moon was come, the king sat him down to the meal to
eat.

וַיָּשָׁב הַמֶּלֶךְ עַל-מוֹשְׁבּוֹ כַּפְּעָם בְּפַעַם
אֶל-מוֹשֵׁב הַקִּיר וַיָּקֶם יְהוֹנָתָן וַיָּשָׁב אֲבִנֶר
מִצֵּד שָׂאוֹל וַיִּפְקֹד מָקוֹם דָּוִד:

25 And the king sat upon his seat, as at other times, even
upon the seat by the wall; and Jonathan stood up, and
Abner sat by Saul's side; but David's place was empty.

וְלֹא-דִבֶּר שָׂאוֹל מֵאַמּוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי
אָמַר מִקֶּרֶחַ הוּא בְּלִתִּי טָהוֹר הוּא כִּי-לֹא
טָהוֹר: (ס)

26 Nevertheless Saul spoke not any thing that day; for he
thought: 'Something hath befallen him, he is unclean;
surely he is not clean.'

וַיְהִי מִמָּחָרֶת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם
דָּוִד (פ) וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנֹו
מָדוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשִּׁי גַם־תָּמוּל גַּם־הַיּוֹם
אֶל־הַלֶּחֶם:

וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֵל נִשְׁאֵל דָּוִד
מֵעַמָּדִי עַד־בֵּית לָחֶם:

וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי נָא כִּי זָבַחַ מִשְׁפָּחָה
לָנוּ בָעִיר וְהוּא צָוָה־לִּי אָחִי וְעַתָּה
אִם־מָצָאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ אֲמַלְטָה נָא וְאַרְאֶה
אֶת־אָחִי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שְׁלַחַן
הַמֶּלֶךְ: (ס)

וַיַּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ
בֶּן־נָעוּת הַמִּרְדּוּת הַלּוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בָחַר
אֶתָּה לְבֶן־יִשִּׁי לְבִשְׁתֶּךָ וּלְבִשְׁתַּ עֲרֹנְתָּ
אֲמָרָה:

כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשִּׁי חַי
עַל־הָאָדָמָה לֹא תִכּוֹן אֶתָּה וּמִלְכוּתְךָ
וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת
הוּא: (ס)

וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו
לָמָּה יוֹמֶת מָה עָשָׂה:

וַיִּטֵּל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכָּתוּ וַיַּדַּע
יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מַעַם אָבִיו לְהָמִית
אֶת־דָּוִד: (ס)

וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעַם הַשְּׁלַחַן בְּחַר־אַף
וְלֹא־אָכַל בַּיּוֹם־הַהוּא הַשֵּׁנִי לֶחֶם כִּי
נִעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִמוּ אָבִיו: (ס)

וַיְהִי בַּבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד
דָּוִד וְנָעַר קָטָן עִמּוֹ:

וַיֹּאמֶר לְנָעְרוֹ רֵץ מָצָא נָא אֶת־הַחֲצִיצִים
אֲשֶׁר אָנֹכִי מוֹרֶה הַנָּעַר רֵץ וְהוּא־זָרָה
הַחֲצִי לְהַעֲבֹרוֹ:

And it came to pass on the morrow after the new
moon, which was the second day, that David's place
was empty; and Saul said unto Jonathan his son:
'Wherefore cometh not the son of Jesse to the meal,
neither yesterday, nor to-day?'

And Jonathan answered Saul: 'David earnestly asked
leave of me to go to Beth-lehem;

and he said: Let me go, I pray thee; for our family hath
a sacrifice in the city; and my brother, he hath
commanded me; and now, if I have found favour in
thine eyes, let me get away, I pray thee, and see my
brethren. Therefore he is not come unto the king's
table.'

Then Saul's anger was kindled against Jonathan, and
he said unto him: 'Thou son of perverse rebellion, do
not I know that thou hast chosen the son of Jesse to
thine own shame, and unto the shame of thy mother's
nakedness?

For as long as the son of Jesse liveth upon the earth,
thou shalt not be established, nor thy kingdom.
Wherefore now send and fetch him unto me, for he
deserveth to die.'

And Jonathan answered Saul his father, and said unto
him: 'Wherefore should he be put to death? what
hath he done?'

And Saul cast his spear at him to smite him; whereby
Jonathan knew that it was determined of his father to
put David to death.

So Jonathan arose from the table in fierce anger, and
did eat no food the second day of the month; for he
was grieved for David, and because his father had put
him to shame.

And it came to pass in the morning, that Jonathan
went out into the field at the time appointed with
David, and a little lad with him.

And he said unto his lad: 'Run, find now the arrows
which I shoot.' And as the lad ran, he shot an arrow
beyond him.

וַיָּבֹא הַנֶּעֱרָר עַד-מָקוֹם הַחִצִּי אֲשֶׁר יָרָה
יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנֶּעֱרָר וַיֹּאמֶר
הֲלוֹא תַחֲצִי מִמֶּנָּה וְהִלָּאָה:

37 And when the lad was come to the place of the arrow which Jonathan had shot, Jonathan cried after the lad, and said: 'Is not the arrow beyond thee?'

וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנֶּעֱרָר מִהֵרָה חוֹשָׁה
אֶל-תַּעֲמֹד וַיִּלָּקֵט גֶּעֶר יְהוֹנָתָן אֶת-כִּי
הַחֲצִי) [ק' תַּחֲצִים] וַיָּבֹא אֶל-אֲדֹנָיו:

38 And Jonathan cried after the lad: 'Make speed, hasten, stay not.' And Jonathan's lad gathered up the arrows, and came to his master.

וְהַנֶּעֱרָר לֹא-יָדָע מֵאוֹמֶה אֵךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד
יָדָעוּ אֶת-תְּדַבָּר: (ס)

39 But the lad knew not any thing; only Jonathan and David knew the matter.

וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת-כָּלָיו אֶל-הַנֶּעֱרָר אֲשֶׁר-לוֹ
וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הִבֵּיָה הָעִיר:

40 And Jonathan gave his weapons unto his lad, and said unto him: 'Go, carry them to the city.'

הַנֶּעֱרָר פָּאָ וְדָוִד קָם מֵאֲצֶל הַגִּבּוֹר וַיִּפֹּל
לְאַפָּיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים
וַיִּשָּׁקוּ אִישׁ אֶת-רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ
אֶת-רֵעֵהוּ עַד-דָּוִד הִגְדִּיל:

41 And as soon as the lad was gone, David arose out of a place toward the South, and fell on his face to the ground, and bowed down three times; and they kissed one another, and wept one with another, until David exceeded.

וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר
יְהוָה יִהְיֶה בֵּינֵינוּ וּבֵין זֶרְעֵנוּ וּבֵין
זֶרְעֶךָ עַד-עוֹלָם: (פ)

42 And Jonathan said to David: 'Go in peace, forasmuch as we have sworn both of us in the name of the LORD, saying: The LORD shall be between me and thee, and Between my seed and thy seed, for ever.'

הפטרת פרשת שקלים

The Maftir on Shabbat Shekalim is Exodus 30:11 – 16. The Haftara is II Kings 12:1 – 17.

בֶּן-שֶׁבַע שָׁנִים יְהוֹאָשׁ בְּמָלְכוֹ: (פ)

XII:1 Jehoash was seven years old when he began to reign.

בְּשֶׁנֶת-שֶׁבַע לַיהוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוֹאָשׁ וְאַרְבָּעִים
שָׁנָה מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם וְשֵׁם אִמּוֹ זִבְיָה
מִבְּאֵר שֶׁבַע:

2 In the seventh year of Jehu began Jehoash to reign; and he reigned forty years in Jerusalem; and his mother's name was Zibiah of Beer-sheba.

וַיַּעַשׂ יְהוֹאָשׁ הַיָּשָׁר כַּעֲשֵׂי יְהוָה כָּל-יָמָיו
אֲשֶׁר הוֹרָהוּ יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן:

3 And Jehoash did that which was right in the eyes of the LORD all his days wherein Jehoiada the priest instructed him.

רַק הַבָּמֹת לֹא-סָרוּ עוֹד הָעָם מִזִּבְחִים
וּמִקְטָרִים בַּבָּמֹת:

4 Howbeit the high places were not taken away; the people still sacrificed and offered in the high places.

וַיֹּאמֶר יְהוֹאָשׁ אֶל-הַכֹּהֲנִים כֹּל כֶּסֶף
הַקִּדְשִׁים אֲשֶׁר-יָבֹא בֵּית-יְהוָה כֶּסֶף
עֹבֵר אִישׁ כֶּסֶף נַפְשֹׁת עָרְכוּ כֹל-כֶּסֶף
אֲשֶׁר יַעֲלֶה עַל לֵב-אִישׁ לְהָבִיא בֵּית
יְהוָה:

5

And Jehoash said to the priests: 'All the money of the hallowed things that is brought into the house of the LORD, in current money, the money of the persons for whom each man is rated, all the money that cometh into any man's heart to bring into the house of the LORD,

יִקְחוּ לָהֶם הַכֹּהֲנִים אִישׁ מֵאֵת מִכְרוֹ וְהֵם
יִחְזְקוּ אֶת-בֵּדֶק הַבַּיִת לְכֹל אֲשֶׁר-יִמָּצֵא
שָׁם בֵּדֶק: (פ)

6

let the priests take it to them, every man from him that bestoweth it upon him; and they shall repair the breaches of the house, wheresoever any breach shall be found.'

וַיְהִי בַשָּׁנָה עָשָׂרִים וּשְׁלֹשׁ שָׁנָה לַמֶּלֶךְ
יְהוֹאָשׁ לֹא-חֲזְקוּ הַכֹּהֲנִים אֶת-בֵּדֶק
הַבַּיִת:

7

But it was so, that in the three and twentieth year of king Jehoash the priests had not repaired the breaches of the house.

וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ יְהוֹאָשׁ לַיהוֹיָדָע הַכֹּהֵן
וְלַכֹּהֲנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מַדּוּעַ אֵינְכֶם
מְחַזְּקִים אֶת-בֵּדֶק הַבַּיִת וְעַתָּה
אֵל-תִּקְחוּ-כֶסֶף מֵאֵת מִכְרֵיכֶם כִּי-לִבֵּדֶק
הַבַּיִת תִּתְּנֶהוּ:

8

Then king Jehoash called for Jehoiada the priest, and for the other priests, and said unto them: 'Why repair ye not the breaches of the house? now therefore take no longer money from them that bestow it upon you, but deliver it for the breaches of the house.'

וַיֵּאָתוּ הַכֹּהֲנִים לְבַלְתִּי קַחַת-כֶּסֶף מֵאֵת
הָעָם וּלְבַלְתִּי חַזֵּק אֶת-בֵּדֶק הַבַּיִת:

9

And the priests consented that they should take no longer money from the people, neither repair the breaches of the house.

וַיִּקַּח יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אֲרוֹן אֶחָד וַיִּקַּב
חֹר בְּדִלְתּוֹ וַיִּתֵּן אֹתוֹ אֲצֹל הַמִּזְבֵּחַ
(כ' בַּיָּמִין) [ק' מִיָּמִין] בְּבֹא-אִישׁ בֵּית
יְהוָה וַנִּתְּנוּ-שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים שְׁמֹרֵי הַסֶּף
אֶת-כָּל-הַכֶּסֶף הַמּוֹבֵא בֵּית-יְהוָה:

10

And Jehoiada the priest took a chest, and bored a hole in the lid of it, and set it beside the altar, on the right side as one cometh into the house of the LORD; and the priests that kept the threshold put therein all the money that was brought into the house of the LORD.

וַיְהִי כִּרְאוֹתָם כִּי-רַב הַכֶּסֶף בְּאֲרוֹן וַיַּעַל
סֹפֵר הַמֶּלֶךְ וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וַיִּצְרּוּ וַיִּמְנּוּ
אֶת-הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בֵּית-יְהוָה:

11

And it was so, when they saw that there was much money in the chest, that the king's scribe and the high priest came up, and they put up in bags and counted the money that was found in the house of the LORD.

וַנִּתְּנוּ אֶת-הַכֶּסֶף הַמִּתְּחָן עַל- (כ' יָד) [ק' יָדִין] עֲשֵׂי הַמְּלָאכָה (כ' הַפְּקָדִים) [ק' הַמְּפָקָדִים] בֵּית יְהוָה וַיּוֹצִיָּאֵהוּ לַחֲרָשֵׁי
הָעֵץ וְלַבָּנִים הָעֹשִׂים בֵּית יְהוָה:

12

And they gave the money that was weighed out into the hands of them that did the work, that had the oversight of the house of the LORD; and they paid it out to the carpenters and the builders, that wrought upon the house of the LORD,

וְלַגִּדְרִים וְלַחֲצָבֵי הָאֶבֶן וְלַקְנוֹת עֲצִים
וַאֲבָנֵי מַחְצָב לְחַזֵּק אֶת-בֵּדֶק בֵּית-יְהוָה
וְלִכְלֹל אֲשֶׁר-יֵצֵא עַל-הַבַּיִת לְחֻזְקָה:

13

and to the masons and the hewers of stone, and for buying timber and hewn stone to repair the breaches of the house of the LORD, and for all that was laid out for the house to repair it.

אֲדָּהּ לֹא יַעֲשֶׂה בֵּית יְהוָה סִפּוֹת כֶּסֶף
מִזְמָרוֹת מְזַרְקוֹת חֲצָצְרוֹת כָּל־כְּלֵי זָהָב
וּכְלֵי־כֶסֶף מִן־הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵּית־יְהוָה:

14 But there were not made for the house of the LORD cups of silver, snuffers, basins, trumpets, any vessels of gold, or vessels of silver, of the money that was brought into the house of the LORD;

כִּי־לַעֲשֵׂי הַמְּלָאכָה יִתְּנֻהוּ וַחֲזָקוֹ־בּוֹ
אֶת־בֵּית יְהוָה:

15 for they gave that to them that did the work, and repaired therewith the house of the LORD.

וְלֹא יַחֲשָׁבוּ אֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ
אֶת־הַכֶּסֶף עַל־יָדָם לַתָּת לַעֲשֵׂי הַמְּלָאכָה
כִּי בְּאֵמֶנָה הֵם עֹשִׂים:

16 Moreover they reckoned not with the men, into whose hand they delivered the money to give to them that did the work; for they dealt faithfully.

כֶּסֶף אֲשֶׁם וְכֶסֶף חַטָּאוֹת לֹא יוּבָא בֵּית
יְהוָה לַכֹּהֲנִים יְהוֹי: (פ)

17 The forfeit money, and the sin money, was not brought into the house of the LORD; it was the priests.

פרשת זכור

The Mafkir for Shabbat Zakhor is Deuteronomy 25:17 – 19.

זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עַמְלֶק בְּדֶרֶךְ
בְּצֹאתְכֶם מִמִּצְרָיִם:

XXV:17 Remember what Amalek did unto thee by the way as ye came forth out of Egypt;

אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדֶרֶךְ וַיִּזְנֹב בְּךָ
כָּל־הַנֶּחָשִׁים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף
וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים:

18 how he met thee by the way, and smote the hindmost of thee, all that were enfeebled in thy rear, when thou wast faint and weary; and he feared not God.

וְהָיָה בְּהֵנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלֹךְ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ
מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ
נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחָה אֶת־זִכְרֵ עַמְלֶק מִתַּחַת
הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח: (פ)

19 Therefore it shall be, when the LORD thy God hath given thee rest from all thine enemies round about, in the land which the LORD thy God giveth thee for an inheritance to possess it, that thou shalt blot out the remembrance of Amalek from under heaven; thou shalt not forget.

הפטרת פרשת זכור

The Haftarah for Shabbat Zakhor is I Samuel 15:2 – 34.

כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת פָּקֵדְתִּי אֶת
אֲשֶׁר־עָשָׂה עַמְלֶק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂם לוֹ
בְּדֶרֶךְ בְּעֵלְתּוֹ מִמִּצְרָיִם:

XV:2 Thus saith the LORD of hosts: I remember that which Amalek did to Israel, how he set himself against him in the way, when he came up out of Egypt.

עֲתָה לֵךְ וְהַכִּיתָה אֶת־עַמְלֵק וְהַחֲרַמְתָּם
אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלֹא תַחֲמֹל עָלָיו
וְהַמֵּתָה מֵאִישׁ עַד־אִשָּׁה מֵעַלְלִי וְעַד־יוֹנֵק
מִשּׁוֹר וְעַד־שֶׁה מִגִּמְלָה וְעַד־חֲמֹר: (ס)

Now go and smite Amalek, and utterly destroy all that they have, and spare them not; but slay both man and woman, infant and suckling, ox and sheep, camel and ass.' .

וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל אֶת־הָעָם וַיִּפְקְדֵם בְּטִלָּאִים
מֵאֲתָיִם אֶלֶף רִגְלֵי וְעֶשְׂרֵת אֲלָפִים
אֶת־אִישׁ יְהוּדָה:

And Saul summoned the people, and numbered them in Telaim, two hundred thousand footmen, and ten thousand men of Judah.

וַיָּבֹא שָׁאוּל עַד־עִיר עַמְלֵק וַיַּרְבּ בְּגִחָל:

And Saul came to the city of Amalek, and lay in wait in the valley.

וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־הַקֵּינִי לְכוּ סְרוּ רְדֹו
מִתּוֹךְ עַמְלֵקִי בֶן־אֶסְפָּד עִמּוֹ וְאַתָּה
עָשִׂיתָה חֶסֶד עִם־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּעֻלּוֹתָם מִמִּצְרַיִם וַיֵּסֶר קִינִי מִתּוֹךְ
עַמְלֵק:

And Saul said unto the Kenites: 'Go, depart, get you down from among the Amalekites, lest I destroy you with them; for ye showed kindness to all the children of Israel, when they came up out of Egypt.' So the Kenites departed from among the Amalekites.

וַיִּךְ שָׁאוּל אֶת־עַמְלֵק מִחֲוִילָה בּוֹאֵךְ שׁוֹר
אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם:

And Saul smote the Amalekites, from Havilah as thou goest to Shur, that is in front of Egypt.

וַיִּתְּפֶשׂ אֶת־אַגַּג מֶלֶךְ־עַמְלֵק חִי
וְאֶת־כָּל־הָעָם הַחֲרִים לְפִי־חֶרֶב:

And he took Agag the king of the Amalekites alive, and utterly destroyed all the people with the edge of the sword.

וַיַּחֲמֹל שָׁאוּל וְהָעָם עַל־אַגַּג וְעַל־מֵיטֵב
הַצֹּאֵן וְהַבֶּקָּר וְהַמִּשְׁנָנִים וְעַל־הַכִּרִּים
וְעַל־כָּל־הַטּוֹב וְלֹא אָבּוּ הַחֲרִימָם
וְכָל־הַמְּלָאכָה נִמְכָּזָה וְנָמַס אֹתָהּ
הַחֲרִימוּ: (פ)

But Saul and the people spared Agag, and the best of the sheep, and of the oxen, even the young of the second birth, and the lambs, and all that was good, and would not utterly destroy them; but every thing that was of no account and feeble, that they destroyed utterly.

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל לֵאמֹר:

Then came the word of the LORD unto Samuel, saying:

נִחַמְתִּי כִּי־הַמְּלַכְתִּי אֶת־שָׁאוּל לְמַלְךְ
כִּי־שָׁב מֵאַחֲרַי וְאֶת־דְּבָרִי לֹא הִקִּים וַיִּחַר
לְשְׁמוּאֵל וַיִּזְעַק אֶל־יְהוָה כָּל־הַלַּיְלָה:

'It repenteth Me that I have set up Saul to be king; for he is turned back from following Me, and hath not performed My commandments.' And it grieved Samuel; and he cried unto the LORD all night.

וַיִּשָּׁכֶם שְׁמוּאֵל לִקְרֹאת שָׁאוּל בַּבֹּקֶר
וַיִּגֹּד לְשְׁמוּאֵל לֵאמֹר בָּא־שָׁאוּל הַכְרַמְלָה
וְהִנֵּה מַצִּיב לוֹ יָד וַיִּסֵּב וַיַּעֲבֹר וַיֵּרֶד
הַגִּלְגָּל:

And Samuel rose early to meet Saul in the morning; and it was told Samuel, saying: 'Saul came to Carmel, and, behold, he is setting him up a monument, and is gone about, and passed on, and gone down to Gilgal.'

וַיָּבֹא שְׁמוּאֵל אֶל-שָׁאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ שָׁאוּל
בְּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה הִקִּמְתִּי אֶת-דְּבַר
יְהוָה:

13 And Samuel came to Saul; and Saul said unto him:
'Blessed be thou of the LORD; I have performed the
commandment of the LORD.'

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל וּמָה קוֹל-הַצֹּאן הַזֶּה בְּאָזְנִי
וְקוֹל הַבֶּקָר אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁמֵעַ:

14 And Samuel said: 'What meaneth then this bleating of
the sheep in mine ears, and the lowing of the oxen
which I hear?'

וַיֹּאמֶר שָׁאוּל מֵעַמְלֵקִי הֵבִיאוּם אֲשֶׁר
חָמַל הָעָם עַל-מִיטֵב הַצֹּאן וְהַבֶּקָר לְמַעַן
זָבַח לַיהוָה אֶל-הֵיךְ וְאֶת-הַיּוֹתֵר הִחָרַמְנוּ:
(פ)

15 And Saul said: 'They have brought them from the
Amalekites; for the people spared the best of the sheep
and of the oxen, to sacrifice unto the LORD thy God;
and the rest we have utterly destroyed.'

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-שָׁאוּל הֲרָף וְאִגִּידָה
לְךָ אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי הַלַּיְלָה (כ)
וַיֹּאמְרוּ [ק' וַיֹּאמֶר] לוֹ דַּבֵּר: (ס)

16 Then Samuel said unto Saul: 'Stay, and I will tell thee
what the LORD hath said to me this night.' And he
said unto him: 'Say on.'

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלוֹא אָמַרְתָּן אַתָּה
בְּעֵינֶיךָ רֹאשׁ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אַתָּה וַיִּמְשַׁחֲךָ
יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל-יִשְׂרָאֵל:

17 And Samuel said: 'Though thou be little in thine own
sight, art thou not head of the tribes of Israel? And
the LORD anointed thee king over Israel;

וַיִּשְׁלַחֲךָ יְהוָה בְּדֶרֶךְ וַיֹּאמֶר לְךָ
וְהִחָרַמְתָּה אֶת-הַחֹטְאִים אֶת-עַמְלֵק
וְנִלְחַמְתָּ בּוֹ עַד כְּלוֹתָם אֹתָם:

18 and the LORD sent thee on a journey, and said: Go
and utterly destroy the sinners the Amalekites, and
fight against them until they be consumed.

וְלָמָּה לֹא-שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וַתַּעַט
אֶל-הַשָּׁלָל וַתַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: (ס)

19 Wherefore then didst thou not hearken to the voice of
the LORD, but didst fly upon the spoil, and didst that
which was evil in the sight of the LORD?

וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל-שְׁמוּאֵל אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי
בְּקוֹל יְהוָה וְאֵלֶּךְ בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר-שָׁלַחְנִי
יְהוָה וְאָבִיא אֶת-אַגַּג מֶלֶךְ עַמְלֵק
וְאֶת-עַמְלֵק הִחָרַמְתִּי:

20 And Saul said unto Samuel: 'Yea, I have hearkened to
the voice of the LORD, and have gone the way which
the LORD sent me, and have brought Agag the king of
Amalek, and have utterly destroyed the Amalekites.

וַיִּקַּח הָעָם מִהַשָּׁלָל צֹאן וּבָקָר רֹאשֵׁית
הַחֵרֶם לְזָבַח לַיהוָה אֶל-הֵיךְ בְּגִלְגָּל: (ס)

21 But the people took of the spoil, sheep and oxen, the
chief of the devoted things, to sacrifice unto the LORD
thy God in Gilgal.'

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַחֲפִץ לַיהוָה בְּעֹלֹת
וּבִזְבָּחִים כְּשֹׁמֵעַ בְּקוֹל יְהוָה הִנֵּה שֹׁמֵעַ
מִזְבַּח טוֹב לְהִקְשִׁיב מִחֶלֶב אֵילִים:

22 And Samuel said: 'Hath the LORD as great delight in
burnt-offerings and sacrifices, As in hearkening to the
voice of the LORD? Behold, to obey is better than
sacrifice, And to hearken than the fat of rams.

כִּי חַטָּאת-קֶסֶם מְרִי וְאָוֶן וְתִרְפִּים הַפָּצַר
יַעַן מָאֲסַת אֶת-דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסֶךָ
מִמֶּלֶךְ: (ס)

23 For rebellion is as the sin of witchcraft, And
stubbornness is as idolatry and teraphim. Because
thou hast rejected the word of the LORD, He hath also
rejected thee from being king.'

וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל-שְׁמוּאֵל חֲטָאתִי
כִּי-עָבַרְתִּי אֶת-פִּי יְהוָה וְאֶת-דְּבָרֶיךָ כִּי
יֵרָאֵתִי אֶת-הָעָם וְאִשְׁמַע בְּקוֹלָם:

וְעַתָּה שֹׂא נָא אֶת-חַטָּאתִי וְשׁוּב עִמִּי
וְאִשְׁתַּחֲוִּה לַיהוָה:

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-שְׂאוּל לֹא אָשׁוּב עִמָּךְ
כִּי מָאַסְתָּהוּ אֶת-דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסֶךָ יְהוָה
מִהָיֹת מֶלֶךְ עַל-יִשְׂרָאֵל: (ס)

וַיִּסַּב שְׁמוּאֵל לָלֶכֶת וַיַּחֲזֹק בְּכַנְף-מְעִילוֹ
וַיִּקְרַע: (ס)

וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׁמוּאֵל קִרְעַה יְהוָה
אֶת-מַמְלְכוֹת יִשְׂרָאֵל מֵעַלְיָךְ הַיּוֹם
וַיִּתֶּנָּה לְרֵעֶךָ הַטּוֹב מִמֶּךָ: (ס)

וְגַם גִּצְחַ יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקַר וְלֹא יִנָּחַם כִּי
לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחַם:

וַיֹּאמֶר חֲטָאתִי עֲתָה כִּבְדֵּנִי נָא בְּנִגְדִי
זִקְנֵי-עַמִּי וּבְנִגְדֵי יִשְׂרָאֵל וְשׁוּב עִמִּי
וְהִשְׁתַּחֲוִּיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ:

וַיָּשָׁב שְׁמוּאֵל אַחֲרַי שְׂאוּל וַיִּשְׁתַּחֲוֶה שְׂאוּל
לַיהוָה: (ס)

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הִגִּישׁוּ אֵלַי אֶת-אַגָּג מֶלֶךְ
עַמְלֵק וַיֵּלֶךְ אֵלָיו אַגָּג מַעֲדָנֹת וַיֹּאמֶר אַגָּג
אֲכֹן סֵר מִרְהָמוֹת: (ס)

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל כַּאֲשֶׁר שִׁכְלָה נָשִׁים חֶרֶבְךָ
בֶּן-תִּשְׁכַּל מִנָּשִׁים אִמָּךְ וַיִּשְׁסֹף שְׁמוּאֵל
אֶת-אַגָּג לִפְנֵי יְהוָה בְּגִלְגָּל: (ס)

וַיֵּלֶךְ שְׁמוּאֵל הָרְמָתָה וְשְׂאוּל עָלָה
אֶל-בֵּיתוֹ גִּבְעַת שְׂאוּל:

24 And Saul said unto Samuel: 'I have sinned; for I have transgressed the commandment of the LORD, and thy words; because I feared the people, and hearkened to their voice.

25 Now therefore, I pray thee, pardon my sin, and return with me, that I may worship the LORD.'

26 And Samuel said unto Saul: 'I will not return with thee; for thou hast rejected the word of the LORD, and the LORD hath rejected thee from being king over Israel.'

27 And as Samuel turned about to go away, he laid hold upon the skirt of his robe, and it rent.

28 And Samuel said unto him: 'The LORD hath rent the kingdom of Israel from thee this day, and hath given it to a neighbour of thine, that is better than thou.

29 And also the Glory of Israel will not lie nor repent; for He is not a man, that He should repent.'

30 Then he said: 'I have sinned; yet honour me now, I pray thee, before the elders of my people, and before Israel, and return with me, that I may worship the LORD thy God.'

31 So Samuel returned after Saul; and Saul worshipped the LORD.

32 Then said Samuel: 'Bring ye hither to me Agag the king of the Amalekites.' And Agag came unto him in chains. And Agag said: 'Surely the bitterness of death is at hand.'

33 And Samuel said: As thy sword hath made women childless, So shall thy mother be childless among women. And Samuel hewed Agag in pieces before the LORD in Gilgal.

34 Then Samuel went to Ramah; and Saul went up to his house to Gibeath-shaul.

פרשת פרה

The Maftir for Shabbat Parah is Numbers 19:1 – 22.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן לֵאמֹר:

XIX:1

And the LORD spoke unto Moses and unto Aaron, saying:

זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר
דַּבְּרוּ אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּקִיחוּ אֵלַיִךְ פָּרָה
אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין-בָּהּ מוֹם אֲשֶׁר
לֹא-עָלָה עָלֶיהָ עֹל:

2

This is the statute of the law which the LORD hath commanded, saying: Speak unto the children of Israel, that they bring thee a red heifer, faultless, wherein is no blemish, and upon which never came yoke.

וַיִּתְּנֶם אֹתָהּ אֶל-אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא
אֹתָהּ אֶל-מַחֲוֵץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ
לִפְנָיו:

3

And ye shall give her unto Eleazar the priest, and she shall be brought forth without the camp, and she shall be slain before his face.

וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה
אֶל-זִכְחַ פָּנָיו אֶחָד-מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע
פְּעָמִים:

4

And Eleazar the priest shall take of her blood with his finger, and sprinkle of her blood toward the front of the tent of meeting seven times.

וְשָׂרַף אֶת-הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת-עוֹרָהּ
וְאֶת-בְּשָׂרָהּ וְאֶת-דָּמָהּ עַל-פְּרָשָׁה יִשְׂרָף:

5

And the heifer shall be burnt in his sight; her skin, and her flesh, and her blood, with her dung, shall be burnt.

וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרְזוֹ וְאִזְבִּי וּשְׁנֵי תוֹלְעֹת
וְהִשְׁלִיךְ אֶל-תּוֹדַת שְׂרָפַת הַפָּרָה:

6

And the priest shall take cedar-wood, and hyssop, and scarlet, and cast it into the midst of the burning of the heifer.

וְכָבַס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם
וְאַחֵר יָבֹא אֶל-הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן
עַד-הָעֶרֶב:

7

Then the priest shall wash his clothes, and he shall bathe his flesh in water, and afterward he may come into the camp, and the priest shall be unclean until the even.

וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ
בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד-הָעֶרֶב:

8

And he that burneth her shall wash his clothes in water, and bathe his flesh in water, and shall be unclean until the even.

וְאִסְרָף אִישׁ טָהוֹר אֶת אֲפֵר הַפָּרָה וְהָנִיחַ
מַחֲוֵץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהִיתָה
לְעֹדֶת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמַרְתָּ לְמִי נִדָּה
חֲטָאת הוּא:

9

And a man that is clean shall gather up the ashes of the heifer, and lay them up without the camp in a clean place, and it shall be kept for the congregation of the children of Israel for a water of sprinkling; it is a purification from sin.

וְכָבַס הָאִסְרָף אֶת-אֲפֵר הַפָּרָה אֶת-בְּגָדָיו
וְטָמֵא עַד-הָעֶרֶב וְהִיתָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְלַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם:

10

And he that gathereth the ashes of the heifer shall wash his clothes, and be unclean until the even; and it shall be unto the children of Israel, and unto the stranger that sojourneth among them, for a statute for ever.

הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל-נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת
יָמִים:

11

He that toucheth the dead, even any man's dead body, shall be unclean seven days;

הוּא יִתְחַטֵּא-בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם-לֹא יִתְחַטֵּא בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהָר:

12

the same shall purify himself therewith on the third day and on the seventh day, and he shall be clean; but if he purify not himself the third day and the seventh day, he shall not be clean.

כָּל־הַנִּגָּע בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת
וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכָּנוֹ יִהְיֶה טָמֵא
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי
נָדָה לֹא־זָרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד
טָמְאָתוֹ בּוֹ:

13 Whosoever toucheth the dead, even the body of any man that is dead, and purifieth not himself—he hath defiled the tabernacle of the LORD—that soul shall be cut off from Israel; because the water of sprinkling was not dashed against him, he shall be unclean; his uncleanness is yet upon him.

זֹאת הַתּוֹרָה אֲדָם כִּי־יָמוּת בְּאֶהָל
כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֶהָל וְכָל־אֲשֶׁר בְּאֶהָל
יִטָּמָא שִׁבְעַת יָמִים:

14 This is the law: when a man dieth in a tent, every one that cometh into the tent, and every thing that is in the tent, shall be unclean seven days.

וְכָל־כְּלִי פְתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צִמּוּד פְּתִיל
עָלָיו טָמֵא הוּא:

15 And every open vessel, which hath no covering close-bound upon it, is unclean.

וְכָל־אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פָּנָי הַשָּׂדֶה
בְּחִלְל־חֶרֶב אוֹ בְּמֵת אוֹ־בַעֲצָם אָדָם אוֹ
בְּקִבְרֵי יִטָּמָא שִׁבְעַת יָמִים:

16 And whosoever in the open field toucheth one that is slain with a sword, or one that dieth of himself, or a bone of a man, or a grave, shall be unclean seven days.

וְלִקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֹפָר שָׂרֶפֶת הַחַטָּאת וְנָתַן
עָלָיו מִיֵּם חַיִּים אֶל־כָּל־י:

17 And for the unclean they shall take of the ashes of the burning of the purification from sin, and running water shall be put thereto in a vessel.

וְלָקַח אֶזְוֵב וְשִׁבְלֵי בַמִּים אִישׁ טָהוֹר
וְהִזָּה עַל־הָאֶהָל וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים
וְעַל־הַנֶּפֶשׁוֹת אֲשֶׁר חָיוּ שָׁם וְעַל־הַנִּגָּע
בַּעֲצָם אוֹ בְּחִלְלֵי אוֹ בְּמֵת אוֹ בְּקִבְרֵי:

18 And a clean person shall take hyssop, and dip it in the water, and sprinkle it upon the tent, and upon all the vessels, and upon the persons that were there, and upon him that touched the bone, or the slain, or the dead, or the grave.

וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וַחֲטָאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
וַכִּבֶּס בְּגָדָיו וְרָחֵץ בַּמַּיִם וְטָהַר בָּעֶרֶב:

19 And the clean person shall sprinkle upon the unclean on the third day, and on the seventh day; and on the seventh day he shall purify him; and he shall wash his clothes, and bathe himself in water, and shall be clean at even.

וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטָּמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת הַהוּא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת־מִקְדָּשׁ
יְהוָה טָמֵא מִי נָדָה לֹא־זָרַק עָלָיו טָמֵא
הוּא:

20 But the man that shall be unclean, and shall not purify himself, that soul shall be cut off from the midst of the assembly, because he hath defiled the sanctuary of the LORD; the water of sprinkling hath not been dashed against him: he is unclean.

וְהָיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם וּמִזָּה מִי־הַנִּדָּה
יַכִּבֶּס בְּגָדָיו וְהַנִּגָּע בְּמִי הַנִּדָּה יִטָּמָא
עַד־הָעֶרֶב:

21 And it shall be a perpetual statute unto them; and he that sprinkleth the water of sprinkling shall wash his clothes; and he that toucheth the water of sprinkling shall be unclean until even.

וְכָל־אֲשֶׁר־יִגַּע בּוֹ הַטָּמֵא יִטָּמָא וְהַנֶּפֶשׁ
הַנִּגָּעַת תִּטָּמָא עַד־הָעֶרֶב: (פ)

22 And whatsoever the unclean person toucheth shall be unclean; and the soul that toucheth him shall be unclean until even.

הפטרת פרשת פרה

The Haftara for Shabbat Parah is Ezekiel 36:16 – 38.

	XXVI:6	Moreover the word of the LORD came unto me, saying:
וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:		
בֶּן-אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל-אֲדָמָתָם וַיִּטְמְאוּ אוֹתָהּ בְּדַרְכָּם וּבַעֲלִילוֹתָם כְּטִמְאַת הַנְּזִדָּה הָיְתָה דְרָכָם לִפְנֵי:	17	'Son of man, when the house of Israel dwelt in their own land, they defiled it by their way and by their doings; their way before Me was as the uncleanness of a woman in her impurity.
וְאֶשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם עַל-הַדָּם אֲשֶׁר-שָׁפְכוּ עַל-הָאָרֶץ וּבְגִלוּלֵיהֶם טִמְאוּהָ:	18	Wherefore I poured out My fury upon them for the blood which they had shed upon the land, and because they had defiled it with their idols;
וְאֶפְיץ אֹתָם בְּגוֹיִם וַיִּזְרוּ בָּאֲרָצוֹת כְּדַרְכָּם וּכְעֲלִילוֹתָם שִׁפְטֵתִים:	19	and I scattered them among the nations, and they were dispersed through the countries; according to their way and according to their doings I judged them.
וַיָּבֹאוּ אֶל-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר-בָּאוּ שָׁם וַיְחַלְלוּ אֶת-שֵׁם קְדֹשִׁי בְּאֹמֶר לָהֶם עַם-יְהוָה אֱלֹהֵי יִמְאָרְצוּ יֵצְאוּ:	20	And when they came unto the nations, whither they came, they profaned My holy name; in that men said of them: These are the people of the LORD, and are gone forth out of His land.
וְאֶחֱמַל עַל-שֵׁם קְדֹשִׁי אֲשֶׁר חָלְלָהוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּגוֹיִם אֲשֶׁר-בָּאוּ שָׁמָּה: (פ)	21	But I had pity for My holy name, which the house of Israel had profaned among the nations, whither they came.
לֵכֵן אֹמֶר לְבֵית-יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם-לְשֵׁם-קְדֹשִׁי אֲשֶׁר חָלְלָתֶם בְּגוֹיִם אֲשֶׁר-בָּאתֶם שָׁם:	22	Therefore say unto the house of Israel: Thus saith the Lord GOD: I do not this for your sake, O house of Israel, but for My holy name, which ye have profaned among the nations, whither ye came.
וְקִדְשֵׁתִי אֶת-שְׁמִי הַגָּדוֹל הַמְּחַלֵּל בְּגוֹיִם אֲשֶׁר חָלְלָתֶם בְּתוֹכָם וַיִּדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי-אֲנִי יְהוָה נָאֻם אֲדֹנָי יְהוָה בְּהַקְדִּישִׁי בְּכֶם לְעֵינֵיהֶם:	23	And I will sanctify My great name, which hath been profaned among the nations, which ye have profaned in the midst of them; and the nations shall know that I am the LORD, saith the Lord GOD, when I shall be sanctified in you before their eyes.
וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם מִן-הַגּוֹיִם וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל-הָאֲרָצוֹת וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל-אֲדָמַתְכֶם:	24	For I will take you from among the nations, and gather you out of all the countries, and will bring you into your own land.
וְזִרְקֹתִי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וְטַהַרְתֶּם מִכָּל טִמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל-גִּלְוֵיכֶם אֶטְהַר אֶתְכֶם:	25	And I will sprinkle clean water upon you, and ye shall be clean; from all your uncleannesses, and from all your idols, will I cleanse you.

וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ חָדָשׁ
אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְהִסְרֹתִי אֶת־לֵב הָאֶבֶן
מִבְשָׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר:

26 A new heart also will I give you, and a new spirit will I put within you; and I will take away the stony heart out of your flesh, and I will give you a heart of flesh.

וְאֶת־רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְעָשִׂיתִי אֶת
אֲשֶׁר־בְּחָקִי תֵּלְכוּ וּמִשְׁפָּטִי תִשְׁמְרוּ
וְעָשִׂיתֶם:

27 And I will put My spirit within you, and cause you to walk in My statutes, and ye shall keep Mine ordinances, and do them.

וַיִּשְׁבְּתֶם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאֲבוֹתֵיכֶם
וְהָיִיתֶם לִי לְעָם וְאֲנִי אֱהִי־לָכֶם
לֵאלֹהִים:

28 And ye shall dwell in the land that I gave to your fathers; and ye shall be My people, and I will be your God.

וְהוֹשַׁעְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל טְמְאוּתֵיכֶם וּקְרָאתִי
אֶל־הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי אוֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן עֲלֵיכֶם
רָעָב:

29 And I will save you from all your uncleannesses; and I will call for the corn, and will increase it, and lay no famine upon you.

וְהִרְבֵּיתִי אֶת־פְּרֵי הָעֵץ וְתִגְבַּת הַשָּׂדֶה
לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא תִקְחוּ עוֹד חֶרֶפֶת רָעָב
בְּגוֹיִם:

30 And I will multiply the fruit of the tree, and the increase of the field, that ye may receive no more the reproach of famine among the nations.

וְזָכַרְתֶּם אֶת־דַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וּמַעַלְלֵיכֶם
אֲשֶׁר לֹא־טוֹבִים וּנְקַטְתֶּם בְּפִנְיֵיכֶם עַל
עוֹנֵתֵיכֶם וְעַל תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם:

31 Then shall ye remember your evil ways, and your doings that were not good; and ye shall loathe yourselves in your own sight for your iniquities and for your abominations.

לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי־עֹשֶׂה נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה
וַיֵּדַע לָכֶם בּוֹשׁוּ וְהִכְלָמוּ מִדַּרְכֵיכֶם בֵּית
יִשְׂרָאֵל: (ס)

32 Not for your sake do I this, saith the Lord GOD, be it known unto you; be ashamed and confounded for your ways, O house of Israel.

כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה בַּיּוֹם טָהַרְתִּי אֶתְכֶם
מִכָּל עוֹנֵוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי אֶת־הָעָרִים
וְנִבְנוּ הַחֲרָבוֹת:

33 Thus saith the Lord GOD: In the day that I cleanse you from all your iniquities, I will cause the cities to be inhabited, and the waste places shall be builded.

וְהָאֶרֶץ הַנִּשְׁמָה תַעֲבֹד תַּחַת אֲשֶׁר הָיְתָה
שְׁמָמָה לְעֵינַי כָּל־עוֹבֵר:

34 And the land that was desolate shall be tilled, whereas it was a desolation in the sight of all that passed by.

וְאָמְרוּ הָאֶרֶץ הַלֵּלוּ הַנִּשְׁמָה הַיּוֹתָה
כְּגַן־עֵדֶן וְהָעָרִים הַחֲרָבוֹת וְהַנִּשְׁמּוֹת
וְהַנִּהְרָסוֹת בְּצוּרוֹת יִשָּׁבוּ:

35 And they shall say: This land that was desolate is become like the garden of Eden; and the waste and desolate and ruined cities are fortified and inhabited.

וַיֵּדְעוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יִשְׁאַרֻּם סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי
אֲנִי יְהוִה בְּנִיתִי הַנִּהְרָסוֹת נִטְעֵתִי הַנִּשְׁמָה
אֲנִי יְהוִה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי: (ס)

36 Then the nations that are left round about you shall know that I the LORD have builded the ruined places, and planted that which was desolate; I the LORD have spoken it, and I will do it.

כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה עוֹד זֹאת אֲדַרְשׁ
לְבֵית־יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֲרֶבֶה אֹתָם
כְּצֹאן אָדָם:

37 Thus saith the Lord GOD: I will yet for this be inquired of by the house of Israel, to do it for them; I will increase them with men like a flock.

כְּצֹאן קֳדָשִׁים כְּצֹאן יְרוּשָׁלַם בְּמוֹעֲדֶיהָ
בֵּן תִּהְיֶינָה הָעָרִים הַחֲרָבוֹת מְלֵאוֹת צֹאן
אָדָם וַיֵּדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה: (פ)

38 As the flock for sacrifice, as the flock of Jerusalem in her appointed seasons, so shall the waste cities be filled with flocks of men; and they shall know that I am the LORD.'

הפטר פרשת החודש

The Maftir for Shabbat HaHodesh is Exodus 12:1 – 20. The Haftara is Ezekiel 45:16 – 46:18.

כָּל הָעָם הָאָרֶץ יִהְיוּ אֶל־הַתְּרוּמָה הַזֹּאת
לְנָשִׂיא בִישָׁאָל:

XLV:16 All the people of the land shall give this offering for the prince in Israel.

וְעַל־הַנָּשִׂיא יִהְיֶה הָעוֹלוֹת וְהַמִּנְחָה
וְהַזֶּכֶּן בַּחֲגִים וּבְחֻדָּשִׁים וּבְשַׁבָּתוֹת
בְּכָל־מוֹעֲדֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא־יַעֲשֶׂה
אֶת־הַחֲטָאת וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הָעוֹלָה
וְאֶת־הַשְּׁלָמִים לְכַפֵּר בְּעֹד בֵּית־יִשְׂרָאֵל: (ס)

17 And it shall be the prince's part to give the burnt-offerings, and the meal-offerings, and the drink-offerings, in the feasts, and in the new moons, and in the sabbaths, in all the appointed seasons of the house of Israel; he shall prepare the sin-offering, and the meal-offering, and the burnt-offering, and the peace-offerings, to make atonement for the house of Israel.

כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה בְּרִאשׁוֹן בָּאֶתֶד
לְחֹדֶשׁ תִּקַּח פֶּרֶךְ־בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְחִטָּאת
אֶת־הַמִּקְדָּשׁ:

18 Thus saith the Lord GOD: In the first month, in the first day of the month, thou shalt take a young bullock without blemish; and thou shalt purify the sanctuary.

וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּם הַחֲטָאת וְנָתַן אֶל־מְזוֹזֹת
הַבָּיִת וְאֶל־אַרְבַּע פְּנוֹת הָעֶזְרָה לְמִזְבֵּחַ
וְעַל־מְזוֹזֹת שַׁעַר הַחֲצֵר הַפְּנִימִית:

19 And the priest shall take of the blood of the sin-offering, and put it upon the door-posts of the house, and upon the four corners of the settle of the altar, and upon the posts of the gate of the inner court.

וְכֵן תַּעֲשֶׂה בַּשַּׁבָּעַה בְּחֹדֶשׁ מֵאִישׁ שָׂגָה
וּמִפְתִּי וּכְפַרְתָּם אֶת־הַבָּיִת:

20 And so thou shalt do on the seventh day of the month for every one that erreth, and for him that is simple; so shall ye make atonement for the house.

בְּרִאשׁוֹן בָּאֶרְבַּעַה עָשָׂר יוֹם לְחֹדֶשׁ יִהְיֶה
לָכֶם הַפֶּסַח חֹג שִׁבְעוֹת יָמִים מִצּוֹת יֶאָכְלוּ:

21 In the first month, in the fourteenth day of the month, ye shall have the passover; a feast of seven days; unleavened bread shall be eaten.

וַעֲשֶׂה הַנָּשִׂא בַּיּוֹם הַהוּא בְּעֹדוֹ וּבְעֹד
כָּל־עַם הָאָרֶץ פֶּר חֲטָאת:

22 And upon that day shall the prince prepare for himself and for all the people of the land a bullock for a sin-offering.

וּשְׁבַעַת יְמֵי-הַחֹג יַעֲשֶׂה עֹלָה לַיהוָה
שְׁבַעַת פָּרִים וּשְׁבַעַת אֵילִים תְּמִימִם לַיּוֹם
שְׁבַעַת הִנְּמִים וְחֹטָאת שְׁעִיר עִזִּים לַיּוֹם:

וּמִנְחָה אֵיפָה לֶפָר וְאֵיפָה לְאֵיל יַעֲשֶׂה
וְשֶׁמֶן הַיֵּין לְאֵיפָה:

בַּשְּׁבִיעִי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּחֹג
יַעֲשֶׂה כְּאֵלֶּה שְׁבַעַת הַיָּמִים כַּחֲטָאת
כַּעֲלָה וּכְמִנְחָה וּכְשֶׁמֶן: (ס)

כֹּה-אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה שְׁעַר הַחֲצָר
הַפְּנִימִית הַפְּנִי קָדִים יִהְיֶה סָגוּר שֵׁשֶׁת
יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִפְתָּח וּבַיּוֹם
הַחֹדֶשׁ יִפְתָּח:

וּבָא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוֹלָם הַשְּׁעַר מַחוּץ
וְעָמַד עַל-מְזוֹזֹת הַשְּׁעַר וַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים
אֶת-עֹלֹתוֹ וְאֶת-שְׁלָמוֹ וְהִשְׁתַּחֲוָה
עַל-מִפְתָּן הַשְּׁעַר וַיֵּצֵא וְהַשְּׁעַר לֹא-יִסָּגֵר
עַד-הָעֶרֶב:

וְהִשְׁתַּחֲוּ עַם-הָאָרֶץ פֶּתַח הַשְּׁעַר הַהוּא
בַּשְּׁבָתוֹת וּבַחֲדָשִׁים לִפְנֵי יְהוִה:

וְהָעֹלָה אֲשֶׁר-יִקְרֹב הַנָּשִׂיא לַיהוָה בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי שֶׁשָּׁה כִּבְשִׂים תְּמִימִם וְאֵיל תְּמִים:

וּמִנְחָה אֵיפָה לְאֵיל וְלִכְבָּשִׂים מִנְחָה מִתַּת
יָדוֹ וְשֶׁמֶן הַיֵּין לְאֵיפָה: (ס)

וּבַיּוֹם הַחֹדֶשׁ פֶּר בֶּן-בָּקָר תְּמִימָם וְשֵׁשֶׁת
כִּבְשִׂים וְאֵיל תְּמִימָם יִהְיוּ:

וְאֵיפָה לֶפָר וְאֵיפָה לְאֵיל יַעֲשֶׂה מִנְחָה
וְלִכְבָּשִׂים כְּאֲשֶׁר תִּשְׂגֶּה יָדוֹ וְשֶׁמֶן הַיֵּין
לְאֵיפָה:

וּבָבֹא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוֹלָם הַשְּׁעַר יָבוֹא
וּבְדֶרֶכוֹ יֵצֵא:

23 And the seven days of the feast he shall prepare a burnt-offering to the LORD, seven bullocks and seven rams without blemish daily the seven days; and a he-goat daily for a sin-offering.

24 And he shall prepare a meal-offering, an ephah for a bullock, and an ephah for a ram, and a hin of oil to an ephah.

25 In the seventh month, in the fifteenth day of the month, in the feast, shall he do the like the seven days; to the sin-offering as well as the burnt-offering, and the meal-offering as well as the oil.

XLVI:1 Thus saith the Lord GOD: The gate of the inner court that looketh toward the east shall be shut the six working days; but on the sabbath day it shall be opened, and in the day of the new moon it shall be opened.

2 And the prince shall enter by the way of the porch of the gate without, and shall stand by the post of the gate, and the priests shall prepare his burnt-offering and his peace-offerings, and he shall worship at the threshold of the gate; then he shall go forth; but the gate shall not be shut until the evening.

3 Likewise the people of the land shall worship at the door of that gate before the LORD in the sabbaths and in the new moons.

4 And the burnt-offering that the prince shall offer unto the LORD shall be in the sabbath day six lambs without blemish and a ram without blemish;

5 and the meal-offering shall be an ephah for the ram, and the meal-offering for the lambs as he is able to give, and a hin of oil to an ephah.

6 And in the day of the new moon it shall be a young bullock without blemish; and six lambs, and a ram; they shall be without blemish;

7 and he shall prepare a meal-offering, an ephah for the bullock, and an ephah for the ram, and for the lambs according as his means suffice, and a hin of oil to an ephah.

8 And when the prince shall enter, he shall go in by the way of the porch of the gate, and he shall go forth by the way thereof.

וּבָּבֹא עִם-הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה בְּמוֹעֲדִים
הַבָּא דֶּרֶךְ-שַׁעַר צָפוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת וַיֵּצֵא
דֶּרֶךְ-שַׁעַר נֹגֵב וְהָבֹא דֶּרֶךְ-שַׁעַר נֹגֵב וַיֵּצֵא
דֶּרֶךְ-שַׁעַר צָפוֹנָה לֹא יָשׁוּב דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר
אֲשֶׁר-בָּא בּוֹ כִּי נָכְחוּ (כ' יֵצֵאוּ) [ק' יֵצֵאוּ]:

וְהַנָּשִׂיא בְּתוֹכָם בְּבֹאֵם יָבוֹא וּבִצְאתָם
יֵצֵאוּ:

וּבְחֻגִּים וּבְמוֹעֲדִים תִּהְיֶה הַמִּנְחָה אֵיפָה
לֶפֶר וְאֵיפָה לְאֵיל וּלְכִבְשִׁים מִתַּת יָדוֹ
וְשֶׁמֶן הָיִן לְאֵיפָה: (פ)

וְכִי-יַעֲשֶׂה הַנָּשִׂיא נִדְבָה עוֹלָה אוֹ-שְׁלָמִים
נִדְבָה לִיהוָה וּפָתַח לוֹ אֶת-הַשַּׁעַר הַפְּנִיה
קָדִים וַעֲשֶׂה אֶת-עֲלֹתוֹ וְאֶת-שְׁלָמָיו כְּאֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וַיֵּצֵא וְסָגַר אֶת-הַשַּׁעַר
אַחֲרֵי צֵאתוֹ:

וּכְבֹּשׁ בֶּן-שָׁנָתוֹ תָּמִים תַּעֲשֶׂה עוֹלָה לַיהוָה
לִיהוָה בְּבֹקֶר בְּבֹקֶר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ:

וּמִנְחָה תַעֲשֶׂה עָלָיו בְּבֹקֶר בְּבֹקֶר
שְׁשִׁית הָאֵיפָה וְשֶׁמֶן שְׁלִישִׁית הָהֵיךְ לֶרֶס
אֶת-הַסֶּלֶת מִנְחָה לִיהוָה חֲקוֹת עוֹלָם
תָּמִיד:

(כ' וְעֵשׂו) [ק' יַעֲשֹׂו] אֶת-הַכֹּבֶשׂ
וְאֶת-הַמִּנְחָה וְאֶת-הַשֶּׁמֶן בְּבֹקֶר בְּבֹקֶר
עוֹלַת תָּמִיד: (ס)

כֹּה-אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה כִּי-יִתֵּן הַנָּשִׂיא מִתְּנָהוּ
לְאִישׁ מִבָּנָיו נַחֲלָתוֹ הִיא לְבָנָיו תִּהְיֶה
אֲחֻזָּתָם הִיא בְּנַחֲלָה: (ס)

וְכִי-יִתֵּן מִתְּנָה מִנַּחֲלָתוֹ לְאֶחָד מֵעַבְדָּיו
וְהָיְתָה לוֹ עַד-שָׁנַת הַדְּרוֹר וְשָׁבַת לַנָּשִׂיא
אֲךְ נַחֲלָתוֹ בָּנָיו לָהֶם תִּהְיֶה:

וְלֹא-יִקַּח הַנָּשִׂיא מִנַּחֲלַת הָעָם לְהוֹנֵתָם
מֵאֲחֻזָּתָם מֵאֲחֻזָּתוֹ יִנְחַל אֶת-בָּנָיו לְמַעַן
אֲשֶׁר לֹא-יִפְצְצוּ עָמִי אִישׁ מֵאֲחֻזָּתוֹ:

But when the people of the land shall come before the LORD in the appointed seasons, he that entereth by the way of the north gate to worship shall go forth by the way of the south gate; and he that entereth by the way of the south gate shall go forth by the way of the north gate; he shall not return by the way of the gate whereby he came in, but shall go forth straight before him.

9

And the prince, when they go in, shall go in in the midst of them; and when they go forth, they shall go forth together.

10

And in the feasts and in the appointed seasons the meal-offering shall be an ephah for a bullock, and an ephah for a ram, and for the lambs as he is able to give, and a hin of oil to an ephah.

11

And when the prince shall prepare a freewill-offering, a burnt-offering or peace-offerings as a freewill-offering unto the LORD, one shall open for him the gate that looketh toward the east, and he shall prepare his burnt-offering and his peace-offerings, as he doth on the sabbath day; then he shall go forth; and after his going forth one shall shut the gate.

12

And thou shalt prepare a lamb of the first year without blemish for a burnt-offering unto the LORD daily; morning by morning shalt thou prepare it.

13

And thou shalt prepare a meal-offering with it morning by morning, the sixth part of an ephah, and the third part of a hin of oil, to moisten the fine flour: a meal-offering unto the LORD continually by a perpetual ordinance.

14

Thus shall they prepare the lamb, and the meal-offering, and the oil, morning by morning, for a continual burnt-offering.

15

Thus saith the Lord GOD: If the prince give a gift unto any of his sons, it is his inheritance, it shall belong to his sons; it is their possession by inheritance.

16

But if he give of his inheritance a gift to one of his servants, it shall be his to the year of liberty; then it shall return to the prince; but as for his inheritance, it shall be for his sons.

17

Moreover the prince shall not take of the people's inheritance, to thrust them wrongfully out of their possession; he shall give inheritance to his sons out of his own possession; that My people be not scattered every man from his possession.'

18